

LISTA LUI SCHINDLER
THOMAS KENEALLY

NOTA AUTORULUI

În 1980 am vizitat un magazin de marochinărie din Beverly Hills și am întrebat de prețurile servietelor. Magazinul îi aparținea lui Leopold Pfefferberg, un supraviețuitor din grupul Schindler. În spatele rafturilor încărcate cu obiecte din piele aduse din Italia, am auzit pentru prima dată de Oskar Schindler – cetățean german, *bon vivant*, cunoscut în lumea tranzacțiilor de bursă, curtenitor, născut sub zodia contrastelor – și de felul în care a salvat un grup amestecat din punct de vedere al poziției sociale, aparținând acelei rase condamnate în perioada cunoscută sub numele generic de Holocaust.

Această istorisire uluitoare despre Oskar se bazează, în primul rând, pe interviurile luate unui număr de cincizeci de supraviețuitori ai grupului Schindler, provenind din șapte țări: Australia, Israel, Germania de Vest, Austria, S.U.A., Argentina și Brazilia. Ea a fost îmbogățită de o vizită, efectuată în compania lui Leopold Pfefferberg, în acele locuri care prezintă un interes deosebit pentru carte – Cracovia, orașul adoptiv al lui Oskar; Plaszów, teritoriul lagărului de muncă al lui Amon Goeth; strada Lipowa, în Zablocie, unde încă mai există fabrica lui Oskar; Auschwitz-Birkenau, de unde acesta își scotea deținutele. Dar narațiunea se sprijină, de asemenea, pe documente și alte informații furnizate de acei câțiva asociați ai lui Oskar, din vremea războiului, care încă mai pot fi contactați, ca și de numeroșii săi prieteni din perioada postbelică. Multe dintre sutele de mărturii care-l privesc și care au fost depuse de evreii grupului Schindler la *Yad Vashem* – Organizația pentru Comemorarea Martirilor și Eroilor – au îmbogățit și mai mult dosarul, așa cum au făcut-o și alte informații scrise provenind din surse particulare și dintr-un teanc de documente și hârtii personale ale lui Schindler, unele dintre ele puse la dispoziție de *Yad Vashem*, altele de prietenii lui Oskar.

Folosirea structurii mecanismelor unui roman pentru a comunica o întâmplare reală este o cale frecvent folosită în literatura modernă. Este și cea pe care am ales-o aici, atât din pricină că meseria de romancier este singura pe care pot afirma că o cunosc, cât și pentru că tehnicile romanului par mult mai pe potrivă unui personaj de o asemenea ambiguitate și anvergură ca Oskar.

Deoarece ficțiunea poate diminua valoarea de document a lucrării, am încercat să evit elementele imaginare și să separ realitatea de miturile care, foarte probabil, însoțesc personalitatea unui om de talia lui Oskar. Câteodată a fost necesar să reconstitui conversații despre care Oskar și ceilalți nu au lăsat decât urme vagi, dar cele mai multe schimburi de cuvinte și discuții și toate evenimentele sunt bazate pe amintirile detaliate ale membrilor *Schindlerjud* – evreii din grupul Schindler – ale lui Schindler însuși și ale celorlalți martori ai gesturilor sale cutremurătoare de binevenite.

Aș vrea să mulțumesc mai întâi celor trei supraviețuitori din grupul Schindler: Leopold Pfefferberg, Justic Moshe Bejski – de la Curtea Supremă israeliană – și Mieczyslaw Pemper, care nu numai că au împărtășit autorului amintirile lor despre Oskar și au furnizat anumite documente care au contribuit la acuratețea acestei narațiuni, dar au citit de asemenea această carte în forma sa incipientă și au sugerat unele modificări. Mulți alții, fie din grupul de supraviețuitori Schindler, fie dintre asociații de după război ai lui Oskar, miau acordat interviuri, au contribuit generos cu informații, scrisori și documente. Printre aceștia se numără Frau Emilie Schindler, doamna Ludmila Pfefferberg, dr. Sofia Stern, doamna Helena Horowitz, dr. Jonas Dresner, domnul și doamna Henry și Mariana Rosner, Leopold Rosner, dr. Alex. Rosner, dr. Idek Schindel, dr. Danuta

Schindel, doamna Regina Horowitz, doamna Bronislawa Karakulska, domnul Richard Horowitz, domnul Shamuël Springmann, domnul Jakob Stemberg, domnul Jerzy Stemberg, domnul și doamna Lewis Fagen, domnul Henry Kinstlinger, doamna Rebecca Bau, domnul Edward Heuberger, domnul și doamna Hirschfeld, domnul și doamna Irving Glovin și mulți alții.

Domnul și doamna E. Korn, din orașul meu natal, mi-au împărtășit amintirile lor despre Oskar și mi-au acordat un sprijin constant. La *Yad Vashem*, dr. Josef Kermisz, dr. Shmuël Krakowski, Vera Prausnitz, Chana Abells și Hadassah Modlinger au permis cu generozitate accesul la mărturiile supraviețuitorilor din grupul Schindler și la materialul video și fotografic legat de aceasta.

În sfârșit, aș vrea să aduc un ultim omagiu regretatului Martin Gosch pentru eforturile depuse spre a impune numele lui Oskar Schindler atenției publice și să exprim mulțumirile mele văduvei sale, doamna Luciile Gaynes, pentru cooperarea domniei sale la acest proiect.

GLOSAR *Grade SS și echivalentul acestora*

OFITERI

Oberstgruppenführer – general

Obergruppenführer – general locotenent

Gruppenführer – general maior

Brigadeführer – general de brigadă

Oberführer – (nu are echivalent)

Standartenführer – colonel

Obersturmbannführer – locotenent colonel

Sturmbannführer – maior

Hauptsturmführer – căpitan

Obersturmführer – locotenent

Untersturmführer – sublocotenent

SUBOFITERI

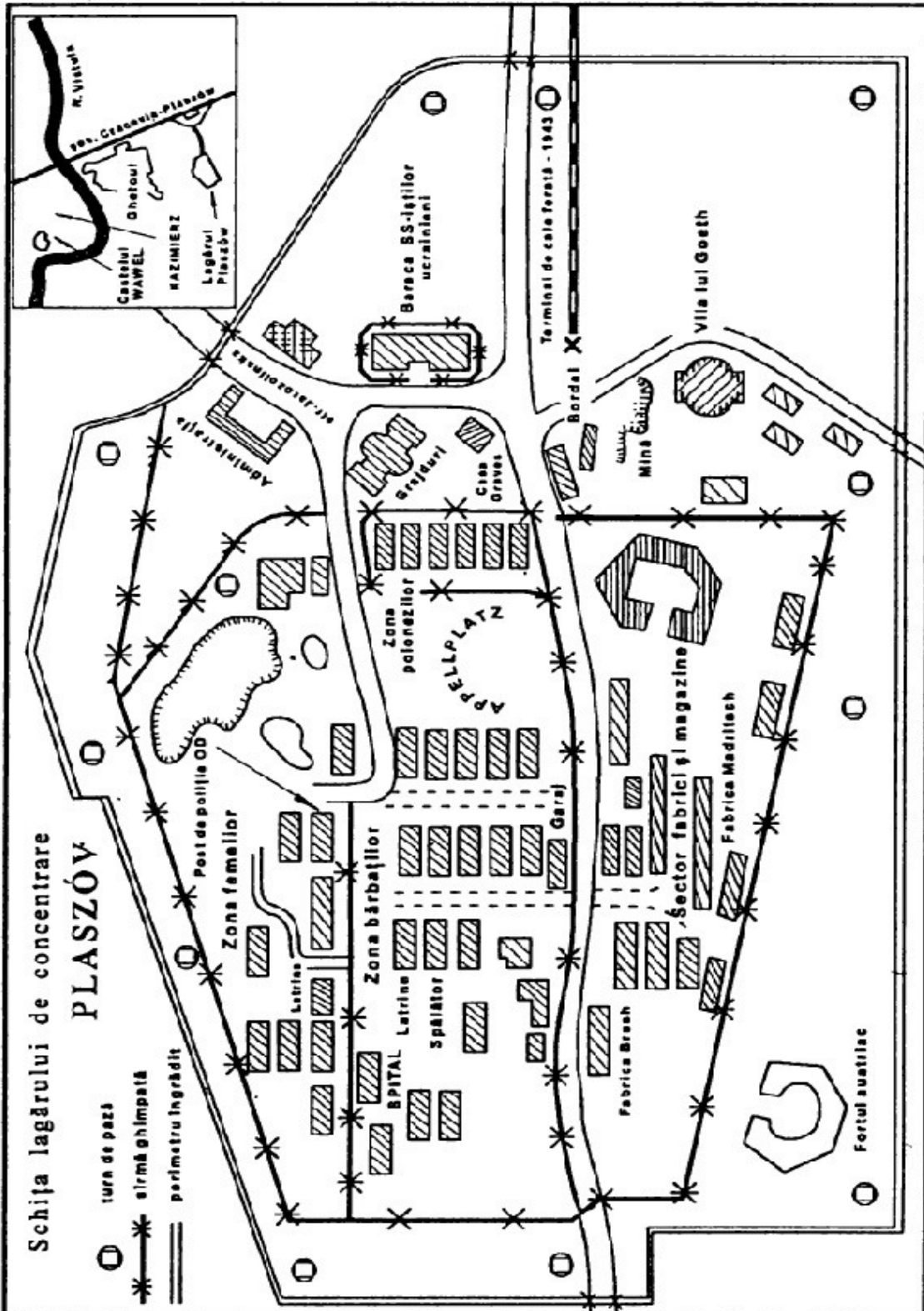
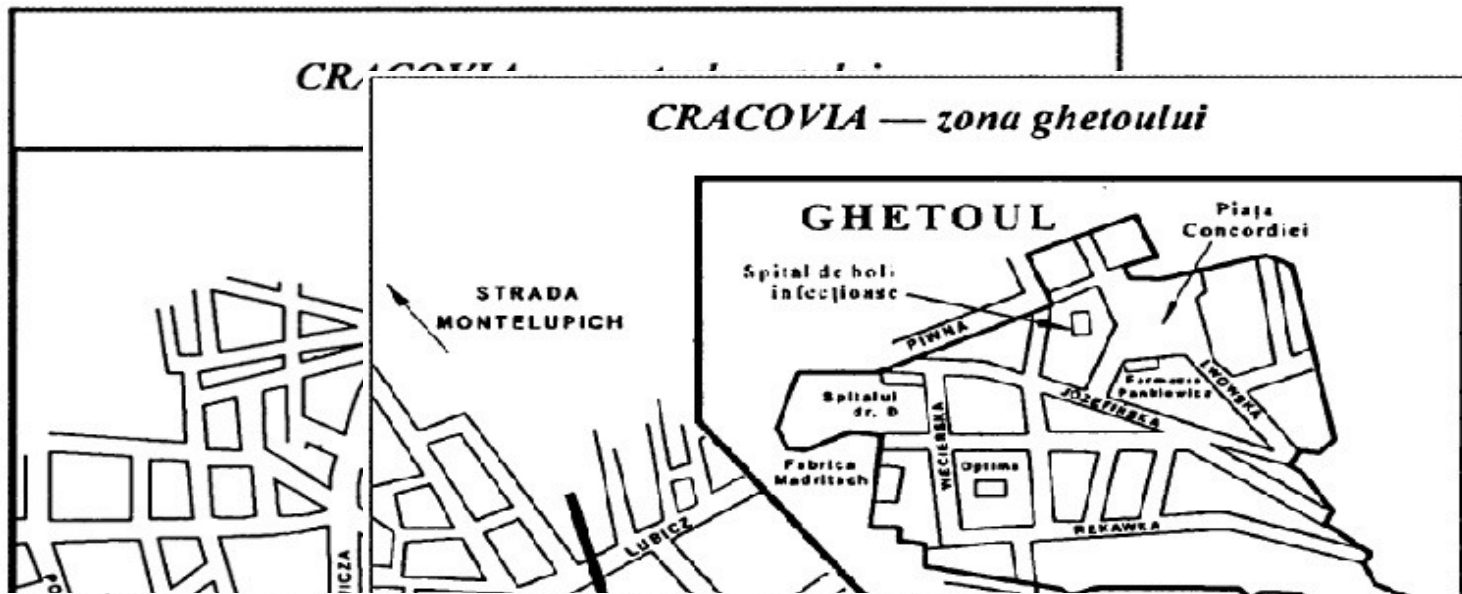
Oberscharführer – sergent maior

Unterscharführer – sergent

Rottenführer – echivalent cu caporal

CRACOVIA

CRACOVIA — zona ghetoului

PROLOG

Toamna anului 1943

Dintr-un bloc cu apartamente luxoase de pe strada Straszewski, de la marginea vechiului centru al Cracoviei, ieși în toamna poloneză, târzie, un bărbat înalt, îmbrăcat într-un costum la două rânduri și un pardesiu scump, purtând la gulerul hainei o elegantă insignă din aur și email negru, reprezentând zvastica. Învăluit de aburii respirației, șoferul îl aștepta în ușa deschisă a enormei și strălucitoare – chiar și în această lume mohorâtă – limuzine Adler.

— Aveți grijă la picioare, Herr Schindler! E un polei ca sticla!

Analiza acestei mici scene de iarnă nu ne va pune probleme. Tânărul înalt va purta până la sfârșitul zilelor sale costume la două rânduri și, fiind întrucâtva inginer, se va bucura de-a pururi de vehicule mari ce-ți iau ochii și, deși german – iar în acest moment al istoriei, un german cu destulă influență – va fi întotdeauna genul de om cu care un șofer polonez va putea schimba o glumă nevinovată, amicală. Dar va fi cu neputință să parcurgem cu seninătate această narațiune, căci reprezintă o poveste despre triumful pragmatic al binelui asupra răului, un triumf evident și măsurabil cu precizie în termeni statistici și reci. Când te plasezi de partea cealaltă a baricadei, când treci în revistă succesul previzibil, măsurabil pe care răul îl obține de multe ori, e ușor să fii atotștiutor, important, șiret, răzbătător, să nu te lași dominat. Este ușor să arăți că, inevitabil, răul atrage de partea sa tot ceea ce s-ar putea numi *esența* poveștii, chiar dacă binele ar putea să o scoată la capăt ajutându-se de câteva mărunțișuri neînsemnate, ca demnitatea și autocunoașterea. Fatala răutate umană constituie elementul fundamental pentru scriitori, iar păcatul original, fluidul vital al istoricilor. Este o încercare riscantă să scrii despre virtute.

De fapt, *virtute* este un cuvânt atât de periculos încât va trebui să ne grăbim să-l explicăm; Herr Oskar Schindler, care acum își târăște prudent pantofii lustruiți pe trotuarul înghețat al acestui vechi și elegant cartier al Cracoviei, nu poate fi considerat un tânăr virtuos în sensul obișnuit al cuvântului. El locuiește în acest oraș cu amanta sa de origine germană și întreține de mult timp o relație amoroasă cu secretara sa poloneză. Soția lui, Emilie, a decis să locuiască cea mai mare parte a timpului acasă, în Moravia, deși câteodată vine în Polonia să-l viziteze. Trebuie să spunem că, în ceea ce-l privește, este un amant generos și manierat, dar în accepțiunea obișnuită a cuvântului *virtute*, aceasta nu reprezintă o circumstanță atenuantă.

Este în aceeași măsură și un băutor de forță. Câteodată bea singur pentru bucuria simplă și pură de a bea, alteori împreună cu asociați, funcționari SS, în scopul obținerii unor rezultate mult mai palpabile. Ca puțini alții, putea să-și păstreze mintea limpede și o atitudine echilibrată. În accepțiunea îngustă a ideii de moralitate, nici acest fapt n-a constituit vreodată o scuză pentru cheflii. Și, deși meritele domnului Schindler sunt pe deplin confirmate de documente, cele de mai sus fac parte integrantă din personalitatea sa ambiguă; ca și faptul că activitatea lui s-a desfășurat în cadrul – sau cel puțin prin intermediul – unei structuri. Corupte și sălbatice ca aceea care a umplut Europa cu lagăre aflate pe diferite trepte ale dezumanizării și a creat o națiune de prizonieri veșnic ținută în umbră, veșnic trecută sub tăcere. Pentru început, am putea încerca să prezentăm un prim exemplu al ciudatelor virtuți ale domnului Schindler, să trecem în revistă locurile și suporterii care au contribuit la acestea.

La capătul străzii Straszewski, mașina trecu pe lângă masa întunecată a castelului Wawel, dinăuntru cărui preastimatul avocat al Partidului Național-socialist, Hans Frank, conducea Guvernul General al Poloniei. Ca din palatul oricărui gigant al răului, nu străbătea niciun fir de lumină. Nici Herr Schindler, nici șoferul nu aruncară vreo privire în sus, către metereze, când mașina viră spre râu, în sud-vest. La podul Podgorze, santinelele, amplasate pe gheața Vistulei pentru a împiedica trecerea partizanilor și a altor persoane între Podgorze și Cracovia după lăsarea întunericului, erau obișnuite cu vehiculul, cu chipul pasagerului acestuia, cu Passierscheyi-ul prezentat de către șofer. Herr Schindler trecea deseori prin acest punct de control, fie cu afaceri, de la fabrica sa – unde avea de asemenea un apartament – către oraș, fie de la apartamentul din strada Straszewski la lucru, în cartierul Zablocie. Se obișnuiseră să-l vadă, după lăsarea întunericului, îmbrăcat mai mult sau mai puțin protocolar, îndreptându-se într-o direcție sau alta – o cină, o petrecere, un dormitor; poate, așa cum era cazul în noaptea aceasta, către lagărul de muncă forțată de la Plaszków, amplasat la zece kilometri în afara orașului, ca să cineze cu Hauptsturmführer-ul SS Amon Goeth, un afemeiat sus-pus. Herr Schindler avea reputația de a face daruri generoase – sub formă de băutură – de Crăciun. Și astfel automobilului său i se permise să treacă spre suburbiile orașului Podgorze fără prea mare întârziere.

Este sigur că în acest moment al vieții sale, în ciuda faptului că-i plăceau mâncarea bună și vinul, Herr Schindler se pregătea să participe mai curând de zgust decât nerăbdător la cina oferită în seara aceea de comandantul Goeth. De fapt, de fiecare dată i se păruse respingător să bea în compania lui Amon. Și, totuși, repulsia pe care o simțea era într-un fel incitantă, îi provoca o senzație de exaltare în fața ororii, asemenea celei pe care, în picturile medievale, drept-credincioșii o resimt pentru cei damnați. Ar putea fi definită ca o stare emoțională mai degrabă ațâțătoare decât descumpănitoare.

În Adlerul, tapițat cu piele neagră, ce gonia peste șinele de tramvai din cartierul care fusese până de curând un ghetou evreiesc, Herr Schindler fuma, ca întotdeauna, țigară de la țigară. Era însă un fumător stăpânit. Nu strângea țigara cu mâini nervoase, era stilat, purtarea sa arăta că știa exact când va scoate următoarea țigară sau sticla de coniac. Și numai el știe dacă a simțit nevoia să caute sprijinul acestei sticle când, trecând prin satul Prokocim, întunecat și mut, a văzut pe calea ferată ce duce către Lwow un șir de vagoane de vite care ar fi putut adăposti soldați sau prizonieri ori chiar animale – deși șansele în privința asta erau mici.

Ajuns în câmp, cam la zece kilometri de centrul orașului, șoferul viră la dreapta pe o stradă numită, printr-o ironie a sortii, Jerozolimska¹. În această noapte cu cer rece, înghețat, Herr Schindler zări la poalele dealului mai întâi o sinagogă ruinită, apoi silueta golașă a ceea ce în aceste zile trecea drept Ierusalim: lagărul de muncă forțată Podgorze – un oraș de barăci, adăpostind douăzeci de mii de deținuți neliniștiți, evrei, polonezi și țigani. Ucrainenii și cei din Waffen SS de la poartă îl întâmpinară pe Herr Schindler amabil pentru, că aici era cunoscut cel puțin la fel de bine ca și pe podul Podgorze. Când ajunse în dreptul blocului administrativ, Adlerul viră în direcția închisorii, înscriindu-se pe un drum pavat cu pietre de mormânt evreiești. Până în urmă cu doi ani, pe locul lagărului fusese un cimitir evreiesc. Comandantul Amon Goeth, care se pretindea poet, folosise în construcția acestuia toate „metaforele” care-i trecuseră prin minte. Această „figură de stil” din lespezi mortuare crăpate se întindea pe toată lungimea lagărului, despiciându-l în două, dar nu se extindea și către est, spre vila ocupată de Goeth.

La dreapta, lângă barăcile gărzilor, se ridica o fostă morgă evreiască. Ea părea să constituie dovada că aici toate decesele aveau cauze naturale sau se datorau vârstei și că toți morții erau îngropați cum se cuvine. În prezent, locul servea drept grajd pentru caii comandantului. Deși Herr Schindler se obișnuise cu priveliștea, e posibil ca el să fi pufnit încet, ironic. Drept este că, dacă reacționezi la fiecare mică ironie din partea Noii Europe, ea rămâne în tine de-a pururi. Dar Herr Schindler poseda o capacitate imensă de a acumula și purta cu sine acest fel de nostimade tainice.

În seara aceea, un prizonier numit Poldek Pfefferberg se afla și el în drum către vila comandantului. Lisiek, ordonanța în vârstă de nouăsprezece ani a lui Goeth, venise la baraca lui Pfefferberg cu un permis semnat de subofițerul de serviciu SS. Problema tânărului consta în faptul că baia comandantului era înconjurată de un inel persistent de murdărie, iar Lisiek se temea că avea să fie bătut din pricina asta când comandantul va veni să-și facă baia de dimineață. Pfefferberg, care-i fusese profesor lui Lisiek în liceul din Podgorze, lucra în garajul lagărului și avea acces la solvenți așa că, însoțit de tânăr, se duse acolo și luă un băț lung cu

1 Jerozolimska — numele polonez al Ierusalimului (n. t.)

un șomoioag de cârpă la un capăt și o cutie de solvent. Apropierea de vila comandantului era întotdeauna o problemă delicată, dar implica șansa de a primi ceva de mâncare de la Helen Hirsch – servitoarea evreică a lui Goeth, cu care acesta se purta grosolan – o fată generoasă, de asemenea o fostă elevă a lui Pfefferberg.

Adlerul domnului Schindler nu ajunsese nici la o sută de metri de vila lui Goeth, și câinii începură să latre – marele danez, câinele lup și toți ceilalți pe care comandantul îi ținea în cuștile din spatele casei. Vila propriu-zisă, o clădire pătrată, cu pod înalt, avea un balcon de-a lungul etajului și, de jur împrejurul ei, o verandă acoperită, ușor înălțată de la pământ, mărginită de o balustradă. În timpul verii, lui Amon Goeth îi plăcea să petreacă multă vreme în aer liber. De când venise aici se îngrășase, așa că în vara aceea avea să expună la soare un trup gras. Dar, în această versiune specială a Ierusalimului, va fi la adăpost de orice batjocură. În seara aceea, la ușă fusese pus de gardă un Unterscharführer cu mânuși albe. Salutând, sergentul îl pofti pe Herr Schindler să intre în casă. În hol, ordonanța, ucraineanul Ivan, îi luă pardesiul și pălăria. Schindler își pipăi buzunarul de la piept al hainei ca să se asigure că are acolo darul pentru gazda sa: un portțigaret placat cu aur, cumpărat de pe piața neagră. Amon se descurca atât de bine în privința asta, în special cu bijuteriile confiscate, încât s-ar fi simțit ofensat de orice altceva mai puțin valoros decât cel mai bun portțigaret aurit. Totuși, chiar un obiect placat cu aurul cel mai fin nu ar fi fost pentru Amon decât un semn de amabilitate.

Între canaturile ușilor duble care se deschideau către sufragerie cântau frații Rosner – Henri la vioară, Leo la acordeon. La ordinul Hauptsturmführerului Goeth își scoseseră hainele zdrențuite pe care le purtau în vopsitoria lagărului, unde lucrau în timpul zilei, și-și puseseră costumele negre de seară pe care le păstrau în baracă pentru astfel de evenimente. Oskar Schindler știa că, deși comandantul aprecia în mod deosebit felul în care cântau, cei doi frați nu se simțeau niciodată în largul lor când se aflau la vilă. Îl cunoșteau prea bine pe Amon, știau cât era de capricios și înclinat către execuții *ex tempore*. Cântau concentrați și sperau ca muzica lor să nu-l irite cumva, pe neașteptate.

La petrecerea din această seară aveau să fie prezenți șapte bărbați. În afară de Schindler, printre oaspeți se numărau: Oberführer-ul Julian Scherner, șeful SS pentru regiunea Cracoviei, Obersturmbannführer-ul Rolf Czurda, locotenent-colonelul care era șeful secției din Cracovia a SD, serviciul secret al decedatului Reinhard Heydrich. Erau oaspeți de rangul cel mai înalt, fiindcă lagărul se afla sub autoritatea lor. Toți aveau aproape zece ani mult decât Goeth, iar șeful poliției SS, Scherner, arăta evident ca un bărbat de vârstă mijlocie, cu ochelari, chelie și început de obezitate. Totuși, din pricina vieții pline de excese dusă de protejatul său, diferența de vârstă dintre el și Amon nu părea atât de mare.

Cel mai în vârstă din adunarea aceea era Herr Franz Bosch, un veteran din primul război, manager al feluritelor ateliere legale și ilegale din interiorul Plaszówului. Era de asemenea „consilier economic” al lui Julian Scherner și avea unele afaceri în oraș. Oskar îi disprețuia pe Bosch și pe cei doi șefi de poliție, Scherner și Czurda, dar cooperarea lor era esențială pentru existența fabricii sale speciale din Zablocie și deci le trimitea regulat daruri. Singurii oaspeți de care Oskar se simțea ceva mai apropiat erau Julius Madritsch, proprietarul fabricii de uniforme „Madritsch” din lagăr, și managerul lui, Raimund Titsch. Madritsch era cam cu un an mai tânăr decât Oskar și Goeth. Era un bărbat întreprinzător, dar cu suflet. Dacă cineva i-ar fi cerut să justifice existența, în acel lagăr, a fabricii sale aducătoare de profituri, ar fi argumentat că acolo lucrau aproape patru mii de deținuți, care în felul acesta erau ținuti la distanță de fabricile morții. Raimund Titsch, un bărbat abia trecut de patruzeci de ani, subțiratic și retras, care fără îndoială că avea să plece mult mai devreme de la petrecere, conducea fabrica „Madritsch”, strecura pe ascuns acolo camioane încărcate cu hrană pentru deținuții săi (activitate care l-ar fi putut aduce în situația să facă o fatală vizită în temuta închisoare SS Montelupich, sau chiar Auschwitz) și împărtășea părerile patronului său.

Aceasta era adunarea obișnuită de meseni la vila domnului comandant Goeth.

Cele patru femei invitate, cu părul coafat sobru și rochii scumpe, aveau mai puțini ani decât oricare dintre bărbații de acolo. Erau terfe de lux, nemțoaice și poloneze din Cracovia. Unele dintre ele primeau regulat invitații la cină acolo. Numărul lor le îngăduia celor doi ofițeri superiori să aleagă în voie. În timpul acestor petreceri, amanta lui Goeth, Majola, de origine germană, stătea de obicei în apartamentul ei din oraș. Considera mesele oferite de Goeth ca o problemă exclusiv masculină și, prin urmare, jignitoare pentru firea ei delicată.

Nu încape nicio îndoială că, în felul lor, cei doi ofițeri de poliție și comandantul îl simpatizau pe Oskar. Era totuși ceva ciudat cu el. Ar fi fost dispuși să pună acest lucru, parțial, pe seama originii sale. Era german sudet, un nou-venit din Arkansas în Manhattan-ul lor, un străin din Liverpool abia sosit la Cambridge. Erau și unele semne că nu gândea *cum trebuie*, deși plătea bine și constituia o sursă bună de felurite produse greu de obținut. Ținea la băutura și avea un simț al umorului greoi și uneori scandalos. Reprezenta genul de om căruia îi zâmbești și-i faci semn când îl vezi în celălalt colț al camerei, dar nu este necesar și nici chiar înțelept să te repezi și să faci prea multă tevatură în jurul lui.

Mai mult ca sigur că ofițerii SS remarcaseră sosirea industriașului, după fiorul care le străbătuse pe cele patru fete. Cei care l-au cunoscut pe Oskar în anii aceia vorbesc despre farmecul lui extraordinar, aproape magnetic, ce se manifesta în special asupra femeilor, pe care le cucerea fără greș și indecent de ușor. Cei doi șefi de poliție îi acordau probabil atenție lui Herr Schindler mai mult ca să o rețină pe a femeilor. Goeth înainte ca să-i strângă mâna. Comandantul era la fel

de înalt ca și Schindler, iar impresia de supraponderalitate anormală pentru un bărbat abia trecut de treizeci de ani era întărită de înălțimea lui, de conformația athletică pe care obezitatea părea nefiresc grefată. Pe obrazul fără cusur, doar ochii străluceau cu o lumină vicleană și, deși consuma cantități indecente din rachiul local, nu ajunsese atât de departe ca Herr Bosch, vrăjitorul economic al Plaszówului și SSului. Herr Bosch avea un nas purpuriu; oxigenul, care în mod normal ar fi trebuit să circule prin venele obrazilor, dispăruse de ani de zile spre a hrăni flacăra albastră a alcoolului. Salutându-l cu un gest din cap, Schindler știa că în noaptea aceea Bosch, ca întotdeauna, îi va face o comandă de mărfuri.

— Bun venit omului nostru de afaceri! scandă Goeth, apoi îl prezintă foarte ceremonios fetelor din încăpere.

Frații Roșner au cântat mai tot timpul, privirea lui Henry alunecând numai peste corzile instrumentului și prin cele mai îndepărtate colțuri ale camerei, Leo zâmbind în jos, către clapele acordeonului din care se ridicau notele pe care Strauss le așternuse pe hârtie spre desfătarea aristocrației.

Herr Schindler a fost prezentat femeilor. Simțea o oarecare milă pentru aceste muncitoare cracoviene, știind că mai târziu, când se vor porni ciupiturile și înghiontelile aveau să le umfle carnea și să le lase vânătăi. Dar până atunci Hauptsturmführer-ul Amon Goeth, un satrap nebun când era beat, se dovedise un gentleman vienez exemplar.

Până când s-a servit masa, conversația s-a menținut în anumite limite. S-a vorbit despre război și, în timp ce Czurda luase asupra sa sarcina de a asigura o fată înaltă că Crimeea este bine controlată, Scherner o informă pe o altă femeie că un băiat pe care-l cunoștea de pe vremea când fusese la Hamburg, un tip de treabă, Oberscharführer în SS, se trezise cu picioarele smulse de o bombă pusă de partizani într-un restaurant în Czestochowa. Schindler discută tot felul de lucruri legate de fabrică cu Madritsch și managerul său, Titsch. Între acești antreprenori exista o prietenie adevărată. Herr Schindler știa că scundul Titsch procura ilegal pâine de pe piața neagră pentru deținuții din fabrica de uniforme și că o mare parte a banilor destinați acestui scop erau oferiți de Madritsch. Aceasta reprezenta cea mai simplă formă de umanitarism; câtă vreme profiturile din Polonia erau – după părerea lui Herr Schindler – destul de mari pentru a satisface cel mai inveterat capitalist, puteau justifica niște cheltuieli pe rații suplimentare de pâine cumpărate la negru. Chiar în cazul lui, contractele cu Rustunginspektion – Inspectoratul pentru armament, o instituție care organiza licitații și oferea contracte pentru fabricarea oricărui produs de care avea nevoie armata germană – fuseseră atât de profitabile încât depășiseră chiar și imaginea de reușită cu care voise să apară în ochii tatălui său. Din nefericire, Madritsch și Titsch, și el, Oskar Schindler, erau singurii despre care aflase că cheltuiesc cu regularitate pe piața neagră a pâinii.

Apropiindu-se momentul când Goeth avea să-i cheme să se așeze în jurul mesei, Herr Bosch se apropie de Schindler, îl luă de braț și-l conduse lângă ușa unde cântau muzicanții, ca și cum s-ar fi așteptat ca impecabila melodie a fraților Rosner să acopere conversația.

— Afacerile merg bine după câte văd, spuse Bosch.

Schindler zâmbi.

— Asta se vede, nu-i așa, Herr Bosch?

— Așa-i, așa-i.

Schindler știa desigur că Bosch citea buletinele oficiale ale Comisiei Centrale de Armament, care comunica contractele oferite, în urma unor licitații fructuoase, fabricii lui Schindler.

— Mă întrebam, spuse Bosch înclinând capul, dacă în vederea prezentului înfloritor, bazat în definitiv pe succesele noastre generale pe o serie de fronturi... Mă întrebam dacă te simți în stare să faci un gest generos. Nu mult. Doar un gest.

— Desigur, spuse Schindler.

Îl cuprinse o ușoară amețală, ca de fiecare dată când se simțea folosit, și în același timp o senzație asemănătoare cu bucuria. Biroul șefului de poliție Scherner își folosise de două ori influența pentru a-l scoate pe Oskar Schindler din închisoare, iar acum erau dispuși să creeze obligația de a o putea face din nou.

— Mătușa mea din Bremen a fost bombardată, sărmana bătrână, spuse Bosch. Totul, patul nupțial, dulapurile, tot porțelanul de Meissen, toate vasele. Mă întreb dacă ai putea să te lipsești de niște veselă de bucătărie și, poate, de o oală sau două, ca acele castroane mari de supă care se fac la DEF.

Deutsche Emailwaren Fabrik – Fabricile Germane de Produse Emailate – era numele înfloritoarei afaceri a lui Herr Schindler. Germanii îi spuneau pe scurt DEF, iar polonezii și evreii foloseau o altfel de prescurtare: Emalia.

Herr Schindler spuse:

— Cred că ne putem descurca. Vrei să-i expediez ei lucrurile direct sau prin tine?

Bosch nici măcar nu zâmbi.

— Prin mine, Oskar. Aș vrea să pun un bilețel.

— Desigur.

— Deci s-a aranjat. Să zicem o jumătate de cutie din toate: castroane de supă, farfurii, cești, căni de cafea și o jumătate de duzină din oalele de bucătărie.

Herr Schindler ridică fruntea și râse larg. În râsul lui era și o urmă de oboseală, dar când vorbi, vocea-i sună înțelegător. Și era într-adevăr înțelegător. Niciodată nu obosea să facă daruri. Pur și simplu Bosch părea să sufere regulat pentru cunoștințele sale bombardate. Oskar murmură:

— Mătușa ta ține un orfelinat?

Bosch îl privi din nou în ochi. Bețivul nu avea pic de rușine.

— E o bătrână fără resurse. Poate să schimbe lucrurile de care n-are nevoie cu altceva.

— Am să-i spun secretarei mele să se îngrijească de asta.

— Poloneza aia ochioasă? întrebă Bosch.

— Ochioasă, încuviință Schindler.

Bosch încercă să fluiera, dar mușchii buzelor fuseseră distruși de rachiul prea tare cu care se adăpa și, în locul fluieratului, ieși un sunet ca un râgâit ușor.

— Nevasta ta, zise, ca de la bărbat la bărbat, cred că-i o sfântă!

— Este, admise Herr Schindler tulburat.

Bosch era binevenit să se înfrupte din emailurile sale, dar nu voia să discute cu el despre soția lui.

— Spune-mi, continuă Bosch, cum faci să nu-ți stea pe cap? Trebuie că știe... Și totuși pari în stare s-o controlezi foarte bine.

Toată buna dispoziție dispăru de pe chipul lui Schindler. Nemulțumirea lui era evidentă, dar scurtul și virilul mârâit care se ridică din gât nu se deosebea cu nimic de vocea lui obișnuită.

— Nu vorbesc niciodată despre lucruri atât de intime.

Bosch se repezi să spună:

— Iartă-mă! N-am vrut să... Și continuă să-și ceară incoerent iertare.

Herr Schindler nu-l plăcea îndeajuns, încât să-i explice, la acea oră târzie din noapte, că pentru el nu era o problemă dacă voia să stăpânească pe cineva, că dezastrul căsniciei Schindlerilor era de fapt o problemă de temperament, ascetic – cel al doamnei Emilie Schindler – și unul hedonist – cel al domnului Oskar Schindler – care se uniseră de bunăvoie și împotriva tuturor sfaturilor

binevoitoare. Dar supărarea lui Oskar față de Herr Bosch era mai profundă decât ar fi fost dispus să recunoască. Emilie îi semăna foarte mult mamei sale, acum decedate, Frau Louisa Schindler, pe care Herr Schindler senior o părăsise în 1935. Prin urmare, Oskar avea senzația viscerală că, cerând explicații despre căsătoria dintre Emilie și el, Bosch discredita, de asemenea, căsătoria bătrânilor Schindler.

Omul continua să se scuze. Smochinitul afacerist, care băga mâna în fiecare sertar din Cracovia, asuda de teamă c-ar putea pierde șase seturi complete de veselă de bucătărie.

Oaspeții fură chemați la masă. Slujnica aduse și servi supa de ceapă. În timp ce oaspeții mâncau și pălăvrăgeau între ei, frații Rosner continuau să cânte, apropiindu-se ceva mai mult de meseni, dar nu atât încât să stea în calea slujnicei, a lui Ivan sau Petr, cele două ordonanțe ucrainene ale lui Goeth. Herr Schindler, așezat între fata înaltă pe care și-o rezervase Scherner și o poloneză care vorbea nemțește, o ființă fragilă, cu chip dulce, observă că ambele fete se uitau atente la slujnică. Aceasta era îmbrăcată în tradiționala uniformă a fetelor în casă – rochie neagră și șorț alb –, nu purta steaua evreiască pe braț și nici n-avea vopsită pe spatele rochiei vreo dungă galbenă. Și totuși era evreică. Ceea ce atrăsese atenția celorlalte femei era fața ei, plină de vânătăi. S-ar fi putut crede că Goeth avea prea mult bun simț ca să prezinte în fața oaspeților din Cracovia o servitoare în această stare. Pe lângă rănilor de pe față, în locul în care gâtul subțire se unea cu umărul, femeile și Herr Schindler văzuseră o mult mai alarmantă dungă purpurie, pe care gulerul o acoperea doar în parte.

Amon Goeth nu numai că nu lăsă fata să treacă neluată în seamă, dar își întoarse scaunul către ea și-i făcu semn cu mâna, înfățișând-o celorlalți. Herr Schindler nu fusese în această casă de șase săptămâni, dar informatorii săi îi comunicaseră turnura pe care o luase relația dintre Goeth și fată. Când se afla cu prietenii, o utiliza drept subiect de conversație; o ascundea doar când veneau în vizită ofițeri superiori din afara regiunii Cracoviei.

— Doamnelor și domnilor, strigă el imitând vocea unui prezentator de cabaret, beat, îngăduiți-mi să v-o prezint pe Lena! După cinci luni, a ajuns să se descurce bine ca bucătăreasă și deportată.

— Se vede pe fața ei, spuse fata lui Scherner, că s-a lovit de dulapul din bucătărie.

— Și târfa poate s-o mai pățească! reluă Goeth cu un gălgâit vesel. Da, încă o dată. Nu-i așa, Lena?

— E dur cu femeile, afirmă SS-istul, clipind către înalta-i comeseană.

Poate că Scherner nu avusese intenția să fie răutăcios, fiindcă nu se referise la evreice, ci la femei în general. Dar când lui Goeth i se amintea originea evreiască a Lenei, aceasta încasa pedepse mai aspre ca de obicei, atât în public, în fața oaspeților, cât și mai târziu, când ultimii dintre invitații comandantului plecau spre casă. Scherner, fiind superiorul lui Goeth, ar fi putut să-i ordone să înceteze să o mai bată. Dar asta ar fi fost o greșală, ar fi dăunat chefurilor amicale de la vilă. Scherner nu venea aici ca superior, ci ca prieten, ca asociat, tovarăș de petrecere, amator de femei. Amon era un individ ciudat, dar nimeni nu era în stare să organizeze petreceri cum o facea el.

După supă urmară hering în sos și chifteluțe marinate, excelent preparate și aranjate în mijlocul garniturii. La carne li se servi un vin roșu, unguesc, greu. Frații Rosner interpretau o muzică îndrăcită, unguescă și atmosfera din sufragerie se încinsese. Ofițerii își scoaseră vestoanele. Mai vorbiră o vreme despre contractele de război. Madritsch, fabricantul de uniforme, fii întrebat despre fabrica sa din Tarnau: se descurca la fel de bine cu contractele Inspectoratului pentru armament ca fabrica din Plaszów? Madritsch se întoarse către Titsch, asceticul său manager. Goeth păru brusc preocupat, ca și cum și-ar fi amintit niște treburi urgente, legate de afaceri, care ar fi trebuit rezolvate în după-amiaza aceea și care îl rechemau acum în penumbra biroului.

Fetele din Cracovia se plectiseau; poloneza minionă, cu buze cărnoase – avea poate douăzeci de ani, mai degrabă optsprezece – își așază palma pe mâneca dreaptă a lui Herr Schindler.

— Nu ești soldat? murmură ea. Ai arăta foarte șic în uniformă.

Toată lumea, inclusiv Madritsch, începu să chicotească, în 1940 purtase un timp uniformă, până fusese eliberat pe motiv că talentele sale manageriale erau mult mai importante pentru efortul impus de război. Dar Herr Schindler avea atâta influență, încât nu fusese niciodată amenințat cu Wehrmachtul. Madritsch râse cu subînțeleles.

— Ce ziceți de asta? întrebă Oberführer-ul Scherner, Micuța doamnă și-l închipuie pe industriașul nostru pe post de soldat! Soldatul Schindler, cu o pătură pe umeri, mâncând dintr-una din gamelele făcute chiar de el, la Harkov!

Ținând seama de eleganta vestimentație a lui Herr Schindler, era într-adevăr o imagine stranie, și chiar Schindler râse.

— I s-a întâmplat lui... spuse Bosch, încercând să pocnească din degete. I s-a întâmplat lui' cum îl cheamă pe ăla din Varșovia?

— Toebbens, interveni Goeth, revenindu-și pe neașteptate. I s-a întâmplat lui Toebbens. Era cât pe ce.

Şeful SD, Czurda, spuse:

— O, da, Toebbens a trecut la un fir de păr.

Toebbens era un om de afaceri din Varşovia, mai important decât Schindler, mai important decât Madritsch, un adevărat om al succesului.

— Heini, zise Czurda („Heini” fiind Himler), a fost la Varşovia și i-a zis responsabilului cu armamentul de acolo: „Scapă de împuțitii de evrei din fabrica lui Toebbens, încorporează-l pe Tobi și... și trimite-l pe front. Înțelege, chiar pe front!” Și după asta Heini i-a zis camaradului meu de acolo: „Să treci prin registrele lui cu microscopul!”

Toebbens era totuși răsfățatul Inspectoratului pentru armament, care-i asigurase contracte de război, în schimbul cărora el oferise daruri. Protestele Inspectoratului reușiseră să-l salveze pe Toebbens, comunică solemn Șcherner mesenilor, apoi se aplecă peste farfurie, facondu-i ostentativ cu ochiul lui Schindler.

— În Cracovia n-o să se întâmple niciodată asta, Oskar. Te iubim cu toții prea mult.

Pe neașteptate, poate ca să arate simpatia pe care toți mesenii o resimțeau pentru Herr Schindler industriașul, Amon se ridică în picioare și fredonă tema principală din *Madame Butterfly*, melodie pe care spilcuiții frați Rosner o preluară la fel de ager și meșteșugit ca oricare artizan din oricare altă fabrică amenințată, dintr-un ghetou amenințat.

În momentul acela, Pfefferberg și Lisiek, ordonanța, se găseau la etaj, în baia lui Goeth, frecând cu un șomoioag cu solvent inelul gros de. Murdărie. Puteau auzi muzica fraților Rosner, izbucnirile de râs și conversația. Venise vremea cafelei, acolo jos, și Lena cea plină de vânătași aduse tava oaspeților și se retrase nemolestată în bucătărie.

Madritsch și Titsch își băură grăbiți cafeaua și se scuzară. Schindler se pregăti să facă același lucru. Micuța poloneză își pusese palma pe mâneca lui, dar nu i se păru momentul potrivit. Desigur, în casa lui Goeth totul era permis. Oskar descoperise însă că tot ceea ce știa despre comportamentul SS-iștilor în Polonia arunca o lumină bolnăvicioasă pe fiecare cuvânt pe care-l rosteai aici, pe fiecare pahar pe care-l beai, fără să mai vorbim de vreo propunere de schimbare a partenerului de pat. Chiar dacă luai vreo fată sus, la etaj, nu puteai uita că Bosch, Scherner și Goeth îți erau frați întru ale desfătării și că, pe scări sau în baie sau în dormitor, executau aceleași mișcări. Herr Schindler ar fi preferat să se călugărească decât să aibă o femeie *chez* Goeth.

Vorbi peste capul fetei cu Scherner, istorisindu-i noutăți de război, despre bandiții polonezi, despre semnele prevestitoare ale unei ierni grele, făcând-o astfel pe fată să înțeleagă că Scherner îi era ca un frate – iar el n-ar fi râvnit niciodată la fata fratelui său. Totuși, când își luă rămas bun, îi sărută mâna. Observă că Goeth, cu mânecile cămășii suflecate, ieșise din sufragerie, îndreptându-se către scări sprijinit de una dintre fetele care stătuseră lângă el la masă. Oskar se scuză, îl ajunse din urmă și-și puse palma pe umărul lui. Comandantul întoarse ochii, străduindu-se să-și limpezească privirea.

— Ah, bolborosi, pleci, Oskar?

— Trebuie să ajung acasă.

Acasă însemna Ingrid, amanta lui germană.

— Ești un armăsar afurisit, zise Goeth.

— Nu de talia ta, replică Schindler.

— Nu, ai dreptate. Sunt un Hercule. Unde mergem? Și se întoarse către fată, dar își răspunse singur la întrebare.

Mergem în bucătărie, să vedem dacă Lena face curat cum trebuie.

— Nu, răspunse fata râzând, nu o să facem asta.

Îi împinse către scări. Era un gest de omenie din partea ei, să protejeze subțirica fată de la bucătărie plină de răni.

Herr Oskar Schindler urmări animalul neobișnuit – mătăhălosul ofițer și fata suplă care îl sprijinea – luptându-se să urce scările. Goeth arăta ca un om care avea să doarmă cel puțin până la prânz a doua zi, însă Oskar cunoștea constituția uimitoare a comandantului și ceasul care funcționa în el. Pe la trei dimineața era posibil ca Goeth să hotărască chiar să se ridice din pat pentru a scrie o scrisoare tatălui său, la Viena. Pe la șapte, după numai încă un ceas de somn, avea să fie în balcon cu carabina de infanterie în mână, gata să împuște orice deținut zăbavnic.

Când fata și Goeth ajunseră la prima treaptă a scării, Schindler se lăsă să alunece de-a lungul coridorului, către spatele casei.

Pfefferberg și Lisiek îl auziră pe comandant venind mai devreme decât se așteptaseră, intrând în dormitor și bolborosind ceva fetei pe care o adusese cu 6l. Ridicată în tăcere șomoioagul și cutia de solvent, se strecurară în dormitor și încercară să se furișeze pe o ușă laterală. Încă în picioare și în stare să-i deslușească, Goeth sughiță și tresări la vederea bățului, bănuind că cei doi ar putea fi asasini. Când, totuși, Lisiek păși înainte și începu să raporteze cu o voce tremurată, comandantul înțelese că erau doar simpli deținuți.

— Herr comandant, spuse Lisiek, asudând de o teamă justificată, cer îngăduința să raportez că în cadă a fost o dungă de murdărie și...

— Ah, zise Amon, și-ai chemat expertul.

Făcu un semn băiatului:

— Vino aici, dragule.

Lisiek făcu șovăitor un pas înainte și fii izbit atât de sălbatic, încât se prăbuși cu mâinile și picioarele rășchirate, alunecând pe jumătate sub pat. Amon murmură din nou invitația, ca și cum pe față ar fi amuzat-o să-l audă vorbind drăgăstos cu prizonierii. Tânărul se ridică și pași din nou, clătinându-se, către comandant, ca să mai primească o lovitură, în timp ce băiatul se ridică de jos pentru a doua oară, Pfefferberg, un deținut cu experiență, se pregăti sufletește pentru orice – de exemplu, să fie scoși de Ivan în grădină și împușcați, în loc de asta, comandantul le ceru urlând să plece, ceea ce făcură fără întârziere. Câteva zile mai târziu, Pfefferberg auzi că Lisiek murise împușcat de Amon și presupuse că asta se datora incidentului din baie. De fapt, era vorba de cu totul altceva: Lisiek înhămasse un cal la șaretă, pentru Herr Bosch, fără să ceară mai întâi permisiunea comandantului.

în bucătăria vilei, Helen Hirsch, slujnica – ea susținea că Goeth îi spunea „Lena” pentru că era prea comod ca să pronunțe tot cuvântul –, ridică ochii și zări în cadrul ușii pe unul dintre oaspeții invitați la cină. Lăsă din mână farfuria cu resturi de carne și, cu o tresărire, luă poziția de drepți:

— Herr...

îi privi haina de seară și căută cuvântul potrivit.

— ... Herr Direktor, puneam deoparte resturile pentru câinii domnului comandant...

— Te rog, te rog! o întrerupse Schindler. Nu trebuie să-mi raportezi mie, Frau Helen Hirsch.

Ocoli masa. Nu părea să aibă intenții rele, dar pașii lui apăsați îi inspirau totuși teamă și, deși lui Amon îi făcea plăcere s-o bată, originea ei evreiască o salvase întotdeauna de la o agresiune sexuală directă. Existau însă germani mai puțin riguroși ca Amon în problemele rasiale. Tonul vocii acestuia, însă, era acela al unei discuții banale. Ea nu fusese obișnuită cu un astfel de ton nici chiar din partea ofițerilor sau subofițerilor SS care veneau în bucătărie să se plângă de Amon.

— Nu mă cunoști? Întrebă el exact ca un bărbat, actor sau fotbalist celebru, care se simțea rănit în orgoliul său de celebritate pentru că un străin nu reușise să-l recunoască. Sunt Schindler.

Ea înclină capul.

— Domnul director. Desigur, am auzit. Și ați mai fost pe aici. Îmi aduc aminte.

Își petrecu un braț pe după umerii ei. Îi simți deslușit crisparea trupului atunci când îi atinse obrajii cu buzele. Murmură:

— Nu e un sărut din acelea. Te sărut din compasiune, dacă vrei să știi.

Ea nu se putu împiedica să izbucnească în plâns. Herr Director Schindler își apăsă buzele în creștetul capului ei în felul în care polonezii își luau „la revedere” în gări, gest care ținea loc țocăitului din buze, obișnuit în estul Europei. Helen băgă de seamă că și bărbatul începuse să lăcrimeze.

— Sărutul acesta ți-l aduc din partea... Flutură mâna, indicând un incert trib de oameni onești, aflat undeva, afară, în întuneric, dormind pe priciuri suprapuse sau ascunzându-se în păduri, oameni pentru care, primind pedeapsa Hauptsturmführerului Goeth, ea acționa într-un fel ca un tampon. Herr Schindler îi dădu drumul și își strecură mâna într-un buzunar lateral al hainei, dând la iveală un baton mare de ciocolată. După aspect, părea să fie de dinainte de război.

— Pune asta undeva, o sfătui.

— Capăt de mâncare în plus aici, răspunse ea, de parcă ar fi fost o problemă de mândrie ca el să nu creadă că e înfometată.

De fapt, mâncarea era ultima dintre grijile ei. Știa că n-avea să iasă vie din casa lui Amon și asta nu din lipsă de hrană.

— Dacă nu vrei să-l mănânci, schimbă-l pe ceva. Și de ce nu vrei să te împlinești puțin?

Se dădu un pas înapoi și o privi cercetător.

— Itzac Stern mi-a vorbit despre dumneata.

— Herr Schindler... murmură fata.

Aplecă fruntea și plânse liniștit, timp de câteva secunde.

— Herr Schindler, îi place să mă bată în fața femeilor *acelora*. În prima zi m-a bătut pentru că am aruncat oasele rămase de la cină. A coborât în pivniță la miezul nopții și m-a întrebat unde sunt. Pentru câini, înțelegeți? Asta a fost prima bătaie... și l-am întrebat... nu știu ce m-a apucat, acum n-aș mai

îndrăzni... „De ce mă bateți?” Și el a zis: „Pentru simplul motiv că m-ai întrebat de ce te bat”

Scutură capul și ridică din umeri de parcă s-ar fi apostrofat singură că vorbește atât de mult. Nu mai voia să spună nimic, nu putea să relateze istoria agresiunilor asupra ei, repetatele întâlniri cu pumnii Hauptsturmführerului.

Herr Schindler se aplecă spre ea și vocea lui deveni și mai confidențială:

— Condițiile în care trăiești sunt înfiorătoare, Helen.

— Nu contează, le-am acceptat. Într-o zi o să mă împuște.

Schindler clătină din cap și ea crezu că e o încercare mincinoasă de a-i da speranțe. Dintr-o dată hainele bune și constituția sănătoasă a lui Schindler deveniră o provocare.

— Pentru Dumnezeu, Herr Schindler, văd ce se întâmplă. Eram pe acoperiș, luni, spărgeam gheața, eu și tânărul Lisiek, și l-am văzut pe Herr comandant ieșind pe scara din față și coborând treptele în grădină, chiar sub noi, și acolo, pe trepte, și-a scos pistolul și-a împușcat o femeie care trecea. O femeie care căra o legătură. A împușcat-o în gât. O femeie oarecare, care se ducea undeva. Înțelegeți? Nu arăta mai grasă, sau mai slabă, sau mai înceată, sau mai iute decât oricare alta. N-am putut să-mi închipui ce făcuse. Cu cât îl cunoști mai mult pe Herr comandant, cu atât înțelegi că nu există reguli de care să te ții. Nu poți să-ți spui: *am să respect regulile astea și-atunci am să fiu în siguranță!*

Schindler îi luă mâna și o strânse ca să-și sublinieze cuvintele.

— Ascultă, draga mea Fraulein Helen Hirsch; cu toate astea, aici e totuși mai bine decât la Maidanek sau Auschwitz, dacă îți poți păstra sănătatea.

— Mă gândeam c-o să fie ușor să am grijă de sănătatea mea în bucătăria comandantului. Când am fost trimisă aici, de la bucătăria taberei, celelalte fete au fost invidioase.

Un zâmbet dureros îi apăru pe buze. Schindler ridică glasul; părea să enunțe niște principii de fizică:

— N-o să teucidă pentru că îi placi prea mult, draga mea Helen. Îi placi atât de mult, încât nici nu te lasă să porți steaua. Nu vrea ca cineva să știe de preferința lui pentru o evreică. A împușcat femeia aceea, atunci, pe trepte, pentru că nu însemna nimic pentru el. Era una dintre cele multe, nici nu l-a deranjat, nici nu i-a făcut plăcere. Tu trebuie să înțelegi asta. Dar tu... nu e prea ușor, Helen, dar e viață.

Îi mai spusese ei asta cineva, Untersturmführerul Leo John, locțiitorul comandantului. John zisese: N-o să te omoare decât la sfârșit, Lena, pentru că îl

încingi prea tare”. Dar, venind din partea lui John, nu avusese același efect. Herr Schindler o condamnase pur și simplu la o supraviețuire dureroasă.

Bărbatul părea să înțeleagă tulburarea ei. Murmură niște încurajări: o să vină s-o viziteze din nou, o să încerce s-o scoată de acolo.

— S-o scoată de acolo? întrebă ea.

— Din vilă, explică el, în fabrica mea, sigur că ai auzit despre fabrica mea, am o fabrică de vase emailate.

— O, da! răspunse ea ca un copil sărman vorbind despre Riviera. Emalia lui Schindler, am auzit de asta.

— Ai grijă de sănătatea ta, repetă el.

Când spunea asta, părea să știe că aceasta putea fi cheia, părea să se bazeze pe cunoașterea intențiilor de viitor ale lui Himler, ale lui Frank.

— E în regulă, acceptă ea.

Întoarse spatele și se duse până la o etajeră pe care o deplasă, un exercițiu de forță care la o astfel de fată slăbuță îl uimi pe Herr Schindler. Scoase o cărămidă din porțiunea de perete pe care o acoperise raftul și scoase de acolo un pachet de bani, zloți din timpul ocupației.

— Am o soră la bucătăria lagărului, spuse. E mai mică decât mine. Aș vrea să folosiți banii ăștia ca s-o răscumpărați, dacă va fi urcată vreodată în vagoanele de vite. Cred că aflați deseori de asta înainte să se întâmple.

— O să mă ocup personal, spuse Schindler, dar simplu și direct, nu ca pe o promisiune solemnă. Cât ai aici?

— Patru mii de zloți.

Îi luă neglijent, comoara ei, și-i înghesui într-un buzunar.

Erau mai în siguranță la el decât într-o nișă din spatele raftului lui Amon.

Povestea lui Oskar Schindler începe într-un noian de primejdii, cu nazism gotic, cu hedonism SS, cu o fată firavă și brutalizată și cu un personaj imaginar, aproape la fel de popular ca și prostituata cu inimă de aur: neamțul cel bun.

În primul rând, Oskar își făcuse o datorie din a cunoaște exemplar chipul sistemului, turbarea din spatele măștii de decență birocratică. Știa deci, mult mai devreme decât aveau cei mai mulți să îndrăznească să recunoască că știu, ce înseamnă Sonderbehandlung; deși se traducea prin „tratament special”, însemna

de fapt o piramidă de corpuri cianozate în Belzek, Sobibor, Treblinka și în complexul de la vest de Cracovia, cunoscut polonezilor sub numele de Oswiecim-Brzezinka, dar care va deveni cunoscut în vest după numele său german: Auschwitz-Birkenau.

Pe de altă parte, el era om de afaceri, un negociator prin temperament, și nu scuipea pe față în obrazul sistemului. Redusese deja dimensiunile acelor piramide și, deși nu știa că în anul acela și în cel următor acestea se vor înmulți și înălța, depășind Matterhorn-ul, avea certitudinea că muntele acesta se va ridica. Era conștient că nu putea să prevadă schimbările birocratice ce vor avea loc în structura lui, dar presupunea, totuși, că va fi întotdeauna loc și nevoie de munca evreilor. Prin urmare, în timpul vizitelor sale caritabile la Helen Hirsch, insista: „Ai grijă de sănătatea ta!” Afară, în întunecatului Arbeitslager din Plaszów, evreii se frământă fără să poată adormi și își zic că niciun regim, odată pornit tăvălugul, nu își va putea îngădui să renunțe la o sursă atât de bogată de forță de muncă gratuită. Cei care se prăbușesc, scuipe sânge, cad pradă dizenteriei sunt cei care alcătuiesc transporturile pentru Auschwitz. Herr Schindler însuși a auzit deținuții murmurând acolo, afară, pe *Appeliplatz* – terenul de adunare—în lagărul de muncă Plaszów: „Cel puțin sunt sănătos”, pe un ton pe care, în mod normal, îl folosesc doar bătrânii.

Așadar, e o noapte de iarnă și, în aceeași măsură, devreme și târziu pentru angajarea concretă a domnului Schindler în salvarea anumitor vieți omenești. Este implicat profund, a încălcat legile Reichului până la o limită care i-ar putea aduce o multitudine de spânzurări, decapitări și deportări în barăcile friguroase de la Auschwitz sau Gross-Rosen. Dar încă nu știe, de fapt, cât de mult o să coste asta. Deși a cheltuit deja o avere, nu-și dă seama cât de mult va mai trebui să plătească.

Pentru a nu da prea multe speranțe chiar de la început, povestea începe cu un gest de omenie cotidiană: un sărut, o intonație blândă în voce, un baton dulce. Helen Hirsch n-o să-și mai vadă niciodată cei patru mii de zloți – nu în forma în care pot fi numărați și ținuți în mână. Dar și azi ea tot mai consideră lipsit de importanță faptul că Oskar a fost atât de neglijent în privința banilor.

CAPITOLUL 1

Divizia de blindate a generalului Sigmund List, avansând către nord dinspre regiunea sudetă, a ocupat minunata bijuterie din sudul Poloniei, Cracovia, pe 6 septembrie 1939, pătrunzând pe ambele flancuri. În urma lor, Oskar Schindler a intrat în orașul care avea să-l adăpostească în următorii cinci ani. Deși în cursul acelei luni el avea să arate că se depărtase de național-socialism, putea totuși să înțeleagă că Cracovia, cu nodul său de cale ferată și industria încă modestă, avea să devină un oraș prosper în cadrul Noii Ordini. Nu, nu intenționa să mai facă pe negustorul, acum avea să devină el însuși un magnat.

Nu este foarte ușor de găsit în istoria familiei lui Oskar originile chemării către acțiuni de salvare. S-a născut pe 28 aprilie 1908, în Imperiul austriac al lui Franz Josef, în deluroasa provincie Moravia. Căminul natal se afla în orașul industrial Zwittau, ale cărui deschideri comerciale i-au adus pe strămoșii familiei Schindler de la Viena la începutul secolului al XVI-lea. Herr Hans Schindler, tatăl lui Oskar, salutase aranjamentele imperiale, socotindu-se austriac din punct de vedere cultural, vorbind germana la masă, la telefon, în afaceri, în momentele sale de tandrețe. Și totuși, când, în 1918, membrii familiei Schindler s-au trezit cetățeni ai Republicii Cehoslovace a lui Masaryk și Benes, se pare că aceasta nu i-a provocat bătrânului nicio tulburare fundamental – și cu atât mai puțin fiului său de zece ani. După afirmațiile bărbatului Hitler, copilul Hitler fusese frământat chiar din pruncie de prăpastia dintre unitatea mistică a Austriei și Germaniei și separarea tor politică. Nicio astfel de obsesie a neîmplinirii istorice nu a amărât copilăria lui Oskar Schindler. Cehoslovacia era o republicuță atât de răpitoare, un mic cocoloș pe harta Europei, încât vorbitorii de limbă germană își purtau statutul de minoritate cu o oarecare eleganță, chiar dacă recesiunea economică și unele nebunii guvernamentale lipsite de însemnătate aveau să aducă mai târziu o oarecare încordare în această relație.

Zwittau, orașul natal al lui Oskar, era un oraș micuț, acoperit de praf de cărbune, întins pe coastele sudice ale lanțului de munți cunoscut sub numele de Jeseník. Înălțimile înconjurătoare erau în parte răvășite de industrie, în parte împădurite cu zădă, molizi și brazi. Din cauza comunității sudete, vorbitoare de germană, orașul menținea o școală primară germană, la care s-a înscris și Oskar. Tot acolo a urmat cursurile gimnaziului, secția real, destinat să producă ingineri – de mine, mecanici, construcții civile – pe potriva peisajului industrial al zonei. Herr Schindler era și el proprietarul unei fabrici de utilaj agricol, iar educația lui Oskar a fost o pregătire pentru această moștenire.

Familia Schindler era catolică. Același lucru se poate spune și despre familia tânărului Amon Goeth, care la vremea aceea își isprăvea și el cursurile umaniste, pregătindu-se pentru examenul de bacalaureat la Viena. Mama lui Oskar, Louisa, era o practicantă ferventă, hainele păstrând toată duminica amintirea belșugului de tămâie arsă la slujba din biserica Sf.

Maurice. Hans Schindler era acel soi de soț care împinge o femeie către biserică. Îi plăcea coniacul, îi plăceau cafenelele. O aromă caldută de coniac, tutun bun și plăceri pământești emana din direcția acestui bun monarhist care era Herr Hans Schindler.

Familia locuia într-o vilă modernă cu grădină, amplasată diametral opus față de cartierul industrial al orașului. Aveau doi copii: Oskar și sora lui, Elfriede. Cu excepția termenilor celor mai generali, nu au rămas, însă, mărturii despre această căsnicie. Știm, de exemplu, că Frau Schindler era nemulțumită de fiul său care, ca și tatăl, își neglija îndatoririle de bun catolic. Nu putea fi însă apreciată ca o familie dezmembrată.

Din puținele lucruri pe care le-a povestit Oskar despre copilăria sa, nu se întrezărește nicio umbră. Soarele saltă printre brazii din grădină, prunele se coc în ungherele verilor timpurii. Dacă el petrece o parte a vreunei dimineți de vară la biserică, nu se întoarce acasă cu o mai bună înțelegere a păcatelor. Scoate mașina tatălui său la soare, în fața garajului, și începe să umble la motor, sau se așază pe o treaptă într-o latură a casei și meșterește la carburatorul motorei pe care și-o construiește singur.

Oskar avea câțiva prieteni evrei din clasa de mijloc, ai căror părinți îi trimiseseră de asemenea la școala germană. Acești copii nu erau săteni aschenazim – glumeți, vorbitori de idiș, conservatori – ci progenituri poliglote, nonconformiste ale unor oameni de afaceri. Dincolo de câmpia Hana, printre dealurile Beskizilor, se născuse dintr-o astfel de familie evreiască Sigmund Freud, și asta nu cu prea multă vreme înainte de a veni pe lume, la Zwittau, dintr-o sănătoasă spiță germană, Hans Schindler.

Turnura pe care a căpătat-o viața lui Oskar pare să-și aibă izvorul într-un moment anume din copilăria sa. E posibil ca tânărul Oskar să fi luat apărarea vreunui băiețel evreu, agresat în drumul său de la școală spre casă. Putem considera destul de sigur faptul că nu s-a întâmplat așa și suntem mai mulțumiți că nu avem o astfel de informație, căci acest gen de evenimente ar fi creat o imagine prea șablonardă. Pe lângă asta, salvarea unui copil de evreu de la turtirea nasului nu dovedește nimic. Până și Himler avea să se plângă într-un discurs, ținut în fața unuia dintre *Einsatzgruppen*, că fiecare german are un prieten evreu. „Iată unul dintre acele lucruri care se rostesc foarte ușor: «Evreii o să fie anihilați» spune fiecare membru de partid. «Desigur, programul nostru prevede anihilarea lor – o să ne îngrijim de asta». Apoi vin cu toții tropăind,

optsprezece milioane de germani vrednici, și fiecare are evreul lui de treabă. Sigur, toți ceilalți sunt niște porci, dar acesta-i un evreu clasa întâi.”

Încercând, totuși, să descoperim, în umbra lui Himler, unele semne prevestind dăruirea de mai târziu a lui Oskar, dăm peste vecinul lui Schindler, un rabin liberal pe nume dr. Felix Kantor. Rabinul Kantor era un bun discipol al lui Abraham Geiger, liberalizatorul german al iudaismului, care afirma că nu e nicio crimă, ba este chiar lăudabil, de fapt, sa fii în același timp și german și evreu. Rabinul Kantor nu era un dascăl rigid de țară. Se îmbrăca modern și vorbea germana în familie. Numea locul său de rugăciune cu termenul pluralist *templu*, nu cu acela mai vechi, *sinagogă*. La templul său veneau evrei de diferite profesii: doctori, ingineri și proprietari de fabrici de textile din Zwittau. Când călătoreau, ei le spuneau altor oameni de afaceri: „Rabinul nostru este dr. Kantor – scrie articole nu numai pentru ziarele evreiești din Praga și Brno, dar și pentru marile cotidiene”

Cei doi fii ai rabinului Kantor au urmat aceeași școală ca și fiul vecinului său neamț, Schindler. Amândoi băieții s-au dovedit îndeajuns de inteligenți ca, mai târziu, să se numere printre puținii profesori evrei ai Universității Germane din Praga. Acești copii vorbitori de limbă germană, cu părul tuns scurt, alergau toată vara, în pantaloni scurți, prin grădinile celor două case fugărind copiii lui Schindler și fiind puși pe goană de aceștia. Iar Kantor, privindu-i cum săgetau printre tufișurile de tisă, poate că se gândea la Geiger și Graetz și Lazarus și la toți ceilalți evrei liberali de origine germană din secolul al XIX-lea și la prezicerile lor. Ne-am emancipat. Suntem respectați de vecinii noștri germani. Herr Schindler face chiar remarci acide la adresa guvernului ceh, în fața noastră. Suntem învățați laici, ca și cunoscătorii subtili ai Talmudului. Aparținem atât secolului XX, cât și unei străvechi rase. Nu supărăm pe nimeni și nici nu suntem supărați de ceilalți.

Mai târziu, pe la mijlocul deceniului trei, rabinul își va revizui această viziune luminoasă și până la urmă va decide că fiii săi nu vor putea niciodată să-i înduplece pe național-socialiști cu un doctorat în limba germană, că nu exista niciun produs al tehnologiei secolului XX sau al înțelepciunii laice în spatele căruia un evreu ar putea găsi adăpost. Tot așa cum nu va putea exista vreodată specie de rabin acceptabilă pentru noii legislatori germani. În 1936, toată familia Kantor se mută în Belgia. Familia Schindler nu a mai auzit niciodată de ei.

Rasă, sânge și pământ erau noțiuni cu un înțeles destul de vag pentru adolescentul Oskar. Făcea parte dintre acei tineri pentru care o motocicletă este cel mai complet model al universului, iar tatăl său, mecanic prin temperament, se pare că a încurajat interesul băiatului pentru mașinile moderne. În ultimul an de liceu, Oskar călărea prin Zwittau un Galloni italian de 500 centimetri cubi.

Un coleg de școală, Erwin Tragatsch, privea cu neînchipuit jind motocicletă cea roșie priind pe străzile orașului și atrăgând atenția plimbăreților din parc. Ca și băieții familiei Kantor, era și acesta un element deosebit, nu numai singurul Galloni de 500 centimetri cubi din Zwittau, nu numai singurul Galloni din Moravia, dar probabil unic în întreaga Cehoslovacie.

În primăvara anului 1928, ultimele luni ale adolescenței lui Oskar și preludiul unei veri în care se va îndrăgosti și se va hotărî să se căsătorească, băiatul apăru în piața orașului pe un Moto-Guzzi de cel puțin 250 centimetri cubi, o marcă din care mai existau doar patru exemplare pe întregul continent, în afara Italiei, iar acestea patru aparțineau alergătorilor de curse internaționale – Giessler, Winkler, ungurul Joc și polonezul Kolaczkowski. Probabil că o parte dintre cetățenii orașului au cam clătinat din cap, spunând că Herr Schindler își răsfăță prea mult băiatul.

Va fi însă cea mai dulce și mai inocentă vară a lui Oskar. Un tânăr apolitic, cu o cască din piele mulată pe cap, concurând împotriva echipelor fabricilor pe traseele din munții Moraviei, fiul unei familii pentru care culmea rafinamentului politic era să aprindă o lumânare pentru Franz Josef. Și nu departe, dincolo de curba străjuită de un pâlț de pini, o căsătorie incertă, un declin economic, șaptesprezece ani de politică fatală. Dar pe chipul motociclistului nu se vedea nicio urmă din toate acestea, doar buzele strânse în bătaia curentului de aer provocat de viteză aceleia care – pentru că e nou, pentru că nu este profesionist, pentru că încă nu a stabilit niciun record – își poate permite prețul mult mai lesne decât cei mai în vârstă, profesioniștii, cei care au stabilit recorduri și tânjesc să obțină altele.

A participat la primul concurs în mai, la cursa montană între Brno și Sobeslav. Era o competiție de înaltă clasă, așa că cel puțin costisitoarea jucărie pe care Herr Hans Schindler i-o dăruise fiului nu ruginea în garaj. A sosit al treilea pe Moto-Guzzi-ul cel roșu, în urma a două Terrot echipate cu motoare englezești Blackburne.

Pentru următoarea încercare s-a îndepărtat de casă până la circuitul Altwater, pe dealurile de la granița saxonă. Campionul german la 250 centimetri cubi, Walfried Winkler, se afla și el acolo pentru această întrecere, ca și vechiul rival al acestuia, Kurt Henkelmann, pe un DKW cu răcire cu apă. La cursă se înscrieseră toți așii saxoni – Horowitz, Kocher și Kliwar – Terrot-Blackburne-urile participau și ele, ca și câteva Coventry Eagles. Mai erau trei Moto-Guzzi, inclusiv cel al lui Oskar Schindler, artileria grea de clasa 350 centimetri cubi și o echipă BMW de 500 centimetri cubi.

A fost aproape cea mai bună și mai senină zi a lui Oskar. S-a ținut în umbra Eagles-urilor pe tot parcursul primelor ture, așteptând să vadă ce se întâmplă.

După o oră, Winkler, Henkelmann și Oskar îi lăseseră în urmă pe toți saxonii, – iar celelalte două Moto-Guzzi se retrăseseră din cauza unor defecțiuni mecanice.

Pe parcursul a ceea ce considera a fi ultima tură, Oskar îl depăși pe Winkler și amândouă DKW-urile, trecu linia de sosire și încetini. De bună seamă, pe fețele oficialilor s-a citit o oarecare dezamăgire, pentru că și mulțimea a crezut că se terminase cursa. Când Oskar și-a dat seama că făcuse o greșeală de amator, Walfried Winkler și Mita Vychodil trecuseră deja pe lângă el și chiar și istovitul Henkelmann reuși să-l împingă de pe locul trei.

A fost sărbătorit acasă. Dacă n-ar fi comis această greșeală tehnică, ar fi învins cei mai buni alergători din Europa.

Tragatsch presupune că motivele pentru care a luat sfârșit cariera lui Oskar ca pilot de curse în întrecerile de motociclism au fost de natură economică. E o apreciere destul de corectă. Pentru că, în vara aceea s-a grăbit să se căsătorească cu fiica unui fermier, la șase săptămâni după ce a cunoscut-o și astfel a pierdut bunăvoința tatălui său – care se întâmpla să-i fie și patron.

Fata cu care s-a căsătorit era dintr-un sat aflat la est de Zwittau, în Câmpia Hana. Făcuse școala la maici și avea acel fel reținut pe care el îl admira la propria mamă. Tatăl tinerei, văduv, nu era țăran, ci un fermier educat. În Războiul de treizeci de ani, strămoșii ei austrieci supraviețuiseră repetatelor campanii și foametei care măturaseră roditoarele câmpii. Trei secole mai târziu, într-o nouă epocă plină de riscuri, fiica lor acceptă o căsătorie pe care mulți o sfătuiseră să nu o încheie, cu un tinerel încă nematurizat din Zwittau. Tatăl ei dezaproabă alianța în aceeași măsură ca și tatăl lui Oskar.

Hans nu era de acord pentru că înțelegea că Oskar se căsătorise după modelul propriului mariaj, neizbutit. Un soț senzual, un tânăr cu impulsuri nestăpânite, căutând prea devreme în viață un soi de liniște, în tovărășia unei fete, rezervate ca o călugăriță, grațioasă, nesofisticată.

Oskar o întâlnește la o petrecere în Zwittau. Se numea Emilie și se afla în vizită la niște prieteni din satul ei, Alt-Molstein. Oskar cunoștea locul, căci vânduse tractoare prin zonă.

Când s-a afișat căsătoria în biserica parohială din Zwittau, unii au considerat cuplul atât de nepotrivit încât au început să caute alte motive decât dragostea. Era posibil ca, în vara aceea chiar, Atelierele de mașini agricole Schindler să treacă printr-o perioadă dificilă, căci erau orientate spre fabricarea de tractoare cu aburi, un tip deja perimat, care devenise nepopular printre fermieri. Oskar începuse să pompeze o bună parte din venitul său înapoi în afacere și acum, cu Emilie, primea o dotă de o jumătate de milion de Reichsmark, un capital frumos

oriunde în lume. Suspiciunile și bârfele nu aveau însă nicio bază, căci în vara aceea era îndrăgostit nebunește. Și, câtă vreme tatăl lui Emilie nu va găsi suficiente motive ca să creadă că băiatul se va potoli și va deveni un soț bun, i se va plăti doar un procent din jumătatea de milion.

În ceea ce o privește, Emilie era încântată să scape de monotonia din Alt-Molstein, căsătorindu-se cu fermecătorul Oskar Schindler. Cel mai apropiat prieten al tatălui său fusese dintotdeauna plicticosul preot al parohiei, și Emilie crescuse servindu-le ceai și ascultându-le opiniile naive în materie de politică și teologie. Dacă totuși căutăm legături semnificative cu evreii, putem găsi câte ceva în copilăria ei: doctorul satului, care i-a tratat bunica, și Rita, nepoata negustorului Reif. În timpul uneia dintre vizitele sale la fermă, preotul i-a spus tatălui fetei că, în principiu, nu e bine ca un copil catolic să întrețină relații prea amicale cu un evreu. Dintr-o încăpățănare aproape instinctivă, copilărească, Emilie a rezistat presiunilor preotului. Prietenia cu Rita Reif va dura până în 1942, când oficialitățile naziste locale o vor executa pe Rita în fața magazinului.

După căsătorie, Oskar și Emilie s-au instalat într-un apartament din Zwittau. Pentru Oskar, probabil că anii '30 îi apăreau acum mai degrabă ca un epilog la glorioasa greșală din vara anului 1928, de pe circuitul Altwater. Și-a efectuat serviciul militar în armata cehoslovacă și, deși aceasta i-a oferit posibilitatea să învețe să conducă un camion, a descoperit că detestă viața militară – nu din considerente pacifiste, ci de confort. Întors din nou acasă, la Zwittau, a început s-o neglijeze pe Emilie, petrecându-și serile în cafenele ca orice burlac obișnuit și sporovăind cu fete care nu erau nici grațioase și nici călugărițe. Afacerea familiei a dat faliment în 1935 și în același an tatăl său a părăsit-o pe Frau Luiza Schindler și s-a instalat singur într-un apartament. Oskar l-a detestat pentru asta și s-a dus să bea ceai cu mătușile sale, condamnând gestul lui Hans; chiar și în cafenele vorbea întruna despre trădarea tatălui său față de o femeie de treabă. Părea să nu vadă asemănarea dintre propria-i căsătorie nereușită și cea distrusă a părinților.

Datorită bunelor sale legături în lumea afacerilor, spiritului sociabil, calităților sale de comerciant, capacității de a ține la băutură, obținuse o slujbă chiar în toiul Marii Depresiuni Economice, ca director de vânzări la Moravian Electrotech. Sediul se afla în mohorâta capitală provincială Brno, și Oskar făcea naveta între Brno și Zwittau. Îi plăcea, bineînțeles, acest fel de viață, mereu pe drumuri. Pe jumătate, era ceea ce-și promisese când îl depășise pe Winkler pe circuitul Altwater.

Când i-a murit mama, a alergat înapoi la Zwittau și a stat de-o parte a gropii alături de mătușile sale, de sora sa Elfriede și de soția sa Emilie, în timp ce trădătorul Hans a rămas solitar la capătul sicriului – cu excepția, desigur, a miosului preot parohial. Moartea Luisei consacră dușmănia dintre Oskar și

Hans. Tânărul nu înțelegea – numai femeile sunt în stare de așa ceva – că tatăl și fiul erau de fapt doi frați despărțiți de accidentul paternității.

La vremea când se desfășurau funeraliile, Oskar purta *Hakenkreuz*, emblema cu zvastică & Partidului Sudet German al lui Konrad Henlein. Nici Emilie și nici mătușile nu au fost de acord, dar nici nu au pus asta prea tare la inimă. Mai toți tinerii cehi de origine germană purtau așa ceva în sezonul acela. Doar social-democrații și comuniștii nu purtau insigna și nu se înscrieseră în partidul lui Henlein. Dumnezeu e martor, Oskar nu era nici comunist, nici social-democrat. Oskar era comerciant. Toată lumea având drepturi egale, când intrai în biroul directorului unei companii germane purtând insigna, primeai o comandă.

Și totuși, chiar cu registrul său de comenzi larg deschis și creionul în veșnică mișcare, în lunile din 1938, înainte ca diviziile germane să intre în regiunea sudetă, Oskar sesiză apropierea unei mari cotituri în istorie și se lăsă sedus de imboldul de a lua parte la ea.

Oricare ar fi fost motivele care l-au determinat să meargă alături de Henlein, se pare că, îndată ce diviziile germane au intrat în Moravia, național-socialismul l-a decepționat subit, tot atât de profund și de repede ca și propria căsătorie. Pare să se fi așteptat ca puterea invadatoare să permită înființarea unei Republici Sudete surori. Mai târziu a declarat că a fost surprins de confiscarea proprietăților cehești și de agresivitatea noului regim față de populația cehă.

Primul său act dovedit de rebeliune se va manifesta foarte devreme, la începutul conflictului mondial care se apropia, și nu ne putem îndoi că l-a surprins actul tiranic al lui Hitler care, în martie 1939, la castelul Hrad, a proclamat Protectoratul Boemiei și Moraviei. Pe lângă asta, cei doi oameni ale căror opinii le respecta cel mai mult – Emilie și înstrăinatul său tată – nu fuseseră cuprinși de mărețul moment teuton și amândoi pretindeau că înțeleg că Hitler nu putea reuși. Opiniile lor nu erau prea sofisticate, ca și ale lui Oskar de altfel. Cu o neclintire țărănească, Emilie credea că omul va fi pedepsit pentru că se erija în Dumnezeu. Herr Schindler senior, așa cum îi fusese relatată poziția lui de către o mătușă, se baza pe vechi principii istorice. Chiar la marginea orașului Brno curgea râul pe malurile căruia Napoleon câștigase bătălia de la Austerlitz. Și ce se întâmplase cu triumfătorul Napoleon? Devenise un nimeni, cultivând cartofi pe o insulă din mijlocul Atlanticului. Același lucru se va întâmpla și cu individul ăsta. Destinul, spunea Herr Schindler senior, nu este o funie fără sfârșit, ci o bucată de elastic – cu cât mai tare tragi de el, cu atât mai violent te smucește înapoi către locul de unde ai plecat. Asta îl învățaseră viața, căsătoria și prăbușirea economică pe Herr Hans Schindler, soț ratat și om de lume.

Dar poate că fiul său Oskar nu era încă un dușman declarat al noului sistem. Într-o seară din toamna aceea, tânărul Herr Schindler participă la o petrecere la sanatoriul de pe dealurile de la marginea Ostravei, aproape de granița poloneză. Gazda era directoarea sanatoriului, clientă și prietenă pe care Oskar o cunoscuse în drumurile sale. Ea îl prezintă unui german subțiratic și bine făcut, Eberhardt Gebauer. Vorbiră despre afaceri și despre mișcările pe care le-ar fi putut face Franța, Anglia și Rusia. Apoi, înarmați cu o sticlă, trecură într-o cameră liberă pentru ca, așa cum sugerase Gebauer, să poată vorbi mai deschis. Acolo, neamțul i se prezintă ca ofițer al serviciului de spionaj Abwehr al amiralului Canaris și-i oferă noului său companion de băutură șansa de a lucra, pentru secția străină a acestuia. Oskar avea afaceri peste graniță, în toată partea de sud a Poloniei și în Silezia Superioară. N-ar dori să furnizeze informații militare din regiunea aceea? Gebauer spuse că știa de la prietena sa, gazda, că Oskar este inteligent și prietenos. Dotat cu asemenea daruri, s-ar putea folosi nu numai de propriile lui observații asupra instalațiilor industriale și militare din zonă, dar și de acelea ale oricărui polonez de origine germană pe care l-ar putea recruta în restaurante, baruri sau în timpul întâlnirilor de afaceri.

Din nou, cei care caută scuze pentru comportamentul tânărului Oskar vor spune că el a acceptat să lucreze pentru Canaris deoarece, ca agent al Abwehrului, era scutit de serviciul militar. Desigur, aceasta reprezenta, în bună măsură, partea atrăgătoare a propunerii, dar este posibil ca el să fi crezut chiar că pătrunderea germanilor în Polonia era necesară. Ca și suplul ofițer așezat lângă el pe marginea patului, cu care împărțea sticla, în momentul acela el încă aproba afacerile națiunii, deși nu îi plăceau directorii. Pentru Oskar, Gebauer reprezenta probabil o anume ținută morală, căci el și colegii săi de la Abwehr se considerau o elită creștină. Deși asta nu i-a împiedicat să pună la cale o invazie militară a Poloniei, îl disprețuiau pe Hitler și SS-ul cu care, credeau ei, se aflau în competiție pentru controlul sufletelor germanilor.

Mai târziu, un organism diferit, care adună și el informații, va găsi rapoartele lui Oskar complete și demne de toată lauda. În călătoriile sale în Polonia, în folosul Abwehrului, a dovedit că are darul de a scoate discret informații de la oameni, în special într-un context social, la cină sau la cocteiluri. Nu cunoaștem natura exactă sau importanța celor aflate pentru Gebauer și Canaris, dar ajunsese să-i placă foarte mult Cracovia și descoperise că, deși nu era o mare metropolă industrială, reprezenta un oraș medieval deosebit, cu un inel de fabrici metalurgice, textile și chimice.

Cât despre armata nemotorizată poloneză, tainele acesteia erau destul de evidente.

CAPITOLUL 2

Spre sfârșitul lunii octombrie 1939, doi subofițeri germani dintr-un regiment de grenadieri au intrat în camera de mostre a firmei J. C. Buchheister & Company de pe strada Stradom din Cracovia și au insistat să cumpere câteva valuri de pânză scumpă, să le trimită acasă. Angajatul evreu de acolo, cu steaua galbenă cusută pe piept, le explică cum că Buchheister nu vindea direct publicului, ci aproviziona fabricile de confecții și magazinele. Tinerii nu au putut fi convinși să renunțe la material. Când a sosit vremea să plătească, au făcut-o, ironic, cu o bancnotă bavareză din 1858, și un bon de ocupație germană datat 1914.

— Bancnote perfect valabile, spuse unul dintre ei contabilului evreu care se ocupa de ei.

Erau tineri sănătoși, care petrecuseră toată primăvara și vara în munți, la manevre, toamna timpurie asigurându-le un triumf ușor și apoi toate înlesnirile cuceritorilor, într-un oraș cochet. Contabilul acceptă bancnotele, și ei ieșiră din magazin mai înainte ca banii să ajungă în sertarul casei de marcat.

Mai târziu, în cursul zilei, trecu prin expoziție tânărul contabil german, un oficial desemnat de agenția numită la rezezeală Trustul de Est pentru a prelua și conduce afacerile evreilor. Era unul dintre cei doi oficiali germani numiți la Buchheister & Company. Primul era Sepp Aue, supraveghetorul, un bărbat între două vârste, lipsit de ambiții, iar cel deal doilea – chiar acest tânăr cuceritor al lumii. Tânărul inspectă registrele și casa. Scoase la iveală cele două bancnote fără valoare. Ce înseamnă asta, ce-i cu banii ăștia de operetă aici?

Când casierul evreu spuse povestea, contabilul îl acuză că înlocuise zloții cu aceste bancnote antice. Mai târziu, în birourile de la etaj, bătaiosul contabil îi raportă incidentul lui Sepp Aue și îi spuse că ar trebui să cheme *Schutzpolizei*.

Atât Sepp, cât și tânărul contabil știau că un astfel de gest va duce la încarcerarea casierului în închisoarea din strada Montelupich. Contabilul considera că acesta constituia un exemplu excelent pentru restul personalului evreu de la Buchheister, dar ideea îl nemulțumea pe Aue, care socotea că poartă o răspundere morală, bunica lui fiind evreică – deși nimeni nu aflase încă.

Aue trimise pe cineva din birou cu un mesaj la contabilul firmei, un evreu polonez numit Itzak Stern, care se afla acasă, bolnav de gripă. Sepp fusese numit mai degrabă din considerente politice și avea prea puțină experiență economică. Acum ar fi vrut ca Stern să vină la birou și să încerce să-i scoată din impasul în care se aflau. Abia trimisese mesajul în Podgorze, când secretara intră în birou și

anunță că un anume Herr Oskar Schindler așteaptă afară, afirmând că i s-a fixat o întâlnire. Aue trecu în încăperea alăturată și văzu un tânăr înalt, cu atitudinea placidă a unui bulldog, fumând liniștit. Cei doi se întâlniseră la o petrecere cu o noapte înainte. Oskar venise acolo cu o fată de origine sudetă, Ingrid, *Treuhänder* – supraveghetor – la o firmă de fierărie evreiască numită C, așa cum și Sepp Aue era *Treuhänder* la Buchheister. Alcătuiau un cuplu fermecător, Oskar și Ingrid, evident îndrăgostiți, stilați, cu o mulțime de prieteni în Abwehr.

Herr Schindler încerca să-și facă o carieră în Cracovia. Textile, sugerase Sepp Aue, nu înseamnă doar uniforme. Piața civilă poloneză este ea însăși destul de mare ca să ne țină pe toți. Sunteți binevenit la *Buchheister* să aruncați o privire, îl îndemnă, fără să știe cât de mult va regreta în ziua următoare, la ora două după-amiază, această camaraderie inițiată de alcool.

Schindler înțelese că, între timp, Herr Aue ar fi putut să se răzgândească. Dacă vă deranjez, Herr *Treuhänder*... sugeră el.

Sepp Aue spuse „Nici pe departe” și îl duse pe Schindler în depozit și la atelierele de tors din partea opusă a curții, unde uriașe suluri de țesătură aurie se rostogoleau din mașini. Herr Schindler întrebă dacă Sepp Aue are probleme cu polonezii. Nu, spuse, sunt foarte cooperanți, mai mult într-o stare de șoc. În definitiv, nu este chiar o fabrică de muniții.

Herr Oskar Schindler avea atât de mult aerul unui om cu legături bune, că Sepp Aue nu rezistă tentației de a-l testa, îi cunoștea pe cei de la Comisia centrală de armament? Pe generalul Julius Schindler, spre exemplu. Poate că generalul Schindler îi era rudă?

„Asta nu are nicio importanță”, spuse Herr Schindler. (De fapt, generalul Schindler nu îi era deloc rudă.) Generalul nu este un tip prea rău, în comparație cu unii, spuse Oskar.

Aue fu de acord. Dar el nu va cina niciodată cu generalul Schindler și nici nu erau în relații. Asta era diferența.

Se întoarseră la birou întâlnindu-l pe drum pe Itzak Stern, contabilul evreu al firmei; acesta aștepta șezând pe un scaun pus la dispoziție de secretară, ținea strâns în mână o batistă și tușea îngrozitor. Se ridică în picioare, își împreună mâinile în fața pieptului și, cu niște ochi imenși, îi privi pe cei doi cuceritori apropiindu-se, trecând pe lângă el și intrând în birou. Acolo, Aue îi oferă lui Schindler ceva de băut, apoi, cerându-și scuze, îl lăsă pe Oskar lângă foc și ieși să discute cu Stern.

Era atât de subțire, uscat ca un bătrân înțelept. Se purta ca un învățat din Talmud, dar în aceeași măsură ca un intelectual european. Aue îi povesti ce se

întâmplase cu casierul și cu subofiterii și ce presupunere făcuse tânărul contabil german. Extrase din seif bancnota din 1858 și bonul de ocupație din 1914.

— M-am gândit că ai pus la punct vreun procedeu pentru asemenea situații, spuse. Probabil că se întâmplă foarte des în zilele astea, la Cracovia.

Itzak Stern luă bancnotele și le studie serios. Pusese la punct un procedeu, îi răspunse domnului *Treuhänder* Fără să zâmbescă sau să clipească, se apropie de șemineul de la capătul încăperii și lăsă să cadă amândouă bancnotele acolo, apoi tuși, răscolind cărbunii cu vătraul.

— Am să trec această vânzare de la profit la pierdere, la mostre gratuite, spuse.

Din septembrie, mostrele gratuite se înmulțiseră.

Lui Sepp Aue îi plăcu stilul sec și eficient cu care Stern tratase probele materiale. Izbucni în râs văzând în trăsăturile suple ale contabilului imaginea Cracoviei, istețimea provincială a micului oraș. Numai un localnic știa cum să tragă sforile. În biroul alăturat, Herr Schindler aștepta, având mare nevoie de informații din partea locului.

Aue îl conduse pe Stern în birou și i-l prezintă pe Herr Schindler. Înaltul și greoiul german stătea în picioare lângă foc, privind flăcările, și ținea în mână o mică gamelă metalică destupată, de felul celor care se poartă în buzunarul de la piept. Primul lucru la care s-a gândit Itzak Stern a fost că ăsta nu este un neamț cu care te poți descurca ușor. Aue purta banderola Führerului său și o insignă minusculă cu degajarea cu care ar fi arborat însemnele unui club ciclist. Dar emblema de dimensiunea unei monede a lui Schindler răsfrângea lumina focului în emailul său negru. Aceasta, ca și atitudinea generală a tânărului erau cu atât mai mult simbolurile suferinței de toamnă a lui Stern, ca evreu polonez bolnav de gripă.

Aue făcu prezentările. În concordanță cu noul decret emis de guvernatorul Frank, Stern trebui să declare:

— Trebuie să vă spun, domnule, că sunt evreu.

— Ei bine, mârâi Herr Schindler, eu sunt neamț. N-ai ce-i face.

Toate sunt în regulă, fii cât pe aci să spună Stern în spatele batistei murdare. În cazul ăsta să ridicăm decretul.

Pentru că, în momentul acela, după nici șapte săptămâni de la instalarea noii ordini în Polonia, Itzak Stern nu trăia doar sub incidența unui singur decret, ci a mai multora. Hans Frank, guvernatorul general al Poloniei, emisese și semnase șase, lăsând altele la latitudinea guvernatorului său districtual, generalul-maior SS dr. Wachter. Stern, pe lângă faptul că era obligat să-și declare originea etnică,

trebuia de asemenea să poarte cu el un anume document de identitate, marcat cu o dungă galbenă. Hotărârile primăriei care interziceau prepararea cărnii după metode evreiești și decretau munca forțată pentru evrei erau vechi de trei săptămâni când Stern tușea alături de Schindler. Iar rația oficială a lui Stern ca *Untermensch* (om aparținând unei rase inferioare) era cu ceva mai mare decât jumătate din cea a unui polonez neevreu, încadrat și acesta în categoria suboamenilor.

În sfârșit, printr-un decret din 8 noiembrie, se hotărâse recensământul general al tuturor evreilor din Cracovia până la data de 24 noiembrie.

Cu calmul și modul său abstract de gândire, Stern știa că acest șir de decrete va continua și îi va încorseta viața și respirația. Cea mai mare parte a evreilor din Cracovia se așteptau la o asemenea ploaie de decrete. Viața va fi tulburată într-o oarecare măsură, evreii din *shtetle* (sate locuite aproape exclusiv de evrei) fiind aduși la oraș să descarce cărbuni, iar intelectualii trimiși la țară să dezgroape sfeclă. O vreme, vor avea loc din când în când chiar și măceluri, ca acela de la Turusk, când o unitate de artilerie SS a pus oamenii să muncească timp de o zi la un pod, după care, seara, i-a încolonat până la sinagoga satului și i-a împușcat. Întotdeauna se petreceau, cu intermitență, astfel de lucruri îngrozitoare. Dar situația avea să revină la normal, rasa va supraviețui convingând sau cumpărând autoritățile – metodă veche care funcționa de pe vremea Imperiului Roman și va funcționa din nou. În cele din urmă, autoritățile civile aveau nevoie de evrei, în special într-o națiune în care reprezentau una la unsprezece persoane. Totuși, Stern nu era un optimist. Nu considera că legislația va ajunge curând la acel plafon negociabil de severitate; acestea erau cele mai grele vremuri. Și, deși nu știa. Că pojarul care se apropia va fi diferit în substanță și intensitate, viitorul îl îngrijora deja destul ca să se gândească „Or fi toate în regulă *pentru dumneata, Herr Schindler*, ca să faci astfel de mici gesturi de egalitate”

— Acest domn, spuse Aue prezentându-l pe contabil, este mâna dreaptă a firmei Buchheister. Are legături bune în comunitatea de afaceri din Cracovia.

Stern nu era în situația să-l contrazică pe Aue. Se întrebă totuși dacă omul nu înfrumuseța prea mult lucrurile. Aue își ceru scuze și plecă.

Odată rămași singuri, Schindler murmură că i-ar fi recunoscător dacă i-ar putea spune ce știe despre unele afaceri din partea locului. Punându-l la încercare, Stern sugerează că poate Herr Schindler ar trebui să vorbească cu oficialitățile germane.

— Sunt niște bandiți, spuse Herr Schindler zâmbitor. Și birocrați până în măduva oaselor. Aș vrea o părere competentă. Ridică din umeri. Sunt capitalist prin temperament și nu-mi place să fiu îngărdit.

Așa că Stern și autodeclaratul capitalist începură să stea de vorbă. Stern era într-adevăr o sursă de informații, părea să aibă prieteni sau rude în fiecare fabrică din Cracovia – textile, confecții, dulciuri, mobilier, metalurgie. Impresionat, Herr Schindler scoase un plic din buzunarul de la piept al hainei.

— Cunoașteți cumva o companie numită Rekord? întrebă.

Itzak Stern auzise despre ea. Era o afacere falimentară, spuse. Produsese până atunci vase emailate. De când dăduse faliment, o parte din utilaje fuseseră confiscate și acum era mai mult un fel de cochilie care producea, sub conducerea uneia dintre rudele fostului proprietar, la un sfert din capacitate. Fratele său, spuse Stern, reprezenta o companie elvețiană care era principala creditoare a firmei Rekord. Stern știa că îi era îngăduit să dovedească un mic grad de mândrie fraternă și apoi să emită un zgomot de dezgust moderat.

— Locul a fost foarte prost condus, spuse.

Oskar Schindler lăsă plicul să cadă pe genunchii lui Stern.

— Acesta-i bilanțul lor. Spuneți-mi ce părere aveți.

Itzak spuse că Herr Schindler ar fi putut desigur să întrebe la fel de bine și pe altcineva.

— Desigur, răspuse Oskar. Dar aș prețui opinia dumneavoastră.

Stern citi bilanțul la iuțeală, apoi, după vreo trei minute de gândire, simți dintr-o dată ciudata tăcere care umpluse biroul și ridică ochii, descoperind privirile lui Herr Oskar Schindler fixate asupra sa.

Desigur că oamenii ca Stern posedau un dar ancestral care le îngăduia să „miroasă” *goiul* cel drept care putea fi folosit ca un tampon sau un refugiu parțial împotriva sălbăticiiei altora. Era un simț care-ți spunea unde găseai un adăpost, un refugiu potențial. Și, din momentul acela, posibilitatea ca Herr Schindler să reprezinte un astfel de refugiu va colora conversația așa cum o promisiune vagă cu imperceptibile implicații intime colorează discuția dintre un bărbat și o femeie la o petrecere. Stern era mult mai conștient decât Schindler de această sugestie și, totodată, știa că nimic nu avea să fie rostit explicit, de teama de a nu vătăma această fragilă legătură.

— Este o afacere foarte bună, spuse. Ați putea vorbi cu fratele meu și, desigur, acum există posibilitatea unor contracte militare.

— Exact, murmură Herr Schindler.

Pentru că, aproape instantaneu după căderea Cracoviei, chiar înainte de a lua sfârșit asediul Varșoviei, în Guvernul General al Poloniei fusese creat Inspectoratul pentru armament, cu mandatul de a încheia contracte cu

producătorii capabili să ofere echipament armatei. Într-un loc ca Rekord puteau fi produse gamele și ustensile pentru bucătăriile de război. Inspectoratul pentru armament era condus – iar Stern știa asta – de generalul maior Julius Schindler din Wehrmacht. Era acest general vreo rudă a lui Herr Oskar Schindler? Mi-e teamă că nu, răspunsese Schindler, dar pe un ton de parcă ar fi vrut ca Stern să păstreze acest secret.

— În orice caz, continuă Stern, chiar și producția anemică de la Rekord reprezenta mai mult de jumătate de milion de zloți pe an. Și puteau fi obținute cu relativă ușurință piese noi și cuptoare. Totul depindea de accesul lui Herr Schindler la credite.

— Vasele emailate, spuse Herr Schindler, erau mult mai aproape de formația sa decât textilele. Se ocupase înainte de mașini agricole și înțelegea mult mai bine prelucrarea metalului.

Lui Stern nu-i trecu prin minte să se întrebe de ce un elegant antreprenor german dorea să vorbească cu el despre afacerile sale. Întâlniri ca acestea avuseseră loc de-a lungul istoriei nației sale și obișnuitele schimburi de afaceri nu le prea explicau. Vorbi destul de mult, lămurind cum tribunalul comercial va stabili taxa pentru închirierea acelei firme falimentare. Închiriere cu opțiune de cumpărare. Era mai bine decât să fii un *Treuhänder*. Ca *Treuhänder* erai complet sub controlul Ministerului Economiei.

Stern coborî vocea și riscă afirmația:

— O să descoperiți că există unele restricții în ceea ce privește oamenii pe care aveți voie să-i angajați.

Schindler zâmbi amuzat:

— De unde știi toate astea? Mă refer la intențiile de viitor.

— Am citit în *Berliner Tagblatt*. Evreii au încă voie să citească ziarele germane.

Schindler continuă să rida, întinse mâna și o lăsă să cadă pe umărul lui Stern.

— Oare?

De fapt, Stern știa toate astea pentru că Aue primise directive de la Secretarul de stat al Reichului, Eberhard von Jagwitz, din Ministerul Economiei, subliniind politica ce trebuia adoptată în afacerile care implicau persoane ariene. Aue lăsase pe seama lui Stern să-i facă un rezumat al documentului. Von Jagwitz arăta, mai mult trist decât nemulțumit, că vor exista presiuni din partea altor agenții ale guvernului sau ale partidului, ca RSHA a lui Heydrich – Oficiul central al securității Reichului – ca să arianizeze nu numai proprietarii companiilor, dar și conducerea și forța de muncă. Cu cât mai repede

Trenhänderii îndepărtau lucrătorii calificați evrei, cu atât mai bine – ținând cont întotdeauna, desigur, că producția trebuia menținută la un nivel acceptabil.

În cele din urmă, Herr Schindler puse documentele firmei Rekord înapoi în buzunarul de la piept, se ridică în picioare și îl conduse pe Itzak Stern în celălalt birou. Mai stătura acolo o vreme, printre dactilografe și funcționari filozofând, așa cum îi plăcea lui Oskar să facă. Aici a adus Oskar în discuție problema bazelor iudaice ale creștinismului, un subiect care, pentru anumite motive, poate chiar din cauza legăturilor prietenești din copilărie cu familia Kantor din Zwittau, nu-l părăsea. Stern vorbi îndelung, cu voce scăzută, dovedind pregătire. Publicase articole în ziare de religie comparată. Oskar, care greșea considerându-se un filozof, dăduse peste un expert. Învățatul Stern, pe care unii îl considerau pedant, găsea că Oskar Schindler era superficial, cu o minte genială în fond, dar fără prea multă subtilitate conceptuală. Nu că Itzak Stern s-ar fi gândit să se plângă. Și astfel s-au pus bazele unei prietenii nepotrivite. Stern se trezi făcând o analogie, așa cum făcuse și tatăl lui Oskar, între vechile imperii, prezentându-și propriile motive potrivit cărora Adolf Hitler nu putea să reușească.

Această opinie îi scăpă fără să vrea. Ceilalți evrei din birou își aplecară frunțile și își îngropară obrajii între vrafurile de hârtii. Herr Schindler nu păru tulburat.

Către sfârșitul convorbirii lor, zise într-adevăr ceva nou: în vremuri ca acestea, trebuie să le vină greu bisericilor să tot spună oamenilor că Tatăl Ceresc se îngrijește chiar și de moartea unei vrăbii. Nu mi-ar plăcea să fiu popă, într-o vreme ca asta, spuse Herr Schindler, când viața nu valorează nici măcar cât un pachet de țigări. Stern încuviință, dar sugeră, în spiritul discuției, că diferențierea de ordin biblic pe care tocmai o făcuse Herr Schindler ar putea fi întărită de un verset din Talmud care spunea că cel care salvează viața unui singur om salvează întreaga lume.

— Desigur, desigur, răspunse Oskar Schindler.

Fie că se înșela sau nu, Itzak va socoti întotdeauna că acela fusese momentul în care așezase cărămida potrivită în zid, că acel crucial dicton nu avea să fie uitat niciodată.

CAPITOLUL 3

Mai există un evreu din Cracovia care poate vorbi despre o întâlnire cu Schindler în toamna anului 1939, ca și despre faptul că era cât pe ce să-l omoare. Numele acestui om este Leopold (Poldek) Pfefferberg. Fusese locotenent, comandant de companie în armata poloneză în timpul tragicei campanii. După ce suferise o rană la picior în timpul bătăliei pentru râul San, șchiopătase o

vreme în preajma spitalului polonez de la Przemysl, dând o mână de ajutor celorlalți răniți. Nu era doctor, dar absolvise Facultatea de educație fizică a Universității Jagellone din Cracovia, și astfel avea ceva cunoștințe de anatomie. Era un ins, de douăzeci și șapte de ani, răbdător, sigur pe el și clădit ca o pană de oțel.

Laolaltă cu alte câteva sute de ofițeri polonezi capturați la Przemysl, Pfefferberg era în drum spre Germania când trenul cu care călătorea intră în orașul său natal, Cracovia. Deținuții au fost mânați în sala de așteptare clasa I, până când li se putea pune la dispoziție un alt mijloc de transport. Casa lui se afla la nici zece străzi mai încolo. Unui tânăr practic ca el i se păru scandalos să nu poată ieși în strada Pawia, să prindă tramvaiul până acasă. Santinela cu aspect bucolic de la ușă părea o provocare.

Pfefferberg avea în buzunarul de la piept un document semnat de către conducerea germană a spitalului de la Przemysl, care arăta că e liber să se deplaseze prin oraș cu echipele de sanitari ale spitalului, pentru a acorda asistență răniților din ambele armate. Era spectaculos de oficial, ștampilat și semnat. Îl dădu la iveală și, înaintând până în fața santinelei, i-l vârî sub ochi.

— Știi să citești nemțește? întrebă Pfefferberg.

Desigur, rolul acesta trebuia jucat cum se cuvine. Trebuie să fii tânăr, convingător, să fi păstrat, neafectată de înfrângerea brutală, o încredere specific poloneză, inoculată de numeroșii aristocrați din corpul ofițeresc polonez, chiar și acelor rari membri care erau evrei.

Omul clipise. „Desigur că știu nemțește”, spusese. Dar după ce luase documentul, îl ținuse ca unul care nu știa să citească deloc – ca pe un coltuc de pâine. Pfefferberg explică în germană că documentul îi dădea dreptul să iasă în oraș și să îngrijească bolnavi. Tot ceea ce santinela putea să vadă era o inflorescență de ștampile oficiale. Pentru el arăta chiar ca un document oficial. Cu o fluturare a mâinii indică ușa.

În dimineața aceea, în afară de Pfefferberg, nu mai exista alt pasager în tramvaiul I. Nu era nici măcar ora șase. Conducătorul' încasă liniștit taxa, căci în oraș se aflau mulți militari polonezi nepreluați încă de Wehrmacht. Ofițerul trebuia doar să se prezinte și să se înregistreze la biroul potrivit. Asta era tot.

Tramvaiul ocoli Barbacanul prin poarta din străvechiul zid, coborî pe strada Florianska până la biserica Sfânta Maria, de dincolo de piață, și astfel, în cinci minute, intră în strada Grodzka. În apropierea apartamentului părinților săi, situat la numărul 48, sări din vehiculul în mișcare mai înainte ca acesta să pună finele, și repetând o șmecherie din copilărie, lăsă ca momentul inertial al săriturii, combinat cu acela al mișcării tramvaiului, să îl împingă cu o ușoară bufnitură în ușa casei părinților săi.

După această evadare locuise destul de confortabil în apartamentele unor prieteni, vizitând din când în când casa cu numărul 48 din strada Grodzka. Școala evreiască se deschisese pentru puțin timp – avea să se închidă din nou peste șase săptămâni – și își luă în primire vechea slujbă. Era sigur că Gestapoului îi va trebui ceva vreme până să vină să-l caute, așa că depuse o cerere pentru cartelele de alimente. Începu să vândă bijuterii – atât ca agent, cât și în folosul său – la bursa neagră care opera în piața centrală din Cracovia, sub arcadele Sukiennice și în umbra celor două turle inegale ale bisericii Sfânta Maria. Comerțul era înfloritor între polonezi și cu atât mai mult între evreii polonezi. Cartelele lor de alimente, pline de cupoane anulate, le asigurau numai două treimi din carnea și o jumătate din untul îngăduit cetățenilor arieni, iar toate cupoanele de cacao și orez erau anulate. Astfel, piața neagră, care funcționase timp de secole de ocupație și câteva decenii de autonomie poloneză, deveni sursa de hrană și venit și cel mai la îndemână mijloc de subzistență pentru respectabilii cetățeni burghezi, în special cei care, asemeni profesorului Leopold Pfefferberg, aveau școala străzii.

Se gândea că în viitorul apropiat va încerca să traverseze traseele de schi din jurul localității Zakopane, din munții Tatra, peste îngusta gâtuitură slovacă, în Bulgaria sau România. Era echipat pentru călătorie. Fusesse membru al echipei naționale de schi poloneze. Pe una dintre polițele de sus ale sobei de porțelan din apartamentul mamei sale, păstra un mic și elegant pistol calibru 22, armă pregătită atât pentru această călătorie, cât și pentru eventualitatea că va fi încolțit de Gestapo.

Cu această jucărie cu pat de sidef, Pfefferberg era cât pe ce să-l omoare pe Herr Schindler într-o zi de noiembrie. Schindler, în costum la două rânduri, cu insigna partidului la guler, hotărâse să-i facă o vizită doamnei Mina Pfefferberg, mama lui Poldek, ca să-i ofere un comision. I se repartizase, de către autoritățile Reichului care se ocupau de locuințe. Până atunci fusese proprietatea unei familii de evrei cu numele de Nussbaum. Apartamentele erau distribuite fără a se acorda vreo compensație ocupantului anterior. În ziua în care veni Oskar, doamna Mina Pfefferberg era îngrijorată că același lucru putea să se întâmple și cu apartamentul său din Grodzka.

Unii dintre prietenii lui Schindler vor afirma mai târziu, deși acest fapt nu poate fi dovedit, că Oskar căutase familia evacuată la noua lor locuință din Podgorze și le dăduse cam cincizeci de mii de zloți drept compensație. Cu această sumă, se spune, familia Nussbaum și-a plătit fuga în Iugoslavia. Și, indiferent cât de bună lumină ar arunca un astfel de zvon asupra lui Oskar, trebuie spus că este cu puțință. Cincizeci de mii de zloți e un gest neobișnuit, dar Oskar a mai făcut și altele similare înainte de Crăciun. Unii prieteni vor spune, de fapt, că această generozitate era un fel de boală la Oskar, o frenezie, o pasiune. Dădea bacșiș șoferilor de taxi de două ori cât suma indicată de aparatul de taxat. Trebuie spus,

de asemenea, că socotea nedreaptă atitudinea autorităților Reichului în problema locuințelor și îi spusese lui Stern aceasta nu atunci când regimul începuse să aibă dificultăți, ci chiar în toamna aceea plăcută.

În orice caz, doamna Pfefferberg n-avea nici cea mai vagă idee ce căuta la ușa ei germanul acela înalt și bine îmbrăcat. Putea să se afle acolo căutându-l pe fiul ei – care se întâmpla să fie chiar atunci în bucătărie – putea să se afle acolo ca să-i preia apartamentul și slujba de decoratoare, antichitățile și tapiseriile franțuzești.

De fapt, în preajma sărbătorii Hanukkah din decembrie, poliția germană, la ordinul autorităților locative locale, va ajunge și la familia Pfefferberg, bătând la ușa lor și scoțându-i afară, ca să-i lase tremurând în frig, pe pavajul străzii Grodzka. Când doamna Pfefferberg va cere permisiunea să se întoarcă după haină, va fi refuzată; când domnul Pfefferberg se va îndrepta către birou ca să-și ia un strămoșesc ceas de aur, va fi izbit în bărbie. „Am fost martorul unor întâmplări groaznice, în trecut”, spusese Herman Goring. „Tot felul de șoferi și Gauleiteri au profitat atât de mult de pe urma acestor tranzacții, încât au acum aproape o jumătate de milion”. Efectul unei astfel de prăzi ușoare – cum era ceasul de aur al domnului Pfefferberg – asupra fibrei morale a partidului s-ar putea să-l fi nemulțumit pe Goring, dar în Polonia acelui an, Gestapoul nu obișnuia să țină evidența conținutului apartamentelor.

Când Herr Schindler sosi pentru prima dată la ușa apartamentului de la etajul al doilea al familiei Pfefferberg, aceasta încă îl mai ocupa cu depline drepturi.

Doamna Pfefferberg și fiul ei – mai mult sau mai puțin fugar – stăteau de vorbă printre mostre și valuri de țesături și tapete, când Herr Schindler bătu la ușă. Leopold nu se alarmă, apartamentul avea două intrări; ușa pentru clienți și ușa bucătăriei se aflau față în față pe același palier. Leopold se retrase în bucătărie și privi vizitatorul printr-o crăpătură a ușii. Văzu dimensiunile impresionante ale omului, croiala modernă a costumului. Se întoarse la mama sa, în sufragerie.

— Am senzația, spuse el, că bărbatul e de la Gestapo. Când ai să-i dai drumul în casă, o să mă strecor pe ușa din spate.

Doamna Mina Pfefferberg tremura. Deschise ușa pentru clienți. Bineînțeles că asculta cu încordare zgomotele din coridor.

Pfefferberg apucase pistolul și îl pusese la centură, încercând să acopere zgomotele pe care le făcea ieșind cu cele produse de intrarea lui Herr Schindler. Părea însă o nebunie să ieși fără să știi ce dorea acest neamț. Există posibilitatea ca omul să trebuiască să fie ucis, și atunci se impunea să fie aranjată fuga familiei în România.

Dacă magnetismul acelor evenimente avea să-l aducă pe Pfefferberg în situația de a trage, moartea, fuga, represaliile ar fi fost considerate ulterior lipsite de

importantă și potrivite pentru momentul istoric prin care trecea acea lume. Herr Schindler avea să fie jelit o vreme și răzbunat sumar, și acesta urma să fie desigur finalul brusc al evoluției lui Oskar. Iar în Zwittau aveau să se întrebe: „Al cui bărbat era?”

Vocea îi surprinse pe cei din casă. Avea niște modulații calme, potrivite pentru afaceri, ba chiar pentru a cere favoruri, în șase săptămâni se obișnuiseră cu tonul decretelor și cu exproprierile sumare. Vocea acestui bărbat părea prietenoasă. Asta era întrucâtva chiar mai rău; dar, în aceeași măsură, intriga. Leopold, care se strecurase în bucătărie și se ascunsese după ușile duble ale sufrageriei, putea să vadă un fragment din neamț. „Sunteți doamna Pfefferberg? întreba acesta. Mi-ați fost recomandată de Herr Nussbaum. Abia am ocupat un apartament în strada Straszewski și aș vrea să-l reamenajez”

Mina Pfefferberg îl ținu pe om la intrare. Vorbea atât de incoerent, încât fiului i se făcu milă de ea și apără în ușă – cu pistolul ascuns sub haina încheiată la toți nasturii. Îl pofti pe vizitator înăuntru și, în același timp, îi șopti mamei, în poloneză, cuvinte de încurajare.

Oskar Schindler se prezentă. Se studiară reciproc timp de câteva momente, căci Schindler era sigur că tânărul apăruse ca să îndeplinească un gest instinctiv de protecție filială. Pfefferberg avea o figură tipic slavă. Schindler își arătă respectul vorbindu-i fiului ca unui interpret.

— Soția mea vine din Cehoslovacia, zise, și aș vrea să reamenajez spațiul într-un fel mai apropiat de ceea ce-i place ei.

Continuă spunând că familia Nussbaum menținuse apartamentul într-o stare excelentă, dar lor le plăcuseră draperiile grele și culorile sobre. Gusturile doamnei Schindler erau mult mai vesele, puțin franțuzești, puțin suedeze.

Doamna Pfefferberg își revenise îndeajuns ca să spună că nu știe – este destul de aglomerată acum, în preajma Crăciunului. Leopold simțea rezistența ei instinctivă față de cultivarea unei clientele germane, dar germanii erau în stare să fie destul de încrezători în viitor încât să se ocupe de decorațiunile interioare într-o asemenea epocă. Iar doamna Pfefferberg avea nevoie de un contract gras – soțul ei fusese înlăturat din slujbă și lucra acum pentru o nimica toată la oficiul de cazare Gemeinde, biroul evreiesc de întrajutorare și binefacere.

În nici două minute bărbații pălăvrăgeau ca niște vechi prieteni. Pistolul de la centura lui Pfefferberg își reluase statutul de armă pentru cine știe ce îndepărtată, viitoare necesitate. Nu încăpea nicio îndoială că doamna Pfefferberg avea să se ocupe de apartamentul lui Schindler, fără să țină cont de niciun fel de cheltuială și, când asta fusese stabilit, Schindler menționează că Leopold Pfefferberg ar putea dori să viziteze apartamentul, ca să discute și alte afaceri.

— Ai putea să mă sfătuiești asupra achiziționării unor mărfuri de pe piața locală, spuse Herr Schindler. Spre exemplu, foarte eleganta dumitale cămașă albastră. Nu știi unde să caut așa ceva pentru mine.

Ingeniozitatea sa era de fapt un truc, dar Pfefferberg îl aprecie.

— Magazinele, după cum știi, sunt goale, murmură Oskar ca o sugestie.

Leopold Pfefferberg era acel gen de tânăr care supraviețuise supralicitând.

— Herr Schindler, aceste cămăși sunt deosebit de scumpe. Sper că înțelegeți. Costă douăzeci și cinci de zloți bucata.

Multiplicase de cinci ori prețul. În ochii lui Herr Schindler sclipi o lumină amuzată, de cunoscător, dar nu îndeajuns de vizibilă ca să pună în pericol fragila prietenie sau să-i reamintească lui Leopold că e înarmat.

— Aș putea să vă fac rost de câteva, răspuse tânărul, dacă-mi spuneți măsura. Dar mi-e teamă că legăturile mele vor cere banii înainte.

Herr Schindler, având încă în colțul gurii și al ochilor acel zâmbet înțelegător, își scoase portofelul și-i înmână două sute de Reichsmarks. Suma era exagerat de mare și, chiar și la prețul umflat al lui Pfefferberg, el ar fi putut cumpăra cămăși pentru o duzină de magnați. Dar Pfefferberg cunoștea regulile jocului și nici nu clipi.

— Trebuie să-mi spuneți măsura.

O săptămână mai târziu, Pfefferberg aduse la apartamentul lui Schindler de pe strada Straszewski o duzină de cămăși de mătase. În apartament se afla o tânără nemțoaică drăguță, care-i fii prezentată ca *Treuhänder* a unei firme cracoviene de fierărie. Apoi, într-o seară, îl văzu pe Oskar în compania unei frumoase poloneze blonde, cu ochi mari. Dacă, exista o Frau Schindler, aceasta nu-și făcu apariția nici chiar după ce doamna Pfefferberg transformă apartamentul. Leopold însuși deveni una dintre cele mai constante legături ale lui Schindler cu piața de obiecte de lux, mătase, mobilier, bijuterii, care înflorea în străvechiul oraș al Cracoviei.

CAPITOLUL 4

Următoarea ocazie în care Itzak Stern l-a întâlnit pe Oskar a fost într-o dimineață de la începutul lui decembrie. Schindler depusele deja cererea la Tribunalul comercial polonez al Cracoviei și totuși găsisese timp să viziteze birourile firmei Buchheister unde, după ce se întrețină o vreme cu Aue, s-a oprit în cealaltă cameră, lângă biroul lui Stern și, frecându-și mâinile, îl anunță pe un ton care avea deja inflexiuni bahice:

— Mâine o să înceapă. Străzile Jozefa și Izaaka or s-o încaseze.

În Kazimierz existau într-adevăr o stradă Jozefa și o stradă Izaaka. Existau în fiecare ghetou, și Kazimierz adăpostise vechiul ghetou al Cracoviei; în vremurile de demult fusese o insulă cedată comunității evreiești de Cazimir cel Mare, iar acum o suburbie curățică, cuibărită într-un cot al râului Vistula.

Herr Schindler se aplecă asupra lui Stern, iar acesta îi simți respirația încărcată de mirosul coniacului și își zise în sinea lui: „Știe oare, Herr Schindler ce urmează să se petreacă pe străzile Jozefa și Izaaka din Kazimierz? Sau aruncase doar, la întâmplare, numele acelea?”

În orice caz, Stern fu cuprins de un copleșitor sentiment de dezamăgire. Herr Schindler trâmbița un pogrom, aruncând informații inexacte despre el, de parcă ar fi vrut să-l pună pe Stern la locul lui.

Era 3 decembrie. Când Oskar spuse „măine”, Stern s-a gândit că folosească cuvântul nu în sensul de *4 decembrie*, ci în felul în care bețivii și profeții îl utilizează întotdeauna când vorbesc despre ceva ce se va întâmpla sau ar trebui, fir-ar să fie, să se întâmple în curând. Dar câțiva dintre cei care auziră, direct sau indirect, avertismentul unui Herr Schindler pe jumătate amețit de băutură, îl luară *ad litteram*. Unii chiar își împachetară la iuțeală câteva lucruri și-și duseră familiile peste râu, în Podgorze.

Cât despre Oskar, el simțea că își asumase un oarecare risc lăsând să se împrăștie veștile rele. Le aflase din cel puțin două surse, reprezentate de prieteni pe care și-i făcuse de curând. Una, un ofițer de poliție atașat Oberführerului SS Scherner, era un sergent, Wachtmeister-ul Herman Toffel. Cealaltă, Dieter Reeder, aparținea grupului de ofițeri ai șefului poliției SD, Czurda. Ambele legături erau acel gen de ofițeri, care priveau cu compătimire situația evreilor și pe care Oskar izbutea întotdeauna să-i miroasă.

N-a reușit niciodată, totuși, să-și explice motivele pentru care a vorbit cu Stern în acea zi de decembrie. Mai târziu va afirma că, în perioada ocupației germane a Boemiei și Moraviei, fusese martor la destule confiscări de proprietăți evreiești și cehoslovace și la îndepărtarea forțată a evreilor și cehoslovacilor din zona sudetă, considerată germană, ca să se vindece de orice fel de zel în folosul Noului Ordin. Informațiile strecurate lui Stern sprijină întrucâtva această afirmație, mult mai bine decât povestea, neconfirmată, a familiei Nussbaum.

Probabil că spera, ca și evreii Cracoviei, că, după furia inițială, regimul avea să se îmblânzească și să lase oamenii să respire. Dacă raziile și incursiunile SS din următoarele câteva luni ar fi putut fi atenuate de unele informații comunicate din timp, atunci poate că judecata sănătoasă avea să-și recapete, până în primăvară, locul cuvenit. În definitiv, își spuneau atât Oskar, cât și evreii, germanii erau o națiune civilizată.

Totuși, incursiunea SS din Kazimierz avea să-i trezească lui Oskar un dezgust fundamental, nu însă unul de o asemenea intensitate încât să afecteze prea tare felul în care făcea afaceri, se distra cu femeile sau cina cu prietenii, dar care, pe măsură ce intențiile celor aflați la putere vor deveni mai limpezi, va constitui un imbold, o obsesie, îl va exalta și pune în primejdie. Operațiunea, gândită în parte ca un raid după bijuterii și blănuri, avea să ducă și la unele evacuări din casele și apartamentele mai arătoase de la granița dintre Cracovia și Kazimierz. Dar, în afara unor rezultate practice, această primă *Aktion* era gândită să servească și ca o formă de avertisment la adresa înspăimântaților locuitori ai vechiului cartier evreiesc. În acest scop, îi spusese Reeder lui Oskar, un mic detașament al unei *Einsatzgruppe* avea să pătrundă în Kazimierz și pe strada Stradom, în aceleași camioane ca și băieții din jandarmerie și grupul local SS.

Șase *Einsatzgruppe* veniseră în Polonia cu armata invadatoare. Denumirea avea înțeleșuri subtile. „Grupări cu însărcinări speciale” este o traducere apropiată, dar rădăcina cuvântului *Einsatz* are și alte nuanțe, care trimit la confruntare, la ridicarea mânușii, la cavalerism. Membrii acestor grupe erau recrutați dintre oamenii lui Heydrich, *Sicherheitdienst* (prescurtat SD). Știau deja că mandatul lor este foarte larg. Șeful lor suprem îi spusese generalului Keitel în urmă cu șase săptămâni, că „... în Guvernământul General al Poloniei va fi o luptă dură pentru existența națională, luptă care nu se va supune rigorilor legii” Din câte știau soldații acestor grupe, „lupta pentru existență națională” însemna, în retorica înaltă a liderilor lor „război rasial”, după cum cuvântul *Einsatz* – misiune specială – semnifica țeava fierbinte a armeei.

Grupa Emsatz desemnată să acționeze în seara aceea în Kazimierz era una de elită. Ei aveau să lase sarcina cotrobăirii prin locuințe după inele cu diamante și haine de blană pe seama găinarilor din SS. Lor le revenea o acțiune mult mai importantă din punct de vedere simbolic, legată de înseși însemnele culturii evreiești – adică străvechea sinagogă din Cracovia.

Așteptau de câteva săptămâni să ia parte la acest exercițiu, ca și detașamentele locale SS – Sonderkommandos (echipele speciale) și poliția secretă a SDului, al cărui șef era Czurda, desemnată și ea să participe la această primă *Aktion* din Cracovia. Armata negociase cu Heydrich și cu conducerea poliției o amânare a acestor operațiuni, până când Polonia avea să treacă de sub autoritatea militară sub cea civilă. Acest transfer de autoritate avusese loc acum și, în întreaga țară, cavalerii din *Einsatz* și Sonderkommandos fuseseră lăsați să se arunce asupra vechilor ghetouri evreiești, căci înțelegeau perfect sensul istoriei rasiale și manifestau o desăvârșită detașare profesională.

La capătul străzii pe care se afla apartamentul lui Oskar se ridica excrescența stâncoasă, fortificată a Wawelului, de unde conducea Hans Frank și, dacă viitorul polonez al lui Oskar apare oarecum clar, este momentul să aruncăm o

privire asupra legăturii dintre Frank și tinerii ofițeri activi din SS și SD, iar după aceea dintre Frank și evreii Cracoviei.

În primul rând, Hans Frank nu-și putea exercita controlul direct asupra băieților care se deplasau în Kazimierz. Forțele de poliție ale lui Heinrich Himmler, oriunde și-ar fi desfășurat activitatea, își aveau întotdeauna propriile lor legi. Și, în aceeași măsură în care îl deranja această putere independentă, nu era de acord cu ei nici în ceea ce privește aspectele practice ale activității. Ca oricare alt membru al partidului, manifesta o răutate rafinată împotriva populației evreiești și găsea că plăcutul oraș al Cracoviei devenise intolerabil din pricina multitudinii evreilor. În săptămânile următoare „protestase când autoritățile încercaseră să folosească Guvernământul General, și îndeosebi Cracovia, cu nodul său de cale ferată, ca modalitate de a scăpa de evreii din orașele *Warthelandului*, din Lodz și Poznan. Dar considera că detașamentele *Einsatzgruppen* sau *Sonderkommandos* nu ar fi putut face vreun progres în această direcție folosind metodele obișnuite. Convingerea lui Frank, împărtășită lui Himmler în unele momente de incoerență mentală ale lui Heini, era că soluția nu putea fi decât un singur mare lagăr de concentrare pentru evrei, care ar fi trebuit să fie cel puțin orașul Lublin și ținutul înconjurător, sau chiar, de preferat, insula Madagascar. Polonezii crezuseră întotdeauna în soluția Madagascarului. În 1937, guvernul polonez trimisese o comisie care să studieze această insulă ce-și arcuria spatele atât de departe de coastele sensibilităților lor europene. Ministerul francez al coloniilor, de care aparținea Madagascar-ul, era dispus să încheie o înțelegere la nivel guvernamental asupra unei asemenea reamplasări, căci un Madagascar plin de evrei europeni ar fi însemnat o formidabilă piață de export. Ministrul apărării din Africa de Sud, Oswald Pirow, acționase o vreme ca mediator între Hitler și Franța în problema insulei. Prin urmare, Madagascar-ul, ca soluție, avea o obârșie onorabilă. Hans Frank își pusese speranțele în această modalitate de rezolvare și nu în *Einsatzgruppen*, căci raziile sporadice și masacrele nu puteau reduce numărul populației aparținând raselor inferioare din Europa de Est. În vremea campaniei din jurul Varșoviei, detașamentele *Einsatz* atacaseră evreii din sinagogile din Silezia, sfâșiindu-le intestinele sub tortura apei, făcând razii în locuințele lor în timpul serilor de sabat sau al zilelor de sărbătoare, dăduseră foc ștergarelor de rugăciune și-i puseseră la zid. Rezultatul era insignifiant. Frank susținea că istoria arătase de multe ori că rasele amenințate reușesc să iasă cu bine din genociduri. Falusul era mai iute decât pușca.

Ceea ce nimeni nu știa – nici părțile aflate în controversă, nici educații băieți din *Einsatzgruppen*, așteptând într-unui dintre camioane, nici mai puțin rafinații băieți din SS aflați în celelalte, nici credincioșii care se rugau în seara aceea în sinagogi și nici Herr Schindler, în drumul său spre locuința din strada *Straszewski*, unde urma să se schimbe pentru cină – ceea ce nu știa niciunul dintre aceștia, iar cei mai mulți dintre strategii partidului nici măcar nu sperau

era că avea să fie găsit un răspuns tehnologic, că un compus chimic folosit ca dezinfectant, numit Zyklon B, avea să suplinească Madagascar-ul ca soluție.

Se petrecuse un incident în care fusese implicată actrița și regizoarea favorită a lui Hitler, Leni Riefenstahl. Venită la Lodz cu o echipă ambulantă de filmare imediat după căderea orașului, văzuse un șir de oameni, vizibil evrei, categoria cu perciuni și șaluri de rugăciune, executați cu rafale de pistol-mitralieră. Se dusesse direct la Führer, care se afla la Statul Major al Armatei de Sud, și făcuse scandal. Asta fusese tot. Logistica, forța cifrelor, relațiile puseseră băieții din Einsatz într-o poziție ridicolă. Dar și Madagascar-ul putea părea ridicol o dată ce fuseseră descoperite mijloacele ce permiteau decupări adânci în populația inferioară a Europei Centrale, la amplasamente fixe, dinainte stabilite, cu echipamente adecvate de eliminare, de care era puțin probabil să se împiedice vreun fabricant de filme la modă.

În timp ce Oskar îl avertiza pe Stern în birourile Buchheister, cei din SS purtau războiul economic din ușă în ușă, pe străzile Jakoba, Izaaka și Jozefa. Pătrundeau cu forța în apartamente, vărsau conținutul dulapurilor, sfărâmau încuietorile sertarelor și ușilor, luau obiecte de valoare de pe degete, de la gâturi, din buzunare. O fată care refuză să-și dea haina de blană se trezi cu brațul rupt; un băiat de pe strada Ciemna, care vru să-și păstreze schiurile, fu împușcat.

Unii dintre cei ale căror bunuri fuseseră luate aveau să depună a doua zi plângere la secția de poliție, nebănuind că SS-ul opera fără obișnuitele îngrădiri ale legii. Undeva – îi învățase istoria – se afla un ofițer superior căruia îi mai rămăsese un rest de integritate și care avea să se simtă stânjenit și poate chiar va încerca să disciplineze o parte din acești indivizi. Trebuia să aibă loc o anchetă asupra împușcării băiatului din Ciemna și a acelei femei al cărei nas fusese zdrobit cu un baston.

În timp ce SS-ul muncea în apartamente, echipa Einsatz se deplasă către sinagoga din Stara Boznica, construită în secolul al XIV-lea. Așa cum se și așteptau, găsiră acolo, la rugăciune, o congregație de evrei tradiționaliști, cu bărbi, perciuni și ștergare de rugăciune. Adunară câțiva dintre cei mai puțin tradiționaliști din apartamentele înconjurătoare și-i mână și pe ei acolo, de parcă ar fi vrut să măsoare reacțiile unui grup față de celălalt.

Printre cei împinși dincolo de fruntariile străzii Stara Boznica se număra și cunoscutul gangster Max Redlicht, care altfel n-ar fi intrat în străvechiul templu și nici n-ar fi fost invitat s-o facă.

Se opriră în fața chivotului, ca doi poli ai aceluiași trib care, într-o zi obișnuită, ar fi considerat tovărășia celuilalt jignitoare. Un subofițer din Einsatz deschise chivotul și scoase afară sulul de pergament. Grupul amestecat primi ordin să

defileze prin fața lui și să-l scuipe – era interzisă orice prefăcătorie, scuipatul trebuia să fie vizibil pe documentul caligrafiat.

Tradiționaliștii avură o atitudine mult mai rațională decât ceilalți, agnosticii, liberalii, cei ce se socoteau europeni. Pentru oamenii din Einsatzgruppen era limpede că cei mai neconservatori se opriră în fața sulului și chiar încercară să-i privească în ochi, de parcă ar fi vrut să spună: „Haide! Suntem cu toții prea sofisticăți pentru prostiile astea!” Celor din SD li se spusese în timpul pregătirii că așa-numitul spirit european al evreilor liberali era o fațadă subțire, lucru dovedit în Stara Boznica de șovăiala acelor care purtau părul tuns scurt și îmbrăcăminte modernă.

Până la urmă, toată lumea scuipă, cu excepția lui Max Redlicht. Cei din Einsatz poate că au văzut în asta o probă, un test care a meritat pierderea de timp: să faci un om, evident necredincios, să refuze să scuipe o carte pe care, cu intelectul său, o socotește vorbărie goală, ținând de un tradiționalism tribal, dar al cărui sânge îi spune că este totuși sacră. Ar putea fi oare împiedicat un evreu să dea ascultare” absurdităților sângelui? Ar putea gândi la fel de limpede ca și Kant? Acesta era testul.

Redlich n-avea să-l treacă. El ținu un mic discurs:

— Am făcut destule, dar asta n-am s-o fac.

L-au împușcat primul; apoi i-au împușcat și pe ceilalți și au dat foc clădirii, transformând în ruină cea mai veche dintre sinagogile poloneze.

CAPITOLUL 5

Victoria Klonowska, secretara poloneză, era frumusețea biroului lui Oskar. Iar el înnodă imediat o legătură amoroasă care avea să se dovedească de durată. Probabil că Ingrid, amanta sa de origine germană, știa de asta, așa cum, desigur, și Emilie Schindler știa despre Ingrid. Căci Oskar nu era adeptul amorului clandestin. Avea o sinceritate copilărească în această privință. Nu fiindcă i-ar fi plăcut să se laude cu cuceririle sale, ci pur și simplu nu vedea nevoia să mintă, să se strecoare în hoteluri pe ușa din dos, să bată pe furiș la ușa vreunei fete, la ore târzii din noapte. Și deoarece nu încerca să spună minciuni femeilor sale, opțiunile lor erau reduse. Certurile tradiționale dintre amanți deveneau imposibile cu un om ca el.

Cu părul blond adunat în creștet, cu fața ei drăguță de vulpe, viu fardată, Victoria Klonowska arăta ca una dintre acele fete din vremurile bune pentru care neplăcerile istoriei sunt tulburări trecătoare în curgerea normală a vieții. În toamna aceea a hainelor simple, Klonowska era strălucitoare în taiorul ei, bluza cu volane și fusta bine întinsă pe abdomenu-i plat. Era în același timp încăpățanată, eficientă și pricepută, dar și naționalistă, în robustul stil polonez. Avea să negocieze mai târziu cu demnitarii germani eliberarea amantului ei sudet din instituțiile SS. Dar, pentru moment, Oskar îi încredințase o treabă mai puțin riscantă.

Menționase la un moment dat că ar fi vrut să găsească în Cracovia un bar bun sau un cabaret, unde să-și poată duce prietenii, nu *legăturile*, nu ofițerii superiori din Inspectoratul pentru armament. Prietenii adevărați. Un loc plin de viață, unde oficialitățile între două vârste nu apăreau.

Știa Klonowska un astfel de loc?

Fata găsi pe una din îngustele străzi de la nord de Rynek – piața orașului – o excelentă pivniță unde se cânta muzică de jazz. Era un loc care fusese întotdeauna popular printre studenți și personalul mai tânăr al universității, însă Victoria nu fusese niciodată până atunci acolo: genul de bărbați mai trecuți, care o curtaseră în vremurile de pace, n-ar fi. Acceptat niciodată să meargă într-un loc ca acesta. Dacă doreai, era posibil să închiriezi un separeu și să dai astfel o petrecere intimă în spatele unei draperii, sub acoperirea afro-pulsațiilor orchestrei. Pentru că găsisse acest club, Oskar o porecli pe Klonowska „Columb” Partidul aprecia că jazz-ul era nu numai decadent din punct de vedere artistic, dar exprima o animalitate africană subumană. „Um-pa-pa-nul” valsurilor vieneze era ritmul preferat al SSului și al oficialilor partidului, care evitau cu grijă tavernele în care se cânta jazz.

În preajma Crăciunului anului 1939, Oskar organizează la club o petrecere pentru câțiva dintre prietenii săi. Ca oricare alt cultivator instinctiv de contacte și legături, nu ar fi avut nicio problemă să bea cu oameni pe care nu-i simpatiza. Dar în noaptea aceea oaspeții erau oameni pe care-i simpatiza. Pe lângă asta, desigur, *erau* cu toții utili, membri minori, dar nu și lipsiți de influență, ai diverselor organe locale de ocupație și toți îndurau, mai mult sau mai puțin, un dublu exil: nu numai că se aflau departe de casă, dar, atât acasă, cât și peste hotare, fiecare dintre ei era afectat, într-o măsură mai mare sau mai mică, de regim.

Spre exemplu, tânărul inspector german de la Departamentul de Interne al Guvernământului General, care marcase hotarele fabricii de emailuri a lui Oskar, din Zablocie. În spatele clădirilor Deutsche Email Fabrik se afla o zonă liberă, cu care se învecinau doar două alte fabrici: o fabrică de cutii de carton și un atelier de radiatoare. Schindler fusese încântat să descopere că partea cea mai mare a acelei zone pustii aparținea, după spusele inspectorului, fabricii sale. Viziuni de expansiune economică îi bântuiau imaginația. Bineînțeles, inspectorul fusese invitat pentru că era un individ de treabă, pentru că puteai să stai de vorbă cu el, pentru că putea fi o cunoștință utilă în vederea obținerii viitoarelor autorizații de construcție.

Polițistul Herman Toffel se afla și el acolo, ca și domnul Reeder de la SD, ca și un tânăr ofițer, de asemenea inspector, pe nume Steinhauser, de la Inspectoratul pentru armament. Oskar se întâlnește și discutase cu acești oameni în timp ce umbla după autorizațiile de care avusese nevoie ca să înceapă construcția fabricii. Mai petrecuse până atunci clipe plăcuțe în compania lor și a sticlelor cu băutură, fiind de părere că, pentru a tăia nodul gordian al birocrăției, cea mai bună cale, în afară de a mitui pur și simplu, o constituia băutura.

În sfârșit, printre invitați se numărau și cei doi de la Abwehr. Primul dintre ei era Eberhard Gebauer, locotenentul care-l recrutase pe Oskar în serviciul Abwehrului, cu un an mai înainte. Cel de-al doilea era locotenentul Martin Plathe, de la sediul din Breslau al serviciilor lui Canaris. Datorită faptului că fusese recrutat de acest prieten al lui Gebauer și grație unei amicitii întâmplătoare care trecea prin patul unei asistente medicale dintr-un sanatoriu din apropiere, Herr Oskar Schindler descoperise ce ocazii minunate putea oferi Cracovia.

Prezența lui Gebauer și Plathe însemna și un avantaj. Oskar figura încă în registrele Abwehrului ca agent și, în tot timpul petrecut la Cracovia, avea să păstreze relații multumitoare cu birourile din Breslau, transmițându-le rapoarte asupra comportamentului rivalilor lor din SS. Gebauer și Plathe puteau considera această invitație la o petrecere la care participau persoane mai mult sau mai puțin implicate, ca Toffel din SS și Reeder din SD, ca pe o ocazie de a

obține informații, un dar suplimentar pe lângă cele oferite de tovărășia plăcută și băutură.

Deși nu este cu putință să spunem exact ce au vorbit membrii acestui grup în noaptea respectivă, din cele povestite mai târziu de către Oskar și de fiecare dintre ei în parte se poate face o reconstituire plauzibilă.

Probabil că Gebauer a fost acela care a toastat, spunând că n-o să bea pentru guverne, armate sau puternicii zilei; o să le propună, în schimb, fabrica de emailuri a bunului lor prieten Oskar Schindler. Și făcea asta pentru că, dacă fabrica de emailuri prospera, atunci aveau să urmeze și alte petreceri în stilul Schindler, cele mai plăcute petreceri pe care ți le poți imagina.

Dar, după ce închinară paharele, discuția se întorsese bineînțeles la subiectul care îi puneă pe gânduri și care obseda toate nivelele instituțiilor civile: evreii.

Toffel și Reeder își petrecuseră ziua la gara Mogilska, supraveghind debarcarea polonezilor și evreilor din trenurile care se îndreptau spre est. Aceștia fuseseră transportați din Teritoriile Anexate, regiuni nou cucerite care fuseseră germane în trecut și care, acum, erau realipite statului de neîntinată puritate ariană. Toffel nu intră în amănunte cu privire la confortul pasagerilor din vagoanele de vite ale Ostbahnului, deși mărturisi că vremea fusese rece. Transportul de persoane în vagoane de vite era ceva nou pentru toată lumea, iar vagoanele nu deveniseră încă atât de inuman aglomerate. Ceea ce îl nedumerea pe Toffel era politica ce stătea în spatele acestor lucruri.

— Circulă un zvon, spuse Toffel, cum că am fi în război. Or, în mijlocul acestuia, Teritoriile Anexate sunt prea al dracului de pure ca să ne mai încurcăm cu câțiva polonezi și o jumătate de milion de evrei. Întregul sistem Ostbahn, spuse, trebuie schimbat de așa natură încât toți să fie dirijați spre noi.

Cei de la Abwehr ascultau zâmbind vag. Pentru SS, dușmanul dinăuntru ar putea fi evreii, dar pentru Canaris, acesta era SS-ul.

SS-ul, continuase Toffel, rezervase întreaga rețea de cale ferată începând cu 15 noiembrie. Pe biroul său din strada Pomorska avea copii ale unor rapoarte furioase adresate oficialităților armatei, în care se exprimau proteste fiindcă armata încerca să tragă de timp și depășise cu două săptămâni termenul stabilit de folosire a căii ferate. Pentru numele lui Dumnezeu, n-ar trebui ca armata să aibă prioritate în folosirea căii ferate, oricât timp ar vrea? Cum altfel se poate deplasa spre est și vest? întrebă Toffel, sorbind nervos din pahar. Pe biciclete?

Oskar se amuza oarecum văzând că cei de la Abwehr nu scot o vorbă. Bănuiau că Toffel este un provocator; când de fapt, el era pur și simplu beat.

Inspectorul și omul de la Inspectoratul pentru armament îi puseră unele întrebări despre aceste trenuri deosebite care soseau la Mogilska. Curând, acest subiect n-o să mai merite atenția: transporturile de persoane aveau să devină un fel de clișeu al politicii de reorganizare teritorială. Dar în seara aceea, la petrecerea de Crăciun a lui Oskar, erau încă o noutate.

— Li se spune, zise Toffel, „concentrare”. Țsta-i cuvântul pe. Care-l găsești în documente, „concentrare” Eu îi zic obsesie afurisită.

Patronul clubului aduse farfurii cu heringi în sos. Peștele aluneca bine pe gât, ajutat de băutura tare, și în timp ce îl înghițeau lacomi, Gebauer începu să vorbească despre *Judenrat* – Consiliile evreiești înființate în fiecare comunitate evreiască la ordinul guvernatorului Frank. În orașe ca Varșovia și Cracovia, *Judenrat*-ul era compus din douăzeci și patru de membri aleși, responsabili de îndeplinirea ordinelor regimului. *Judenrat*-ul Cracoviei luase ființă de mai puțin de o lună, Marek Biberstein, o personalitate municipală respectată, fiind numit președintele acestuia. Dar, remarcă Gebauer, auzise că omul se prezentase deja la castelul Wawel cu un plan de corvezi prestate de comunitatea evreiască. *Judenrat*-ul urma să asigure echipele de muncă pentru săpatul tranșelor și latrinelor și pentru dezapezire. Nu credeau că asta era o atitudine excesiv de cooperantă din partea lor?

— Nici pe departe, spuse inginerul Steinhauser, de la Inspectoratul pentru armament. Oamenii ăștia își închipuie că, punând la dispoziție echipe de muncă, vor înceta raziile și perchezițiile, care se soldează de cele mai multe ori cu bătăi și câteodată cu un glonț în cap.

Martin Plathen încuviință:

— Au să coopereze ca să scape de ceva mai rău; e metoda lor, trebuie să înțelegeți asta. S-au descurcat întotdeauna cu autoritățile civile, la început cooperând cu ele, apoi negociind.

Gebauer părea să se străduiască să le facă o anumită impresie lui Toffel și Reeder, forțând discuția, părând mult mai pasionat de amănuntele problemei evreiești decât în realitate.

— Am să vă spun ce înseamnă pentru mine cooperare, spuse. Frank semnează un decret care cere ca fiecare evreu din Guvernământul General să poarte o stea. Decretul e dat doar de câteva săptămâni. În Varșovia avem un fabricant evreu care le toarnă în bachelită lavabilă, la trei zloți bucata, de parcă nici nu le pasă ce fel de lege e asta, de parcă obiectul ăsta ar fi insigna unui club de. Ciclism.

Cineva sugeră atunci că, întrucât Schindler făcea afaceri cu emailuri, s-ar putea confecționa la fabrica lui o insignă emailată de lux care să se vândă în magazinul de fierărie unde era supraveghetore prietena sa, Ingrid. Cineva remarcă cum că

steaua era insigna lor națională, însemnul unui stat distrus de romani și care mai exista acum doar în mințile zioniștilor. Poate că oamenii se mândresc să poarte steaua.

Problema este, spuse Gebauer, că ei n-au nicio organizație care să-i scoată din neazuri. Au o mulțime de organizații care îndulcesc pilula, dar pilula asta o să fie diferită, căci va fi administrată de SS.

— Din nou, Gebauer vorbea de parcă ar fi aprobat seriozitatea profesională a SSului, dar nu voia să lungească prea mult discuția.

— Haide, interveni Plathen, cel mai rău lucru care li se poate întâmpla este să fie trimiși în Madagascar, unde oricum vremea e mai bună decât la Cracovia.

— Nu-mi vine să cred c-or să vadă vreodată Madagascar-ul! conchise Gebauer.

Oskar ceru să se schimbe subiectul. Nu era, totuși, petrecerea lui?

De fapt, Oskar văzuse deja în mâna lui Gebauer, în barul hotelului Cracovia, actele de identitate false ale unui om de afaceri evreu, pregătite pentru un drum în Ungaria. Poate că Gebauer încasase ceva bani pentru asta, deși părea să aibă unele scrupule ca să se ocupe de astfel de hârtii, să vândă o semnătură sau o șampilă. Dar putea să jure că, în ciuda acestui joc desfășurat față de Toffel, nu era un prigonitor al nației. Niciunul dintre ei nu era. În 1939, de Crăciun, Oskar găsea în asta doar o defilare a unor oameni prea încorsetați de linia oficială a partidului. Mai târziu, acești oameni vor putea fi folosiți de-o manieră mult mai pozitivă.

CAPITOLUL 6

Acțiunea din noaptea de 4 decembrie îl convinsese pe Stern că Oskar Schindler era acea raritate: *goy*-ul cel drept. În Talmud există o legendă despre *Hasidei Ummoî Ha-olam*, Dreptii Popoarelor, despre care se spune că sunt – indiferent de momentul istoric – în număr de treizeci și șase. Stern nu lua în considerare *ad litteram* acest număr mistic, dar pentru el legenda ascundea un adevăr fundamental și credea că există un mod cinstit și abil de a încerca să faci din acest german un fel de sanctuar însuflețit.

În definitiv, Schindler avea nevoie de capital – fabrica Rekord fusese în parte golită de echipament, cu excepția unui mic atelier cu prese, cuve de emailare, forje și strunguri. Dacă Stern ar fi putut exercita asupra lui Oskar o substanțială influență morală, omul care putea să-i facă rost de ceva capital în condiții

avantajoase era Abraham Bankier, directorul adjunct de la Rekord, pe care Oskar îl câștigase o dată cu fabrica.

Cei doi – uriașul și senzualul Oskar și îndesatul Bankier – porniră să viziteze împreună prezumtivii investitori. Printr-un decret din 23 noiembrie, băncile și casele de valori ale tuturor evreilor fuseseră luate în custodie de administrația germană, fără a permite proprietarului dreptul de acces sau dobândă. O parte dintre evreii mai înstăriți, cei care știau ceva istorie, păstrau ascunse unele sume în valută, dar știau că, vreme de câțiva ani, sub guvernarea lui Hans Frank, valuta constituia un element de risc; erau de preferat bunurile mobile: diamantele, aurul, mărfurile.

În Cracovia și în împrejurimi se putea găsi un oarecare număr de inși – pe care Bankier îi cunoștea – care erau dispuși să ofere bani pentru investiții în schimbul garantării unui procent din producție. Un exemplu de înțelegere îl putea constitui asigurarea a cincizeci de mii de zloți în schimbul a atâtea kilograme de cratițe și tigăi pe lună, cu livrarea începând din iulie 1940 și continuând timp de un an. Cu Hans Frank în castelul Wawel, pentru un evreu din Cracovia vesela era o monedă mai sigură și mai convertibilă decât zlotul.

Părțile acestor contracte – Oskar, investitorul, Bankier, intermediarul – nu întocmiră niciun fel de document ca urmare a înțelegerii, nici măcar un proces-verbal. Contractele amănunțite erau inutile și oricum nu puteau fi legalizate. Nimic nu putea fi legalizat. Totul depindea de priceperea cu care îl cântărise Bankier pe acest fabricant sudet de vase emailate.

Întâlnirile au avut loc, probabil, în apartamentul investitorului din Centrum, în Cracovia, în orașul vechi. Priveliștile poloneze, de care soția omului nostru era îndrăgostită, romanele franțuzești pe care fiicele sale, delicate și inteligente, le savurau, înseninaseră atmosfera tranzacțiilor. Sau, poate, acest domn cu bani era unul dintre cei deja dați afară din apartamentul său și care locuia acum în câteva camere sărăcicioase din Podgorze. Veșnic în panică, deposedat de apartamentul lui, acum angajatul propriei sale întreprinderi, toate astea doar în câteva luni. Iar anul încă nu se sfârșise.

La prima vedere, s-ar putea părea că se încearcă să se înfrumusețeze povestea spunând că Oskar n-a fost niciodată acuzat că ar fi încercat să se eschiveze de la îndeplinirea obligațiilor prevăzute de aceste contracte neoficializate. În anul următor avea să aibă loc un conflict cu un comerciant evreu asupra cantității de produse pe care acesta era îndreptățit să le ia de la depozitul fabricii din strada Lipowa. Respectivul îl va acuza pe Oskar pe acest temei până la sfârșitul vieții sale. Dar că Oskar nu și-ar fi respectat înțelegerile, asta nu s-a spus niciodată.

Căci Oskar era prin natura sa un om făcut să plătească, un om care, într-un anume fel, dădea impresia că poate efectua plăți nelimitate, din resurse

nelimitate. În orice caz, Schindler și alți speculanți germani aveau să câștige atât de mult în următorii patru ani, încât doar un om obsedat de dorința de înavuțire n-ar fi reușit să plătească ceea ce tatăl lui Oskar ar fi numit o datorie de onoare.

În preajma Anului Nou, Emilie Schindler veni la Cracovia ca să-i facă prima vizită soțului ei. Găsi că orașul este cel mai încântător loc în care fusese vreodată, mult mai elegant și mai plăcut, mai vechi și mai tradiționalist decât marele oraș al Moraviei, Brno, cu norii de fum de la coșurile fabricilor.

Noul apartament al soțului a impresionat-o. Ferestrele din față se deschideau către Planty, un elegant inel de verdeață ce înconjura orașul, urmând traseul străvechilor ziduri de apărare, de mult dărâmate. La capătul străzii se înălța marea fortăreață Wawel și, între aceste monumente istorice, se găsea modernul apartament al lui Oskar. Privi draperiile și tapetul doamnei Pfefferberg, care stăteau! mărturie pentru bunăstarea de curând câștigată.

— Te-ai descurcat foarte bine în Polonia, spuse.

Oskar știa că se referă de fapt la zestrea pe care tatăl ei refuzase s-o plătească în urmă cu doisprezece ani, când o seamă de oameni, întorcându-se de la Zwittau, dăduseră buzna în satul Alt-Molstein cu știrea că ginerele său bea și se poartă ca un bărbat necăsătorit. Căsătoria fiicei sale devenise exact acea uniune de care se temuse, și bătrânul hotărâse că n-avea să plătească nici mort.

Deși lipsa celor patru sute de mii de Reichsmarks modificase într-o oarecare măsură planurile lui Oskar, fermierul din Alt-Molstein nu știa cât de mult o afectase pe fiica lui această hotărâre, facond-o să fie și mai supusă. Doisprezece ani mai târziu, când acest lucru nu mai conta de mult pentru Oskar, aceasta va rămâne totuși una dintre obsesiile Emiliei.

„Draga mea, mormăia întotdeauna Oskar, n-am avut niciodată nevoie de banii ăia nenorociți.”

Comportamentul Emiliei față de Oskar pare să fi fost acela al unei femei care știe că soțul ei nu este și n-o să-i fie credincios, dar care nu dorește totuși să-i vâre cineva în ochi dovezi despre escapadele lui amoroase. Probabil că a făcut vizita la Cracovia cu destule rețineri, știind că va trebui să meargă la petreceri unde îi va întâlni pe prietenii lui Oskar, care, cu siguranță, cunoșteau adevărul, cunoșteau numele celorlalte femei, nume pe care de fapt ea n-ar fi vrut să le audă.

Într-o zi, un tânăr polonez – e vorba de Poldek Pfefferberg, care fusese cât pe-aci să-i împuște soțul, dar ea n-avea de unde să știe asta – sosi la ușa apartamentului purtând pe umeri un covor făcut sul. Fusese cumpărat la negru și sosise la

Cracovia de la Istanbul, prin Ungaria, iar Pfefferberg primise însărcinarea de a găsi un astfel de produs prin Ingrid, care se mutase din apartament pe durata vizitei Emiliei.

— Frau Schindler este înăuntru? întrebă Pfefferberg.

Obişnuia să se refere la Ingrid ca Frau Schindler, părându-i-se mai puțin jignitor.

— *Eu* sunt Frau Schindler, spuse Emilie, înţelegând, de fapt, ce voia să însemne întrebarea.

Pfefferberg se strădui din răsputeri să repare gafa. De fapt, nu dorea să o vadă pe Frau Schindler, deşi auzise foarte multe despre dânsa ele la Herr Schindler. Trebuia să vorbească cu Herr Schindler despre ceva afaceri. Herr Schindler nu este acasă, spuse Emilie. Îi oferi tânărului ceva de băut, dar el refuză grăbit. Emilie ştia ce înseamnă asta: anume că era puţin tulburat de intruziunea în viaţa personală a lui Oskar şi considera indecent să rămână acolo şi să bea cu victima.

Fabrica pe care o închiriasse Oskar se afla dincolo de râu, în Zablocie, pe strada Lipowa numărul 4. Birourile, ale căror ferestre dădeau spre stradă, erau proiectate modern şi Oskar se gândise că s-ar putea să fie foarte convenabil să se mute acolo la un moment dat, să aibă un apartament la etajul al treilea, chiar dacă împrejurimile aparţineau platformei industriale şi nu erau atât de încântătoare ca strada Straszewski.

Când preluase atelierele Rekord, redenumindu-le Deutsche Email Fabrik, acolo existau patruzeci şi cinci de angajaţi angrenaţi într-o modestă producţie de vase de bucătărie. Chiar de la începutul noului an, Oskar beneficia de primele contracte militare. Aşa ceva nu constituia o surpriză. Cultivase diferiţi ingineri influenţi din Wehrmacht, care făceau parte din Comisia centrală pentru armament din Inspectoratul pentru armament al generalului Schindler. Fusese la câteva petreceri şi-i invitase la cină la hotelul „Cracovia” Există fotografii înfăţişându-l pe Oskar stând alături de ei, dinaintea unor mese îmbelşugate, evident costisitoare, toată lumea zâmbind monden către aparat, toţi bine hrăniţi, adăpaţi din belşug, ofiţerii îmbrăcaţi în uniforme elegante. Câţiva dintre aceştia puseseră ştampila potrivită pe cererile sale şi scriseseră acele scrisori de recomandare, de importanţă crucială, către generalul Schindler, mai degrabă din prietenie şi pentru că credeau într-adevăr că Oskar, având fabrica, putea să producă. Alţii au fost influenţaţi de daruri, genul acela de daruri pe care Oskar le oferea oficialităţilor: coniac şi covoare, bijuterii şi mobilă sau pachete cu atât de rarele alimente. Pe lângă asta, deveni curând de notorietate publică faptul că generalul Schindler îl cunoaşte şi-l simpatizează pe omonimul fabricant de vase emailate.

Acum, cu autoritatea conferită de contractele Inspectoratului pentru armament, Oskar își îngădui să extindă fabrica. Loc era. Între poartă și birourile DEF se ridicau două mari hale industriale; o parte din clădirea aflată pe stânga, la ieșirea din birouri, fiind ocupată de liniile de producție deja în funcțiune; cealaltă clădire fiind complet goală.

Oskar cumpără noi echipamente, unele indigene, altele din patrie. În afară de satisfacerea cererii militare, mai era de deservit și piața neagră, care înghițea tot. Știa acum că putea deveni un magnat. Pe la jumătatea anului 1940 avea angajați două sute cincizeci de polonezi și fusese pus în situația să organizeze un schimb de noapte. Fabrica de echipament agricol din Zwittau a domnului Hans Schindler nu angajase în vremurile ei cele mai bune mai mult de cincizeci. Era deosebit de plăcut să-ți depășești tatăl pe care încă nu l-ai iertat.

În tot timpul anului, Stern obișnuia să telefoneze din când în când, ca să aranjeze angajarea unui tânăr evreu – un caz special, un orfan din Lodz, fiica unuia dintre funcționarii din departamentele *Judenratului*. În câteva luni, Oskar angajase o sută cincizeci de evrei, iar fabrica lui căpătase întrucâtva reputația unui rai.

A fost un an, ca oricare dintre anii de război ce au urmat, în care evreii au căutat să se angajeze undeva, prestând o muncă apreciată ca esențială pentru efortul de război. În aprilie, guvernatorul general Frank decretă evacuarea evreilor din capitala lui, Cracovia. Era o decizie curioasă, căci autoritățile Reichului expediau evrei și polonezi înapoi în Guvernământul General într-un ritm de aproape zece mii pe zi. Și totuși, condițiile din Cracovia, spusese Frank membrilor cabinetului său, erau scandaloase. Aflase de comandanți de divizii germane obligați să locuiască într-un bloc în care locuiau și chiriași evrei. Oficialități de rang înalt erau și ele supuse aceluiași tratament jignitor. În următoarele șase luni, promise, Cracovia avea să devină *judenfrei*. Nu vor mai fi îngăduiți să locuiască acolo decât cinci sau șase mii de muncitori evrei cu înaltă calificare. Toți ceilalți trebuiau să fie mutați în alte orașe din Guvernământul General, la Varșovia sau Radom, Lublin sau Czestochowa. Evreii puteau să emigreze de bunăvoie în orașul pe care-l alegeau, câtă vreme o făceau înainte de 15 august. Cei care mai rămâneau în oraș după această dată aveau să fie încărcăți în camioane, cu minimum de bagaj, și transportați în orice loc considerat potrivit de administrație. De la 1 noiembrie, spusese Hans Frank, va fi posibil că germanii din Cracovia „să respire aer bun, german” și să iasă pe stradă fără să se mai „lovească la tot pasul de evrei”

În anul acela Frank nu va reuși să reducă populația evreiască a orașului la un nivel atât de coborât, dar atunci când planurile sale au fost anunțate prima dată, evreii Cracoviei, în special cei tineri, se repeziră să-și facă rost de certificate de calificare. Bărbați ca suplul Itzak Stern, agenți oficiali și neoficiali ai *Judenratului*, își întocmiseră deja o listă de simpatizanți germani la care ar fi putut apela. Schindler se afla și el pe lista aceea, alături de vienezul Julius

Madritsch, care reușise de curând să obțină lăsarea la vatră și luase în primire postul de *Treuhänder* la atelierele de uniforme Optima. Madritsch înțelegea care erau avantajele oferite de contractele Inspectoratului pentru armament și intenționa acum să deschidă el însuși o fabrică de uniforme în cartierul Podgorze. Până la urmă se va îmbogăți mai mult decât Schindler, dar în *annus mirabilis* 1940 trăia încă din salariu. Se știa despre el că este un individ omenos, și atât.

Până la 1 noiembrie 1940, Frank reuși să convingă douăzeci și trei de mii de evrei să plece de bunăvoie din Cracovia. O parte dintre aceștia ajunseseră în noile ghetouri din Varșovia și Lodz. Ne putem închipui golurile lăsate în familii, suspinele de la gară, dar oamenii se supuseră docili, gândindu-se: o s-o facem și pe asta și mai mult de atât n-au ce să ne ceară. Oskar știa ce se întâmplă, dar, ca și evreii, spera să fie un abuz temporar.

Anul acela avea să fie fără îndoială cel mai activ din viața lui Oskar, anul în care ridică niște ateliere falimentare la rangul unei firme pe care orice agenție guvernamentală o lua în serios. Când căzu prima zăpadă, Schindler observă – și se enervă – că în fiecare zi lipseau de la lucru peste șaiszeci dintre angajații săi de origine iudaică. Erau reținuți de patrulele SS în drum către locul de muncă și puși să curețe zăpada. Făcu o vizită prietenului său Toffel, de la cartierul general din Pomorze, pentru a se plânge. Într-una din zile îi spuse că avusese o sută cincizeci de absenți. Toffel îi dădu dreptate.

— Trebuie să înțelegi că o parte dintre indivizii de aici nu dau doi bani pe producție. Pentru ei e o problemă de importanță națională ca evreii să fie puși la dezăpezire. Nu înțeleg nici eu treaba asta. Probabil are o semnificație rituală pentru ei – evreii curățând zăpada – și nu-i vorba numai despre tine, ni se întâmplă tuturor.

Oskar întrebă dacă și ceilalți s-au plâns.

— Da, spuse Toffel.

Oricum, un barosan de la Oficiul de finanțe și construcții SS venise la prânz în Pomorze și spusese că ideea că muncitorii evrei cu calificare au un loc în sistemul economic al Reichului era o formă de trădare.

— Cred, totuși, că va trebui să te obișnuiești, până una-alta, cu curățatul zăpezii, Oskar.

Pentru moment, acesta adoptase atitudinea patriotului înfuriat – sau poate a capitalistului înfuriat:

— Dacă vor să câștige războiul, spuse, va trebui să scape de SS-iști ca ăștia.

— Să scape de ei? Pentru Dumnezeu, ticăloșii ăștia sunt deasupra!

Ca urmare a unor astfel de discuții, Oskar deveni susținătorul principiului că un proprietar de fabrică trebuie să aibă acces necondiționat la salariații săi, că acești salariați trebuie să aibă acces la fabrică și că nu trebuie să fie reținuți sau tiranizați în drumul lor către și de la fabrică. În ochii lui, aceasta era atât o axiomă morală, cât și una economică și, în cele din urmă, avea s-o aplice consecvent la Deutsche Email Fabrik.

CAPITOLUL 7

Unii locuitori din marile orașe – Varșovia sau Lodz, cu ghetourile lor, și Cracovia, cu ambițiosul program *Judenfrei* al lui Frank – se mutară la țară, încercând să se piardă printre țărani. Frații Rosner se așezară în vechiul sat Tynieć. Întins de-a lungul uneia dintre încântătoarele meandre ale Vistulei, la poalele unei coline calcaroase pe care se înălța o veche mănăstire benedictină, locul era îndeajuns de anonim pentru cei doi Rosneri. În sat locuiau câțiva prăvăliași și artizani conservatori evrei, cu care acești muzicieni de cabaret aveau puține subiecte de discuție, dar, așa cum speraseră, țărani ocupăți cu strângerea recoltei se luminară la față trezindu-se cu muzicanții în mijlocul lor.

Cei doi sosiseră la Tynieć nu de la Cracovia, de la marele punct de adunare de lângă grădina botanică din strada Mogilska, unde tineri SS-iști înghesuiau oamenii în camioane, zbierând făgăduieli mincinoase legate de expedierea în urma lor a tuturor bagajelor minuțios etichetate. Veniseră de fapt de la Varșovia, unde avuseseră un angajament la „Basilisk” Plecaseră toți – Henry și Leopold și soția lui Henry, Manei, și fiul lor în vârstă de cinci ani, Olek – cu o zi mai înainte ca germanii să închidă ghetoul din oraș. Ideea unui sat ca Tynieć, amplasat în sudul Poloniei, nu departe de Cracovia lor natală, îi tentă pe frații Rosner. Li se oferea posibilitatea ca, în cazul în care condițiile aveau să se îmbunătățească, să sară în autobuzul ce ducea la Cracovia și să caute de lucru. Manei Rosner, de origine austriacă, adusese cu ea mașina de cusut și familia Rosner înființă o mică croitorie în sat. Serile cântau prin cârciumi, devenind curând atracția așezării. Sătenii îi primeau cu brațele deschise pe cântăreții ambulănți, chiar și pe cei evrei. Iar dintre toate instrumentele, vioara era cea mai respectată în Polonia.

Într-una din seri, un Volksdeutscher² din Poznan, în trecere pe acolo, îi auzi pe frații Rosner contând în fața hanului. Omul era un funcționar important al municipalității cracoviene, unul dintre acei polonezi de origine germană în numele cărora Hitler ocupase Polonia. Acesta-i spuse lui Henry că primarul Cracoviei, Obersturmbannführer-ul Pavlu, și adjunctul său, renumitul schior Sepp Rohrl, intenționau să facă o inspecție în zonele rurale în timpul recoltei și ar dori să le pregătească un mic spectacol cu o pereche atât de pricepută ca ei.

Și, într-o după-amiază când snopii de grâu zăceau somnoroși în câmpurile la fel de tăcute și abandonate, un convoi de limuzine străbătu Tynieć și urcă colina până la vila unui aristocrat polonez, fugit din țară. Frații Rosner așteptau pe terasă. Când doamnele și domnii se așezară la locurile lor în încăperea care

² Persoană de origine germană trăind în afara hotarelor Germaniei

servise cândva drept sală de bal, începură să cânte. Henry și Leopold se simțeau deopotrivă emoționați și temători în fața seriozității cu care grupul Obersturmbannführerului Pavlu se pregătise pentru concertul lor. Femeile purtau rochii albe și mănuși, ofițerii costumul de gală, civilii gulere tari. Când oamenii își dau atâta silință e foarte ușor să-i dezamăgești. Pentru un evreu, a dezamăgi regimul, chiar și într-un domeniu cultural, era o crimă gravă.

Dar audiența îi îndrăgi pe cei doi. Era un grup tipic pentru ceea ce germanii numeau *gemütlich*. Le plăceau Strauss, lucrările lui Offenbach și Lehar, Andre Messenger și Leo Fall. La bis deveniseră melancolici.

În timp ce Henry și Leopold cântau, doamnele și domniile beau șampanie din pahare cu picior înalt, aduse într-un coșuleț de rafie.

Când recitalul propriu-zis luă sfârșit, frații coborâră la poalele dealului, unde se adunaseră soldații și țărani din escortă. Dacă urma să aibă loc vreo violență demonstrație cu caracter rasial, acolo avea să se petreacă. Dar, iarăși, când frații se cățărară pe acoperișul unui autobuz și priviră în jos la chipurile mulțimii, Henry înțelese că erau în siguranță. Mândria țăranilor – o formă de naționalism oarecum, frații Rosner fiind în noaptea aceea o părticică din cultura poloneză – îi proteja. Totul semăna atât de mult cu vremurile vechi, încât Henry se trezi zâmbind în jos către Olek și Manei, contând numai pentru ei, în stare să ignore restul. Câteva clipe i se păru într-adevăr că, în cele din urmă, întreg pământul fusese pacificat de muzică.

Când totul luă sfârșit, un ofițer SS între două vârste – probabil un Rottenführer, Henry încă nu se familiarizase cu gradele, așa cum avea să se întâmple mai târziu – se apropie de cei doi care rămăseseră pe autobuz, primind felicitările mulțimii. Le făcu ușor semn din cap și zâmbi abia vizibil:

— Sper să petreceri bine la Sărbătoarea Recoltei, spuse, se înclină, se întoarse și plecă.

Cei doi frați se priviră îndelung. Când SS-istul ajunse la o distanță de la care nu-i putea auzi, cedară tentației de a analiza înțelesul acelei fraze. Leopold era convins.

— E o amenințare, spuse.

Presimțirea care-i înfiorase când discutaseră cu acel Volksdeutscher, avea să se adeverească: în zilele acelea nu era recomandabil să devii o figură publică.

Dar Sărbătoarea Recoltei sosi și trecu, iar frații Rosner fură lăsați în pace la Tynieć.

Asta era viața la țară în 1940. Sfârșitul unei cariere, monotonia traiului rustic; o negustorie încropită, din când în când câte o spaimă, atracția acelei flăcări numită Cracovia. Frații Rosner știau că vor reveni în cele din urmă acolo.

Emilie se întoarse acasă în toamnă și, când Stern trecu din nou cu diverse afaceri pe la locuința lui Schindler, Ingrid fu cea care-i aduse cafeaua. Oskar nu făcea niciun secret din slăbiciunile sale și niciodată nu părea să-i fi trecut prin cap că asceticul Itzak Stern avea nevoie de explicații și scuze pentru prezența lui Ingrid în apartamentul din Straszewski. Pe aceeași linie logică, după ce băură cafeaua, Oskar se îndreptă spre dulapul ce slujea drept bar și scoase o sticlă nedestupată de coniac, așezând-o cu mână sigură pe masă, între el și Stern, de parcă acesta urma într-adevăr să-i țină companie la băutură.

În seara aceea contabilul venise să-i spună că o familie, pe care o s-o numim C, împrăștia tot felul de zvonuri despre el. Bătrânul David și tânărul Leon C spuneau prin Kazimierz, fără să mai vorbim de cârciumi, că Oskar e un bandit neamț, o brută. Istorisindu-i toate astea, nu folosiseră termeni atât de violenți.

Oskar știa că Stern nu venise după un răspuns, că se mulțumise să-i aducă doar niște informații, dar simțea că va trebui totuși să-i răspundă:

— Aș putea să împrăștii și eu zvonuri despre ei, spuse. Mă fură de mă usucă. Întreab-o pe Ingrid.

Ingrid lucra la magazinul de fierărie al familiei C, din strada Stradom. Era un *Treuhänder* neînsemnat și, având doar douăzeci de ani, fără experiență. Se zvonea că Schindler în persoană aranjase ca fata să fie numită acolo, ca să-și asigure un punct de desfacere pentru vasele sale de bucătărie. Oricum, proprietarii făceau cam ce voiau cu firma lor. Dacă le displăcea ideea că aceasta era de fapt rechiziționată de ocupant, nimeni nu putea să-i învinovățească pentru asta.

Stern flutură din mână. Cine era el ca s-o tragă de limbă pe Ingrid? Oricum, confruntarea unor zvonuri nu prea putea fi de folos.

— Încearcă s-o înfunde pe Ingrid, spuse Oskar.

Proprietarii magazinului apăreau în strada Lipowa ca să-și ridice comenzile și modificau pe loc facturile, luând cu ei mai mult decât plățiseră. „*Ea* a zis că e-n regulă”, spuneau angajaților lui Schindler, „A aranjat *el* asta cu Ingrid.”

Mai mult decât atât, tânărul C umblase printre oameni zicând că Schindler îi pusese pe cei de la SS să-l bată. Dar povestea lui varia de la caz la caz. Prima dată se petrecuse la fabrica lui Schindler, într-un depozit de unde tânărul Leon ieșise cu ochii umflați și dinții spărți. După aceea spusese că s-a întâmplat la

Limanowski, în fața unei mulțimi de martori. Un ins pe nume H, un angajat al lui Oskar și prieten al familiei C, afirmase că-l auzise pe Oskar umblând nervos de colo-colo prin biroul său din strada Lipowa și amenințând că o să-l omoare pe bătrânul David C. Apoi se zvonea că Oskar plecase cu mașina la Stradom și ridicase registrele de încasări ale lui C, că își îndesase buzunarele cu banii găsiți acolo, spunându-le celor din jur că în Europa este o nouă ordine, iar apoi îl bătuse pe bătrânul David în propriul lui birou.

Lui Oskar nu-i slujea la nimic să explice că plătea, de fapt, familiei C un salariu lunar de director executiv de șapte sute cincizeci de zloți. Atât în ochii lui, cât și ai lui Stern, afacerea aparținea familiei C.

Ar fi fost, oare, cu puțință ca Oskar să-și iasă din fire și să-l plesnească pe bătrânul David C. Atât de rău încât acesta să zacă în pat plin de vânătași? Stătea oare în firea lui să-și sune prietenii de la poliție ca să-l atace pe Leon? Dintr-un anume punct de vedere, Oskar și C erau tare asemănători gangsterilor americani: vindeau ilegal tone de produse emailate, fără să înregistreze aceste vânzări și fără să le comunice la Transferstelle, fără să folosească cupoanele comerciale numite *Bezugschein*. Pe piața neagră, discuțiile erau simple și nervii încordați. Oskar recunoștea că dăduse buzna urlând în magazinul familiei C, numindu-i pe tată și fiu hoți și că își recuperase cu forța, din sertarul cu încasări, sumele datorate pentru produsele pe care aceștia le luaseră fără a fi autorizați. Recunoștea și că îl lovise pe tânărul Leon, dar atât și nimic mai mult.

Iar familia C, pe care Schindler o cunoștea din copilărie, avea o reputație dubioasă. Nu chiar criminali, dar necinstiți în afaceri și, semnificativ pentru acest caz, cu un renume de scandalagii atunci când erau prinși asupra faptului.

De altfel, Stern știa că Leon avea într-adevăr vânătași. Tânărul defilase cu ele pe stradă și era oricând dispus să discute îndelung despre ele. Cei din SS îl bătuseră cu siguranță la un moment dat, dar asta s-ar fi putut întâmpla din zeci de motive. Stern nu numai că nu credea nimic din cele spuse, dar, de asemenea, avea impresia că a crede sau a nu crede ceea ce se spunea că s-a întâmplat era, în acest caz, lipsit de importanță față de scopurile sale mult mai cuprinzătoare. Avea să devină important doar atunci când, și dacă, Schindler își va face un obicei din a se comporta brutal. Pentru scopurile lui Stern, scăpările întâmplătoare nu contau. Dacă Oskar ar fi fost fără prihană, apartamentul unde se afla nu ar fi existat în forma sa actuală și nici nu l-ar fi așteptat Ingrid în dormitor.

Și iată din nou unul dintre acele lucruri care trebuie subliniate, anume că Oskar avea să-i salveze pe toți – pe domnul și doamna C, pe Leon C, pe domnul H, pe domnișoara M, bătrâna secretară a firmei – ceea ce ei vor recunoaște fără șovăială, dar în același timp nu vor înceta să repete la nesfârșit povestea cu vânătașile.

În seara aceea, Itzak Stern mai aduse vești despre condamnarea lui Marek Biberstein, președintele *Judenratului*. Primise doi ani de închisoare. În alte orașe, *Judenrat*-ul era deja rău văzut de majoritatea populației evreiești, căci principala sa ocupație devenise alcătuirea de liste pentru echipele de muncă forțată și pentru deportările în lagărele de muncă. Aceste comitete erau privite de autoritățile germane ca niște organisme menite să ducă la îndeplinire dispozițiile primite, dar, în Cracovia, Marek Biberstein și consiliul său se considerau un fel de tampon între birourile lui Frank și Wachter, Pavlu, poliția lui Scherner și Czurda, pe de o parte, și locuitorii evrei, pe de alta. În numărul din 13 martie 1940 al ziarului german *Cracower Zeitung*, un oarecare dr. Dietrich Redecker scria că, în cursul unei vizite la birourile *Judenratului*, a fost izbit de contrastul dintre covoarele și fotoliile plușate de acolo și sărăcia și mizeria din cartierele evreiești din Kazimierz. Dar supraviețuitorii evrei nu vorbesc despre primii membri ai *Judenratului* Cracoviei ca despre niște inși care se izolaseră de popor. Totuși, în goana lor după profit, comiseseră aceeași greșeală pe care o făcuseră înaintea lor consiliile similare, din Lodz și Varșovia, permițând celor avuți să-și cumpere o cale de scăpare de pe listele detașamentelor de muncă forțată, supunându-i pe cei săraci la corvezi pentru o supă și o bucată de pâine. Dar chiar mai târziu, în 1941, Biberstein și consiliul său se bucurau încă de respectul evreilor cracovieni.

Inițial, *Judenrat*-ul îngloba douăzeci și patru de bărbați, cei mai mulți intelectuali. În fiecare zi, în drum spre Zablocie, Oskar trecea pe lângă biroul lor, aflat la colțul străzii Podgorze, unde se înghesuiau o mulțime de secretariate. Structurat asemenea unui guvern, fiecare membru avea în grijă o problemă diferită a guvernării. Domnul Schenker era însărcinat cu impozitele, domnul Steinberg cu clădirile, un post cheie într-o societate unde populația era în veșnică mișcare, într-o săptămână încercând să se refugieze în cine știe ce sătuc, în cealaltă întorcându-se în oraș, sufocată de conservatorismul și inflexibilitatea țăranilor. Leon Salpeter, de profesie farmacist, avea în grijă problemele sociale. Existau secretariate pentru alimentație, cimitire, sănătate, documente de călătorie, probleme economice, servicii administrative, cultură și chiar pentru a face față restricțiilor de școlarizare, pentru educație.

Biberstein și consiliul său credeau în principiu că evreii evacuați din Cracovia aveau să nimerească în locuri și mai rele și astfel se hotărâseră să se bazeze pe o stratagemă străveche: mita. Strâmtoratul buget al *Judenratului* alocase două sute de mii de zloți acestui scop. Biberstein și secretarul său cu locuințele, Chaim Goldfluss, căutaseră un intermediar, în acest caz un Volksdeutscher numit Reichert, un individ care avea contacte în SS și în fortăreața Wawel. Sarcina lui Reichert era să transmită banii diferitelor autorități, începând cu Obersturmführer-ul – locotenentul Saiberg, ofițerul de legătură dintre *Judenrat* și Guvernământul General. În schimbul acestor bani, trebuia ca autoritățile să îngăduie altor zece mii de evrei din comunitatea Cracoviei să rămână acasă, în

ciuda ordinelor lui Frank. Fie că Reichert a jignit aceste persoane reținându-și prea mult pentru el și făcând o ofertă prea scăzută, fie că domniile implicați considerau că dorința cea mai ambițioasă a guvernatorului Frank – aceea ca orașul său să fie *judenfrei* – făcea acceptarea mitei prea periculoasă, nu s-a putut lămuri nimic din desfășurarea procesului. Dar Biberstein primise doi ani la închisoarea de pe strada Montelupich, Goldfluss șase luni la Auschwitz, iar Reichert se alesese cu opt ani. Totuși, toată lumea știa că avusese parte de o soartă mult mai bună decât a celorlalți doi.

Herr Schindler scutură din cap la ideea de a pune două sute de mii de zloți în slujba unei speranțe atât de fragile.

— Reichert e un escroc, murmură.

Cu nici zece minute mai devreme discutaseră dacă el însuși și familia C erau escroci și lăsase problema în suspensie, dar în privința lui Reichert nu încăpea nicio îndoială.

— Dacă m-ar fi întrebat, eu le-aș fi spus că Reichert e un escroc.

Stern se mulțumi să comenteze filozofic că erau vremuri când singurii oameni cu care mai puteai face afaceri erau escrocii.

Schindler izbucni în râs, un râs larg, sănătos, cu toată gura, aproape țărănesc.

— Mulțumesc mult, prietene, îi spuse lui Stern.

CAPITOLUL 8

Anul acela Crăciunul nu a fost așa de rău, dar în aer plutea un fel de nesiguranță, iar zăpada se așternuse ca o întrebare în parcul de peste drum de apartamentul lui Schindler, ca și cum ceva anume fusese trimis să vegheze atent și etern pe acoperișurile Wawelului de la capătul străzii și de dincolo de străvechile fațade ale străzii Kanonicza. Nimeni nu mai credea într-o rezolvare rapidă, nici soldații, nici polonezii și nici evreii de pe cele două maluri ale râului.

De Crăciun, Schindler cumpără pentru secretara sa poloneză, Klonowska, un pudel, un caraghioslâc parizian adus de Pfefferberg. Pentru Ingrid cumpără bijuterii și trimise câteva și blândeii Emilie, la Zwittau. Pudeli se găseau mai greu, transmisese Leopold Pfefferberg, dar cu bijuteriile nu era nicio problemă. Din pricina vremurilor, pietrele prețioase se aflau într-o continuă mișcare.

Se pare că Oskar reușise să se atașeze simultan de trei femei și să lege prietenii trecătoare cu alte câteva, fără să treacă prin obișnuitele necazuri cărora le este supus un afemeiat. Cei ce l-au vizitat acasă nu-și aduc aminte s-o fi văzut măcar o dată pe Ingrid bosumflată. Pare să fi fost o fată generoasă și înțelegătoare.

Emilie, care ar fi fost mai îndreptățită să se plângă, avea în același timp prea multă demnitate ca să facă scenele pe care Oskar le merita din plin. Dacă pe Klonowska o deranja ceva, asta nu pare să-i fi afectat comportamentul din biroul de la DEF și “nici loialitatea față de director. Ar fi de așteptat ca, într-o viață ca aceea dusă de Oskar, confruntările publice între femei furioase să fie evenimente obișnuite, dar niciunul dintre prietenii sau salariații lui, martori dispuși să admită cu destulă ușurință și chiar, în anumite cazuri, să glumească pe seama păcatelor sale lumești, nu-și amintesc asemenea situații penibile, așa cum soarta rezervă destul de des unor crai de mai mică anvergură.

A presupune, așa cum au făcut unii, că orice femeie ar fi mulțumită să pună stăpânire chiar și pe o parte dintr-un om ca Oskar înseamnă să desconsiderăm femeile implicate în povestea noastră. Problema era, poate, aceea că, dacă doreai să-i vorbești lui Oskar despre fidelitate, privirea lui reflecta o uimire de-a dreptul copilărească, ca și cum i-ai fi propus vreun concept ciudat, ca relativitatea, care nu putea fi înțeleasă decât dacă cel ce te asculta avea timp să stea liniștit cinci ceasuri concentrându-se. Oskar n-avea niciodată la dispoziție cinci ceasuri și deci nu înțelesese fenomenul.

Cu excepția cazului mamei sale. În dimineața aceea de Crăciun, în amintirea mamei sale moarte, Oskar asistă la slujba de la biserica Sfânta Maria. Sus, deasupra altarului, se afla un spațiu unde, până în urmă cu câteva săptămâni, mulțimea de sfinți înghesuți în tripticul de lemn al lui Wit Stwosz atrăgea privirile credincioșilor. Goliciunea; albeața pietrei de pe locul unde fusese prins acesta îl tulbură și-l stânjeni pe Herr Schindler. Cineva furase tripticul. Fusese împachetat și expediat la Nürnberg. De necrezut cum se schimbase lumea.

Cu toate-acestea, afacerile au mers foarte bine în iarna aceea. Imediat după Anul Nou, prietenii săi de la Rüstungsinspektion³ începură să-i vorbească despre posibilitatea de a deschide o secție de armament care să fabrice proiectile antitanc. Oskar era interesat mai mult de oale și cratițe decât de proiectile. Oalele și cratițele reprezentau un produs comod. Tai și bagi metalul la presă, îl cufunzi în căzi anume, îl încălzești la temperatura potrivită, nu folosești instrumente ce trebuie calibrate, și execuția nu trebuie să fie nici pe departe atât de exactă cum se cere la fabricarea armelor. Pe lângă asta, n-ai cum să vinzi pe sub mână proiectile și tuburi de proiectile, iar lui Oskar îi plăcea să vândă pe sub mână, era ca un fel de sport; avea farmecul lucrului făcut pe ascuns, rău famat, aducea profituri rapide și fără birocrație.

Dar, pentru că era o politică bună, puse bazele unei secții de muniție, instalând într-una din încăperile Atelierului nr. 2 câteva imense mașini Hilo, prese de precizie necesare în prelucrarea carcaselor de obuze. Secția de muniții era, până una alta, în dezvoltare; aveau să dureze câteva luni proiectarea, măsurătorile și

³ Rüstungsinspektion (ger.) - Inspectoratul armamentului

producția de testare mai înainte de a se fabrica vreun proiectil. Uriășele Hilo dădură însă atelierelor Schindler, ca pavăză împotriva viitorului nesigur, cel puțin aparența unei industrii serioase și esențiale pentru țară.

Mai înainte ca acești monștri să fie măcar calibrați, Oskar începu să primească semnale de la legăturile sale SS din strada Pomorska, și anume că urma să se constituie un ghetou pentru evrei. Îi pomeni de acest zvon lui Stern atent să nu creeze panică.

— O, da! spuse acesta, am auzit ceva. Unii chiar abia așteaptă. Noi o să fim înăuntru și dușmanul afară. Putem să ne ocupăm de treburile noastre. Nimeni n-o să ne invidieze. Zidurile ghetoului o să fie fixe. Ele o să reprezinte forma definitivă a catastrofei.

Edictul, denumit *Gen. Gub. 44/91*, a fost afișat pe 3 martie 1941, publicat în presa cracoviană și urlat din difuzoarele instalate pe camioane în Kazimierz. Trecând prin secția sa de muniții, Oskar îl auzi pe unul dintre tehnicienii săi germani comentând știrea:

— N-or să se simtă mai bine acolo? întrebă tehnicianul. Polonezii îi urăsc, știți doar.

Decretul se folosise de aceeași scuză. Ca mijloc de reducere a conflictelor rasiale în Guvernământul General, avea să fie delimitat un cartier evreiesc închis. Mutarea în ghetou era obligatorie pentru toți evreii, dar cei cu permise de muncă în. Ordine puteau ieși la lucru, întorcându-se seara. Ghetoul avea să fie amplasat în cartierul Podgorze, chiar pe celălalt mal al râului. Termenul limită pentru mutatul acolo era 20 martie. Odată mutat, *Judenrat*-ul îi alocă o locuință, iar polonezii care stăteau în prezent în zona ghetoului, erau prin urmare constrânși să-și abandoneze casele și să înainteze cereri spațiului lor locativ pentru a obține apartamente în alte părți ale orașului.

Decretului îi fusese anexată o hartă a noului ghetou. Partea de nord urmă să fie mărginită de râu, cea de est —de calea ferată către Lwow, cea sudică – de dealurile de lângă Rekawka și cea vestică – de Podgorze. Avea să fie mare înghesuală acolo.

Exista însă speranța că represiunea va lua acum forme definite, oferind oamenilor o bază pe care să-și planifice viitorul plin de constrângeri. Pentru un om ca Juda Dresner, angrosist de textile de pe strada Stradom, care va ajunge să-l cunoască pe Oskar, cele optsprezece luni care trecuseră aduseseră cu ele o amețitoare succesiune de decrete, percheziții și confiscări.

Agenția statului îi preluase afacerea, își pierduse mașina și apartamentul, contul din bancă îi fusese înghețat, școala la care mergeau copiii fusese închisă – sau, altfel spus, ei fuseseră exmatriculați de acolo. Bijuteriile familiei fuseseră

confiscate, și tot astfel se întâmplase și cu radioul. Lui și familiei sale li se interzisese intrarea în centrul Cracoviei și nu li se permitea să călătorească cu trenul. Puteau să folosească numai troleibuzele anume desemnate. Soția, fiica și fiii săi erau supuși întruna convocărilor la curățatul zăpezii sau la altă muncă forțată. Nu puteai ști niciodată când vei fi împins cu forța într-un camion, dacă aveai să lipsești mult sau puțin ori ce fel de nebun cu degetul veșnic pe trăgaci era cel care supraveghea munca pe care erai forțat s-o faci. Sub un astfel de regim simțea că viața nu-ți oferă niciun punct de sprijin, că aluneci încet într-o prăpastie fără fund. Dar poate că ghetoul era capătul – fundul prăpastiei – punctul de la care puteai să-ți organizezi gândurile.

Pe lângă aceasta, evreii din Cracovia se obișnuiseră – într-un fel care ar putea fi descris cel mai bine ca genetic – cu ideea de ghetou, iar acum, când acest lucru fusese hotărât, cuvântul în sine avea un sunet plăcut, liniștitor. Bunicilor lor nu li se îngăduise să iasă din ghetoul Kazimierz până în 1867, când Franz Josef semnase un decret, permițându-le să locuiască oriunde ar dori, în oraș. Unii cinici spuneau că austriecii au fost nevoiți să deschidă Kazimierzul, cuibărit, așa cum fusese, în cotul râului, atât de aproape de Cracovia, astfel încât muncitorii polonezi să-și poată găsi locuințe mai apropiate de locurile de muncă. Cu toate acestea, Franz Josef era respectat de bătrânii din Kazimierz la fel de mult ca și prin locurile copilăriei lui Oskar Schindler.

Deși eliberarea lor venise atât de târziu, în același timp, printre bătrânii evrei din Cracovia, se simțea nostalgia după vechiul ghetou al Kazimierzului. Un ghetou implica un oarecare grad de murdărie, înghesuială în apartamente, băi și latrine în comun, certuri pentru sforile de întins rufe. În aceeași măsură, consacra un fel de viață specific evreilor, bogăția învățăturii împărtășită de cei ce știau celor ce voiau să asculte, cântecele și discuțiile pe teme religioase, umăr la umăr în cafenele mai bogate în idei decât în frișcă. Din ghetourile de la Lodz și Varșovia soseau zvonuri urâte, dar ghetoul din Podgorze era planificat mult mai generos în privința spațiului, căci, dacă îl suprapuneai peste harta centrului, descopereai că se întindea pe o suprafață cât aproape jumătate din vechiul oraș – în niciun caz un spațiu îndestulător, dar nici chiar înghesuială.

Iar în decret se mai găsea o clauză liniștitoare, care făgăduia protecție evreilor în fața concetățenilor lor polonezi. De la începutul anilor '30, în Polonia se pornise o discriminare rasială atent orchestrată. Când se instalase recesiunea și căzuseră prețurile produselor agroalimentare, guvernul polonez aprobase legalizarea unei serii de grupări politice antisemite, de genul acelor care vedeau în evrei motivul tuturor necazurilor lor economice. Sanacja, Partidul pentru Purificare Morală al mareșalului Pilsudski, făcu, după moartea acestuia, o alianță cu Lagărul Unității Naționale, un grup agresiv de dreapta, îndreptat împotriva evreilor. Primul ministru Skladkowski declara de la tribuna parlamentului din Varșovia: „Război economic împotriva evreilor? în regulă!”

Și în loc să dea o reformă agrară țăranilor, Sanacja îi încurajă să se repeadă asupra tarabelor evreiești, în zilele de târg, văzând în ele simbolul și explicația deplină a sărăciei din zonele rurale poloneze. Într-o mulțime de orașe, începând cu Grodno în 1935, au avut loc pogromuri. Legislatorii polonezi se alăturară și ei bătăliei, și întreprinderile evreiești simțiră acut lipsa de credite sub noile legislații. Breslele meseriașilor își închiseră porțile artizanilor evrei, iar universitățile introduseră un procent – pe care, stăpânind bine domeniul limbilor clasice, îl numiră *numerus clausus aut nullus* (număr închis sau zero) – pentru admiterea studenților evrei. Facultățile cedară insistențelor Unității Naționale și desemnară în sălile de curs bănci anumite pentru evrei și îi exilară către colțul stâng al sălilor de lectură. Destul de obișnuite în universitățile poloneze, splendidele fiice ale evreimii orășenești ieșeau din sălile de lectură ca să se trezească cu fețele brăzdate de o lovitură iute de lamă aplicată de un tânăr înalt și serios din Lagărul Unității Naționale.

În primele zile ale ocupației germane, cuceritorii fuseseră uimiți de entuziasmul cu care polonezii indicau locuințele evreilor sau țineau nemișcat un evreu purtător al tradițiilor perciuni, în timp ce un german îi tundea barba cu foarfecele sau cu baioneta, luind și câte o bucătică de piele în cursul operației. În martie 1941, prin urmare, făgăduiala de a proteja locuitorii ghetoului de excesele naționale ale polonezilor suna aproape credibil.

Și, deși nu se observau manifestări spontane de bucurie printre evrei în timp ce și împachetau lucrurile ca să se mute în Podgorze, existau semnele unei ciudate stări de ușurare, de parcă s-ar fi ajuns la o limită dincolo de care, cu puțin noroc, nu aveai să mai fii dezrădăcinat sau tiranizat. Atât de puternic era acest sentiment, încât oameni din satele din împrejurimile Cracoviei, din Wieliczka, din Niepolomice, din Lipnica Murowana și Tyniec se grăbiră să vină în oraș spre a nu rămâne în afara zidurilor pe 20 martie, trezindu-se într-un peisaj lipsit de confort. Căci ghetoul era, prin natura sa, aproape prin definiție, locuibil, chiar dacă pasibil de a fi supus unor atacuri periodice. Ghetoul reprezenta încremenirea, nu evoluția.

Ghetoul va aduce unele inconveniente minore în viața lui Oskar Schindler. Se obișnuise ca atunci când își părăsea apartamentul luxos din Straszewski, să treacă pe lângă cocoașa de calcar a Wawelului, înfiptă la intrarea în oraș ca un dop în gâtul unei sticle și să străbată Kazimierzul peste podul Kosciuszko, apoi la stânga, către fabrica sa din Zablocie. Acum această rută era tăiată de zidurile ghetoului. Părea o problemă minoră, care făcu însă să pară mult mai rezonabilă ideea unui apartament la ultimul etaj al clădirii birourilor sale din strada Lipowa. Nu era un loc atât de rău – construit în stilul lui Walter Gropius. Multă sticlă și lumină, cărămizi cubice aparente, moderne, la intrare.

Totuși, de câte ori călătorea între oraș și Zablocie, în acele zile de martie dinaintea termenului limită, vedea evrei din Kazimierz împachetând, iar pe

strada Stradom trecea pe lângă familii care împingeau către ghetou roabe încărcate până la refuz cu scaune, saltele și ceasuri. Strămoșii lor locuiseră în Kazimierz de pe vremea când era doar o insulă separată de Centrum de un pârâu numit Stara Wisla – de fapt de pe vremea când Cazimir cel Mare îi invitase la Cracovia, în timp ce oriunde în altă parte erau învinuiți de a fi adus moartea neagră: ciurma. Oskar presupunea că strămoșii lor ajunseseră la Cracovia, în urmă cu peste 500 de ani, exact la fel: împingând o roabă plină cu rufărie. Acum plecau, se pare, cu aceeași roabă încărcată. Invitația lui Cazimir fusese anulată.

În cursul acestor drumuri matinale de-a curmezișul orașului, Oskar observă că se prevăzuse ca tramvaiele orașului să străbată ghetoul pe strada Lwowska. Lucrători polonezi zidiseră toți pereții care dădeau spre linia de tramvai și, în spațiile libere, fuseseră ridicate ziduri de beton. Din momentul intrării în ghetou, tramvaiele călătoreau și ele cu ușile închise, și nu se opreau până când nu ieșeau din nou în *Umwelt*, lumea ariană, la colțul străzilor Lwowska și Kingi. Oskar știa că oamenii vor prinde oricum tramvaiul. Ușile închise, lipsa stațiilor, pistoale mitralieră pe ziduri – nu contau. În privința asta, ființa umană e incorigibilă. Oamenii vor încerca să coboare – credincioasa slujnică a cuiva cu un pachet de cărnați. Oamenii vor încerca să urce – un tânăr athletic și iute, ca Leopold Pfefferberg, cu buzunarul plin de diamante sau de zloți de ocupație sau cu un mesaj codificat pentru partizani. Oamenii răspundeau oricărei șanse cât de mici, chiar dacă era una exterioară, ce se deplasa cu viteză printre pereții muți, cu ușile bine închise.

Începând cu 20 martie, muncitorii evrei ai lui Oskar nu aveau să mai primească niciun salariu și se înțelegea că erau nevoiți să trăiască integral din rațiile lor. În loc de salarii, el trebuia să plătească o taxă cartierului general din Cracovia. Atât Oskar, cât și Madritsch nu erau foarte liniștiți în privința asta, pentru că știau că în cele din urmă războiul va lua sfârșit și stăpânii de sclavi, cum se întâmplase în America, aveau să fie huiduiți și plimbați goi pe stradă. Taxele pe care erau obligați să le plătească poliției erau cele standard, alocate de Biroul Central Administrativ și Economic SS. Șapte mărci și jumătate pe zi pentru un muncitor calificat, cinci mărci pentru cei necalificați și femei. Erau destul de coborâte față de cele în vigoare pe piața liberă a forței de muncă. Dar, atât pentru Oskar, cât și pentru Julius Madritsch, elementul moral prevala asupra celui economic. Obținerea unor cheltuieli de salarizare convenabile era ultima dintre grijile lui Oskar în anul acela. Pe lângă asta, nu fusese niciodată un capitalist ideal. Tatăl său îl acuzase adesea, în tinerețe, că risipea banii și, pe când era doar director la compartimentul desfacere, avea două mașini, sperând că Hans o să audă de asta și o să facă o criză. Acum, la Cracovia, își putea permite să întrețină un adevărat garaj: o Minerva belgiană, un Maybach, o limuzină Adler și un BMW.

Să fii risipitor din fire și totuși mai înstărit decât tatăl tău, un om mult mai chibzuit, era una dintre reușitele pe care Schindler le cerea de la viață, iar în vremuri de *boom* economic, prețul forței de muncă nu se discuta.

La fel stăteau lucrurile și pentru Madritsch. Fabrica sa de uniforme era amplasată în partea vestică a ghetoului, cam la doi kilometri de cea a lui Oskar. Îi mergea atât de bine încât începuse negocieri pentru deschiderea unei întreprinderi similare în Tarnow. Se număra și el printre favoriții Inspectoratului pentru armament, iar poziția sa era atât de bună încât primise un împrumut de un milion de zloți de la Bank Emisyjny (Banca Monetăriei). Chiar dacă aveau unele muștrări de conștiință, e puțin probabil că vreunul dintre cei doi oameni de afaceri simțea obligația morală de a evita angajarea altor evrei. Era o atitudine care, pentru că erau firi pragmatice, nu li se potrivea. Și oricum, atât Itzak Stern, cât și Roman Ginter, om de afaceri și reprezentantul Biroului de ajutor al *Judenratului*, îi sunau pe Oskar și pe Julius, implorându-i să angajeze mai mulți evrei, oricât de mulți putea înghiți fabrica. Obiectivul îl constituia creșterea importanței economice a ghetoului. Era aproape axiomatic, considerau Stern și Ginter în stadiul acela, ca un evreu care prezenta o valoare economică pentru un imperiu ce tocmai se ridica și care resimțea o acută nevoie de muncitori calificați, să se afle la adăpost de lucruri mai rele.

Iar Oskar și Madritsch au fost de acord.

Timp de două săptămâni, familii de evrei din clasa de mijloc, ai căror servitori polonezi veniseră cu ei să le dea o mână de ajutor, își împinseră cărucioarele prin Kazimierz și peste podul Podgorze. Pe fundul cărucioarelor erau ascunse broșele care rămăseseră și hainele de blană – sub saltele și ceainice și ibrice. Mulțimea de polonezi adunați pe strada Stradom și S taro vișina se distra și arunca cu noroi: „Jidanii se cară, jidanii se cară! Adio, jidanilor!”

Dincolo de pod, noii cetățeni ai ghetoului se trezeau în fața unei ciudate porți de lemn. Albă, cu întărituri în formă de scoică, ce te duceau cu gândul la arhitectura maură, avea două arce largi pentru a lăsa să treacă tramvaiele către și de la Cracovia și, într-o parte, o gheretă albă pentru santinelă. Deasupra arcadelor, un text în ebraică proclama liniștitor: „Orașul evreiesc”. Garduri înalte din sârmă ghimpată se întindeau de-a lungul ghetoului, pe malul râului, iar spațiile libere fuseseră închise cu plăci de ciment de trei metri înălțime, cu capătul superior rotunjit, fapt care le făcea să semene cu stelele funerare așezate pe mormintele anonime.

La poarta ghetoului, evreul ostenit era întâmpinat de un reprezentant al Biroului de cazare al *Judenrat*-ului. Dacă avea nevastă și o familie numeroasă, omului i se puteau repartiza două camere, cu acces la o bucătărie. Dar chiar și așa, după craiul plăcut din cursul deceniul doi și trei, era neplăcut să fii obligat să împărți viața personală cu familii care respectau ritualuri și obiceiuri diferite – și cu

mirosuri neplăcute. Femeile țipau, iar bărbații spuneau că lucrurile puteau sta și mai rău, își sugeau dinții și clătinau din cap. În încăperea aceea, conservatorii găseau că liberalii sunt o pacoste.

Pe 20 martie, mutarea se termină. Toți cei rămași în afara ghetoului își asumaseră conștient acest risc. Înăuntru, pentru moment, locuitorii ghetoului se odihneau.

Lui Edith Liebgold, o tânără de douăzeci și doi de ani, i se repartiză o cameră la parter, în care urma să locuiască cu mama și copilul său. Căderea Cracoviei, în urmă cu optsprezece luni, îl adusese pe soțul ei în pragul disperării. Omul plecase de acasă, rătăcind pe străzi de parcă ar fi vrut să descopere ce blestem fusese aruncat asupra lui. Prin minte îi defilau imagini cu păduri și luminișuri ascunse și sigure. Nu se mai întorsese niciodată.

De la fereastra sa, Edith Liebgold' putea zări Vistula prin sârma ghimpată a gardului, dar drumurile ei către alte părți ale ghetoului, în special spre spitalul din strada Wŕgierska, o purtau prin Plac Zgody (Piața Concordiei), singura piață a ghetoului. Acolo, chiar din cea de a doua zi a vieții sale înăuntru zidurilor, numai douăzeci de secunde au lipsit pentru fi aruncată într-un camion SS și dusă să încarce cărbune sau să curețe zăpada în oraș. Edith se temea nu numai că, după unele zvonuri, echipele de lucru se întorceau deseori cu unul sau mai mulți membri în minus, dar, mai mult, se îngrozea la gândul că va fi forțată să urce într-un camion când ea era nevoită să se repeadă până la farmacia Pankiewicz, iar sugarul trebuia hrănit peste douăzeci de minute.

Prin urmare se duse împreună cu niște prieteni la Oficiul forțelor de muncă. Dacă găsea ceva de lucru în schimburi, mama ei putea să aibă grijă de copil noaptea.

În zilele acelea, oficiul era aglomerat. *Judenrat*-ul avea propria sa forță de poliție, *Ordnungsdienst*, extinsă și pusă la punct ca să păstreze ordinea în ghetou, iar un băiat cu șapcă și cu o banderolă pe braț supraveghea coada din fața biroului.

Grupul fetei ajunsese înăuntru, imediat după ușă, sporovăind zgomotos ca să treacă timpul, când se apropie de ea un bărbat între două vârste, mărunț, purtând o haină cafenie și cravată. Atrăseseră atenția cu glumele și tinerețea lor. La început au crezut că intenționa „s-o agațe” pe Edith.

— Ascultați, spuse omul, decât să așteptați aici, mai bine v-ați duce la fabrica de vase emailate din Zablocie.

Omul lăsa să treacă o vreme pentru ca adresa să fie reținută.

— Zablocie este în afara ghetoului, le spuse. Puteți să faceți tot felul de schimburi cu muncitorii polonezi de acolo. Avem nevoie de zece femei sănătoase pentru schimbul de noapte.

Fetele începură să se strâmbe, de parcă-și puteau îngădui să aleagă între mai multe locuri de muncă, ba chiar le dădea mâna să-l refuze. Nu-i prea greu, le asigură el. Și o să vă învețe acolo ce aveți de făcut. Numele lui, spuse, era domnul Abraham Bankier, – directorul. Desigur, exista un patron neamț.

— Ce soi de neamț? întrebară.

Bankier rânji ca și cum ar fi vrut să le împlinească deodată toate speranțele.

— Nu din cel rău.

În noaptea aceea, Edith Liebgold se întâlni cu ceilalți membri ai schimbului de noapte de la fabrica de emailuri și mărșalui prin ghetou către Zablocie, sub paza unui evreu din poliția ghetoului, numită Serviciul de Ordine (OD). Îi întrebă pe cei care pășeau în coloană, alături de ea, despre această Deutsche Email Fabrik. Se dă o supă destul de groasă, veni răspunsul. Se bate? Nu e genul ăsta de loc, i se răspunse, nu-i ca fabrica de lame a lui Beckmann, e mai degrabă ca a lui Madritsch. Madritsch e în regulă' și Schindler la fel.

La intrarea în fabrică, Bankier strigă noii muncitori din schimbul de noapte și îi duse sus, pe scări, pe lângă niște birouri goale, până la o ușă pe care scria *Herr Direktor*. Edith auzi o voce chemându-i înăuntru. Îl găsiră pe Herr Direktor așezat pe un colț al biroului său, fumând o țigară. Părul lui, undeva între blond și castaniu deschis, părea proaspăt pieptănat, purta un costum, cu vestă și o cravată de mătase. Arăta exact ca un om care fusese invitat undeva la cină, dar îi așteptase special ca să le spună o vorbă. Era uriaș și încă tânăr. De la un astfel de vis hitlerist, Edith aștepta un discurs despre efortul de război și normele de producție.

— Am vrut să vă spun bine ați venit, li se adresă în poloneză. Faceți parte din proiectul de extindere a acestor ateliere.

Privi într-o parte. Poate că se gândea „Nu le spune asta, nu le este de niciun folos”

Apoi, fără să clipească, fără niciun fel de introducere, fără măcar să ridice din umeri, adăugă:

— O să fiți în siguranță dacă lucrați aici; aveți toate șansele să apucați sfârșitul războiului.

Apoi le spuse noapte bună și părăsi biroul o dată cu ei, îngăduindu-i lui Bankier să-i oprească pe palier, astfel ca Herr Direktor să poată coborî primul și să urce în mașină.

Făgăduiala îi amețise pe toți. Era ceva supranatural. Cum ar putea un om să promită așa ceva? Dar Edith Liebgold descoperi că credea în această promisiune fără șovăială. Nu atât pentru că voia, nu pentru că era un dar, o îndrăzneală ațâțătoare, ci din pricină că, în secunda în care Herr Schindler rostise promisiunea, nu lăsase loc nici unei alte posibilități – alta decât aceea de a crede în ea.

Noile sosite la Deutsche Email Fabrik își luară în primire slujba, într-o stare de amețală plăcută. Se simțeau de parcă vreo țigancă bătrână, care n-avea nimic de câștigat dintr-asta, le-ar fi spus că se vor mărita cu un conte. Făgăduiala schimbuse pentru totdeauna tot ceea ce Edith Liebgold aștepta de la viață. Dacă ar fi încercat s-o împuște, probabil că s-ar fi ridicat în fața armelor, protestând „dar Herr Direktor a spus că așa ceva nu se poate întâmpla”

Munca nu cerea eforturi intelectuale. Edith căra la cuptoare vasele scoase din baia de emailare, atârdate cu cârlige de un băț lung. Și întorcea întruna pe toate fețele promisiunea lui Schindler. Numai nebunii fac promisiuni atât de categorice. Fără să clipească. Și totuși nu părea nebun. Era un om de afaceri care tocmai fusese invitat la cină, prin urmare trebuia să știe ceva. Dar asta înseamnă un fel de clarviziune, de legătură subtilă cu Dumnezeu sau cu diavolul, sau cu ceea ce hotăra ordinea lucrurilor. Dar, iarăși, ținuta lui, apoi mâna cu inelul de forma unui sigiliu de aur nu semăna cu aceea a unui vizionar, era o mână obișnuită să se întindă după paharul de vin, o mână în care puteai să bănuiești mângâieri tănuite. Și astfel se întorcea din nou la ideea nebuniei, beției, explicațiilor mistice, la tehnica prin care Herr Direktor o îmbolnăvisese de încredere.

Raționamente asemănătoare aveau să construiască în anul acela și în cei următori toți cei cărora Oskar Schindler le făcea aceste amețitoare făgăduieli. Unii deveneau conștienți de corolarul nerostit: dacă omul greșea, dacă-și folosea fără măsură puterea de a insufla speranță, atunci nu exista nici Dumnezeu, nici umanitate „nici pâine, nici sprijin, rămânea doar șansa, iar aceasta nu era prea bună.

CAPITOLUL 9

În primăvara aceea Schindler își părăsi fabrica din Cracovia și se îndreptă spre vest, către Zwittau, la volanul unui BMW, trecând granița prin pădurile ce se trezeau la viață. Trebuia să-și viziteze soția, mătușile și sora. Toate fuseseră aliatele lui împotriva tatălui său, martore ale martirajului mamei lui. În haina lui

cu guler de blană, ținând cu o mână volanul, făcut special, de comandă, și căutând să găsească cu cealaltă o nouă țigară turcească, în timp ce mașina gonia spre Jeseniks, pe panglica dreaptă a drumului asfaltat – Oskar Schindler se întreba dacă exista o asemănare între suferințele mamei sale și cele ale soției. Ei bine, el nu vedea niciuna. Un copil nu trebuia să vadă astfel de lucruri. Tatăl său era un zeu, supus unor legi mai dure. Îi plăcea să-și viziteze mătușile, îi plăcea felul în care își ridicau mâinile, cu palmele în sus, în semn de admirație pentru croiala hainei pe care o purta. Sora mai mică se căsătorise cu un funcționar de la căile ferate și locuia într-un apartament plăcut, pus la dispoziție de conducerea societății. Soțul ei era un om important în Zwittau, nod de cale ferată cu un mare depou de mărfuri. Oskar bea ceai cu sora sa și soțul acesteia și apoi *schncips*. În încăperea plutea un aer de mulțumire – vlăstarele familiei Schindler nu ajunseseră tocmai rău.

Desigur că sora lui Oskar fusese cea care o îngrijise pe Frau Schindler spre sfârșitul vieții ei și tot ea își vizita pe ascuns tatăl. Nu putea face decât unele aluzii în sensul unei reconcilierii familiale. Încercă asta, în timp ce serveau ceaiul, dar i s-a răspuns cu mormăieli.

Mai târziu Oskar cină acasă cu Emilie, entuziasmată că avea să-l aibă lângă ea pe perioada vacanței. Puteau să meargă împreună la slujba de Paști, ca o familie tradiționalistă. „Ceremonios” era cuvântul cel mai potrivit pentru că dansară astfel toată seara, servindu-se reciproc la masă ca niște străini politicoși. În sinea lor, atât Emilie, cât și Oskar erau uimiți de această ciudată nepotrivire de caracter. El putea oferi mult mai mult străinilor, muncitorilor din fabrica sa decât îi putea acorda ei.

Întrebarea care plutea între ei era dacă Emilie ar fi trebuit să rămână cu el la Cracovia. Dacă renunța la apartamentul din Zwittau și instala acolo niște chiriași, nu mai avea nicio scăpare. Din Cracovia. Considera că datoria ei este să fie alături de Oskar. În limbajul moralei catolice, absența ei din casă se numea „ispitirea la păcat” și totuși viața cu el într-un oraș străin ar fi fost tolerabilă numai dacă el ar fi fost grijuliu și sensibil față de sentimentele ei. Necazul cu Oskar era că nu te puteai baza pe el, ca să-și păstreze escapadele numai pentru sine. Nepăsător, pe jumătate amețit de băutură, pe jumătate zâmbitor, părea să considere câteodată că, dacă lui îi plăcea o fată, trebuia să-ți placă și ție.

Întrebarea fără răspuns referitoare la plecarea ei la Cracovia atârna atât de apăsător încât atunci când cina luă sfârșit, Oskar își ceru scuze și plecă la o cafenea din piața orașului. Era un loc frecventat de ingineri mineri, oameni de afaceri mărunți și câte un negustor devenit întâmplător ofițer. Văzu cu mulțumire câțiva dintre foștii săi prieteni motocicliști, cea mai mare parte dintre ei purtând acum uniforma Wehrmachtului. Începu să bea coniac cu ei. Câțiva își exprimară uimirea ca un ins atât de voinic ca el nu era încă în uniformă.

— Industria este vitală pentru efortul de război, mârâi el, vitală.

Depănără amintiri despre cursele de motociclete, se făcură glume pe seama celei pe care el o asamblase din piese de rezervă, când era în liceu, și a efectelor explozive ale marelui său Galoni de 500 cme. Nivelul zgomotului din cafenea crescuse și se comandă altă sticlă de coniac. Din încăperea alăturată, unde se servea masa, apărură doi prieteni de școală, a căror căutătură părea să spună că auziseră un râs cunoscut. Unul dintre ei deveni serios.

— Oskar, ascultă. Taică-tău ia masa aici. Singur.

Oskar privi în paharul de coniac, se aprinse la față, dar se mulțumi să ridice din umeri.

— Ar trebui să vorbești cu el, spuse cineva. E o umbră, ticălosul bătrân.

Oskar declară că trebuie să plece acasă, se ridică în picioare, dar ceilalți îi puseră mâinile pe umeri, silindu-l să se așeze din nou. Știe că ești aici, spuseră. Doi dintre ei se duseseră deja dincolo și încercau să-l convingă pe bătrânul Hans Schindler să-și părăsească resturile cinei. Cuprins de panică, Oskar se ridicase deja în picioare, scotocindu-se în buzunar după fisa de la garderobă, când Herr Hans Schindler, cu chipul marcat de suferință, apărură din încăperea alăturată, împins blând de la spate de doi tineri. Oskar rămase încremenit la vederea lui. În ciuda trufiei pe care o manifesta față de tatăl său, își imaginase întotdeauna că, odată trecută prăpastia, el însuși avea să facă primul pas. Bătrânul era atât de mândru. Și totuși iată-l aici, lăsându-se târât către fiul său.

În timp ce tată și fiu erau împinși unul către celălalt, primul gest al bătrânului fu un zâmbet de scuză și o ridicare a sprâncenelor. Prin familiaritatea sa, gestul îl răvăși pe Oskar. N-am ce face, părea să spună Hans. Căsătoria și toate celelalte, mama ta și cu mine, toate s-au desfășurat după niște legi#ale lor, proprii. Gândul din spatele gestului ar fi putut fi unul obișnuit, dar în seara aceea Oskar mai văzuse aceeași expresie pe fața cuiva. Pe propriul său chip, când, uitându-se în oglinda din holul apartamentului Emiliei, își pusese pardesiul ca să iasă în oraș. *Căsătoria și toate celelalte se desfășoară după niște legi proprii.* Își adresase această privire sie însuși, iar aici, după câteva coniacuri, tatăl său îl privea la fel.

— Ce mai faci, Oskar? întrebă Hans Schindler. Cuvintele fură urmate de o șuierătură urâtă. Sănătatea tatălui său se înrăutățise de când îl văzuse ultima oară.

Oskar hotărî că până și Herr Hans Schindler era o ființă umană, o aserțiune pe care nu fusese în stare s-o înghită la ceaiul de la sora lui, și-l îmbrățișă pe bătrân, sărutându-l pe obraz de trei ori, simțind atingerea bărbii nerase și începând să plângă, în timp ce grupul de ingineri și soldați și foști motocicliști aplaudau plăcuta scenă.

CAPITOLUL 10

Consiliul noului șef al *Judenrat*-ului, Artur Rosenzweig, ai cărui membri se considerau încă păzitori ai aerului, bunăstării și rațiilor de pâine ale celor din ghetou, inoculă poliției evreiești, *Ordrungdienst*, ideea că era alcătuit tot dintr-un fel de funcționari publici. Aveau tendința să angajeze tineri înțelegători și bine crescuți. Deși OD-ul era privit la sediul SS, ca o forță oarecare de poliție auxiliară, care ar fi trebuit să primească ordinele ca orice corp de poliție, nu aceasta reflecta, în vara anului 1941, imaginea de care se bucurau cea mai parte a celor din OD.

Nu poate fi negat faptul că, pe măsură ce trecea timpul, fiecare bărbat din OD devenea din ce în ce mai mult un individ suspect, un prezumtiv colaboraționist. Unii transmiteau informații mișcărilor ilegale, înfruntând astfel sistemul, dar probabil majoritatea socoteau că existența lor și a familiilor lor depindea tot mai mult de cooperarea cu SS-ul. Pentru oamenii cinstiți, cel înrolat în OD era o persoană coruptă; pentru escroci, angajarea reprezenta o ocazie deosebită.

Dar în primele luni ale existenței sale în Cracovia, OD-ul părea o forță nevinovată, benignă. Leopold Pfefferberg poate fi privit ca o dovadă în ceea ce privește ambiguitatea calității de membru. În decembrie 1940, când se desființă învățământul pentru evrei, chiar și cel organizat de *Judenrat*, lui Poldek i se oferă o slujbă ca om de ordine la cozile de la birourile *Judenrat*ului și pentru a ține evidența audiențelor. Era o slujbă, care-i ocupa doar o parte din timp, dar îi oferea o acoperire sub care se bucura de o oarecare libertate de deplasare prin Cracovia. *Ordnungdienst* a fost fondat în martie 1941, cu scopul declarat de a proteja evreii care veneau în ghetoul Podgorze din alte părți ale orașului. Poldek acceptă invitația de a-și pune pe cap șapca cu însemnele OD. Credea că-i înțeleșese scopurile, că folosea nu numai pentru a asigura un comportament corect între ziduri, dar în egală măsură pentru a obține gradul necesar de supunere tribală, care, în istoria evreilor din Europa, fusese cultivată cu grijă în ideea că opresorul va pleca mult mai repede, va uita mult mai ușor, și astfel, în intervalele dintre două scăpărări ale memoriei, viața putea redeveni suportabilă.

În același timp în care purta șapca cu inițialele OD, Pfefferberg se ocupa de afaceri ilegale – vindea pielărie, bijuterii, blănuri, valută – de o parte sau de alta a porții ghetoului. Îl cunoștea pe wachtmeister-ul de la poartă, Oswald Bosko, un polițist care își manifesta nesupunerea față de regim lăsând să pătrundă în ghetou materii prime – stofe, vin, pielărie – ce puteau fi transformate în bunuri, apoi lăsa aceste bunuri să iasă de acolo pentru a fi vândute în Cracovia, totul fără măcar să pretindă ceva pentru sine. După ce trecea de oficialitățile de la poarta

ghetoului, *Schmalzownic*-ii (informatorii) care trândăveau ici-colo, Pfefferberg își scotea banderola cu însemnele iudaice pe câte o alee liniștită, înainte de a porni la afacerile lui în Kazimierz sau Centrum.

Pe zidurile orașului, deasupra capetelor pasagerilor din tramvai, putea citi proclamațiile zilnice, reclamele pentru lame de ras, ultimele decrete ale Wawelului împotriva celor care adăposteau bandiți polonezi, ca și sloganul: „Evrei – păduchi tifos”, afișul prezentând o virginală fată poloneză întinzând hrană unui evreu cu nas coroiat, a cărui umbră o sugera pe aceea a diavolului – „Oricine ajută un evreu, ajută pe Satana” La ferestrele magazinelor de zarzavaturi atârnavu fotografiile cu evrei amestecând carne de șoarece în plăcintă, turnând apă în lapte, strecurând păduchi în tăiței, frământând aluatul cu picioarele murdare. Pe străzile Cracoviei, existența ghetoului era confirmată artistic de afișele apărute sub egida Ministerului Propagandei. Și Pfefferberg, % cu aspectul său arian, trecea liniștit pe sub aceste opere de artă, purtând o valiză plină cu îmbrăcăminte, bijuterii sau valută.

Pfefferberg dăduse cea mai mare lovitură cu un an în urmă, când guvernatorul Frank retrăsese din circulație sute de bancnote de cinci sute de zloți și ceruse ca acestea să fie depozitate la Reich Credit Fund. Deoarece un evreu putea schimba doar două mii de zloți, însemna că toate bancnotele ascunse contrar regulamentelor – care depășeau această valoare nu mai făceau doi hani dacă. Nu găseai pe cineva cu aspect arian, fără banderolă, dispus să se așeze în locul tău la lungile cozi formate de polonezi în fața Băncii de Credit a Reichului. Pfefferberg și un tânăr prieten sionist adunară câteva sute de mii de zloți în moneda proscrisă, ieșiră din ghetou cu o valiză plină de bancnote și se întoarseră cu moneda curentă sub ocupație din care lipseau doar sumele cu care mituiseră Poliția Albastră Poloneză de la poartă. Acesta era genul de polițist reprezentat de Pfefferberg; excelent după standardele președintelui Artur Rosenzweig, deplorabil după ale celor din Pomorska.

Oskar vizită ghetoul în aprilie, atât din curiozitate, cât și ca să vorbească cu un bijutier pe care-l angajase să-i facă două inele. Îl găsi într-o înghesuială ce depășea orice închipuire: două familii într-o cameră, cu excepția celor care nu aveau norocul să cunoască pe cineva de la *Judenrat*. Pretutindeni plutea un miros de closet înfundat, dar femeile țineau tifosul la distanță curățind cu ardoare orice lucru și fierbând îmbrăcăminte în curte.

— Lucrurile se schimbă! îi mărturisi bijutierul lui Oskar. Celor din OD li s-au dat bastoane.

Cât despre administrația ghetoului, aceea a tuturor ghetourilor din Polonia, trecuse de sub controlul guvernatorului Frank sub cea a Secției 4B Gestapo. Cea mai înaltă autoritate pentru toate problemele evreiești din Cracovia era acum Oberführer-ul SS Julian Scherner, un bărbat între patruzeci și cinci și cincizeci

de ani, plin de vitalitate, care, în haine civile, cu chelie și ochelari cu lentile groase, aducea destul de bine cu un funcționar anonim. Oskar îl întâlnise la un cocteil în comunitatea germană. Scherner vorbea mult – nu despre război, ci despre afaceri și investiții. Era genul de funcționar foarte des întâlnit printre gradele mijlocii ale SSului, bun camarad, amator de băutură, femei și bunuri confiscate. Câteodată îi răsărea în colțul gurii, ca urmele de ciocolată pe buzele unui copil, zâmbetul afectat al puterii sale neașteptate. Era o persoană sociabilă și fără suflet. Oskar știa că Scherner îmbrățișase ideea de a-i pune pe evrei să muncească în loc de a-i ucide și că ar fi acceptat să încalce legile de dragul câștigului, dar că, în același timp urma linia generală a politicii SS, oricare ar fi fost evoluția acesteia.

Oskar își amintise de el cu ocazia Crăciunului precedent și îi trimisese șase sticle de coniac. Acum, când puterea lui Scherner sporise, avea să-l coste mai mult.

Din pricina acestei schimbări de orientare a puterii – SS-ul devenind nu numai brațul politicii, dar și creatorul ei – OD-ul a căpătat, sub soarele din ce în ce mai puternic de aprilie, un nou aspect. Trecând pe lângă ghetou, Oskar începu să se obișnuiască cu o figură nouă: un fost geamgiu numit Symeche Spira, noua forță în OD. Spira era un conservator, atât prin trecut, cât și prin temperament, disprețuindu-i pe evreii liberali europenizați care se mai găseau încă în consiliul *Judenratului*. Primea ordine nu de la Artur Rosenzweig, ci de la Untersturmführer-ul Brandt și de la sediul SS de peste râu. De la discuțiile cu Brand se întorcea în ghetou cu știri noi și cu mai multă putere. Brand îi ceruse să organizeze și să conducă o secție politică în cadrul OD și Spira recrutase personal o parte dintre prietenii lui în acest scop. Uniforma lor nu mai era șapca și banderola gărzilor OD, fiind înlocuită cu o cămașă cenușie, pantaloni de cavalerie, curea neagră de piele și cizme strălucitoare, ca ale celor din SS.

Secția politică a lui Spira depăși limita așa-numitei „cooperări morocănoase” și se umplu de inși venali, oameni complexați, ce păstrau ranchiune puerile de pe urma unor minore ofense sociale și intelectuale pe care le suferiseră în trecut din partea unor evrei respectabili din clasa de mijloc. Pe lângă Symke mai erau Szymon Spitz și Marcel Zellinger, Ignacy Diamond, David Gutter negustorul, Forster și Grüner și Landau. Toți aceștia porniră hotărâți pe calea unei cariere de șantajști, întocmind pentru cei din SS liste cu locuitorii din ghetou care făceau agitație subversivă sau aveau o comportare nesatisfăcătoare.

Poldek Pfefferberg începuse să caute o soluție ca să scape din OD. Se auzise un zvon că cei din Gestapo aveau să-i pună pe toți oamenii din OD să depună un jurământ de credință pentru Führer, după care nu mai rămânea loc pentru neascultare. Poldek nu voia să aibă aceeași profesie cu Spira, cel cu cămașă cenușie, sau cu Spitz și Zellinger, fabricanții de liste. Se duse până la spitalul din capătul străzii Węgierska, ca să stea de vorbă cu medicul oficial al *Judenratului*, un om blând, cu dinții puțin cam mari, pe nume Alexander Biberstein, al cărui

frate, Marek – primul președinte al consiliului – se afla încă închis în sumbra închisoare Montelupich, pentru violarea legislației valutare și încercare de mituire a unei persoane oficiale.

Pfefferberg îl imploră pe Biberstein să-i dea un certificat medical, astfel încât să poată părăsi OD-ul. Era un lucru dificil, îi spusese Biberstein. Pfefferberg nici măcar nu arăta bolnav. I-ar fi fost imposibil să simuleze hipertensiunea. Doctorul îi prezentă amănunțit simptomele sciaticii. Pfefferberg începu să se prezinte la slujbă adus de spate și sprijinindu-se într-un baston.

Spira era furios. Când Pfefferberg ceru pentru prima dată să părăsească OD-ul, polițistul-șef declară, ca un comandant al gărzii palatului, că singura cale de ieșire era pe scut. Între zidurile ghetoului, el și infantili săi prieteni se jucau de-a trupele de elită. Ei erau Legiunea Străină, erau pretorienii.

— O să te trimitem la medicul Gestapoului! urlă Spira.

Biberstein, care înțelese bine rușinea tânărului Pfefferberg, îl instruisese bine. Poldek supraviețui controlului efectuat de doctorul Gestapoului și fu demobilizat ca suferind de o boală ce-i afecta capacitatea de control asupra mulțimii. Spira își luă adio de la ofițerul Pfefferberg, dușmănos și disprețuitor în ziua următoare, Germania invadează Rusia. Oskar auzi știrile la BBC, post interzis, și înțelese că se terminase cu planul Madagascar. Aveau să treacă ani până vor mai fi disponibile nave pentru o soluție ca aceea. Înțelese că evenimentul schimba fundamental planurile SSului, pentru că peste tot economiștii, inginerii, cei ce planificau deplasările de populație, polițiștii, indiferent de grad, își însușeau un mod de a gândi potrivit nu numai pentru un război de durată, ci și pentru obținerea unui imperiu impecabil din punct de vedere rasial.

CAPITOLUL 11

Pe alea din apropierea străzii Lipowa, la capătul căreia se aflau atelierele fabricii lui Schindler, se găsea German Box Factory – Fabrica Germană de Cutii. Oskar Schindler întotdeauna fără astâmpăr și dornic de tovărășie, obișnuia să meargă până acolo pe jos ca să mai schimbe o vorbă cu *Treuhänder*-ul Emst Kuhnpast sau cu fostul proprietar, acum directorul neoficial, Simon Jereth. Fabrica de Cutii Jereth devenise Fabrica Germană de Cutii – în urmă cu doi ani, după procedura obișnuită – fără niciun fel de taxe, fără niciun fel de documente pe care să le fi semnat sau pe care să le fi întocmit. Nedreptatea aceasta nu-l mai îngrijora în mod deosebit pe Jereth; se întâmplase mai tuturor celor pe care-i cunoștea. Ce-l îngrijora cel mai tare era ghetoul – certurile din bucătării, neîndurătoarele reguli ale vieții în comun de acolo, mirosul trupurilor, păduchii

care săreau pe haina ta de pe vesta slinoasă a celui de care te atingeai când urcai scările. Doamna Jereth, îi spusese el lui Oskar, era foarte demoralizată, fusese întotdeauna obișnuită cu lucrurile de calitate, provenea dintr-o familie bună, din Kleparz, la nord de Cracovia. Și când te gândești, îi spusese lui Oskar, că din toate scândurile astea mi-aș putea construi o casă acolo (arătase cu degetul spre maidanul din spatele fabricii). Muncitorii jucau partide lungi de fotbal, alergând îndârjiți în spațiul acela larg. Cea mai mare parte a terenului aparținea fabricii DEF, restul – unui cuplu polonez numit Bielski, dar Oskar nu-i spusese asta sărmanului Jereth și nici faptul că și pe el îl preocupa locul acela liber. În același timp era mult mai interesat de oferta implicită în legătură cu lemnul. Poți înstrăina” atât de multe scânduri de brad? Știi, răspunse Jereth, e doar o problemă de acte.

Stătură împreună la fereastra biroului bătrânului Jereth, cântărind din ochi maidanul. Din ateliere se auzea zgomotul ciocanelor și al neobositelor ferăstraie mecanice.

— Nu mi-ar plăcea să mă înstrăinez de locul ăsta, spuse Jereth. Nu mi-ar plăcea să dispar pur și simplu în cine știe ce lagăr de muncă și să mă tot gândesc de undeva din depărtare ce dracu or face proștii ăștia aici. Poți să înțelegi asta, Herr Schindler?

Un om ca Jereth nu întrevedea vreo cale de scăpare. Armatele germane păreau să se bucure de succese nelimitate în Rusia și chiar și BBC-ul avea probleme în acreditarea ideii că avansau spre un sfârșit fatal. Comenzile de gamele ale Inspectoratului pentru armament continuau să se îngrămădească pe biroul lui Oskar, însoțite de complimentele generalului Julius Schindler, mâzgălite în josul fiecărei hârtii, precum și de urări de bine transmise telefonic de diferiți tineri ofițeri. Oskar primea comenzile și felicitările ca pe ceva binemeritat, dar se bucura neașteptat de scrisorile aspre pe care i le scria tatăl său pentru a celebra reîmpăcarea lor. N-o să dureze, spunea Schindler senior. Individul – Hitler – nu-i făcut să reziste. Până la urmă, America o să-l îngroape. Și rușii? Dumnezeu, a încercat oare cineva să-i spună dictatorului ăsta cât de mulți barbari fără Dumnezeu sânt acolo?

Oskar, zâmbind pe deasupra scrisorilor, nu era prea tulburat de contradicția dintre cele două motive care îi generau aceeași stare – entuziasmul economic datorat contractelor cu Inspectoratul pentru armament și plăcerile mult mai intime provocate de scrisorile subversive ale tatălui său. Oskar îi trimitea lunar lui Hans un cec de o mie de Reichsmark în onoarea dragostei filiale și a acelei atitudini subversive și pentru plăcerea de a fi darnic.

Anul a trecut repede și aproape fără probleme. Herr Oskar Schindler a lucrat mai mult ca niciodată, a dat petreceri la Cracovia, a organizat seri de beție la clubul de jazz, a vizitat apartamentul minunatei Klonowska. Când au început să cadă

frunzele, Se întrebă cum trecuse anul. Impresia că timpul zburase fusese amplificată de vara târzie și de ploile toamnei, sosite mai devreme ca de obicei. Favorizându-i pe sovietici, inegalitatea anotimpurilor afecta viața tuturor europenilor. Dar pentru Herr Oskar Schindler din strada Lipowa, vremea rămânea pur și simplu vreme.

Apoi, chiar la sfârșitul anului 1941, Oskar se trezi arestat. Cineva – unul dintre angajații polonezi de la expediție sau dintre tehnicienii germani din atelierul de muniții, nu putem ști – îl denunțase, se dusese în strada Pomorska și dăduse informații despre el. Într-o dimineață, sosiră în strada Lipowa doi bărbați de la Gestapo, în haine de piele, și blocară intrarea cu Mercedesul lor, de parcă ar fi avut de gând să pună capăt întregii activități de la Emalia. Sus, la etaj, privindu-l în ochi pe Oskar, prezentară mandate de arestare care le permiteau să ia cu ei toate registrele întreprinderii. Nu păreau să aibă însă nicio pregătire comercială.

— Și ce anume registre doriți? îi întrebă Schindler.

— Registrul de încasări, spuse unul.

— Registrul mare, interveni celălalt.

Arestarea a decurs într-o atmosferă relaxată: oamenii pălăvrăgîră cu Klonowska în timp ce Oskar însuși coborî să aducă registrul de încasări și cel de plăți. I se îngădui să scrie o notiță cu numele câtorva presupuși asociați cu care Oskar avea întâlniri ce trebuiau anulate. Dar Klonowska înțelese că era o listă de oameni pe care urma să-i abordeze pentru a-l ajuta pe Oskar să scape din încurcătură. Primul nume de pe listă era acela al Oberführerului Julian Scherner, cel de al doilea al lui Martin Plathe din Abwehr, la Breslau, Cu acesta urma să aibă o convorbire interurbană. Cel de-al treilea nume aparținea supraveghetorului atelierelor Ostfaser, bețivul veteran de război Franz Bosch cu care Schindler aranjase vânzarea pe sub mână a unor cantități de vase de bucătărie. Aplecat peste umărul fetei, cu bărbia cufundată în părul ei de culoarea inului, strâns în creștet, degetul său apăsase numele lui Bosch. E un bărbat influent! Bosch cunoștea și consilia pe toate oficialitățile importante ale Cracoviei care se îndeletniceau cu afaceri pe piața neagră. Oskar știa că arestarea sa era în legătură cu piața neagră al cărei principal pericol consta în faptul că puteai găsi întotdeauna oficiali gata să se lase mituiți, dar nu aveai cum să te ferești de invidia vreunuia dintre angajații tăi.

Cel de-al patrulea nume de pe listă era acela al președintelui german al firmei Ferrum AG din Sosnowiec, compania de la care Herr Schindler cumpăra oțelul. Numele acestea îl liniștiră, în timp ce Mercedes-ul Gestapoului îl transporta în strada Pomorska, cam la un kilometru de Centrum, spre vest. Aceste nume constituiau garanția că n-avea să dispară fără urmă pe cărările încâlcite ale sistemului. Prin urmare, nu era atât lipsit de apărare ca miile de locuitori ai

ghetoului, ridicați după listele lui Symke Spira și mânați sub stelele înghețate din postul Crăciunului către vagoanele de vite staționate în gara Prokocim. Oskar folosea artileria grea.

Complexul SS-ist din Cracovia era o uriașă clădire modernă, fără niciun haz, dar nu atât de macabră ca închisoarea Montelupich. Și totuși, chiar dacă nu dădeai crezare zvonurilor despre tortură legate de acel loc, clădirea îl descumpănea pe arestat, de îndată ce intra, prin mărimea ei, prin coridoarele ei kafkiene, prin amenințarea ce răzbătea din denumirea departamentelor înscrisă pe uși. Puteai găsi acolo Biroul Principal SS, sediul Poliției Regulate, al Krippu, Sippo și Gestapoului, al Biroului Economic și Administrativ SS, al Serviciului Personal, al Oficiului pentru Probleme Evreiești, al Serviciului pentru Probleme Rasiale și Redislocare, al Tribunalului SS, al Secției Operații și al Serviciului SS al Comisariatului Reichului pentru întărirea Germaniei, al Oficiului de Ajutorare a Etnicilor Germani.

Undeva în furnicarul acela, un gestapovist între două vârste, părând să aibă mult mai multe cunoștințe de contabilitate decât cei doi polițiști care îl arestaseră, începu să-l interogheze pe Oskar. Insul părea oarecum amuzat, ca un funcționar de vamă care descoperă că un pasager suspectat de trafic ilegal de valută încearcă de fapt să strecoare în țară, pe sub mână, câteva ghivece cu flori pentru mătușa lui. Îi spuse lui Oskar că erau în cercetare toate întreprinderile implicate în producția de război. Oskar nu credea asta, dar nu spuse nimic. Herr Schindler înțelegea desigur, reluă gestapovistul, că întreprinderile care sprijineau efortul de război aveau datoria morală să aloce întreaga lor producție acestei mari acțiuni și să înceteze subminarea economiei Guvernământului General prin afaceri ilegale.

Oskar murmură, cu vocea lui joasă, care putea să exprime în același timp amenințare și bonomie:

— Vreți să înțelegeți prin asta, Herr Wachtmeister, că ar exista rapoarte din care reiese că fabrica mea nu-și îndeplinește obligațiile?

— Duceți o viață foarte îmbelșugată, spuse omul, dar cu un zâmbet concesiv, de parcă asta era în regulă, era acceptabil ca industriașii importanți să trăiască bine. Și toți cei care trăiesc bine, explică el... ei, nu-i așa, trebuie să ne asigurăm că acest standard de viață derivă integral din contracte legale.

Oskar zâmbi larg.

— Oricine v-a dat numele meu, e un prost și vă pierdeți vremea.

— Cine este director la Deutsche Email Fabrik? întrebă omul de la Gestapo, ignorând spusele lui Oskar.

— Abraham Bankier.

— Un evreul?

— Desigur. Întreprinderea a aparținut unei rude de-a lui.

— Dosarele ar putea să fie în regulă, spuse omul, dar dacă va fi nevoie de amănunte, presupunem că Herr Bankier ar putea să ni le pună la dispoziție.

— Aveți de gând să mă țineți în stare de arest? întrebă Oskar. Începu să râdă. Vreau să vă spun de pe acum că, atunci când Oberführer-ul Scherner și cu mine o să vorbim despre toate astea la un pahar de băutură, am să-i relatez că m-ați tratat cu cea mai mare politețe.

Aceiași doi polițiști care-l arestaseră, îl duseră până la o a doua ușă unde fu percheziționat și i se îngădui să-și păstreze țigările și o sută de zloți ca să cumpere mărunțișuri. Apoi fu încuiat într-un dormitor – unul dintre cele mai bune pe care-l aveau, presupuse Oskar. Era dotat cu o chiuvetă, cu un closet și draperii prăfuite la fereastra zăbreliță, genul de cameră în care sânt ținuți demnitarii în cursul interogatoriilor. Dacă demnitarul era eliberat, nu avea cum să se plângă de o cameră ca aceasta – și nici de ce să se entuziasmeze –, iar dacă îl găseau vinovat, trădător, participant la activități subversive sau sabotaj economic, atunci, de parcă podeaua camerei s-ar fi deschis ca o trapă, s-ar fi trezit așteptând într-o celulă de interogatoriu din subsol, zăcând nemișcat, și sângerând, pe unul din scaunele cărora li se zicea „tramvaie”, așteptând să fie dus la Montelupich, unde oamenii erau spânzurați în celulele lor. Oskar cântări ușa din ochi. Dacă pune mâna vreunul pe mine, își promise, am să fac în așa fel încât să fie trimis în Rusia.

Nu-i plăcea să aștepte. După o oră bătut la ușă și-i dădu celui din Waffen SS, care deschise, cincizeci de zloți să-i cumpere o sticlă de votcă. Desigur, reprezenta de trei ori prețul obișnuit, dar asta era metoda lui Oskar. Mai târziu, în cursul aceleiași zile, printr-un aranjament dintre Klonowska și Ingrid, sosi o sacoșă cu obiecte de toaletă, cărți și pijamale. I se aduse o masă excelentă, însoțită de o jumătate de litru de vin unguresc, și nu veni nimeni să-l tulbure sau să-i pună întrebări. Presupuse că acel contabil mai asuda încă aplecat asupra registrelor Emaliei. I-ar fi plăcut să aibă un aparat de radio, să asculte știrile de la BBC, din Rusia, din Orientul îndepărtat sau din Statele Unite, noile participante la război. Și avea senzația că dacă le-ar fi cerut temnicerilor, aceștia ar fi acceptat să-i aducă unul.

Spera că Gestapoul nu intrase în apartamentul de pe Straszewski ca să evalueze mobilierul și bijuteriile lui Ingrid. Când adormi, în cele din urmă, ajunsese în stadiul în care aștepta să facă față interogatoriului.

Dimineața i se aduse un mic dejun îmbelșugat – hering, brânză, ouă, cornuri, cafea – și mâncă la fel de netulburat. Apoi veni să-l viziteze anchetatorul SS, un bărbat între două vârste, aducând cu el registrul de încasări și cel de plăți.

Anchetatorul îi ură bună dimineța. Își exprimă speranța că petrecuse o noapte plăcută. Nu fusese timp decât pentru o examinare superficială a dosarelor lui Herr Schindler, dar se hotărâse că un domn despre care atât de multe persoane influente implicate în efortul de război exprimă opinii atât de elogioase, nu necesită o cercetare mai amănunțită – pentru moment. Am primit, spuse SS-istul, o serie de telefoane. În timp ce mulțimea omului, Oskar știa că achitarea era doar temporară. Primi registrele și banii, fără nicio lipsă, de la același birou unde-i predase.

La ieșire îl aștepta radioasă Klonowska. Eforturile depuse de ea în trasul sforilor duseseră la acest rezultat – Schindler ieșind din casa morții, în costumul său la două rânduri și fără nicio zgârietură. Îl conduse până la Adler, căci îi îngăduiseră să-l parcheze dincolo de poartă. Pudelul ei caraghios stătea pe canapeaua din spate.

CAPITOLUL 12

Copila ajunsese în extremitatea estică a ghetoului, la familia Dresner, după-amiaza târziu. Fusese trimisă înapoi la Cracovia de familia poloneză care o îngrijise la țară. Oamenii reușiseră să convingă Poliția Albastră Poloneză de la poarta ghetoului să-i lase să intre, motivând că veniseră cu afaceri, iar copilul trecu drept al lor.

Păreau oameni de treabă și se rușinau că fuseseră nevoiți s-o aducă de la țară în ghetoul de la Cracovia. Era o minunăție de fetiță, dar la țară nu mai puteai adăposti un copil de evreu. Autoritățile municipale, fără să mai vorbim de cei din SS, ofereau cinci sute de zloți și chiar mai mult pentru fiecare evreu denunțat. Și mai erau și vecinii. Nu poți să te-ncrezi în vecini. Și apoi nu numai copilul putea da de necaz, toți am da. Dumnezeuule, erau chiar zone în care țărani începuseră să vâneze evreii cu seceri și coase.

Copila nu părea să sufere prea mult din pricina constrângerilor pe care i le impunea ghetoul. Ședea la o măsuță, între teancuri de lenjerie umedă, și mesteca conștiincioasă felia de pâine pe care i-o dăduse doamna Dresner. Accepta tăcută orice cuvânt de alintare din partea femeilor care trebăluiau în bucătărie. Doamna Dresner observă strania prudență în răspunsurile fetiței. Avea totuși personalitate și, ca mai toți copiii de trei ani, îndrăgea îndeosebi o culoare: roșul. Stătea acolo cuminte, cu o pălărioară roșie, hăinuță roșie, cizmulițe roșii. Țăranii îi satisfăcuseră acest mic capriciu.

Doamna Dresner întreținea conversația, vorbind despre părinții adevărați ai copilului. Trăiau și ei, de fapt ascunși la țară, dar, spunea doamna Dresner, aveau

să vină în curând la Cracovia, să se alăture celorlalți. Copila încuviință din cap, dar nu părea că tace din timiditate.

În ianuarie, părinții fuseseră ridicați după o listă pusă de Spira la dispoziția SSului și, în timp ce erau împinși de la spate către gara Prokocim, trecuseră pe lângă o mulțime de polonezi care țipau batjocoritor: „La revedere, jidanilor!” Se strecuraseră din coloană ca doi onești cetățeni polonezi care traversau strada ca să privească deportarea dușmanului social și se alăturaseră mulțimii, strigând laolaltă cu aceasta, apoi o porniseră pe jos către zona rurală din apropiere.

Acum nici ei nu mai considerau că viața putea fi sigură acolo și intenționau ca în cursul verii să se strecoare înapoi la Cracovia. Mama Scufiței Roșii, așa cum îi spusese băieții familiei Dresner din prima clipă când se întorseseră acasă de la lucru, era verișoară de gradul întâi cu doamna Dresner. Curând sosi acasă de la lucru și fiica doamnei Dresner, Danka. Era femeie de serviciu la baza aeriană Luftwaffe. Danka mergea pe paisprezece ani, dar era îndeajuns de înaltă ca să poată primi *Kennkarte* – permisul de muncă care-i îngăduia să lucreze în afara ghetoului. Se lipi imediat de fetița care rămase în continuare rezervată.

— Genia, o cunosc pe mama ta, Eva. Obişnuiam să ieşim amândouă la cumpărături. Uneori, ea îmi oferea prăjituri de la patiseria de pe strada Bracka.

Fetița şedea pe scaunul ei, nu zâmbea, privea drept înainte.

— Doamnă, vă înşelaţi! Numele mamei mele nu este Eva, ci Jasha.

Şi continuă să înşire nume dintr-o genealogie poloneză fictivă, repetată cu părinții ei și cu familia de țărani în caz că Poliția Albastră sau SS-ul avea să-i pună întrebări. Cei de față se încruntau unul la celălalt, descumpăniți de obstinția copilului, pe care o resimțeau ca pe o obscenitate, dar nu se hotărâra să o combată câtă vreme, chiar înainte de sfârșitul săptămânii, ar fi putut face parte din echipamentul indispensabil de supraviețuire.

La vremea cinei sosi Idek Schindel, unchiul copilului, tânăr doctor la spitalul ghetoului din strada Węgierska. Era genul acela de unchi fantezist, puțin sâcâitor și infatuat, de care are nevoie un copil. Văzându-l, Genia se ridică de pe scaun ca să alerge înaintea lui. Dacă acest om se afla acolo și le spunea oamenilor așa „veri”, atunci erau într-adevăr verii ei. Puteai acum să recunoști că ai o mamă pe nume Eva și că pe bunicii tăi nu-i cheamă de fapt Ludwik și Sofia.

Apoi sosi acasă domnul Juda Dresner, responsabil cu aprovizionarea la fabrica Bosch, și echipa fu completă.

28 aprilie era ziua domnului Schindler, și în 1942, el o sărbători ca un copil al primăverii, zgomotos și risipitor. Reprezenta una din zilele mari la Deutsche

Email Fabrik. Herr Direktor aduse pâine albă – atât de rară! — fără să țină seama cât costă, pentru a fi servită la supa de la prânz. Festivitatea se extinse până în birourile și atelierelor cele mai retrase. Oskar Schindler, industriașul, sărbătorea o nouă zi de viață îmbelșugată.

Această cea de-a treizeci și patra zi de naștere a sa începu devreme la Emalia. Schindler dădu semnalul ieșind din birou cu trei sticle de coniac sub braț, pregătite spre a fi împărțite cu inginerii, contabilii și proiectanții firmei. Funcționarii din birouri și restul personalului se treziră cu mâinile pline de țigări și, până la prânz, darurile ajunseră și în fabrică. Fu adus un tort de la o patiserie și patronul îl tăie pe biroul Klonowskăi. Delegațiile muncitorilor polonezi și evrei începură să intre în birou ca să-l felicite și el sărută cu foc o fată numită Kucharska, al cărei tată făcuse parte din parlamentul polonez de dinainte de război. Apoi se înfățișară tinerele evreice și bărbații, ca să-i strângă mâna. Chiar și Stern ajunse acolo, nu se știe cum, de la atelierelor Progres, unde era acum angajat, ca să-i strângă foarte oficial mâna lui Oskar și să se trezească prins într-o îmbrățișare de-i trosniră oasele.

În după-amiaza aceea, cineva, probabil același răuvoitor ca și mai înainte, sună în strada Pomorska și-l denunță pe Schindler pentru comportamentul său rasial necorespunzător. Poate că registrele lui au făcut față inspecției, dar nimeni nu poate să nege că-i place să pupe jidanii.

De data aceasta, arestarea sa căpătă o formă mult mai profesională decât prima dată. În dimineața zilei de 29 aprilie, un Mercedes blocă intrarea în fabrică și doi gestapoviști, mai siguri de ei decât precedentii, îi tăiară drumul în timp ce trecea prin curtea fabricii. Era acuzat, îi spuseră, de încălcarea prevederilor Legii pentru puritatea rasială și recolonizare. Îi cerură să vină cu ei. Și nu era nevoie să treacă mai întâi prin birou.

— Aveți vreun mandat? îi întrebă.

— N-avem nevoie, îi răspunseră.

Rânji la ei. Domnii ar trebui să înțeleagă că, dacă îl iau fără mandat, vor ajunge să regrete gestul.

O spusese blând, dar își dădea seama după purtarea lor că amenințarea mocnită era mult-mai serioasă și mai bine definită decât la arestarea aproape comică de anul trecut. Ultima conversație din Pomorska se purtase pe tema legilor economice și a gradului în care acestea fuseseră sau nu încălcate. De data asta aveai de-a face cu legi grotești, legi viscerale, decrete emise de o parte întunecată a creierului. Probleme serioase.

— Va trebui să riscăm, îi răspunse unul dintre cei doi.

Cântări siguranța lor, indiferența amenințătoare față de el, un om cu greutate, care abia împlinise treizeci și patru de ani.

— Într-o dimineață de primăvară ca asta, le spuse, pot să-mi permit să petrec câteva ceasuri la volanul mașinii.

Se liniști spunându-și că avea să fie pus într-una dintre celulele comode de la Pomorska. Dar când dădură colțul la dreapta pe strada Kolejowa, înțelese că de data asta destinația era închisoarea Montelupich.

— Aș dori să vorbesc cu un avocat, spuse.

— La vremea potrivită, răspunse șoferul.

Oskar auzise de la unul dintre prietenii lui de pahar, care nu obișnuia să spună vorbe goale, că Institutul Jagellon de Anatomie primea cadavre de la Montelupich.

Zidul care înconjura clădirea se întindea pe o bună parte din stradă și aspectul amenințător al ferestrelor de la etajul doi și trei se putea vedea de pe bancheta din spate a Mercedesului. Trecând pe sub arcada porții de la intrare, ajunse într-un birou unde un funcționar SS vorbea în șoaptă, de parcă cuvintele rostite mai tare ar fi putut stârni ecouri asurzitoare în coridoarele înguste. Îi luară banii, dar i se spuse că putea să-i primească înapoi în perioada de detenție, câte cincizeci de zloți pe zi. Nu, spuseră ofițerii care-l arestaseră, nu era încă momentul să cheme un avocat.

Apoi plecară și Oskar Schindler rămase pe coridor, sub pază, încercând să audă vreun țipăt care, în tăcerea monahală, ar fi putut răzbi prin crăpăturile ferestrelor.

Fu condus pe niște scări, printr-un tunel sufocant, pe lângă un șir de celule încuiate, una dintre acestea cu grila deschisă. Cam o jumătate de duzină de prizonieri stăteau acolo, doar în cămașă, fiecare sub o arcadă separată, cu fața la perete, astfel că trăsăturile lor nu puteau fi văzute. Oskar observă că cineva avea o ureche smulsă și altcineva suspina, dar nu încerca să-și șteargă nasul. Klonowska, Klonowska, dai tu acele telefoane, iubito?

Deschiseră o celulă și el intră. Simțise o vagă neliniște la gândul că încăperea ar putea fi aglomerată. Dar nu mai era acolo decât un singur prizonier, un militar, cu gulerul mantalei ridicat până la urechi ca să se încălzească, așezat pe unul dintre cele două paturi din lemn, cu saltea de paie. Evident, nu exista chiuveță. O găleată pentru apă și o găleată pentru necesități fiziologice, precum și ceea ce se dovedi a fi un Standartenführer din Wâffen SS, cu barba nerasă și o cămașă murdară, descheiată pe sub manta și cu cizme pline de noroi.

— Bine ați venit, domnule! spuse ofițerul cu un rânjet strâmb, întinzând o mână către Oskar.

Era un ins arătos, bine făcut, cu câțiva ani mai în vârstă decât el. Existau șanse serioase să fie un provocator, dar te puteai întreba de ce-l îmbrăcaseră în uniformă și-i atribuiseră un grad atât de înalt.

Oskar se uită la ceas, se așeză, se ridică în picioare, privi ferestrele înguste de lângă tavan. Pe-acolo se strecura puțină lumină din curțile interioare, dar nu era genul de fereastră de care te puteai sprijini ca să scapi de intimitatea celor două paturi apropiate, de statul cu coatele pe genunchi față în față.

Până la urmă începură să-și vorbească, Oskar foarte prudent, dar Standartenführer-ul plin de volubilitate. Cum îl cheamă? Filip. Nu era de părere că gentlemanii trebuie să-și spună cel de al doilea nume atunci când se află în închisoare. Pe lângă asta, vine o vreme când oamenilor le ajunge primul nume. Dacă am fi atins cu toții nivelul acesta mai devreme, acum am fi o rasă mult mai fericită.

Oskar ajunsese la concluzia că, dacă omul nu era un agent, atunci suferise o depresiune psihică, foarte probabil în urma unei explozii. Făcuse campania din sudul Rusiei și batalionul său «ținuse Novgorodul toată iarna, apoi a trebuit să plece ca să-și viziteze o prietenă poloneză din Cracovia și, după cum se exprimă, „se pierduseră unul în celălalt”, și fusese arestat în apartamentul ei la trei zile după ce-i expirase permisia.

— Presupun că m-am hotărât, spuse Filip, să nu fiu prea al dracului de precis în privința datelor când am văzut cum trăiesc ticăloșii aștialalți – și-și flutură mâna către acoperiș, indicând structura din jurul lui, SS-ul, contabilii, funcționarii. Nu cred că aveam de gând chiar să nu mă mai prezint, dar simțeam pur și simplu că îmi datorau o oarecare libertate, fir-ar să fie.

Oskar îl întrebă dacă n-ar fi preferat să se afle în strada Pomorska. Nu, spuse Filip, îmi place mai mult aici. Pomorska arată mai mult ca un hotel. Dar nemernicii au aici o celulă pentru condamnații la moarte, înțesată de bare strălucitoare, cromate. Dar, lăsând asta la o parte, ce făcuse Herr Oskar?

— Am sărutat o. Evreică, o angajată de-a mea. Așa se spune.

Filip hohoti.

— Ha! Ha! Și nu s-a blegit cocoșelul?

Toată după-amiaza, Standartenführer-ul Filip continuă să condamne SS-ul. Hoți și destrăbălați, spuse. Nu putea să-și creadă ochilor și urechilor. Ce de bani obțineau asemenea ticăloși! Și la început fuseseră incoruptibili, curați ca lacrima! Erau în stare să ucidă un nefericit de polonez pentru că vânduse pe sub mână un kilogram de șuncă, în timp ce ei trăiau ca niște blestemați de nobili hanseatici.

Oskar se purtă de parcă pentru el toate acestea ar fi fost niște noutăți, de parcă ideea venalității printre Reichsführeri reprezenta o agresare dureroasă a inocenței sale comerciale, a inocenței sale de provincial sudet, care-l făcuse să uite de sine și să mângâie o tânără evreică. Până la urmă, Filip, obosit de mânie, adormi.

Oskar simțea nevoia să bea ceva. O oarecare cantitate de alcool ajuta timpul să treacă și făcea ca Ständartenführer-ul să pară un tovarăș mai plăcut, dacă nu era un agent, și mai ușor de suportat, dacă era. Scoase o bancnotă de zece zloți și scrise pe ea niște nume și niște numere de telefon, mult mai multe decât data trecută, o duzină. Mai scoase încă patru bancnote, le făcu ghem în pumn, se duse până la ușă și bătu la ferestruica zăbreliată. Apăru un subofițer SS de trupă, holbând la el o față gravă, de om între două vârste. Nu arăta ca unul în stare să tortureze polonezi până la moarte sau să zdrobească rinichi cu cizmele, dar desigur asta era una dintre caracteristicile torturii: nu te aștepți să-ți fie aplicată de un om ale cărui trăsături arătau ca ale unchiului de la țară.

Era posibil să comande cinci sticle de votcă? întrebă Oskar. Cinci sticle, domnule? întrebă subofițerul. Vocea-i suna de parcă ar fi încercat să tempereze un prieten mai tânăr, încă neexperimentat în ale băuturii, incapabil de a aprecia corect cantitățile. Lăsa, de asemenea, să se vadă o oarecare șovăială, ca și cum s-ar fi gândit dacă să raporteze sau nu toate acestea superiorilor săi. Colonelul și cu mine am aprecia foarte mult posibilitatea de a avea fiecare câte o sticlă, să mai stimulăm conversația. Pe dumneavoastră și pe colegii dumneavoastră vă rog să acceptați restul, cu complimentele mele. Presupun, de asemenea, că un om cu autoritatea dumneavoastră are puterea de a da niște telefoane în folosul unuia dintre deținuți. Găsiți acolo numerele de telefon... da, pe bancnotă. Nu trebuie să sunați chiar dumneavoastră, dar dați-le secretarei mele, nu? Da, ea e prima de pe listă.

— Aceștia sânt niște oameni cu multă influență, murmură subofițerul.

— Ești prost, îi spuse Filip. Or să te împuște că ai încercat să corupi gardienii.

Oskar ridică din umeri, aparent nepăsător.

— O prostie, ca și aceea de a săruta o ovreicuță, continuă Filip.

— Vom vedea, răspunse Oskar. Dar se speriașe.

Într-un târziu, subofițerul se întoarse și aduse, alături de cele două sticle, un pachet cu cămăși curate și lenjerie, câteva cărți și o sticlă cu vin, împachetate de Ingrid în apartamentul din Straszewski și aduse la poarta închisorii Montelupich.

Filip și Oskar petrecură împreună o seară plăcută, deși, la un moment dat, unul dintre gardieni bătu cu pumnul în ușă, cerându-le să nu mai cânte. Dar, în tot

acest timp, chiar dacă băutura mărea dimensiunile celulei și conferea o neașteptată putere de convingere freneticelor discursuri ale Standartenführerului, Schindler a stat atent, străduindu-se să surprindă țipete îndepărtate la etaj sau bătăile codificate în perete, ale vreunui prizonier disperat din celula alăturată. O singură dată, realitatea locului a redus eficacitatea băuturii. Pe patul său, în partea acoperită de salteaua de paie, Filip descoperi o scurtă frază, scrisă cu creionul roșu. Se chinui câteva clipe s-o descifreze, nu prea îndemânic, poloneza lui fiind mult mai greoaie decât cea a lui Oskar. „Doamne”, traduse el, „cum m-au mai bătut!” Ei bine, e o lume minunată, prietene Oskar. Nu-i așa?

Dimineța, Schindler se trezi cu capul limpede. Nu suferise niciodată de mahmureală și se mira de ce atâția oameni făceau atâta caz de asta. Dar Filip era palid și deprimat. În timpul dimineții fu luat de acolo și se întoarse să-și strângă lucrurile. Trebuia să se prezinte în fața unei curți marțiale, în după-amiaza aceea, dar i se dăduse un nou post într-o școală de antrenament în Stutthof, așa că presupunea că n-aveau de gând să-l împuște. Își ridică mantaua de pe pat și plecă să-explice escapada-i poloneză. Rămas singur, Oskar petrecu o parte din zi citind o carte de Karl May pe care i-o trimisese Ingrid, iar după-amiaza vorbi cu avocatul, tot un german de origine sudetă care-și deschisese un birou de drept comun în Cracovia, cu doi ani în urmă. După această discuție se simți mai liniștit. Motivul arestării era desigur cel declarat. Nu se vor folosi de mângâierile sale cu implicații rasiale drept pretext ca să-l rețină în timp ce-i investigau afacerile.

— Dar, probabil, vei fi dus în fața unui tribunal SS și întrebat de ce nu ești în armată.

— Motivul e evident; spuse Oskar, întreprinderea mea este indispensabilă pentru efortul de război. Poți să-i ceri generalului Schindler să confirme asta.

Oskar citea încet, și savură istorioara lui Karl May, o saga despre vânător și indian în sălbăticia Americii, o relație onestă. Nu se grăbea deloc să termine cartea, putea trece o săptămână până să fie adus în fața tribunalului. Avocatul se aștepta ca președintele completului de judecată să țină un discurs despre purtarea nepotrivită a unui membru al rasei germane, urmat de o amendă substanțială. N-avea ce face. Când va ieși de acolo va fi un om mult mai prudent.

În cea de-a cincea dimineță apucase să bea jumătatea de litru de surogat negru numit cafea pe care i-l dăduseră la dejun, când veni după el un subofițer de la trupă și două santinele. Îl conduseră la etaj, pe lângă ușile mute, într-un birou. Găsi acolo pe unul dintre inșii pe care-i întâlnise la petrecerile sale, Obersturmbannführer-ul Rolf Czurda, șeful poliției SS din Cracovia. În costumul său bine croit, Czurda arăta mai degrabă ca un om de afaceri.

— Oskar! Oskar! spuse Czurda dojenitor, ca un vechi prieten. Îți dăm ovreicuțele alea la cinci mărci pe zi. Pe noi ar trebui să ne săruți, nu pe ele.

Oskar îi explică că fusese ziua lui. Se aprinsese, băuse mult. Czurda clătină din cap. N-am știut că ești chiar așa de cunoscut, Oskar. M-au sunat tocmai de la Breslau, prietenii noștri din Abwehr. Fără îndoială că ar fi ridicol să te împiedicăm să-ți desfășori munca doar pentru că te-ai atins de-o ovreicuță.

— Sunteți foarte înțelegător, Herr Obersturmbannführer, spuse Oskar, simțind dospind în Czurda nevoia de răsplată. Dacă vreodată voi fi în stare să întorc acest gest de bunăvoință...

— De fapt, spuse Czurda, că veni vorba, am o mătușă în vârstă, a cărei casă a fost bombardată.

Încă o mătușă bătrână. Schindler țâțâi înțelegător și spuse că un trimis al domnului Czurda va fi oricând binevenit în strada Lipowa ca să aleagă din gama de produse fabricate acolo.

Dar nu era bine să lași oameni ca Czurda să vadă în eliberarea asta un simplu gest de bună-voință și niște crățiți și oale ca fiind singurul lucru pe care fericitul prizonier eliberat l-ar fi putut oferi. Când Czurda spuse că putea să plece, Oskar se împotrivi. N-am cum să dau un telefon după mașină, Herr Obersturmbannführer. Și-apoi rezervele mele de carburant sânt foarte limitate.

Czurda întrebă dacă Herr Schindler se aștepta ca SD-ul să-l ducă acasă.

Oskar ridică din umeri. Locuia într-adevăr în partea cealaltă a orașului, spuse. Era foarte departe ca să meargă pe jos.

Czurda râse.

— Oskar, o să-ți trimit unul dintre șoferi să te ducă acasă.

Dar când limuzina îl aștepta cu motorul pornit, în capătul scării principale, și Herr Schindler privea ferestrele oarbe de deasupra sa, așteptând un semn de la cealaltă „republică”, tărâmul torturii, al arestărilor necondiționate, iadul de dincolo de bare, din care nu puteai ieși târguindu-te cu oale și crățiți, Rolf Czurda îl apucă de umăr.

— Lăsând gluma la o parte, Oskar, dragul meu, ai fi un prost dacă chiar te-ar apuca pofta de vreo fustiță evreiască. N-au viitor, Oskar. Și nu-i doar vechea vorbărie antisemită, crede-mă. E politică.

CAPITOLUL 13

În vara aceea, cei ce locuiau între ziduri se mai agățau de ideea de ghetou ca de un tărâm mic, dar indestructibil. Ideea fusese ușor de acreditat în cursul anului 1941. Existau o poștă și timbre pentru ghetou, exista un ziar al ghetoului, chiar dacă nu conținea prea multe în plus în afara decretelor din Wawel și din strada Pomorska. Fusese permisă deschiderea unui restaurant în strada Lwowska, restaurantul lui Foerster, unde frații Rosner, ce fugiseră de primejdiile rurale și simpatiile schimbătoare ale țăranilor, cântau la vioară și acordeon. Pentru scurt timp păru că se va pune pe picioare și o școală cu clase oficiale, că se vor forma orchestre care vor da concerte regulate, că modul de viață evreiesc se va răspândi pe străzi din aproape în aproape, ca un organism benign, din artizan în artizan, din mentor în mentor. Funcționarii SS din strada Pomorska încă nu demonstraseră că această imagine a ghetoului trebuia considerată nu numai o aiureală, ci chiar o insultă la adresa cursului rațional al istoriei.

Așa că, atunci când Untersturmführer-ul Brandt puse să fie adus în Pomorska președintele *Judenratului*, Artur Rosenzweig, ca să-l bată cu mânerul cravașei, o făcu în încercarea de a corecta incurabila viziune a acestui om – ghetoul, ca zonă *de rezidență* permanentă. Ghetoul era un depozit, o linie secundară, o stație de autobuz înconjurată de ziduri. Orice ar fi putut încuraja o viziune diferită fu îndepărtat până în 1942.

Prin urmare, se deosebea de ghetourile de care-și aminteau bătrânii, cu afecțiune chiar. Aici muzica nu era o profesie, aici nu existau profesii. Henry Rosner găsi de lucru în cantina bazei aeriene a Luftwaffe. Acolo cunoscuse un tânăr bucătar german numit Richard, un băiețandru vesel, ascunzându-se de istoria secolului al XX-lea, așa cum poate un bucătar, printre ustensilele bucătăriei și ale barului. El și îngrijitul Henry Rosner se înțelegeau atât de bine, încât Richard începu să-l trimită pe violonist prin oraș ca să încaseze cecurile Biroului de aprovizionare al Luftwaffe. Nu poți avea încredere în nemți, argumentase Richard. Ultimul pe care l-am avut a fugit cu banii în Ungaria.

Ca orice barman demn de meseria sa, Richard trăgea cu urechea și se străduia să-și atragă simpatia personalităților, în prima zi a lunii iunie veni în ghetou cu prietena sa, o Volksdeutsche îmbrăcată într-o pelerină largă care, ținând cont de ploile din luna iunie, nu părea un articol de îmbrăcăminte prea ieșit din comun. Datorită profesiei sale, Richard cunoștea câțiva polițiști, printre care se număra Oswald Bosko, Wachtmeister al ghetoului, și nu întâmpină nicio dificultate la intrarea în ghetou deși, oficial, era un teritoriu interzis pentru el. Ajuns dincolo de poartă, Richard traversă Plac Zgody și găsi locuința lui Henry Rosner. Henry

fu surprins văzându-l. Îl lăsase la popota Luftwaffe doar cu câteva ore mai înainte și acum iată-l aici, cu această față, amândoi îmbrăcați ca pentru o vizită protocolară. Asta nu făcu decât să întărească impresia lui Henry că era un anotimp al ciudățeniilor. De două zile locuitorii ghetoului se înghesuiau la coadă în fața fostei Case Poloneze de Economii din strada Jozefinska, spre a-și ridica noile documente de identitate. Dacă erai norocos, funcționarii germani aplicau o etichetă și un mare J, albastre, pe actualul document galben – *Kennkarte* – cu fotografia sepia de tip pașaport. Oamenii care păraseau clădirea puteau fi văzuți fluturându-și hârtiile cu acel *Blauschein* lipit pe ele, de parcă asta dovedea că există cu adevărat și că au dreptul să respire. Muncitorii de la popota Luftwaffe, de la garajul Wehrmachtului, de la fabrica Progress, de la atelierele Madritsch și de la Emalia lui Schindler, nu întâmpinară nicio dificultate în obținerea aceluia *Blauschein*. Dar cei refuzați simțiră că cetățenia lor sau chiar existența ghetoului era pusă sub un mare semn de întrebare.

Richard spuse că fiul lui Henry, Olek, ar putea veni cu ei, să locuiască în apartamentul prietenei sale. Era evident că auzise ceva la popotă. Nu poate să iasă așa, pur și simplu, pe poartă, zise Henry. S-a aranjat cu Bosko, răspunse Richard.

Henry și Manei ezitau încă și se consultau între ei, iar fata cu pelerină promise să-i dea lui Olek ciocolată. O *acțiune*? murmură Henry Rosner. O să fie o *acțiune*? Richard răspunse cu o întrebare. V-ați făcut rost de *Blauschein*? Desigur. Și Manei? Și Manei. Dar Olek n-are, spuse Richard. În burnița care începuse să cadă o dată cu lăsarea înserării, Olek Rosner, singurul copil la părinți, abia trecut de șase ani, ieși din ghetou sub pelerina prietenei lui Richard, bucătarul. Dacă vreunul dintre polițiști s-ar fi ostenit să-i ridice pelerina, atât Richard cât și fata ar fi fost împușcați pentru ajutorul lor amical. Olek ar fi dispărut și el. În colțul din camera lor— acum pustiu – unde fusese patul copilului, Henry și Manei sperau din tot sufletul că fuseseră suficient de înțelepți.

Poldek Pfefferberg, omul de încredere al lui Schindler, primise dispoziție la începutul anului, să mediteze copiii lui Symke Spira, preaslăvitul geamgiu, șeful ODului.

Era o dispoziție batjocoritoare, ca și cum i-ar fi spus „Știm că nu ești potrivit pentru o treabă de bărbat, dar cel puțin poți să transmiți copiilor mei o parte din educația ta”

Pfefferberg îl distra pe Schindler cu povești despre ședințele sale de meditator în casa lui Symke. Șeful poliției era unul dintre pușinii evrei ce beneficia de un etaj întreg numai pentru el. Acolo, printre picturile plate ale rabinilor din secolul al XIX-lea, Symke se plimba încolo și înapoi, ascultând indicațiile date de Pfefferberg, așteptându-se. Parcă să vadă învățătura țâșnind ca lăstarii de petunie

din urechile copiilor săi. Supus jocului sortii, cu mâna strecurată la piept printre nasturii vestei, credea că această atitudine napoleoniană era un gest universal al oamenilor influenți.

Soția lui era o femeie ștearsă, ușor amețită de neașteptata putere căpătată de soțul ei, poate cam ocolită de prieteni. Copiii, un băiat de vreo doisprezece ani și o fată de paisprezece, erau ascultători, dar nu neapărat eminenti.

Când Pfefferberg se duse la Casa Poloneză de Economii, se aștepta să primească timbrul albastru fără vreo problemă, fiind sigur că munca sa cu copiii lui Spira avea să fie considerată o activitate vitală. Carnetul său galben de identitate, care atesta calitatea de „profesor de liceu”, îi oferea o etichetare onorabilă în orice lume rațională sau doar parțial întoarsă cu susul în jos.

Funcționarii refuzară să-i lipească eticheta. Se certă cu ei și se întrebă dacă n-ar trebui să apeleze la Oskar sau la Herr Szepessi, funcționarul austriac care conducea Oficiul german de muncă, aflat ceva mai jos pe aceeași stradă. Oskar îl tot îmbia de un an să vină la Emalia, dar Pfefferberg socotise întotdeauna că un program de muncă ce i-ar ocupa ziua întregă ar fi prea restrictiv pentru el.

Când ieși din clădire, găsi la luciei, în stradă, echipele poliției germane de securitate, ale Poliției Albastre Poloneze și cea politică a ODului, inspectând carnetele tuturor și arestându-i pe. Cei care nu aveau eticheta aplicată pe ele. În mijlocul străzii Jozefinska se afla deja un șir de respinși, femei și bărbați cu priviri de infractori. Pfefferberg își luă atitudinea de militar polonez și explică cum că, bineînțeles, avea mai multe ocupații. Dar polițistul căruia-i vorbi scutură din cap și spuse: Nu te contrazice cu mine; n-ai *Blauschein*? Treci în rând. Înțeles, jidane?

Pfefferberg făcu un pas și intră în coloană. Soția sa, o femeie delicată și drăguță, cu care se căsătorise cu optsprezece luni în urmă, lucra la Madritsch și avea deja *Blauschein*. Asta era situația, ce puteai face?

Când coloana ajunse cam la a sută de oameni, fii mânăată după colț, pe lângă spital, în curtea vechii fabrici de dulciuri Optima. Acolo se găseau deja alte câteva sute de oameni. Cei care sosiseră primii ocupaseră zonele umbrite din vechile grajduri, unde, înainte de război, caii firmei Optima erau înhămați la hulubele căruțelor încărcate cu ciocolată cu cremă și lichior. Nu era o adunătură, se aflau acolo oameni cu meserii bune, bancheri, farmaciști și dentiști. Formaseră grupuri, discutând liniștiți. Tânărul farmacist Bachner stătea în picioare, vorbind cu un cuplu de bătrâni pe nume Wohl. Erau mulți bătrâni acolo. Bătrânii și săracii care erau dependenți de rațiile *Judenrat*ului. În vara asta, chiar *Judenrat*-ul distribuitor de alimente și spațiu de locuit fusese mai puțin echitabil decât până atunci.

Infirmiere de la spitalul alăturat treceau printre arestați cu găleți de apă, recomandând-o ca pe un bun remediu împotriva neliniștii și încordării. Era, în orice caz aproape singurul medicament – în afară de niște cianură cumpărată la negru – pe care putea să-l ofere spitalul. Bătrânii și săracii din Shetis primiră apa neliniștiți, dar tăcuți.

În tot cursul zilei, membrii celor trei genuri de poliție intrară în curte cu liste, alcătuind coloane de oameni, preluate apoi, la poartă, de către echipe SS și duse la gara Prokocim. Unii deținuți simțiră dorința de a evita această-mișcare, rămânând în colțul curții, dar, din obișnuință, Pfefferberg se învârtise pe lângă poartă, căutând din priviri vreo autoritate căreia să i se plângă. Spera, probabil, să dea de Spira, îmbrăcat ca un actor și dispus, cu o mică ironie ieftină, să-l elibereze. De fapt, în cabina portarului stătea un băiețandru cu chipul trist și șapca ODului pe cap, cercetând o listă pe care o ținea de colț cu degete delicate. Pfefferberg îl cunoștea pe băiat, cu care nu numai că fusese camarad în OD, dar, în primul său an de profesorat la liceul Kosciuszko din Podgorze, fusese profesorul surorii lui.

Tânărul ridică privirea. Professore Pfefferberg! murmură el, cu un respect rămas din acele zile de demult, când se întâlneau în liceul de lângă parc. Și, ca și cum curtea ar fi fost plină de criminali înrăiți, îl întreba ce căuta acolo.

— E absurd, spuse Pfefferberg, dar încă nu mi-am făcut rost de *Blauschein*.

Băiatul scutură din cap. Veniți după mine, spuse. Îl conduse pe Pfefferberg până la poartă, la un ofițer superior Schupo, în fața căruia salută. Nu arăta prea eroic cu șepcuța sa caraghioasă și cu gâtul slăbănog și fragil. Mai târziu, Pfefferberg presupuse că asta-i conferise, de fapt, o credibilitate mai mare.

— Acesta este Herr Pfefferberg, de la *Judenrat*, minți el cu o abilă combinație de respect și autoritate. A venit să-și vadă niște rude.

Ofițerul de la Schupo părea plictisit de intensa activitate polițienească desfășurată în curte. Îi făcu un semn neglijent lui Pfefferberg să iasă pe poartă. Acesta nu pierdu vremea să mulțumească băiatului, să reflecteze asupra misterioasei cauze care îl determina pe un copil cu gâtul subțiratic să mintă pentru el, periclitându-și viața doar pentru că i-a învățat sora să facă exerciții la capră. Alergă direct la Oficiul de Muncă. Intră fără să țină seama de cei ce așteptau la rând. La birou se aflau Fraulein Skoda și Fraulein Knosalla, două nemțoaice sudete de treabă. *Liebchen, Liebchen*, i se adresă celei dintâi, vor să mă ridice pentru că n-am eticheta. Ascultă, uită-te la mine, nu sânt eu exact genul de individ care ți-ar trebui pe-aici?

În ciuda mulțimii care n-o lăsase să se odihnească toată ziua, Skoda ridică sprâncenele și nu reuși să-și stăpânească un zâmbet. Îi luă documentele de

identitate. Nu pot să te ajut, Herr Pfefferberg. Nu te-au trecut pe listă, deci nici eu nu pot. Păcat...

— Ba poți, insistă el cu o voce dulce, melodramatică. Cunosc tot felul de meserii, drăguțo, tot felul de meserii!

Skoda spuse că doar Herr Szepessi putea să-l ajute și era imposibil să-i aranjeze o audiență. Ar trece zile întregi. Dar o să mă ajuți, *Liebchen!* insistă Pfefferberg. Și ea o făcu. De aici îi venea reputația de fată de treabă, fiindcă nu ținea seama de schimbarea atitudinii oficialităților și putea, chiar și într-o asemenea zi aglomerată, să răspundă unei cereri individuale. Desigur, un bătrân cicăliton nu s-ar fi descurcat la fel de bine.

Herr Szepessi, care avea și el reputația unui om cumsecade, deși era în serviciul acelei monstruoase mașinării, aruncă iute o privire către permisul lui Pfefferberg, murmurând:

— Dar n-avem nevoie de profesori de gimnastică.

Pfefferberg refuzase întotdeauna oferta de angajare a lui Oskar pentru că se vedea ca un fel de executant de misiuni individuale. Nu voia să lucreze în schimburi lungi, pentru o plată de mizerie, în mohorâtul cartier Zablocie. Înțelegea acum că epoca acțiunilor individuale se sfârșise. Oamenii aveau nevoie de o meserie ca de o ancoră cu care să se agațe de viață. Sânt șlefuitor, îi spuse lui Szepessi. Lucrase din când în când, perioade scurte de timp, la un unchi din Podgorze care avea un atelier micuț în strada Rekawka.

Herr Szepessi îi aruncă o privire din spatele ochelarilor Ei da! spuse. Asta e o meserie. Luă un toc, tăie grijuliu cu mai multe linii *profesor de liceu* și, prin asta, și educația jagielloniană de care Pfefferberg era atât de mândru, și scrise deasupra *șlefuitor*. Se întinse după o șampilă și un borcan cu lipici și scoase din sertar o etichetă albastră. Acum, spuse, înapoindu-i documentul lui Pfefferberg, acum, dac-ai să întâlnești un Schupo, poți să-l asiguri că ești un membru util societății.

Spre sfârșitul aceluiași an aveau să-l expedieze pe sărmanul Szepessi la Auschwitz pentru vina de a se fi lăsat atât de ușor convins.

CAPITOLUL 14

Din diferite surse – de la polițistul Toffel și de la bețivul Bosch de la Ostfaser (compania de textile a SSului) – Oskar Schindler auzi că acțiunile din ghetou se desfășurau din ce în ce mai rapid. Cei din SS mutau în Cracovia niște duri din Sonderkommandoul din Lublin, unde făcuseră treabă bună în domeniul purificării rasiale. Toffel sugerase că, dacă Oskar nu dorește să întrerupă producția, ar trebui să pregătească niște paturi pentru schimbul de noapte mai înainte de primul Sabat al lunii iunie.

Ca urmare, Oskar amenaja dormitoare în birouri și la etajul halei de muniții. O parte dintre cei din schimbul de noapte fură foarte fericiți să poată dormi acolo, alții aveau soții, părinți, copii, care-i așteptau în ghetou. Pe lângă asta, aveau *Blauschein*, sfânta etichetă albastră, pe *Kennkarte*.

Pe 3 iunie, Abraham Bankier, directorul lui Oskar, nu apăru în strada Lipowa. Schindler era încă acasă, în strada Straszewski, bându-și cafeaua, când primi un telefon de la una din funcționarele sale. Aceasta îl văzuse pe Bankier scos din ghetou, dus direct la gara Prokocim, fără să i se permită măcar să treacă pe la Optima. În același grup mai erau și alți lucrători de la Emalia: Reich, Leser... cam o duzină.

Oskar telefonă să-i fie adusă mașina de la garaj. Trecu râul și străbătu strada Lwowska spre gară. Acolo își prezentă actele santinelor de la poartă. Curtea depoului era plină de șiruri de vagoane de vite, iar gara, de cetățenii de care ghetoul se putea lipsi, înșirați în coloane ordonate, încă convinși – și poate că aveau dreptate – de valoarea unei “atitudini pasive și ordonate. Era prima dată când Oskar vedea această alăturare de ființe umane și vagoane de vite și resimți un șoc mult mai puternic decât atunci când auzise de ele. Se opri la marginea platformei. Atunci zări un bijutier pe care-l cunoștea.

— L-ai văzut pe Bankier? întrebă.

— E deja într-unui dintre vagoane, Herr Schindler.

— Unde vă duc?

— Mergem într-un lagăr de muncă, ni s-a spus, la Lublin. Probabil nu mai rău decât... Și omul își flutură mâna spre Cracovia.

Schindler scoase din buzunar un pachet de țigări, găsi câteva bancnote de zece zloți și îi întinse bijutierului pachetul și banii. Omul îi mulțumi: de data asta îi

scoaseră din casă fără să-i lase să ia ceva cu ei. Li se spusese că bagajul o să fie trimis după ei.

Spre sfârșitul anului precedent, Schindler văzuse, în Buletinul pentru finanțe și construcții al SS, o invitație la o licitație pentru construcția unor crematorii într-un lagăr aflat la S-E de Lublin: Belzec. Schindler îl cântări din ochi pe bijutier; șaizeci și trei sau șaizeci și patru de ani, cam subțirel – probabil făcuse o pneumonie luna trecută – un costum pepit, uzat, prea gros pentru ziua aceea. Și în ochii limpezi, lucizi, capacitatea de a îndura suferința până la un anumit grad/ Chiar și în vara anului '42 era imposibil să ghicești legătura dintre un astfel de ins și cuptoarele acelea de o extraordinară capacitate. Aveau de gând să declanșeze epidemii printre prizonieri, asta să fi fost metoda?

Schindler porni de la locomotivă în lungul șirului de peste douăzeci de vagoane de vite, strigând numele lui Bankier către chipurile care se holbau la el pe ferestruicile zăbrelite, tăiate sus, deasupra ușilor. Din fericire pentru Abraham, Oskar nu se întrebă de ce striga numele lui Bankier, nu se opri să se gândească cum că numele Bankier avea aceeași valoare cu oricare dintre numele celor aflați în vagoanele de marfă din Ostbahn. Un existențialist ar fi putut să se simtă depășit de cifrele de la Prokocim, amețit de importanța egală a tuturor numelor și glasurilor. Dar Herr Schindler era, filozofic vorbind, un inocent. Cunoștea niște oameni și atât. Știa numele lui Bankier. Bankier! Bankier! continuă să strige. Un tânăr SS-ist îi tăie calea, un Oberscharführer, un expert de la Lublin în transporturile pe calea ferată. Îi ceru permisul. Oskar zări în mâna lui stânga o listă uriașă, pagini întregi de nume.

— Lucrătorii mei, spuse Schindler, muncitori indispensabili pentru industria de război. Directorul meu. E o idioțenie! Am contracte cu Inspectoratul pentru armament și voi îmi luați oamenii de care am nevoie ca să le duc la îndeplinire?

— Nu-i puteți primi înapoi, răspunse tânărul, sânt pe listă.

Din experiență, subofițerul știa că lista presupunea aceeași destinație pentru toți cei înscriși pe ea.

Oskar coborî vocea până la nivelul unei șoapte slabe, al unui murmur, mârâitul unui om rezonabil, cu bune legături, care n-avea de gând – încă – să-și scoată toată artileria la bătaie.

— Știe, oare, Herr Oberscharführer cât de mult le-ar trebui experților în transporturi să-i înlocuiască pe cei de pe listă? La fabrica mea, Deutsche Email Fabrik, am o secție de muniție pusă sub protecția specială a generalului Schindler, omonimul meu. Nu numai că toți camarazii Oberscharführerului, aflați pe frontul rusesc vor fi afectați de întreruperea producției, dar Inspectoratul pentru armament va cere explicații.

Tânărul scutură din cap – era doar un funcționar de tranzit agasat, părea să spună.

— Am mai auzit asta, domnule.

Dar era îngrijorat. Oskar Sesiză asta și se apropie și mai mult de el, vorbindu-i cu un aer vag amenințător.

— Nu e de căderea mea să contest această listă. Unde e superiorul dumatăle?

Tânărul făcu un semn din cap către un ofițer SS, un bărbat cam de treizeci de ani, ce privea încruntat pe deasupra ochelarilor.

— Poți să-mi spui numele dumatăle, Herr Untersturmführer? îl întreabă Oskar, trăgând un carnețel din buzunarul hainei.

La rândul lui, ofițerul făcu o remarcă despre intangibilitatea listei. Pentru acest bărbat, lista era o bază concretă și rațională pentru toată vânzoleala evreilor și mișcarea de locomotive. Dar Schindler deveni mai tăios. Mai auzise de listă. Ceea ce întrebase era numele Untersturmführerului. Intenționa să apeleze direct la Oberführer-ul Scherner și la generalul Schindler de la Inspectoratul pentru armament.

— Schindler? întreabă ofițerul.

Pentru prima oară îl privi mai atent. Omul era îmbrăcat ca un magnat, purta corect banderola și avea generali în familie.

— Cred că pot să vă garantez, Herr Untersturmführer, spuse Schindler cu cel mai blajin mormăit, că veți fi în sudul Rusiei peste o săptămână.

Precedați de subofițer, Herr Schindler și ofițerul mășăluiră unul lângă celălalt prin spațiul liber dintre rândurile de prizonieri și vagoanele încărcate. Locomotivele pufăiau deja și mecanicul se aplecă afară din cabină, privind în lungul trenului, așteptând semnalul de plecare. Ofițerul chemă oficialii din Ostbahn și trecură pe o platformă ca să discute problema, în cele din urmă ajunseră la unul din ultimele vagoane. Acolo se aflau o duzină de muncitori și Bankier. Urcaseră împreună, de parcă se așteptaseră să fie eliberați împreună. Ușa fu deschisă și săriră jos – Bankier și Frankel de la birouri, Reich, Leser și ceilalți din fabrică. Se stăpâneau bine; nu doreau să îngăduie cuiva să ghicească plăcerea de a fi scăpat de călătorie. Cei lăsați înăuntru începură să pălăvrăgească veseli, de parcă ar fi avut un noroc deosebit să poată călători cu atât de mult loc liber și în acest timp, apăsând tare cu creionul, ofițerul șterse de pe listă, unul câte unul muncitorii fabricii Emalia și-i ceru lui Oskar să semneze în josul paginii.

După ce Schindler îi mulțumi și se întoarse să-și urmeze muncitorii care se îndepărtaseră, omul îl apucă de umăr:

— Domnule, pentru noi nu-i nicio diferență, înțelegeți? Nouă nu ne pasă dacă oamenii sânt ăștia sau alții.

Când sosise Oskar, ofițerul era încruntat, dar acum părea calm, ca și cum descoperise o teoremă în legătură cu situația dată. Credeți că acești treisprezece fierari amărâți ai dumneavoastră sânt importanți? O să-i înlocuim cu alți treisprezece fierari amărâți și tot sentimentalismul dumneavoastră nu va mai însemna nimic. Singurul inconvenient e refacerea listei, asta e tot.

Durduliul și scundul Bankier recunosc că cei din grup neglijaseră să-și ia *Blauschein* de la Casa Poloneză de Economii. Schindler, brusc nervos, le ceru să se ocupe de asta. Dar glasul său repezit și tăios masca de fapt nemulțumirea față de masele de oameni din Prokocim care, în dorința de a obține acea pătrățică albastră de hârtie, așteptau la rând să le treacă pe dinainte, tras de mașini puternice, noul și hotărâtorul simbol al statutului lor: vagonul de vite. Acum, păreau să spună vagoanele de vite, suntem cu toții niște animale.

CAPITOLUL 15

Oskar putea citi pe chipurile muncitorilor săi câte ceva din frământările ghetoului, căci oamenii nu aveau vreme să-și tragă sufletul acolo, nu aveau o cameră în care să se ascundă, să trăiască după obiceiul lor sau s, a oficieze ritualurile zilnice ale familiei. Mulți au căutat refugiul și un fel de alinare în neîncredere, neîncrederea față de toată lumea, față de oamenii din aceeași încăpere, ca și față de membrii OD de pe stradă. Dar nici chiar cei mai lucizi nu prea știau în cine să se încreadă. „Fiecare locatar”, scria despre o casă din ghetou un tânăr artist pe nume Jozef Bau, ”avea propria-i lume de taine și mistere” Copiii se opreau brusc din vorbă la cel mai mic zgomot pe scară. Adulții se trezeau din vise despre exil și expropriere într-o cameră aglomerată din Podgorze, exilați și lipsiți de orice posesiuni, întâmplările din visele lor, chiar și gustul spaimii nocturne găsindu-și continuitate în întâmplările și spaimile zilei. Zvonuri cumplite îi urmăreau în camerele, lor, pe stradă, la fabrică. Spira avea încă o listă și era de două sau de trei ori mai mare decât ultima. Toți copiii urmau să fie trimiși la Tarnow pentru a fi împușcați, la Stutthof pentru a fi înecați, la Breslau pentru a fi îndoctrinați, forțați să-și renege rasa, operați. Ai părinți mai în vârstă? O să-i ia pe toți cei trecuți de cincizeci în minele de sare de la Wieliczka. Să muncească? Nu. Să-i zidească în galeriile dezafectate.

Și toate aceste zvonuri, din care cea mai mare parte ajungeau și la urechile lui Oskar, se bazau pe instinctul uman de a preveni răul vorbind despre el, de a prevedea soarta dovedindu-i că ești la fel de plin de imaginație ca și ea. Din acel

iunie, cele mai rele visuri și șoapte căpătară o formă concretă și cel mai inimaginabil zvon deveni fapt.

La sud de ghetou, dincolo de strada Rekawka, pe coline, se întindeau pajiști. Locul crea un fel de apropiere, ca aceea din tablourile medievale cu scene de asediu, datorită faptului că puteai privi peste zidul de sud al ghetoului. Dacă te plimbai pe coama dealurilor, aveai dinainte întreaga hartă a ghetoului și puteai vedea, pe măsură ce treceai pe lângă ele, ce se întâmpla pe străzile de sub tine.

Schindler observase acest avantaj în primăvară, călărind acolo cu Ingrid. Acum, zguduit de imaginile din Prokocim, hotărî să facă din nou o partidă de călărie.

În dimineața zilei de după salvarea lui Bankier, închirie cai de la grajdurile din parcul Bednarski. El și Ingrid erau echipați impecabil în jachete lungi, despicate, pantaloni de călărie și cizme lustruite. Doi etnici sudeți, blonzi, stând deasupra agitativului mușuroi de furnici al ghetoului.

Călăriră la deal, spre pădure, și galopară scurt peste pajiști. Din șa puteau vedea strada Wŕgierska, mulțimea de oameni din jurul spitalului de la colț și, mai aproape, un detașament SS cu câini care intra în case, familiile revărsându-se în stradă îmbrăcate în haine groase, în ciuda căldurii, anticipând o absență îndelungată. Ingrid și Oskar traseră de frâie, oprind caii la umbra copacilor, și priviră tabloul, începând să observe detaliile scenei. Bărbații din OD, înarmați cu bastoane, lucrau cot la cot cu SS-iștii. O parte din această poliție evreiască părea să pună tragere de inimă în ceea ce făcea, căci, în intervalul celor câteva minute în care Oskar stătu pe deal, zări trei femei șovăielnice izbite puternic peste spate. La început îl cuprinsese o mânie naivă. SS-ul folosea evreii ca să bată evrei, însă în cursul zilei avea să devină limpede că o parte dintre cei din OD brutalizau oamenii ca să-i salveze de la ceva mai rău. Oricum, pentru ei. Apăruse o nouă regulă: dacă nu reușeai să scoți o familie în stradă, îi lua locul familia ta.

Schindler observă de asemenea că în strada Wŕgierska se formau două șiruri de oameni. Unul părea stabil, dar celălalt, pe măsură ce se lungea, se fragmenta în secțiuni ce erau duse după colț, în Jozefinska, unde le pierdea din vedere. Nu era greu de deslușit și interpretat aceste mișcări, deoarece Schindler și Ingrid, ascunși de brazi pe înălțimea de lângă ghetou, se aflau la o distanță de două sau trei străzi de locul acțiunii.

Pe măsură ce familiile erau îmbrâncite afară din apartamente, se înclonau forțat pe două șiruri, fără a se ține seama de considerente familiale. Adolescencele cu hârtiile în regulă treceau în coloana staționară, de unde-și strigau părinții aflați în cealaltă. Un muncitor din schimbul de noapte, încă mahmur și somnoros, fu împins către unul din șiruri, iar soția și copilul către celălalt. În mijlocul străzii, tânărul începu să se certe cu polițistul din OD. Omul spunea: S-o ia dracu de etichetă albastră, vreau să merg cu Eva și copilul.

Intervenii un SS-ist înarmat. Față de masa amorfă de *Ghettomenschen*, bărbatul acela în uniformă de vară, proaspăt călcată, arăta superb, bine hrănit și proaspăt – de pe deal puteai vedea până și vaselina de pe pistolul mitralieră din mâna lui. Îl izbi pe evreu peste ureche și începu să vorbească tare și aspru. Deși nu putea auzi ce spunea, Schindler era sigur că rostea același discurs pe care-l mai auzise la gara Prokocim. Pentru mine nu contează. Dacă vrei să te duci cu târfa ta, jidane, du-te. Omul fu împins dintr-un rând în celălalt. Schindler îl văzu clătinându-se și îmbrățișându-și soția și, sub acoperirea acestui gest de loialitate conjugală, o altă femeie se furișă înapoi în clădire fără să fie zărită de cei din Sonderkommando.

Oskar și Ingrid își împunseră caii cu călcâiele, traversară o stradă pustie și, după câțiva metri, ajunseră pe o platformă pavată ce se deschidea direct în Krakusa.

Strada aceasta nu părea atât de agitată ca Węsierska. O coloană nu7 prea lungă de femei și copii era condusă către strada Piwna. O santinelă mergea în frunte și o alta tropăia în spate. Grupul părea neomogen, căci erau prea mulți copii față de numărul femeilor, pentru ca acestea să fi putut da naștere tuturor. La coada șirului pășea clătinându-se pe picioare un copilaș, fetiță sau băiețel, doar de câțiva ani, îmbrăcat într-o hăinuță purpurie și o bonetă de aceeași culoare. Îi atrăsese atenția lui Schindler pentru că părea să spună ceva – la fel cum argumentase muncitorul din Węsierska. Evident că acest lucru avea o legătură cu preferința copilului pentru culoarea roșie.

Schindler se consultă cu Ingrid. E desigur o fetiță, spuse ea. Fetite fac de obicei o pasiune pentru o anumită culoare, în special o culoare strălucitoare ca aceasta.

În timp ce priveau, soldatul de la coada coloanei întindea din când în când mâna și corecta traiectoria ghemotocului purpuriu. N-o făcea brutal, se purta de parcă ar fi fost un frate mai mare. Nici dacă ofițerii i-ar fi ordonat să se comporte astfel încât să domolească neliniștea privitorilor, nu s-ar fi putut descurca mai bine. Până și tulburarea pe care o resimțeau cei doi călăreți din parcul Bednarski se risipi pentru o clipă, fără o explicație rațională. Dar calmul nu dură, căci în urma coloanei de femei și copii ce se depărta cu mersul cam nesigur, încheiată de copilașul purpuriu, echipele SS cu câini se aflau la lucru de ambele părți ale străzii.

Se năpusteau în apartamentele fetide – ca efect al acestei grabe, de la o fereastră a etajului-al doilea zbură o valiză, izbindu-se de pavaj și deschizându-se. Și, alergând înaintea câinilor, bărbații, femeile și copiii care se ascunseseră în poduri și dulapuri, în spatele rafturilor sau al sertarelor false, cei ce se sustrăseseră primului val de căutare, săreau în stradă urlând și gâfâind de teama dobermanilor. Totul părea să se desfășoare cu o iuțea cu care privitorii de pe deal nu puteau ține pasul. Cei care ieșiseră din case erau împușcați acolo unde se

opriseră pe stradă, prăbușindu-se la marginea trotuarelor sub impactul gloanțelor, sângele revărsându-se în rigole. O femeie și băiețelul ei – poate de opt ani, poate de zece, dar mai firav – se retrăseseră sub pervazul unei ferestre înalte, în partea vestică a străzii Krakusa. Schindler simți o teamă insuportabilă pentru soarta lor, care se transformă în spaimă, alergându-i prin vene, amețindu-l, gata, gata să cadă. Privi la Ingrid și-i văzu pumnii încleștați pe frâie, o auzi exclamând și adresându-le îndemnuri.

Măsură cu privirea strada Krakusa în căutarea copilei în hăinuță purpurie. Toate astea se întâmplau la câteva zeci de metri de ea: nici măcar nu așteptaseră ca întreaga coloană să dea colțul în Jozefiriska, ieșind din raza vizuală. Schindler nu-și putu explica la început ce legătură era între asta și toate crimele care se petreceau în plină stradă. Dovedeau, într-un fel ce nu putea fi ignorat, seriozitatea intențiilor Când copilul purpuriu se opri și se întoarse să privească, ei tocmai o împușcau în gât pe femeia de sub fereastră și, unul dintre soldați, când băiatul se lăsă să alunece în jos pe lângă zid, scâncind, își propti cizma în creștetul lui, ca pentru a-l împiedica să se miște, îi lipi țeava de ceafă – ținta recomandată de SS – și trase.

Oskar căută iar din priviri fetița în roșu: se oprise, se întorsese și văzuse coborând cizma. Între ea și restul coloanei se crease deja un spațiu larg. Și din nou-santinela SS repetă îndemnul fratern, împingând-o înapoi în rând. Herr Schindler nu putea înțelege de ce n-o înghiontise cu patul armei, câtă vreme la celălalt capăt al străzii orice urmă de milă fusese înlăturată.

În cele din urmă Schindler alunecă de pe cal, se clătină și se lăsă în genunchi, îmbrățișând trunchiul unui brad. Avea senzația că trebuie să-și reprime nevoia de a vomă excelentul mic dejun, pentru că suspecta că asta înseamnă că trupul său încearcă să facă loc pentru a digera ororile din strada Krakusa.

Lipsa lor de rușine, ca bărbați născuți din femeie și care scriau cu siguranță scrisori acasă (oare ce relatări cuprindeau?) nu era cel mai îngrozitor aspect. Știa că nu aveau rușine câtă vreme santinela de la coada coloanei nu simțise nevoia să împiedice copila în roșu să privească înapoi. Dar cel mai rău lucru dintre toate era că, dacă dispăruse rușinea, însemna că exista o atitudine oficială. Nimeni nu se mai putea refugia în spatele ideii de cultură germană și nici în spatele acelor declarații bâlbâite de conducători pentru a-i împiedica pe anonimi să-și ridice frunțile și să privească afară pe ferestrele birourilor, la realitatea din stradă. Oskar văzuse în cele ce se petrecuseră în strada Krakusa o ilustrare a politicii guvernului său, atitudine ce nu putea fi trecută cu vederea ca un fel de aberație trecătoare. Considera, de asemenea, că SS-iștii îndeplineau ordinele unui conducător, căci altfel colegul lor de la coada coloanei n-ar fi îngăduit copilului să privească ororile acelea.

Mai târziu, în cursul zilei, după ce bău o oarecare cantitate de coniac, înțelese totul deosebit de limpede: acceptau existența martorilor, martori ca fetița în roșu, pentru că erau siguri că acești martori vor dispărea și ei.

În colțul pieței Zgody se afla farmacia condusă de Tadeusz Pankiewicz. Era o farmacie de modă veche. Amfore de porțelan, cu numele latinești ale unor străvechi remedii scrise pe ele, și câteva sute de sertare delicate și bine lăcuite ascundeau de ochii cetățenilor din Podgorze o farmacopee complexă. Prin bunăvoința autorităților și la cererea medicilor din spitalele ghetourilor, domnul Pankiewicz locuia deasupra prăvăliei. Era singurul polonez căruia i se îngăduise să rămână în interiorul zidurilor. Acest bărbat tăcut, abia trecut de patruzeci de ani avea exclusiv preocupări intelectuale. Impresionistul polonez Abraham Neumann, compozitorul Mordehe Gebirtig, filozoful Leon Steinberg și savantul și filozoful dr. Rappaport erau cu toții oaspeți obișnuiți la Pankiewicz. Casa reprezenta, de asemenea, o cutie poștală pentru informațiile și mesajele care circulau între Organizația de Luptă a Evreilor (ZOB) și partizanii din Armata Populară Poloneză. Din când în când veneau acolo, discret, tânărul Dolek Liebeskind și Shimon și Gusta Dranger, organizatorii grupului ZOB din Cracovia. Era important ca Tadeusz Pankiewicz să nu fie implicat în acțiunile lor care, spre deosebire de politica cooperantă a *Judenrcitului*, constituiau o rezistență îndârjită și fără echivoc.

Piața din fața farmaciei deveni, în acele prime zile de iunie, un punct de adunare. „întrecea orice închipuire”, avea să spună Pankiewicz după aceea.

Oamenii fură selecționați din nou în parc și li se spuse să-și lase bagajele acolo. „Nu, nu, o să fie trimise după voi” Lipiți de zidul alb de la capătul vestic al pieței, cei care opuseseră rezistență sau la care se găsiseră ascunse documente atestând o falsă origine ariană fură împușcați fără nicio explicație sau scuză față de cei aflați în mijloc. Cutremurătoarele tunete ale armelor întrerupseră conversațiile și speranța. Și totuși, în ciuda țipetelor și vaietelor celor înrudiți cu victimele, unii, tulburați sau agățându-se cu disperare de viață, păreau că nici nu văd grămezile de cadavre. După ce apărură camioanele și echipe de evrei încărcară în ele morții, cei rămași în piață începură din nou să vorbească despre viitor. Pankiewicz auzea aceleași cuvinte rostite și de subofițerii SS.

— Vă asigur, doamnă, că voi, evreii, o să fiți puși la muncă. Credeți că ne putem îngădui să irosim atâta forță de muncă?

Dorința frenetică de a crede aceste lucruri se citea pe fețele tuturor acestor femei. Șirurile de SS-iști abia întoarse din plutonul de execuție din fața zidului treceau prin mulțime și sfătuiau oamenii cum să-și scrie numele pe bagaje.

Din Bednarskiego, Oskar Schindler nu putuse să vadă până în Plac Zgody, dar Pankiewicz, aflat acolo, simți ca și Schindler că nu mai văzuse niciodată o asemenea manifestare de sălbăticie rece. Ca și lui Oskar, i se făcuse greață și avea un zumzet ireal în urechi, de parcă ar fi fost lovit în creștetul capului. Era atât de amețit dea intensitatea zgomotului și amploarea sălbăticiei încât nu-și dădu seama că printre morții din piață erau prietenii săi. Gebirtig, compozitorul faimosului cântec „Arde, orașule, arde”, și Neumann, artistul cel de treabă. În farmacie năvăliră împleticindu-se doctorii, asudați după ce alergaseră cale de două străzi de la spital. Aveau nevoie de bandaje. Târâseră acolo răniții găsiți pe stradă. Unul dintre ei intră și ceru niște vomitive, pentru că vreo duzină de oameni se sufocau în mulțime sau erau în comă după ce înghițiseră cianură. Un inginer, pe care-l cunoștea, luase otrava când soția lui se uitase o clipă în altă parte.

Tânărul doctor Idek Schindel, care lucra la spitalul ghetoului de la colțul străzii Węgierska, auzi de la o femeie care fusese adusă într-o criză de isterie, că luau copii. Femeia văzuse copiii aliniați pe strada Krakusa și printre ei pe Genia. În dimineața aceea, Schindel o lăsase pe fetiță în vecini. În ghetou el era protectorul ei, părinții fetiței se ascundeau încă la țară, încercând să se strecoare înapoi în siguranța până acum – relativă a ghetoului. După obiceiul ei de a afișa o atitudine independentă, Genia se depărtase de femeia care avea grijă de ea. Apoi fusese arestată. Acesta era momentul în care atenția lui Oskar Schindler, aflat pe înălțimile din apropiere, fusese atrasă de prezența fetiței fără mamă în coloana de pe strada Krakusa.

Scoțându-și bluza de operație, doctorul Schindel se năpusti în piață și o văzu aproape imediat: așezată pe iarbă, afectând un aer nepăsător dincolo de zidul de santinele. Schindel știa cât de falsă era atitudinea, căci fusese nevoit să se ducă de nenumărate ori la patul ei în toiul nopții ca s-o trezească din coșmarurile prin care trecea.

Porni să ocolească piața pe la margini și fetița îl zări. Nu striga, ar fi vrut să-i spună, mă descurc eu cumva. Nu voia să provoace o scenă pentru că s-ar fi putut termina prost pentru amândoi. Dar n-avea de ce să fie îngrijorat, pentru că ochii fetiței își recăpătară privirea absentă. Se opri, amețit și cuprins de milă în fața acelei admirabile șiretenii. La vârsta de trei ani, copila știa destul de multe ca să nu caute o liniște efemeră strigându-și unchiul. Știa că nu mai există salvare dacă atrage atenția SS-iștilor asupra unchiului Idek.

Doctorul își compuse un discurs, pe care intenționa să i-l țină uriașului Oberspharführer de lângă zidul de execuție. Era mai bine să nu abordezi autoritățile prea umil sau prin cineva cu grad mic. Privi înapoi la copilă. Văzu o sclipire ciudată în ochii ei, apoi, cu un calm înfiorător, ca de jucător de cărți versat, rece, fetița păși către cele două santinele' din apropierea ei și ieși din cordon. Se mișca cu o încetineală dureroasă, care-i galvaniză privirea unchiului,

astfel încât după aceea avea să fie în stare să vadă cu ochii închiși imaginea ei prin pădurea de cizme înalte, lustruite. Nimeni n-o văzu. Continuă să înainteze cu pasul ei ușor clătinat, ușor ceremonios, până la colțul Străzii Pankiewicz, pe care îl depăși rămânând pe partea umbrită a străzii. Doctorul Schindel își reprimă impulsul de a aplauda. Deși performanța merita un public, existența acestuia o putea distruge.

Simți că nu poate porni imediat în urma ei, fără să o deconspire cu mișcările lui greoaie de adult. Împotriva firii sale, în momentul acela credea că instinctul, care o scosese infailibil din Plac Zgody avea să-i ofere și o ascunzătoare. Reveni la spital pe alt drum, ca să-i dea timp.

Genia se întoarse în dormitorul din strada Krakusa, pe care-l împărțea cu unchiul ei. Strada era acum pustie și, dacă exista cineva în ascunzători și sret disimulate sau în spatele unor ziduri false, nimeni nu-și făcu simțită prezența. Pătrunse în casă și se ascunse sub pat. Întorcându-se acasă, Idek zări de la colțul străzii grupurile de SS-iști bătând la uși, într-o ultimă verificare. Dar Genia nu scoase niciun cuvânt. Nu-i răspunse nici lui, când ajunse acasă, însă el știa unde să se uite: în spațiul dintre draperie și fereastră; și văzu strălucind, în mohoreala încăperii pantoful ei roșu.

În acest timp Schindler se întorsese cu caii la grajd. Nu se mai afla pe deal ca să vadă mărunțul „dar semnificativul triumf al întoarcerii Geniei cea roșie la locul în care o găsiseră SS-iștii. Se afla deja în biroul său de la DEF, izolat de lume pentru o vreme, găsind că știrile erau prea greu de suportat și imposibil de împărtășit oamenilor din schimbul de zi. Mult mai târziu, în termeni neobișnuiți pentru jovialul Herr Schindler, oaspetele preferat al petrecerilor cracoviene, marele cheltuitor din Zablocie, termeni care trădau, în spatele măștii de fante, un judecător implacabil, Oskar avea să acorde un sens deosebit acelei zile.

“După această zi, va spune mai târziu, nicio persoană capabilă să gândească nu putea să nu vadă ce avea să se întâmple. Eram hotărât să fac tot ce-mi stătea în putere ca să combat sistemul.

CAPITOLUL 16

Echipele SS munciră în ghetou până în seara zilei de sâmbătă. Acționau cu precizia pe care Oskar o observase cu prilejul execuțiilor de pe strada Krakusa. Deplasările lor erau greu de prevăzut, iar cei care scăpaseră vineri au fost prinși sâmbătă. Genia supraviețui datorită capacității ei precoce de a sta tăcută și de a deveni invizibilă, deși era îmbrăcată în roșu.

În Zablocie, Schindler nu îndrăznea să creadă că fetița în roșu supraviețuise acțiunii. Știa din cele discutate cu Toffel și alte cunoștințe de la sediul poliției din strada Pomorska că din ghetou fuseseră eliminate șapte mii de persoane. Un funcționar oficial de la Biroul pentru probleme evreiești al Gestapoului

confirmă, încântat, operațiunea. În strada Pomorska, între dosare și hârtii, *acțiunea* fusese considerată un triumf.

Oskar începu acum să se intereseze mult mai atent de acest gen de evenimente. Află, de exemplu, că *acțiunea* fusese condusă de Obersturmführer-ul SS Otto von Mallothe. Oskar nu întocmea dosare, dar se pregătea pentru alte vremuri, când avea să facă un raport complet fie pentru Canaris, fie pentru întreaga lume. Lucrul acesta urma să se petreacă mult mai devreme decât se aștepta. Pentru moment se interesa de probleme pe care le considerase cândva nebunii trecătoare. Obținea informațiile cele mai serioase de la legăturile sale din poliție, dar și de la evrei lucizi ca Stern. În ghetou pătrundeau informații și din alte părți ale Poloniei, strecurate în parte prin intermediul farmaciei lui Pankiewicz, de către partizanii Armatei Populare. Dolek Liebeskind, liderul Grupului de Rezistență Akiva Halutz, aducea și el știri din celelalte ghetouri, datorită postului pe care îl ocupa în cadrul Organizației Comunale Evreiești de întrajutorare, organizație careia germanii – trăgând cu coada ochiului la Crucea Roșie Internațională – îi permisese să ființeze.

N-avea sens să te prezinți cu astfel de vești în fața *Judenratului*. Consiliul acestuia nu considera că este recomandabil să spui locuitorilor ghetoului ceva despre lagăre; oamenii vor fi mai degrabă tulburați, se puteau isca dezordini în stradă și asta nu putea trece nepedepsit. Era mai bine să lași oamenii pradă zvonurilor, să susții că acestea erau exagerări și să lași loc speranței. Această atitudine fusese adoptată de majoritatea consilierilor evrei, chiar și sub conducerea onestului Artur Rosenzweig. Dar Rosenzweig nu mai era. Ajutat de numele său cu rezonanță germanică, negustorul David Gutter deveni în curând președintele *Judenratului*. Rațiile de alimente erau reduse nu numai de anumiți funcționari SS, ci și de Gutter și de noii consilieri, al căror „purtător de cuvânt” în stradă era Symke Spira, militărosul șef al ODului. Prin urmare, *Judenrat* nu avea niciun interes să informeze oamenii din ghetou despre destinațiile posibile ale convoaielor câtă vreme ei înșiși erau convinși că nu aveau să fie scoși în stradă.

Pentru cei din ghetou, primul pas către înțelegerea situației – și o informație cheie pentru Oskar – a fost marcat de întoarcerea la Cracovia a tânărului farmacist Bachner, la opt zile după ce fusese urcat în tren în gara Prokocim. Nimeni n-a putut afla cum se întorsese în ghetou, sau misterul care-i motiva întoarcerea într-un loc de unde SS-iștii puteau pur și simplu să-l expedieze într-o altă călătorie. Dar, fără îndoială, pe Bachner îl adusesse înapoi gravitatea celor aflate.

Își spuse povestea pe strada Lwowska și pe străzile din jurul pieței Zgody. Văzuse cele mai cumplite orori, spunea. Avea privirea rătăcită și, în puținul timp cât lipsise, îi albise părul. Toți oamenii ridicați din Cracovia la începutul lunii iunie fuseseră duși până aproape de Rusia, povestea el, în lagărul Belzec. Când

trenurile ajungeau în gara lagărului, oamenii erau scoși afară de ucraineni, cu bâtele. În aer plutea un miros înspăimântător, dar un SS-ist le explicase plin de bunăvoință că era din cauza dezinfectantului folosit. Oamenii fuseseră aliniați în fața a două depozite uriașe; pe unul scria „Garderobă”, iar pe celălalt – „Lucruri de valoare”. Noii sosiți fuseseră puși să se dezbrace și un băiețandru evreu trecuse prin-mulțime, împărțind bucățele de sfoară cu care trebuiau să-i lege pantofii unul de celălalt. Le fuseseră luați ochelarii și inelele și așa, goi, fuseseră rași în cap, un subofițer SS spunându-le că părul lor este necesar pentru a se confecționa ceva special pentru echipajele submarinelor. O să crească din nou, zisese omul, menținând neștirbit mitul utilității lor. În cele din urmă, victimele fuseseră împinse printre șiruri de sârmă în buncăre, pe acoperișul cărora erau fixate stelele lui David, din aramă, și pe care scria „Cameră de baie și inhalații” ’ pe tot drumul, SS-iștii îi linișteau spunându-le să respire adânc, acesta fiind un excelent mijloc de dezinfecție. Bankier văzuse o fetiță scăpând o brățară pe pământ și un băiețel de trei ani care o ridică și intră în buncăr jucându-se cu ea.

În buncăre, spunea Bachner, au fost gazați cu toții și după aceea au pătruns înăuntru echipe de oameni ca să desfacă piramidele de cadavre și să le ducă la groapă. Fusese nevoie doar de două zile, afirma el, ca să-i omoare pe toți – cu excepția lui. Pe când aștepta într-o încăpere mare să-i vină rândul, începuse să-l neliniștească tonul cu care vorbeau S S-știi, și, ajungând la o latrină, se lăsase să alunece în groapă. Stătuse trei zile acolo, cu excrementele până la gât. Roiuri de muște îi acopereau fața. Dormise în picioare, sprijinit de pereți de teamă să nu se înece. În cele din urmă, noaptea, se târâse afară.

Reușise, nu știa cum, să iasă din Belzec mergând pe calea ferată. Toți înțeleseseră că scăpase de acolo numai pentru că-și pierduse mințile. Cineva, probabil o țărăncă, îl spălase și-l îmbrăcase cu haine curate, ca să se poată întoarce înapoi, la locul de unde plecase.

Chiar și atunci au existat în Cracovia oameni care au considerat povestea lui un zvon primejdios. Rudele primiseră cărți poștale de la deținuții de la Auschwitz, deci, dacă era adevărat ce se spunea despre Belzec, nu același lucru se petrecea la Auschwitz. Și-apoi, oare puteai crede așa ceva? În ghetou, micile rații emoționale îi făceau pe oameni să supraviețuiască numai agățându-se de ceea ce era credibil.

Camerele de la Belzec, descoperi Herr Schindler din propriile surse, fuseseră terminate în martie sub supravegherea unei firme de construcții din Hamburg și a unor ingineri SS din Oranienburg. După spusele lui Bachner, se părea că aveau o capacitate de trei mii de cadavre pe zi; se construiau crematorii pentru ca metodele clasice de îndepărtare a cadavrelor să nu frâneze noua metodă de ucidere. Aceeași firmă implicată la Belzec ridicase construcții identice la Sobibor și în districtul Lublin. Se organizaseră licitații și construcția avansase bine la o instalație similară la Treblinka, lângă Varșovia. Și amândouă camerele

și cuptoarele erau în plină activitate în lagărul principal de la Auschwitz și la un mare lagăr Auschwitz Doi, la câțiva kilometri depărtare, la Birkenau. Rezistența afirma că lagărul Auschwitz Doi avea o capacitate de zece mii de omoruri pe zi. Apoi, pentru regiunea Lodz, exista un lagăr la Chelmno, echipat și acesta cu noua tehnologie.

A scrie aceste lucruri acum înseamnă a înșirui niște locuri comune ale istoriei. Dar în 1942, când se prăbușeau asupra ta din cerul de iunie, echivalau cu un șoc fundamental, o tulburătoare răscolire a acelei zone din creier unde se înmagazinează ideile stabile despre umanitate și despre posibilitățile sale. În vara aceea, în Europa, câteva milioane de oameni – iar Oskar se număra printre ei, alături de locuitorii ghetoului din Cracovia – își adaptară dureros structurile sufletești la ideea existenței unor construcții asemănătoare celor de la Belzec, în pădurile poloneze.

În aceeași vară, Herr Schindler lichidă afacerea falimentară de la Rekord și în baza prevederilor Tribunalului comercial polonez, câștigă la licitație proprietatea respectivului domeniu. Deși armatele germane trecuseră Donul și înaintau către câmpurile petrolifere din Caucaz, Oskar înțeleșese din cele întâmplare în strada Krakusa că victoria lor era imposibilă; prin urmare, venise momentul să legifereze luarea în posesie a fabricii din strada Lipowa. Spera încă, aproape Copilărește, deși istoria nu va ține cont de asemenea simțăminte, că prăbușirea regelui rău nu avea să târască cu ea și această legalitate, că și în noua eră va continua să fie fiul prosper al lui Hans Schindler, din Zwittau.

Jereth, de la fabrica de cutii, continuă să insiste pe lângă el ca să construiască barăci și șoproane pe peticul acela de maidan. Oskar obține aprobările necesare. Motivul invocat era odihna schimbului de noapte. Avea lemne pentru asta – îi fuseseră date chiar de Jereth.

Isprăvite în toamnă, construcțiile arătau ca niște structuri fragile și lipsite de confort. Placajul din scândurile de pe pereți, plafoane și podele avea acea nuanță de lemn verde specifică lăzilor de marfa și arătau, pe măsură ce se închideau la culoare, că aveau să se micșoreze și să lase să pătrundă zăpada. Dar în timpul unei *acțiuni* din octombrie, barăcile deveniră adăposturi binecuvântate pentru domnul și doamna Jereth, pentru lucrătorii de la fabrica de cutii și cei din atelierul de radiatoare, precum și pentru schimbul de noapte al lui Oskar.

Oskar Schindler care coboară din biroul său în diminețile geroase ale acestor *Aktion* ca să vorbească cu SS-iștii, cu auxiliarii ucraineni, cu Poliția Albastră și cu echipele de la OD venite din Podgorze pentru a escorta schimbul de noapte până acasă; Oskar Schindler care, bându-și cafeaua, telefonează la biroul Wachtmeisterului Bosko, de lângă ghetou, și spune câte o minciună ca să justifice de ce schimbul său de noapte trebuie să rămână în dimineața asta în strada Lipowa – acest Oskar Schindler își asuma riscuri dincolo de limita

prudenței obișnuite a omului de afaceri. Persoanele influente care l-au scos de două ori din închisoare nu pot face asta la nesfârșit, chiar dacă el este generos cu ele la aniversări: Anul acesta trimit la Auschwitz oameni influenți. Dacă mor acolo, văduvele lor primesc de la comandant o telegramă scurtă și lipsită de regrete: „Soțul dv. A decedat în lagărul de concentrare Auschwitz”

Bosko era un ins deșirat și mai subțire decât Oskar, cu o voce înfundată și, ca și el, ceh de origine germană. Familia sa, la fel ca aceea a lui Oskar, era conservatoare și aprecia vechile valori germanice. Pentru o scurtă perioadă de vreme simțise un fel de entuziasm pangermanic față de ascensiunea lui Hitler, exact în felul în care Beethoven resimțise un adânc fior european față de Napoleon. La Viena, unde studia teologia, se alăturase SSului, în parte ca alternativă la înrolarea în Wehrmacht, în parte dintr-un entuziasm de moment. Regreta acum entuziasmul acela și încerca, chiar mai mult decât Oskar, să răscumpere gestul. În ceea ce-l privește, tot ce înțelegea Oskar la vremea aceea era că acest militar se arată întotdeauna bucuros să submineze o *acțiune*. Răspundea de zona ghetoului și, din biroul său din afara zidurilor, privea îngrozit peste ele la desfășurarea *acțiunii*. Căci și el, ca și Oskar, se considera un potențial martor.

Oskar nu știa că, în cursul *acțiunii* din octombrie, Bosko strecurase afară din ghetou, în cutii de carton, câteva duzini de copii. Oskar nu știa nici că Wachtmeister-ul furniza Rezistenței, cu zecile, permise de trecere. Organizația de Luptă a Evreilor (ZOB), puternică în Cracovia, se compunea în principal din tineri membri ai diferitelor cluburi, în special ai Clubului Akiva, numit astfel după legendarul rabin Akiva, învățatul de la Mishna. Organizația era condusă de o familie, Shimon și Gusta Dranger – jurnalul doamnei Dranger va deveni o lucrare clasică a Rezistenței – și de Dolek Liebeskind. Membrii acesteia aveau nevoie să intre și să iasă liber din ghetou, pentru a face recrutări, a transporta valută, documente false și copii ale ziarului lor clandestin. Aveau legături cu aripa stângă a Armatei Populare Poloneze, cu baza în pădurile din jurul Cracoviei, și care, la rândul ei, avea nevoie de documentele furnizate de Bosko. Chiar dacă legăturile lui Bosko cu cei din ZOB și Armata Populară erau suficiente ca să-l ducă la spânzurătoare, în sinea lui se disprețuia, fiind nemulțumit de acele salvări parțiale. Bosko ar fi vrut să salveze pe toată lumea, și în curând avea să încerce așa ceva pierzându-și viața în această tentativă.

La paisprezece ani, Danka Dresner, verișoara Geniei cea Roșie, depășise instinctele infantile care o conduseseră pe micuța ei rudă în afara cordonului de santinele din Plac Zgody. Deși avea slujbă – femeie de serviciu la baza Luftwaffe – în realitate, începând din toamnă, orice persoană de sex feminin sub cincisprezece ani sau trecută de patruzeci putea fi ridicată, oricum.

Prin urmare, în dimineața în care Sonderkommando-urile SS și brigăzile poliției se revărsară în strada Lwowska, doamna Dresner o luă pe Danka cu ea la o vecină a cărei casă avea un perete fals. Vecina, doamna Dbrowski, o femeie la aproape patruzeci de ani, era servitoare la popota Gestapoului de lângă Wawel și se putea aștepta la un tratament preferențial, dar avea părinți în vârstă, care reprezentau automat un risc. Drept care zidise pentru ei o nișă de șaizeci de centimetri, o lucrare costisitoare, căci fiecare cărămidă fusese strecurată în ghetou în cărucior, ascunsă sub grămezile de lucruri permise: zdrențe, lemne de foc, dezinfectant. Numai Dumnezeu știa cât o costase acel spațiu zidit în taină – cinci mii de zloți, poate chiar zece mii.

Amintise de câteva ori de acest adăpost doamnei Dresner. Dacă va avea loc o *acțiune*, doamna Dresner putea s-o aducă pe Danka și chiar să vină și ea. Deci, în dimineața aceea, auzind apropiindu-se de după colțul străzii Dbrowski zgomotul înfiorător, lătratul dalmațienilor și dobermanilor, urletul Oberscharführerilor în megafoane, mamă și fiică se grăbiră către casa prietenei lor.

Când ajunseră sus, înțeleseseră că zarva își făcuse efectul asupra prietenei lor.

— Nu-mi miroase a bine, spuse femeia. Mi-am trimis părinții în ascunzătoare. Pot să înghesui acolo și fata, dar nu și pe tine.

Danka privea fascinată peretele, tapetul pătat. Acolo, strivite între cărămizi ca într-un sandviș, poate cu șoareci alergând printre picioarele lor, cu simțurile ascuțite în întuneric, se aflau părinții acestei femei.

Doamna Dresner înțelese că femeia nu mai raționa. Fata da, dar tu nu, o ținea întruna. Părea că-și închipuie că, dacă SS-iști ajungeau să spargă peretele, aveau să fie mai îndurători ținând cont de talia redusă a fetei. Doamna Dresner explică cum că nici ea nu este obeză, că această *Aktion* părea să se concentreze pe partea aceea a străzii, că nu avea unde să se ducă în altă parte și că era loc și pentru ea. Danka era o fată în care te puteai încrede, dar s-ar fi simțit mai bine cu mama ei alături. Se vede bine că acolo încap patru oameni, unul lângă altul. Dar împușcăturile care se auziră îndepărtară și ultimul licăr de luciditate din ochii femeii. Fata poate intra, țipă ea, dar tu trebuie să pleci!

Doamna Dresner se întoarse către Danka și-i spuse să treacă în spatele peretelui. Mai târziu, Danka va mărturisi că nu înțelege de ce se supusese și intrase atât de cuminte în ascunzătoare. Femeia o duse în pod, ridică un covor, apoi o scândură a dușumelei. Danka coborî în ascunzătoare. Nu era întuneric acolo: bătrânii țineau aprins un muc de lumânare. Danka se trezi lângă femeie – mama altcuiva, dar, pe lângă mirosul de corp nespălat, aceeași căldură maternă, protectoare. Femeia-i zâmbi scurt. Soțul ei stătea de partea cealaltă, cu ochii închiși, încercând să nu se lase tulburat de zgomotele de afară.

După o vreme, bătrâna îi făcu un semn că poate sta jos dacă dorește, așa că Danka se așeză alături, cu picioarele încrucișate, găsind poziția foarte confortabilă; n-o deranja niciun șoarece, nu auzi niciun sunet, niciun cuvânt de la mama ei sau de la prietena acesteia, aflate dincolo de perete. Pe lângă asta, se simțea în maximă siguranță. Și această senzație era însoțită de mulțumirea că-și ascultase mama atât de orbește, apoi de teama pentru mama ei, care era acolo, afară, în lumea în care se desfășurau *acțiuni*.

Doamna Dresner nu părăsi imediat casa. Detașamentele SS ajunseseră în strada Dabrowski. Se gândi că putea la fel de bine să rămână acolo; dacă va fi ridicată, prietena ei n-avea ce pierde. În definitiv, ar putea chiar să-i fie de folos: dacă lua o femeie din cameră, poate că aveau să se mulțumească cu atât, fără să cerceteze mai atent tapetul.

Dar femeia era ferm convinsă că nimeni nu poate scăpa raziei dacă doamna Dresner rămâne în cameră. Iar doamna Dresner înțelese că ar fi chiar posibil să nu scape nimeni dacă femeia nu ieșea din starea aceea. Se ridică deci în picioare, resemnată, lăsându-se pradă disperării, și plecă. Puteau la fel de bine s-o găsească pe trepte, pe scări sau pe coridor. De ce nu pe stradă? se întrebă. Se împământenisise atât de mult ideea că locuitorii ghetoului trebuiau să tremure în încăperile lor până când aveau să fie descoperiți încât oricine era găsit deplasându-se pe scări era considerat într-un fel vinovat de sfidarea sistemului.

O siluetă cu șapcă îi făcu semn să nu iasă afară. Silueta aparținea unui bărbat care apărui pe scările din față, încercând să străpungă cu privirea prin întunericul coridorului, până spre capătul celălalt, în lumina rece „albăstruie, a curții interioare. O recunosc și îl recunosc și ea: era un cunoscut al fiului ei mai mare. Dar nu puteai fi sigur că mai contează ceva, n-aveai de unde ști ce presiuni se exercitau asupra băieților din OD. Tânărul pătrunse în coridor și se apropiu de ea:

— Doamnă Dresner, spuse, arătând către scară, or să plece în zece minute, stați sub scară. Duceți-vă! Intrați sub scară.

Îi dădu ascultare la fel de tăcută și supusă, așa cum făcuse și fiica ei. Se ghemui sub scară, dar înțelese imediat că nu avea rost: soarele de toamnă care lumina curtea o dădea de gol. Dacă aveau de gând s-o caute prin curte sau să se uite la ușile apartamentelor din celălalt, capăt al coridorului, o puteau vedea lesne. Și, fiindcă în picioare sau ghemuită nu schimba cu nimic lucrurile, se ridică în picioare. Din apropierea ușii de la intrare, tânărul îi făcu un semn imperios să rămână acolo, apoi dispăru. Auzi strigăte, ordine și chemări și toate păreau să se petreacă chiar lângă ușă.

Într-un târziu, tânărul se întoarse însoțit. Auzi cizmele pe treptele de la intrare, îl auzi spunând în germană că el însuși controlase parterul și nu găsisese pe nimeni

acasă. La etaj, însă, existau câteva camere ocupate. Era o conversație atât de prozaică, încât părea ireală. Omul își punea în cumpănă existența, mizând pe șansa că, după ce străbătuseră toată strada Lwowska până jos, în Dbrowski, însoțitorii lui erau acum destul de plictisiți ca să mai controleze ei înșiși parterul, găsimd-o astfel pe doamna Dresner ascunsă sub scară. Se dovediră îndeajuns de încrezători. Îi auzi urcând scările la primul etaj, deschizând și trântind uși în urma lor. Cizmele lor bocăniră pe podeaua încăperii cu ascunzătoarea; auzi vocea ridicată, ascuțită, a prietenei ei: „Sigur că am permis de lucru! Lucrez la popota Gestapoului, îi știu pe toți domnii de acolo” îi auzi coborând de la al doilea etaj cu cineva – mai mult de o singură persoană, o pereche, o familie.

Înlocuitorii mei, avea să gândească mai târziu. O voce masculină între două vârste, cu urme de bronșită, spuse:

— Dar, domnilor, ar trebui să luăm ceva haine...

Și, pe un ton la fel de indiferent ca acela al unui hamal din gară întrebat de mersul trenurilor, un SS-ist spuse în poloneză:

— Nu-i nevoie. Acolo unde vă ducem o să vă dea tot ce vă trebuie.

Zgomotele se îndepărtară. Doamna Dresner așteptă. Nu mai urmă o a doua razie. Aveau să se întoarcă mai târziu, de mai multe ori, rărind rândurile celor din ghetou. Ceea ce în iunie era privit ca ceva neînchipuit de îngrozitor, devenise prin octombrie un proces zilnic și, oricât de recunoscătoare i-ar fi fost băiatului din OD, îi deveni limpede, în timp ce urca scările ca să-și ia fata, că atunci când moartea e programată – o procedură de rutină, un proces industrial, așa cum era aici, în Cracovia, cu greu puteai, bazându-te pe un eroism întâmplător, să deviezi în altă direcție copleșitoarea energie a sistemului. Evreii tradiționaliști din ghetou aveau o vorbă: „O oră de viață e totuși viață”. Tânărul din OD îi oferise acea oră; știa că nimeni nu-i putea oferi mai mult.

La etaj femeia era puțin rușinată:

— Fata poate să vină când vrea, spuse.

Adică: nu te înlătur din frică, din lașitate, ci e o problemă de tactică, iar tactica nu se discută; tu nu poți fi luată în considerare, fata da.

Doamna Dresner nu o contrazise. Avea impresia că poziția femeii era o parte din ecuația care o salvase jos, în hol. Îi mulțumi. Se putea ca în viitor Danka să mai aibă nevoie de ospitalitatea ei.

De atunci înainte, pentru că arăta tânără la cei patruzeci și doi de ani ai ei și era încă sănătoasă, doamna Dresner încercă să supraviețuiască pe această bază economică – valoarea prezumtivă a forței ei pentru Inspectoratul pentru armament sau altă direcție a efortului de război. Nu era prea încrezătoare în

această idee. În zilele acelea, oricine înțelegea numai jumătate din cele ce se întâmplau în realitate putea spune că SS-ul credea că moartea evreilor – o categorie socială nesatisfăcătoare – atârna mai greu în balanță decât orice valoare pe care ar fi putut s-o aibă ei ca forță de muncă. Iar în astfel de vremuri, întrebarea era: cine-l salvează pe Juda Dresner, responsabil cu aprovizionarea fabricii; cine-l salvează pe Janek Dresner, mecanic auto la garajul Wehrmachtului; cine-o salvează pe Danka Dresner, femeie de serviciu la Luftwaffe, în dimineața în care SS-ul se va decide, în cele din urmă, să ignore valoarea lor economică?

În timp ce tânărul din OD organiza supraviețuirea doamnei Dresner în coridorul casei din Dabrowski, tinerii sioniști din organizația Tineretul Halutz și din ZOB pregăteau un act de rezistență mult mai vizibil. Făcuseră rost de uniforme germane și, prin intermediul lor, puteau intra în restaurantul Cyganeria, aflat în sud-vestul pieței Ducha, peste drum de teatrul Slowacki, local rezervat exclusiv SSului. Plasară acolo o bombă care aruncă în aer mesele și acoperișul, făcu bucățele câțiva SS-iști și răni peste patruzeci.

Auzind de asta, Oskar înțelese că s-ar fi putut afla și el acolo, încercând să ungă o oficialitate.

Simon și Gusta Dranger și colegii lor se hotărâseră să se ridice împotriva pacifismului tradițional al ghetoului și să-l transforme într-o revoltă universală. Puseră bombe în cinematograful Bagatella din strada Karmelicka, rezervat SSului. În întuneric, Leni Riefensthal flutură timp de o secundă promisiunea feminității sale germane soldatului rătăcitor, înspăimântat să activeze în slujba națiunii prin ghetoul barbar sau pe străzile din ce în ce mai primejdioase ale Cracoviei poloneze. În secunda următoare, o uriașă limbă galbenă de flăcări făcu să dispară această imagine.

În următoarele luni, ZOB va scufunda șalupe de patrulare pe Vistula, va incendia cu cocktailuri Molotov diferite garaje militare din oraș, va aranja obținerea unor *Passierscheine* pentru oameni care n-ar fi trebuit să le aibă, vor face să ajungă fotografiile de pașapoarte la centre din țară, unde acestea puteau fi folosite pentru falsificarea unor documente atestând originea ariană, vor organiza deraierea elegantului tren folosit exclusiv de armată, care făcea curse între Cracovia și Bochnia, și vor tipări un ziar ilegal. Vor aranja, de asemenea, ca Spitz și Forster, cei doi locotenenți ai lui Spira, care alcătuiseră liste pentru arestarea a mii de oameni, să cadă într-o ambuscadă a Gestapoului. Era varianta unui vechi truc școlăresc. Cineva din Rezistență, dându-se drept informator, aranjă o întâlnire cu cei doi polițiști într-un sat din apropierea Cracoviei; în același timp, un alt presupus informator le spunea celor din strada Pomorska cum că doi conducători ai mișcării evreiești de partizani puteau fi găsiți la un anumit loc de întâlnire.

Șpitz și Forster au fost amândoi secerăți de gloanțe în timp ce încercau să fugă de detașamentele Gestapoului. Totuși, stilul general prin care locuitorii ghetoului înțelegeau rezistența rămase acela al lui Artur Rosenzweig care, atunci când i se ceru, în iunie, să întocmească o listă de câteva mii de persoane pentru deportare, așezase în capul listei numele său, al soției și al fiicelor sale. În Zablocie, în curtea Emaliei, domnul Jereth și Oskar Schindler continuau forma lor specială de rezistență, pregătind construirea unor noi barăci.

CAPITOLUL 17

Sosise acum la Cracovia un dentist austriac, pe nume dr. Sediacek, care făcea investigații prudente asupra lui Schindler. Venise cu trenul de la Budapesta și purta asupra lui lista unor eventuale contacte din Cracovia, iar într-o valiză cu fund dublu, o cantitate oarecare de zloți de ocupație care, de când guvernatorul general Frank anulase valorile mari ale bancnotelor poloneze, ocupau neînchipuit de mult spațiu. Deși pretindea că face o călătorie de afaceri, era de fapt curierul unei organizații sioniste din Budapesta.

Chiar și în toamna anului 1942, sioniștii din Palestina, fără să mai vorbim de populația lumii, nu știau nimic, în afara unor zvonuri, din ceea ce se întâmpla în Europa. Deschiseseră un birou la Istanbul, încercând să culegă informații adevărate. Dintr-un apartament aflat în cartierul Beyoglu, trei agenți trimiseră cărți poștale pe adresa tuturor organismelor sioniste din Europa germană, cu un conținut foarte simplu: „Te rog, scrie-mi ce mai faci. Lui Eretz îi e dor de tine.” *Eretz* înseamnă *pământul, țara* și, pentru orice sionist, Israelul. Fiecare carte poștală era semnată de unul dintre cei trei, o fată pe nume Sarka Mandelblatt, care avea o convenabilă cetățenie turcă.

Cărțile poștale se topiseră în neant. Nu răspunsese nimeni. Însemna că destinatarii erau în închisoare sau în păduri, în vreun lagăr de muncă sau în ghetou, ori morți. Tot ceea ce putuseră obține sioniștii din Istanbul era amenințatoarea dovadă a tăcerii.

Târziu, în toamna anului 1942, primiră în cele din urmă un răspuns, o vedere din Budapesta: „Mă bucură interesul arătat pentru sănătatea mea. Rahamin maher (ajutor urgent) foarte necesar. Rog păstrați legătura”

Acest răspuns fusese trimis de un bijutier din Budapesta, un anume Samu Springmann, care primise și descifrase mesajul de pe cartea poștală expediată de Sarka Mandelblatt. Samu era un bărbat fragil ca un jocheu, abia trecut de treizeci de ani. De la vârstă de treisprezece ani, în ciuda unei neabătute onestități, unega oficialitățile, făcea unele servicii corpului diplomatic, mituia mâna grea a poliției secrete ungare. Acum, cei din Istanbul îl înștiințară că ar vrea să-l folosească la introducerea ilegală a unor sume de bani destinate salvării

evreilor din imperiul german și ca să transmită lumii informații limpezi despre ceea ce se întâmpla cu comunitatea evreiască europeană.

În Ungaria generalului Horthy, aliată a Germaniei, Samu Springmann și colegii săi sioniști erau la fel de lipsiți de vești din afara graniței poloneze ca și cei din Istanbul. Au început să recruteze curieri care, pentru un procent din ceea ce transportau sau din pură convingere, erau gata să pătrundă în teritoriile germane. Unul dintre curierii săi era un negustor de diamante, Erich Popescu, agent al poliției secrete ungare. Altul era un contrabandist de covoare, Bandi Grosz, care ajutase și el poliția secretă. Al treilea era Rudi Schulz, un spărgător austriac, agent al biroului comercial al Gestapoului din Stuttgart. Springmann avea darul de a se juca cu agenți dubli ca Popescu, Grosz și Schulz, atingându-le coarda sentimentală, lăcomia sau, dacă era cazul, principiile.

Unii dintre curierii săi erau într-adevăr idealști, lucrând dintr-o reală convingere; Sediacek, care întreba de Herr Schindler la Cracovia către sfârșitul anului 1942, aparținea acestei specii. Avea o înfloritoare afacere în Viena și, la vârsta de patruzeci și cinci de ani nu ar fi avut nevoie să târască după el prin Polonia valize cu fund dublu. Se afla totuși acolo, cu o listă în buzunar, listă sosită din Istanbul. Iar al doilea nume de pe listă era cel al lui Oskar.

Asta însemna că cineva' — Itzak Stern, omul de afaceri Ginter, dr. Alexander Biberstein – făcuse cunoscut numele lui Schindler sioniștilor din Palestina. Fără s-o știe, Herr Schindler fusese nominalizat pentru a ocupa unul dintre locurile Dreptilor între Popoare.

Doctorul Sediacek avea un prieten în zona Cracoviei, un pacient și concetățean din Viena, pe care-l cunoscuse în cabinetul său. Acesta era maiorul Franz von Korab din Wehrmacht. În prima seară petrecută la Cracovia, dentistul trebuia să-l întâlnească pe maiorul von Korab la hotelul Cracovia, pentru a bea împreună un pahar. Sediacek avusese o zi mizerabilă. Se dusese până la apa cenușie a Vistulei și privise dincolo de ea, în Podgorze, fortăreața rece, înconjurată cu sârmă ghimpată și cu pereți înalți ca niște pietre de mormânt, deasupra cărora părea să plutească o negură deosebită în ziua aceea urâtă de iarnă. Chiar și polițiștii păreau damnați, în ploaia rece care cădea dincolo de falsa poartă de est. Când veni vremea să-l întâlnească pe von Korab, plecă ușurat, ca și cum s-ar fi îndepărtat de un loc blestemat.

În suburbiile Vienei se zvonea de multă vreme că von Korab avusese o bunică evreică. Pacienții vorbeau adesea în sensul ăsta. În Reich, bârfa genealogică era un subiect la fel de comun ca și vremea. La un pahar de băutură, oamenii cântăreau foarte serios zvonul că bunica lui Reinhard Heydrich se căsătorise cu un evreu numit Suss. Odată, neglijând prudența obișnuită de dragul prieteniei, von Korab îi mărturisise lui Sediacek că, în cazul său, zvonul era adevărat. Această confesiune fusese un gest de încredere, care cum putea fi returnat. Ca

atare, Sediacek îi puse întrebări maiorului despre unii dintre oamenii ce figurau pe lista Istanbulului. La numele lui Oskar, von Korab răspunse cu un râs indulgent. Îl cunoștea pe Herr Schindler, lua masa cu el, era un individ cu un fizic impresionant și întorcea banii cu lopata. I se părea mult mai deștept decât se prefăcea că este. O să-l sun chiar acum și o să stabilim o întâlnire, spuse von Korab.

A doua zi la ora zece intrară în birourile Emaliei. Schindler îl primi politicos pe Sediacek, dar îl urmări cu atenție pe maiorul von Korab, cântărind încrederea acestuia în dentist. După o vreme, atitudinea lui Oskar față de străin se îmblânzi și maiorul își ceru scuze că nu rămâne la cafea.

— Foarte bine, zise Sediacek când von Korab ieși din încăpere, am să vă spun exact de unde vin.

Nu spuse nimic despre banii pe care-i adusese cu el și nici despre posibilitatea ca în viitor contactelor de încredere din Polonia să li se încredințeze sume echivalente cu mici averi pentru Comitetul Evreiesc Comun de Ajutorare. Ceea ce ar fi vrut dentistul să afle, fără niciun fel de implicare financiară, era ce știa și ce credea Herr Schindler despre războiul dus în Polonia împotriva comunității evreiești.

Odată pusă această întrebare, Schindler ezita. În secunda aceea Sediacek se așteptă la un refuz. Atelierele lui Schindler foloseau cinci sute cincizeci de evrei, plătind suma stabilită de SS. Inspectoratul pentru armament garanta unui om ca Schindler continuitatea unor contracte profitabile. SS-ul făgăduise, pentru nu mai mult de șapte mărci și jumătate pe zi de persoană, continuitatea aprovizionării cu sclavi. N-ar fi fost o surpriză dacă s-ar fi cufundat în scaunul său tapițat cu piele, prefăcându-se total ignorant.

— Există o problemă, Herr Sediacek, mormăi el. Ceea ce li se întâmplă oamenilor în această țară este incredibil.

— Vreți să spuneți, întrebă dr. Sediacek, că vă îngrijorează faptul că superiorii mei n-or să vă creadă?

— Câtă vreme îmi vine și mie greu să cred...

Se ridică, se duse până la dulap, umplu două boluri cu coniac și-i aduse unul doctorului. Instalându-se la biroul său, vizavi de celălalt, luă o sorbitură, se încruntă la vederea unei facturi, o ridică, se duse până la ușă în vârful picioarelor și o deschise brusc, de parcă ar fi încercat să surprindă pe cineva trăgând cu urechea. Rămase acolo nemișcat o vreme, apoi Sediacek îl auzi vorbind în șoaptă despre factură cu secretara poloneză. Peste câteva minute se întoarse, închise ușa, trase un scaun din spatele biroului și, după încă o înghițitură bună de coniac, începu să vorbească.

Nici chiar în cadrul micii celule a lui Sediacek, clubul său vienez antinazist, nimeni nu-și închipuia că prigonirea evreilor devenise atât de sistematică. Povestea pe care i-o spunea Schindler nu era uluitoare doar în termeni morali. Potrivit relatărilor lui, în miezul unui război disperat, național-socialiștii consacrau mii de oameni, prețioasele resurse ale căilor ferate, o enormă capacitate de transport, tehnici scumpe de proiectare, un număr însemnat de cercetători și savanți, o importantă echipă administrativă, arsenale întregi de arme automate, imense cantități de muniție, toate acestea pentru exterminarea unei populații, gest care nu avea sens militar sau economic, ci mai degrabă nul psihologic. Sediacek se așteptase la povești de groază – foamete, restricții economice, pogromuri violente într-un oraș sau altul, violarea dreptului de proprietate – oricare dintre ele obișnuite din punct de vedere istoric.

Rezumatul evenimentelor din Polonia oferit de Oskar i se păru verosimil lui Sediacek tocmai datorită genului de om care era Oskar. Se descurcase foarte bine în timpul ocupației, stătea chiar în inima plasei sale de păianjen cu un pahar de coniac în mână, radia un calm impresionant și o mânie profundă. Arăta ca un om care găsisse, spre regretul său, că e cu neputință să nu dea crezare celor mai rele supoziții. Nu se vedea nicio tendință de exagerare a faptelor pe care le relata.

— Dacă pot să vă aranjez viza, spuse Sediacek, ați vrea să veniți la Budapesta ca să prezentați superiorilor mei – și altora – tot ce mi-ați spus mie?

Un moment, Schindler păru surprins.

— Puteți scrie un raport, zise. Și sânt sigur că ați mai auzit genul ăsta de lucruri și din alte surse.

Dar Sediacek negă. Fuseseră povești izolate, amănunte despre un incident sau altul. Nicio imagine globală, inteligibilă.

— Veniți la Budapesta. Vă avertizez că drumul s-ar putea să fie inconfortabil.

— Vreți să spuneți că va trebui să trec frontiera pe jos?

— Nu chiar așa de rău. S-ar putea să fiți nevoit să călătoriți într-un tren de marfă.

— Am să vin, răspunse Oskar Schindler.

Doctorul Sediacek îi ceru informații despre celelalte nume de pe lista Istanbulului. În capul listei, spre exemplu, era trecut un dentist din Cracovia. Dentiștii erau întotdeauna ușor de vizitat, explică Sediacek, căci toată lumea de pe pământ are cel puțin o carie *bona fide*.

— Nu, spuse Herr Schindler, nu vă duceți la omul ăsta. A fost compromis de SS.

Înainte de a părăsi Cracovia ca să se întoarcă la domnul Springmann, la Budapesta, doctorul Sediacek mai aranjă o întâlnire cu Schindler. În biroul acestuia de la DEF, îi înmână aproape întreaga sumă pe care i-o dăduse Springmann să o aducă în Polonia. Există întotdeauna un risc, având în vedere hedonismul lui Schindler, ca acesta să cheltuiască banii pe piața neagră de bijuterii. Dar nici Springmann și nici Istanbulul nu cereau vreo garanție.

Trebuie spus că Oskar s-a purtat impecabil și a dat această sumă legăturilor sale din comunitatea evreiască, pentru a o cheltui după cum hotărau.

Mordecai Wulkan, care, ca și doamna Dresner, îl va cunoaște cu vremea pe Herr Oskar Schindler, era de meserie bijutier. Acum, spre sfârșitul anului, fu vizitat acasă de unul dintre oamenii lui Spira. Nu trebuia să se îngrijoreze, spuse omul. Desigur că Wulkan avea la el un dosar. Cu un an în urmă fusese ridicat de OD pentru că vânduse valută pe piața neagră. Când refuzase să lucreze ca agent pentru Biroul de control al traficului valutar, fusese bătut de cei din SS și doamna Dresner trebuise să facă o vizită Wachtmaisterului Beck de la poliția ghetoului și să plătească o sumă serioasă, pe sub mână, pentru eliberarea lui.

În iunie fusese ridicat cu ocazia unui transport cu destinația Belzec, dar un ins din OD, pe care-l cunoștea, îi dăduse drumul din curtea fabricii Optima. Chiar și în OD erau sioniști, oricât de mici ar fi fost șansele lor de a vedea vreodată Ierusalimul.

Cel care-l vizită de data aceasta nu era sionist. SS-ul, îi spuse el lui Wulkan, avea nevoie urgentă de patru bijutieri. Symke Spira îi dăduse trei ore ca să-i găsească și astfel Herzog, Friedner, Griiner și Wulkan, toți patru bijutieri, fiară adunați în curtea poliției și scoși pe jos din ghetou până la vechea Academie Tehnică, acum un depozit al Biroului Central Economic și Administrativ al SS.

Intrând în Academie, Wulkan observă că acolo funcționa un mecanism de securitate foarte strict. La fiecare ușă era postată o santinelă. În holul de la intrare, un ofițer SS le spuse celor patru bijutieri că, dacă vor scoate o vorbă față de cineva despre munca de acolo, riscau să fie trimiși într-un lagăr de muncă. În fiecare zi erau obligați să aducă cu ei ustensilele pentru evaluarea diamantelor și a purității aurului.

Au fost conduși în pivniță. Pe lângă ziduri se înălțau rafturi încărcate cu valize și rânduri nesfârșite de umerase, fiecare cu câte un nume, devenit inutil, scris pe ele de către fostul proprietar. Sub ferestrele deschise în ziduri, sus, aproape de tavan, erau înșiruite lăzi de lemn. În timp ce cei patru se așezară pe vine în spațiul liber din mijlocul încăperii, doi SS-iști coborâră de pe raft o valiză, o târâră de-a curmezișul pivniței și o goliră în fața lui Herzog. Se întoarseră să ia alta, pe care o goliră în fața lui Grüner. Apoi aduseră o grămadă de aur pentru

Friedner și una pentru Wulkan. Era aur vechi: inele, broșe, brățări, ceasuri, rame de ochelari, porttigarette. Bijuterii aveau datoria să verifice puritatea aurului, să separe obiectele aurite de cele din aur masiv. Trebuia să fie evaluate diamantele și perlele. Ei aveau îndatorirea să sorteze totul, în grămezi separate, în funcție de valoare, greutate și număr de carate.

La început au luat obiecte din grămadă la întâmplare, dar lucră din ce în ce mai repede, redobândindu-și treptat vechile reflexe de profesioniști. Pe măsură ce aurul și pietrele prețioase își găseau fiecare locul în grămada lor, SS-iști încărcău totul în lada cuvenită. Când o ladă se umplea, era marcată cu vopsea neagră „SS Reichsführer Berlin” Se aflau acolo numeroase inele de copii și era nevoie de multă stăpânire de sine ca să nu te gândești la proveniența lor. O singură dată tresărira bijuterii: când SS-iștii deschiseră o valiză și din ea se revărsară dinți de aur încă murdari de sânge. Acolo, în grămada dintre genunchii lui Wulkan, se aflau gurile a mii de morți, fiecare chemându-l să li se alăture, ridicându-se și aruncându-și instrumentele și lupa și denunțând originea murdară a tuturor acestor obiecte prețioase. Apoi, după o scurtă pauză, Herzog, Friedner, Wulkan și Grüner continuă sortarea, conștienți acum de valoarea arzătoare a fiecărui gram de aur pe care îl aveau în gură, temători că cei din SS vor veni să-l caute și pe acesta.

Le luă șase săptămâni evaluarea tezaurului de la Academia Tehnică. După ce isprăviră acolo fură duși într-un garaj dezafectat care fusese transformat în depozit de argint. Gropile de reparații erau pline până peste margini cu argint masiv – inele, medalioane, tăvi de ritual, coroane, candelabre. Separară argintul masiv de obiectele argintate și cântăriră totul. Ofițerul SS responsabil cu toate acestea se plânse că o parte dintre obiecte erau greu de împachetat și Mordecai Wulkan sugeră că ar putea fi topite. I se părea, deși nu era un ins deosebit de pios, că într-un fel ar fi un triumf minor dacă Reichul ar primi argint care nu mai păstra formele ebraice. Dar, dintr-un motiv necunoscut, ofițerul SS refuză. Poate că obiectele erau pregătite pentru vreun muzeu sau poate că SS-ul prefera stilul argintăriei de sinagogă.

Când și această muncă de evaluare luă sfârșit, Wulkan rămase din nou fără lucru. Trebuia să iasă regulat din ghetou ca să găsească hrană îndestulătoare pentru familia sa, în special pentru fiica sa, suferindă de bronșită. O vreme lucră la un atelier de fierărie din Kazimierz, unde ajunse să cunoască un ofițer SS, un individ moderat, Oberscharführer-ul Gola. Gola îi găsi de lucru ca mecanic de întreținere la barăcile SA din apropiere de Wawel. Când Wulkan intră în popotă cu cheile și sculele sale, văzu deasupra ușii inscripția „Intrarea interzisă evreilor și câinilor” Acest semn, alăturat celor câteva sute de mii de dinți pe care îi cântărise la Academia Tehnică, îl convinse că scăparea nu putea veni de la favorurile întâmplătoare ale Oberscharführerului Gola. Gola bea acolo fără să bage în seamă inscripția, și nu va observa absența familiei Wulkan în ziua în

care vor fi duși la Belzec sau într-un loc la fel de eficient. Prin urmare, Wulkan, ca și doamna Dresner și alți cincisprezece mii de locuitori ai ghetoului știau că era nevoie de un ajutor deosebit și neașteptat. N-au crezut nicio clipă că li se va acorda vreodată.

CAPITOLUL 18

Doctorul Sediacek vorbise despre o călătorie inconfortabilă și a avut perfectă dreptate. Oskar călători îmbrăcat într-un pardesiu bun, având ia el o valiză și o geantă pline de o mulțime de produse de lux, care să-i ajungă până la sfârșitul călătoriei. Deși dispunea de documentele necesare, considerase că ar fi mai bine să evite să le prezinte la graniță. Ar putea astfel să nege oricând că fusese în acel decembrie în Ungaria.

Călători într-un camion de marfă plin de pachete cu ziarele partidului *Voelkischer Beobachter*, pregătit pentru a fi vândut în Ungaria. Înghesuit între greoaiele inscripții gotice ale ziarului oficial al Germaniei, în mirosul greu al cernelii de tipografie, mergea zgâlțâit către sud, peste vârfurile înzăpezite ale munților Slovaciei, peste granița Ungariei, coborând în cele din urmă în valea Dunării.

I se rezervase o cameră la hotelul Panonia, lângă Universitate, și în după-amiaza zilei în care sosi, mărunțul Samu Springmann și un asociat al său, dr. Reszo Kastner, veniră să-l viziteze. Cei doi bărbați, care ajunseră cu liftul la etajul unde locuia Schindler, auziseră știri dispartate de la refugiați. Dar aceștia nu puteau oferi decât frânturi de informații. Simplul fapt că reușiseră să scape de sub amenințare însemna că știau prea puțin despre structura ei, despre funcțiile ei intime, despre cifrele pe care le implica. Kastner și Springmann erau nerăbdători căci – dacă se puteau încrede în Sediacek – germanul sudet de la etaj era capabil să le expună primul raport complet asupra dezastrului polonez.

În camera de hotel, prezentările au fost scurte, căci Springmann și Kastner veniseră să asculte și-și dădeau seama că Schindler era nerăbdător să vorbească. În acest oraș, obsedat de cafea, nu se făcu niciun efort de a oficializa evenimentul chemând serviciul la cameră ca să aducă cafea și prăjituri. După ce strânseseră mâna uriașului german, cei doi se așezară. Dar Schindler începu să se plimbe de colo-colo prin cameră. Se părea că la o asemenea distanță de Cracovia și de realitățile *acțiunilor* și ghetoului, ceea ce știa îl tulbura mai mult în clipa de față decât atunci când îi prezentase scurta informare lui Sediacek. Umbla cu pași mari pe covor, fără oprire. Ar fi putut fi auzit în camera de dedesubt. Candelabrul s-a cutremurat probabil când a bătut din picior, imitând gestul SS-istului din plutonul de execuție de la Krakusa, cel care ținuse capul victimei cu

cizma chiar sub ochii inocentei copile în roșu, de la coada coloanei ce se depărta.

Începu cu propriile imagini ale distrugerilor și cruzimilor din Cracovia – ce văzuse pe stradă sau ce auzise de o parte și de cealaltă a zidului, de la evrei și de la SS-iști. În sprijinul acestor afirmații aducea scrisori de la locuitori ai ghetoului: de la dr. Chaim Hilfstein, de la dr. Leon Salpeter, de la Itzak Stern. Scrisoarea doctorului Hilfstein era un raport asupra foametei. O dată. Ce grăsimea di-n trup s-a dus, spuse Oskar, foamea începe să acționeze asupra creierului.

Ghetourile începeau să se golească. Era adevărat atât pentru Varșovia, cât și pentru Lodz și Cracovia.

Populația ghetoului din Varșovia fusese redusă cu patru cincimi, la Lodz cu două treimi, iar în Cracovia la jumătate. Unde erau toți oamenii care fuseseră transferați de acolo? O parte în lagăre de muncă, dar domniile de față trebuiau să accepte ideea că cel puțin trei cincimi din ei dispăruseră în lagăre care foloseau noile metode științifice. Astfel de lagăre nu erau niște excepții, aveau un nume oficial: *Vernichtungslager* – Lagăr de exterminare.

În cele câteva săptămâni care trecuseră, spuse Oskar, cam două mii de locuitori ai ghetoului din Cracovia fuseseră ridicați și trimiși nu în camerele din Belzec, ci în lagărele de muncă de lângă oraș. Unul era la Wieliczka, altul la Prokocim, amândouă aflate pe linia Ostbahn, care ducea către frontul din Rusia. De la Wieliczka și Prokocim, deținuții erau duși în fiecare zi pe jos către un loc de lângă localitatea Plaszów, unde se puneau fundațiile unui uriaș lagăr de muncă. Viața într-un astfel de lagăr de muncă, spuse Schindler, nu seamănă deloc cu o vacanță. Barăcile de la Wieliczka și Prokocim se află sub comanda unui SS-ist numit Horst Pilarzik, care-și câștigase reputația în iunie trecut, când ajutase la „curățirea” ghetoului de peste șapte mii de oameni, dintre care numai unul singur, un chimist, se întorsese. Lagărul ce urmează să fie ridicat la Plaszów va fi condus de un om de același calibru. Un singur lucru pleda în favoarea lagărelor de muncă, și anume lipsa mijloacelor tehnice pentru exterminarea metodică. Motivația era diferită. Existența lor avea o justificare economică – deținuții de la Wieliczka și Prokocim erau duși în fiecare zi să muncească în diferite locuri, așa cum se întâmpla și din ghetou. Wieliczka, Prokocim și lagărul în curs de înființare de la Plaszów se aflau sub controlul șefilor poliției din Cracovia, Julian Scherner și Rolf Czurda, în timp ce lagărele de exterminare erau conduse de biroul central administrativ și economic SS de la Oranienburg, lângă Berlin. Lagărele de exterminare foloseau forța de muncă a oamenilor o anumită vreme, dar principala lor activitate era administrarea morții și produselor sale secundare: reciclarea îmbrăcămintei și bijuteriilor, ochelarilor, jucăriilor, ba chiar și a pielii și părului morților.

În timp ce explica diferența dintre lagărele de exterminare și cele de muncă forțată, Schindler făcu brusc un pas către ușă, o deschise scurt și privi în susul și josul coridorului gol. Știu ce reputație are orașul ăsta în privința curioșilor, explică. Măruntul domn Springmann se ridică și se apropie de umărul lui.

— În Panonia nu-i așa de rău, spuse cu o voce scăzută, Victoria este viesparul Gestapoului.

Schindler mai ascultă o vreme zgomotele de pe coridor, apoi închise ușa și străbătu încăperea. Se așeză sub fereastră, continuând macabru raport. Lagărele de muncă forțată erau conduse de oameni numiți acolo pentru severitatea și eficiența lor în „curățarea” ghetourilor. Din când în când aveau loc crime și bătăi și, fără îndoială, acte de corupție în distribuirea hranei, deci rații reduse pentru deținuți. Dar asta era de preferat morții sigure din Vernichtungslagers. Oamenii din lagărele de muncă forțată aveau acces la unele facilități și, din când în când, unii puteau fi scoși de acolo și trecuți clandestin în Ungaria.

Prin urmare SS-iștii sânt la fel de coruptibili ca oricare altă forță de poliție? întrebară domnia din comitetul de salvare din Budapesta.

— Din proprie experiență, mârâi Oskar, vă pot spune că nu face niciunul excepție.

Când Oskar isprăvi, se lăsă tăcerea. Nu s-ar putea spune că Springmann și Kastner erau într-adevăr uimiți. Toată viața lor trăiseră sub amenințările poliției secrete, activitățile lor prezente erau suspectate într-o oarecare măsură de poliția ungară – ținută la o distanță sigură numai de legăturile și cadourile lui Samu – și, în același timp, disprețuite de evreii respectabili. Samuel Stern, președintele Comitetului evreiesc, membru în Senatul ungar, avea să desconsidere raportul din după-amiaza aceea, socotindu-l o fantezie periculoasă, o insultă la adresa culturii germane, putând să umbrească bunele intenții ale guvernului ungar. Și astfel Springmann și Kastner nu păreau atât de descumpăniți de depozitia lui Schindler, pe cât erau mințile lor de preocupate de alcătuirea unui tablou real în întregul său. Resursele lor păreau insignifiante acum, când înțelegeau împotriva a ce se porniseră. Nu doar împotriva unui filistin obișnuit și previzibil, ci chiar împotriva Leviatanului. Poate că ajunseseră deja la concluzia că, pe lângă măsuri individuale – ceva alimente în plus pentru un anume lagăr sau eliberarea unui anume intelectual, mită pentru a tempera ardoarea profesională a unui anume SS-ist – ar trebui pus în practică un plan mult mai vast de salvare, chiar cu cheltuieli uriașe.

Schindler se lăsă să cadă pe scaun. Samu Springmann privi din nou omul de afaceri care acum se odihnea. Îl impresionase în mod deosebit, spuse. Desigur că vor trimite un raport la Istanbul asupra tuturor problemelor pe care le prezentase Oskar. Va fi util pentru a-i îndemna pe sioniștii palestinieni și Comitetul Comun

de Distribuție să acționeze mai serios. În același timp, va fi prezentat guvernelor lui Churchill și Roosevelt. Springmann spuse că, după părerea lui, Oskar are dreptate să se îngrijoreze de ce vor zice oamenii, are dreptate când afirmă că totul este atât de incredibil.

— Deci, continuă el, vă rog să vă duceți la Istanbul ca să vorbiți personal cu cei de acolo.

După o oarecare ezitare – legată fie de necesitățile afacerilor cu vasele emailate, fie de pericolele traversării atâtor granițe – Schindler acceptă. Către sfârșitul anului, spuse Springmann.

— Între timp vă veți întâlni regulat, la Cracovia, cu dr. Sediacek.

Se ridicară și Oskar își dădu seama că erau alți oameni decât cei care intraseră. Îi mulțumiră și plecară, repede și simplu, pe scări, doi oameni de afaceri budapeșteni îngândurați, care aflaseră vești tulburătoare despre proasta conducere a sucursalelor lor.

În noaptea aceea doctorul Sediacek îl sună pe Oskar la hotel și-l scoase pe străzile întunecate, ducându-l să cineze la hotelul Gellert. De la masa lor vedeau Dunărea, vapoarele iluminate, orașul strălucind de cealaltă parte a apei. Era ca înainte de război și din nou avu senzația că e turist. După abținerea de după-amiază, bău vinul roșu, dens, al acelor locuri – sânge de urs – cu înghițituri rare, nesățioase, adunând o pădure de sticle goale la masa lor.

Pe la jumătatea cinei li se alătură un ziarist austriac, dr. Schmidt, care își adusese acolo amanta, o tânără ungueroaică fermecătoare, cu păr auriu. Schindler admiră bijuteriile fetei, spunându-i că el însuși era un mare iubitor de bijuterii. Dar când ajunseră la rachiul de caise, deveni mai puțin prietenos, se lasă pe spate în scaun cu o ușoară încruntare, ascultându-l pe Schmidt vorbind despre prețurile caselor, ale mașinilor și despre cursele de cai. Fata nu-și dezlipea privirile de la buzele lui, căci rezultatele afacerilor lui Schmidt îi împodobeau gâtul și încheieturile mâinilor. Dezaprobarea surprinzătoare a lui Oskar era evidentă. Doctorul Sediacek se amuza în sinea lui. Poate că Oskar vedea în omul acela o reflectare a propriei sale imagini de parvenit, a tendinței sale de a face afaceri la limita legii.

Când cina luă sfârșit, Schmidt și însoțitoarea lui plecară la un club de noapte, iar Sediacek se asigură că îl va duce pe Schindler la unul diferit. Băură acolo cantități mari de coniac, privind spectacolul.

— Acest Schmidt —întrebă Schindler, vrând să lămurească o întrebare care îl obseda, ca să se poată bucura de orele târzii ale nopții – apelați des la el?

— Da.

— Nu cred că ar trebui să folosiți oameni ca acesta. E un hoț.

Doctorul Sediacek privi într-o parte ca să-și ascundă zâmbetul.

— Cum vă puteți asigura că predă toți banii pe care-i dați? întrebă Oskar.

— Îi dăm voie să păstreze un procent, răspunse Sediacek.

Oskar se gândi la asta o jumătate de minut, apoi mârâi:

— Nu vreau niciun afurisit de procent, nu vreau să mi se ofere nimic.

— Foarte bine, zise Sediacek.

— Hai să privim fetele, spuse Oskar.

CAPITOLUL 19

Chiar în timp ce Oskar Schindler se întorcea cu un tren de marfa, de la Budapesta, unde prezisese că ghetoul avea să fie închis în curând, Untersturmführer-ul Amon Goeth venea dinspre Lublin, ca să aducă ordinul de lichidare și să preia comanda instituției ce avea să rezulte – Zwangsarbeitslager (Lagărul de muncă forțată) de la Plaszów. Goeth era cu opt luni mai tânăr decât Schindler, dar asemănarea nu se oprea doar la anul nașterii. Ca și Oskar, fusese crescut într-o familie de catolici și renunțase să mai practice religia în 1938, când se dezmembrase prima sa căsătorie. Ca și Oskar, absolvise gimnaziul real – fizică, matematică, construcții. Era prin urmare un om practic, nu un gânditor, deși se considera un filozof. De origine vieneză, intrase devreme în Partidul Național-Socialist, în 1930. Când tulburata republică austriacă interzisese partidul, în 1933, era deja membru al forțelor sale de securitate SS. Trecut în ilegalitate, după Anschluss-ul din 1938, ieșise pe străzile Vienei, în uniformă de subofițer SS. În 1940 fusese ridicat la gradul de Oberscharführer SS, iar în 1941 i se atribuiseră gradul de ofițer, mai greu de obținut în SS decât în unitățile Wehrmachtului. După pregătirea într-o școală de infanterie, fu pus la comanda Sonderkommando în timpul acțiunilor din populatul ghetou al Lublinului și, datorită rezultatelor obținute, câștigă dreptul de a lichida Cracovia.

Astfel, Untersturmführer-ul Goeth, care călătorea în rapidul Wehrmachtului între Lublin și Cracovia, ca să preia comanda acelor Sonderkommando-uri bine antrenate, avea în comun cu Oskar nu numai anul nașterii, religia, slăbiciunea pentru băutură, dar și fizicul masiv. Chipul lui Goeth era deschis și plăcut, chiar puțin mai prelung decât al lui Schindler, mâinile sale, deși mari și musculoase/aveau degete lungi. Devenea sentimental când vorbea despre copilăria lui, despre copiii din cea de-a doua căsătorie, pe care nu-i prea văzuse în ultimii trei ani. Ca un fel de compensație, era câteodată tandru cu copiii camarazilor ofițeri.

Putea fi și un amant sentimental, predispus la alintări, dar, deși îi semăna în general lui Oskar în privința apetitului sexual, gusturile sale erau mai puțin convenționale, îndreptându-se câteodată către frații săi de arme din SS și, foarte des, către brutalizarea femeilor. Odată stinse primele flăcări ale pasiunii, putea începe să lovească. Se considera un om sensibil și socotea că meseria părinților săi era o dovadă în acest sens⁴ tatăl și bunicul său fuseseră tipografi și legători de carte la Viena și-i plăcea să se treacă pe documentele oficiale ca *literat*, om de litere. Și, deși în acel moment ți-ar fi spus că se pregătește să preia controlul operațiunii de lichidare – aceasta fiind șansa cea mai mare a carierei sale, care antrena și posibilitatea unei promovări – serviciul în cadrul *acțiunilor speciale* părea să-i fi afectat fluxul normal al energiei nervoase. De doi ani eră chinuit de insomnii și, dacă nu avea nimic de făcut, stătea treaz până la trei sau patru dimineța și dormea târziu în cursul zilei. Devenise un băutor neobosit și socotea că putea să bea și să reziste la băutura cu o ușurință pe care n-o avusese în tinerețe. Ca și Oskar, nu suferea niciodată de mahmureală. Mulțumea rinichilor săi sănătoși și foarte muncitori pentru acest dar.

Ordinele care îl însărcinau cu dezafectarea ghetoului și îi ofereau domnia asupra lagărului Plaszów erau datele 12 februarie 1943. Spera că, după ce avea să se consulte cu subofițerii săi mai experimentați – Wilhelm Kunde, comandantul gărzii SS a ghetoului, și cu Villi Haase, adjunctul lui Scherner – ar putea să înceapă curățarea ghetoului în cel mult o lună de la data numirii sale.

Comandantul Goeth fu întâmpinat la Gara Centrală din Cracovia de însuși Kunde și de tânărul și înaltul SS-ist Horst Pilarzik, însărcinat, temporar, cu lagărele de muncă de la Prokocim și Wieliczka. Se înghesuiră pe banca din spate a unui Mercedes și porniră într-o operațiune de recunoaștere prin ghetou și la locul noului lagăr. Era o zi urâtă și pe când traversau Vistula, începu să ningă. Untersturmführer-ul Goeth era bine dispus datorită unei sticle cu schnaps pe care o adusese Pilarzik. Trecură prin ciudata imitație de portal oriental a ghetoului, de-a lungul liniilor de tramvai de pe strada Lwowska, care tăia ghetoul în două porțiuni înghețate. Sclivisitul Kunde, care fusese vameș în viața civilă și. Se pricepea să dea raportul superiorilor, prezentă cu multă abilitate un plan al ghetoului. Partea din stânga lor era ghetoul B, spuse Kunde, locuitorii săi, cam două mii de persoane, scăpaseră *acțiunilor* anterioare sau fuseseră angajați, înainte de declanșarea lor, în activități industriale. Dar de atunci se emisese noi documente de identitate purtând inițialele potrivite, fie W pentru angajații armatei, Z pentru angajații autorităților civile sau R pentru muncitorii din ramurile industriale vitale pentru război. Locuitorilor ghetoului B le lipseau aceste noi documente de identitate și urmau să fie expediați la Sonderbehandlung. Ar fi de preferat să înceapă curățarea ghetoului cu această parte, deși, bineînțeles, asemenea hotărâri tactice erau luate exclusiv de Herr Kommandant.

Porțiunea mai mare a ghetoului se afla în dreapta și adăpostea cam zece mii de persoane. Constituia, desigur, forța de muncă inițială pentru fabricile lagărului de la Plaszów. Era de așteptat ca supraveghetorii și antreprenorii germani Bosch, Madritsch, Beckmann și sudetul Oskar Schindler să dorească să-și mute integral sau o parte a activității lor în afara orașului, în lagăr. Pe lungă vreme, la niciun kilometru distanță de viitorul lagăr se afla o fabrică de cabluri, iar muncitorii aveau să fie duși și aduși de acolo zilnic.

— Dorește Herr Kommandant, întrebă Kunde, să mai continue drumul câțiva kilometri și să arunce o privire la amplasamentul lagărului?

— O „da”, spuse Amon, asta ar fi chiar de dorit.

Ieșiră de pe șosea la locul în care curtea fabricii de cabluri, cu zăpada așternută pe uriașele moșoare, marca începutul străzii Jerozolimska. Amon Goeth prinse o imagine fugară a câtorva grupuri de femei înfocolite și îmbrobodite, târând fragmente de barăci – o placă de perete, un panou de acoperiș – peste șosea, din direcția stației de cale ferată Cracovia-Plaszów. Erau femei din lagărul Prokocim, explică Pilarzik. Când Plaszów-ul avea să fie gata, Prokocim va fi evident dezafectat și aceste muncitoare vor trece în subordinea domnului comandant.

Goeth estimează cam la trei sferturi de kilometru distanța pe care femeile aveau de transportat modulele.

— Totul la deal, spuse Kunde, legănându-și capul de pe un umăr pe celălalt de parcă ar fi vrut să spună: „e o formă satisfăcătoare de disciplinare, dar scade viteza construcției”

— Lagărul va avea nevoie de un terminal feroviar, spuse Untersturmführer-ul Goeth. Voi face demersurile necesare la Ostbahn.

Depășiră în dreapta o sinagogă cu morga aferentă și un zid pe jumătate dărâmat, care lăsa să se vadă pietrele de mormânt ca niște dinți în gura rea a iernii. O parte din amplasamentul lagărului fusese în trecut un cimitir evreiesc.

— Destul de mare, zise Wilhelm Kunde.

Herr Kommandant mormăi o glumă care avea să-i vină adesea pe buze pe durata șederii sale la Plaszów:

— N-or să aibă de umblat prea mult după un loc de veci.

Pe partea dreaptă se afla o clădire care ar fi fost potrivită ca rezidență temporară pentru comandant și apoi o clădire nouă, mare, ce ar fi putut servi drept bloc administrativ. Morga sinagogii, deja în parte dinamitată, va deveni grajdul lagărului. Kunde le atrase atenția că ambele cariere de piatră din incinta taberei

puteau fi văzute de acolo. Una era amplasată la capătul unei mici văioage, cealaltă sus, pe dealul din spatele sinagogii. Herr Kommandant putea observa că se așezau șinele pentru vagoanele care urmau să fie folosite la căratul pietrei. De îndată ce se va îndrepta vremea, va continua amplasarea șinelor.

Mașina se îndreptă către capătul de sud-est al viitorului lagăr, rulând pe o urmă abia vizibilă în zăpadă. Urma se oprea în ceea ce fusese odată reduta de pământ a unui fort austriac: un val circular de pământ, înconjurând o adâncitură largă. Pentru un artilerist ar fi fost o poziție de tragere importantă, de unde un tun putea fi îndreptat să prindă în anfiladă drumul către Rusia. Pentru Untersturmführer-ul Goeth era un loc potrivit pentru pedepse disciplinare.

De aici, de sus, putea fi zărită întreaga zonă a lagărului. Era o regiune rurală, închisă între două dealuri și împodobită cu un cimitir evreiesc. În anotimpul acesta păreau două pagini albe ale unei imense cărți deschise în unghi. O construcție țărănească din piatră cenușie era înfiptă la intrarea văii și, pe lângă ea, urmând linia dealului din față și cele câteva barăci terminate, se mișcau echipe de femei, negre ca niște semne muzicale, în ciudata luminiscentă crepusculară a ninsorii de seară. Ivindu-se din aleile înghețate de lângă Jerozolimska, ele trudeau pe panta albă sub îndemnul santinelor ucrainene și așezau panourile urmând instrucțiunile inginerilor SS, îmbrăcați în haine civile.

Untersturmführer-ul Goeth remarcă plin de încredere că n-avea de ce să critice ritmul în care lucrau prizonierii de pe deal. Era, de fapt, impresionat în sinea lui că la ora aceea destul de târzie, într-o zi geroasă, SS-iștii și ucrainenii de pe coasta dealului nu îngăduiau ca gândul la o cină caldă și la barăcile încălzite să încetinească ritmul operațiilor.

Horst Pilarzik îi asigură că totul era mult mai aproape de final decât părea. Terenul fusese terasat, fundațiile săpate în ciuda frigului, pe deal se adusesse o mare cantitate de elemente prefabricate de la stația de cale ferată. Herr Untersturmführer se va putea consulta cu șefii de lucrări mâine. Fusese aranjată o întâlnire la ora zece. Dar metodele moderne, combinate cu o uriașă forță de muncă erau o garanție că aceste structuri puteau fi ridicate peste noapte, dacă vremea îngăduia.

Pilarzik avea impresia că Goeth era în pericol de a se demoraliza. În realitate, Amon se entuziasmase. Din ceea ce vedea acolo, putea să-și închipuie cum va arăta locul. Nu-l îngrijorau nici gardurile, care ar fi trebuit să fie mai degrabă o asigurare morală pentru prizonieri decât o măsură importantă de precauție. Căci, după ce metodologia de lichidare stabilită de SS fusese aplicată în ghetoul din Podgorze, oamenii aveau să fie recunoscători pentru condițiile oferite de barăcile din Plaszów. Până și cei ce aveau documente ariene se vor târî pe brânci până acolo, căutându-și un cuib ascuns, anonim „sus, printre căpriorii încărcăți

cu promoroacă. Pentru cei mai mulți dintre ei, sârma era necesară doar ca un sprijin, ca un fel de asigurare că erau prizonieri împotriva voinței lor.

Întâlnirea cu patronii fabricilor locale și *Treuhänder* avu loc în biroul lui Julian Scherner, din centrul Cracoviei, în după-amiaza zilei următoare. Amon Goeth sosi cu un zâmbet fratern pe buze. Domina încăperea, în uniformă sa nou-nouță de Waffen SS, croită cu precizie, la comandă, după silueta-i enormă. Era sigur că-i va convinge pe industriașii independenți locali – Bosch, Madritsch și Schindler – să-și transfere forța de muncă evreiască în spatele gardului de sârmă ghimpată din Plaszów. Pe lângă asta, o investigație asupra calificării locuitorilor ghetoului îl ajutase să înțeleagă că Plaszów putea să devină o adevărată afacere. Se aflau acolo bijutieri, tapițeri și croitori care puteau fi folosiți pentru lucrări speciale sub îndrumarea comandantului, executând comenzi pentru SS, pentru Wehrmacht, pentru oficialitățile germane cu dare de mână. Atelierele de îmbrăcăminte ale lui Madritsch, fabrica de emailuri a lui Schindler se puteau transforma într-un viitor atelier de fierărie, o fabrică de perii, un depozit pentru reciclarea uniformelor Wehrmachtului de pe frontul rusesc – uzate, distruse sau pătate – un alt depozit pentru reciclarea îmbrăcăminteii evreiești din ghetouri și livrarea ei în folosul familiilor din patrie, sinistrate în urma bombardamentelor.

Cunoștea, din proprie experiență, depozitele SS de bijuterii și blănuri de la Lublin, își văzuse superiorii lucrând acolo și-și luase partea, așadar știa că din cele mai multe întreprinderi unde era înglobată munca deținuților putea să-i revină un procent. Atinsese cel mai fericit moment al carierei sale, în care datoria și posibilitățile financiare majore coincid. Gregarul șef al poliției SS Julian Scherner îi vorbise la cina din noaptea trecută de marea ocazie care putea fi Plaszów pentru un tânăr ofițer – pentru ei amândoi.

Scherner ținu o adevărată disertație despre concentrarea forței de muncă de parcă era vorba despre un mare principiu economic, proaspăt ouat de conducerea SS. Veți avea forța de muncă la fața locului, spuse. Toate lucrările de întreținere pentru fabrică vor fi efectuate fără nicio cheltuială din partea dumneavoastră și fără taxe de închiriere. În după-amiaza aceea, toți domni erau invitați să inspecteze amplasamentul atelierelor de la Plaszów.

Apoi îl prezentă pe noul comandant. Acesta își exprimă bucuria de a se afla în tovărășia unor oameni de afaceri ale căror valoroase contribuții la efortul de război erau deja bine cunoscute.

Amon arată pe o hartă sectorul lagărului rezervat fabricilor. Se afla alături de barăcile bărbaților. Femeile – le spuse cu un zâmbet simplu și fermecător – trebuie să meargă ceva mai mult, o sută sau două sute de metri în josul dealului, ca să ajungă la ateliere. Îi asigură pe domni că principala sa funcție era de a

supraveghea funcționarea corectă a lagărului și că n-avea de gând să se amestece în politica lor industrială sau să afecteze autonomia managerială de care se bucurau aici, în Cracovia. Ordinele sale, așa cum putea să verifice și Oberführer-ul Scherner, interziceau explicit, în multe paragrafe, acest amestec. Dar Oberführer-ul avusese dreptate subliniind avantajele mutuale ce puteau rezulta din transferarea producției în perimetrul lagărului. Patronii fabricilor n-aveau obligația de a plăti clădirile, iar el, comandantul, nu era nevoit să pună la dispoziție oameni de pază care să însoțească deținuții până în oraș și înapoi. Era ușor de înțeles că timpul necesar deplasării și ostilitatea polonezilor față de o coloană de evrei ar afecta calitatea muncii.

Câtă vreme vorbi, comandantul Goeth aruncă deseori priviri către Madritsch și Schindler, cei doi pe care dorea în mod deosebit să-i câștige. Știa deja că putea să se bazeze pe cunoștințele și sfatul lui Bosch, dar Herr Schindler, de exemplu, avea o secție de muniții, deși încă mică și abia în fază incipientă. Dar dacă ar fi fost transferată, ar fi conferit Plaszówului respectabilitate în ochii Inspectoratului pentru armament.

Herr Madritsch asculta încruntat, dus pe gânduri, iar Herr Schindler, cu capul aplecat pe un umăr, privea vorbitorul cu un zâmbet vag, înțelegător. Pricepu instinctiv, chiar înainte de a isprăvi de vorbit, că Madritsch va fi înțelegător și se va muta în lagăr, iar Schindler va refuza. Era greu de judecat după aceste decizii deosebite care dintre cei doi se simțea mai dispus să protejeze evreii: Madritsch, care dorea să fie cu ei, în interiorul Plaszówului sau Schindler, ce prefera să-i păstreze în Emalia.

Oskar Schindler, purtând aceeași mască de toleranță deschisă, merse împreună cu grupul ca să inspecteze lagărul. Plaszów arăta acum a lagăr—îmbunătățirea vremii permisesse asamblarea barăcilor și înmuierea pământului îngăduise săparea latrinelor și a găurilor de fundație a stâlpilor. O companie poloneză de construcții instalase kilometri de gard de jur-împrejur. Siluetele turnurilor de pază cu picioare groase se înșirau pe cer către Cracovia și, de asemenea, la gura văii, către strada Wieliczka, până la celălalt capăt al lagărului și aici sus, pe dealul din est, unde grupul oficialităților privea de la umbra redutei austriece această nouă realizare. Într-o parte, spre dreapta, Oskar observă femei grăbinduse pe drumul noroios în direcția liniei ferate, târând între ele modulele grele ale barăcilor. Mai jos, din cel mai coborât punct al văii până pe coasta opusă, se întindeau terasamentele barăcilor asamblate de deținuții bărbați, care ridicau, fixau și izbeau cu ciocanul cu o energie care, de la distanță, părea izvorâtă din entuziasm.

Sub ei, un număr de structuri lungi din lemn, cele mai multe numai cu parter, erau disponibile pentru eventualele activități industriale. Dacă ar fi trebuit instalate mașinării grele, se puteau turna planșee de ciment. Întregul utilaj urma să fie mutat de SS. Drumul care deservea zona era doar ceva mai mare decât o

cărare de țară, dar fusese contactată firma de construcții Klug ca să amenajeze strada centrală a lagărului, iar Ostbahn-ul promisese să construiască o linie terminală de la poarta lagărului până la cariera aflată în dreapta. Un amestec de sfărâmaturi de piatră de calcar din cariere și bucăți din ceea ce Goeth numea „pietre de mormânt distruse de polonezi”, din cimitir, urma să fie pus la dispoziția constructorilor celorlalte drumuri interioare. Domnii n-aveau de ce să-și facă griji în privința drumurilor, pentru că intenționa să organizeze o echipă puternică, permanentă, care urma să lucreze la cariere și la construcția drumurilor.

O cale ferată mică mergea de la carieră, pe lângă clădirea administrației, către marile barăci de piatră ce se construiau pentru SS și garnizoana ucraineană. Vagonete cu bolovani de calcar cântărind fiecare șase tone erau trase de echipe de femei – treizeci și cinci sau patruzeci de persoane într-o echipă, aplecate de mijloc ca să compenseze neregularitățile șinelor – cu cabluri fixate de fiecare parte a vagonetului. Cele care se împiedicau și cădeau erau călcate în picioare dacă nu reușeau să se rostogolească într-o parte, căci fiecare echipă avea o inerție internă proprie și indivizii nu se puteau rupe de ea. Privind acest laborios efort egiptean, Oskar era cuprins de același val de amețală, același vârtej al sângelui pe care-l simțise pe înălțimile de deasupra străzii Krakusa. Goeth presupunea că patronii alcătuiau un grup de încredere, erau toți de-ai lui. Nu-l stânjenea sălbăticia care se desfășura în fața ochilor lor. Ca și în strada Krakusa, se punea întrebarea: de ce s-ar fi putut rușina un SS-ist? De ce s-ar fi jenat Amon?

Vioiciunea celor ce construiau barăcile oferea, chiar și unui privitor avertizat ca Oskar, aparența înșelătoare a unor bărbați lucrând din greu ca să ridice un adăpost pentru femeile lor. Dar, deși la urechile lui Oskar nu ajunsese vreo știre despre așa ceva, în dimineața aceea Amon ordonase o execuție sumară în fața acelor oameni, astfel că acum ei știau care erau condițiile de lucru. După întâlnirea de dimineață cu inginerii, Amon o apucase pe jos pe Jerozolimska și ajunsese la barăcile SS, unde lucrul era supravegheat de un excelent subofițer, pe nume Albert Hujar, care urma să fie promovat curând la gradul deofițer. Hujar înaintase militărește și dăduse raportul. O parte din fundațiile barăcilor se prăbușise, spuse, aprins la față. Amon observă o tânără ce umbla prin clădirea pe jumătate terminată, adresându-se echipelor de bărbați și dând îndrumări. Cine-i asta? îl întrebă pe Hujar. O deținută numită Diana Reiter, răspunsese subofițerul, o arhitectă desemnată să se ocupe de construcția barăcilor.

Pretindea că fundațiile nu fuseseră săpate corect și voia ca toată piatra și cimentul să fie scoase afară, urmând să reia întreaga lucrare la secțiunea aceea de clădire.

După culoarea feței lui Hujar, Goeth bănuise că acesta avusese o ceartă violentă cu femeia. De fapt, Hujar ajunsese să țipe la ea: „Construiești barăci, nu afurisitul de hotel Europa!”

Amon îi zâmbise vag subofițerului. N-o să purtăm discuții în contradictoriu cu oamenii ăștia. Suna ga un fel de promisiune. Adu fata! Amon sesizase, din felul în care pășea către el, eleganța fals aristocratică în care părinții ei, burghezi de rând, o crescuseră, manierele europene care-i fuseseră inoculate, trimițând-o – atunci când polonezii cinstiți n-o primeau în universitățile lor – la Viena sau la Milano, pentru a-i oferi o profesie și înălțimea protectoare a unei astfel de poziții. Pășise către el de parcă gradul fiecăruia dintre ei i-ar fi unit în bătălia împotriva dobitocului de subofițer și a incapacității unui oarecare inginer SS care supraveghease săparea fundațiilor. Nu știa că reprezenta ceea ce el ura mai mult: genul de om care credea, chiar și în fața uniformei SS și a acestor noi structuri care se ridicau, peste tot, că originea ei iudaică nu era vizibilă.

— L-ai contrazis pe Oberscharführer-ul Hujar, îi spusese Goeth pe un ton neutru.

Fata încuviințase dând din cap. Domnul comandant va înțelege, părea să spună, chiar dacă idiotul de Hujar n-a putut s-o facă.

— Toată fundația de la capătul acela trebuie refăcută, îi spusese cu voce energică.

Desigur, Amon știa că asta era atitudinea lor, preferau să mărească artificial normele asigurându-se astfel că forța de muncă era la adăpost de necazuri pe toată durata proiectului.

— Dacă nu se reface totul, adăugase, capătul de sud al barăcilor va ajunge, în cel mai bun caz, să alunece; ar putea chiar să se și prăbușească.

Continuase să-și susțină teoria și Amon încuviințase clătinând din cap, gândindu-se, în același timp, că mințea. Acesta reprezenta primul său principiu: să nu ascuți niciodată spusele unui specialist evreu. Specialiștii evrei erau îndoctrinați de Marx, ale cărui teorii subminau integritatea sistemului de guvernământ, și de Freud, care atacase fundamentele gândirii ariene. Amon simțise că argumentele fetei amenințau integritatea propriei sale persoane.

Îl chemase pe Hujar.

Subofițerul se apropiase nesigur. Avea impresia că i se va ordona să asculte de sfaturile fetei. Fata simțise același lucru.

— Împușc-o! îi spusese Amon lui Hujar. Urmase desigur o pauză în timpul căreia Hujar digerase ordinul.

— Împuşc-o! repetase Amon.

Hujar apucase fata de umăr, ca s-o ducă de-acolo, către un loc de execuție mai ferit.

— Aici! spusese Amon. Împuşc-o aici! Din ordinul meu.

Hujar ştia cum se face asta. O apucase strâns de umeri, o împinsese puțin înainte, își scosese Mauser-ul din toc și o împuşcase în ceafă.

Zgomotul armei îi surprinsese pe toți cei aflați la fața locului, cu excepția, se pare, a călăilor și a muribundeii Diana Reiter. Fata îngenunchease și privise în sus, peste umăr. O să fie nevoie de mai mult de atât, păruse să Spună privirea ei. Expresia chipului fetei îl înspăimântase pe Amon, îi motivase gestul, îl înălțase. Nu ştia și nici n-ar fi crezut că astfel de reacții purtau denumiri clinice. Credea, de fapt, că i se oferise ocazia să trăiască inevitabila bucurie care urmează după un act de justiție politică, rasială și morală. Totuși, omul trebuie să plătească pentru asta; așa se face că până seara, plinătatea acelei ore avea să fie urmată de un asemenea vid, încât va avea nevoie, ca să nu fie suflat de vânt ca un fir de pleavă, să-și sporească importanța și stabilitatea cu mâncare, băutură și o femeie.

Lăsând la o parte aceste considerații, împuşcarea Dianei Reiter, anularea diplomei ei vest-europene avea o valoare practică, în sensul că niciun constructor de barăci sau de drumuri din Plaszów nu trebuia să se considere indispensabil pentru realizarea acestor lucrări, căci, dacă domnișoara Diana Reiter nu se putuse salva cu toată priceperea ei profesională, sigura șansă pentru ceilalți era o muncă anonimă, executată prompt. Prin urmare, femeile care târau panourile la deal de la stația de cale ferată Cracovia-Plaszów, echipele din cariera de piatră, bărbații care asamblau barăcile, toți munceau susținut, trăgând învățămintele necesare din asasinarea domnișoarei Reiter.

Cât despre Hujar și colegii săi, înțeleseseră acum că execuțiile sumare reprezentau stilul adoptat la Plaszów.

CAPITOLUL 20

La două zile după vizita șefilor de fabrici la Plaszów, Schindler trecu pe la biroul provizoriu al comandantului Goeth, prezentându-i acestuia complimentele sale, însoțite de o sticlă cu coniac. Știrea asasinării Dianei Reiter ajunsese până în birourile Emaliei, și era unul dintre motivele care-i întărise hotărârea de a-și menține fabrica în afara lagărului.

Cei doi uriași stătură față în față și între ei se înfiripă o legătură subtilă, așa cum se întâmplase în scurta întâlnire dintre Amon și domnișoara Reiter. Ceea ce ştia fiecare despre celălalt, era faptul că amândoi se aflau în Cracovia ca să facă

avere, și deci Schindler va plăti pentru fiecare serviciu. La acest nivel, Oskar și comandantul se înțelegeau bine. Oskar avea darul specific negustorului de a trata oamenii pe care-i detesta de parcă i-ar fi fost frați de sânge. Îl va induce atât de bine în eroare pe Comandant, încât Amon îl va considera întotdeauna pe Oskar un adevărat prieten.

Dar, din mărturisirile lui Stern și ale celorlalți, este evident că, încă de la începutul cunoștinței lor, Oskar îl detesta pe Goeth ca pe un om care se pregătea săucidă la fel de liniștit ca un funcționar ce se duce la birou. Îi putea vorbi lui Amon-administratorul, Amon-omul-de-afaceri, fără să uite însă că în acest timp nouă zecimi din ființa comandantului se situau dincolo de nivelul normal al raționamentelor umane, Legăturile sociale și de afaceri dintre Oskar și Amon se desfășurau destul de bine ca să tenteze pe oricine să presupună că Oskar era întrucâtva, și în ciuda voinței sale, fascinat de răul din acest om. De fapt, nimeni dintre cei care-l cunosc pe Oskar Schindler de” atunci sau de mai târziu nu a sesizat în realitate vreun semn care să confirme așa ceva. Oskar îl detesta pe Goeth în cei mai simpli și profunzi termeni. Disprețul lui va crește fără măsură, iar cariera sa va demonstra dramatic acest lucru. În aceeași ordine de idei, cu greu poate fi respinsă ideea că Amon era un *alter ego* negativ al lui Oskar, nestăpânitul și fanaticul călău care ar fi putut deveni acesta printr-o nefericită răsturnare a dominantelor sale.

Pe deasupra sticlei de coniac așezate între ei, Oskar îi explică lui Amon de ce nu putea să-și mute fabrica la Plaszów. Fabrica sa era prea mare ca să fie deplasată. Bănuia că prietenul său Madritsch avea intenția să-și mute muncitorii evrei acolo; dar instalațiile lui Madritsch erau mult mai ușor de transferat, erau de fapt o serie de mașini de cusut. Mișcarea pieselor grele de metal implica probleme diferite, fiecare dintre acestea, așa cum se întâmpla în orice mecanism sofisticat, cercându-și anumite mișcări și jocuri specifice. Muncitorii săi calificați se obișnuiseră cu acestea, dar pe podeaua unei noi fabrici, utilajele își vor forma un nou set de excentricități. Vor urma întârzieri, iar reglajul va dura mult mai mult decât la mașinile mult stimatului său prieten Julian Madritsch. Untersturmführer-ul va înțelege că, având contracte de război importante de îndeplinit, DEF nu putea să-și permită să piardă atât de mult timp. Herr Beckmann, care avea aceleași probleme, își concedia toți muncitorii evrei de la fabrica Corona – nu voia să aibă de-a face cu toată tevatura coloanelor de evrei mărșăluind de la Plaszów dimineața la fabrică și invers seara. Din nefericire, el, Schindler, avea câteva sute de muncitori evrei *calificați* în plus față de Beckmann. Dacă se debarasa de ei, va fi nevoit să pregătească muncitori polonezi în locul lor, și asta putea să însemne iarăși o altă întârziere în producție, chiar una mai mare decât dacă accepta oferta atractivă a lui Goeth și se muta în Plaszów.

În sinea sa, Amon gândea că Oskar era îngrijorat că o deplasare în Plaszów avea să-i afecteze cine știe ce afacere înfloritoare pe care o aranjase în Cracovia, drept care se grăbi să-l asigure pe Herr Schindler că nimeni nu avea să se amestece în conducerea fabricii de emailuri.

— Doar problemele de ordin mecanic sânt cele care mă îngrijorează, spuse Schindler nevinovat.

Nu dorea să-l tulbure pe comandant, dar ar fi recunoscător, și era sigur că și Inspectoratul pentru armament ar fi recunoscător, dacă i s-ar îngădui fabricii sale să rămână pe locul actual.

Între oameni ca Goeth și Oskar, cuvântul „recunoștință” nu are un sens abstract. „Recunoștință” înseamnă „plată” „Recunoștință” înseamnă „băutură” și „diamante” înțeleg problema dumitale, Herr Schindler, spuse Amon. Aș fi bucuros, după ce lichidăm ghetoul, să-ți pun la dispoziție o escortă pentru a duce muncitorii de la Plaszów la Zablocie.

Sosind într-o după-amiază la Zablocie, cu treburi la fabrica Progress, Itzak Stern îl găsi pe Oskar deprimat și cuprins de o stare primejdioasă de neputință. După ce Klonowska aduse cafeaua – pe care Herr Direktor o bău, ca de obicei, combinată cu coniac – Oskar îi spuse că fusese din nou la Plaszów, în aparență ca să arunce o privire construcțiilor, de fapt ca să iscodească când va fi gata totul pentru *Ghettomenschen*.

— Am făcut o socoteală, spuse Oskar.

Numărase barăcile înălțate pe terasele dealului din față și descoperise că, dacă Amon avea de gând să înghesuie acolo câte două sute de femei în fiecare, așa cum era de crezut, în partea de sus a lagărului exista loc pentru circa șase mii de femei. În vale, sectorul bărbaților nu avea atât de multe clădiri terminate, dar, având în vedere viteza cu care se desfășurau lucrările acolo, la Plaszów, puteau fi gata în câteva zile.

— Toată lumea din fabrică știe ce-o să se întâmple, spuse Oskar. Și n-are sens să ținem schimbul de noapte în barăcile de aici, pentru că după aceea n-o să mai existe un ghetou unde să se întoarcă. Tot ce le pot spune, continuă el, luând o a doua înghițitură de coniac, este că n-ar trebui să încerce să se ascundă decât dacă sânt absolut siguri de ascunzătoarea lor. Auzise că ghetoul urma să fie dărâmat după golire. Fiecare gaură din zid avea să fie sondată, fiecare covor din pod ridicat, fiecare nișă desfăcută, fiecare pivniță ciocănită. Tot ce pot să le spun, zise, este să nu opună rezistență.

Și așa se ajunsese la ciudata situație ca Stern, una dintre țintele viitoarei *Aktion*, să-l încurajeze pe Herr Direktor Schindler, un simplu martor. Atenția acordată de Oskar lucrătorilor săi evrei scăzuse, fusese abătută în direcția tragediei mai mari a apropiatului sfârșit al ghetoului.

— Plaszów e o instituție de muncă, spuse Stern. Ca toate instituțiile, ea putea supraviețui. Nu era ca Belzec, unde se fabrica moarte tot așa cum Henry Ford făcea mașini. Era degradant să trebuiască să te aliniezi la ordin ca să pleci la Plaszów, dar asta nu însemna sfârșitul lumii.

Când Stern isprăvi ce avea de spus, Oskar își puse ambele degete mari sub marginea ornată a biroului său, părând, timp de câteva secunde, că încearcă să o rupă cu unghiile.

— Știi, Stern, ceea ce spui nu-i deloc bine, fir-ar al dracului!

— Este, răspunse Stern, e singura cale. Și continuă să insiste, servindu-i citate din cărți și despicând firul în patru, deși se simțea înspăimântat. Căci Oskar părea să fie într-o adevărată criză. Dacă Oskar pierdea speranța, știa că toți lucrătorii evrei ai Emaliei aveau să fie concediați, căci Oskar o să vrea să fie descărcat de întreaga afacere murdară.

— O să vină vremea să facem și ceva pozitiv, spuse Stern, dar nu acum.

Abandonând tentativa de a smulge marginea biroului, Oskar se lăsă pe spate în scaun, relaxându-se.

— Îl știi pe Amon ăsta, spuse. Are farmec. Ar putea intra acum pe ușă și te-ar putea subjuga și pe tine. Dar e nebun.

În ultima dimineață a ghetoului – s-a întâmplat să fie un Sabat, 13 martie 1943 – Amon Goeth sosi în Plac Zgody, Piața Păcii, la o oră care, oficial, precede zorii. Nori joși atenuau deosebirea dintre noapte și zi. Văzu că oamenii Sonderkommando-urilor sosiseră deja și stăteau pe pământul înghețat al micului parc din mijlocul pieței, fumând și râzând încet; încercau să-și ascundă prezența față de locuitorii ghetoului de pe străzile din spatele farmaciei domnului Pankiewicz. Drumul pe care trebuiau să meargă era curat, ca în orice municipalitate modernă, zăpada rămasă fusese adunată în grămezi bătătorite pe lângă rigole și ziduri. Nu ne înșelăm dacă ne închipuim că sentimentalul Goeth simțise un fior patern la vederea scenei ordonate și a tinerilor camarazi pregătindu-se de *Aktion*, în mijlocul pieței.

Luă o gură de coniac, așteptându-l pe Sturmbannführer-ul Willem Haase, un bărbat între două vârste, care avea controlul strategic, dar nu și tactic al *acțiunii* din acea zi. Atunci avea să fie golit ghetoul A, din Plac Zgody, către vest,

secțiunea cea mai importantă a ghetoului, cea în care locuiau toți evreii capabili de muncă (sănătoși, plini de speranță, încăpățânați). Ghetoul B, zona mai mică, aflată la câteva intersecții mai departe, spre capătul estic, îi adăpostea pe cei bătrâni: aceia aveau cele mai mici șanse de angajare, așa că zona urma să fie dezafectată la căderea serii sau a doua zi. Locatarii erau destinați marelui lagăr de exterminare al comandantului Rudolf Höss, de la Auschwitz. Ghetoul B presupunea o muncă simplă, cinstită, ghetoul A – o luptă, o provocare.

Toată lumea voise să fie acolo în acea zi, pentru că acea zi însemna istorie. Timp de mai bine de șapte secole existase o Cracovie evreiască. Până seara, sau cel mult până a doua zi, aceste șapte secole vor deveni o amintire, iar Cracovia va fi *judenfrei*. Fiecare oficial SS, cât de mărunț, dorea să fie în stare să povestească cum se întâmplase. Chiar și Unkelbach, *Treuhänder* la fabrica de tacâmuri Progress, își pusese uniforma de subofițer și pornise prin ghetou cu una dintre echipe. Prin urmare, distinsul Wilhelm Haase, ofițer activ și implicat în planificarea acestei *Aktion*, avea toate motivele să se afle acolo.

Amon suferea de obișnuita-i durere ușoară de cap și se simțea cam secătuit de insomnia rebelă care-l chinase în primele ore ale dimineții. Acum era totuși acolo și încerca un oarecare entuziasm profesional. Iată un dar minunat pe care Partidul Național-Socialist îl oferise oamenilor din SS: puteau intra în luptă fără vreun risc fizic, puteau obține gloria fără neplăcuta eventualitate de a fi împușcat, care ar fi întunecat întreaga afacere. Impunitatea⁴ psihică era mai greu de obținut. Mai toți ofițerii SS aveau câte un prieten care se sinucisese. Documentele de pregătire SS, concepute spre a combate aceste morți inutile, subliniau simplismul ideii potrivit căreia, dat fiind că evreii nu purtau nicio armă vizibilă, ei nu dispuneau nici de arme economice, sociale sau politice. De fapt, erau înarmați până-n dinți. Oțeliți-vă! spuneau documentele. Căci copilul evreu este o bombă culturală cu efect întârziat, evreica – un potențial biologic al trădării, evreul matur – un dușman mult mai serios decât putea spera să devină orice rus.

Amon era oțelit. Știa că nu putea fi atins, și gândul acesta îi provoca acea surescitare delicioasă pe care un alergător de cursă lungă o simte înaintea unei competiții pe care intuiește că o va câștiga. Amon nutrea un dispreț amuzat față de ofițerii care lăsaus acțiunea în sine pe seama soldaților și subofițerilor. Simțea că într-un fel lucrul acesta asta putea fi mult mai periculos decât propria participare. El va arăta drumul, așa cum făcuse cu Diana Reiter. Cunoștea euforia care avea să se acumuleze în timpul zilei, senzația de mulțumire, de împlinire, care va crește o dată cu gustul pentru băutură, pe măsură ce se va apropia amiaza și ritmul se va înteti. În pofida norilor joși și sordizi, știa că este una dintre cele mai frumoase zile, că atunci când va fi bătrân și această rasă

4 Impunitate - Scutirea de pedeapsa

dispărută, tinerii vor pune întrebări, minunându-se la auzul unor istorioare despre asemenea zile.

La mai puțin de un kilometru distanță, în dimineața aceea mohorâtă când se lichida ghetoul, un doctor de la sanatoriul de convalescenți, dr. D. Se trezise și el cu mintea limpede și activă. Etajul spitalului, unde stătea printre ultimii săi pacienți, se găsea cufundat în întuneric și era mulțumit că durerea și febra îi țineau izolați sus, deasupra străzii.

Pentru că, la nivelul străzii, toată lumea știa ce se întâmplase la spitalul de boli contagioase de lângă Plac Zgody. Un detașament SS, condus de Oberscharführer-ul Albert Hujar, sosise să închidă spitalul și o găsisese acolo pe doctorița Rosalia Blau, stând printre paturile pacienților săi bolnavi de tuberculoză și scarlatină care, spusese ea, n-ar fi trebuit mutați din loc. Pe copiii bolnavi de tuse convulsivă îi trimisese ceva mai devreme acasă, dar pe bolnavii de scarlatină era prea periculos să-i miște, atât pentru ei, cât și pentru comunitate; iar cei suferinzi de tuberculoză erau pur și simplu prea bolnavi ca să poată merge.

Deoarece scarlatina este o boală a adolescenței, mare parte a pacienților doctoriței Blau erau fete între doisprezece și șaisprezece ani. Pusă în fața lui Albert Hujar, doctorița arătă – ca o garanție a raționamentului său profesional – către aceste fete cu ochi mari, sticlind de febră.

Aționând pe baza mandatului primit în săptămâna precedentă de la Amon Goeth, Hujar o împușcă pe doctoriță în cap. Pacienții bolnavi de boli infecțioase, o parte încercând să se ridice în paturile lor, alții detașați de lumea reală în delirul lor, fură executați cu foc automat. Când detașamentul își isprăvi treaba, s-a trimis la etaj o echipă de oameni din ghetou ca să se ocupe de morți sau să adune așternuturile însângerate și să șteargă pereții.

Sanatoriul pentru convalescenți era situat în ceea ce fusese înainte de război o secție de poliție poloneză. Pe durata existenței ghetoului, cele trei etaje fuseseră pline de bolnavi.

Directorul era un medic respectabil, pe nume dr. B. În acea mohorâtă dimineață de 13 martie, doctorii B. Și D. Reduseseră ocupanții saloanelor la patru persoane, toți nedeplasabili. Unul dintre ei era un tânăr muncitor, bolnav de tuberculoză galopantă, al doilea un muzician talentat, cu o afecțiune gravă la rinichi. Pentru doctorul D. Era important ca, sub o formă oarecare, aceștia să fie scutiți de spaima unei rafale sălbătice de gloanțe. Cu atât mai mult orbul care suferise un infarct și bătrânul domn pe care o operație anterioară de cancer intestinal îl lăsase slăbit și cu povara unei colostomii.

Echipa de medici de acolo, inclusiv doctorul D., avea o înaltă pregătire. Din acest spital de ghetou, prost echipat, provenea primul raport polonez asupra bolii

eritroblastice a lui Weil – o afecțiune a măduvei osoase – și a sindromului Wolff-Parkinson-White. În dimineața aceea, însă, pe doctorul D. Îl preocupa problema cianurii.

Având în minte opțiunea sinuciderii, doctorul achiziționase o anumită cantitate de soluție de acid cianhidric. Știa că și alți doctori făcuseră la fel. Anul trecut, sindromul depresiv fusese aproape o epidemie în ghetou. Îl afectase și pe el. Era tânăr, cu brațe puternice. Și, totuși, chiar istoria părea să se fi îmbolnăvit. Gândul că avea acces la cianură îl liniștea în zilele cele mai dificile. În această etapă târzie a istoriei ghetoului era singurul produs farmaceutic care le rămăsese, lui și celorlalți doctori, într-o cantitate apreciabilă. Vomitivale, eterul și chiar aspirina se terminaseră. Cianura era singurul medicament sofisticat pe care-l mai avea.

În dimineața aceea, înainte de ora cinci, doctorul D. Fusese trezit în camera sa din strada Wit Stwosz de zgomotul camioanelor care treceau pe lângă ziduri. Privind în jos pe fereastră, văzuse Sonderkommando-urile adunându-se lângă râu și înțelese că veniseră să declanșeze o *acțiune* decisivă în ghetou. Se repezise la spital și îi găsisese pe doctorul B. Și personalul de serviciu deja acolo, stăpâniți de același gând, aranjând ca fiecare pacient care se putea mișca să fie coborât din saloane și luat acasă de rude sau de prieteni. Când plecaseră toți – în afara celor patru – doctorul D. Spuse surorilor să plece și toate se supuseră, cu excepția uneia mai bătrâne. Acum, ea și doctorii B. Și D. Rămaseră cu ultimii patru pacienți în spitalul aproape pustiu.

B. Și D. Nu vorbiră prea mult. Fiecare avea cianură și dr. D. Înțelese curând că pe doctorul B. Îl preocupa, din păcate, aceeași problemă.

Se vor sinucide, da. Dar exista și eutanasia. Ideea îl îngrozea. Avea un obraz delicat și cearcăne în jurul ochilor. Problemele etice îl făceau să sufere, resimțindu-le la fel de intim ca și organele propriului trup. Știa că un medic cu bun simț și o seringă, dar cu prea puțin altceva care să-i vină în ajutor, putea face o listă, la fel de ușor ca o listă de cumpărături, prezentând avantajele ambelor acțiuni: să injecteze cianură sau să abandoneze pacienții Sonderkommandourilor. Dar D. Știa că astfel de lucruri nu se rezolvau niciodată prin simple înșiriri de cuvinte, că etica era o problemă mai presus decât algebra și mai chinuitoare.

Din când în când, dr. B. Se ducea la fereastră și privea afară, să vadă dacă începuse ceva în stradă. Apoi se întorcea către D., cu un calm profesional în privire. B., înțelese D., se gândea, de asemenea, la o serie de variante. Întorcea problema pe toate fețele, ca pe un pachet de cărți, apoi începea din nou. Sinucidere, eutanasia, acid cianhidric. O idee tentantă: stai să te găsească între paturi, ca pe Rozalia Blau. O alta: folosește tu însuși cianura și administrează-o și bolnavilor. Cea de-a doua idee îl tenta mai mult pe D., părând mai puțin pasivă decât prima. Ca urmare a stării depresive din ultimele trei nopți, simțea o nevoie

imperioasă de a lua acea otravă rapidă, ca și cum ar fi fost mai degrabă o băutură tare sau un drog, necesar oricărei victime pentru a-și îndulci ultimele ceasuri.

Pentru un ins chibzuit ca doctorul D., o asemenea atitudine era un motiv serios pentru a nu înghiți otrava. Pentru el, motivația sinuciderii se născuse în copilărie, când tatăl său îi citise în Josephus povestea sinuciderii în masă a zeloșilor de la Marea Moartă, pe cale de a fi capturați de romani. Principiul era că moartea nu trebuie privită ca un liman fericit, ci ca un refuz limpede al capitulării. Principiile sânt principii, desigur, dar spaima care te cuprinde într-o dimineață întunecată e cu totul altceva. D. Era însă un om cu principii.

Și avea o soție. El și soția sa puteau găsi o altă cale de ieșire și o știa. Aceasta trecea prin canalele de scurgere de la intersecția străzilor Piwna și Krakusa. Canalele și o fugă plină de riscuri către pădurile din Ojcow. Se temea de asta mai mult decât de uitarea rapidă oferită de cianură. Dacă îi oprea Poliția Albastră sau cea germană și-i trăgeau în jos pantalonii, putea trece testul mulțumită doctorului Lachs. Lachs era un distins chirurg plastic care învățase mulți tineri evrei din Cracovia cum să-și lungească pielea prepuțului fără să sângereze, dormind cu o greutate legată-de ea – o sticlă conținând, treptat, o cantitate din ce în ce mai mare de apă. Era, spunea Lachs, o stratagemă folosită de evrei în perioada persecuției romane, iar intensitatea activității SSului în Cracovia în ultimele optsprezece luni îl făcuse să reînvie această metodă. Doctorul îi vorbise tânărului său» coleg despre metodă, și faptul că avusese un oarecare succes îi îngăduise lui D. Să întrevadă mai puține motive de sinucidere.

În zori, sora, o femeie echilibrată, de aproape patruzeci de ani, veni la dr. D. Și își prezentă raportul de dimineață. Tânărul se odihnea bine, dar orbul cu infarct era neliniștit; muzicantul și cel cu tumoarea intestinală avuseseră o noapte chinuită. Oricum, în spital era liniște acum. Pacienții se mai răsuceau în ultimele minute ale somnului sau în intimitatea durerii lor. Doctorul D. Ieși în balconul înghețat de deasupra curții ca să fumeze o țigară și să întoarcă din nou problemele pe toate fețele.

Anul trecut se aflase la vechiul spital de contagioși din Rekawka în momentul în care cei din SS hotărâseră să închidă secțiunea aceea a ghetoului și să reamplaseze spitalul. Aliniaseră personalul la perete și târâseră pacienții în jos pe scări. O văzuse pe bătrână doamnă Reisman prinzându-și piciorul între barele balustradei; un SS-ist a tras-o de celălalt picior fără să se oprească, ca să o scoată de acolo, și a continuat să tragă până când membrul se rupsesse cu o trosnitură puternică. Așa erau mutați pacienții în ghetou. Dar anul trecut nimeni nu se gândise la eutanasiu. În momentul acela, toată lumea mai spera că lucrurile s-ar putea îmbunătăți.

Acum, chiar dacă el și doctorul B. Se hotărau, nu știa dacă avea forța să dea bolnavilor cianura sau să privească pe altcineva făcând-o și să-și păstreze calmul

profesional. Situația era la fel de absurdă ca și disputa unor tineri care s-ar contrazice dacă e bine sau nu să abordezi o fată de care ești îndrăgostit. Chiar dacă se hotărau, asta tot nu mai avea nicio importanță, gestul acela trebuia *făcut*.

Se afla încă afară, pe balcon, când auzi primul zgomot, începuseră devreme și veneau dinspre partea de răsărit a ghetoului strigătele *Raus! Raus!* izbucnite din megafoane, obișnuitele minciuni despre bagaje, cărora unii încă le mai dădeau crezare. Pe străzile pustii și în încăperile în care nimeni nu se mișca se putea auzi tocmai din piața Zgody și de la malul râului, de pe strada Nadwislanska, un murmur definit de groază care-l făcu chiar și pe dr. D. Să tremure.

Apoi auzi prima rafală, destul de puternică încât să trezească pacienții și, ciudat, după rafală, un urlat din megafon către o voce feminină plângăreață. Apoi vaietele se întrerupseră brusc, după o altă rafală, și urmă un alt vaiet, al nenorociților mânați de zbieretele SS-iștilor, de nervoșii oameni din OD și de vecini; acea mărturie sonoră a suferinței se stingea în cel mai îndepărtat colț al ghetoului, unde exista o poartă. Înțelese că zgomotul străbătuse chiar și prin zidul stării precomatoase a muzicianului cu afecțiunea renală.

Când se reîntoarse în salon, îi văzu pe toți privindu-l. Simțea, fără să vadă, trupurile lor încordate sub pături, iar bătrânul cu colostomie țipă din cauza spasmelor musculare.

— Doctore, doctore! strigă cineva.

— Vă rog, răspunse dr. D. Voia să spună „sunt aici, iar ei se află încă departe”

Se întoarse către dr. B. Care-și miși ochii auzind zgomotul ce izbucnise din nou la trei străzi distanță. Îi făcu un semn din cap și se duse până la dulăpiorul farmaceutic încuiat de la capătul salonului, se întoarse cu o sticlă de acid cianhidric. După o pauză, dr. D. Se apropie de colegul său. Ar fi putut rămâne pe loc, lăsând toată treaba în seama lui B. Ghicea că omul avea puterea s-o facă singur, fără aprobarea vreunui confrate. Ar fi fost rușinos, gândi, să nu-ți exprimi votul, să nu preiei o parte din sarcină. Deși mai tânăr decât dr. B., era un membru al Universității Jagellone, un specialist, un gânditor. Cu toate acestea, voia să stea alături de dr. B.

— Ei bine, spuse dr. B., arătându-i sticla.

Cuvintele fură aproape acoperite de țipetele unei femei și de ordinele lătrate de la capătul celălalt al străzii Jozefinska. Dr. B. Chemă sora.

— Pune-i fiecărui pacient patruzeci de picături, în apă.

— Patruzeci de picături?! repetă ea. Știa ce medicament era acela.

— Exact, răspunse dr. B.

Dr. D. Întoarse privirea către femeie ca și cum ar fi vrut să-i spună: sunt puternic acum, aş putea să le dau eu însumi. Dar dacă aş face-o, asta i-ar alarma. Fiecare pacient ştie că surorile le administrează medicamentele.

În timp ce sora prepara amestecul, doctorul rătăci prin salon, lăsându-și palma pe brațul bătrânului.

— Am ceva care o să te ajute, Roman, spuse.

Dr. D. Simți cu uimire întreaga istorie a bătrânului străfulgerându-l prin piele. Pentru o secundă, ca o flacăra, se află acolo tânărul Roman, crescut în sudul Poloniei lui Franz Josef, care frânsese inimile doamnelor din cochetul oraș, mica Viena, bijuteria Vistulei, Cracovia; purtând uniforma lui Franz Josef și urcând în munți pentru manevrele de primăvară; făcând pe soldatul de ciocolată în Rynek Glowny, cu fetele din Kazimierz, un oraș al dantelurilor și patiseriilor; suind înălțimile Kosciuszko și furând un sărut prin tufișuri. Cum a putut să evolueze așa lumea într-o viață de om? întrebă tânărul din bătrânul Roman. De la Franz Josef la subofițerii care avuseseră ordin să le dea morții pe Rosalia Blau și pe fetele bolnave de scarlatină?

— Te rog, Roman, spuse dr. D., de parcă ar fi vrut să-i ceară bătrânului să se relaxeze.

Credea că Sonderkommando⁵-urile puteau ajunge acolo într-o oră. Simți tentația de a-i împărtăși secretul, dar rezistă. Dr. B. Fusese darnic cu doza. Câteva secunde de sufocare și o vagă uimire nu aveau să fie ceva nou sau o senzație intolerabilă pentru bătrânul Roman.

Când sora sosi cu patru pahare de medicamente, niciunul nu întrebă ce le aducea. Dr. D. N-avea să știe niciodată dacă vreunul dintre ei înțelese. Se întoarse cu spatele și privi la ceas. Se temea că atunci când or să bea, se vor auzi niște zgomote mai rele decât gâfăiturile și icnetele obișnuite într-un spital. Sora murmură:

— Acesta-i pentru dumneavoastră.

Auzi o răsuflare adâncă. Nu știa dacă era vreun pacient sau sora. Femeia asta este eroul zilei, își zise.

Când se întoarse, sora îl trezea pe tânărul cu afecțiunea renală, muzicianul somnoros, și-i oferea paharul. De la capătul îndepărtat al salonului, dr. B. Îl privea. Era îmbrăcat cu o haină albă, curată. Dr. D. Se apropie de bătrânul Roman și-i luă pulsul. Nu simți nimic. Într-un pat de la celălalt capăt al salonului, muzicianul se străduia să înghită amestecul cu miros de migdale amare.

⁵ Sonderkommando – unitati de lucru din lagarele naziste, formate din prizonieri, obligate sub amenintarea cu moartea sa evacueze victimele din camerele de gazare in timpul Holocaustului.

Totul se petrecu ușor, așa cum sperase. Îi privi – gurile căscate, totuși nu obscen, ochii înghețați și nemișcați, capul lăsat pe spate, fețele orientate către tavan – cu invidia pe care oricare locuitor al ghetoului ar fi simțit-o pentru cei ce reușiseră să scape.

CAPITOLUL 21

Poldek Pfefferberg locuia în comun într-o cameră de la etajul al doilea al unei case din secolul al XIX-lea, de la capătul străzii Jozefinska. Prin ferestre, peste zidul ghetoului, se vedea Vistula, pe care treceau în sus și în jos șleperi poloneze, fără să le pese că aceea era zi a ghetoului, iar motoarele bărcilor de patrulare ale SSului păcăneau la fel de nevinovat ca ale celor de agrement. Pfefferberg aștepta împreună cu soția lui sosirea Sonderkommando-urilor și ordinul să iasă în stradă. Mila era o fată mărunță, nervoasă, de douăzeci și doi de ani, refugiată din Lodz, cu care Poldek se căsătorise în primele zile ale existenței ghetoului. Era urmașa multor generații de medici; tatăl său fusese chirurg și mărise de tânăr, în 1937; mama ei, dermatolog, pierise, în timpul unei *acțiuni* din ghetoul din Tarnow, anul trecut, în același fel în care murise Rosalia Blau de la spitalul de boli contagioase: secerată cu foc de armă automată între pacienții săi.

Mila avusese o copilărie fericită, chiar și la Lodz, unde evreii nu erau bine văzuți, și începuse să studieze medicina la Viena cu un an înainte de război. Se întâlniseră când cei din Lodz fuseseră transportați la Cracovia, în 1939. Ea se trezise repartizată în același” apartament cu vioiul Poldek Pfefferberg.

Acum el, ca și Mila, era ultimul din familia sa. Mama care redecorase cândva apartamentul lui Schindler din strada Straszewski, fusese expediată împreună cu tatăl său în ghetoul din Tarnow. De acolo, se va descoperi până la urmă, fuseseră duși la Belzec și uciși. Sora și cumnatul său, cu documente de identitate ariene, dispăruseră în închisoarea Pawiak din Varșovia. El și Mila nu se mai aveau decât unul pe celălalt, între ei exista o prăpastie din punct de vedere temperamental: Poldek era un băiat comunicativ, un lider, un organizator, genul care, atunci când apare cineva și întreabă „pentru numele lui Dumnezeu, ce se întâmplă”, face un pas înainte și vorbește. Mila era tăcută, trăsătură accentuată de implacabila soartă care-i înghițise familia. Într-o epocă liniștită, comuniunea acestor două suflete ar fi fost excelentă. Era nu numai o femeie inteligentă, dar și înțeleaptă – o mare de liniște. Avea un fel de a fi ironic, care reușea să stăpânească torențele oratorice ale lui Poldek Pfefferberg. Totuși, în această zi imposibilă se certaseră.

Deși Mila era dispusă, dacă s-ar fi ivit ocazia, să părăsească ghetoul, ba chiar să-și imagineze că s-ar refugia în pădure ca partizani, se temea de canalele de scurgere. Poldek le folosise de mai multe ori pentru a părăsi ghetoul, chiar și

atunci când la unul dintre capete se afla câteodată poliția. Prietenul și fostul său profesor doctorul D. Adusese vorba de curând despre ele ca despre un traseu de evadare care n-ar fi fost păzit în ziua în care Sonderkommando-urile ar fi intrat în ghetou. Singura problemă era să aștepti amurgul grăbit al zilei de iarnă. Ușa casei doctorului se afla la câțiva metri de un capac de scurgere. Odată ajuns acolo jos, apuci pe tunelul din stânga, care te duce pe sub străzile din Podgorze ce nu aparțin de ghetou, până la o ieșire pe malul Vistulei, în apropiere de canalul străzii Zatorska. Cu o zi în urmă, dr. D. Îi spusese ce hotărâse. El și soția sa vor încerca să iasă prin canal, iar Pfefferberg și Mila erau bineveniți dacă voiau să li se alăture. Poldek nu reușise atunci să o convingă pe Mila sau să ia vreo hotărâre el însuși. Mila se temea, pe bună dreptate, că SS-iștii ar putea umple canalele cu gaz sau ar sosi mai devreme la locuința lor de la capătul celălalt al străzii Jozefinska.

Ziua trecu greu și plină de tensiune în încăperea din pod, cei doi așteptând să se hotărască în ce parte s-o ia. Probabil că vecinii așteptau la fel. Poate că o parte' dintre ei, nevrând să zăbovească atâta timp, o porniseră deja pe stradă cu bagajele și valizele, plini de speranță, căci, într-un fel, amestecul acela de sunete era menit parcă să te scoată pe scări – zgomote violente care răzbăteau înfundat de la distanță de câteva străzi; iar aici, o tăcere în care puteai auzi trosnetele lemnăriei vechi și nepăsătoare a casei, măsurând ultimele și cele mai cumplite ore ale locatarilor. În după-amiaza murdară, Poldek și Mila își mestecară bucățile de pâine neagră, trei șute de grame de fiecare, pe care le economisiseră. Zgomotele repetate ale *acțiunii* se revărsau din colțul străzii Węsierska, o stradă mai îndepărtată; către mijlocul după-amiezii încetară. Se lăsă o tăcere aproape desăvârșită. La primul etaj cineva încercă, fără succes, să folosească o toaletă ce funcționa prost. La ora aceea încă își mai puteau închipui că fuseseră uitați.

În ciuda întunericului, ultima după-amiază a vieții lor de chiriași în strada Jozefinska nr. 2 refuza să se sfârșească. De fapt, lumina era destul de slabă, se gândea Poldek, ca să încerce să ajungă la canal fără să mai aștepte lăsarea întunericului. Avea de gând acum, că lucrurile se mai liniștiseră, să iasă și să se consulte cu dr. D. Te rog! spuse Mila, dar el o liniști. Nu va ieși pe stradă, ci se va deplasa prin rețeaua de găuri care lega o clădire de cealaltă. Pe străzile de la capătul acesta nu păreau să bântuie patrule. Avea să se ferească de eventualii polițiști sau de SS-iștii de la intersecții și se va întoarce în cinci minute.

— Draga mea, draga mea, îi spuse, trebuie să stau de vorba cu dr. D.

Coborî scările și trecu în curte printr-6 gaură din zidul grajdului, fără să iasă în stradă până când ajunse la Oficiul Forțelor de Muncă. Acolo riscă să traverseze strada cea largă, intrând în curtea interioară, triumfiulară a clădirii de peste drum, întâlnind din când în când grupuri de oameni tulburați și neliniștiți, comunicându-și unul altuia zvonuri sau dezbătând alternative în bucătării, barăci, curți și coridoare. Ieși în strada Krakusa chiar în fața casei doctorului.

Traversă neobservat de o patrulă din apropiere, care activa către limita sudică a ghetoului la trei străzi distanță de zona în care Schindler fusese martorul primei demonstrații de politică rasială a Reichului.

Casa doctorului D. Era goală, dar în curte Poldek întâlni un bărbat între două vârste care-i spuse că Sonderkommando-urile trecuseră deja prin casa aceea și dr. D. Și soția sa mai întâi se ascuseseră, apoi coborâseră în canal. Poate-i cel mai bun lucru de făcut, spuse omul. SS-iștii o să se întoarcă. Poldek încuviință dând din cap; cunoștea acum tacticile acestea, după ce supraviețuise atâtor *Aktion*.

Se întoarse pe drumul pe care venise și reuși din nou să traverseze strada. Dar găsi casa de la nr. 2 goală. Mila dispăruse cu bagajul lor. Toate ușile erau deschise, toate camerele goale. Se întrebă dacă nu se ascuseseră de fapt cu toții la spital – dr. D., doamna D., Mila. Poate că dr. D. Venise după ea din respect pentru lunga tradiție medicală a familiei ei și pentru că știa că îi e frică.

Poldek ieși din nou grăbit prin grajduri și, pe diferite alte treceri, ajunse în curtea spitalului. Ca niște steaguri abandonate de cei care se predaseră, de la balcoanele ambelor etaje atârnav cearșafuri însângerate. Pe pavaj se afla un morman de victime. Unele zăceau cu capetele sparte și membrele frânte. Nu erau, desigur, ultimii pacienți ai doctorilor B. Și D., ci oameni care fuseseră ținuți acolo în cursul zilei și apoi executați. Unii fuseseră închiși la etaj, împușcați și aruncați în curte.

Mai târziu, când va fi întrebat despre cadavrele din curtea spitalului ghetoului, Poldek va zice „șaiszeci sau șaptezeci”, deși nu avusese timp să numere piramida de trupuri. Cracovia fiind un oraș de provincie, unde Poldek crescuse ca un copil foarte sociabil în Podgorze și apoi în Centrum, frecventând împreună cu mama sa personalitățile influente și distinse ale orașului. El recunoscuse, așadar, în grămada aceea chipuri familiare, vechi clienți ai mamei sale, oameni care discutaseră cu el la gimnaziul Kosejuszko și îi răsplătiseră farmecul și răspunsurile precoce cu prăjituri și dulciuri. Acum erau expuși privirilor, contorsionați, în curtea plină de sânge.

Nu-i trecu prin cap să caute trupul soției sale și pe cel al doctorului D. În înspăimântătoarea movilă. Înțelese de ce se afla acolo. Credea nestrămutat în anii mai buni care aveau să vină, ani în care dreptatea va triumfa. Avea sentimentul acela pe care Schindler îl trăise pe dealul de lângă Rekawka cum că este un „martor”

Atenția-i fu atrasă de o mulțime de oameni pe strada Wągierska. Se deplasau către poarta Rekawka cu mișcarea monotonă, dar netemătoare a muncitorilor în drum către fabrică; în zilele de luni, sau a supporterilor unei echipe de fotbal înfrânte. În valul acela de oameni observă vecini din strada Jozefinska. Ieși din

curte purtând cu el, ca un fel de armă ascunsă în mânecă, imaginea celor văzute. Ce se întâmplase cu Mila? Știa oare cineva? Plecase deja, îi spuseră. Trecuseră pe acolo Sonderkommando-urile. Era poate dincolo de poartă, pe drumul către locul acela, către Plaszów.

El și Mila luaseră în considerare o situație ca aceasta. Dacă unul dintre ei ajungea la Plaszów, era mai bine ca celălalt să încerce să rămână afară. Știa că Mila avea talentul de a trece nebăgată în seamă, un dar minunat pentru deținuți, dar și că putea fi chinuită de o foame nemiloasă. De afară, el putea să devină furnizorul ei de alimente. Era convins că putea aranja astfel de lucruri. Nu era o hotărâre ușoară, totuși mulțimile amețite, abia păzite de cei din SS, îndreptându-se către poarta de sud și către fabricile înconjurate cu sârmă ghimpată de la Plaszów, îi îndreptăteau pe cei mai mulți oameni, poate în mod justificat, să creadă că în locul acela se vor afla în siguranță pe o perioadă îndelungată.

Deși se făcuse târziu, lumina era încă destul de puternică, de parcă stătea să ningă. Poldek reuși să traverseze strada și să intre într-unui dintre apartamentele goale de la parter. Se întrebă dacă erau într-adevăr goale sau pline de locuitori ai ghetoului, ascunși cu pricepere sau naivitate, cei care credeau că, oriunde te-ar duce cei din SS, până la urmă aveai să ajungi tot în camerele de gazare.

Căuta un loc, o ascunzătoare deosebită. Ajunse prin niște treceri între curți la depozitul de lemne de pe Jozefinska. Lemnul era rar în zilele acelea. Nu se aflau acolo stive de cherestea după care să te ascunzi. Locul care arăta cel mai bine era cel din spatele porților de fier de la intrarea în curte. Dimensiunile lor și întunericul păreau o promisiune pentru noaptea care urma. Mai târziu nu-i va veni să creadă că le alesese cu atâta entuziasm.

Se ghemui în spatele uneia dintre porți, care fusese împinsă până lângă peretele biroului abandonat. Prin crăpătura dintre poartă și stâlp putea să vadă toată strada, în direcția din care venise. Din spatele frunzelor înghețate din fier forjat, vedea un fragment de seară rece, de un cenușiu luminos. Își strânse mai bine haina la piept. Către poarta ghetoului se îndreptară în fugă un bărbat și o femeie, ocolind legăturile de haine, valizele cu etichete inutile, scrise cu litere mari: KLEINFEID, LEHRER, BAUME, WEINBERG, SMOLAR, STRUS, ROSENTHAL, BIRMAN, ZEITLIN. Pe numele acestea nu se vor emite niciun fel de chitanțe. „Grămezi de bunuri încărcate cu amintiri”, scrisese tânărul artist Baum despre o astfel de scenă. „Unde-mi sunt comorile?”

De dincolo de acest câmp de bătălie plin de bagaje abandonate, auzi lătrăturile agresive ale câinilor, apoi, pe pavajul străzii Jozefinska apărură trei SS-iști tropăind, unul dintre ei târât de o învâlmășeală canină care se dovedi a fi compusă din doi mari câini polițiști. Câinii își traseră stăpânul la numărul 41; ceilalți doi bărbați așteptară afară în stradă, pe trotuar. Poldek acordă cea mai mare atenție câinilor. Păreau rezultatul unei încrucișări între dalmațieni și câini

lupi. Pfefferberg tot mai vedea Cracovia ca un oraș minunat, iar asemenea câini păreau străini de locurile acelea, ca și cum ar fi fost aduși acolo dintr-un alt ghetou, mult mai sălbatic. Pentru că, fie și în această ultimă oră, printre resturile bagajelor, în spatele unei porți de fier, îi era recunoscător orașului și își închipuia că ultimele și cele mai înspăimântătoare momente se vor petrece în altă parte, într-un loc mai puțin plăcut. Această presupunere fu contrazisă în următoarea jumătate de minut.

Dar cele mai înspăimântătoare momente aveau loc la Cracovia. Prin crăpătura din poartă văzu o întâmplare care-i revelă că, dacă exista un pol al răului, acesta nu se afla la Tarnow, Czstochowa, Lwow sau Varșovia, așa cum ți-ai fi putut închipui, ci în partea nordică a străzii Josefinska, la o sută douăzeci de pași depărtare. De la numărul 41 ieșiră urlând o femeie cu un copil. Unul dintre câini o înșfăcase, prin rochie, de pulpa piciorului. SS-istul care îngrijea de câini apucă copilul și-l izbi de perete. Zgomotul îl făcu pe Pfefferberg să închidă ochii și așa se face că auzi doar împușcătura care puse capăt urlletelor de protest ale femeii.

Așa cum avea să aprecieze mai târziu că grămada de trupuri din curtea spitalului număra șazeci sau șaptezeci de persoane, tot astfel va susține și că bietul copil nu avea mai mult de doi sau trei ani.

Poate încă înainte de a muri femeia, cu siguranță mai înainte ca el însuși să-și dea seama că se mișcă, de parcă hotărârea izvorâse de undeva, ca o glandă ascunsă în spatele frunții, Pfefferberg renunță la adăpostul precar al înghețatei porți de fier, care nu avea cum să-l protejeze de câini, și se trezi în curtea deschisă. Adoptă imediat atitudinea milităroasă învățată în armata poloneză. Ieși din curtea depozitului de lemne cu aerul cuiva care primise o însărcinare oficială, se aplecă și începu să ridice legăturile și bagajele, dându-le la o parte din drum, aranjându-le ordonat într-o grămadă sprijinită de pereți. Îi auzea pe cei trei SS-iști apropiindu-se, răsufierea mârâită a câinilor era aproape palpabilă și întreaga inserare se aduna în lesele lor întinse până la refuz. Când consideră că se aflau la zece pași de el, se ridică și-și îngădui jocul evreului supus, de origine europeană. Se făcu că îi observă. Văzu cizmele și pantalonii de călărie plini de sânge, dar ei nu păreau jenați să apară în fața unei ființe umane îmbrăcați astfel.

Ofițerul din mijloc era cel mai înalt. Nu arăta a ucigaș, avea o față sensibilă, largă și o linie delicată a buzelor.

Îmbrăcat în haina sa mototolită, Pfefferberg izbi din călcâiele de carton ale pantofilor, ca ostașii polonezi și salută ofițerul din mijloc. Nu cunoștea gradele SS și nu știa cum să i se adreseze.

— Herr... spuse, Herr Kommandant!

Era un termen pe care creierul, amenințat cu dispariția, îl azvârlise din străfundurile sale cu o energie de-a dreptul electrică. Se dovedi a fi cuvântul

exact, pentru că bărbatul înalt era Amon Goeth, plin de vitalitate în după-amiaza aceea, mulțumit de progresele zilei și capabil de a-și exercita instantaneu și instinctiv puterea, așa cum Poldek Pfefferberg își folosea instinctiv trucurile.

— Herr Kommandant, vă raportez cu respect că am primit ordinul de a pune toate bagajele împreună pe o parte a străzii, astfel încât să nu încurce circulația.

Câinii se smuceau către el, trăgând de lesă. Din experiența lor de la antrenament și din ritmul *acțiunii* acelei zile, se așteptau să fie lăsați să sară la încheietura mâinilor și la pânțele lui Pfefferberg. Mârâiturile lor nu i se păreau doar feroce, ci și pline de încredere în rezultat, iar întrebarea era dacă SS-istul din stingă domnului comandant avea suficientă putere să-i țină. Pfefferberg nu se aștepta la prea mult. N-ar fi fost surprins să se trezească îngropat sub trupurile câinilor și, după o vreme, un glonț să-l scape de colții lor. Dacă femeia nu reușise să scape nici pentru că era mamă, el avea puține șanse cu povestea bagajelor și curățarea unei străzi pe care circulația pietonilor fusese, în orice caz, interzisă.

Dar pe comandant îl amuza mai mult Pfefferberg decât femeia aceea. Iată aici o mostră de *Ghettomensch* jucându-se de-a soldatul în fața a trei ofițeri SS, dând raportul servil – în caz că era adevărat – și obraznic în caz contrar. Dar mai presus de toate, atitudinea sa era o schimbare de stil pentru o victimă. Dintre toți condamnații din ziua aceea, nimeni altcineva nu încercase să pocnească din călcâie. Prin urmare, Herr Kommandant putea să-și exercite dreptul regal de a-și manifesta amuzamentul neașteptat și irațional. Își dădu capul pe spate, cu buza superioară ridicată. Urmă un râs sănătos, iar colegii săi zâmbiră și clătinară din capete față de o asemenea explozie.

Cu excelența sa voce de bariton, Obersturmführer-ul Goeth spuse:

— Avem noi grijă de tot. Ultimul grup părăsește ghetoul. *Verschwinde!* Asta înseamnă: dispari, soldățel polonez.

Pfefferberg începu să alerge fără să se uite înapoi și nu l-ar fi surprins dacă ar fi fost împușcat pe la spate. Alergând, ajunse la colțul străzii Węsierska, trecu mai departe, apoi pe lângă curtea spitalului unde, cu câteva ore în urmă, fusese un martor. Când ajunse în apropierea pieței, întunericul se lăsă brusc și aleile familiare ale ghetoului se pierdură în umbră. În piața Podgorze așteptau ultimele grupuri de deținuți, înconjurați de un cordon larg de SS-iști și ucraineni.

— Cred că sunt ultimul scăpat cu viață, le spuse celor din mulțime.

În afară de el, mai erau bijutierul Wulkan, soția și fiul acestuia. Wulkan lucrase în ultimele luni la fabrica Progress și, știind ce urma să se întâmple, îl abordase pe supraveghetorul Unkelbach întinzându-i un diamant mare, ascuns timp de doi ani în căptușeala unei haine.

— Herr Unkelbach, eu plec oriunde m-ar trimite, dar soția mea n-o să reziste la atâta zarvă și violență.

Wulkan, soția sa și fiul său vor aștepta la secția de poliție a ODului, sub protecția unui polițist evreu pe care-l cunoșteau, și poate că în cursul zilei Herr Unkelbach va veni și îi va duce la Plaszków, în liniște și fără vărsare de sânge. Stăteau de dimineață într-o celulă a secției de poliție, dar fusese o așteptare tot atât de înfricoșătoare cum ar fi fost în propria lor bucătărie. Copilul era plictisit și îngrozit, iar soția lui continua să șuiere reproșurile: „Unde e? O să vină până la urmă? Oh, ce oameni, ce oameni!”

De fapt, Unkelbach își făcuse apariția la începutul după-amiezii, intrând în Ordnungsdienst ca să folosească toaleta și să bea cafea. Ieșind din biroul în care-l așteptase, Wulkan zări un *Treuhänder* Unkelbach pe care nu-l mai văzuse până atunci, un bărbat în uniforma unui subofițer SS, fumând și schimbând fraze scurte, nervoase, cu un alt SS-ist, folosindu-se de o mână ca să ducă la gură și să soarbă nesățios înghițituri mari de cafea, scoțând valuri de fum și înghițind pe nemestecate, cu mușcăături mari, bucăți dintr-o pâine neagră, în timp ce ținea pistolul cu mâna stângă, pe pupitrul secției de poliție, ca un animal ce se odihnește, și pete întunecate de sânge se întindeau pe pieptul uniformei sale. Întoarse ochii către Wulkan, dar nu-l văzu. Wulkan înțelese imediat că Unkelbach nu trișa, dar pur și simplu nu-și amintea de el – omul era beat, dar nu de alcool. Dacă Wulkan l-ar fi strigat, răspunsul ar fi fost o privire fixă, de neînțelegere uimită, urmată, destul de sigur, de ceva mai rău.

Bijutierul renunță și se întoarse lângă soția lui. Ea continua să spună: „De ce n-ai vorbit cu el? O să vorbesc eu cu el dacă mai rămâne aici!” Dar apoi văzu și ea umbra din ochii lui Wulkan și strecură o privire pe după canatul ușii. Unkelbach se pregătea să plece. Zări neobișnuita uniformă, sângele mărunților negustori și ale nevestelor lor împrăștiat pe pieptul lui, lăsă să-i scape un scâncet și se întoarse la scaunul ei.

Căzu la rândul său într-o stare de disperare profundă, și așteptarea deveni, într-o anumită privință, mai ușoară. Omul din OD pe care-l cunoșteau le readuse obișnuita speranță și neliniște. Le spuse că toate grupurile din OD, cu excepția pretorienilor lui Spira, fuseseră obligate să părăsească ghetoul până la ora optsprezece și să ajungă la șoseaua Wieliczka- Plaszków. Avea să se îngrijească să vadă dacă exista vreo modalitate de a-i strecura într-unui dintre vehiculele lor.

Întunericul se lăsă în urma lui Pfefferberg, ultimul grup de deținuți se adunase în piața Podgorze, doctorul D. Și soția sa se deplasau către est, în compania și sub protecția unui grup de zgomotoși bețivi polonezi, iar echipele de Sonderkommando mai trăgeau un fum înainte de ultimul raid prin apartamente, când două căruțe trase de cai sosiră la ușa secției de poliție. Familia Wulkan fu ascunsă sub cutiile cu documente și legăturile de haine. Symke Spira și

camarazii săi nu se vedeau nicăieri. Își găsiseră de lucru pe undeva pe stradă, bând cafea cu subofițerii, celebrându-și permanența în interiorul sistemului.

Dar înainte ca cele două căruțe să iasă pe poarta ghetoului, familia Wulkan, strivită la podea de greutatea cutiilor, auzi o rafală prelungă de arme și pistoale automate venind dinspre străzile din spatele lor. Însemna că Amon Goeth și Willi Haase, Albert Hujar și alte câteva sute năvăleau în ascunzătorile din poduri, spărgeau tavanele false, lăzile din pivnițe și îi găseau acolo pe cei care tăcuseră toată ziua, plini de speranțe.

Peste patru sute de oameni au fost descoperiți astfel în cursul nopții și executați în stradă.

În următoarele două zile, trupurile lor au fost duse la Plaszów în camioane deschise și îngropate în două gropi comune în pădurile de lângă noul lagăr.

CAPITOLUL 22

Nu știm în ce stare sufletească a petrecut Oskar Schindler ziua de 13 martie; ultima și cea mai înfiorătoare zi a ghetoului. Dar când muncitorii reveniră, sub pază, de la Plaszów, la fabrica sa, era din nou gata să strângă date pe care să le transmită doctorului Sediacek, la următoarea vizită. Află de la deținuți că Zwangsarbeitslager Plaszów – așa cum era cunoscut în administrația SS – nu era un imperiu al rațiunii. Goeth își satisfăcuse deja preferința pentru ingineri, punând santinelele să-l bată pe Zygmunt Grunberg până ce acesta intrase în comă, după care îl transportase atât de târziu la spitalul din apropierea lagărului femeilor încât moartea lui să fie sigură. De la deținuții care mâncau supă consistentă de amiază la Deutsche Email Fabrik, auzi de asemenea că Plaszów era folosit nu numai ca lagăr de muncă, dar și ca loc de execuție. În tot lagărul se putea auzi zgomotul focurilor de armă, iar unii dintre prizonieri fuseseră chiar martori. De exemplu, deținutul M.⁶, care, înainte de război, avusese un magazin de decorațiuni interioare la Cracovia. În primele zile ale existenței lagărului i se ceru să decoreze locuințele celor din SS, câteva căsuțe de țară care flancau pajiștea din nordul lagărului. Ca orice meseriaș de valoare, avea mai multă libertate de mișcare și, într-o după-amiază de primăvară, mergea pe o cărare de la vila Untersturmführerului Leo John către dealul Chujowa Gorka, pe a cărui culme se înălța fortul austriac.

Înainte de a apuca să se întoarcă și să coboare panta către curtea fabricii, a trebuit să se oprească pentru a lăsa un camion al armatei să urce la deal. Observase că sub prelată se aflau femei, sub paza unor santinele ucrainene îmbrăcate în salopete albe. Se ascunsese în spatele unei stive de lemne și, printre

⁶ În prezent locuiește la Viena și nu dorește să-i fie folosit numele (n. a.)

crăpăturile acestora, văzuse destul de neclar femeile coborâte din camion și împinse în interiorul fortului, refuzând să se dezbrace. Bărbatul care urla ordinele acolo era SS-istul Edmund Sdrojewski. Subofițerii ucraineni treceau printre femei, izbindu-le cu biciul. M. Presupuse că erau evreice, aduse de la închisoarea Montelupich, probabil prinse cu documente ariene. Unele țipau sub lovituri, dar altele tăceau, ca și cum ar fi refuzat să dea satisfacție ucrainenilor. Una dintre ele începu să intoneze *Shema Yisroel* și celelalte i se alăturară. Versurile se înălțau viguroase deasupra valului de pământ, ca și cum fetele – care ieri încă se jucaseră de-a arienele pure – aveau acum impresia că scăpaseră de opresiune și erau mai libere ca oricine altcineva să sărbătorească diferențele tribale sub nasul lui Edmund Sdrojewski și al ucrainenilor. Apoi, în vreme ce-și acopereau trupurile goale cu mâinile, sub mușcătura aerului rece de primăvară, fură toate împușcate. Noaptea, ucrainenii le scoaseră de acolo în cărucioare și le îngropară în pădurile din cealaltă parte a văii.

Oamenii din lagăr auziseră rafala de arme de pe dealul care acum purta denumirea profană de Dealul Puței. Unii își spuseră că acolo erau împușcați partizani, marxiști convinși sau naționaliști nebuni. Acolo sus exista o altă lume. Dacă te țineai de regulament n-aveai de ce să vizitezi locul acela. Dar cei mai luminați dintre muncitorii lui Schindler, pășind pe strada Wieliczka, pe lângă lucrătorii de la fabrica de cabluri, până în Zablocie, la DEF, știau de ce erau împușcați prizonierii de la Montelupich în fortul austriac de pe deal, de ce SS-iștii nu păreau să se alarmeze că puteau fi văzute camioanele încărcate sau că zgomotul se auzea în tot lagărul. Motivul era că cei din SS nu vedeau în locuitorii lagărului niște martori. Dacă i-ar fi preocupat gândul apariției în fața unui tribunal, existența unei mulțimi de martori la o viitoare audiere, ar fi dus femeile mai adânc în pădure. Concluzia ce se putea trage de aici, decise Oskar, era nu aceea că pe deal exista o lume aparte, ci că, toți cei de acolo aveau soarta pecetluită.

În prima dimineață în care comandantul Goeth ieși pe treptele locuinței sale și ucise un deținut la întâmplare, a existat tendința de a vedea și în asta, ca și în execuția de la fort, un eveniment dispart, o excepție de la ceea ce putea deveni viața de zi cu zi din lagăr. Bineînțeles, crimele de pe deal se vor dovedi curând ceva obișnuit, ca și plimbarea de dimineață a lui Amon.

Ieșea pe treptele rezidenței sale temporare doar în cămașă, pantaloni de călărie și cizme – pe care ordonanța le lustruise cu sârg. (Se amenaja un loc mai bun pentru el, în josul văii, la celălalt capăt al lagărului.) Pe măsură ce se va apropia vara, va apărea fără cămașă, căci îi plăcea soarele, dar pentru moment rămânea cu hainele în care-și luase micul dejun. Cu un binoclu într-o mână și o carabină cu lunetă în cealaltă, mătura cu privirea întinderea lagărului, cariera de piatră, deținuții care împingeau sau trăgeau vagonetele cu piatră pe șinele ce treceau pe

lângă ușa lui. Cei care aruncau priviri furișe în sus puteau să vadă fumul de la țigara pe care o ținea strâns între buze, în felul în care un bărbat fumează fără să se folosească de mâini, atunci când este prea ocupat ca să-și lase jos sculele meseriei sale. În primele zile apăru astfel în cadrul ușii și împușcă un deținut care nu părea să împingă cu suficientă tragere de inimă o căruța încărcată cu calcar. Nimeni n-a știut vreodată motivul exact pentru care pusese ochii pe omul acela – evident, Amon n-avea de ce să se justifice. O singură împușcătură, și omul fu smuls din grupul celor care împingeau și azvârlit din drum. Ceilalți se opriră, cu mușchii încordați, așteptând măcelul, dar Amon le făcu un semn cu mâna, încruntându-se ca și cum ar fi spus că, pentru moment, era mulțumit cu efortul pe care-l depuneau.

În afara acestor excese la care erau supuși prizonierii, Amon își încălca și una dintre promisiunile pe care le făcuse patronilor. Oskar primi un telefon de la Madritsch, care îl rugă să vină cu el să depună o plângere. Amon afirmase că nu se va amesteca în afacerile fabricilor, cel puțin nu direct. Dar întârzia schimburile, reținând deținuții ore întregi pe platou, la apel. Madritsch menționează un caz în care, într-o baracă, a fost găsit un cartof și, ca urmare, fiecare prizonier din baraca aceea fu biciuit în public, în fața miilor de camarazi. Nu e un lucru simplu să pui câteva sute de oameni să-și dea jos pantalonii, să-și ridice cămășile sau rochiile și să-i servești fiecăruia douăzeci și cinci de bice. Regula lui Goeth era ca prizonierul biciuit să numere loviturile cu voce tare, pentru a-l ajuta pe soldatul ucrainean care executa operațiunea. Dacă victima pierdea șirul numărătorii, totul se relua de la capăt. Apelurile comandantului Goeth erau pline de astfel de trucuri consumatoare de timp.

Ca urmare, schimburile ajungeau cu o oră întârziere la atelierele de îmbrăcăminte Madritsch din lagărul Plaszków și cu încă o oră întârziere la Oskar, în strada Lipowa. Soseau tulburați, incapabili să se concentreze, povestind în șoaptă întâmplările ale căror eroi fuseseră în dimineața aceea Amon, sau John, sau Scheidt, sau vreun ofițer oricare. Oskar se plânse unui inginer de la Inspectoratul pentru armament pe care-l cunoștea.

— Nu folosește la nimic să te plângi șefilor poliției, spuse inginerul, ei nu participă la același război ca noi.

— Ar trebui, zise Oskar, să-mi țin oamenii în fabrică, să-mi fac lagărul meu.

Ideea îl amuză pe inginer.

— Și unde i-ai pune, bătrâne? N-ai destul spațiu.

— Dacă pot să obțin spațiu, mi-ai scrie o Scrisoare de recomandare?

Când inginerul încuviință, Oskar telefonă bătrânilor Bielski care locuiau în strada Stradom. Îi întrebă dacă voiau să ia în considerare o ofertă pentru terenul

care se mărginea cu fabrica lor. Traversă râul ca să le facă o vizită. Bătrânii fură încântați de manierele lui. Pentru că-l plictisise întotdeauna ritualul tocmelii, începu prin a le oferi un preț exorbitant. Ei îl serviră cu ceai și, într-o stare de mare surexcitare, își chemară avocatul ca să întocmească documentele câtă vreme Oskar era încă acolo. De la locuința lor, Oskar plecă cu mașina la Amon, căruia-i comunică, mimând un gest de politețe, că intenționa să facă un lagăr secundar în curtea fabricii sale. Amon fii subjugat de idee. Dacă șefii SS aprobă, spuse, te poți aștepta la sprijinul meu. Câtă vreme nu-mi vrei muzicanții sau slujnica.

În ziua următoare fu aranjată în strada Pomorska o întâlnire oficială cu Oberführer-ul Scherner. Nu se știe cum, atât Amon, cât și generalul Scherner știau că Oskar putea fi făcut să suporte toată cheltuiala pentru noul lagăr. Înțeleseră asta când Oskar împinse în față argumentul producției.

— Vreau ca muncitorii mei să fie în apropiere, așa ca să pot exploata din plin forța lor de muncă.

În același timp, era cunoscută și nebunia lui care îl făcea să nu țină seama de cheltuieli atunci când își dorea ceva. Îl vedeau ca pe un individ de treabă, lovit – ca de un fel de virus – de o formă de simpatie pentru evrei. Era un corolar al teoriei SS că geniul iudaic, atât de răspândit în lume, putea obține astfel de efecte magice, iar Herr Schindler trebuia privit cu aceeași milă cu care înconjuri un prinț transformat în broscuță. Dar trebuia să plătească pentru această boală.

Cererile Obergruppenführerului Friedrich-Wilhelm Krüger, șeful poliției Guvernământului General și superiorul lui Scherner și Czurda, se bazau pe regulamentele emise de Secția pentru lagăre de concentrare a Biroului Central Administrativ și Economic al SS al generalului Oswald Pohl, deși lagărul Plaszów era încă independent de biroul lui Pohl. Prevederile principale pentru un sublagăr de muncă forțată SS implicau ridicarea unor garduri înalte de trei metri, turnuri de pază la intervale anumite, în funcție de lungimea perimetrului lagărului, latrine, barăci, un spital, un cabinet dentar, o baie și un complex de despăduchere, o frizerie, un depozit de alimente, o spălătorie, baraca birourilor, o baracă pentru santinele sau o construcție ceva mai bună decât barăcile propriuzise și toate accesoriile. Iar Amon, Scherner și Czurda înțeleseră că Oskar, așa corect cum era, va suporta cheltuielile fie din motive economice, fie din pricina farmecelor cabalistice sub efectul cărora se afla.

Și deși aveau de gând să-l facă pe Oskar să plătească, propunerea le convenea. În Tarnow, la șaptezeci și doi de kilometri către est, exista încă un ghetou, dar când acesta avea să fie desființat, populația de acolo va trebui să fie absorbită de lagărul Plaszów. Ca și miile de evrei care ajungeau acum la Plaszów din satele evreiești din sudul Poloniei. Un sublagăr în strada Lipowa putea diminua presiunea.

Amon înțelese de asemenea, deși n-ar fi spus-o niciodată cu voce tare, că nu va fi nevoie să aprovizioneze lagărul din strada Lipowa cu un minimum de alimente, așa cum prevedea directiva generalului Oswald Pohl. Amon, care putea arunca fulgere din pragul ușii fără ca cineva să protesteze, care împărtășea punctul de vedere oficial, potrivit căruia era imposibil să nu existe în lagăr un oarecare grad de subnutriție, așa că vânduse deja în Cracovia o parte din rațiile lagărului, pe piața liberă, printr-un agent al său, un anume evreu Wilek Chilowicz, care avea legături cu negustori, cu conducerea fabricilor și chiar cu restaurante din Cracovia.

Doctorul Alexander Biberstein, acum el însuși deținut în Plaszów, descoperi că rațiile zilnice variau între șapte sute și o mie o sută de calorii. La dejun, un prizonier primea o jumătate de litru de cafea neagră cu miros de ghindă și un colț de pâine de orz cântărind o sută șaptezeci și cinci de grame, o optime dintr-una dintre bucățile rotunde primite de echipa de serviciu la baracă, în fiecare dimineață, de la brutărie. Foamea fiind o forță primejdioasă, fiecare om de serviciu tăia felia întors cu spatele la ceilalți și întreba „Cine vrea bucata asta? Cine o vrea pe asta?” La amiază se distribuia supă – morcovi, sfeclă, înlocuitori de sago⁷ în unele zile era mai groasă, în altele mai subțire. Câteva alimente mai consistente pătrundeau în lagăr aduse de echipele care se întorceau în fiecare seară de la lucru. Sub haină se putea strecura un pui mic, o pâine franțuzească ascunsă în cracul unui pantalon. Amon încerca să-i împiedice punând santinelele să percheziționeze seara detașamentele de muncă, în fața blocului administrativ. Nu voia să împiedice uzura biologică naturală și nici să altereze parfumul ideologic al tranzacțiilor sale alimentare prin intermediul lui Chilowicz. După părerea lui, dacă Oskar voia să ia o mie de evrei, putea s-o facă pe propria-i cheltuială, fără vreo aprovizionare prea regulată cu pâine și sfeclă din depozitele de alimente de la Plaszów.

În primăvara aceea, Oskar vorbi nu numai cu șefii de poliție din Cracovia, ci trecu dincolo de gardul fabricii ca să-și convingă vecinii. Se strecură prin spatele celor două barăci construite din lemnul lui Jereth în fabrica de radiatoare condusă de Kurt Hoderman. Omul avea ca angajați o hoardă de polonezi și aproape o sută de deținuți de la Plaszów. În direcție opusă se afla fabrica de cutii a lui Jereth, supravegheată de inginerul german Kuhnpast. Fiindcă cei din Plaszów reprezentau o foarte modestă parte din personalul lor, ideea nu-i entuziasmă foarte tare, dar nici nu se împotrivi. Oskar se oferea să le adăpostească evreii la cincizeci de metri de fabrică în loc de cinci kilometri.

Apoi Oskar se duse până în vecini ca să vorbească cu inginerul Schmilewski de la garnizoana Wehrmachtului, aflată la câteva străzi depărtare. Acesta angajase un detașament de deținuți de la Plaszów și nu avu nicio obiecție. Numele său,

⁷ sago — amidon extras din măduva arborelui de piine (n.tr.)

alături de cele ale lui Kuhnpast și Hoderman, a fost adăugat pe cererea pe care Schindler o trimise în strada Pomorska.

Inspectorii SS vizitară Emalia și se întreținură cu supraveghetorul Steinhauser, un vechi prieten al lui Oskar de la Inspectoratul pentru armament. Priviră încruntați amplasamentul, așa cum ar face orice inspector, și puseră întrebări referitoare la canalizare. Oskar îi aduse pe toți în biroul său de la etaj, la o cafea și un coniac, apoi se despărțiră prietenește, în câteva zile, cererea de a stabili un lagăr de muncă forțată în spatele fabricii fu aprobată.

În anul acela, Deutsche Email Fabrik înregistra încasări în valoare de 15,8 milioane de Reichsmark. S-ar putea crede că cele trei sute de mii de mărci pe care Oskar le plătea acum pentru materialele de construcție pentru lagărul Emalia reprezentau o cheltuială suplimentară mare, dar nu periculoasă. Adevărul este că abia începuse să plătească.

Trimise o cerere la *Bauleitung* sau Oficiul de Construcții din Plaszów, solicitând ajutorul unui tânăr inginer pe nume Adam Garde. Garde lucra încă la barăcile lagărului lui Amon și, după ce lăsa instrucțiuni amănunțite constructorilor, o porni sub pază de la Plaszów până în strada Lipowa, ca să supravegheze ridicarea construcțiilor lui Oskar. Când ajunse pentru prima dată în Zablocie, găsi două șoproane rudimentare, deja ocupate de aproape patru sute de deținuți. Mai exista un gard de-a lungul căruia patrula un detașament SS, dar cei dinăuntru îi spuseră că Oskar nu lăsa militarii SS să intre în lagăr sau în fabrică, cu excepția, desigur, a inspectorilor veniți să cerceteze locul. Oskar, spuneau ei, se îngrijea ca mica garnizoană SS a fabricii Emalia să fie bine aprovizionată cu băutură și daruri. Garde înțelese că deținuții Emaliei erau mulțumiți acolo, între plăcile fragile, scorojite, ale celor două barăci – a bărbaților și a femeilor. Deja își spuneau *Schindlerjuden*, folosind termenul cu prudență, ca un fel de autofelicitare, așa cum cineva care își revine după un infarct ar spune despre sine că este un om norocos.

Săpaseră deja niște latrine primitive, pe care inginerul Garde, oricât ar fi aprobat imboldul care stătea la originea efortului, le putu localiza după miros încă de la poarta fabricii. Se spălau la o pompă din curte.

Oskar îl rugă să vină sus în birou, să arunce o privire asupra planurilor. Șase barăci pentru o mie două sute de persoane. Bucătăria la capătul ăsta, barăcile SS – Oskar instalase temporar SS-iștii într-o aripă a fabricii – dincolo de deal, la capătul celălalt. Vreau un duș adevărat, clasa întâi, și o spălătorie. Am instalatori care pot să le asambleze sub îndrumările dumatiale. Tifosul, mârâi el zâmbind în colțul gurii, niciunul dintre noi n-are chef de tifos. Păduchii mișună deja la Plaszów. Trebuie să putem fierbe hainele.

Adam Garde era încântat să se poată duce în fiecare zi în strada Lipowa. Doi ingineri fuseseră deja pedepsiți la Plaszów pentru că aveau diplome, dar la Deutsche Email Fabrik experții rămăseseră experți. Într-o dimineață, în timp ce urca strada Wieliczka spre Zablocie, mergând agale lângă ucraineanul care-l păzea și care nu se grăbea nici el, singura mișcare pe stradă fiind cea a rarelor căruțe țărănești, apărură din neant o limuzină neagră care frână brusc lângă ei. Din ea ieși Untersturmführer-ul Goeth. Avea aerul să spună că nu este dispus să se lase dus cu vorba.

Un prizonier, un paznic, remarcă el. Ce înseamnă asta? Ucraineanul ceru permisiunea să-l informeze pe Herr Kommandant că are ordin să-l escorteze pe acest prizonier, în fiecare dimineață, la Emalia lui Herr Schindler. Amândoi sperau, Garde și ucraineanul, că mențiunea numelui lui Oskar le acorda imunitate. O santinelă, un prizonier? întrebă din nou comandantul. Dar se mulțumi cu răspunsul și urcă înapoi în mașină, fără a rezolva radical problema.

Mai târziu, în aceeași zi îl abordă pe Wilek Chilowicz – agentul său, dar și șeful poliției sau „pompierilor”, cum li se spunea, din lagărul evreiesc. Symke Spira, recentul Napoleon al ghetoului, locuia încă acolo și-și petrecea fiecare zi supraveghind căutarea și dezgroparea diamantelor, a aurului și banilor ascunși și nedeclarați de cei ce erau acum cenușă printre acele de pini de la Belzec. În Plaszów, totuși, Spira nu avea putere, centrul acesteia fiind Chilowicz, deși nimeni nu știa de unde-i venea autoritatea. Poate că Wijli Kunde menționase numele său lui Amon, poate că Amon îl recunoscuse și-i plăcea stilul. Dar iată-l dintr-o dată șeful pompierilor din Plaszów, distribuitorul șepcilor și banderolelor care confereau autoritate în acea împărăție decăzută și, ca și Symke, cu o imaginație destul de limitată pentru a se considera egalul țarilor.

Goeth îl chemă pe acest Seianus de la solduri și spuse că ar fi mai bine să i-l trimită pe Adam Garde definitiv lui Schindler și să scape de el. Avem destui ingineri de ars, spusesese Goeth dezgustat. Înțelegea prin aceasta că meseria de inginer era o opțiune călduță pentru evreii care nu fuseseră îngăduiți în facultățile de medicină ale universităților poloneze. Dar mai întâi, zise Amon, trebuie să isprăvească lucrul la conservatorul meu.

Vestea îi parveni lui Garde la locul pe care-l ocupa în paturile suprapuse pe patru rânduri din baraca 21. Avea să fie trimis la Zablocie după o nouă încercare. Trebuia să construiască în spatele casei lui Goeth, pentru care – așa cum îi spusese Reiter și Grunberg – regulile erau imprevizibile.

În toiul activității în beneficiul comandantului, o uriașă bârnă fu ridicată la locul ei pentru a fi montată printre căpriorii acoperișului conservatorului lui Amon. În timp ce lucra, Adam Garde putea auzi cei doi câini ai comandantului, Rolf și Ralf, nume preluate de la niște personaje de benzi desenate – nume care stârneau zâmbetul, dacă exceptăm faptul că Amon le permisesese săptămâna trecută să

smulgă sânul unei deținute suspectate de lene. Amon în persoană, cu educația sa tehnică pe jumătate terminată, apărea din “când în când să arunce o privire profesională asupra grinzilor acoperișului, ridicate cu scripetele. Veni să pună întrebări când grinda centrală fu fixată la locul ei. Era un trunchi de pin greu, imens, și Goeth puse întrebarea tocmai din celălalt capăt. Adam Garde nu înțelese și-și duse mâna la ureche. Goeth întrebă din nou. Și, mai rău, Garde nu reuși să deslușească întrebarea. Nu înțeleg, Herr Kommandant, recunosc el. Amon înșfăcă bârna cu amândouă mâinile sale cu degete lungi, o trase înapoi și o împinse către inginer. Garde văzu lemnul masiv răsucindu-se spre capul său și înțelese că acesta era un instrument mortal. Ridică mâna dreaptă și bârna o izbi, zdrobindu-i pumnul și metacarpienele și aruncându-l la pământ. Când putu din nou să vadă ceva prin ceața de durere și greață, Amon se întorsese și plecase. Poate se va întoarce mâine pentru un răspuns satisfăcător.

Ca să nu fie considerat handicapat și incapabil de muncă, inginerul Garde evită să-și ferească mâna rănită, pe drumul către *Krankenstube* – sau spital. Purtată normal, atârna chinuitor într-o parte. Se lăsă convins de doctorul Hilfstein să-i pună un ghips. Continuă deci să supravegheze construcția conservatorului și în fiecare zi pleca la fabrica Emalia, sperând ca mâneca lungă a hainei să ascundă ghipsul. Când nu mai fu sigur de asta, își tăie singur ghipsul. Mâna se putea suda strâmb, dar el voia să-și asigure transferul în sublagărul lui Schindler prezentându-se nemutilat. Peste o săptămână, purtând o legătură cu o cămașă și câteva cărți, plecă în strada Lipowa pentru totdeauna.

CAPITOLUL 23

Printre prizonierii informați, începuse deja o competiție pentru a ajunge la Emalia. Deținutul Dolek Horowitz, responsabil cu aprovizionarea în lagărul Plaszów, știa că nu avea cum să ajungă singur la Schindler. Dar avea o soție și doi copii.

Richard, cel mai mic dintre copii, se trezea devreme în diminețile acelea de primăvară, când aburii ieșeau din pământul încă înghețat. Cobora din patul mamei sale, aflat în barăcile femeilor, și alerga în jos pe coasta dealului, până la tabăra bărbaților, cu gândul la bucata de pâine uscată de dimineață. Trebuia să fie alături de tatăl său la apelul de dimineață pe *Appelplatz*. În drum, trecea pe lângă postul de poliție evreiască al lui Chilowicz și chiar și în diminețile cețoase putea fi văzut din două turnuri de pază. Dar se afla în siguranță pentru că îl cunoștea toată lumea. Era copilul lui Horowitz. Tatăl său era considerat neprețuit de Herr Bosch, care, la rândul său, participa la bețiile comandantului. Libertatea de mișcare – de care Richard nu era conștient – își avea originea în talentul tatălui său. Trecea ca într-o vrajă pe sub ochii iscoditori din cele două turnuri, ajungea la baraca tatălui său, se urca lângă el, strecurându-se sub pătură,

trezindu-l cu întrebări. De ce e ceață dimineța și nu după-amiaza? Or să mai vină camioane? O să dureze mult apelul astăzi? O să biciuiască pe cineva? Pedepsele de felul acesta întârziu masa.

Sub potopul de întrebări, Dolek Horowitz nu înceta să-și spună că Plaszów era un loc nepotrivit chiar și pentru copiii privilegiați. Poate că ar putea lua legătura cu Schindler – Schindler venea din când în când acolo și trecea prin blocul administrativ și ateliere, prefăcându-se că are treabă, lăsând mici daruri și culegând vești de la vechi prieteni ca Stern, Roman Ginter și Poldek Pfefferberg. Nereușind să-l contacteze în aceste ocazii, îi dădu prin cap că, poate, ar fi abordabil prin intermediul lui Bosch. Dolek presupunea că se întâlneau adesea. Nu atât de mult acolo, dar poate în birourile din oraș și la petreceri. Se vedea că. Nu erau prieteni; însă îi legau afacerile și serviciile reciproce.

Dar Richard nu era singurul și nici cea mai importantă persoană pe care Dolek dorea s-o strecoare în lagărul lui Schindler. Richard putea să-și risipească spaima punând avalanșe de întrebări. Dar fiica sa de zece ani, Nusia, nu mai punea întrebări. Era unul din mulțimea de copii firavi trecuți de vârstă inocenței, care – de la fereastra atelierului de perii, unde prindea firele de paie în bucățile de lemn vedea sosind zilnic camioanele la fortul austriac de pe deal – își purta spaima insuportabilă ca un adult, fiind incapabilă să se lipească de pieptul tatălui pentru a se elibera. Ca să-și mai aline foamea, Nusia începuse să fumeze frunze de ceapă răsucite în bucăți de ziar. Din surse demne de crezare, se știa că la Emalia nu erau agreatei astfel de metode.

Așa că Dolek apelă la Herr Bosch în timpul uneia dintre vizitele acestuia în depozitul de haine. Își permitea ca, pe baza îngăduinței arătate de Herr Bosch până atunci, spuse, el, să-l implore să vorbească cu Herr Schindler. Repetă rugămintea și numele copiilor de câteva ori, astfel ca Bosch, a cărui memorie era parțial atrofiată de alcool, să și le poată aminti.

— Herr Schindler este probabil cel mai bun prieten al meu, spuse Bosch. O să facă orice pentru mine.

Dolek nu-și punea mari speranțe în conversația aceea. Soția lui, Regina, nu avea niciun fel de experiență la fabricarea proiectilelor sau vaselor emailate. Nici Bosch nu mai aduse niciodată vorba despre această rugămintă și totuși, până la sfârșitul săptămânii, ei ieșiră din lagăr printre cei aflați pe prima listă aprobată de comandantul Goeth, în schimbul unui pliculeț cu bijuterii. În barăcile femeilor din Zablocie, Nusia arăta ca un adult subțiratic și retras, iar Richard se purta ca și la Plaszów; era cunoscut de toată lumea în hala de muniție și în atelierele de emailuri, santinelele acceptându-i purtarea familiali. Regina se tot aștepta ca Oskar să se apropie de ea în atelierul de emailuri și să spună „Deci dumneata ești soția lui Dolek Hprowitz” Atunci singura problemă ar fi fost cum să-și formuleze mulțumirile. Dar n-o făcu niciodată. Descoperi încântată că nici

ea, nici Nusia nu erau niște personalități în strada Lipowa. Înțelese că Oskar știa cine sunt, pentru că pălăvrăgea adesea cu Richard, spunându-i pe nume. Și înțelese de asemenea, după schimbarea survenită în conținutul întrebărilor lui Richard, valoarea darului pe care-l primiseră.

În lagărul Emalia nu locuia niciun comandant care să tiranizeze deținuții, nu existau santinele permanente – garnizoana se schimba la fiecare două zile, când două camioane pline cu SS-iști și ucraineni veneau la Zablocie de la Plaszów, ca să preia paza sublagărului. Soldaților de la Plaszów le plăcea serviciul temporar de la Emalia. În bucătăria domnului director, mai primitivă decât cea de la Plaszów, se preparau mâncăruri mai gustoase. De când Herr Direktor începuse să urle și dăduse telefoane după telefoane Oberführerului când vreo santinelă intra în lagăr în loc să se mulțumească să patruleze de-a lungul perimetrului, garnizoana stătea de partea cealaltă a gardului. Serviciul la Plaszów era monoton de plăcut.

Cu excepția câte unei inspecții făcute de superiori SS, deținuții care lucrau la DEF aveau rareori ocazia să vadă mai de aproape o santinelă. O cărare împrejmuită cu sârmă ghimpată ducea în fabrica de emailuri, alta către ușa atelierului de armament. Evreii de la Emalia care lucrau în fabricile de cutii și radiatoare, în birourile garnizoanei, erau duși la lucru și aduși înapoi de ucraineni – alți ucraineni la fiecare două zile. Niciun soldat nu avea timp să urască vreun prizonier.

Prin urmare, deși SS-ul putea să pună capăt vieții oamenilor de la Emalia, Oskar dăduse tonul. Tonul era unul de permanență fragilă. Nu existau câini, nu existau bătaii, supa și pâinea erau mai bune și mai sățioase decât în Plaszów – aproape două mii de calorii pe zi, după mărturia unui doctor care a lucrat la Emalia ca muncitor necalificat. Schimburile erau lungi, câteodată douăsprezece ore, pentru că Oskar era un om de afaceri cu contracte de război de îndeplinit și o dorință moderată de profit. Trebuie spus totuși că în niciun schimb nu se muncea accelerat și că mulți dintre deținuții de acolo erau convinși că în momentul acela munca lor aducea o contribuție evidentă la propria lor întreținere. După unele documente contabile, prezentate de Oskar după război Comitetului Comun de Distribuție, cheltuiuse pe hrana pentru lagărul Emalia 1 800 000 de zloți (360 000 de dolari). În registrele firmelor I.G. Farben și Krupp s-au găsit înregistrate cheltuieli importante, asupra cărora se efectuaseră unele operații cosmetice, dar nici pe departe atât de ridicate, ca procent din profit, ca acelea din registrele lui Oskar. La Emalia nimeni nu a leșinat și n-a murit de oboseală, bătaie sau foame, în timp ce numai la fabrica Buna, a lui I.G. Farben, au pierit muncind douăzeci și cinci de mii de deținuți dintr-un număr de treizeci și cinci de mii.

Mult după aceea lucrătorii de la Emalia vor numi lagărul lui Schindler „paradisul” Și fiindcă de atunci s-au risipit în lumea largă, nu poate fi considerat un epitet asupra căruia s-au înțeles ulterior. Termenul trebuie să fi circulat pe vremea când lucraseră la Emalia. Era, desigur, un paradis relativ, dar în comparație cu Plaszów, se putea socoti un rai. Le inspira locuitorilor săi un sentiment aproape ireal de ușurare, ceva incredibil; nici nu doreau să se gândească prea mult, de teamă să nu se topească. Noii angajați ai lui Oskar îl cunoșteau pe domnul director numai din auzite. Nu voiau să apară în calea domnului director sau să riște să-i vorbească. Aveau nevoie de timp să se refacă și să se obișnuiască cu sistemul neortodox de închisoare al lui Schindler.

De exemplu, o tânără pe nume Lusia. Soțul ei fusese cules de curând din mulțimea de prizonieri de pe *Appelplatz* la Plaszów și expedit laolaltă cu alții la Mauthausen. Dând dovadă de realism, deși asta avea să se vadă mai târziu, ea plânse ca o văduvă. Încă plângând, fusese dusă la Emalia. Muncise acolo la încărcarea vaselor în cuptoarele de emailat. Ți se îngăduia să încălzești apă pe suprafață caldă a mașinilor, iar podeaua era caldă. Pentru ea, apa caldă a fost primul lucru de care a beneficiat acolo.

La început, Oskar a reprezentat pentru ea doar o siluetă masivă mișcându-se pe platformele preselor de metal sau traversând o rampă suspendată. Nu părea să aibă ceva amenințător. Simțea că dacă ar fi fost descoperită, natura acelui loc – lipsa bățăilor, hrana, absența gărzilor în lagăr – s-ar fi putut schimba, nu se știe cum. Nu dorea decât să lucreze în schimbul ei, nebăgată în seamă și să se întoarcă prin coridorul de sârmă ghimpată la baraca ei din lagăr.

După o vreme se trezi răspunzând cu o înclinare din cap la salutul lui Oskar și chiar spunându-i că, da mulțumesc, Herr Direktor, se simțea destul de bine. O dată primi de la el câteva țigări – mai valoroase ca aurul, atât ca mângâiere, cât și ca mijloc de troc cu muncitorii polonezi. De când știa că prietenii dispar, se temea de prietenia arătată de el; dorea să fie doar o simplă prezență, o apariție magică. Un paradis condus de un prieten era prea fragil. Ca să poți conduce un rai durabil e nevoie de cineva cu mai multă autoritate și mai misterios.

Mulți dintre deținuții de la Emalia simțeau același lucru.

La vremea când lagărul lui Oskar lua ființă în Cracovia, exista acolo o fată, Regina Bergman, care locuia în oraș cu un fals pașaport, sud-american. Tenul ei închis făcea documentele credibile și, sub acoperirea lor, lucra în biroul unei fabrici din Podgorze. Ar fi fost mai ferită de șantaj dacă s-ar fi dus la Varșovia, Lodz sau Gdansk, dar părinții ei erau la Plaszów și obținuse acte false și pentru ei, astfel că-i putea aproviziona cu hrană și medicamente. În zilele petrecute în ghetou, care deveniseră o parte a mitologiei evreiești cracoviene, își dăduse seama că se putea aștepta de la Herr Schindler să ia asupra-și multe greutăți. Știa, de asemenea, din cele auzite, în Plaszów, de cariera de piatră, de treptele

vilei comandantului. Trebuia să renunțe la acoperirea oferită de documente, dar considera esențial să-și aducă părinții în lagărul din spatele fabricii lui Schindler.

Prima dată când vizită Deutsche Email Fabrik purta o rochie înflorată, veche și anonimă, și nu-și pusese ciorapi. Portarul polonez își făcu meseria și sună la biroul domnului Schindler. Pe ferestruică îi putu vedea privirea dezaprobatore. E o necunoscută – o ciufulită oarecare dintr-o altă fabrică. Se teme, ca toți cei cu documente false, că un polonez ostil ar putea bănui originea evreiască. Iar acesta părea ostil.

— Nu are cine știe ce importanță, îi spuse ea. Omul se întoarse clătinând din cap. Intenționa să-l pună pe o pistă falsă, dar polonezul nici măcar nu se osteni s-o mintă.

— Nu vă primește, spuse. Capota BMWului strălucea în curte, o vedea de acolo, și nu putea să-i aparțină decât lui Herr Schindler. El se afla înăuntru, dar nu și pentru vizitatoarele care nu-și puteau permite să poarte ciorapi de mătase. Plecă tremurând de bucurie că scăpase fără să-i facă o mărturisire pe care, chiar și în somn, se temea s-o rostească.

Așteptă o săptămână până când reuși să obțină o nouă învoire de la fabrica din Podgorze. Afectă o jumătate de zi pregătirilor, făcu baie și obținu de pe piața neagră ciorapi de mătase. De la una dintre puținele ei prietene – o evreică cu documente ariene nu putea risca să aibă prea mulți prieteni – împrumută o bluză. Avea o jachetă excelentă, a ei, și-și cumpără o pălărie de pai lăcuită, cu voal. Se fardă, obținând o aură întunecată, potrivită unei femei care trăiește în afara oricărei amenințări. În oglindă arăta ca înainte de război: o cracoviană elegantă, cu genealogie exotică – poate tatăl om de afaceri ungar și mama din Rio.

De data aceasta, polonezul de la poartă nici măcar n-o recunoscuse. O lăsă să intre și o sună pe domnișoara Klonowska, secretara domnului director, apoi i se făcu legătura chiar cu domnul director.

— Herr Direktor, spuse polonezul, se află aici o doamnă care vrea să vă vadă, într-o problemă importantă. Herr Schindler păru să ceară amănunte. O tânără foarte bine îmbrăcată, spuse polonezul, înclinându-se la telefon, o foarte frumoasă tânără doamnă.

Ca și cum abia ar fi așteptat s-o vadă, sau de parcă ar fi fost o prietenă pe care o uitase și care i-ar fi putut crea probleme, Schindler o primi pe treptele biroului. Zâmbi văzând o necunoscută. Era foarte bucuros s-o cunoască pe domnișoara Rodriguez. Respecta femeile frumoase, era în același timp copilăros și totuși sofisticat. O invită la etaj. Dorea să-i vorbească între patru ochi? Desigur.

O conduse în birou, trecând pe lângă Klonowska. Aceasta o privi liniștită. Fata putea însemna orice, piața neagră sau afaceri cu valută. Nu era exclusă nicio

partidă mai drăguță. Dragostea reprezenta ultimul dintre motive. În orice caz, o fată de lume de talia Klonowskăi nu se aștepta să fie stăpâna lui Oskar – sau proprietatea lui.

În birou, Schindler trase un scaun pentru ea și trecu la locul său, sub portretul Führerului. Ar dori doamna o țigară? Poate un Pernod sau un coniac? Nu, spuse ea. Dar desigur că domnul poate să bea. Schindler își turnă dintr-o sticlă din bar.

— Despre ce afacere importantă este vorba? întrebă el, pierzându-și o parte din grația pe care o arătase pe trepte. Căci atitudinea ei se schimbase acum, după ce se închisese ușa biroului. Înțelese că venise pentru o problemă foarte delicată.

Fata se aplecă înainte. O secundă i se păru ridicol ca ea, o fată al cărei tată plătitise cincizeci de mii de zloți pentru documentele ariene, să-i spună dintr-o suflare, să mărturisească totul unui *Sudetendeutscher*, parțial îngrijorat, parțial ironic, cu un pahar de coniac în mână. Și totuși într-un anume fel a fost cel mai ușor lucru pe care l-a făcut vreodată.

— Trebuie să vă spun că nu sânt o poloneză ariană. Numele meu adevărat este Periman. Părinții mei sânt în Plaszków. Ei spun – și eu cred asta – că a veni aici este același lucru ca și cum ți s-ar oferi o *Lebenskarte* – o legitimație pentru viață. N-am nimic să vă ofer. Am împrumutat aceste haine ca să intru în fabrică. O să-i aduceți aici doar pentru că vă rog?

Schindler puse jos paharul și se ridică în picioare.

— Vreți să facem o înțelegere secretă? Nu fac înțelegeri secrete. Ceea ce sugerați, domnișoară Periman, este ilegal. Am o fabrică aici, în Zablocie, și singura întrebare pe care o pun este dacă o persoană cunoaște sau nu anumite meserii. Dacă doriți să vă lăsați aici numele arian și adresa, n-ar fi exclus să vă scriu la un moment dat și să vă informez dacă am sau nu nevoie de părinții dumneavoastră în funcție de pregătirea pe care o au. Dar nu acum și sub niciun alt motiv.

— Dar nu pot veni ca muncitori calificați, spuse. Tatăl meu este importator, nu lăcătuș.

— Avem nevoie de personal la birou, spuse Schindler, dar cel mai mult ne trebuie muncitori în fabrică.

Se simți înfrântă. Cu ochii înecați de lacrimi, scrise numele ei fals și adresa adevărată. Putea face orice de-acum. Dar pe stradă înțelese și început să-și revină. Poate că Schindler se gândea că este un agent provocator, că încercase să-l atragă într-o cursă. De aceea fusese rece. Nu făcuse nici măcar un gest ambiguu de bunăvoință în felul în care o dăduse afară din birou.

Peste o lună, domnul și doamna Periman veniră la Emalia de la Plaszów. Nu singuri, așa cum își imaginase Regina Periman că s-ar fi întâmplat dacă Herr Oskar Schindler decidea să fie milostiv, ci ca parte a unei noi echipe de treizeci de lucrători. Din când în când se ducea în strada Lipowa și mituia pe câte cineva ca să poată intra să-i vadă. Tatăl ei lucra la băile de emailare, descărca la cărbuni, mătura podeaua – dar vorbea din nou, îi spuse doamna Periman, căci în Plaszów amuțise parcă.

De fapt, în ciuda barăcilor pline de curenți reci de aer, aici, la Emalia, exista o anume atitudine, o încredere fragilă în viață, într-o continuitate a existenței, pe care ea, locuind cu documente periculoase în Cracovia cea mohorâtă, nu spera să o poată resimți până în ziua în care va înceta nebunia.

Domnișoara Periman-Rodriguez nu-i complică viața domnului Schindler năvălind recunoscătoare în biroul lui sau scriindu-i scrisori pline de efuziune. Totuși, pleca întotdeauna de la poarta galbenă a Deutsche Email Fabrik cu o invidie nestăpânită pentru cei care rămâneau înăuntru.

A urmat apoi campania de a-l scoate din Plaszów pe rabinul Levartov, deghizat în fierar. Levartov era un rabin de oraș, cult, tânăr și bărbos. Se dovedise mai liberal decât alți rabini din *shtetl* – satele locuite în majoritate de evrei – din Polonia, care considerau Sabatul mai important decât viața și care, în cursul anilor 1942-1943, au fost împușcați cu sutele în fiecare vineri seara pentru că refuzau să lucreze în lagărele de muncă forțată de pe teritoriul Poloniei. Era unul dintre acei oameni care, chiar și în timp de pace, își sfătuia comunitatea că Dumnezeu putea fi foarte bine cinstit prin inflexibilitatea celor credincioși, ca și prin flexibilitatea celor cu judecată.

Levartov fusese admirat întotdeauna de Itzak Stern, care lucra acum la biroul construcțiilor, din Blocul administrativ al lui Amon Goeth. Dacă aveau ocazia, Stern și Levartov stăteau împreună ore întregi, în fața unui pahar de ceai, lăsându-l să se răcească în timp ce discutau despre influența lui Zoroastru asupra iudaismului sau invers, ori despre conceptul de „natural” în taoism. Când era vorba de religie comparată, lui Stern îi plăcea mai mult să vorbească cu rabinul decât cu Oskar Schindler, care avea și el slăbiciunea de a divaga pe aceeași temă.

Într-una din vizitele lui Oskar la Plaszów, Stern îi spuse că trebuia găsită o cale ca rabi Levartov să ajungă la Emalia, altfel Goeth îl va ucide cu siguranță. Avea darul de a se face remarcat – era o chestiune de prestanță, iar Goeth era atras de oamenii cu prestanță. Aceștia aveau, ca și „leneșii”, mari șanse să devină ținte. Stern îi povesti cum încercase Goeth să-lucidă pe rabin.

În lagărul lui Amon Goeth se aflau acum mai mult de treizeci de mii de oameni. Pe o latură a platoului de adunare, lângă morga transformată în grajduri, fusese ridicat un complex polonez care putea să găzduiască o mie două sute de deținuți. Obergruppenführer-ul Krüger a fost atât de mulțumit de inspecția noului lagăr care se organizase atât de repede, încât îl înălțase pe comandant cu două grade, până la rangul de Hauptsturmführer.

În afara polonezilor, la Plaszów erau deținuți și evreii din Est și din Cehoslovacia, până când se făcea loc pentru ei la Auschwitz sau Gross-Rosen. Câteodată, populația sporea până la aproape treizeci și cinci de mii, umplând până la refuz platoul de adunare la vremea apelului. Drept care Amon trebuia adesea să „rărească” deținuții vechi pentru a le face loc noilor sosiți. Oskar știa că cea mai rapidă metodă a comandantului era să intre în birourile sau atelierelor lagărului, să formeze două coloane și să scoată una de acolo. Cei aflați în coloana respectivă erau duși fie la fortul austriac și executați de plutoanele lui Horst Pilarzik, fie urcați în vagoanele de vite la gara Plaszów-Cracovia, fie la stația terminus de cale ferată care trecea de-a lungul barăcilor SS, atunci când va fi terminată, în toamna anului 1942.

Cu câteva zile în urmă, în timpul unei astfel de activități destinate „selecționării”, îi spusese Stern lui Oskar, Amon intrase în atelierul de fierărie al fabricii. Supraveghetorii luaseră poziție de drepti, ca soldații, și dăduseră raportul pe nerăsuflăte, știind că pot muri dacă nu aleg cuvintele potrivite. Am nevoie de douăzeci și cinci de lăcătuși, spusese Amon supraveghetorilor, când își isprăviră raportul. Douăzeci și cinci și nu mai mulți. Arătați-mi-i pe cei mai pricepuți.

Unul dintre supraveghetori arată către Levartov, și acesta se alăturase șirului, deși observase că Amon îl privise lung. Desigur, nimeni nu știa care coloană va fi scoasă afară sau unde va fi dusă. În cele mai multe cazuri era mai sigur să te afli în coloana celor calificați.

Selecția continuase. Levartov observase că atelierelor erau ciudat de goale în dimineața aceea, pentru că unii dintre cei care lucrau sau tândăleau lângă ușă observaseră apropierea lui Goeth și se strecuraseră afară, ascunzându-se printre valurile de stofă din fabrica lui Madritsch sau prefăcându-se că repară mașinile de cusut. Cei mai lenți sau neatenți rămași în atelier formau acum două coloane aliniată între bancurile de lucru și strunguri. Toți erau înspăimântați, dar cei din coloana mai scurtă păreau cei mai neliniștiți.

Atunci, un puști, de șaisprezece sau de nouăsprezece ani, strigase din mijlocul coloanei mai scurte:

— Dar, Herr Kommandant, și eu sânt specialist în metal.

— Da, dragule? murmurase Amon, trăgându-și revolverul și pășind către băiat, îl împușcă în cap.

Bubuitura, asurzitoare în acel spațiu plin cu metal, îl aruncă pe băiat în perete. Murise, considera Levartov, înainte de a cădea pe podeaua atelierului.

Coloana, devenită și mai scurtă, fusese scoasă afară și dusă la depou, cadavrul băiatului transportat dincolo de gard într-o roabă, podeaua spălată, strungurile puse din nou în funcțiune. Levartov, meșterea balamale de poartă la bancul său de lucru, conștient de privirea pe care i-o aruncase Amon, privire ce spunea „Acesta!”. Rabinul avea impresia că strigătul băiatului îi abătuse atenția lui Amon de la el, care fusese de fapt ținta. Regretabila moarte a tânărului nu era pur și simplu o crimă, ci o făgăduială căreia va trebui să-i facă față curând el însuși.

Au trecut câteva zile, continuă Stern, mai înainte ca Amon să revină la atelierul de fierărie pe care-l găsi aglomerat, și să-l străbată, alegând el însuși oamenii pentru transportul de pe deal. Se opri lângă bancul de lucru al lui Levartov, așa cum acesta știa că o să se întâmple. Putea simți mirosul aftershaveului lui Amon. Putea vedea mâneca apretată a cămășii. Lui Amon îi plăcea să se îmbrace cu grijă.

— Ce faci? întrebă comandantul.

— Herr Kommandant, răspunse Levartov, fac balamale.

Arătase de fapt către mica grămăjoară de balamale de pe podea.

— Fă-mi una acum! ordonase Amon.

Scoase din buzunar un ceas și începu să cronometreze. Levartov tăie la iuțea o balama. Degetele sale îndemnau metalul, rugau strungul; degete hotărâte de muncitor, încântate de ceea ce știau să facă. Număra înspăimântat în gând; obținu o balama într-un timp pe care îl aprecie la cincizeci și opt de secunde și o lăsă să cadă la podea.

— Alta, murmură Amon.

După prima încercare contra cronometru, rabinul era mult mai sigur pe el și lucră cu mai multă încredere. În nu mai mult de un minut, la picioarele sale alunecă a doua balama. Amon măsură din priviri grămada.

— Muncești aici de la șase dimineața, spuse fără să-și ridice privirile din podea, și poți să lucrezi cu viteza pe care mi-ai demonstrat-o. Totuși, grămada e foarte mică.

Levartov știa desigur că își pregătiți moartea. Amon îl împinse între rândurile de mașini și nimeni nu avu curajul să ridice privirile de la lucrul său. Ce puteau să

vadă? Trecerea unui condamnat. Condamnații erau ceva prozaic la Plaszków. Afară, în aerul după-amiezii de primăvară, Amon îl propti pe Levartov de zidul atelierului, și scoase pistolul cu care ucisese tânărul în urmă cu două zile.

Rabinul clipi și privi către ceilalți prizonieri care alergau pe lângă el cu cărucioare sau târgi cu materiale, străduindu-se să se țină cât mai departe. Cracovienii gândeau: „Doamne, e rândul lui Levartov” El rosti în gând *Shema Yisroel* și auzi mecanismul pistolului. Dar rotirea pieselor de metal nu sfârși printr-un tunet, ci sugeră zgomotul unei brichete care nu se aprinde. Cu gestul unui fumător nemulțumit, cu același aer de banală nemulțumire, Amon Goeth scoase și înlocui magazia de gloanțe din mânerul pistolului, ochi din nou și apăsă pe trăgaci. Capul rabinului tresări datorită reflexului – specific uman – de a atenua impactul glonțului ca și cum ar fi fost o lovitură de pumn, dar tot ceea ce produse pistolul lui Goeth fu un nou „clic”

Herr Kommandant Goeth începu să înjure prozaic:

— Donnerwetter! Zum Teufel!

Lui Levartov i se părea că în orice clipă Amon va începe să meșterească defecta mașinărie modernă ca și cum ar fi fost doi meseriași încercând să obțină un rezultat simplu – sudura unei țevi, o gaură în perete. Comandantul puse pistolul defect în tocul negru și scoase dintr-un buzunar al hainei un revolver cu mâner sidefat, un model despre care rabi Levartov citise doar în poveștile western din copilărie. E limpede, se gândi că nu o să renunțe din cauza unei defecțiuni tehnice. O să continue. Am să mor împușcat cu un revolver de cowboy și chiar dacă toate capsele ar fi proaste, Hauptsturmführer-ul Goeth o să opteze pentru arme mult mai primitive.

După cum povesti Stern mai târziu, când Goeth ochi din nou și apăsă pe trăgaci, Menasha Levartov începuse deja să privească în jos după vreun obiect care ar fi putut fi folosit, împreună cu cele două uluitoare rateuri ale pistoalelor lui Goeth, că motivație. La colțul zidului se afla o grămadă de cărbune, un material destul de puțin promițător.

— Herr Kommandant, începu să spună Levartov, dar auzi deja acționând micile ciocănele și arcuri ucigașe ale pistolului de operetă. Și din nou zgomotul de brichetă stricată. Furios, Amon părea că stă gata să rupă țeava revolverului.

Acum Levartov adoptă poziția supraveghetorilor din atelier:

— Herr Kommandant, cer permisiunea să vă raportez că grămada mea de balamale era atât de nesatisfăcătoare datorită faptului că mașinile au fost recalibrate în dimineața aceasta. Prin urmare, în loc să fac balamale, am fost pus la descărcat cărbune.

Se simțea ca și cum ar fi încălcat regulile jocului pe care îl jucau, joc ce trebuia să ia sfârșit prin moartea lui, tot atât de cert ca la „Nu-te-supăra, frate”, unde e neapărat necesar să ajungi în ultima căsuță. Se simțea ca și cum ar fi ascuns zarurile și acum nimic nu putea pune capăt jocului. Amon îl izbi peste față cu mâna stângă liberă și rabinul simți în gură gustul sângelui întinzându-se pe limbă ca o garanție.

Hauptsturmführer-ul îl abandonă pur și simplu lângă perete. Întrecerea, totuși – Levartov și Stern erau siguri de asta – fusese doar întreruptă.

Stern îi șopti toată această întâmplare lui Oskar, în biroul de la Plaszów. Stern, aplecat înainte, cu ochii ridicați, cu mâinile împreunate, fusese la fel de generos cu amănuntele ca întotdeauna.

— Nu-i nicio problemă, murmură Oskar.

Îi plăcea să-l necăjească pe Stern.

— De ce atâta vorbă? întotdeauna e loc la Emalia pentru cineva care poate să facă o balama în mai puțin de un minut.

Când Levartov și soția lui sosiră la fabrica Emalia în vara anului '43, trebui să îndure ceea ce crezu la început că este gluma cu subiect religios a lui Schindler. Într-o vineri după-amiază, în hala de muniții a DEF, unde Levartov lucra la un strung, Schindler spuse:

— N-ar trebui să fii aici, rabi, ar trebui să te pregătești de Sabat.

Dar când Oskar îi strecură o sticlă de vin ca s-o folosească în cursul ceremoniei, Levartov înțelese că Herr Direktor nu glumea. În fiecare vineri, înainte de lăsarea înserării, rabinul va fi alungat d lângă bancul de lucru și se va duce în baraca sa de după sârma ghimpată, în curtea din spate a DEF. Acolo, sub sforile și mirosul acru al rufăriei care se usca, va recita Kiddush deasupra unei cești cu vin, printre rândurile de paturi ce se ridicau până la acoperiș. Desigur, în umbra unui turn de pază SS.

CAPITOLUL 24

Oskar Schindler care descăleca de pe cal în zilele acelea în curtea fabricii Emalia continua să fie un om de afaceri prosper. Era suplu și bine făcut, în stilul actorilor de cinema George Sanders și Curt Jurgens, cu care va fi întotdeauna comparat. Jacheta sa despicață și pantalonii de călărie erau de comandă, cizmele străluceau minunat. Arăta ca un om pentru care profitul era omniprezent.

Totuși, la întoarcerea din partidele sale de călărie rurală urca la etaj ca să primească un nou soi de facturi, chiar și pentru o întreprindere excentrică precum Deutsche Email Fabrik.

Transporturile de pâine de la brutăria din Plaszów către lagărul fabricii din strada Lipowa reprezentau câteva sute de bucăți livrate de două ori pe săptămână și un dar ocazional de jumătate de camion de gulinii. Aceste camioane cu laturile înalte și încărcătura înjumătățită erau trecute fără îndoială ca fiind pline și multiplicare în registrele comandantului Goeth. Îterpuși de felul lui Chilowitz vindeau în folosul domnului Hauptsturmführer diferența dintre neînsemnatele cantități care ajungeau în strada Lipowa și încărcătura convoaielor fantomă pe care Goeth le trecea pe hârtie. Dacă Oskar ar fi depins de Amon pentru hrana prizonierilor săi, cei nouă sute ar fi primit poate șapte sute cincizeci de grame de pâine pe săptămână și o supă la fiecare trei zile. Câteodată personal, alteori prin directorul său, Oskar cheltuia cincizeci de mii de zloți pe lună pe piața neagră pentru alimentele destinate bucătăriei lagărului său. În unele săptămâni trebuia să găsească până la trei mii de pâini. Se dusese în oraș și vorbise cu supraveghetorii germani din brutăriile mari ducând în servieta sa Reichsmarks și două sau trei sticle.

Oskar nu părea să înțeleagă că, în întreaga Polonie din acea vară a anului 1943, era unul dintre puținii care hrăneau ilicit deținuții, că amenințarea morții prin înfometare – care în politica SS trebuia să planeze asupra marilor fabrici ale morții și asupra fiecărei mărunte mahalale înconjurată cu sârmă ghimpată din lagărele de muncă forțată – nu exista în strada Lipowa, iar asta era primejdios de vizibil.

În vara aceea au avut loc o mulțime de incidente care întăriră imaginea mitologică a lui Schindler, credința aproape religioasă a deținuților de la Plaszów și a întregii populații de la Emalia, cum că Oskar era cel care le va aduce incredibila salvare.

La începutul existenței fiecărui sublagăr, ofițerii superiori din lagărul principal făceau o vizită ca să se asigure că energia sclavilor era stimulată în modul cel mai radical și mai exemplar. Nu știm cu exactitate care dintre membrii corpului ofițeresc de la Plaszów au vizitat Emalia, dar unii deținuți, și chiar Oskar, vor spune după aceea că Goeth se numărase printre ei. Dacă nu Goeth, atunci Leo John sau Scheidt. Sau Josef Neuschel, protejatul lui Goeth. Nu facem o nedreptate menționând oricare dintre aceste nume în legătură cu „stimularea energiei în modul cel mai radical și mai exemplar” în decursul existenței lagărului Plaszów, fiecare dintre ei a dat dovadă de un comportament sălbatic sau a supravegheat acțiuni cu un astfel de caracter. Și acuzii, vizitând Emalia, zăriră în curte un deținut numit Lamus, care împingea prea încet o roabă prin curtea fabricii. Mai târziu, Oskar însuși va declara că Goeth se afla acolo în ziua aceea și îl văzuse pe Lamus mergând încet și se întorsese către un tânăr subofițer

numit Griin – un alt protejat al lui Goeth, garda sa de corp, un fost luptător. Este sigur că Griin a fost cel care a primit ordinul să-l execute pe Lamus.

Griin îl arestă, iar inspectorii continuă vizita în alte părți ale lagărului fabricii. Cineva de la turnătorie se rezezi până în birou și-l alertă pe domnul director. Oskar coborî urlând scările, chiar mai repede decât în ziua în care îl vizitase domnișoara Regina Periman, și ajunsese în curte în momentul în care Griin îl sprijinea pe Lamus de perete.

Oskar strigă la el:

— Nu poți sa faci asta aici, nu o să ajungem nicăieri dacă începi să împuști. Am contracte de. Război de maximă prioritate etc, etc. Era argumentul Schindler standard și avea scopul să sugereze că ar exista ofițeri superiori cunoscuți de Oskar cărora avea să le fie transmis numele lui Griin în cazul în care împiedica producția la Emalia.

Griin era un individ isteț. Știa că inspectorii intraseră în atelierele unde bubuiturile preselor și mugetul strungurilor acopereau orice zgomot. Lamus prezenta prea puțină importanță pentru bărbați ca Goeth și John și nimeni nu avea să pună întrebări după aceea.

— Eu ce câștig? îl întrebă tânărul SS-ist pe Oskar.

— O votcă merge? spuse Oskar. Un litru și jumătate?

Pentru Griin era o adevărată comoară. Pentru că munceai toată ziua în spatele mitralierelor în timpul unei *Einsatzaktion*, la execuțiile zilnice, în masă, din Est – pentru că împușcai sute de oameni, adică – ți se dădea o jumătate de litru de votcă. Băieții se înghesuiau să facă parte din detașamente ca să poată duce prețioasa băutură la cantină, seara. Iar aici Herr Direktor îi oferea de trei ori prețul pentru a *nu* face gestul.

— Nu văd sticla, spuse el.

Herr Schindler îl împinse pe Lamus de lângă perete.

— Dispari, urlă Griin.

— O să-ți capeți sticla, spuse Oskar, de la biroul meu, la sfârșitul inspecției.

Oskar luă parte la o tranzacție similară când Gestapo-ul făcu o razie în apartamentul unui falsificator și descoperi printre alte documente false, completate sau aproape completate, un set de hârtii care atestau originea ariană a familiei Wohifeiler – mamă, tată, trei adolescenți –, toți lucrători în lagărul lui Schindler. Ca urmare, în strada Lipowa apărură doi gestapoviști spre a ridica familia pentru un interogatoriu ce putea să-i ducă, prin închisoarea Montelupich, la sumbrul fort de pe deal. Trei ore după ce intraseră în biroul lui Oskar,

amândoi bărbații părăsiră clătinându-se Deutsche Email Fabrik, radiind de bunăvoința temporară, datorată aburilor de coniac și, după câte știau toți, bine plătiți. Prăzile confiscate zăceau în biroul lui Oskar și el le aruncă în foc.

Apoi-urmară frații Danzinger care stricaseră o presă într-o vineri. Oameni de treabă, fără prea mare pregătire, priveau uluiți în sus, cu ochi mari, de țărani, la mașina pe care reușiseră să o strice cu mare zarvă. Herr Direktor plecase cu afaceri pe undeva și cineva – un spion, va afirma mai târziu Oskar – îi denunță administrației de la Plaszów. Frații au fost luați de la Emalia și spânzurarea lor anunțată la următorul apel de dimineață din Plaszów. *În noaptea asta, s-a anunțat, oamenii din Plaszów vor vedea execuția a doi sabotori.* Ceea ce desigur îi desemnase pe frații Danzinger mai presus de orice pentru execuție era aura lor de conservatori.

Oskar se întoarse de la afacerile sale din Sosnowiec la ora trei după-amiază, cu trei ore înainte de anunțata execuție. Veștile despre sentință îl așteptau pe birou. Plecă imediat cu mașina către Plaszów, luând cu el coniac și câțiva minunați cârnați. Parcă lângă Blocul administrativ și îl găsi pe Goeth în biroul său. Era bucuros că nu trebuise să-i strice siesta comandantului. Nimeni nu a aflat vreodată amănuntele și dimensiunile înțelegerii încheiate atunci, în biroul acela, frate geamăn cu al lui Torquemada, unde Goeth pusese să se fixeze de pereți inele, de care puteau fi atârnați oamenii. E greu de crezut totuși că Amon se mulțumise doar cu coniac și cârnați. În orice caz, grija sa pentru preșele Reichului a dispărut brusc în urma discuției și, la ora șase, ora execuției lor, frații Danzinger se întoarseră pe bancheta din spate a limuzinei lui Oskar, în plăcutul lagăr de la Emalia.

Toate aceste triumfuri au fost desigur parțiale. Stă însă în caracterul Cezarilor, știa și Oskar, să ia decizii neașteptate în privința condamnării sau anulării pedepsei. Emil Krautwirt, în cursul zilei inginer la fabrica de radiatoare din spatele barăcilor Emaliei, se număra printre cei internați în lagărul lui Oskar. Era tânăr și-și obținuse diploma la sfârșitul anilor '30. Ca și ceilalți locuitori ai Emaliei, Krautwirt numea acel loc „lagărul lui Schindler”, dar ducându-l pe Krautwirt la Plaszów pentru a-l spânzura în mod exemplar, SS-ul demonștră al cui era lagărul în realitate – cel puțin în ce privește unele aspecte ale existenței sale.

Pentru minoritatea de la Plaszów care trăia în pace, spânzurarea inginerului Krautwirt a fost prima – alta decât a lor – din șirul de suferințe și umilințe pe care o vor relata. Cei din SS făceau întotdeauna economie la spânzurători, iar la Plaszów acestea semănau cu un șir lung și scund de porți de rugby, lipsindu-le maiestatea instalațiilor istorice, a ghilotinei revoluționare, a furcilor elizabetane, solemnitatea înaltă a spânzurătorilor din închisorile șerifilor din Far-West. Văzute în vreme de pace, spânzurătorile de la Plaszów și Auschwitz intimidau nu prin solemnitatea lor, ci prin banalitate. Dar, așa cum aveau să descopere

toate mamele din Plaszów, era totuși posibil, chiar și cu o astfel de structură simplă, ca odraslele lor, amestecate printre deținuții din *Appelplatz*, să vadă prea mult dintr-o execuție. Un băiat de șaisprezece ani, Haubenstock, trebuia să fie spânzurat împreună cu Krautwirt. Acesta fusese condamnat pentru unele scrisori pe care le scrisese unor persoane dubioase din Cracovia, iar Haubenstock fusese auzit cântând „Volga, Volga”, „Kalinka maia” și alte cântece rusești interzise, cu intenția – din câte scria în sentința lui – de a atrage gărzile ucrainene de partea bolșevismului.

Regulile ritualului unei execuții la Plaszów impuneau tăcerea. Spre deosebire de execuțiile cu caracter festiv de demult, căderea se executa într-o tăcere de biserică. Deținuții stăteau aliniați pe grupe și printre ei patrulau bărbați și femei care își cunoșteau măsura puterii – Hujar și John, Amthor și Scheidt, Grimm și Grun, supraveghetore SS recent numite la Plaszów, amândouă energice mânătoare ale bastonului – Alice Orłowsky și Luise Danz – și Ritschek și Schreiber. Sub o astfel de supraveghere, pledoariile condamnaților erau ascultate în tăcere.

Inginerul Krautwirt păru la început uimit și nu avu nimic de spus, dar băiatul făcea tărăboi. Cu o voce inegală, încercă să-l convingă pe Hauptsturmführer, care stătea lângă spânzurătoare:

— Nu sânt comunist, Herr Kommandant, urăsc comunismul. Erau doar niște cântece, cântece obișnuite.

Călăul, un măcelar evreu din Cracovia, iertat pentru o crimă anterioară cu condiția să se ocupe de această treabă, îl așeză pe Haubenstock pe scaun și îi trecu lațul pe după gât. Înțelegea că Amon voia să termine întâi cu băiatul, că nu avea chef ca incidentul să ia amploare. Când măcelarul izbi cu piciorul suportul de sub Haubenstock, frânghia se rupse și băiatul, roșu la față și gâfâind, cu lațul în jurul gâtului, se târî în patru labe până la Goeth, continuând să se roage, lovindu-și fruntea de genunchii comandantului și îmbrățișându-i picioarele. Era cea mai mare umilință și-i conferea lui Goeth din nou poziția de putere supremă pe care o exersase în aceste câteva luni. Înconjurat de guri căscate care nu lăsau să scape niciun sunet, ci doar un șuierat abia auzit, un susur ca al vântului peste dunele de nisip, Amon își scoase pistolul din toc, izbi băiatul cu piciorul și îl împușcă în cap.

Când sârmanul inginer Krautwirt văzu oribila execuție a tânărului, scoase o lamă pe care o ascunsese în buzunar și își tăie venele. Deținuții din rândurile din față au putut povesti că inginerul își făcuse niște răni groaznice la ambele mâini. Goeth ordonă călăului să continue execuția și, împroșcați cu sânge, doi ucraineni îl ridicară până la spânzurătoare, unde, în fața evreilor din sudul Poloniei fu spânzurat cu sângele și roind din încheieturi.

Era normal pentru cei internați la Plaszów să creadă că, într-o oarecare măsură, fiecare dintre aceste spectacole barbare putea fi ultimul; că se putea produce o schimbare a metodelor și atitudinilor, chiar și la Amon, și dacă nu la el, atunci la ceilalți, nevăzutele oficialități care, în cine știe ce birou important, cu podele date cu ceară și ferestre arcuite, deschise asupra unei piețe unde bătrânele vindeau flori, vor trece în dosare jumătate din cele întâmplare la Plaszów și vor omite restul.

În cursul celei de-a doua vizite a doctorului Sediacek la Cracovia, Oskar și dentistul au elaborat o schemă care ar fi părut naivă unui individ mai interiorizat decât Schindler. Oskar sugerează că poate unul din motivele pentru care Amon Goeth se purta atât de sălbatic era alcoolul de calitate proastă pe care îl bea, imensele cantități din așa-numitul „coniac local”, 96% alcool pur, care-i afecta înțelegerea consecințelor și gesturilor sale. Cu o parte a mărcilor germane abia aduse de doctor ar fi trebuit cumpărată o ladă de coniac de prima calitate, un produs nu chiar atât de ușor de găsit sau de ieftin în Polonia de după Stalingrad. Oskar avea să-l ofere lui Amon și, în cursul conversației, îi va sugera că, într-un fel sau altul, războiul va lua sfârșit odată și odată, că vor urma investigații asupra acțiunilor anumitor persoane și că poate chiar prietenii lui Amon își vor aminti de vremurile în care el a fost prea zelos. Stătea în firea lui Oskar să creadă că puteai bea cu diavolul, îndreptând balanța răului cu un pahar de coniac. Și asta nu pentru că n-ar fi descoperit metode mult mai radicale, ci pentru că, pur și simplu, nu-i treceau prin cap; fusese întotdeauna un om al negocierilor.

Watchmaister-ul Oswald Bosko, care cu puțin timp în urmă fusese răspunzător de ghetou, era, prin contrast, un om al ideilor. Devenise imposibil pentru el să mai lucreze în cadrul SSului, mituind ici și colo, vânzând câte un document falsificat sau plasând o duzină de copii sub patronajul cine știe cărui gradat, în timp ce alți o sută erau scoși pe poarta ghetoului.

Bosko renunțase la secția sa de poliție din Podgorze și dispăruse printre partizanii din pădurile Niepolomice. În Armata Populară va încerca să-și ispășească entuziasmul absurd resimțit pentru nazism în vara lui '38. Îmbrăcat ca un țăran polonez, va fi recunoscut în cele din urmă într-un sat la vest de Cracovia și împușcat pentru trădare. Va deveni, prin urmare, martir.

Bosko plecase în pădure pentru că nu avea de ales. Îi lipseau resursele financiare cu care Oskar „ungea” sistemul. Dar ținea de firea celor doi ca unul să nu aibă nimic asupra sa în afară de uniformă și un grad fals, iar celălalt să se asigure că va încasa bani și va vinde lucruri. Nu trebuie să-l prețuim pe Bosko sau să-l denigrăm pe Schindler afirmând că, dacă Oskar ar fi devenit vreodată martir, n-

ar fi fost decât un accident, probabil fiindcă vreuna dintre afaceri i s-ar fi dovedit fatală. Dar unii oameni – Wohifeilers, frații Danzinger, Lamus – încă mai puteau respira pentru că Oskar lucra astfel. Datorită metodelor folosite de Oskar, ciudatul lagăr al Emaliei se afla în strada Lipowa și acolo, în cea mai mare parte a anului, o mie de oameni se aflau la adăpost, iar cei din SS rămâneau de partea cealaltă a gardului de sârmă ghimpată. Acolo nimeni nu era bătut, iar supa era destul de groasă ca să-i mențină în viață. Raportat la firea lor, dezgustul celor doi membri ai partidului, Bosko și Schindler, era egal. Numai că Bosko și-l manifestă abandonându-și uniforma pe un umerăș din Podgorze, în timp ce Oskar își puse marea insignă cu însemnele partidului și se duse să servească băutura scumpă nebunului de Amon, la Plaszów.

Era după-amiază târziu, iar Oskar și Goeth ședeau în salonul vilei albe a celui din urmă. Prietena lui Goeth, Majola – o femeie minionă, secretară la fabrica Wagner din oraș – privi înăuntru. Nu-și petrecea toate zilele în aerul încărcat al Plaszówului. Era o persoană cu purtări delicate și această delicatețe contribui la nașterea unui zvon: Majola amenințase să nu se mai culce cu Goeth dacă el continua să mai împuște oameni. Dar nimeni nu putea ști cu adevărat dacă aceasta era realitatea sau doar una din acele interpretări terapeutice care se ivesc în mințile unor prizonieri ce-și doresc cu disperare un loc pe pământ.

În după-amiaza aceea Majola nu stătu mult cu cei doi. Înțelesese că se așternuseră zdravăn pe băut. Helen Hirsch, palidă și îmbrăcată în negru, le aduse toate cele necesare – prăjituri, chifle, cârnați. Se clătina de oboseală. Cu o noapte în urmă, Amon o bătuse pentru că-i pregătise de mâncare Majolei fără permisiunea lui și, în dimineața aceea, o pusese să urce și să coboare în pas alergător, de cincizeci de ori, cele trei etaje ale vilei, pentru că descoperise urma lăsată de o muscă pe unul din tablourile de pe coridor. Auzise câte ceva despre Herr Schindler, dar nu-l întâlnise până atunci. În după-amiaza aceea nu se simțise prea ușurată privindu-i pe cei doi bărbați voinici, așezați de o parte și de alta a unei măsuțe joase, într-o înțelegere aparent fraternă. Nu o interesa nimic din ce se discuta acolo, căci moartea ei era un lucru cert, de la sine înțeles. Se gândea numai la supraviețuirea surorii ei mai mici, care lucra în bucătăria mare a lagărului. Păstra ascunsă o sumă de bani, în speranța că ar putea ajuta la supraviețuirea ei. Nicio sumă de bani, credea ea, nimic ține lumea asta nu putea influența pozitiv sumbrul ei viitor.

Cei doi băură toată după-amiaza, până după apusul soarelui. Mult după ce recitalul nocturn al Tosiei Liebersman cu „Cântecul de leagăn” al lui Brahms liniștise femeile lagărului și se strecurase printre scândurile barăcilor la bărbați, cei doi continuară să stea față în față. La ora potrivită, Oskar se aplecă peste masă și, dintr-o prietenie care, chiar și cu atât de mult coniac la bord, nu trecea dincolo de suprafața pielii, fiind mai degrabă un fel de frison, o înfiorare a

epidermei, nimic mai mult, Oskar deci, aplecându-se către Amon, viclean ca un demon, începu să-l ispitească vorbindu-i de o atitudine mai reținută.

Amon primi bine toate astea. Lui Oskar i se păru că îl atrage gândul moderației – o tentație demnă de un împărat. Amon putea să-și închipuie un sclav bolnav împingând vagonete, un deținut întorcându-se de la Kabelwerke, clătînându-se – în felul acela necontrolat pe care îl găsea atât de greu de tolerat – sub o grămadă de haine sau lemne ridicate de la poarta lagărului. Iar închipuirea că-l va ierta pe leneșul acela, pe actorul acela patetic îl făcu să simtă o căldură ciudată în stomac. După cum și Caligula s-ar fi simțit tentat să se vadă în postura de Caligula-zeu, tot astfel și imaginea lui Amon-zeul excită o vreme imaginația comandantului. De fapt, avusese întotdeauna o slăbiciune pentru așa ceva. În noaptea aceea, cu sângele curgând auriu de atâta coniac și aproape întregul lagăr adormit sub pașii săi, Amon era mult mai sedus de ideea milei decât de teama de represalii. Dar dimineața își va aminti de avertismentul lui Oskar și îl va alătura știrilor din ziua aceea: amenințarea rusească începea să prindă contur pe frontul de la Kiev. Stalingradul se aflase la o distanță de neconceput de Plaszów, dar până la Kiev gândul zbura cu ușurință.

Timp de câteva zile după meciul cu Amon, la Emalia sosiră știri cum că dubla tentație a milei și discreției începuse să se resimtă în comportarea comandantului. Întorcându-se la Budapesta, doctorul Sediacek îi va raporta lui Samu Springmann că Amon renunțase, cel puțin deocamdată, să mai ucidă oamenii la întâmplare. Iar bunul Samu, printre multiplele griji pe care le avea cu lista locurilor de la Dachau și Drancy, la vest, până la Sobibor și Belzec, la est, speră că groapa de la Plaszów va rămâne astupată pentru o vreme. Dar clemența dispăru repede. Dacă a existat un scurt răgaz, cei care vor supraviețui și vor depune mărturie despre zilele petrecute la Plaszów nu îl vor fi conștientizat. Dacă Amon nu a apărut la balcon în dimineața aceea sau în următoarea, asta nu înseamnă că nu o să apară în diminețile următoare. Era nevoie de mult mai mult decât de lipsa temporară a lui Goeth ca să ofere chiar și celui mai credul prizonier voga speranță a unei schimbări fundamentale în atitudinea comandantului. Și, în cele din urmă, iată-l apărând pe trepte, cu șapca austriacă pe care o purta când se pregătea să ucidă, căutând cu binoclul un vinovat.

Doctorul Sediacek se va întoarce la Budapesta nu numai cu știri exagerat de optimiste despre purificarea sufletului lui Amon, dar și cu date mult mai serioase despre lagărul de la Plaszów.

Într-o după-amiază, o santinelă de la Emalia apăru la Plaszów ca să-l convoace pe Stern la Zablocie. Odată ajuns la poartă, acesta a fost condus la etaj, în noul apartament al lui Oskar, care îl prezentă oaspeților săi, doi bărbați bine

îmbrăcați. Unul era doctorul Sediacek, celălalt un evreu – înarmat cu un pașaport suedez – care se prezentă drept Babar.

— Dragul meu prieten, îmi spuse Oskar lui Stern, aș dori să scrii un raport complet asupra situației de la Plaszów, atât cât poți într-o după-amiază.

Stern nu-3 văzuse niciodată până atunci pe Sediacek sau pe Babar și se gândi că Oskar era cam nechibzuit. Se aplecă și-și duse mâinile la gură, murmurând că, înainte de a îndeplini o sarcină ca asta, ar dori să schimbe o vorbă între patru ochi cu Herr Direktor.

Oskar obișnuia să spună că Itzak Stern nu putea niciodată să spună sau să ceară ceva de-a dreptul, fără să folosească o grămadă de texte din talmudul babilonian și din ritualurile purificatoare. Acum a fost însă mult mai direct.

— Spuneți-mi, vă rog Herr Schindler, nu credeți că este un risc enorm?

Oskar explodează, fără să se poată stăpâni. Străinii îl auziră din cealaltă cameră:

— Crezi că ți-aș cere așa ceva dacă ar exista vreun risc?

Apoi se calmă și spuse:

— Întotdeauna există un risc, știi mai bine ca mine; dar nu cu aceștia doi. Ei sânt în afară de orice bănuială.

Până la urmă, Stern petrecu toată după-amiaza aplecat asupra raportului său. Era un om de știință, obișnuit să scrie în fraze concise. Organizația de salvare din Budapesta și sioniștii din Istanbul vor primi de la el un raport pe care se puteau baza. Multiplicăți rezumatul lui de o mie șapte sute de ori – numărul lagărelor de muncă forțată mari și mici din Polonia – și veți avea o tapiserie care va îngheța lumea.

Sediacek și Oskar voiau de la el mult mai mult. În dimineața care urmă jocului său cu Amon, Oskar își târî la Plaszów eroicul său fîcat, înainte de deschiderea birourilor. Printre îndemnurile la toleranță pe care încercase să le picure în urechea lui Amon în seara precedentă, obținuse și permisiunea de a aduce doi frați într-ale afacerilor dornici să viziteze această comunitate industrială modernă. Dis-de-diminează, Oskar veni în cenușia clădire a administrației, însoțit de cei doi căpitani de manufacturi și solicită serviciile deținutului (Haftling) Itzak Stern, pentru o vizită în lagăr. Prietenul lui Sediacek, Babar, avea un fel de aparat fotografic miniatural, dar îl purta la vedere, în mână. Nu era greu de crezut că, dacă un SS-ist s-ar fi legat de asta, el s-ar fi bucurat de șansa de a se opri și a se lăuda timp de cinci minute cu mica jucărie pe care o achiziționase într-o recentă călătorie de afaceri la Bruxelles sau Stockholm.

În timp ce ieșeau din clădirea administrației, Oskar îl apucă pe subțiraticul și conștiinciosul Stern de umăr. Prietenii săi ar fi foarte bucuroși să vadă atelierile și locuințele. Dar dacă se ivea ceva care Stern credea că nu trebuia-trecut cu vederea, era de-ajuns să se aplece și să-și lege șireturile.

Pe drumul larg al lui Goeth, trecură pe lângă barăcile SS. Aici, aproape imediat, șiretul deținutului Stern avu nevoie de un nod. Asociatul lui Sediacek fotografie echipele care trăgeau încărcăturile de piatră din carieră la deal, în timp ce Stern murmură „iertăți-mă, domnilor” Totuși nu se grăbi cu nodul; astfel ca ei să poată privi în jos și citi inscripțiile de pe fragmentele de monumente care pavau drumul. Se aflau acolo pietrele de mormânt ale regretaților Bluma Gemeinerowa (1859 – 1927), Matylde Liebeskind, decedată la vârstă de nouăzeci de ani în 1912, Helena Wachberg, moartă la naștere, în 1911, Rozia Groder, de treisprezece ani, care decedase în 1931, Sofia Rosner și Adolf Gottlieb, care muriseră în timpul domniei lui Franz Josef Stern voia ca ei să vadă numele preacinstiților morți transformate în pietre de pavaj.

Continuându-și drumul, trecură de *Puffhaus*, bordelul pentru SS-iști și ucraineni, unde aduceau poloneze. Ajunseră la carieră, a cărei gură se adâncea în culmea de calcar. Șireturile lui Stern avură nevoie de noduri cât pentru o plasă. Dorea să se înregistreze și asta. Pe suprafața acelei stânci distrugeau oamenii, muncindu-i cu ciocane și răngi. Niciunul dintre înspăimântații lucrători din echipele de la carieră nu manifestă o curiozitate față de vizitatorii lor atât de matinali. Ivan, șoferul ucrainean al lui Amon Goeth făcea de serviciu acolo, iar supraveghetorul era un criminal german cu craniul ca un glonț, numit Erik. Acesta își demonstrase deja capacitatea de a ucide familii întregi, pentru că își omorâse mama, tatăl și sora. Ar fi trebuit spânzurat sau cel puțin aruncat într-un beci adânc de temniță dacă SS-ul n-ar fi ajuns la concluzia că există criminali mai răi decât patricizii și că Erik putea fi angajat pe post de băț ca să-i bată. Așa cum menționase Stern în raportul său, un medic din Cracovia, Edward Goldblatt, fusese trimis aici de la clinică de doctorul SS Blancke și de protejatul acestuia, doctorul evreu Leon Gross. Erik se bucura nespus când vedea un om de cultură și un specialist pătrunzând în carieră și apucându-se de lucru cu mâini netede și moi. Iar în cazul lui Goldblatt, bătăile începură la prima șovăială în mânăuirea ciocanului și a dălților. În decurs de câteva zile, Goldblatt a fost bătut de Erik și de diferiți gradați SS și ucraineni. L-au forțat să lucreze cu fața umflată, acum mai mare cu o jumătate din dimensiunea normală și cu un ochi complet închis. Nimeni nu a aflat vreodată ce eroare tehnică în extragerea pietrei a provocat ultima bătaie administrată doctorului Goldblatt. Mult după ce își pierduse cunoștința, Erik îngădui să fie transportat la *Krankenstube*, unde doctorul Leon Gross refuză să îl primească. Cu această aprobare medicală, Erik și SS-istul care îl transportaseră continuară să-l izbească cu cizmele pe muribundul Goldblatt care zăcea, respins de la tratament, la poarta spitalului.

La carieră, Stern se aplecă și își înnodă șiretul, fiindcă Oskar și alte câteva persoane de la Plaszów credeau că în viitor se vor găsi judecători care să întrebe unde – într-un singur cuvânt – s-au întâmplat toate acestea.

În dimineața aceea, Oskar a putut să ofere colegilor săi o imagine globală a lagărului ducându-i până la Chujowa Gorka, unde roabele însângerate de la transportul morților în pădure stăteau nestânjenite la gura fortului. Acolo fuseseră îngropați, în gropi comune ori la marginea pădurilor de pin, câteva mii de cadavre. La sosirea rușilor dinspre est, pădurea cu populația sa de victime va fi ocupată înaintea Plaszówului pe jumătate mort.

CAPITOLUL 25

Unora li se părea că Oskar începuse să cheltuiască mai ceva ca un cartofor înrăit. Chiar și din puținul pe care îl știau despre el, deținuții lui simțeau că se va ruina ca să-i ajute, dacă acesta era prețul. Mai târziu – nu acum, pentru că acum acceptau mila lui în aceeași stare de spirit în care un copil acceptă darurile de Crăciun de la părinții săi – vor spune: „mulțumim lui Dumnezeu că ne-a fost mult mai credincios nouă decât soției sale” Și asemeni acestor deținuți, diverși oficiali puteau adulmece, la rândul lor, dăruirea lui Oskar.

Unul dintre acești oficiali, doctorul Sopp, medicul închisorii SS din Cracovia și al tribunalului SS din Pomorska, îl înștiință pe Herr Schindler, printr-un mesager polonez, că era interesat să facă o mică afacere. În închisoarea Montelupich se afla o femeie numită Frau Helene Schindler. Doctorul Sopp știa că nu e rudă cu Oskar, dar soțul ei investise ceva bani în Emalia. Avea acte ariene dubioase. Doctorul Sopp nu trebuia să spună că, pentru doamna Schindler aceasta prevestea o călătorie cu camionul la Chujowa Gorka. Dar dacă Oskar accepta să avanseze o anumită sumă, spunea Sopp, el era dispus să emită un certificat medical declarând că, având în vedere starea sănătății sale, doamnei Schindler ar trebui să i se îngăduie să urmeze o cură la Marienbad, în Boemia, pe o perioadă nedefinită.

Oskar se duse la biroul lui, unde află că doctorul voia cincizeci de mii de zloți pentru acel certificat. N-avea niciun sens să se tocmească. După trei ani de practică, un individ ca Sopp putea să evalueze cu o abatere de câțiva zloți prețul unui astfel de serviciu. În cursul după-amiezii, Oskar făcu rost de bani. Doctorul știa despre Oskar că era genul de om care avea bani puși deoparte, a căror proveniență nu fusese înregistrată nicăieri.

Înainte de a face plata, Oskar Schindler pusese câteva condiții. Va merge la Montelupich, împreună cu doctorul, să o ia pe femeie din celulă. O va duce personal la niște prieteni din oraș. Sopp nu obiectă. Sub lumina becurilor din

înghețata Montelupich, doamnei Schindler i se înmânară costisitoarele documente.

Un om mult mai prudent, un om cu o minte de contabil, și-ar fi acoperit – și pe bună dreptate – cheltuielile din banii pe care îi aducea Sediacek de la Budapesta. În total, Oskar va primi o sută cincizeci de mii de mărci, aduse la Cracovia, ca și până atunci, în valize cu fundul dublu și în căptușeala hainelor. Dar Oskar, în parte pentru că avea o imagine destul de inexactă asupra valorii banilor (fie ei datorăți sau de primit), în parte din pricina simțului onoarei, transmise legăturilor sale din comunitatea evreiască toți banii pe care îi primise de la Sediacek – cu excepția sumei cheltuite pe coniacul lui Amon.

Nu era întotdeauna o treabă simplă. Când, în vara anului 1943, Sediacek sosi la Cracovia cu cincizeci de mii de mărci, sioniștii din Plaszów, cărora Oskar le oferi banii, se temură de o înscenare.

Oskar îl abordă mai întâi pe Henry Mandel, un sudor din garajul de la Plaszów și membru al *Hitach Dut*, organizație sionistă de tineret și muncitori. Mandel nu vru să accepte banii.

— Ascultă, zise Schindler, sunt însoțiți de o scrisoare în ebraică, o scrisoare din Palestina.

În cazul unei înscenări, dacă Oskar ar fi fost compromis, cu siguranță că nu i-ar fi lipsit „scrisoarea din Palestina”; iar când nu ai pâine de-ajuns pentru dejun, suma care ți se oferea era cu adevărat impresionantă: cincizeci de mii de Reichsmark, o sută de mii de zloți. Puteai să o folosești la discreție. Era pur și simplu incredibil.

Schindler încercă apoi să predea banii – care se aflau chiar acolo, între hotarele lagărului Plaszów, în portbagajul mașinii sale – unui alt membru al *Hitach Dut*, o femeie, Alta Rubner. Femeia avea unele legături printre deținuții care mergeau la lucru la fabrica de cabluri și, prin intermediul unora dintre polonezii din închisoarea poloneză, cu mișcarea de rezistență din Sosnowiec.

— Poate, îi spuse ea lui Mandel, ar fi mai bine să prezentăm problema asta rezistenței și să-i lăsăm pe ei să hotărască asupra provenienței banilor pe care îi oferă Herr Oskar Schindler.

Oskar încercă să o convingă strigând la ea sub acoperirea țăcănitului mașinilor de cusut din fabrica lui Madritsch:

— Îți garantez, pe cuvântul meu, că nu este o capcană!

Pe cuvântul meu, exact cuvintele pe care cineva le-ar fi așteptat de la un agent provocator!

Și totuși, după ce Oskar plecă și Mandel vorbi cu Stern, care confirmase autenticitatea scrisorii, și apoi discutase din nou cu fata, se hotărâră să ia banii. Dar descoperiră că Oskar nu se mai întorsese. Mandel se duse la Marcel Goldberg, la biroul administrativ. Goldberg fusese și el un membru al aceleiași organizații, dar, după ce devenise funcționar însărcinat cu listele de muncă și transport, listele celor vii și celor morți, începuse să ia mită. Mandel putea totuși să facă presiuni asupra lui. Una dintre listele pe care le putea alcătui Goldberg – ori cel puțin să opereze unele modificări – cuprindea numele celor care plecau la Emalia ca să adune deșeurile metalice folosite în atelierele din Plaszów. În amintirea vremurilor vechi și fără să fie nevoit să dezvăluie motivul pentru care dorea să viziteze Emalia, Mandel fu trecut pe lista respectivă.

Dar sosind la Zablocie și strecurându-se din echipa care sorta deșeurile de fier ca să ajungă la Oskar, fu oprit în fața biroului de către Bankier. Herr Schindler era prea ocupat, spuse acesta.

Mandel reveni după o săptămână. Din nou, Bankier nu-l lăsă să vorbească, cu Oskar. A treia oară, omul fu mai precis:

— Vrei banii sioniști? Nu i-ai acceptat înainte și acum te-ai răzgândit? Ei bine, n-o să-i ai. Asta-i viața, domnule Mandel!

Mandel încuviință și plecă. Presupuse că Bankier ridicase cel puțin o parte din sumă. De fapt, Bankier era doar precaut. Banii ajunseră până la urmă în mâinile deținuților sioniști din Plaszów – chitanța Altei Rubner pentru această sumă fusese înmănată lui Springmann de către Sediacek. Se pare că suma a fost folosită în parte pentru ajutarea evreilor din alte orașe decât Cracovia, care nu aveau surse locale de finanțare.

Dacă sumele care ajungeau la Oskar și pe care el le transmitea mai departe se cheltuiau mai mult pe hrană, așa cum ar fi preferat Stern, sau în mare măsură pentru Rezistență – achiziționarea de permise sau arme – iată o întrebare pe care Oskar nu și-a pus-o niciodată. Acești bani nu au slujit la cumpărarea doamnei Schindler din închisoarea Montelupich sau la salvarea vieții unor persoane ca frații Danziger. Banii lui Sediacek nu au fost folosiți nici ca să înlocuiască cele treizeci de mii de kilograme de produse emailate pe care Schindler le va oferi diverselor oficialități SS în timpul anului 1943, ca să contracareze ordinul de închidere a lagărului Emalia.

Nu s-a cheltuit nicio lețcaie pentru completarea sumei de o sută șaiszeci de mii de zloți, costul instrumentarului ginecologic pe care Oskar a trebuit să-l cumpere pe piața neagră când una dintre fetele de la Emalia a rămas însărcinată; o sarcină echivala, desigur, cu un bilet pentru Auschwitz. Nici nu au fost folosiți la achiziționarea Mercedesului stricat al Untersturmführerului John. John se oferise să i-l vândă chiar în momentul în care Oskar se prezentase la el cu o cerere

pentru transferul a treizeci de persoane de la Plaszów la Emalia. Mașina cumpărată într-o zi cu douăsprezece mii de zloți a fost rechiziționată în ziua următoare de prietenul și camaradul de arme al lui Leo John, Untersturmführer-ul Scheidt, pentru a fi folosită la construcția drumurilor din perimetrul lagărului.

— O să care pământ în portbagaj, urlă Oskar de față cu Ingrid, la cină. Mai târziu, amintindu-și întâmplător incidentul, declară că fusese bucuros să le fie de folos celor doi gentlemen.

CAPITOLUL 26

Raimund Titsch plătea altfel. Titsch era un catolic austriac tăcut și sânguincios, cu o rană la picior care îl făcea să șchiopăteze, unii spunând că provenea din primul război mondial, alții dintr-un accident din copilărie. Era cu cel puțin zece ani mai în vârstă decât Amon sau Oskar, în lagărul de la Plaszów, el conducea fabrica de uniforme a lui Julius Madritsch, unde erau angajați, trei mii de cusătorese și mecanici.

Unul din mijloacele de plată îl constituia jocul de șah cu Amon Goeth. Blocul administrativ avea legătură telefonică cu atelierele Madritsch, și Amon îl suna adesea, chemându-l să vină la biroul sau pentru o partidă de șah. Prima dată când fusese invitat, jocul se isprăvise într-o jumătate de oră și nu în favoarea comandantului. Uluit de supărarea lui Amon, Titsch simțise murindu-i pe buze cuvântul „mai”, rostit destul de reținut și cu o nuanță nu foarte triumfală. Hauptsturmführer-ul înșfăcase haina și centura, încheindu-se din mers la nasturi și trântindu-și șapca pe cap. Uluit, avu impresia că Amon era gata să coboare până la linia de vagonete în căutarea unui deținut pe care să-l pedepsească pentru această minoră victorie a adversarului său la șah, Raimund Titsch. Din după-amiaza aceea, Titsch adoptă o nouă atitudine. Acum putea să-i ia chiar și trei ceasuri – pentru a pierde o partidă. Când funcționarii de la Blocul administrativ îl vedeau pe Titsch șchiopătând în sus pe strada Jerozomliska pentru a-și îndeplini datoria de șahist, știau că după-amiaza va fi mai liniștită. Un biet sentiment de securitate se răspândea dinspre ei către ateliere, chiar până la nefericiții împingători de vagonete.

Dar Raimund Titsch nu juca numai șah preventiv. Independent de Sediacek și de bărbatul cu aparatul miniatural de fotografiat pe care Oskar îi adusese la Plaszów, începuse și el să fotografieze. Câteodată de la fereastra biroului său, altădată de la colțul atelierelor, fotografia deținuți în uniforme vărgate de pe linia vagonetelor, distribuirea pâinii și supei, săparea șanțurilor și fundațiilor. Unele dintre aceste fotografii surprind probabil transporturile ilegale de pâine către atelierele lui Madritsch. Desigur, însuși Raimund cumpăra pâinile negre, rotunde, cu banii și aprobarea lui Julius Madritsch, și acestea erau aduse la

Plaszów cu camionul sub mormanele de zdrențe și valuri de pânză. A fotografiat pâinea de orz trecută din mână în mână în depozitul fabricii de uniforme, pe partea relativ mai ascunsă a acesteia, cea opusă turnurilor de pază, și ferită de privirile celor de pe drumul principal de acces de silueta fabricii de papetărie a lagărului. A fotografiat SS-iștii și ucrainenii mărșăluind la distracție, la muncă. A fotografiat o echipă de muncitori ce lucra sub îndrumarea inginerului Karp, asupra căruia aveau să fie asmuțiți în curând câinii, ce-i vor sfâșia coapsa și îi vor smulge organele genitale. Într-o lungă suită de imagini a Plaszówului, a transmis dimensiunea lagărului, dezolarea. Se pare că a realizat chiar prim-planuri cu Hauptsturmführer-ul odihnindu-se într-un șezlong, un Amon greoi apropiindu-se acum de o sută douăzeci de kilograme, căruia noul doctor Blancke, ofițer SS, îi va spune:

— De-ajuns, Amon, va trebui să mai dai jos din kilogramele astea.

Titsch i-a fotografiat pe Rolf și Ralf ținându-se de mână și jucându-se la soare, pe Majola ținând unul dintre câini de zgardă și prefăcându-se că-i place. L-a fotografiat și pe Amon în toată măreția, pe marele său cal alb.

Titsch nu a dezvoltat filmele. Ca material de arhivă, erau mai sigure și mult mai ușor de transportat sub formă de role. Le-a ascuns într-o cutie de oțel, în apartamentul său din Cracovia. A băgat acolo și o parte dintre bunurile rămase de la evreii lui Madritsch. Peste tot în Plaszów găseai oameni care aveau o ultimă rămășiță prețioasă, ceva de oferit, într-un moment de maximă primejdie, omului cu lista, omului care deschidea sau închidea ușile vagoanelor de vite. Titsch a înțeles că numai cei desperați își păstrau bunurile la ei. Puținii deținuți care dispuneau de un stoc de inele și ceasuri și bijuterii ascunse undeva în lagăr nu aveau nevoie de ele. *Ei* erau cei care negociau regulat servicii și bunăvoință. Dar în aceeași ascunzătoare cu fotografiile lui au ajuns și ultimele resurse ale unei duzini de familii – broșa mătușii Yanka și ceasul unchiului Mordehe.

În fapt, când regimul de la Plaszów a luat sfârșit, când Scherner și Czurda au fugit, când impecabilele dosare ale Biroului Central Economic și Administrativ SS au fost înghesuite în camioane și duse de acolo ca dovezi pentru tribunal, Titsch nu a avut nevoie să-și dezvolpeze fotografiile – și, în niciun caz, motive să o facă. În dosarele ODESSEI, societatea secretă de după război a foștilor SS-iști, putea fi trecut ca trădător. Faptul că aprovizionase pe cei de la Madritsch cu aproape treizeci de mii de pâini, numeroși pui și câteva kilograme de unt și că pentru acest gest umanitar, guvernul israelian îi acordase onoruri, toate acestea fuseseră prezentate pe larg în presă. Când trecea pe străzile Vienei, unii îl amenințau și îi șuierau printre dinți: „lingăul jidanilor” Astfel că rolele de la Plaszów vor mai zăcea douăzeci de ani îngropate într-un părculeț din suburbiile Vienei. Ar fi putut foarte bine să rămână acolo pentru totdeauna, emulsia uscându-se pe tainicele și întunecatele imagini ale iubirii lui Amon, Majola, asupra câinilor săi ucigași și a sclavilor săi anonimi. Poate fi considerat, prin

urmare, un fel de triumf al locuitorilor Plaszówului momentul când, în noiembrie 1963, un supraviețuitor din grupul Schindler, Leopold Pfefferberg, a luat pe ascuns cutia și conținutul său de la Raimund Titsch, care suferea atunci de o afecțiune cardiacă fatală. Chiar și atunci, Raimund a cerut ca filmele să nu fie dezvoltate înainte de moartea sa. Umbra anonimă a ODESSEI îl înspăimânta mai mult decât o făcuseră numele lui Amon Goeth, al lui Scherner, al Auschwitzului, în zilele cât fusese la Plaszow.

După moartea și înhumarea sa, rolele au fost dezvoltate. Aproape toate fotografiile au putut fi copiate.

Niciunul dintre puținii deținuți de la Plaszów care îi vor supraviețui lui Amon și lagărului nu va avea ceva de zis împotriva lui Raimund Titsch. Dar el, spre deosebire de Oskar, nu era genul de om în jurul căruia se nasc legende. Există o poveste despre o întâmplare de la sfârșitul anului 1943, care circulă printre supraviețuitorii de la Plaszów cu electrizanta emoție a unui mit. Fiindcă pentru un mit nu se pune problema dacă a fost sau nu adevărat, și nici dacă *ar trebui* să fie adevărat. Într-un anume fel, Raimund este mai adevărat decât chiar adevărul. Din astfel de istorisiri reiese că, pentru cei de la Plaszów, în vreme ce Titsch putea trece drept un pustnic, Oskar devenise un mic zeu mântuitor cu două fețe, un Ianus. Și, ca orice zeu minor, hărăzit cu toate viciile umane, cu multe brațe, dotat cu puteri subtile, era capabil să ofere răsplată și să asigure mântuirea.

O astfel de poveste se referă la vremea când șefii poliției SS făceau presiuni pentru a închide lagărul Plaszów, iar reputația acestuia, de complex industrial eficient, nu mai era atât de importantă pentru Inspectoratul pentru armament. Helen Hirsch, slujnica lui Goeth, întâlnea adesea în holul casei sau în bucătărie pe ofițerii invitați la masă, care se retrăgeau acolo ca să scape o vreme de Amon și să clatine din capete. Un ofițer SS numit Tibritsch, intrând în bucătărie, îi spusese: „Nu știe că sânt și oameni care-și dau viața?” Era vorba, desigur, de frontul de est, nu de mohorâtul Plaszów. Ofițerii cu vieți mai puțin imperiale decât Amon se simțeau jigniți de ceea ce vedeau la vilă sau, poate, sentiment și mai primejdios, erau invidioși.

După cum spune legenda, într-o duminică seară generalul Julius Schindler în persoană a vizitat Plaszów-ul pentru a hotărî dacă existența sa are vreo valoare reală pentru efortul de război. Era o oră stranie pentru vizita unui funcționar important, dar poate că Inspectoratul pentru armament lucra cu disperare până la ore târzii pregătindu-se pentru primejdioasa iarnă care se lăsa asupra frontului de est. Inspecția fusese precedată de o cină la Emalia, la care se serviseră vin și coniac, fiindcă Oskar este asociat, ca și Bachus, cu linia dionisiacă a zeilor.

Din cauza cinei, grupul inspectorilor gonind spre Plaszów în Mercedes-uri se afla într-o stare care ar putea fi caracterizată cu indulgență drept detașare profesională. Ca să susțină această informație, legenda ignoră faptul că Schindler și ofițerii săi erau cu toții experți industriali și ingineri cu aproape patru ani vechime. Dar Oskar ar fi ultimul care s-ar fi lăsat impresionat de așa ceva.

Inspekția începu la atelierele Madritsch. Acestea erau mândria Plaszówului. În cursul anului 1943 furnizaseră uniforme pentru Wehrmacht, producția lunară cifrându-se la douăzeci de mii de bucăți. Dar întrebarea era dacă Herr Madritsch nu ar face mai bine să dea uitării Plaszów-ul și să-și plaseze capitalul în extinderea fabricilor poloneze din Podgorze și Tarnow, întreprinderi mult mai eficiente și mai bine aprovizionate. Condițiile precare de la Plaszów nu aveau darul de a-l încuraja pe Madritsch, sau pe oricare alt investitor, să instaleze acele mașini de care ar fi avut nevoie pentru lucrări sofisticate.

Grupul oficialităților abia își începuse inspekția când luminile din toate atelierele se stinseră, circuitul electric fiind întrerupt de prietenii lui Itzak Stern, de la baraca generatorului electric. La dificultățile create de băătură și indigestie, pe care Oskar le impusese domnilor de la Inspectoratul pentru armament, se adăugau acum constrângerile unei proaste iluminări. Inspekția continuă la lumina lanternei, iar mașinile de pe bancuri rămaseră inoperante și prin urmare mai puțin provocatoare pentru profesionalismul inspectorilor.

În timp ce generalul Schindler, ajutat de fasciculul lanternei, încerca să străpungă cu privirea întunericul care învăluia piesele și strungurile din atelierul de fierărie, treizeci de mii de deținuți neliniștiți așteptau, în paturile lor suprapuse, hotărârea lui. Chiar și pe supraaglomeratele linii ferate ale Ostbahnului, înalta tehnologie a Auschwitzului se afla doar la câteva ceasuri de drum către vest, și ei știau asta. Înțeleseseră că de la generalul Schindler nu se puteau aștepta la compasiune. *Producția* era specialitatea sa. Pentru el, *producția* trebuia să aibă prioritate.

Din pricina mesei de la Schindler și a penei de curent, spune legenda, oamenii de la Plaszów au fost salvați. E o legendă generoasă, pentru că numai o parte neînsemnată din cei de acolo vor rămâne în viață până la sfârșit. Dar Stern și alții vor răspândi mai departe legenda și cea mai mare parte a amănuntelor conținute în ea sânt, probabil, adevărate. Oskar a recurs întotdeauna la alcool când nu era sigur cum să se poarte cu oficialitățile și i-ar fi plăcut trucul cu oprirea generatoarelor. „Nu trebuie să uitați, spunea un băiat pe care Oskar îl va salva mai târziu, că Oskar avea o față germană, dar și una cehă. Era bunul soldat Svejek. Îi plăcea să blocheze sistemul”

Ar fi o blasfemie față de această legendă să ne întrebăm ce a gândit Goeth când s-au stins luminile. Poate că, fie și numai de dragul poveștii, era beat sau cina în

altă parte. Ar fi drept să ne întrebăm dacă lagărul Plaszów a supraviețuit din cauză că generalul Schindler a fost păcălit de lumina slabă și de alcoolul care i-a tulburat vederea, sau dacă a continuat să existe pentru că reprezenta un tampon excelent pentru acele săptămâni când marele terminal de la Auschwitz-Birkenau era supraaglomerat. Dar povestea vorbește mai mult despre ceea ce așteptau oamenii din partea lui Oskar decât «despre înspăimântătorul așezământ de la Plaszów sau despre sfârșitul celor mai mulți dintre locuitorii acestuia.

Și, în vreme ce SS-ul și Inspectoratul pentru armament cântăreau viitorul Plaszówului, Jozef Bau – un tânăr artist din Cracovia pe care Oskar îl va cunoaște în cele din urmă foarte bine – se îndrăgosti orbește, fără să facă un secret din asta, de Rebecca Tannenbaum! Bau lucra la Biroul pentru construcții, ca proiectant. Era un tânăr manierat, cu o viziune artistică asupra destinului. Reușise – ca să spunem așa – să *evadeze* la Plaszów, pentru că nu avusese niciodată documentele corecte cerute locuitorilor ghetoului. Deoarece meseria lui nu era utilă fabricilor din ghetou, stătuse mai mult ascuns pe la prieteni sau pe la mama sa. În timpul lichidării ghetoului, în martie 1943, sărise peste ziduri și se alăturase unei echipe ce se ducea la Plaszów. Acolo exista o. Nouă industrie, care nu se dezvoltase în ghetou: construcțiile. În același bloc sumbru, cu două corpuri de clădire, în care își avea biroul Amon, Jozef Bau lucra la copiile proiectelor. Era un protejat al lui Itzak Stern, iar Stern i-l prezentase lui Oskar ca pe un proiectant priceput și un tânăr care avea, cel puțin potențial, aptitudini de forjor.

Fusese norocos că nu prea venise în contact cu Amon, fiindcă afișa acel aer de sensibilitate pură care îl făcuse întotdeauna pe Amon să întindă mâna după revolver.

Biroul lui Bau se afla exact în celălalt capăt al clădirii față de cel al lui Amon. Unii deținuți lucrau la parter, în apropierea comandantului. Printre aceștia se numărau responsabilii cu aprovizionarea, funcționarii, stenograful Mietek Pemper. Erau expuși nu numai riscului zilnic al glonțului sosit pe neașteptate, dar, chiar mai sigur decât atât, atentatelor la bunul simț și la demnitate. Mundeck Korn, de exemplu, care înainte de război fusese achizitor pentru un lanț de sucursale ale lui Rotschild, și care acum cumpăra pânzeturile, zegrasul, lemnul și fierul pentru atelierele lagărului, era nevoit nu numai să lucreze în clădirea administrației, dar chiar în aceeași aripă în care își avea biroul Amon. Într-o dimineață, Korn ridică privirile de pe masă și văzu pe fereastră, de partea cealaltă a străzii Jerozolimska, lângă barăcile SS, un tânăr de circa douăzeci de ani, un cracovian pe care îl cunoștea, urinând la baza uneia din grămezile de lemne aflate acolo. În același moment zări două brațe acoperite de mânecile unei cămăși albe și doi pumni cât două baroase, apărând pe fereastra băii. Mâna dreaptă ținea un revolver. Urmară două focuri rapide, dintre care cel puțin unul

pătrunse în capul băiatului, răsturnându-l peste grămada de lemne tăiate. Când privi încă o dată spre fereastra băii, un singur braț îmbrăcat în cămașa albă și cu mâna liberă era ocupat cu închiderea ferestrei.

În dimineața aceea, pe masa lui Korn se aflau formulare de rechiziție purtând semnătura largă, cu litere regulate a lui Amon. Privirea lui se plimbă de la semnătură la cadavrul cu pantalonii descheiați de lângă grămada de lemne. Se întreba dacă nu-l înșelase cumva vederea. Înțelese rațiunea obsesivă a metodelor lui Amon. Ideea că, dacă moartea nu însemna mai mult decât o vizită la baie, o simplă variație în monotonia unor semnături, atunci poate toate morțile ar trebui acceptate – fie și cu oarecare disperare – ca făcând parte din rutina zilnică.

Se pare că Jozef Bau nu era vizat de cel care nutrea asemenea convingeri radicale. Scăpă și de epurarea personalului administrativ de la parterul aripii drepte, declanșată când Jozef Neuschel, protejatul lui Goeth, se plânse comandantului că o fată din birou făcuse rost de o felie de slănină. Amon coborâse urlând din birou. V-ați îngrășat cu toții! împărțise personalul în două coloane. Korn retrăia parcă o scenă de pe vremea gimnaziului, fetele din cealaltă coloană fiind atât de familiare, progeniturile unor familii printre care crescuse, familii din Podgorze. Părea că un profesor le alege pe cele care vor vizita monumentul Kosciuszko de cele care vor merge la muzeul Wawel. De fapt, fetele din cealaltă coloană au fost luate de la mesele lor și duse direct pe Chujowa Gorka și, pentru decadența exprimată de acea felie de slănină, împușcate de unul dintre plutoanele de execuție ale lui Pilarzik.

Deși Jozef Bau nu era implicat în astfel de tulburări birocratice, nimeni nu ar putea spune că ducea o viață ferită de neplăceri. Dar trecuse prin mai puține experiențe primejdioase ca fata de care se îndrăgostise. Rebecca Tannenbaum era orfană, deși, în organizarea de clan a lumii evreilor din Cracovia, nu fusese lipsită de mătuși și unchi binevoitori. Avea nouăsprezece ani, un chip dulce și-un trup plâpând. Vorbea bine germana și putea susține o conversație plăcută, începuse de curând să lucreze în biroul lui Itzak Stern din capătul clădirii administrative, la etaj, departe de nebunia comandantului. Dar slujba ei din biroul de construcții reprezenta numai jumătate din ceea ce făcea. Era manichiuristă. Îngrijea săptămânal mâinile lui Amon și ale Untersturmführerului Leo John, cele ale doctorului Blanke și ale iubitei sale, aspra și drăguța S S-istă Alice Orłowski. Luând mâinile lui Amon, descoperise că sânt prelungi și bine făcute, cu degete puternice, în niciun caz mâinile unui bărbat gras și, fără îndoială, nu ale unui sălbatic.

Când, pentru prima dată, venise la ea un deținut să-i spună că Herr Kommandant voia să o vadă, o rupsese la fugă printre mese, spre scările din spate. Deținutul se luase după ea, strigând:

— Pentru Dumnezeu, nu fugi! O să mă pedepsească *pe mine* dacă nu te duc acolo!

Așa că îl urmăse pe omul acela până la vila lui Goeth. Dar înainte de a intra în salon, vizitase pivnița urât mirositoare – aceasta se întâmpla în prima reședință a lui Goeth, a cărei pivniță fusese săpată între fruntariile unui cimitir evreiesc. Acolo, jos, în pământul care adăpostise vechile morminte își doftoricea vânătăile prietena Rebeccăi, Helen Hirsch.

— Asta e într-adevăr o problemă, recunosc Helen, dar mulțumește-te să-ți faci treaba și om vedea după aia. Asta-i tot ce poți face. La unii oameni apreciază atitudinea profesională, la alții nu. Și-am să-ți dau prăjituri și cârnați de câte ori vii. Dar nu-ți lua singură. Mai întâi întreabă-mă. Unii iau fără să mă întrebe și eu nu știu ce trebuie să ascund.

Amon acceptă maniera profesională a Rebeccăi, întinzându-și degetele și pălăvrăgind în germană. Era din nou ca la hotelul „Cracovia”, iar Amon părea un tânăr magnat german, în cămașă apretată și supraponderal, venit la Cracovia să vândă textilele oțel sau chimicale. Existau totuși două aspecte ale acestor vizite care veneau în contradicție cu acea seninătate atemporală. Comandantul își păstra întotdeauna revolverul de serviciu la subțioara dreaptă și, deseori, unul sau altul dintre câini treceau amușinând prin salon. Îi văzuse pe *Appelplatz* rupând carnea inginerului Karp. Totuși, câteodată, când un câine scheuna în somn, în vreme ce ea și Amon schimbau amintiri despre vizitele dinainte de război la băile de la Karisbad, spaimetele apelului păreau îndepărtate și incredibile, într-o zi căpătă destulă încredere ca să-l întrebe de ce se afla revolverul întotdeauna acolo. Răspunsul o făcu să simtă un fior pe șira spinării:

— Asta în caz că mă ciupești vreodată.

Dacă mai avea nevoie de o dovadă că o discuție despre izvoarele termale era pentru Amon același lucru ca oricare dintre ieșirile sale de nebunie, a avut-o în ziua în care a intrat în hol și l-a văzut scoțând-o afară din salon pe prietena ei, Helen Hirsch. Helen se străduia să-și păstreze echilibrul, în timp ce el îi smulgea smocuri-smocuri de păr. Amon, simțind că-i alunecă printre degete, își cufunda din nou mâinile sale uriașe și îngrijite în părul femeii.

O altă dovadă i se oferi în dimineața în care, intrând în salon, unul dintre acei câini, Rolf sau Ralf, apărut ca din neant, sări la ea și sprijinindu-se cu labele pe umerii ei, îi apucă un sân între falei. Ea privi prin cameră și îl văzu pe Amon întins pe sofa, zâmbind.

— Nu mai tremura, proasto, sau n-am să te pot scoate din dinții lui, spuse.

În perioada în care a îngrijit mâinile comandantului, acesta l-a împușcat – acuzându-l de neglijență – pe băiatul care-i lustruia cizmele; și-a atârnat

ordonanța în vârstă de cincisprezece ani, Poldek Dereshowitz, de inelele din biroul său, pentru că găsisse un purice pe unul dintre câini și și-a executat servitorul Lisiek pentru că acesta îi împrumutase o droșcă și un cal lui Bosch, fără să-l fi întrebat mai întâi. Și totuși, de două ori pe săptămână, frumoasa orfană intra în salon și, filozofic, lua bestia de mână.

L-a întâlnit pe Jozef Bau într-o dimineață mohorâtă, când acesta stătea în fața biroului pentru construcții, ridicând către norii joși de toamnă o hârtie foto înrămată. Trupul său subțiratic părea că se încovoiaie sub greutatea acesteia. Îl întreabă dacă putea să-l ajute.

— Nu, spuse el, aștept doar să răsară soarele.

— De ce? întreabă ea.

Îi explică cum că desenele sale pe calc pentru o nouă clădire erau prinse în ramă în fața unei hârtii senzitive de copiat. Dacă soarele va străluci ceva mai tare, va avea loc o misterioasă combinație chimică ce va transfera desenul de pe calc pe copie. Apoi spuse:

— De ce nu ai fi dumneata raza mea magică de soare?

Fetele drăguțe nu erau obișnuite să primească asemenea complimente din partea băieților din Plaszów. Sexualitatea era puternic stimulată de salvele de armă ce se auzeau de pe Chujowa Gorka, marcând execuțiile din *Appelplatz*. Imaginați-vă, spre exemplu, o zi când în grupul care se întoarce de la fabrica de cabluri de la Wieliczka, se găsește un pui de găină. Amon urlă pe platoul de adunare, căci puiul a fost găsit într-o traistă în fața porții lagărului, în timpul unui control de rutină. A cui e traista, vrea să afle. Amon. Al cui este puiul? Și pentru că nimeni din *Appelplatz* nu recunoaște, Amon ia o armă de la un SS-ist și-l împușcă pe primul deținut din capătul coloanei. Glonțul, trecând prin trup, îl lovește și pe cel din spate. Nimeni nu scoate o vorbă. Cât de mult țineți unul la altul! mugește Amon și se pregătește să-l execute pe următorul. Un băiat de paisprezece ani pășește înainte. Tremură și plânge. El poate să spună cine a adus puiul. El o să-i spună domnului comandant. Cine?

Băiatul arată către unul dintre cei doi morți. Acela, țipă el. Amon uimește pe toată lumea adunată pe platou dând crezare spuselor tăiatului; lăsând capul pe spate, izbucnește în râs, cu acel râs atoateștiutor pe care profesorii îl afișează în fața elevilor. Oamenii ăștia, spuse, nu pot să înțeleagă că sânt condamnații toții?

După o dimineață ca aceasta, în orele în care deplasarea în lagăr era liberă – între șapte și nouă după-amiaza – cea mai mare parte a deținuților simțeau că nu e timp de vorbe dulci. Păduchii care îți alergau pe pânțele și la subțiori făceau ridicolă orice politețe. Tinerii masculi trânteau jos fetele fără prea multă

ceremonie. În lagărul femeilor se cânta un cântec care întreba fecioara de ce s-a legat cu sârmă și pentru cine crede că se păstrează.

Atmosfera de la Emalia nu era atât de disperată. În atelierul de emailuri, printre mașinării, fuseseră prevăzute nișe care să îngăduie îndrăgostiților să se întâlnească din când în când. În barăcile aglomerate exista numai teoretic posibilitatea de izolare. Absența stării continue de spaimă, rațiile mai mari de pâine făceau ca mințile să fie ceva mai lucide. Pe lângă asta, Oskar nu îngăduia garnizoanei SS să intre în interiorul fabricii fără permisiunea lui.

Unul dintre deținuți își amintește că în biroul lui Oskar fusese făcută o instalație pentru cazul în care un SS-ist cerea permisiunea să intre în barăci. În timp ce omul cobora scările, Oskar apăsa pe un buton conectat la o sonerie din interiorul lagărului. Bărbații și femeile erau astfel avertizați să stingă țigările cu care Oskar îi aprovizionă ilegal. („Du-te în apartamentul meu, spunea aproape zilnic cuiva din fabrică, și umple cutia asta cu țigări” Clipea din ochi semnificativ). Soneria avertiza bărbații și femeile să treacă fiecare la locurile lor.

Pentru Rebecca, la Plaszków, a fost aproape un șoc, ca redescoperirea unei culturi aproape dispărute, întâlnirea cu un tânăr care îi făcea curte de parcă s-ar fi aflat într-o patiserie din Rynek.

Într-o altă dimineață, pe când cobora scările din biroul lui Stern, Jozef îi arată masa la care lucra. Desena planuri pentru alte barăci.

— Care-i numărul barăcii tale și cine este mai mare acolo— *Alteste?*

Îi răspunde cu șovăiala cuvenită. O văzuse pe Helen Hirsch târâtă de păr pe coridor și știa că ar putea să moară dacă din întâmplare înțepa vârful degetului lui Amon și, totuși, acest tânăr trezise în ea timiditatea adolescenței.

— Am să vin să vorbesc cu mama ta, promise el.

— Nu am mamă, spuse Rebecca.

— Atunci am să vorbesc cu *Alteste*.

Așa începuse această relație, cu permisiunea celor mai în vârstă, ca și cum lumea ar fi fost aceeași și ar fi avut vreme îndeajuns. Pentru că era un tânăr atât de fantastic și de ceremonios, nu s-au sărutat. De fapt, au reușit să se îmbrățișeze pentru prima dată sub acoperișul lui Amon. După una dintre ședințele de manichiură, Rebecca luase apă fierbinte și săpun de la Helen și se urcase la etaj – care era gol pentru că se efectuau renovări – să-și spele bluza și lenjeria. Nu avea altă cadă de rufe decât gamela. A doua zi avea să fie folosită pentru supă de amiază.

Se muncea cu mica grămăjoară de rufe când apăru Jozef.

— Ce cauți aici? îl întrebă.

— Am de făcut măsurători pentru planuri, pentru renovare. Tu de ce ești aici?

— Poți să vezi și singur, îi spuse. Și te rog, nu vorbi așa tare.

El dansă în jurul camerei făcând să sclipească pe pereți panglica de metal a ruletei.

— Ai grijă, zise ea, cunoscând obsesia exactității care îl stăpânea pe Amon.

— Dacă tot sânt aici, spuse el, aș putea la fel de bine să te măsoar și pe tine.

Plimbă panglica de metal pe brațele și de-a lungul spatelui ei, de la ceafa până la mijloc. Ea nu reuși să reziste felului în care o atingea cu degetul arătător, marcându-i dimensiunile. Dar după ce stătură strâns îmbrățișați o vreme, îi porunci să plece. Nu era un loc potrivit pentru petrecerea unei după-amiezi tihnite.

Existau și alte iubiri desperate la Plaszów, inclusiv printre SS-iști, dar ele au fost mai puțin luminoase decât această foarte cuviincioasă legătură dintre Jozef Bau și manichiuristă. Oberscharführer-ul Albert Hujar, spre exemplu, care o împușcase în ghetou pe doctorița Rosalia Blau și pe Diana Reiter în lagăr, după ce se prăbușiseră fundațiile barăcilor, se îndrăgostise de o deținută evreică. Fiica lui Madritsch se simțise atrasă de un tânăr evreu din ghetoul de la Tarnow – băiatul lucrase desigur în fabrica lui Madritsch din Tarnow, până când, la sfârșitul verii, fusese adus expertul în lichidarea ghetourilor, Amon, să închidă Tarnow așa cum mai făcuse și la Cracovia. Acum se afla în atelierele din Plaszów, iar fata putea să-l viziteze acolo. Dar din asta nu putea ieși nimic. Deținuții își făcuseră ascunzători și adăposturi unde îndrăgostiții și cei căsătoriți se puteau întâlni, dar totul – legile Reichului și ciudatul cod al deținuților— se opune legăturii dintre Fraulein Madritsch și tânăr. Tot astfel, onestul Raimund Titsch se îndrăgostise de una dintre mecanicele sale. Și aceasta era o dragoste ascunsă, candidă și, mai mult ca sigur, fără sens. Cât despre Oberscharführer-ul Hujar, chiar Amon îi ordonase să înceteze să mai facă pe prostul, așa că Albert o luă pe fată la plimbare în pădure și, cu cele mai profunde regrete, o împușcă în ceafa.

De fapt, părea că moartea planează deasupra pasiunilor SS-iștilor. Henry și Leopold Rosner, contând la masa lui Goeth melodii vieneze, erau conștienți de asta. Într-o noapte, Amon fusese vizitat de un ofițer suplu cu păr grizonat, din Waffen SS; rămăsese la cină și băuse foarte mult, cerându-le întruna celor doi Rosner să cânte șlagărul unguresc „Tristă-i duminică”, o baladă de dragoste siropoasă, în care un tânăr se pregătește să se sinucidă din dragoste. Era exact acel gen de sentimentalism excesiv care, observase Henry, prindea foarte bine la SS-iști. Cântecele cunoscuse o largă circulație în anii '30 – guvernele din

Ungaria, Polonia și Cehoslovacia interzicându-l chiar, din cauza popularității sale, care provocase un val de sinucideri din dragoste. Scrisorile lor de adio, ale tinerilor care se pregăteau să-și zboare creierii, conțineau versurile cântecului. Fusese interzis de multă vreme de către Biroul de propagandă al Reichului. Iar acum, acest ofițer înalt și elegant, îndeajuns de vârstnic ca să aibă fii și fiice la vârstă adolescenței, prinși ei înșiși în mrejele unei iubiri juvenile, se întorcea ades către frații Rosner, cerându-le să cânte „Tristă-i duminică” Și, deși doctorul Goebbels n-ar fi îngăduit-o, în sălbaticul sud al Poloniei nimeni nu s-ar fi împotrivit unui ofițer SS activ care își amintea de o dragoste nefericită.

După ce oaspetele ceruse cântecul de patru sau de cinci ori, lui Henry Rosner îi trecu prin minte o idee nepământească. La originile sale tribale, muzica avusese întotdeauna un rol magic și întotdeauna dusese la un rezultat; și nimeni din Europa nu putea avea o înțelegere mai completă a puterii viorii decât un evreu cracovian ca Henry, care provenea din acel gen de familie în care muzica nu se învață, ci se moștenește, la fel cu statutul de Kohen sau preot ereditar. Lui Henry îi trecu prin minte că, așa cum va spune mai târziu – „Doamne, dacă am puterea, poate că ticălosul ăsta o să se sinucidă”

Melodia interzisă „Tristă-i duminică” își câștigase dreptul de a fi cântată în sufrageria lui Amon, și acum Henry declara război, înarmându-se cu ea. Leopold cântă împreună cu el și constată melancolia aproape recunoscătoare pe care arătosul ofițer o revărsa asupra lor. Henry asuda, închipuindu-și că încercarea lui de a-l împinge pe SS-ist la moarte, era evidentă și că, în orice moment, Amon putea să bage de seamă, să se ridice și să-l ducă în spatele vilei pentru execuție. Cât despre nivelul performanței lui Henry, nu e relevant să spunem că era bun sau slab. Cânta ca un posedat și doar un singur om, ofițerul SS, observă și aprecie aceasta, în hărmălaia bețivilor Bosch și Scherner, Czurda și Amon, continuând să privească de pe scaunul său fix în ochii lui Henry, de parcă s-ar fi pregătit să țâșnească în picioare în clipa următoare și să spună: „Desigur, domnilor, violonistul are absolută dreptate. Nu are niciun sens să îndurăm o suferință ca asta”

Rosnerii continuă să cânte cântecul dincolo de limita la care Amon obișnuia să strige „De ajuns!” Atunci ofițerul se ridică în picioare și ieși pe balcon. Henry înțelese imediat că făcuse tot ceea ce trebuia acelui om. El și fratele său alunecară într-una din melodiile lui von Suppe sau Lehar, acoperindu-și urmele cu o bine cunoscută operetă. Oaspetele rămase singur pe balcon și, după o jumătate de oră, întrerupse o frumoasă petrecere împușcându-se în cap.

Aceasta era situația relațiilor sexuale la Plaszów. Păduchi, crispăre și grabă în interiorul gardului de sârmă ghimpată, crimă și nebunie dincolo de fruntariile sale. Iar în mijlocul acestora, Jozef Bau și Rebecca Tannenbaum executau un dans nupțial ritual.

În toiu zăpezilor acelu an, Plaszów trecu printr-o schimbare de statut, defavorabilă tuturor îndrăgostiților dinăuntrul său. În primele zile ale lunii ianuarie 1944, lagărul fu desemnat *Konzentrationslager*, sub conducerea centralizată a Biroului Central Economic și Administrativ al generalului SS Oswald Pohl din Oranienburg, la periferiile Berlinului. Sublagărele Plaszówului, precum cel al lui Oskar Schindler de la Emalia, trecură și ele sub controlul Oranienburgului. Șefii de poliție Scherner și Czurda își pierdură autoritatea directă. Taxele pentru forța de muncă reprezentată de toți deținuții angajați de Oskar și Madritsch nu se mai vărsau la birourile din strada Pomorska, ci la cele ale generalului Richard Glucks, șeful Secției D, „Lagăre de concentrare” Dacă dorea acum unele servicii, Oskar trebuia nu numai să plece cu mașina până la Plaszów și să-l îndulcească pe Amon, nu numai să-l invite la masă pe Julian Scherner, ci și să ajungă la anumite oficialități din marele complex administrativ de la Oranienburg.

Oskar profită imediat de ocazia de a călători până la Berlin și se duse să se întâlnească cu cei care se vor ocupa de dosarele sale. Oranienburgul începuse ca un lagăr de concentrare. Acum devenise o întindere de barăci administrative. Din birourile Secției D se emiteau reguli pentru fiecare aspect al vieții – și morții – în închisoare. Șeful acestei instituții, Richard Glucks, avea responsabilitatea ca, în urma consultării cu Pohl, să stabilească un echilibru între numărul muncitorilor și cel al candidaților pentru camerele de gazare, într-o ecuație în care x reprezenta munca sclavilor, iar y pe cei condamnați imediat.

Glucks pusese la punct proceduri pentru fiecare eveniment și de la fiecare dintre departamentele sale soseau rapoarte întocmite în limbajul neîngrijit al planificatorului, al lucrătorului cu hârtii, al specialistului detașat:

Biroul Central SS pentru

Probleme Economice și Administrative

Secția D (Lagăre de concentrare)

DI-AZ: 14fl-ot-S-GEH TGB NO 453-44

Către,

Comandanții Lagărelor de Concentrare Da, Sah, Bu, Mau, Slo, Neu, Au I-III, Gr-Ro, Natz, Stu, Rav, Herz, A-L-Bels, Gruppenl. D. Riga, Gruppenl. D. Cracovia (Plaszów)

Se constată o creștere a numărului cererilor sosite din partea comandanților lagărelor de concentrare, solicitând aplicarea pedepsei cu biciuirea pentru cazurile de sabotaj comise de către prizonierii implicați în producția de război.

Dispun ca, în viitor, în toate cazurile dovedite de sabotaj (trebuie inclus Un raport din partea conducerii) să fie înaintată o cerere de execuție prin spânzurare. Execuția va avea loc în fața detașamentului de muncă implicat. Motivul execuției va fi făcut cunoscut, astfel ca să acționeze ca o descurajare.

Semnat, Oberststurmführer SS

În această cancelarie, unele dosare conțineau considerații asupra lungimii la care trebuia să ajungă părul deținuților spre a-i fi luată în calcul valoarea economică – pentru „fabricarea șosetelor din păr din dotarea echipajelor de pe submarine sau a căptușelii de la încălțăminte feroviarilor Reichului”, —în timp ce altele se ocupau de problema completării formularelor care înregistrau cazurile de deces; se punea întrebarea dacă acestea să fie lăsate pe seama celor opt departamente sau să fie pur și simplu rezolvate prin anexarea unei scrisori la dosarele personale de îndată ce cartela de muncă era adusă la zi.

Și iată că apare Herr Schindler din Cracovia ca să discute despre micul său complex industrial din Zablocie. Un ofițer de grad mediu fii numit, ca să se ocupe de el. Oskar nu se simți ofensat. Erau firme care aveau mult mai mulți angajați din lagărele de concentrare decât Emalia. Erau megaliții, Krupp, desigur, și I.G. Farben. Există fabrica de cabluri de la Plaszów, Walter C. Toebbens, industriașul varșovian pe care Himmler încercase să-l forțeze să se înroleze în Wehrmacht, avea mult mai mult personal angajat decât Herr Schindler. Apoi erau oțelăriile de la Stalowa Wola, fabricile de avioane de la Budzyn și Zakopane și atelierele Steyr-Daimler-Puch de la Radom.

Ofițerul avea planurile Emaliei pe birou.

— Sper, spuse el scurt, că nu doriți să extindeți lagărul. Ar fi cu neputință de realizat fără a risca o epidemie de tifos.

Oskar flutură din mână a negație. Era interesat de continuitatea forței de muncă, spuse. Avusese o discuție în problema asta cu un prieten al său, colonelul Erich Lange. Numele, observă imediat Oskar, însemna ceva pentru SS-ist. Herr Oskar scoase o scrisoare de la colonel și, citind-o, ofițerul se sprijini de spătarul scaunului. În birou domnea o liniște neobișnuită; din celelalte încăperi nu se auzea decât scârțitul penițelor și foșnetul hârtiilor și voci ușoare, înfundate, de parcă nimeni din cei de-acolo nu știa că se aflau în centrul unei rețele de țipete.

Colonelul Lange era un bărbat influent, șeful Inspectoratului pentru armament de la Statul-Major al armatei din Berlin. Oskar îl întâlnise la sediul birourilor generalului Schindler, în Cracovia, la o petrecere. Se simpatizaseră aproape

imediat. Se întâmpla de multe ori la petreceri ca doi oameni să-și sesizeze simultan o anumită reticență față de regim și să se retragă într-un colț ca să se sondeze unul pe celălalt și să stabilească o legătură amicală. Erich Lange fusese uluit de fabricile lagărelor din Polonia, de atelierele I.G. Farben de la Buna, de exemplu, unde șefii de echipă adoptaseră ritmul de lucru SS și obligau prizonierii să descarce cimentul în pas alergător, în timp ce cadavrele celor morți de foame, ale celor zdrobiți erau aruncate în gropile construite pentru cabluri și acoperite, laolaltă cu acestea, cu ciment.

— Nu vă aflați aici ca să trăiți, ci ca să dispăreți în ciment, le spusese noilor veniți unul dintre șefii de echipă.

Scrisoarea pe care Schindler o purta cu el fusese precedată de câteva telefoane și ambele, telefoanele și scrisoarea, susținuseră aceeași idee. Herr Schindler, cu gamelele și carcasele pentru obuzele antitanc de 45 mm, este considerat de Inspectorat ca unul care contribuie major la lupta pentru supraviețuirea națiunii. A reușit să alcătuiască o echipă de specialiști de înaltă calificare și nu trebuie întreprins ceva ce ar putea întrerupe munca desfășurată de ei sub supravegherea domnului director Schindler.

Impresionat, ofițerul declară că îi va vorbi deschis domnului Schindler. Nu existau planuri de modificare a statutului sau de amestec în viața lagărului din Zablocie. Oricum, Herr Direktor trebuia să înțeleagă că situația evreilor, chiar și a lucrătorilor calificați din industria de armament, era întotdeauna pe muchie de cuțit. Să luăm cazul propriilor noastre întreprinderi SS. Ostindustrie, firma SSului, folosește deținuți la o carieră de turbă, la o fabrică de perii, la o turnătorie de fontă din Lublin, la niște ateliere de echipament rulant în Radom și în unele de blănărie din Trawinki. Dar alte ramuri ale SSului continuă să împuște muncitorii, iar acum Osti este, din aceste motive practice „gata să-și închidă atelierele. La fel, personalul de la centrele de exterminare nu reține niciodată un procentaj suficient de deținuți pentru munca în fabrici. Problema se întâlnește frecvent în corespondența noastră. Dar acești indivizi, ofițerii activi, sânt intransigenți.

— Desigur, spuse ofițerul bătând cu degetul în scrisoare, voi face tot ce pot pentru dumneavoastră.

— Înțeleg problema, spuse Oskar privind în sus la SS-ist cu zâmbetu-i deschis. Dacă există vreo cale prin care pot să-mi exprim gratitudinea...

Până la urmă, Oskar plecă din Oranienburg cel puțin cu câteva garanții referitoare la lagărul său din Cracovia.

Noul statut al Plaszówului afectă situația îndrăgostiților prin faptul că se procedă, oficial, la o separare a sexelor – așa cum prevedeau o serie de referate ale Biroului Central Economic și Administrativ SS. Gardurile dintre barăcile bărbaților și ale femeilor, gardul înconjurător al lagărului, cel din jurul sectorului industrial au fost electrificate. Tensiunea, distanța dintre sârme, numărul cablurilor electrificate și izolatorii, toate erau prevăzute în directivele Biroului Central. Lui Amon și ofițerilor săi nu le-a trebuit mult să deducă măsurile disciplinare implicate. Acum puteai ține oamenii în picioare timp de douăzeci și patru de ore, fără pauză între gardul electrificat exterior și cel interior, neelectrificat, original. Dacă se clătinau de oboseală, știau că la câțiva centimetri în spatele lor treceau sute de volți. Mundek Korn, de exemplu, s-a aflat la întoarcerea în lagăr într-o echipă de lucru din care lipsea un deținut; aceasta a fost obligată să rămână în picioare, în spațiul acela îngust, timp de o zi și o noapte.

Dar poate mai rău decât riscul de a cădea peste sârme era felul în care trecea curentul, de la sfârșitul apelului de seară până la cel de dimineață, ca o mlaștină între bărbați și femei. Timpul pentru o privire, o atingere, se redusese acum la scurta perioadă de așezare în *Appelplatz*, înainte să se strige ordinele de aliniere. Fiecare cuplu stabili o melodie, fluierând-o în mulțime, grăbindu-se să prindă răspunsul în marea de zgomote. Rebecca Tannenbaum își alege și ea o melodie. Specificațiile Biroului Central SS al generalului Pohl forțaseră deținuții de la Plaszów să adopte metodele de împerechere ale păsărilor și, prin aceste mijloace, legătura abstractă dintre Rebecca și Jozef continuă.

Apoi Jozef făcu rost din depozitul de îmbrăcăminte, nu se știe cum, de rochia unei femei decedate. Adesea, după apelul bărbaților, se ducea la latrină, își punea rochia și se lega la cap cu o bonetă foarte clasică. Apoi ieșea afară și se alătura coloanelor de femei. Părul său scurt nu putea uimi nicio santinelă SS, căci cea mai mare parte a femeilor fuseseră tunse din cauza păduchilor. Și astfel, alături de treisprezece mii de deținute, el trecea în sectorul femeilor și își petrecea noaptea în baraca 57, ținându-i companie Rebeccăi.

În baraca fetei, femeile mai în vârstă îl luară în serios pe Jozef. Dacă el cerea tradiționala perioadă de logodnă, ele își vor îndeplini tradiționalul rol de doamne de companie. Pentru ele, Jozef era un adevărat dar, un drept de a redeveni cele de dinainte de război. Din paturile lor suprapuse pe patru rânduri, priveau în jos la cei doi copii până ce adormeau. Dacă vreuna gândea „hai să nu ne facem prea multe probleme în legătură cu ce pot face în vremurile astea copiii, la căderea nopții”, niciuna n-a spus-o vreodată cu glas tare. De fapt, două dintre femeile mai bătrâne se înghesuiau într-un pat, astfel încât să rămână unul pentru Jozef. Lipsa de confort, mirosul celorlalte trupuri, riscul ca un păduche să migreze de pe prietenul tău pe tine, niciunul dintre aceste aspecte nu conta, nu era atât de

hotărâtor ca respectul cuvenit pentru ca această perioadă să se poată încheia potrivit datinilor.

La sfârșitul iernii, Jozef, purtând banderola Biroului de construcții, ieși pe neobișnuit de imaculata zăpadă, în porțiunea dintre gardul exterior, electricizat, și cel interior și, cu ruleta în mână, sub ochii amenințătoarelor turnuri de pază, se prefăcu că măsoară acel teren al nimănui, pentru cine știe ce motive de domeniul arhitecturii.

La baza stâlpilor de beton împodobiți cu izolatori de porțelan creșteau primele flori mărunte ale anului. Cu ruleta sclipitoare în mâini, le culese și le înghesui în haină. Aduse florile în lagăr până la strada Jerozolimska. Trecea pe lângă vila lui Amon, cu pieptul plin de boboci, când Amon apărură în ușa din față și înaintă pe scări, dominându-l cu înălțimea lui. Jozef Bau se opri. Era foarte primejdios să te oprești, să pari că te-ai oprit din mișcare în fața lui Amon. Dar oprindu-se, simți că îngheață acolo. Se părea că inima pe care i-o dăruise cu atâta entuziasm și atât de cinstit orfanei Rebecca avea să devină în momentul acela doar una dintre multele ținte ale lui Amon.

Dar Amon trecu pe lângă el fără să-l observe, fără să obiecteze că stătea acolo nemișcat cu ruleta inutilă în mâini. Jozef Bau trase concluzia că întâmplarea era un fel de asigurare. Nimeni nu scăpase de Amon decât dacă era într-un fel predestinat. Într-o zi, Amon intrase pe neașteptate în lagăr pe poarta din spate și o găsisse pe tânără Warrenhaupt pierzând vremea într-o limuzină din garaj, privindu-se în oglinda retrovizoare. Parbrizele mașinilor pe care fusese trimisă să le curețe erau încă murdare. O ucisese pe loc. Și mai erau mama și fiica pe care Amon le zărise pe fereastra bucătăriei. Curățau prea încet cartofii. Așa că se aplecase peste pervaz și le împușcase pe amândouă. Totuși, aici, împietrit de spaimă la picioarele lui, era ceva ce el ura, un tânăr evreu îndrăgostit, un desenator cu o ruletă de metal atârând inutil în mână, iar Amon trecuse pe lângă el. Bau simți nevoia să confirme acest incredibil noroc printr-un gest hotărât. Căsătoria era, desigur, cel mai hotărât dintre gesturi.

Se întoarse la Blocul Administrativ, urcă scările până la biroul lui Stern și, găsind-o acolo pe Rebecca, îi ceru să se mărite cu el. Rebecca se bucură și se îngrijoră în același timp, înțelegând că problema căpăta un caracter imperios.

În seara aceea, îmbrăcat în rochia moartei, Jozef își vizită din nou mama și consiliul de mătuși din baraca 57. Așteptau numai sosirea unui rabin. Dar, dacă soseau, rabinii rămâneau doar câteva zile acolo, în drumul lor către Auschwitz, nu îndeajuns de mult pentru ca aceia ce aveau nevoie de ritualurile *kiddushin* și *nissuin* să poată da de ei și să le ceară, să-și exercite pentru ultima dată harul, înainte de a păși în cuptoare. Jozef se căsătorii cu Rebecca în februarie, într-o noapte de duminică, pe un frig cumplit. Nu avură parte de rabin. Oficie doamna Bau, mama lui Jozef. Erau evrei reformați, așa că s-au descurcat fără *ketubbah*

scris în aramaică. În atelierul bijutierului Wulkan, cineva făcuse două inele de argint dintr-o lingură pe care doamna Bau o păstrase ascunsă între grinzi. Pe podeaua barăcii, Rebecca îl ocoli pe Jozef de șapte ori și Jozef sparse sub călcâi un pahar – un bec ars din Biroul de Construcții.

Cuplului i se pregătise un pat pe rândul de sus. Pentru mai multă intimitate, de jur-împrejurul lui fuseseră atârinate pături. În întuneric, Jozef și Rebecca urcară până acolo înconjuțați de glume lumești. La nunțile din Polonia este un moment în care i se face loc dragostei profane. Dacă nuntașii nu vor să dea glas tradiționalelor glume deocheate, pot angaja pentru asta un profesionist. Femeile care, în deceniul doi sau trei, stăteau decent pe scaune la nunți, strâmbându-se dezaprobator la glumele celui chemat anume pentru asta – sau la bărbații care râdeau săltându-și pânțele – îngăduindu-și doar din când în când, ca femeii în toată firea, să schițeze câte un zâmbet, luată în noaptea aceea locul tuturor guralivilor glumeți absenți, vii sau morți, de la nunțile Poloniei.

Jozef și Rebecca nu erau împreună pe patul de sus de mai mult de zece minute, când în baracă se aprinseră luminile. Privind printre pături, tânărul mire îl văzu pe Untersturmführer-ul Scheidt trecând cu pași rari printre rândurile de paturi suprapuse. Îl invadează aceeași veche senzație de predestinare. Se descoperise că dispăruse din baracă, desigur, și trimiseseră pe unul dintre cei mai răi ofițeri să-l caute în baraca mamei sale. În ziua în care trecuse pe lângă vilă, Amon fusese orbit de destin numai pentru ca Scheidt, care era iute la mânie și la folosirea pistolului, să poată veni acum și să-lucidă în noaptea nunții.

Înțelegea, de asemenea, că toate femeile erau compromise: mama sa, proaspăta-i soție, martorii, femeile care dăduseră glas celor mai înflorite și stânenitoare glume. Începu să murmure scuze, cerându-și iertare. Rebecca îi făcu semn să tacă. Coborî paravanul de pături. La ora aceea, gândea ea, Scheidt nu se va urca până la rândul de sus decât dacă este provocat. Femeile de pe nivelurile de jos îi strecurau tinerei micile lor perne umplute cu paie. Jozef aranjase foarte bine ceremonia, dar acum era copilul care trebuia protejat. Rebecca îl înghesuie într-un colț al patului și-l acoperi cu perne. Îl urmări pe ofițer trecând pe lângă paturile de sub ea și ieșind din baracă pe ușa din spate. Luminile se stinseră. În mijlocul unei ultime rafale de glume familia Bau se refugie în intimitatea sa.

Peste câteva minute începură să sune sirenele. În întuneric, toată lumea se ridică. Sunetul lor însemna pentru Jozef că erau într-adevăr hotărâți să-i distrugă noaptea nunții. Îi găsiseră patul gol în barăcile bărbaților și acum îl căutau peste tot.

În întuneric, femeile se agitau. Știau și ele asta. Le putea auzi de la locul lui. Tradiționalismul lui demodat avea să le omoare pe toate. *Alteste*, șefa de baracă, cea care se arătase atât de înțelegătoare, va fi împușcată prima când se vor aprinde luminile și vor găsi ginerele în straie femeiești.

Jozef își înșfacă hainele, își sărută la iuțeală nevasta, se lăsă să alunece pe podea și ieși în fugă din baracă. În întunericul de afară, sunetul sirenelor îl străpunse ca o lamă de pumnal, începu să fugă prin zăpada murdară cu haina și rochia cea veche strânse ghem sub braț. Când se vor aprinde luminile, îl vor vedea din turnuri. Dar îi trecu prin cap ideea nebunească cum că putea să treacă de gard înainte de aprinderea luminilor, că putea chiar să urce pe gard punând picioarele pe șirurile paralele de aceeași fază. Odată întors în lagărul bărbaților, putea să inventeze o poveste despre o diaree, despre faptul că trebuise să se ducă la latrine și leșinase, revenindu-și la sunetul sirenelor.

În timp ce-o rupea la fugă spre gard, se gândea că, dacă era electrocutat, nu mai avea cum să mărturisească ce femeie vizita. Gonind către sârmele ucigașe, nu înțelegea că în *Appelplatz* putea să aibă loc o scenă ca multe altele și că Rebecca va fi obligată, într-un fel sau altul, să facă un pas înainte.

La Plaszów, gardul dintre lagărul bărbaților și cel al femeilor era alcătuit din nouă fire electrificate. Jozef Bau se aruncă în sus, astfel încât picioarele să găsească sprijin pe cel de-al treilea fir de jos și mâinile întinse să îl atingă pe cel de-al doilea de sus. Se imagină cățărându-se apoi peste fire cu viteza unui șoarece. Practic, se trezi aterizând în plasa de fire și rămase atârnat acolo. Se gândi la răceala metalului pe care o simțea în palme. Era primul semn al curentului electric. Dar prin fire nu trecea niciun curent. Nu se aprinseseră nici luminile. Întins pe gard, Jozef Bau nu se mai gândi la motivul pentru care nu exista tensiune în gard. Se cățără până în vârf și făcu un salt mortal până în lagărul bărbaților. Ești bărbat căsătorit de-acum, își spuse. Se strecură în latrinele de lângă spălătorie.

— O diaree îngrozitoare, Herr Oberscharführer!

Rămase acolo, gâfâind, în mirosul greu. Orbirea lui Amon din ziua cu florile... Căsătoria și momentul nupțial, așteptat cu răbdare nestrămutată, de două ori întrerupt... Scheidt și sirenele. O problemă cu reflectoarele și gardul. Clătinându-se și gâfâind, se întrebă dacă mai putea să suporte echivocul vieții sale. Ca și ceilalți, și-ar fi dorit o salvare concretă.

Ieși afară, fiind printre ultimii care se aliniau în fața barăcii. Tremura, dar era sigur că *Älteste* îl va acoperi.

— Da, Herr Untersturmführer, Haftling Bau a primit de la mine permisiunea să se ducă la latrină.

Nu-l căutau pe el. Descoperiseră absența a trei tineri sioniști care evadaseră într-un camion încărcat cu produse de la atelierul de tapițerie, unde se confecționau saltele din zegras pentru Wehrmacht.

CAPITOLUL 27

Privindu-se din profil în oglindă, Oskar descoperi pe 28 aprilie 1944, la aniversarea celei de-a treizeci și șasea zi de «naștere, că talia i se îngroșase. Dar cel puțin, când a îmbrățișat fetele, nimeni nu ș-a mai ostenit să-l denunțe. Oricare ar fi fost informatorii aflați printre tehnicienii germani, se demobilizaseră de când cei din SS îl lăsaseră pe Oskar să plece din Pomorska și Montelupich, amândouă centre presupus inaccesibile în ceea ce privește intervențiile.

Ca să marcheze ziua, Emilie i-a trimis obișnuitele felicitări din Cehoslovacia, iar Ingrid și Klonowska i-au oferit daruri. Aranjamentele sale domestice se schimbaseră prea puțin în cei patru ani și jumătate pe care îi petrecuse la Cracovia. Ingrid era încă o concubină, Klonowska o prietenă, Emilie o soție înțelegătoare, aflată la o depărtare convenabilă. Oricare ar fi fost suferințele și nemulțumirile pe care le resimțeau fiecare dintre ele, acestea treceau neremarcate, dar în acest al treizeci și șaptelea an al vieții sale se putea vedea bine că în relațiile sale cu Ingrid se strecurase o oarecare răceală, că Klonowska, mereu aceeași prietenă loială, se mulțumea mai degrabă cu o legătură sporadică și că Emilie mai considera căsătoria lor indisolubilă. Pentru moment îi oferiră darurile și-și păstrară sfaturile pentru ele.

Alții puseră umărul la celebrare. Amon îi îngădui în seara aceea lui Henry Rosner să-și aducă vioara în strada Lipowa, sub paza celui mai bun bariton al garnizoanei ucrainene. În acest moment, Amon era foarte mulțumit de asocierea sa cu Schindler. În schimbul sprijinului permanent acordat lagărului Emalia, Amon ceruse – și obținuse – într-una din zile dreptul de a utiliza permanent Mercedes-ul lui Oskar; nu era vorba de rabla pe care o cumpărase Oskar de la John pentru o zi, ci de cea mai elegantă mașină din garajul Emaliei.

Recitalul a avut loc în biroul lui Oskar. Nu a participat nimeni cu excepția lui însuși. Se părea că gălăgiosul magnat se săturase de companie.

Când ucraineanul se duse la toaletă, Oskar își trădă descurajarea față de Henry. Îl nemulțumea situația războiului. Ziua sa de naștere se nimerise să cadă în plin haos. Armatele rusești se opriseră în fața mlaștinilor Pripet din Bielorusia și în fața Lwówului. Temerile lui Oskar îl descumpăniră puțin pe violonist. Oare nu înțelege, se întrebă el, că dacă rușii nu erau ținuți în loc, se termina cu toată activitatea lui de aici?

— I-am cerut de multe ori lui Amon să te lase să vii aici, definitiv, îi spuse Oskar. Tu și soția ta și copilul. Nu vrea să audă de asta, te apreciază prea mult. Dar, poate, până la urmă...

Henry era recunoscător, dar se simți dator să sublinieze că familia lui s-ar putea să fie chiar mai în siguranță la Plaszów. Cumnata sa, de exemplu, fusese

descoperită de Goeth fumând în timpul lucrului și acesta ordonase să fie executată. Dar unul dintre subofițeri ceruse permisiunea să-i spună domnului comandant că această femeie era doamna Rosner, soția lui Rosner acordeonistul. Oh, spusese Amon, și o iertase. Ei bine, ține minte, fetițo, nu permit să se filmeze în timpul lucrului.

Henry îi spusese lui Oskar în noaptea aceea că această atitudine a lui Amon – anume că Rosnerii se bucurau de imunitate din cauza talentului muzical – fusese cea care o convinsese pe Manei și pe el însuși să-și aducă fiul de opt ani, Olek, în lagăr. Stătuse ascuns la niște prieteni în Cracovia, dar poziția lui devenea din zi în zi mai nesigură. Odată ajuns înăuntru, Olek se putea amesteca în micul grup de copii, mulți dintre ei neînregistrați în documentele lagărului, a căror prezență la Plaszów era tăinuită de deținuți și tolerată de unii dintre gradații lagărului. Totuși, aducerea lui Olek acolo era partea cea mai riscantă. Pfefferberg, care a fost trimis până în oraș cu un camion ca să aducă de acolo cutiile de scule, îl strecurase pe băiat înăuntru. Ucrainenii fuseseră cât pe-acți să-l descopere la poartă. Picioarele lui ieșiseră de sub cutiile așezate între genunchii lui Pfefferberg.

— Domnule Pfefferberg, domnule Pfefferberg, auzise Poldek în timp ce ucrainenii căutau în spatele camionului, mi-au ieșit picioarele afară!

Lui Henry îi venea să râdă acum, deși cam strâmb, căci mai erau nuri de trecut. Dar Schindler reacționează dramatic, făcând un gest ce părea izvorât din ușoara melancolie alcoolică ce-l stăpânea în seara aniversării sale: apucă scaunul din birou de spetează și-l ridică către portretul Führerului. O secundă se păru că va lovi fotografia; dar se răsuci pe călcâie, coborî scaunul cu grijă până când cele patru picioare se opriră la distanțe egale de podea, apoi începu să izbească cu el în covor, cutremurând pereții. După care spuse:

— Acolo au început să ardă cadavre, nu-i așa?

Henry se strâmbă de parcă mirosul ar fi pătruns și în încăpere.

— Au început, recunosc el.

Acum, că Plaszów devenise – în limbajul birocrăției administrative – KL (*Konzentrationslager*), locuitorii săi descoperiră că nu mai era atât de periculos să te întâlnești cu Amon. Șefii din Oranienburg nu permiteau execuțiile sumare. Trecuseră zilele în care curățitorii de cartofi prea înceți puteau fi nimiciți pe loc. Nu puteau fi îndepărtați nici măcar prin procedurile aprobate. Trebuia alcătuită o comisie, efectuat un interogatoriu al cărui proces-verbal se trimitea în trei exemplare la Oranienburg. Sentința trebuia confirmată nu numai de biroul generalului Gluck, dar și de Departamentul W (întreprinderi Economice) al

generalului Pohl. Pentru că, dacă un comandant ucidea lucrători ce prezentau importanță pentru Departamentul W, se putea trezi cu cereri de despăgubire. De exemplu, Allach-Munich Ltd., o fabrică de porțelan care folosea munca slavilor de la Dachau, înaintase de curând o cerere de despăgubire pentru treizeci și una de mii opt sute de Reichsmarks, deoarece, “ca rezultat al epidemiei de febră tifoidă care a izbucnit în februarie 1943, din 26 ianuarie 1943 până în 3 martie 1943, nu am avut la dispoziția noastră forță de muncă provenind din lagăr. În opinia noastră, suntem îndreptățiți la despăgubiri în baza articolului 2 din Legea Reglementării Despăgubirilor...

Departamentul W era cu atât mai expus cererilor de despăgubire dacă pierderea lucrătorilor calificați se datora zelului unui ofițer SS cu degetul veșnic pe trăgaci.

Și astfel, ca să evite hârțogăria și complicațiile departamentale, în cea mai mare parte a zilei Amon își stăpânea degetul. Cei care îi ieșiră în cale în primăvara și la începutul verii anului 1944 înțeleseseră că nu mai erau atât de primejduiți, deși nu știau nimic despre Departamentul W și de generalii Pohl și Gluck. Pentru ei era un fapt la fel de misterios ca și nebunia lui Amon.

Totuși, așa cum îi spusese Oskar lui Henry Rosner, la Plaszów începuseră să ardă cadavrele. Pregătindu-se pentru ofensiva rușilor, SS-ul desființa instituțiile sale din Est. Treblinka, Sobibor și Belzec fuseseră evacuate în toamna precedentă. Militarii din Waffen SS, care le conduseseră, primiseră ordin să dinamiteze camerele de gazare și crematoriul și să nu lase nicio urmă, după care fuseseră expediați în Italia, să se lupte cu partizanii. Imensul complex de la Auschwitz, aflat în siguranță în Silezia superioară, va completa marea sarcină asumată în Est și, odată aceasta încheiată, crematoriile vor fi îngropate sub pământ. Căci, fără aceste dovezi, cei morți nu aveau cum să depună mărturie, reprezentau doar o șoaptă purtată de vânt, un fir neînsemnat de praf pe o frunză.

Cazul Plaszów nu era așa de simplu, căci morții de acolo fuseseră împrăștiați peste tot prin jur. În entuziasmul verii anului 1943, trupurile, în special ale celor uciși în ultimele două zile ale ghetoului, fuseseră aruncate la întâmplare în gropi comune, în pădure. Acum, Departamentul D îl însărcină pe Amon să le găsească pe toate.

Estimările referitoare la numărul cadavrelor variază foarte mult. Publicațiile poloneze, pe baza documentelor Comisiei Centrale pentru Investigarea Crimelor Naziste în Polonia și a altor surse, afirmă că prin Plaszów și prin alte cinci sublagăre au trecut o sută cincizeci de mii de deținuți, cea mai mare parte dintre ei în tranzit. Dintre aceștia, polonezii consideră că circa optzeci de mii au murit acolo, cei mai mulți executați în masă pe Chujowa Gorka, sau ca urmare a epidemiilor.

Aceste cifre nedumeresc supraviețuitorii din Plaszów, care își amintesc înspăimântătoarea muncă de ardere a cadavrelor. Ei afirmă că numărul celor exumați a fost cam de optzeci mii, un număr înspăimântător prin el însuși și pe care nu au nicio dorință de a-l exagera. Distanța dintre cele două estimări pare mai mică dacă ne amintim că execuțiile polonezilor, țiganilor și evreilor vor continua la Chujowa Gorka, și în alte locuri din jurul Plaszówului, pe tot parcursul aceluși an și că SS-iștii vor începe chiar ei să pună în practică incinerarea trupurilor imediat după execuțiile în masă din fortul austriac de pe deal. În afară de asta, Amon nu va izbuti, așa cum intenționa, să exhumeze toate cadavrele din pădure. Câteva mii vor fi descoperite în cursul deshumărilor de după război, iar astăzi, pe măsură ce periferiile Cracoviei înghit Plaszów-ul, se mai descoperă oseminte cu prilejul excavării unor fundații.

În timpul unei vizite la Plaszów, chiar înaintea aniversării zilei sale de naștere, Oskar a văzut linia de ruguri de pe culmea de la marginea pădurii. Când s-a întors, o săptămână mai târziu, activitatea se intensificase. Trupurile erau deshumate de către bărbați care lucrau tușind, legați la nas. Morții erau aduși la locul de incinerare pe pături, roabe și tărgi și așezați pe trunchiuri de lemn, care alcătuiau un fel de suport. Astfel, strat cu strat, se construia rugul și, când ajungea la nivelul umărului unui bărbat, îl stropeau cu gaz și îi dădeau foc. Pfefferberg se îngrozise la vederea aparentei învieri a morților sub efectul flăcărilor; cadavrele se ridicau rostogolind lemnele arzânde, întinzându-și brațele, deschizând gurile ca pentru un ultim strigăt. Un tânăr SS-ist de la punctul de despăduchere alerga printre ruguri amenințând cu pistolul și urlând ordine frenetice. Pulberea celor morți se agăța de păr și de hainele atârnată la uscat în grădinile locuințelor subofițerilor. Oskar observă uimit reacția personalului lagărului: se purtau ca și cum fumul ce plutea în aer era un fel de poluare industrială inevitabilă. Și, prin negura produsă de ruguri, Amon și Majola treceau călare, legănându-se liniștiți în șa. Leo John își luă băiețelul de doisprezece ani la pescuit de mormoloci în mlaștinile din pădure. Flăcările și mirosul nu-i abăteau de la rutina zilnică.

Cufundat în scaunul BMWului său, cu fereastra ridicată și cu o batistă pe gură și la nas, Oskar se gândea că laolaltă cu ceilalți îi ardeau și pe toți de-alde Spira. Rămăsese surprins auzind că în urmă cu un an, de Crăciun, executaseră toți polițiștii din ghetou – împreună cu familiile lor – de îndată ce Spira isprăvisese supravegherea dărâmării ghetoului. Îi aduseseră într-o după-amiază pe toți, cu neveste și copii, până acolo, sus, și îi împușcaseră când soarele rece dispăruse la orizont. Îi împușcaseră pe cei mai credincioși (Spira și Zellinger), ca și pe cei mai puțin zeloși. Spira și rușinoasa doamnă Spira și nefericiții lor copii, pe care Pfefferberg îi meditase, toți stătuseră goi în mijlocul unui cerc de țevi de pușcă, tremurând înghesuiți unul într-altul; uniforma napoleoniană a lui Spira, acum o grămadă de zdrențe bună pentru reciclare, era aruncată la intrarea fortului. Și Spira continua să-i asigure pe toți că așa ceva nu se poate întâmpla.

Execuția aceea îl tulburase pe Oskar, pentru că demonstra că nu exista vreo formă de ascultare sau supunere care să garanteze supraviețuirea unui evreu. Iar acum îi ardeau pe oamenii lui Spira la fel de anonim, la fel de nerecunoscători, așa cum îi executaseră.

Chiar și familia Gutter! Se întâmplase după o cină la Amon, cu un an în urmă. Oskar se întorsese acasă devreme, dar mai târziu a aflat despre cele întâmplate după plecarea lui. John și Neuschel se luaseră de Bosch, făcându-l laudăros. Bosch se autointitulase un veteran al tranșeelor, dar nu-l văzuse nimeni executând pe cineva. O ținuseră așa ore întregi – gluma serii. Până la urmă Bosch ordonase să fie treziți David Gutter și fiul său din baraca lor și doamna Gutter și fetița din lagărul femeilor. Se punea din nou problema servitorilor credincioși. David Gutter fusese ultimul președinte a *Judenratului* și cooperase la absolut orice. Nu se dusese niciodată în strada Pomorska pentru a încerca să se opună acelor *Aktion* sau diminuării transporturilor către Belzec. Semnase totul și considera rezonabilă orice cerere germană. Pe lângă asta, Bosch îl folosisese ca agent înăuntrul și în afara Plaszówului, trimitându-l până la Cracovia cu încărcături de mobilă abia tapițată și cu buzunarele pline de bijuterii, ca să le vândă pe piața neagră. Iar Gutter o făcuse. Parte fiindcă era o lepădătură, dar în principal, și pentru că socotea că asta avea să-i pună la adăpost nevasta și copiii.

La ora două, în noaptea aceea polară, Zauder, un polițist evreu, prieten cu Pfefferberg și cu Stern, care avea să fie împușcat mai târziu de Pilarzik în timpul uneia din cruntele beții, era de serviciu la poarta sectorului femeilor: îl auzi pe Bosch ordonând ca familia Gutter să se alinieze într-o mică depresiune din apropierea barăcii femeilor. Copiii plâneau, dar David și doamna Gutter erau calmi, știind că n-avea niciun sens să protesteze.

Iar acum Oskar privea toate acele dovezi – familia Gutter, familia Spira, rebelii, preoții, copiii, fetele drăguțe găsite cu documente ariene – toate se întorceau pe dealul nebuniei ca să fie șterse, pentru cazul în care rușii ajungeau la Plaszów și făceau prea mult caz de asta.

Trebuie avut grijă, scria într-o scrisoare primită de Amon de la Oranienburg, ca pe viitor să fie îndepărtate toate cadavrele și în acest scop trimiteau reprezentantul unei firme de construcții din Hamburg ca să supravegheze alegerea unor amplasamente pentru crematorii. Între timp trebuia ca morții să fie îngropați – în vederea deshumării – în gropi marcate cu atenție.

Când Oskar, la a doua vizită pe care o făcu, văzu amploarea flăcărilor de pe Chujowa Gorka, primul său impuls a fost să rămână în mașină – un sănătos mecanism german – și să plece acasă. Continuă însă să-și viziteze prietenii din ateliere și pe Stern în biroul lui. Se gândea că, văzând cenușa ce se așeza pe ferestre, n-ar fi exclus ca oamenii rămași în lagăr să se gândească la sinucidere. Totuși, el era cel care părea deprimat. N-a pus niciuna dintre întrebările

obișnuite, cum ar fi „Ei bine, Herr Stern, dacă Dumnezeu a făcut omul după asemănarea sa, care rasă îi seamănă mai mult? îi seamănă mai mult un polonez decât un ceh?” Nu lansă niciuna dintre ironiile astea. În schimb mârâi:

— Ce cred ceilalți?

Stern îi răspunse că deținuții erau ca toți deținuții. Își făceau munca și sperau să supraviețuiască.

— Am să vă scot de aici, mormăi pe neașteptate Oskar, punându-și pumnul strâns pe birou. Am să vă scot *pe toți* de aici.

— Pe toți? întrebă Stern.

I se păruse că nu aude bine. O salvare biblică de asemenea proporții nu se potrivea cu vremurile acelea.

— Pe tine oricum, replică Oskar.

CAPITOLUL 28

În biroul lui Amon din blocul administrativ existau două persoane care băteau la mașină. Una era o nemțoaică numită Fray Kochmann, cealaltă – un deținut tânăr, studios, Mietek Pemper. Pemper va deveni într-o zi secretarul lui Oskar, dar în vara anului 1944 lucra încă pentru Amon și, ca toți ceilalți aflați în această situație, nu era prea încrezător în șansele sale.

Venise pentru prima dată în contact cu Amon la fel de accidental ca și Helen Hirsch, slujnica. Fusese chemat la biroul lui Amon după ce-l recomandase cineva comandantului. Tânărul deținut studia contabilitatea, era un dactilograf priceput și putea să stenografieze în limbile polonă și germană. Se spunea că are o memorie prodigioasă. Prin urmare, prizonier al acestor talente, Pemper se trezi în biroul principal din Plaszów, foarte aproape de Amon, câteodată fiind nevoit să se ducă până la vilă, să ia notițe acasă la comandant.

Ironia sortii a făcut ca, în cele din urmă, dintre toate mărturiile deținuților, memoria aproape fotografică a lui Pemper să fie cea care a determinat condamnarea la spânzurătoare a lui Amon.

Pemper trebuia să fie un fel de dactilograf adjunct. Pentru documente confidentiale, Amon ar fi trebuit să folosească secretara de origine germană, Frau Kochmann, o fată nu tot atât de competentă ca Mietek și mai lentă la stenografie. Câteodată, comandantul încălca regula și îl pune pe tânărul Pemper să ia notițe. Iar Mietek, stând în fața biroului lui Amon cu carnețelul pe genunchi, nu se putea împiedica să nu facă tot felul de presupuneri contradictorii. Prima dintre acestea a fost că toate rapoartele și referatele, ale

căror amănunte le depozita în remarcabila-i memorie, îl vor face un martor important în ziua aceea îndepărtă când el și Amon vor compărea în fața unui tribunal. Cealaltă presupunere era că, până la urmă, Amon îl va distruge, așa cum se face cu o bandă de mașină.

Și totuși, în fiecare dimineață, Mietek își pregătea nu numai hârtia și indigoul, ci și o duzină de pagini pentru cealaltă dactilografă. Iar după ce fata termina de bătut, Pemper își asuma sarcina să distrugă indigourile, însă de fapt le reținea și le citea. Nu păstra nimic scris, dar încă din școală se remarcă printr-o memorie prodigioasă. Știa că, dacă vreodată se va alcătui un tribunal în fața căruia vor fi chemați să se înfățișeze el și Amon, îl va uimi pe comandant cu datele exacte pe care le reținuse.

Într-adevăr, a avut ocazia să vadă unele documente secrete uluitoare. A citit, de exemplu, rapoarte asupra biciuirii femeilor. Li se reamintea comandanților de lagăre obligativitatea de a le executa astfel încât efectul să fie maxim. Era înjositor să se folosească în scopul ăsta personal SS. Prin urmare, trebuia ca femeile cehe să fie biciuite de cele slovace și slovacele de cehe, și să se procedeze la fel cu rușii și polonezii. Comandanții aveau datoria să-și folosească imaginația în exploatarea diferențelor etnice și culturale.

O altă informare le amintea că nu au dreptul de a decreta condamnări la moarte. Comandanții puteau cere autorizația telegrafic sau în scris de la Biroul Central al Securității Reichului. Amon făcuse aceasta în vară, când din sublagărul Wieliczka evadaseră doi evrei, pe care îi propusese să fie spânzurați. Telegrama care acorda această permisiune sosise de la Berlin semnată – notă Pemper – de doctorul Emst Kaltenbrunner, șeful Biroului Central al Securității Reichului.

În aprilie, Pemper citi referatul de la Gerhardt Maurer, șeful Secției pentru repartiția forței de muncă, din subordinea Secției D a Generalului Gliick. Maurer îi cerea lui Amon să-i spună câți unguri puteau fi deținuți temporar la Plaszów. Aceștia aveau ca destinație Atelierele Germane de Armament (DAW), o filială a grupului Krupp, ce fabrica focoase pentru proiectile de artilerie în enormul complex de la Auschwitz. Întrucât Ungaria fusese abia de curând declarată protectorat german, evreii unguri și dizidenții beneficiau de o stare de sănătate mai bună decât cei care aveau la activ câțiva ani petrecuți în ghetouri și lagăre. Pentru fabricile de la Auschwitz erau deci ca un fel de transfuzie de sânge proaspăt. Din nefericire, la DAW nu se terminaseră încă pregătirile pentru primirea lor și, dacă comandantul de la Plaszów putea să preia șapte mii, în cazul în care se puteau face aranjamentele necesare, Secția D avea să-i fie deosebit de recunoscătoare.

Răspunsul lui Goeth, pe care Pemper l-a văzut – sau poate chiar dactilografiat – a fost că Plaszów era plin până la refuz și că în perimetrul delimitat de gardurile electrificate nu mai exista loc pentru a se construi ceva. Totuși, Amon putea

accepta până la zece mii de prizonieri în tranzit dacă: (a) i se permitea să lichideze elementele neproductive din lagăr și (b) dacă putea să impună cazarea a două persoane într-un pat. Drept răspuns, Maurer îi scrisese că ultima cerere nu putea fi acceptată vara, de teama tifosului, și că, ideal, după regulament, fiecare prizonier trebuia să dispună de minim trei metri cubi de aer. Îl autoriza însă să se ocupe de prima alternativă. Secția D va comunica lagărului Auschwitz-Birkenau – sau secției de exterminare a acelei mari întreprinderi – să se aștepte la un transport de prizonieri eliminați din Plaszów. În același timp, mijloacele de transport se vor aranja cu Ostbahn, iar vagoanele de vite vor trece de pe linia principală până la poarta lagărului Plaszów.

Așadar, Amon trebuie să se ocupe de procesul de sortare din lagărul său.

Cu binecuvântarea lui Maurer și a Secției D, a lichidat într-o singură zi tot atâtea vieți câte a reușit Oskar Schindler să aducă la Emalia – cu ruinătoare eforturi și cheltuieli. Amon a denumit operațiunea de selectare *Die Gesundheitaktion* – Acțiunea „Sănătatea”

A organizat-o ca pe o zi de târg la țară. Când a început, în dimineața zilei de duminică 7 mai, *Appelplatz* era împodobită cu pancarde – Pentru fiecare deținut, munca potrivită. Difuzoarele cântau balade, cântece de dragoste și melodiile lui Strauss. Sub ele era așezată o masă unde doctorul Blancke, medicul SS, ședea alături de doctorul Leon Gross și câțiva funcționari. Conceptul de sănătate al lui Blancke era la fel de excentric ca al tuturor doctorilor din SS. Scăpase spitalul lagărului de bolnavii cronici injectându-le benzină în vene. Aceste injecții nu puteau trece, sub nicio formă, drept gest umanitar. Pacientul era cuprins de convulsii care sfârșeau după un sfert de oră, când se instala moartea prin asfixie. Marek Biberstein, fostul președinte al *Judenratului*, și acum, după doi ani de închisoare, cetățean al Plaszówului, suferise un stop cardiac și fusese adus la *Krankenstube*. Mai înainte ca Blancke să poată ajunge la el cu seringă și benzină, venise lângă patul lui doctorul Idek Schindel – unchiul acelei Genia a cărei siluetă îndepărtată îl înfiorase pe Schindler cu doi ani în urmă – împreună cu câțiva dintre colegii săi. I s-a injectat o doză de cianură, mult mai suportabilă decât benzina.

În ziua aceea, flancat de sertarele cu fișele întregii populații a lagărului, Blancke evalua sănătatea prizonierilor din fiecare baracă și, când isprăvea un set de fișe, continua cu următorul.

Pe măsură ce ajungeau în *Appelplatz*, deținuților li se spunea să se dezbrace. Au fost aliniați, 4așa goi, și puși să alerge înainte și înapoi prin fața doctorilor. Blancke și Leon Gross, medicul colaboraționist evreu, făceau note pe fișe, arătau către deținut, strigau la el ca să verifice numele. Deținuții alergau înapoi, doctorii căutând în acest timp semne de boală sau slăbiciune. Era un exercițiu neobișnuit și umilitor. Bărbați cu afecțiuni ale spatelui (Pfefferberg, de exemplu,

avea Umărul dislocat de Hujar, care-l lovise cu mânerul biciului), femei suferinde de diaree cronicizată, care-și frecaseră obrajii cu morcovi pentru a le da culoare, toți alergau disperati ca să-și salveze viața. Tânără doamnă Kinstlinger, care concurase pentru Polonia la Olimpiada de la Berlin, înțelegea acum că *acolo* fusese doar o joacă. *Aici* era adevărata competiție. Cu stomacul chircit și plămâni goliți de aer, alergai în sunetele muzicii mincinoase, de dragul vieții.

Niciun deținut nu află rezultatele până în duminica următoare când, sub aceleași pancarde și în acordurile muzicale, deținuții au fost din nou adunați. Pe măsură ce se citeau numele și cei respinși la *Gesundheitaktion* erau duși către partea estică a pieței, se auzeau strigăte de furie și nemulțumire. Amon se așteptase la o revoltă și ceruse ajutorul garnizoanei militare din Cracovia, care era în stare de alertă pentru această eventualitate. În duminica precedentă fuseseră descoperiți în timpul unei inspecții aproape trei sute de copii, pe care acum îi târau santinelele. Protestele și vaietele părinților erau atât de puternice, încât cea mai mare parte a garnizoanei, ca și detașamentele de securitate ale poliției din Cracovia au fost introduse în lagăr pentru a putea forma un cordon menit să separe cele două grupuri. Confruntarea a durat ore întregi, paznicii împingând înapoi valurile de părinți înnebuniți și spunând obișnuitele minciuni deținuților care aveau rude printre cei respinși. Nu se anunțase nimic, dar toată lumea știa că cei care nu trecuseră testul nu aveau niciun viitor. Valsurile și cântecele săltărețe care se revărsau din difuzoare se amestecau cu strigătele disperate de la un grup la altul, alcătuind o jalnică babilonie. Henry Rosner, el însuși măcinat de griji – fiul său Olek se afla ascuns undeva prin lagăr – trăi bizara experiență de a vedea un tânăr SS-ist care, cu lacrimi în ochi, condamnă cele ce se întâmplau acolo și ceru să plece voluntar pe frontul de est. Dar ofițerii urlară că dacă nu se va respecta disciplina, vor ordona oamenilor lor să treacă la represalii. Poate Amon spera că o deschidere justificată a focului va reuși să împrăștie lumea.

La sfârșitul acestui proces, la marginea estică a *Appelplatzului* stăteau înconjurați de arme o mie patru sute de adulți și două sute șaiszeci și opt de copii, pregătiți pentru expedierea rapidă la Auschwitz. Pemper privea și memora figurile acelor pe care comandantul îi considera inapți. Deși nu se ajunsese la numărul la care sperase Amon, se crease, temporar, suficient loc pentru un influx masiv de unguri.

În sistemul de fișe al doctorului Blancke, copiii din Plaszów nu erau atât de precis înregistrați ca adulții. Mulți dintre ei hotărâră să petreacă amândouă duminicile în ascunzători, atât ei, cât și părinții lor intuind că vârstă și absența numelor și a altor detalii din documentele lagărului îi vor transforma în ținte sigure ale procesului de selecție.

În a doua duminică, Olek Rosner se ascunse în tavanul uneia dintre barăci. În ziua aceea, alături de el, deasupra grinzilor, se mai aflau alți doi copii și cât fu

ziua de lungă nu făcură niciun zgomot, se străduiră să nu urineze, rămânând nemișcați printre păduchii, șoarecii și pachetelele cu bunuri ale prizonierilor. Căci copiii știau la fel de bine ca orice adult că SS-iștii și ucrainenii cunoșteau existența spațiilor de deasupra tavanului. Le considerau un focar de infecție cu tifos și fuseseră informați de doctorul Blancke că era suficient un minuscul fragment de excrement de păduche într-o crăpătură a pielii ca să se declanșeze o epidemie de tifos. Unul dintre copiii de la Plaszów fusese adăpostit timp de luni de zile în apropierea lagărului bărbaților, într-o baracă pe care sta scris „*Achtung Typhus*” în duminica aceea acțiunea „Sănătatea” a lui Amon era cu mult mai primejdioasă pentru Olek Rosner decât păduchii purtători de tifos.

Alți copii, o parte din cei două sute șaiszeci și opt separați din mulțime în ziua aceea, se ascuseseră de fapt de la început. Cu acea agerime a minții care-l ținuse pe Olek Rosner nemișcat și tăcut pe grinzile tavanului, fiecare copil din Plaszów își alesese ascunzătoarea preferată. Unii se simțeau mai bine în scobiturile dintre barăci, alții în spălătorie, alții într-un hambar din spatele garajului. Multe dintre aceste ascunzători fuseseră descoperite fie în duminica aceea, fie în cea precedentă și nu mai ofereau, adăpost.

Un alt grup fusese adus în *Appelplatz* fără niciun fel de probleme: erau cei ai căror părinți cunoșteau pe unul sau pe altul dintre subofițeri. Așa cum se plânsese mai de mult Himmler, deși niciun Obersturmführer SS nu clipea la execuții, fiecare avea favoriții săi, ca și cum locul ar fi fost terenul de joacă al unei școli. Dacă era vreo problemă cu copiii, se gândeau unii părinți, puteai să apelezi la SS-istul care te cunoștea.

În duminica precedentă, un orfan de treisprezece ani se credea în siguranță pentru că la alte apeluri trecuse drept un tânăr adult. Odată gol însă, nu mai reuși să-și ascundă constituția de copil; i se spusese să se îmbrace și fusese împins către grupul copiilor. Acum, în timp ce la celălalt capăt al *Appelplatzului* părinții își plâneau copiii, iar difuzoarele urlau un cântec sentimental intitulat *Mammi, kauf mir ein Pferdehen* (Mami, cumpără-mi un căluț), băiatul trecu pur și simplu dintr-un grup în celălalt, cu același instinct infailibil care, mai demult, caracterizase mișcarea copilei cu bonetă roșie în Plac Zgody. Și, ca și pe Scufița Roșie, nu-l observă nimeni. Se instalează în rând, un adult la fel de plauzibil ca și ceilalți, în timp ce muzica urla și inima bătea să-i sară din piept. Apoi, prefăcându-se că are diaree, ceru unei santinele să-l lase să se ducă la latrină.

Șirul lung al latrinelor se întindea în spatele lagărului bărbaților și, ajuns acolo, băiatul păși peste scândura pe care stăteau oamenii ca să-și facă nevoile. Cu un braț proptit de-o parte și de cealaltă a gropii, se lăsă să alunece înăuntru, încercând să găsească în pereți sprijin pentru picioare. Mirosul îi tăie răsuflarea și muștele îi invadară gura, urechile și nările, în timp ce se cufunda în miasmă, reuși să atingă fundul gropii. I se păru că prin norul de muște se aude un murmur

de voci și crezu că are halucinații. Vin după tine? spuse o voce, iar alta ripostă: La dracu', ăsta-i locul nostru!

Se mai aflau acolo încă zece copii.

Raportul lui Amon, pe care Mietek Pemper îl văzu peste umărul domnișoarei Kochmann luni dimineată, folosea cuvântul compus Sonderbehandlung – tratament special. Era un termen care avea să devină faimos în anii următori, dar Pemper îl întâlnea atunci pentru prima dată. Desigur, suna liniștitor, chiar medical, dar Mietek știa acum că medicina nu avea nicio legătură cu subiectul.

O telegramă pe care Amon o dictă în acea dimineată pentru a fi transmisă la Auschwitz oferea mai mult decât o simplă sugestie asupra înțeleșului său. Amon rapoartă că, pentru a face evadarea și mai dificilă, insistase ca aceia ce fuseseră selectați pentru Sonderbehandlung să lase toate zdrențele civile pe care le mai posedau pe platforma căii ferate și să îmbrace pe loc hainele vărgate de deținut. În cadrul sistemului, lipsa acută de astfel de îmbrăcăminte generase prevederea ca materialul vărgat în care candidații pentru Sonderbehandlung apăreau la Auschwitz să fie neapărat și imediat returnat la RL Plaszów pentru re folosire.

Și toți copiii rămași la Plaszów – cel mai numeros grup era. Cel ascuns în latrină, împreună cu orfanul cel înalt – se ascuseră și încercară să treacă drept adulți până când selecții ulterioare îi descoperiră și îi duseră la Ostbahn pentru o călătorie înceată, de o zi, cale de șaizeci de kilometri, până la Auschwitz. Vagoanele de marfa au fost folosite astfel toată vara, ducând trupe și provizii spre est, către linia frontului, iar la întoarcere pierzând vremea pe linii secundare în timp ce doctorii SS urmăreau nesfârșite șiruri de oameni goi alergând pe dinaintea ochilor lor.

CAPITOLUL 29

Într-o înăbușitoare zi de vară, șezând în biroul lui Amon cu ferestrele larg deschise, Oskar avu la început impresia că această întâlnire era o glumă. Poate că Madritsch și Bosch simțeau același lucru, pentru că privirea lor aluneca întruna de la Amon către vagonetele cu piatră ce se zăreau pe fereastră și camioanele care treceau pe stradă. Doar Untersturmführer-ul Leo John, care lua notițe, simțea nevoia să-și țină spatele drept și vestonul încheiat până la ultimul nasture.

Amon prezentase întâlnirea drept o „conferință pentru securitate” Deși frontul se stabilizase, spuse el, apropierea centrului frontului rusesc de suburbiile Varșoviei încurajase activitatea partizanilor în întreg Guvernământul General. Evreii care

auziseră de asta se simțeau îndemnați la rândul lor să încerce să evadeze. Desigur că nu știau, sublinie Amon, că se aflau într-o siguranță mult mai mare în spatele gardului de sârmă ghimpată decât expuși acelor evrei ucigași care erau partizanii polonezi. În orice caz, toată lumea trebuia să fie avertizată de eventualele atacuri ale partizanilor și, încă mai rău, de ciocnirile dintre partizani și deținuți.

Oskar încercă să-și imagineze partizanii invadând platoul, eliberând toți polonezii și evreii, transformându-i peste noapte într-o armată. Era un vis, și cine! putea să creadă în el? Dar în fața lui se afla Amon, străduindu-se să-l convingă că *el* credea în așa ceva. Acest „așa ceva” avea însă un scop. Oskar era sigur de asta.

Bosch spuse:

— Dacă partizanii vin încoace, la tine, Amon, sper să nu se întâmple în seara în care mă inviți la masă.

— Amin, amin, murmură Schindler.

După întâlnire, oricare ar fi fost scopul acesteia, Oskar îl luă pe. Amon până la mașina parcată lângă blocul administrativ. Deschise portbagajul. Înăuntru se afla o șa bogat împodobită, lucrată cu modele caracteristice regiunii Zakopane din munții de la sud de Cracovia. Era necesar să-l copleșească pe Amon cu astfel de daruri mărunte, acum, când plățile pentru munca forțată de la Deutsche Email Fabrik nu mai treceau pe la Hauptsturmführer-ul Goeth, fiind trimise direct responsabilului cu regiunea Cracoviei de la sediul din Oranienburg al generalului Pohl.

Oskar se oferi să-l ducă pe Amon și șaua lui până la vilă.

Într-o astfel de zi arzătoare, împingătorii de vagonete dovedeau mai puțin zel decât se cerea. Dar șaua îl îmbunase pe Amon și, în orice caz, nu i se mai îngăduia să sară din mașină și să împuște oameni. Mercedes-ul alunecă pe lângă barăcile garnizoanei și ajunse lângă o linie secundară de cale ferată, unde se găseau trase un șir de vagoane de vite, bine păzite. Oskar putea spune – după aburul ușor care plutea deasupra vagoanelor, vibrând în fierbințeala radiată de acoperișuri – că erau pline ochi. Chiar și printre pufăiturile locomotivei puteai să auzi gemetele celor dinăuntru și implorările pentru un strop de apă.

Oskar puse o frână și ascultă. I se îngăduia asta datorită splendidei, și costisitoarei șei din port-bagaj. Amon îi zâmbi indulgent sentimentalului său prieten.

— O parte sânt din Plaszów și alta de la lagărul de muncă Szebnia. Și polonezi și evrei de la Montelupich. Se duc la Mauthausen.

Amon pronunțase numele destinației pe un ton ironic.

— Se plâng că e rău? Încă nu știu ce înseamnă rău.

Acoperișurile vagoanelor erau încinse de căldură.

— Ai vreo obiecție dacă îți chem echipa de pompieri? Întrebă Oskar.

Amon lăsă să-i scape un râs care însemna „și ce-o să-ți mai treacă prin cap?” Voia să spună că n-ar lăsa pe nimeni altcineva să-i cheme pompierii, dar îl tolera pe Oskar pentru că era un individ ciudat și întreaga afacere avea să se transforme într-o frumoasă anecdotă de spus la cină.

Dar, în timp ce Oskar trimise santinela ucraineană să sune clopotul pentru a chema pompierii evrei, Amon rămase nedumerit. Oskar știa ce înseamnă de fapt Mauthausen. Dacă stropeai vagoanele înțesate de oameni era ca și cum le-ai face promisiuni de viitor, dar astfel de promisiuni constituiau, pentru oricine, o adevărată cruzime. Neîncrederea se amestecă cu o toleranță amuzată pe măsură ce se întindeau furtunurile și jeturile de apă cădeau sfârâind pe acoperișurile scorjite. Neuschel coborî și el din birou, ca să clatine din cap și să zâmbească, în timp ce oamenii din vagoane strigau și gemeau de bucurie. Griin, garda personală a lui Amon, pălăvrăgea cu Untersturmführer-ul John și se bătea cu palmele peste șolduri, înecându-se de râs, în timp ce apa continua să curgă. Chiar și cu furtunurile întinse în toată lungimea lor și la maximă presiune, jeturile de apă ajungeau numai până la jumătatea liniei de vagoane. Atunci Oskar îi ceru lui Amon să-i împrumute un camion sau o căruță și câțiva ucraineni care să se ducă până la Zablocie și să aducă de acolo furtunurile de incendiu de la fabrica sa. Erau furtunuri de două sute de metri, spuse. Amon găsi și acest lucru nostim.

— Sigur că sânt dispus să-ți cedez un camion, răspunse Amon.

Era în stare să facă orice de dragul comediei reprezentate de însăși viața.

Oskar dădu ucrainenilor o notă pentru Bankier și Garde. În lipsa lor, Amon deveni atât de dornic să se identifice cu spiritul întâmplării, încât permise să se deschidă ușile vagoanelor, să li se aducă celor dinăuntru găleți cu apă, iar morții, cu fețele lor rozalii umflate, să fie scoși de acolo. De jur-împrejurul liniei ferate se strânseseră ofițeri SS și subofițeri care se distrau: „De la ce-și închipuie că-i scapă?”

Când sosiră furtunurile lungi de la Deutsche Email Fabrik și toate vagoanele fură scaldate cu apă, gluma căpătă dimensiuni noi. Oskar dăduse instrucțiuni ca, pe lângă expedierea furtunurilor, directorul să se ducă în propriul apartament de la etajul clădirii birourilor, să umple un coșuleț cu băutură și țigări, cu brânză bună și cârnați, și așa mai departe. Oskar întinse acum coșulețul subofițerului

aflat la ultimul vagon al trenului. Era o tranzacție deschisă și omul, ușor stânjenit, strecură coșulețul la iuțeală în vagon, în caz că vreunui dintre ofițerii de la KL Plaszów i-ar fi trecut prin gând să facă un raport. Dar, ciudat, Oskar părea să se bucure de grațiile comandantului, și subofițerul îl ascultă cu respect.

— Când opriți în gări, spuse Oskar, vreți să deschideți ușile vagoanelor?

Mai târziu, doi supraviețuitori ai transportului, doctorii Rubinstein și Feldstein îl vor informa pe Oskar că subofițerul ordonase frecvent deschiderea ușilor și umplerea regulată cu apă a găleților în timpul insuportabilei călătorii spre Mauthausen. Pentru majoritatea oamenilor din transportul acela, toate acestea nu au însemnat, desigur, decât o slabă alinare înaintea morții.

În timp ce Oskar trecea de-a lungul șirului de vagoane, în râsetele ofițerilor SS, aducând acea ușurare care poate fi calificată drept inutilă, se putea vedea că nu arăta agitat, ci de-a dreptul posedat. Chiar și Amon înțelegea că “prietenui său trecuse într-o nouă fază. Îl înspăimântau frenezia cu care dusesese furtunurile până la cel mai îndepărtat vagon, mituirea unui SS-ist sub ochii întregului personal; n-ar fi fost nevoie decât de o insignifiantă schimbare în râsul lui Scheidt sau John sau Hujar ca să genereze un denunț în masă, pe care Gestapoul nu putea să-l ignore. Iar atunci Oskar ar fi ajuns cu siguranță la Montelupich și, în virtutea acuzațiilor anterioare cu substrat rasial, poate chiar la Auschwitz. Așa că Amon era îngrozit de felul în care Oskar insistă să se ocupe de cei morți, de parcă erau niște rude sărace călătorind cu vagoane de clasa a treia, dar cu o destinație reală.

Câtva timp după ora două, o locomotivă trase mizerul șir de vagoane către linia principală. Toate furtunurile fură strânse. Oskar îl duse pe Amon cu șaua sa până la vila Goeth. Comandantul îl simțea pe Oskar încă preocupat și, pentru prima dată de când se cunoșteau, îi dădu prietenului său un sfat.

— Las-o mai moale, Oskar! Nu poți să alergi după fiecare încărcătură care pleacă de aici.

Inginerul Adam Garde observă și el această schimbare suferită de Oskar. În noaptea de 20 iulie, un SS-ist venise la baraca lui și îl trezise din somn. Herr Direktor sunase la camera de gardă și ceruse să vină inginerul Garde la el în birou pentru rezolvarea unor probleme de serviciu.

Îl găsi pe Oskar ascultând la radio cu obrazii împurpurați și o sticlă și două pahare pe masă în fața lui. În zilele acelea peretele din spatele biroului era împodobit cu o hartă a Europei în relief. Nu fusese acolo în perioada expansiunii germane, dar Oskar părea să fi devenit brusc interesat de restrângerea frontierelor germane. În noaptea aceea avea aparatul reglat pe

Deutschlandsender, nu așa cum se obișnuia – pe BBC. Se cânta muzică patriotică, cum se întâmpla întotdeauna înaintea anunțurilor importante.

Oskar părea să asculte cu nesaț. Când intră Garde, se ridică în picioare și-i făcu semn să se așeze. Turnă coniac și îl dădu grăbit pe gât.

— A avut loc o tentativă de asasinare a lui Hitler, spuse Oskar. S-a anunțat mai devreme, în cursul serii, și potrivit știrilor Hitler a supraviețuit. Au promis că va vorbi curând poporului german, dar asta nu s-a întâmplat. Au trecut ceasuri și nu au fost în stare să-l scoată pe post> transmit întruna muzică de Beethoven, așa cum au făcut și când a căzut Stalingradul.

Oskar și Garde stătură unul lângă altul ore întregi. Un act subversiv: un evreu și un german ascultând împreună, radioul, toată noaptea dacă era nevoie, ca” să afle dacă Führer-ul a murit. Garde era chinuit de aceeași speranță amețitoare. Observă că Oskar pășea șchiopătând, ca și cum posibilitatea ca Marele Conducător să fie mort îi afectase tonusul muscular. Bea nesățios și îl îndemnă și pe el să bea.

— Dacă este adevărat, spuse Oskar, atunci germanii de rând, ca el, puteau să se ridice din nou, doar pentru că cineva din apropierea lui Hitler avusese curajul să-l alunge de pe fața pământului. Este sfârșitul SSului, spuse Oskar. Până mâine dimineață Himmler va ajunge la închisoare.

Lăsă să scape un nor de fum. Oh, Doamne, spuse, ce fericire ar fi să vadă sfârșitul acestui regim!

Știrile de la ora zece nu repetară decât anunțul precedent. Avusese loc un atentat la viața Führerului, dar nereușit, și Führer-ul va vorbi la radio peste câteva minute. Trecu o oră și Führer-ul tot nu vorbi. Oskar se lăsă furat de o imagine din ce în ce mai populară printre germani, pe măsură ce războiul se apropia de sfârșit.

— Necazurile noastre s-au terminat, spuse. Lumea și-a venit în fire. Germania poate să se alieze acum cu vestul împotriva rușilor.

Speranțele lui Garde erau mult mai modeste. În cel mai rău caz, vedea un ghetou în stilul aceluia instituit de bătrânul Franz Josef.

În timp ce. Ei beau în acordurile muzicii, părea din ce în ce mai logic ca Europa să-și ofere în noaptea aceea o moarte indispensabilă pentru însănătoșirea sa. Erau din nou cetățenii continentului, nu mai erau deținut și Herr Direktor. Promisiunea radioului de a difuza un mesaj al Führerului se repetă și, de fiecare dată, Oskar râdea din ce în ce mai tare.

După miezul nopții nu mai dădură nicio atenție promisiunilor. Chiar și aerul părea mai ușor în această Cracovie post-hitleristă. Până dimineața, presupuneau

ei, se va dansa în fiecare piață, și gestul nu va fi pedepsit. Wehrmacht-ul îl va aresta pe Frank în castelul Wawel, și va înconjura complexul SS din strada Pomorska.

Cu puțin înainte de ora unu noaptea se auzi vocea lui Hitler, transmisă de la Rastenberg. Oskar fusese atât de convins că n-avea să mai audă niciodată acea voce încât, vreme de câteva secunde, nu o recunoscuse, crezând că era doar un alt purtător de cuvânt al partidului, care trăgea de timp.

Dar inginerul Garde auzi discursul de la primul cuvânt și recunoscuse vocea.

„Camarazi germani! începu Hitler. Dacă vă vorbesc astăzi o fac mai întâi pentru ca voi să-mi auziți glasul și să știți că sânt neatins și sănătos și, în al doilea rând, ca să aflați despre o crimă fără seamăn în istoria Germaniei”

Discursul se sfârși patru minute mai târziu, cu o referire la conspiratori.

„De data aceasta vom clarifica lucrurile în felul în care noi, național-socialiștii, suntem obișnuiți să o facem”

Adam Garde nu împărtășise nicio clipă pe de-a-ntregul fantezia care-l însuflețise toată noaptea pe Oskar. Căci Hitler era mai mult decât un om: întruchipa un sistem cu ramificații. Chiar dacă murea, nu exista nicio garanție că sistemul își va schimba caracterul. Pe lângă asta, era de neînchipuit ca un fenomen ca Hitler să dispară așa, într-o seară.

Dar de ore întregi Oskar credea furibund în această moarte și când se dovedea că e o iluzie, tânărul Garde trebui să-l aline, în timp ce Oskar vorbea cu o mâhnire aproape teatrală:

— Toate speranțele noastre de salvare sânt inutile.

Turnă încă un pahar de coniac pentru fiecare, apoi împinse sticla peste masă, deschizând și pachetul de țigări.

— Ia coniacul și niște țigări și du-te și dormi. Va trebui să mai așteptăm o vreme libertatea.

În amețeala produsă de coniac, de știri și de schimbarea situației în orele dimineții, Garde nu considera uimitor că Oskar vorbea de „libertatea noastră”, de parcă ar fi avut un țel comun, ar fi fost amândoi deținuți care așteptau pasiv eliberarea. Întors în patul său, Garde își zise că era ciudat că Herr Direktor vorbise așa, ca un om care se lasă ușor cuprins de închipuiri și deprimare. De obicei era mult mai pragmatic.

În vara aceea târzie, în Pomorska și în lagărele din jurul Cracoviei circulau zvonuri despre o reșezare iminentă a deținuților. Zvonurile îl nelinișteau și pe Oskar la Zablocie, iar Amon, la Plaszów, primi o informație neoficială cu privire la desființarea lagărului.

De fapt, acea „întâlnire asupra problemelor de securitate” nu avusese nicio legătură cu apărarea lagărului de atacul partizanilor, ci cu apropiata închidere a lagărelor. Amon îi chemase pe Madritsch, pe Oskar și pe Bosch la Plaszów și ținuse ședința aceea doar ca să-și asigure o acoperire. Își creă astfel un motiv ca să se ducă până la Cracovia și să se întâlnească cu Koppe, noul șef al poliției SS a Guvernământului General. Așezat de partea cealaltă a biroului lui Koppe, cu chipul încruntat teatral, cu degetele lungi strângându-se și desfăcându-se fără rost, Amon avea expresia omului frământat de imaginea unui Plaszów asediat. Îi spuse lui Koppe aceeași poveste pe care le-o servise lui Oskar și celorlalți, și anume că organizațiile de partizani își făcuseră acoliți înăuntrul lagărului, că sioniștii din interiorul acestuia aveau legături cu aripa radicală a Armatei Populare Poloneze și organizațiile de luptă evreiești. Așa cum putea să observe și Obergruppenführer-ul, acest fel de legături erau dificil de înlăturat, mesajele puteau trece într-o felie de pâine, dar la primul semn de rebeliune, el – Amon Goeth, în calitatea lui de comandant – va trece la acțiuni imediate. Întrebarea pe care voia să o pună Amon era: dacă el trăgea primul și apoi completa documentele pentru Oranienburg, avea sprijinul distinsului Obergruppenführer?

— Nicio problemă, spuse Koppe, nici mie nu prea îmi place birocrăția.

În anii trecuți, ca șef de poliție în Wartheland, comandase flota de camioane ucigașe care transportau *suboamenii* la țară, și acolo, cu motoarele turate la maxim, pompau gazul de eșapament în cabinele încuiate. Și aceasta era o operațiune făcută pe ascuns, neîngăduită în imaculatele documente.

— Desigur, va trebui totuși, să te gândești puțin, Amon, dar dacă o faci, am să te sprijin.

Oskar înțelesese din întâlnirea aceea că pe Amon nu îl îngrijorau, de fapt, partizanii. Dacă ar fi știut la vremea respectivă că lagărul Plaszów urma să fie lichidat ar fi înțeles sensul ascuns al gestului lui Amon. Căci pe Amon îl îngrijora Wilek Chilowicz, șeful poliției evreiești a lagărului, pe care îl folosisese adesea ca agent pe piața neagră. Chilowicz cunoștea Cracovia. Știa unde putea să vândă faina, orezul, untul pe care comandantul le sustrăgea din rațiile cu care era aprovizionat lagărul. Cunoștea negustorii interesați de produse de la atelierul de bijuterii, unde Jucrau meseriași ca Wulkan. Pe Amon îl îngrijora întreaga clică a lui Chilowicz – doamna Marysia Chilowicz, care se bucura de unele privilegii conjugale, Mietek Finkelstein (adjunctul lui Chilowicz), sora și cumnatul lui Chilowicz, doamna și domnul Ferber. Iar dacă se putea vorbi de o aristocrație a lagărului, aceasta era constituită de familia Chilowicz. Aveau

putere asupra deținuților, dar cunoștințele lor erau o lamă cu două tăișuri. Cunoșteau tot atât de multe despre Amon ca și despre un amărât de mecanic de la atelierele lui Madritsch. Dacă Plaszów se va închide, ei vor fi expediați într-un alt lagăr. Amon știa că, de îndată ce se vor trezi în coloana nepotrivită, vor încerca să negocieze: cunoștințele lor despre lagăr în schimbul libertății. Sau mai degrabă, imediat ce li s-ar face foame.

Desigur, Chilowicz era și el neliniștit, și comandantul simțea în el îndoiala că i se va îngădui să părăsească lagărul. Amon se hotărî să se folosească de îngrijorarea lui. Îl chemă în biroul său pe Sowinski, un auxiliar SS recrutat din munții Tatra. Sowinski trebuia să-l abordeze pe Chilowicz și să pretindă că-i oferă o cale de scăpare. Amon era sigur că omul va fi dispus să negocieze.

Sowinski plecă și se descurcă bine. Îi spuse lui Chilowicz că poate scoate din lagăr întregul clan, într-unui din camioanele care funcționau cu gazogen. În cuptorul pentru lemne puteau fi înghesuiți o jumătate de duzină de oameni, dacă motorul funcționa cu benzină.

Chilowicz manifestă interes pentru propunere. Subofițerul urma să prezinte prietenilor săi de afară o notă, iar aceștia le vor pune la dispoziție un vehicul. Până la punctul de întâlnire, Sowinski va duce toată familia cu camionul. Chilowicz era dispus să plătească în diamante, dar, spuse el, ca un semn de încredere mutuală, Sowinski trebuia să-i pună la dispoziție o armă.

SS-istul raportă toată discuția comandantului, iar acesta îi dădu un pistol de calibrul 38, cu percutorul îndoit. Obiectul îi fu transmis lui Chilowicz, care, bineînțeles, nu a avut ocazia să-l verifice în funcțiune. Amon putea să jure acum, atât în fața lui Koppe, cât și a celor de la Oranienburg, că găsisse o armă asupra deținutului.

Într-o duminică de la mijlocul lui august, Sowinski așteptă familia Chilowicz în depozitul pentru materiale de construcții și îi ascunse în camion. Apoi merse până la poarta dinspre strada Jerozolimska. Acolo aveau de îndeplinite niște formalități de rutină, după care camionul putea să iasă pe drumul de țară. În cuptorul gol, inimile celor cinci evadați băteau cu speranța nebună, aproape insuportabilă, că scăpau de Amon.

Dar la poartă se aflau Amon și Amthor și Hujar și ucraineanul Ivan. Avu loc o inspecție sumară. Trecând agale, cu zâmbete ascunse, prin fața camionului, domniile din SS au lăsat cuptorul la urmă. Au mimat surpriza când au descoperit amărății din clanul Chilowicz, înghesuiți ca sardelele în gaura aceea. Imediat ce Chilowicz a fost tras afară, Amon a „găsit” arma ascunsă în cizme. Buzunarele omului erau pline cu diamante, primite de la deținuții disperați din lagăr.

Prizonierii, aflați în ziua de odihnă, afluă că Chilowicz era judecat la poartă. Știrea provocă aceeași surpriză, uimire și emoție ca și aceea pe care o aflaseră în

urmă cu un an în legătură cu executarea lui Symke Spira și a oamenilor săi din OD. Niciunul dintre deținuți nu găsea în ea vreun semn de încurajare pentru propria soartă.

Membrii grupului Chilowicz au fost executați pe rând, cu pistoalele. Amon, foarte galben la față acum din cauza hepatitei și a diabetului, în culmea obezității, gâfâind ca un unchi bătrân, a pus țeava pistolului în ceafa lui Chilowicz. Mai târziu, cadavrele au fost întinse pe *Appelplatz*, cu pancarde agățate de piept: *Cei care încalcă legea dreaptă, pot să se aștepte la o moarte asemănătoare.*

Desigur, nu aceasta era morala pe care o receptaseră deținuții din KL Plaszów.

Amon petrecu toată după-amiaza întocmind două rapoarte lungi, unul către Koppe, celălalt către Secția D (Lagăre de Concentrare) a generalului Gliick, în care explica modul cum salvase KL Plaszów de la o revoltă în fază incipientă – aceea în care un grup de conspiratori importanți evadau din lagăr – executând conducătorii complotului. Nu isprăvi de corectat niciunul dintre rapoarte până la 11 noaptea. Frau Kochmann era prea înceată pentru o astfel de muncă, astfel încât comandantul puse să fie trezit Mietek Pemper și adus la vilă. În camera din față, Amon afirmă cu o voce coborâtă că, desigur, tânărul era părtaș la încercarea de evadare a lui Chilowicz. Uluit, Pemper nu știe ce să răspundă. Privind în jurul lui după vreo sursă de inspirație, își văzu tivul pantalonilor care atârna descusut.

— Cum aș putea să umblu afară îmbrăcat așa? întrebă el.

Sincera disperare din răspunsul lui îl satisfăcu pe Amon. Îi ordonă tânărului să se așeze și îi dădu instrucțiuni cum trebuie să fie bătute și numerotate paginile. Izbi hârtiile cu degetele sale late.

— Vreau o lucrare clasa întâi.

Iar Pemper se gândi „așa e viața, pot muri acum pentru că sânt un presupus evadat, sau mai târziu, în cursul anului, fiindcă am văzut aceste motivații ale lui Amon” Pe când se depărta de vilă cu notele în mâini, Goeth ieși în curte și strigă după el un ultim ordin:

— Când întocmești lista răzvrătiților, spuse el politicoș, vreau să lași loc deasupra semnăturii pentru încă un nume.

Pemper încuviință din cap discret, ca orice dactilograf profesionist. Se opri doar o jumătate de secundă, căutând o idee, un răspuns iute, care să-l facă pe Amon să renunțe la acel spațiu suplimentar, spațiul pentru numele său, *Mietek Pemper*

în cumplita tăcere arzătoare de duminică seara, pe strada Jerozolimska, nu-i veni în minte nimic plauzibil.

— Da, Herr Kommandant, răspunse.

În timp ce se împleticea pe drumul către clădirea administrației, își aminti o scrisoare pe care. Amon îl pusese să o bată la mașină mai devreme, la începutul verii. Îi fusese adresată tatălui lui Amon, un editor vienez, și era plină de grijă filială pentru alergia care îl necăjise în primăvara aceea pe bătrân. Amon spera că scăpase de ea. Pemper își amintea de acea scrisoare, dintr-o mulțime de alte lucrări pe care le dactilografiasse, deoarece, cu o jumătate de oră înainte de a fi chemat în biroul comandantului ca să o pregătească, acesta târâse afară o fată de la registratură și o împușcase. Acea asociație dintre scrisoare și execuție îi dovedea lui Pemper că pentru Amon crima și alergia erau evenimente de importanță egală. Și, dacă îi ceri unui stenograf docil să lase spațiu pentru numele său este de la sine înțeles că o s-o facă.

Pemper stătu în fața mașinii de scris mai mult de o oră, dar până la urmă lăsă acel spațiu liber. Dacă nu ar fi făcut asta, sfârșitul ar fi fost mult mai brusc. Circula un zvon printre prietenii lui Stern că Schindler avea de gând să facă unele mișcări de oameni, un anume plan de salvare, dar în noaptea aceasta zvonurile de la Zablocie nu însemnau nimic. Mietek lăsă în fiecare raport spațiu pentru propria-i moarte. Tot ce memorase din indigourile criminale ale comandantului, pe care el le ținuse în fața oglinzii și le învățase pe de rost, totul fusese făcut degeaba din cauza spațiului pe care îl lăsase liber.

Când amândouă textele au fost perfecte, cuvânt cu cuvânt, se întoarse la vilă. Amon îl lăsă să aștepte lângă ușile duble, în timp ce el se așeză în salon ca să citească documentele. Pemper se întrebă dacă și cadavrul lui avea să poarte pancarta pe care scria: „Așa mor toți evreii bolșevici”.

Într-un târziu, Amon apăru la fereastră.

— Poți să te duci la culcare, spuse.

— Herr Kommandant?

— Am spus că poți să te duci la culcare.

Pemper plecă. Pășea mult mai puțin sigur acum. După cele ce văzuse, Amon nu-l putea lăsa în viață. Dar poate comandantul credea că are suficient timp ca să-l ucidă mai târziu. Între timp, o zi de viață era totuși viață.

Spațiul, așa cum se dovedi mai târziu, nu era pentru numele lui, ci pentru un deținut care, făcând niște afaceri neinspirate cu oameni ca John și Hujar, lăsase să se afle că are o ascunzătoare cu diamante pe undeva, în afara lagărului, în timp ce Pemper se cufunda în somnul celor care mai aveau încă de trăit, Amon îl

chemă pe om până la vilă, îi oferi viața în schimbul ascunzătorii diamantelor. Deținutul îi arată locul și, bineînțeles, Amon îl execută, apoi adăugă numele în raportul către Pohl și Oranienburg – pretinzând, modest, că înăbușise scânteia rebeliunii.

CAPITOLUL 30

Ordinele purtând ștampila *OKH* (înaltul Comandament al Armatei) se aflau deja pe biroul lui Oskar. Din cauza situației de pe front, îi spunea lui Oskar directorul Inspectoratului pentru armament, KL Plaszów și, prin urmare, lagărul Emalia trebuiau dezafectate. Deținuții de la Emalia vor fi trimiși la Plaszów, unde vor aștepta redizlocarea. La Zablocie, Oskar trebuia să înceteze cât mai curând cu putință orice activitate, reținând la fața locului numai tehnicienii de care avea nevoie la dezasamblarea fabricii. Pentru alte instrucțiuni trebuia să apeleze la Comitetul de evacuare, OKH, Berlin.

Reacția inițială a lui Oskar a fost aceea de furie rece. Îi displăcea tonul, imaginea unui oficial distant, încercând să-l ferească de griji ulterioare. Un om din Berlin, neștiind de pâinea de pe piața neagră achiziționată de Oskar pentru deținuții săi, credea că era normal pentru un proprietar de fabrică să deschidă poarta și să lase să-i fie luați oamenii. Dar ironia amară o constituia faptul că scrisoarea nu definea „redizlocarea” Guvernatorul general Frank era mult mai cinstit decât atât și ținuse un discurs notoriu ceva mai devreme, în cursul anului. „Când, în cele din urmă, vom câștiga războiul, atunci, în ceea ce mă privește, polonezii, ucrainenii și toate aceste scursuri care pierd vremea pe aici pot să fie tocați mărunt, puteți face ce vreți cu ei” Frank avusese curajul să dea un nume limpede acestui proces. La Berlin scriau „redislocare” și se credeau scăpați.

Amon știa ce înseamnă „redislocare” și, în timpul următoarei vizite a lui Oskar la Plaszów, i-a spus-o deschis. Toți bărbații de la Plaszów vor fi trimiși la Gross-Rosen, iar femeile la Auschwitz. Gross-Rosen era o uriașă carieră-lagăr, în Silezia Inferioară. Întreprinderile Germane pentru Pământ și Piatră, întreprinderi SS cu filiale în întreaga Polonie și Germanie și teritoriile ocupate, vor „consuma” prizonierii de la Gross-Rosen. Procesele de la Auschwitz erau desigur mult mai directe și mai moderne.

Când știrile despre închiderea Emaliei ajunseră la fabrică și trecură prin barăci, o parte dintre oamenii lui Schindler crezură că venise sfârșitul oricărui refugiu. Familia Periman, a căror fiică renunțase la acoperirea documentelor care atestau originea ei ariană ca să intervină pentru ei, își împachetă paturile, filozofând cu vecinii de pat:

— Emalia ne-a acordat un an de liniște, un an de supă regulată, un an ferit de nebulie. Poate că-i de-ajuns.

Dar ei se așteptau acum să moară. Se simțea asta din glasurile lor.

Rabinul Levartov se resemnase și el. Se va întoarce să încheie conflictul cu Amon. Edith Liebgold, care fusese recrutată de Bankier pentru schimbul de noapte în primele zile ale ghetoului, observă că Oskar, deși petrecea ore întregi vorbind solemn cu supraveghetorii săi evrei, nu venea în fața oamenilor și nu mai făcea promisiuni năucitoare. Poate că și el era surprins și se simțea la fel de mărunț ca toată lumea în fața acestor ordine de la Berlin. Deci nu întruchipa profetul care se pretindea în noaptea în. Care venise pentru prima dată aici, în urmă pu trei ani.

La fel, spre sfârșitul verii, în timp ce: deținuții își împachetau lucrurile și se întorceau la Plaszów, printre ei circula un zvon că Oskar aranjase să-i răscumpere. I-o spusese lui Klein, i-o spusese lui Bankier. Puteai chiar să crezi că ai auzit-o tu însuși, judecând după siguranța glasului și mormăitul patern din gâtlej. Dar pe măsură ce urcai strada Jerozolimska, trecând pe lângă blocul administrativ, erai la fel de uimit și neîncrezător ca un nou venit, la vederea echipelor care împingeau vagonete în carieră, iar amintirea convingerii și promisiunilor lui Oskar devenea doar o altă povară.

Familia Horowitz se întoarse la Plaszów. Chiar dacă tatăl lor, Dolek, făcuse intervenții anul trecut pentru a-i aduce la Emalia, iată-i întorși. Richard, băiețelul de șase ani, și mama sa Regina; Niusia, acum în vârstă de unsprezece ani, cosea din nou mănunchiurile de paie de lemnul periilor și, de la ferestrele înalte, privea camioanele urcând către Chujowa Gorka și fumul negru al crematoriilor ridicându-se deasupra dealului. Plaszów-ul continua să fie așa cum îl lăsase ea cu un an în urmă. Îi era cu neputință să creadă că se va sfârși vreodată.

Dar tatăl ei credea că Oskar va face o listă de oameni și-i va scoate de acolo. În mintea unora, lista lui Oskar reprezenta ceva mai mult decât o simplă fabulație. Era un minunat car de foc, care avea să coboare până jos.

Oskar discută ideea de a lua cu el evreii din Cracovia, într-o noapte, spre sfârșitul verii, la vila lui Amon. Era încă întuneric. Amon părea încântat că-l vede. Din cauza sănătății sale precare – atât doctorul Blancke, cât și Gross îl avertizaseră că, dacă nu reducea din cantitățile de mâncare și de băutură pe care le îngurgita, avea să moară – Amon nu prea mai avusese mulți vizitatori în ultima vreme.

Stăteau împreună, bând în ritmul nou, moderat, impus de Amon. Oskar îi spuse că voia să-și mute fabrica în Cehoslovacia. Intenționa să ia cu el lucrătorii calificați. S-ar putea să aibă nevoie și de alți muncitori de la Plaszów, cu diferite calificări. Va cere sprijinul Comitetului de evacuare, ca să găsească un amplasament potrivit, undeva în Moravia de Jos, și de la Ostbahn, ca să asigure transportul din sud-vestul Cracoviei. Îl înștiința pe Amon că ar fi foarte

recunoscător pentru orice sprijin. Menționarea recunoștinței îl excita întotdeauna pe Amon.

— Da, spuse el. Dacă Oskar putea să obțină tot sprijinul de care avea nevoie de la comisiile implicate, Amon va accepta să întocmească o listă.

Când toate astea au fost aranjate, Amon dori să joace cărți. Îi plăcea Black-jack, o versiune a jocului francez „21”. La acest joc, ofițerilor inferiori le venea greu să se lase bătuti, fără ca lucrul acesta să fie evident. Nu permitea prea multă lingușeală. Era, prin urmare, un sport adevărat, preferat de Amon. Pe lângă asta, în după-amiaza aceea Oskar n-avea interesul să piardă. Era convins că va plăti îndeajuns pentru lista aceea.

Comandantul începu cu mize modeste, bancnote de o sută de zloți, ca și cum doctorii l-ar fi sfătuit să fie moderat și în această privință. Licita însă întruna și când miza ajunsese la cinci sute de zloți, Oskar fu „servit” cu un as și un decar, ceea ce însemna că Amon trebuia să-i plătească de două ori miza.

Amon avea un aer profund nemulțumit, dar nu se văicări. Trimise după Helen Hirsch, să le facă o cafea. Ea intră, o parodie de servitoare în casa unui gentleman englez, îmbrăcată sobru, toată în negru, dar cu ochiul drept închis complet. Era atât de mărunță, încât Amon trebuia să se aplece ca s-o bată. Fata îl cunoștea deja pe Oskar, dar nu se uită la el. Cu aproape un an în urmă îi promisese să o scoată de acolo. De câte ori venea la vilă, reușea să se strecoare pe coridor până la bucătărie și s-o întrebe ce mai face. Însemna ceva, dar asta nu-i schimba cu nimic existența zilnică. Cu câteva săptămâni în urmă, de exemplu, când supa nu avusese temperatura potrivită – Amon era foarte pedant în ceea ce privește supa, petele de muște de pe coridor și purici de pe câini – comandantul o trimisese după Ivan și Petr și le spusese să o ducă sub mestecănul din curte și să o împuște. Privise din ușa-fereastră cum mergea în fața Mauserului lui Petr și se ruga în șoaptă de tânărul ucrainean:

— Petr, cine e cea pe care vrei s-o împuști? Helen, Helen care ți-a dat prăjituri. Nu poți s-o împuști pe Helen, nu-i așa?

Iar Petr îi răspundea în același fel, printre dinții strânși:

— Helen, nu vreau. Dar dacă n-o fac, mă omoară el pe mine.

Își lipise fruntea de coaja pătată a mestecănului. Pentru că-l întrebese deseori pe Amon de ce nu o ucide, voia să moară simplu, să-l umilească prin supunere. Dar n-a fost cu puțință. Tremura atât de violent, încât era imposibil ca el să nu bage de seamă. I se loveau genunchi. Apoi îl auzi strigând de la fereastră:

— Aduceți cățeaua înapoi. Mai e timp s-o împușcăm. Între timp, poate reușim s-o educăm.

Ca orice nebun, între crizele sălbatice avea perioade scurte în care încerca să joace rolul stăpânului de treabă. Într-o dimineață îi spusese:

— Ești într-adevăr o servitoare foarte bine pregătită. Dacă după război o să ai nevoie de vreo referință, am să ți-o dau bucuros.

Știa că erau doar vorbe, un vis cu ochii deschiși. Se făcuse că n-aude, întorcând către el urechea al cărei timpan i-l spărsese cu o lovitură. Știa că va muri mai devreme sau mai târziu din pricina acceselor lui obișnuite de furie.

Într-o viață ca a ei, un zâmbet din partea vizitatorilor era singura mângâiere. În seara aceea așeză uriașul ibric de cafea din argint lângă Herr Kommandant – tot mai bea cafeaua în căni pe care le umplea cu zahăr. Se înclină și plecă.

Peste o oră, când Amon îi datora lui Oskar trei mii șapte sute de zloți și se plângea amar de nenorocul său, Oskar îi sugeră o variație a mizei. Va avea nevoie de o slujnică în Moravia, spuse, când se va muta în Cehoslovacia. Acolo nu-s atât de inteligente și bine pregătite ca Helen Hirsch, sânt toate fete de țară. Sugeră, prin urmare, ca el să joace o singură mână, „totul sau nimic” Dacă Amon câștiga, Oskar îi va plăti șapte mii patru sute de zloți. Dacă era servit, suma va fi paisprezece mii opt sute de zloți.

— Dar dacă câștig eu, spuse Oskar, atunci mi-o treci pe listă pe Helen Hirsch.

Amon ceru timp de gândire.

— Haide, spuse Oskar, oricum ajunge la Auschwitz.

Dar aici era o problemă. Amon se obișnuise atât de mult cu Helen, că pur și simplu n-ar fi putut s-o lase să plece. Când se gândea la un sfârșit pentru ea, își închipuia că probabil acesta va fi de mâna lui. Dacă o juca la cărți și pierdea, va fi obligat, ca orice sportiv vienez, să abandoneze plăcerea acestei crime.

Mult mai la începutul existenței Plaszówului, Schindler ceruse ca Helen să fie trimisă la Emalia, dar Amon refuzase. Doar cu un an în urmă i se părea că Plaszów-ul va exista timp de decenii și că el, comandantul, și slujnica vor îmbătrâni împreună, până când cine știe ce greșală a fetei va duce la întreruperea bruscă a acestei legături. Cu un an în urmă, pe vremea aceasta, nimeni nu ar fi crezut că relația se va rupe fiindcă rușii se găseau în fața Lwówului. În ceea ce-l privește pe Oskar, el nu forțase mâna. Nu părea să se vadă în oferta sa nicio paralelă între Dumnezeu și Satan, jucând cărți cu sufletele umane. Nu-și pusese întrebarea cu ce drept mizase pe fată. Dacă pierdea, șansa de a o scoate de acolo pe altă cale era minimă. Dar toate șansele păreau mici în anul acela, chiar și a lui.

Oskar se ridică și cotrobăi prin încăpere, căutând o hârtie cu antet. Scrise o frază sub care Amon avea să semneze dacă pierdea. „*Autorizez ca numele deținutei*

Helen Hirsch să fie adăugat la orice listă de muncitori calificați, dislocați o dată cu atelierele domnului Oskar Schindler”

Amon împărți cărțile și îi dădu lui Oskar un nouă și un cinci. Oskar mai ceru carte. Primi un cinci și un as. Ar trebui să meargă. Apoi Amon își dădu cărțile. Apăru un patru apoi un rege. Dumnezeule din ceruri, spuse – era un gentleman și prea educat ca să folosească obscenități. Sânt terminat. M-am dus. Râse puțin, dar nu prea amuzat. Primele mele cărți, explică, erau un trei și un cinci. Cu patru aș fi avut o șansă. După aia am primit afurisitul ăsta de rege.

Până la urmă semnă hârtia. Oskar o ridică împreună cu toate câștigurile din seara aceea și i le întinse.

— Ai grijă de fată spuse, o să vină vremea să plecăm.

Afară în bucătărie, Helen Hirsch nu știa că fusese salvată la un joc de cărți.

Poate că din pricină că Oskar i-a povestit lui Stern întâmplările din seara aceea, zvonurile despre planul lui au pătruns până în blocul administrativ și în ateliere. *Exista* o listă a lui Schindler. Merita să dai orice ca să figurezi pe ea.

CAPITOLUL 31

La un moment dat, în cursul unei discuții despre Schindler, prietenii încă în viață ai domnului director vor clipi și vor clătina din cap și vor începe operația, aproape matematică, de a aduna motivele sale. Pentru că unul dintre cele mai obișnuite păreri ale „evreului Schindler” este „Nu știu de ce a făcut-o” S-ar putea spune de la început că Oskar era un jucător, un sentimental căruia-i plăceau transparența și simplitatea gestului caritabil; că Oskar era, prin temperament, un anarhist căruia îi plăcea să ridiculizeze sistemul; că, dincolo de această senzualitate evidentă, se ascundea capacitatea de a se mânia în fața sălbăticiiei umane, de a reacționa la ea și de a nu se lăsa copleșit. Dar niciuna dintre acestea, trecute pe listă, însumate, nu explică încăpățânarea cu care a pregătit, în toamna anului 1944, ultimul adăpost pentru cei ce ieșeau din școala Emaliei – și nu numai pentru ei.

La începutul lui septembrie s-a dus până la Podgorze și l-a vizitat pe Madritsch care, în momentul acela, avea angajați în fabrica sa de uniforme peste trei mii de deținuți. Fabrica urma să fie dezafectată. Madritsch își primea mașinile de cusut, iar muncitorii aveau să dispară.

— Dacă facem împreună o cerere, spuse Oskar, putem scoate peste patru mii, ai tăi și ai mei. Putem să-i trimitem undeva, cât de cât în siguranță, jos, în Moravia.

Madritsch va fi întotdeauna, și pe bună dreptate, amintit cu recunoștință în cuvintele deținuților care au supraviețuit fabricii lui. Pâinea și puii pe care îi strecurase în fabrică au fost plătiți din buzunarul lui, cu un risc enorm. Putea fi considerat un individ mult mai stabil decât Oskar, nu atât de strălucitor și fără atâtea obsesii. Nu fusese arestat. Dar manifestase mai multă omenie care i-ar fi periclitat siguranța pe vremea aceea și, fără voința și energia de care a dat dovadă, ar fi terminat la Auschwitz.

Acum Oskar îi prezenta o versiune a unui lagăr Madritsch-Schindler, undeva pe înălțimile Jesenik. Un mic cătun industrial, mărunț și plin de fum.

Madritsch a fost atras de idee, dar nu s-a grăbit să spună „da” înțelegea că, deși pierduse războiul, sistemul SS, în loc să se îndulcească, devenise mult mai implacabil. Era îndreptățit să creadă că – în lunile următoare – deținuții de la Plaszów vor fi înghițiți de lagărele morții din vest. Căci dacă Oskar dădea dovadă de încăpățânare și se lăsa stăpânit de obsesii, așa erau și Biroul Central SS și valoroșii lui ofițeri, comandanții lagărelor de concentrare.

Totuși, nu a zis „nu” Avea nevoie de timp să se gândească la asta. Deși nu putea să i-o spună lui Oskar, e de crezut că se temea să împartă spațiile de producție cu un individ repezit, demonic, ca Herr Schindler.

Fără vreo aprobare explicită din partea lui Madritsch, Oskar o porni la drum. Se duse la Berlin și-l invită la masă pe colonelul Erich Lange.

— Pot să mă axez numai pe producția de proiectile, îi spuse Oskar. Pot să-mi transfer mașinile.

Poziția lui Lange era crucială. Putea să garanteze contracte, putea să emită recomandări serioase, de care Oskar avea nevoie la Comisia de evacuare și pentru oficialitățile germane din Moravia. Mai târziu, Oskar va spune despre această ciudată eminență cenușie că îi acordase un ajutor considerabil. Lange se afla în acea stare de disperare și dezgust caracteristică multora dintre cei care lucrau *în* interiorul sistemului, dar nu întotdeauna *pentru* el.

— Se poate face, spuse Lange, dar o să fie nevoie de bani. Nu pentru mine, pentru alții.

Prin intermediul lui Lange, Oskar cunoscuse un ofițer de la Comisia de evacuare OKH din Bendlestrasse. Era de prevăzut, spuse acest ofițer, că, în principiu, evacuarea va fi aprobată. Dar exista un obstacol major. Guvernatorul și Gauleiterul Moraviei, care își exercita funcțiile din castelul de la Liberec, socotea oportun să țină lagărele de muncă evreiești în afara provinciei sale. Nici SS-ul, nici Inspectoratul pentru armament nu reușiseră până atunci să-l facă să-și schimbe atitudinea.

— Un om potrivit ca să te scoată din acest impas, spuse ofițerul, ar fi inginerul Wehrmachtului de la sediul de la Troppau al Inspectoratului pentru armament, un om pe nume Sussmuth. Oskar putea discuta cu el și despre alte amplasamente disponibile în Moravia. Între timp, Herr Schindler putea să se bizuie pe sprijinul Comisiei centrale de evacuare. Dar trebuie să înțelegeți că, având în vedere presiunile la care sânt supuși componenții acesteia și felul în care războiul a afectat situația personală a fiecăruia, ar fi mult mai dispuși să dea un răspuns rapid dacă ați fi atent cu ei în vreun fel oarecare. Noi, sărmanii locuitori de la orașe, ducem lipsă de șuncă, țigări, băutură, haine, cafea, genul ăsta de lucruri.

Ofițerul părea să creadă că Oskar poartă cu el jumătate din producția din vreme de pace a Poloniei. Cum nu era cazul să alcătuiască un pachet cu daruri pentru domnii din comisie, Oskar a trebuit să cumpere toate aceste produse de lux la prețurile de pe piața neagră a Berlinului. Un bătrân domn de la Adler era în stare să obțină pentru Herr Schindler șnaps bun, la un preț redus, de aproape optzeci de Reichsmarks sticla. Și nu le poți trimite domnilor din comisie mai puțini de o duzină. Cafeaua, totuși, era ca aurul, iar havanele ajunseseră la un preț fabulos. Oskar le-a cumpărat cu grămada și le-a băgat în coș.

Pe la jumătatea negocierilor, Amon Goeth a fost arestat.

Probabil că a scris cineva o notă informativă despre el, vreun ofițer inferior invidios sau un cetățean conștiincios, care a vizitat vila și a fost șocat de stilul sibarit al domnului comandant. Un anchetator SS cu grad înalt, numit Eckert, începu să cerceteze afacerile lui Amon. Focurile de armă pe care Amon le trăsese din balcon nu prezentau interes pentru anchetă, însă delapidările și tranzacțiile de pe piața neagră – da; ca și plângerile depuse de unii dintre subordonații SS pe care îi tratase prea sever.

Amon plecase în concediu la Viena, și locuia la tatăl său, editorul Amon Franz Goeth, când îl arestară cei din SS. Percheziționară de asemenea și un apartament pe care Hauptsturmführer-ul îl avea în oraș și descoperiră un depozit de bani, aproape optzeci de mii de Reichsmarks, a căror proveniență, spre satisfacția lor, Amon nu putu s-o justifice. Găsiră, de asemenea, îngrămădite până în tavan, aproape un milion de țigări. Părea că apartamentul vienez al lui Amon era mai degrabă un depozit decât un *pied-a-terre*.

Ar putea părea surprinzător la prima vedere că SS-ul – de fapt ofițerii Biroului Cinci al Biroului Central al Securității Reichului – urmărea arestarea unui slujitor atât de eficient ca Hauptsturmführer-ul Goeth. Dar efectuaseră deja investigații asupra unor nereguli la Buchenwald și încercaseră să-l inculpe pe comandantul Koch. Încercaseră chiar să găsească dovezi pentru arestarea renumitului Rudolf Höss, comandantul de la Auschwitz și interogaseră o evreică din Viena care, presupuneau ei, fusese lăsată însărcinată de această vedetă a

rețelei de lagăre. În aceste condiții, Amon, nebun de furie în apartamentul său pe care îl răscoleau, nu avea motive să spere la prea multă clemență.

Îl duseră la Breslau, într-o închisoare SS, în așteptarea cercetărilor și a procesului. Dovediră că nu cunoșteau felul în care se desfășurau afacerile la Plaszów pentru că merseră la vilă și îi luară un interogatoriu Helenei Hirsch, suspectând-o de a fi implicată în învârtelile lui Amon. În lunile următoare avea să fie ridicată de două ori și dusă în celulele de sub barăcile SS de la Plaszów, pentru interogatorii. Îi puseră întrebări despre legăturile lui Amon cu piața neagră, despre agenții săi, despre felul cum organizase atelierul de bijuterii de la Plaszów, croitoria, atelierul de tapițerie. Nimeni nu o lovi și nu o amenință. Dar convingerea lor că făcea parte din bandă o chinuia. Dacă Helen se gândise vreodată la o salvare neașteptată, n-ar fi îndrăznit să viseze că Amon va fi arestat de propriii săi camarazi. Dar simțea că își pierde încet-încet mințile în camera de interogatoriu când, sub acoperirea legii, încercau să o așeze pe același taler al balanței cu Amon.

— Chilowicz ar fi putut să vă ajute, le spuse. Dar Chilowicz e mort.

Erau polițiști de meserie și după o vreme hotărârea că fata nu le putea spune nimic, cu excepția unor informații mărunte despre somptuoasa bucătărie de la vilă. Ar fi putut să-i pună întrebări despre vânătăile ei, dar știau că nu-l puteau acuza pe Amon de sadism. Când făcuseră investigații asupra comportamentului sadic în lagărul de la Sachsenhausen, fuseseră dați cu forța afară de către gărzile înarmate. La Buchenwald găsiseră un martor ocular, un subofițer care acceptase să depună mărturie împotriva comandantului, dar informatorul fusese găsit mort în celulă. Șeful unei echipe SS de investigații ordonase ca mostre de otrăvă găsite în stomacul subofițerului să fie administrate la patru prizonieri ruși. Îi urmărise cum mor și astfel distruse dovada împotriva comandantului și a doctorului lagărului. Chiar dacă obținuse o acuzație pentru omor și comportament sadic, era o judecată ciudată. De fapt, determinase personalul lagărului să strângă rândurile și să scape de dovezile vii. Prin urmare, cei de la Biroul V nu-i cerură explicații fetei asupra originii vânătăilor ei. Rămaseră la delapidare și până la urmă încetară să o mai necăjească.

Îl interogară și pe Mietek Pemper. Era de-ajuns de isteț ca să nu le spună prea multe despre Amon, desigur nu despre crimele sale împotriva oamenilor. Cunoștea prea puțin, mai mult zvonuri, despre fraudele comise de el. Jucă jocul dactilografului bine crescut și neutru, care n-a avut de-a face decât cu materiale nesecrete. „Domnul comandant nu discuta niciodată astfel de probleme cu mine”, afirma întruna. Dar, dincolo de această atitudine, trebuie să fi suferit și el de aceeași nemulțumire ca și Helen Hirsch. Dacă exista vreun eveniment care să-i garanteze o șansă de viață, acesta era arestarea lui Amon, căci n-avea nicio îndoială că viața sa avea să dureze doar până la sosirea rușilor la Tarnow, când

Amon își va dicta ultimele scrisori și apoi își va asasina dactilograful. Ceea ce îl îngrijora pe Mietek, deci, era posibilitatea ca Amon să fie eliberat prea curând.

Dar nu-i interesa doar problema speculațiilor financiare ale lui Amon. Oberscharführer-ul Lorenz Landsdorfer îi spusese anchetatorului SS care îl interogă pe Pemper că Hauptsturmführer-ul Goeth îi dăduse stenografului său evreu să dactilografieze directive și planuri destinate garnizoanei din Plaszów în cazul unui asalt al lagărului de către partizani. Explicându-i lui Pemper cum trebuie dactilografiate, Amon îi arătase chiar copii ale unor planuri similare ale altor lagăre de concentrare. Judecătorul era atât de alarmat de această dezvăluire de documente secrete unui deținut evreu, încât ordonă arestarea lui Pemper.

Pemper petrecu două săptămâni mizerabile într-o celulă de sub barăcile SS. Nu l-au bătut, dar a fost interogat regulat de o serie de investigatori de la Biroul V și de către doi judecători SS. Și-a închipuit că în ochii lor se citea hotărârea de a-l împușca. Într-o zi, în timp ce-i puneau tot soiul de întrebări despre planurile de urgență de la Plaszów, Pemper își întrebă anchetatorii:

— De ce mă țineți aici? Închisorile sânt toate la fel. Am, oricum, o sentință pe viață.

Era un argument calculat să ducă la o finalitate – fie eliberarea din celulele acelea, fie un glonț. După ce ședința luă sfârșit, mai urmară câteva ore de neliniște, apoi ușa celulei se deschise din nou. L-au scos afară și l-au retrimis în baraca sa din lagăr. Nu a fost însă și ultima dată când va fi luat la întrebări asupra unor probleme legate de comandantul Goeth.

Se părea că, după arestarea comandantului, subordonații săi nu prea se grăbeau să dea referințe bune despre el.

Erau foarte prudenți. Așteptau. Bosch, care dăduse pe gât o mare parte din băutura comandantului, îi spuse Untersturmführerului John că era prea primejdios să încerce să mituiască obsedații anchetatori de la Biroul V. Cât despre superiorii lui Amon, Scherner plecase, fiind trimis să vâneze partizani – și până la urmă va fi ucis într-o ambuscadă în pădurile Niepolomice. Amon era în mâinile unor oameni de la Oranienburg care nu cinaseră niciodată la Goethhaus. Sau, dacă o făcuseră, fuseseră fie cutremurați, fie atinși de invidie.

După eliberarea sa de către SS, Helen Hirsch începu să lucreze pentru noul comandant, Hauptsturmführer-ul Buscher. Primi o notă amicală din partea lui Amon, prin care acesta-i cerea să facă un pachet cu haine, niște romane de dragoste și polițiste și ceva alcool, cu care să-și îndulcească șederea în celulă. Era ca o scrisoare din partea unei rude. Începea cu: „Te-aș ruga să fii bună să-mi trimiți următoarele” și se termina cu: „Sper să ne revedem în curând”

Între timp, Oskar vizitase piața orașului Troppau în vederea întâlnirii cu inginerul Sussmuth. Adusese cu el băutură și diamante, dar în acest caz nu a fost nevoie de ele. Omul i-a spus că propusese deja ca o parte dintre lagărele mici evreiești să fie amplasate în orașele de graniță ale Moraviei, ca să producă în folosul Inspectoratului pentru armament. Astfel de lagăre se vor afla, desigur, sub controlul centralizat al Auschwitzului sau al Gross-Rosenului, pentru că zonele de influență ale marilor lagăre de concentrare traversau granița polono-cehoslovacă. Dar prizonierii se aflau mai în siguranță în micile lagăre de muncă decât. În marile necropole ca Auschwitz. Sussmuth nu avusese, desigur, succes. Castelul de la Liberec aruncase la coș propunerea. Inginerul nu dispunea de niciun argument convingător. Oskar – cu sprijinul pe care îl primea de la Lange și de la domnii din Comisia de evacuare – acesta putea fi argumentul.

Sussmuth avea în biroul său o listă de amplasamente potrivite pentru a primi fabricile evacuate din zona afectată de război. În apropiere de orașul natal al lui Oskar, Zwittau, la marginea unui sat numit Brinnlitz, se afla o mare fabrică de textile, proprietatea fraților Hoffman. În Viena, orașul lor natal se ocupaseră cu comerțul de unt și brânză, dar veniseră în zona sudetă în urma legiunilor, așa cum ajunsese și Oskar la Cracovia, și deveniseră magnați în domeniul textilelor. O întreagă anexă a fabricii lor zăcea neutilizată, folosită ca depozit pentru mașinile de țesut scoase din uz. Un amplasament ca acesta era deservit de nodul feroviar de la Zwittau, unde cumnatul lui Schindler răspundea de depoul de mărfuri, iar o linie secundară trecea chiar pe lângă poartă.

— Fraților Hoffman le place să obțină profit din orice, spuse Sussmuth zâmbind. Se bucură de oarecare Sprijin din partea autorităților locale ale partidului, îi au în buzunar pe cei din Consiliul districtual și pe șeful districtului. Dar dumneata îl ai în spate pe colonelul Lange. Am să scriu de îndată la Berlin, promise Sussmuth, și am să recomand folosirea anexei lui Hoffman.

Oskar cunoștea din copilărie satul german Brinnlitz. Numele vădea caracterul său rasist, căci cehii i-ar fi spus Brenc, așa cum un Zwittau cehoslovac ar fi devenit Zvitavy. Cetățenilor din Brinnlitz nu le convenea ideea ca în vecinătatea lor să se afle peste o mie de evrei. Nici oamenii din Zwittau, de tinde erau recrutați o parte din lucrătorii lui Hoffman, nu ar fi agreat această contaminare a retrasei lor zone rustic industriale, așa de aproape de sfârșitul războiului.

În orice caz, Oskar făcu un drum până acolo cu mașina, ca să evalueze rapid situația. Nu trecu pe la biroul fraților Hoffman, pentru că în felul acesta l-ar fi pus în gardă pe cel mai dur dintre ei, conducătorul propriu-zis al companiei. Dar reuși să colinde anexa fără să fie luat la întrebări. Era o baracă industrială demodată, cu două etaje, construită împrejurul unei curți. Parterul, foarte înalt, era plin de mașini vechi și lăzi cu lână. Etajul superior fusese probabil destinat birourilor sau echipamentului mai ușor. Podeaua sa n-ar rezista greutateii marilor

prese. La parter puteau fi amplasate noile ateliere DEF, birourile și, într-un colț, apartamentul domnului director. La etaj puteau fi plasate barăcile deținuților.

Era încântat de locul acela. Se întoarse la Cracovia, nerăbdător să înceapă, să cheltuiască banii necesari „să vorbească din nou cu Madritsch. Căci Sussmuth putea găsi și pentru Madritsch un loc, poate chiar la parter, în Brinnlitz. Când se întoarse, constată că un bombardier aliat lovit de un avion de vânătoare al Luftwaffe se prăbușise peste cele două barăci de la capătul micului său lagăr. Fuselajul înnegrit se ridica strâmb deasupra resturilor strivite ale barăcilor. La Emalia mai rămăsese doar un mic grup de deținuți, ca să expedieze produsele și să întrețină mașinile. Îl văzuseră coborând în flăcări. Înăuntru fuseseră doi bărbați care arseseră devii. Cei de la Luftwaffe, care veniseră să-i ia, îi spusese lui Adam Garde că fusese, un bombardier Stirling pilotat de australieni. Unul dintre ei ținea în mână resturile carbonizate ale unei biblii în engleză. Probabil că se prăbușise cu ea în mână. Alți doi se parașutaseră în suburbii. Unul fusese găsit mort din cauza rănilor, atârnat în hamurile parașutei. Partizanii ajunseseră primii la celălalt și îl ascundeau pe undeva. Australienii avuseseră misiunea de a arunca provizii partizanilor din pădurile seculare de la est de Cracovia.

Dacă Oskar căuta vreo confirmare, o găsisese. Bărbații aceștia veniseră atâta cale dintr-un mic orașel necunoscut din Australia ca să-și găsească sfârșitul la Cracovia. Telefonă imediat responsabilului cu mijloace rulate de la biroul Ostbahn și-l invită la cină, să discute eventuala necesitate a unor vagoane-platformă.

La o săptămână după ce Oskar vorbi cu Sussmuth, domnii de la Comisia de armament din Berlin trimiseră instrucțiuni guvernatorului Moraviei ca anexa lui Hoffman din Brinnlitz să fie repartizată firmei de armament a lui Oskar. Funcționarii guvernatorului nu au putut face nimic, îi spuse Sussmuth lui Oskar la telefon, decât să încetinească circuitul hârtiilor. Dar Hoffman și alți membri ai partidului din zonă se întâlniseră deja și adoptaseră o rezoluție împotriva pătrunderii lui Oskar în Moravia. Kreisleiter-ul partidului (ofițerul districtual) din Zwittau se duse la Berlin pentru a se plânge că deținuții evrei din Polonia vor constitui un pericol pentru sănătatea germanilor din Moravia. Și, pentru prima dată în istoria modernă a acestei regiuni, putea izbucni acolo difteria, iar micile ateliere de armament ale lui Oskar, de o valoare îndoielnică pentru efortul de război, vor atrage fără îndoială bombardierele aliate, producând distrugerii importantelor fabrici Hoffman. Mulțimea de criminali evrei din lagărul lui Schindler va depăși numărul restrâns al populației cinstite din Brinnlitz, aidoma unui cancer în coasta Zwittaului.

Un protest de felul acesta nu avea nicio șansă câtă vreme ajunsese pe biroul lui Erich Lange din Berlin. Apelurile la Troppau au fost anulate de cinstitul

Sussmuth. Și totuși, pe pereții orașului natal al lui Oskar apărură afișe „Nu lăsați să vină criminalii evrei”

Iar Oskar plătea. Plătea Comitetul de evacuare din Cracovia să grăbească obținerea permiselor pentru transferul mașinilor sale. Departamentul economic din Cracovia fusese „încurajat” să emită autorizațiile pentru transferul de fonduri. Banul nu era prea apreciat în zilele acelea, așa că plăti în bunuri: kilograme de ceai, perechi de pantofi de piele, covoare, cafea, conserve de pește. Își petrecea după-amiezile pe străduțele înguste de lângă piața din Cracovia, tocmindu-se și achiziționând la prețuri cutremurătoare tot ce-și doreau acei birocrați. Altfel, era sigur, îl vor lăsa să aștepte până când ultimul dintre evreii săi va ajunge la Auschwitz.

Sussmuth îi spuse că locuitorii din Zwittau scriau Inspectoratului pentru armament, acuzându-l pe Oskar de afaceri pe piața neagră.

— Dacă-mi scriu mie, spuse Sussmuth, poți fi sigur că aceleași scrisori ajung și la șeful poliției din Moravia, Obersturmführer-ul Otto Rasch. Ar trebui să te prezinți lui Rasch ca să-și dea seama ce tip încântător ești.

Oskar îl cunoștea pe Rasch de când era șeful poliției SS de la Katowice. Rasch era, printr-o întâmplare fericită, un prieten al președintelui societății Ferrum AG, de la Sosnowiec, de unde Oskar cumpăra oțelul. Dar, grăbindu-se până la Brno ca s-o ia înaintea informatorilor, Oskar nu se baza pe ceva atât de nesigur ca prietenia. Luă cu el un briliant pe care, nu se știe cum, i-l arătă în cursul discuției. Când piatra traversă masa, rămânând de partea lui Rasch, frontul de la Brno al domnului director era consolidat.

Oskar estimează mai târziu că cheltuiuse câteva sute de mii de Reichsmarks – aproape patruzeci de mii de dolari – ca să-i unghie pe toți cei de care avea nevoie pentru transferul la Brinnlitz. Puțini dintre supraviețuitorii grupului său vor considera vreodată cifra ireală, deși sânt și din aceia care scutură capetele și spun: „Nu, mai mult, trebuie să fi fost mai mult de atât!”

Oskar întocmise ceea ce numea o listă pregătitoare și o prezentă Blocului administrativ. Conținea mai mult de o mie de nume, ale tuturor deținuților din lagărul de la Emalia, ca și câteva nume noi. “Numele Helenei Hirsch apărea pentru prima dată, iar Amon nu se afla acolo ca să se împotrivescă.

Lista avea să se mărească dacă Madritsch era de acord să meargă împreună cu el în Moravia. Așa că Oskar continua să insiste pe lângă Titsch, aliatul său întru cucerirea lui Madritsch. Aceia dintre prizonierii lui Madritsch care erau mai apropiați de Titsch știau că se întocmea o listă, că puteau avea acces la ea, mai ales că acesta le spusese fără ocol „trebuie să ajungeți pe listă” în teancurile de hârtii de la Plaszków, duzina de pagini cu nume ale lui Oskar erau singurele hârtii care aveau vreo legătură cu viitorul.

Dar Madritsch tot nu se putuse hotărî în privința alianței cu Oskar, și a alăturării celor trei mii de nume ale oamenilor săi.

Există o incertitudine, potrivit unei legende, asupra cronologiei exacte a întocmirii listei lui Oskar. Incertitudinea nu se referă la existența listei – o copie a acesteia poate fi văzută astăzi în arhivele de la Yad Vashem. Așa cum vom vedea, nu există dubii nici asupra numelor trecute acolo de Oskar și de Titsch, în ultimul minut, și atașate hârtiilor oficiale. Numele de pe liste sânt limpezi, dar circumstanțele în care au fost înregistrate alimentează legendele. Problema rezidă în faptul că lista este evocată cu o intensitate care, prin însăși forța ei, produce distorsiuni. *Lista* este un bun absolut. *Lista* este viață. De jur-împrejurul marginilor ei scorjite se deschide golul, prăpastia.

O parte dintre cei ale căror nume apar pe listă spun că la vila lui Goeth a avut loc o petrecere, o reuniune a SS-iștilor și a patronilor pentru a sărbători vremurile bune de odinioară. Câțiva cred chiar că a fost și Goeth acolo, dar, întru cât SS-ul nu accepta ieșirea pe cauciune, aceasta este imposibil. Alții cred că petrecerea a avut loc în apartamentul lui Oskar de deasupra fabricii. Timp de mai bine de doi ani, Oskar dăduse acolo petreceri fastuoase. Un deținut din Emalia își amintește de primele luni ale anului 1944, când era de serviciu în fabrică și Oskar coborâse din apartament la ora 1, alungat de zgomotul de sus, și adusese cu el două prăjituri, două sute de țigări și o sticlă pentru prietenul său, paznicul.

La petrecerea finală, de la Plaszów, oriunde o fi avut ea loc, printre oaspeți s-au numărat doctorul Blancke, Bosch și, după unele mărturii, Oberführer-ul Scherner, venit în vacanță de la vânătoarea lui de partizani. S-au aflat acolo și Madritsch și Titsch. Acesta din urmă va declara mai târziu că Madritsch i-a comunicat lui Oskar pentru prima dată că nu va merge cu el în Moravia.

— Am făcut tot ce am putut pentru evrei, i-a spus Madritsch. Părea o afirmație rezonabilă. Era hotărât, așa că nu mai avea sens să discute, deși a mărturisit că Titsch insistase zile în șir.

Madritsch era doar un om. Mai târziu va fi cinstit ca atare. Credea pur și simplu că „Planul Moravia” nu avea sorți de reușită. Dacă ar fi crezut altfel, sânt semne că ar fi încercat.

Se mai știe despre petrecere că s-a desfășurat într-o atmosferă tensionată, pentru că lista lui Schindler trebuia să fie gata până seara. Acesta este un element care coincide în toate versiunile poveștii. Supraviețuitorii pot doar să speculeze dacă au auzit sau nu pentru prima dată despre asta de la Oskar, un ins predispus să fabuleze. Dar la începutul anilor '60, Titsch în persoană a depus mărturie în acest sens. Poate că noul și temporarul comandant de la Plaszów, Hauptsturmführer-ul Büscher, i-a spus lui Oskar: „Termină cu prostiile, Oskar!

Trebuie să terminăm cu hârtiile și cu transportul” Poate că a mai fost și un termen impus de Ostbahn, legat de disponibilitatea mijloacelor de transport.

La sfârșitul listei lui Oskar, Titsch a dactilografiat deasupra semnăturilor oficiale numele acelor deținuți de la Madritsch ale căror chipuri reușise să și le amintească. Au fost adăugate acolo aproape șaptezeci de nume scrise de Titsch din ce-și aminteau el și Oskar. Printre acestea se numărau cele ale familiei Feigenbaum, cu fiica lor adolescentă care suferea de un cancer osos incurabil și adolescentul Lutek, cu priceperea lui îndoielnică în repararea mașinilor de cusut. Acum toți deveniseră, așa cum a spus Titsch, „muncitori specializați în producerea de armament” în apartament s-a cântat, s-a vorbit tare și s-a râs, s-a fumat mult, iar într-un colț, Oskar și Titsch se întreceau să găsească noi nume, străduindu-se să-și imagineze cum se scriu numele poloneze.

Până la urmă, Oskar a fost nevoit să pună stavilă acestui elan.

— Am întrecut măsura, spuse. Or să sară în sus când vor vedea numărul celor pe care i-am trecut aici.

Titsch continua să-și stoarcă creierii în căutare de nume, iar a doua zi dimineată se trezi blestemându-se pentru că unul dintre acestea îi venise în minte prea târziu. Dar acum atinsese limita, chinuit de propria-i strădanie. Fusese pe punctul de a crea oameni din neant doar gândindu-se la ei. Nu i-a fost greu s-o facă, de aceea aerul greu din apartamentul lui Schindler i se părea atât de irespirabil.

Lista era totuși atacabilă din cauza unuia dintre funcționari, Marcel Goldberg. Lui Biischer, noul comandant, nu-i păsa – între anumite limite – cine era trecut pe listă. Prin urmare, Goldberg avea puterea să se joace cu aceste limite. Prizonierii știau deja că se lăsa mituit. Și familia Dresner aflase. Juda Dresner – unchiul acelei Genia-Scufița-Roșie, soțul doamnei Dresner căreia i se refuzase mai demult o ascunzătoare într-un perete și tatăl lui Janek și al micuței Danka – avea să treacă la fapte. L-a plătit pe Goldberg, va spune familia simplu, ca să explice cum ajunseseră pe lista lui Schindler. N-au știut niciodată ce i-a dat. Probabil că bijutierul Wulkan a reușit în același fel să se treacă pe listă împreună cu soția și copilul. Lui Poldek Pfefferberg, pe vremuri achizitor de covoare, căței și inele cu diamante de pe piața neagră pentru Oskar, i-a spus despre listă un subofițer SS pe nume Hans Schreiber. Schreiber, un tânăr abia trecut de treizeci de ani, era tot atât de rău văzut în Plaszów ca oricare alt SS-ist, dar Pfefferberg devenise un fel de favorit al acestuia, în cadrul sistemului de relații statornicite între deținuți, ca indivizi, și personalul SS. Totul începuse într-o zi când Pfefferberg, ca șef al barăcii sale, primise însărcinarea să spele ferestrele. Schreiber inspectă sticla, descoperi o urmă și începu să se răstească la el în maniera care prevestea aproape întotdeauna o execuție. Pfefferberg se pierdu cu firea și îi spuse că amândoi știau că ferestrele erau perfect curate și că Schreiber

căuta doar un pretext ca să-l împuște. În cazul acesta ar trebui să o facă fără să mai piardă vremea. Ciudat, izbucnirea îl amuzase pe Schreiber, care după aceea luă obiceiul să-l oprească din când în când pe Pfefferberg și să-l întrebe cum se simt el și soția lui, iar câteodată îi dădea chiar un măr pentru Mila. În vara anului 1944, Poldek a apelat înnebunit la el ca s-o scoată pe Mila dintr-un transport de femei pregătit pentru a fi trimis de la Plaszów în lagărul nefast de la Stutthof, pe Baltica. Mila se afla deja în coloanele care urcau în vagoanele de vite când Schreiber sosi fluturând o bucată de hârtie și strigând-o. Altă dată, într-o duminică, a apărut beat la baraca lui Pfefferberg și, de față cu el și alți câțiva prizonieri, a început să plângă pentru ceea ce el numea „îngrozitoarele lucruri” pe care le făcuse la Plaszów. Avea de gând, spunea, să se spele de aceste. Păcate pe frontul de est. Până la urmă avea s-o facă.

Acum îi relată lui Poldek despre lista întocmită de Schindler sfătuindu-l să facă tot ce-i stă în puteri ca să-și înscrie numele pe ea: Poldek se duse până la Blocul administrativ să-l implore pe Goldberg să adauge pe listă numele său și al Milei. În ultimul an și jumătate, Schindler îl vizitase adesea pe Poldek în garajul lagărului și-i promisesese întotdeauna ajutor. Poldek devenise un sudor atât de priceput, încât supraveghetorii garajului care, pentru a, rămâne în viață, se străduiau să facă lucrări de înaltă calitate, nu i-ar fi dat niciodată drumul să plece. Acum Goldberg avea lista în mână – își adăugase deja propriu] nume – și vechiul prieten al lui Oskar, cândva un oaspete obișnuit în apartamentul din Straszewski, se aștepta să fie trecut acolo doar de dragul lui.

— Ai vreun diamant? îl întreabă Goldberg.

— Vorbești serios? întreabă la rândul lui Poldek.

— Pentru lista asta, spuse el, apăsând paginile cu degetul arătător ca un om investit cu puteri deosebite, e nevoie de diamante.

Acum, când Hauptsturmführer-ul Goeth, marele iubitor de muzică vieneză, se afla în închisoare, frații Rosner, menestrelii curții, erau liberi să-și treacă numele pe listă. Ca și Dolek Horowitz de altfel, care își trimisese ceva mai devreme soția și copiii la Emalia, îl convinsese acum pe Goldberg să-l treacă pe el, cu soția, fiul și fiica. Horowitz lucrase întotdeauna la depozitul central de la Plaszów și reușise să dosească unele mici comori. Acum le folosea pentru a-l plăti pe Marcel Goldberg.

Printre cei incluși pe listă se aflau și frații Bejski, Un și Moshe, prezentați oficial ca reglor și, respectiv, proiectant. Un știa ceva despre arme, iar Moshe avea darul de a falsifica documente. Circumstanțele în care a fost întocmită lista sânt atât de neclare, încât nu se poate spune dacă au fost trecuți pe listă exclusiv datorită acestor talente.

Jozef Bau, ceremoniosul mire, va fi inclus la un moment dat, dar fără știrea lui. Lui Goldberg îi convenea să păstreze un secret total în privința listei. Potrivit firii sale, este de presupus că dacă Bau a făcut o tentativă personală pentru a-l aborda pe Goldberg, aceasta nu putea fi decât în sensul includerii mamei, soției, și a lui însuși pe listă. Nu va afla decât prea târziu că doar el figura pe lista pentru Brinnlitz.

Cât despre Stern, Herr Direktor l-a trecut de la început. Stern era singurul confident pe care îl avusese Oskar vreodată, și avea mare încredere în el. De la 1 octombrie, nici unui deținut evreu nu i se îngăduise să iasă din Plaszów sub niciun motiv în același timp, conducerea închisorilor poloneze începuse să posteze santinele la barăci pentru a împiedica deținuții evrei să facă troc cu polonezii, pentru pâine. Prețul pâinii pe piața neagră atinsese o cotă greu de exprimat în zloți. În trecut puteai să cumperi o bucată pentru o haină veche, două sute cincizeci de grame pentru o cămașă curată. Acum, ca și la Goldberg, era nevoie de diamante.

În prima săptămână a lunii octombrie, Oskar și spătosul său manager Bankier, vizitară Plaszów-ul sub un pretext oarecare și, ca de obicei, se duseră să-l vadă pe Stern la biroul de construcții. Masa lui Stern se afla în holul care ducea la vechiul birou al lui Amon. Acum se putea discuta aici mult mai liber decât înainte. Stern îi vorbi lui Schindler despre prețul umflat al pâinii. Oskar se întoarse către Bankier și murmură: – Ai grijă ca Weichert să primească cincizeci de mii de zloți.

Michael Weichert era conducătorul JUS, o organizație de binefacere îngăduită de germani pentru păstrarea bunelor relații cu Crucea Roșie Internațională. Deși mulți evrei considerau poziția lui ambiguă, iar cei din Rezistență îl condamnau, el se strădui ca în limitele reduse admise de postul său, să facă rost de pâine pentru mulți deținuți și de documente false pentru alții. Nu pretinsese niciodată recunoștință sau vreo răsplată în bani și, după război, un tribunal israelian îl va disculpa de acuzația de a fi colaborat cu germanii. Era exact omul potrivit cu care trebuia să ieși legătura dacă doreai să introduci într-un lagăr o cantitate oarecare de alimente.

Conversația dintre Stern și Oskar își urmă cursul. Cei cincizeci de mii de zloți erau abia un *obiter dicta* al discuțiilor despre acele vremuri nesigure și despre felul în care Amon își petrecea timpul în celula sa din Dresda.

În cursul săptămânii, pâinea cumpărată de pe piața neagră din oraș a fost strecurată în lagăr ascunsă sub pânzeturi, cărbuni sau fier vechi. După nicio zi, prețul avea să scadă până la nivelul obișnuit.

Este o ilustrare foarte convingătoare a conivenței dintre Oskar și Stern, care avea să fie urmată și de alte exemple.

CAPITOLUL 32

Cel puțin unul dintre oamenii de la Emalia pe care Goldberg îl ștersese de pe listă ca să facă loc altora – rude, sioniști, specialiști sau plătitori – îl va învinovăți pe Oskar.

În 1963, Societatea Martin Buber avea să primească o scrisoare amară din partea unui new-yorkez, fost deținut la Emalia. La Emalia, spunea el, Oskar promisese salvarea. În schimbul acestei promisiuni, oamenii îl îmbogățiseră prin munca lor. Totuși, unii se treziseră tăiați de pe listă. Această persoană considera omiterea sa de pe listă ca un fel de trădare și – cu revolta pe care o resimte cineva pus să treacă prin flăcări ca să plătească pentru minciuna altuia – îl învinovățea pe Oskar pentru toate cele ce se întâmplaseră după aceea, pentru Gross-Rosen și pentru înspăimântătorul deal de la Mauthausen, de unde erau aruncați deținuții, și, în sfârșit, pentru marșul morții cu care va lua sfârșit războiul.

Scrisoarea, din care răzbate o îndreptățită mânie, este o dovadă grafică; pe listă, viața era ceva posibil, iar în afara ei – de neconceput. Dar ni se pare nedrept să-l condamnăm pe Oskar pentru faptul că Goldberg a jonglat cu numele. În haosul acelor zile, autoritățile lagărului ar fi semnat orice listă pe care le-o prezenta acesta, atâta vreme cât nu depășea prea vizibil cifra de unsprezece mii de deținuți pentru care Oskar obținuse aprobarea. Nici Oskar nu putea să-l urmărească ceas de ceas pe Goldberg. Își petrecea ziua discutând cu oficialitățile, iar seara le invita la masă.

Era nevoie, spre exemplu, să solicite autorizația de evacuare a mașinilor Hilo și a preselor de metal, de la vechii cunoscuți de la Biroul generalului Schindler; unii dintre ei întârziaseră expedierea documentelor, descoperind mici chichițe care puteau să zădărnicească ideea lui Oskar de a-i salva pe cei unsprezece mii.

Unul dintre funcționarii Inspectoratului ridicase obiecția că mașinile pentru producția de armament îi parveniseră lui Oskar prin intermediul și cu aprobarea secției de achiziții din Berlin a Inspectoratului, și strict pentru a fi folosite în Polonia. Niciuna dintre aceste secții nu fusese încunoștințată despre viitoarea deplasare în Moravia. Putea trece o lună mai înainte de a i se elibera autorizația. Dar Oskar nu avea timp să aștepte o lună. Plaszów urma să fie dezafectat până la sfârșitul lui octombrie, toți fiind trimiși la Gross-Rosen sau la Auschwitz. Până la urmă, problema s-a lămurit grație obișnuitelor daruri.

În afară de aceasta, Oskar era îngrijorat din cauza anchetatorilor SS care îl arestaseră pe Amon. Se aștepta, într-o oarecare măsură, să fie arestat sau, ceea ce era același lucru, interogat asiduă asupra relațiilor sale cu fostul comandant. Era

destul de înțelept să anticipezi așa ceva pentru că una dintre explicațiile oferite de Amon pentru cele optzeci de mii de Reichsmarks pe care SS-ul le găsisese printre bunurile sale era că „mi le-a dat Oskar Schindler ca să mă port mai bine cu evreii” Ca urmare, Oskar trebuia să păstreze legătura cu prietenii săi din strada Pomorska, care ar fi fost în măsură să-l țină la curent cu direcția investigațiilor Biroului V.

În cele din urmă, deoarece lagărul său de la Brinnlitz urma să fie supravegheat de KL Gross-Rosen, începu să poarte discuții cu comandantul acestuia, Sturmbannführer-ul Hassebroeck. Sub conducerea lui, în sistemul Gross-Rosen vor muri o sută de mii de oameni. Dar când Oskar discută cu el la telefon și se duse până în Silezia Superioară ca să-l întâlnească, aceasta părea să fie ultima dintre grijile domnului director. Schindler se obișnuise să întâlnească ucigași fermecători și observase că Sturmbannführer-ul părea chiar să-i fie recunoscător pentru extinderea imperiului Gross-Rosen în Moravia. Căci omul chiar gândea în termenii unui imperiu. Controla o sută trei sublagăre. Brinnlitz urma să devină cel de-al o sută patrulea și, cu cei peste unsprezece mii de deținuți și industria sa sofisticată, un sublagăr de importanță majoră. Șaptezeci și opt dintre lagărele lui se aflau în Polonia, șaisprezece în Cehoslovacia, zece în Reich. Era o bucățică mult mai mare decât reușise Amon să apuce. Tot ungând, flatând diverse personalități și completând formulare în săptămâna în care a fost închis Plaszów-ul, Oskar nu avea cum să-și găsească timp ca să-l urmărească pe Goldberg, chiar dacă ar fi avut puterea. În orice caz, mărturiile deținuților despre ultimele zile și nopți ale lagărului vorbesc despre agitație și haos, această atmosferă fiind întronată de Goldberg, Stăpânul Listelor, gata încă să accepte oferte.

Doctorul Idek Schindel, spre exemplu, l-a abordat pe Goldberg pentru a-l ajuta să ajungă împreună cu cei doi frați ai săi la Brinnlitz. Goldberg nu i-a dat un răspuns imediat, iar Schindel nu va afla până în seara de 15 octombrie, când deținuții bărbați au fost încolonați pentru a lua calea vagoanelor de vite, că el și frații săi nu se aflau pe lista lui Schindler. S-au alăturat șirului într-o doară. Pare o scenă dintr-o gravură despre Judecata de Apoi – cei fără semnul dreptilor încercând să se strecoare în șirul celor dreți sânt zăriți de un înger al dreptei răsplăți, în cazul acesta Oberscharführer-ul Müller. El se apropie de doctor și îl izbi peste obrazul stâng, peste cel drept, din nou peste cel stâng și peste cel drept cu mânerul biciului său înfășurat în piele, după care îl întrebă ușor amuzat:

— Și de ce-ai vrea să ajungi în șirul ăla?

Schindel va fi obligat să rămână pe loc împreună cu un mic grup implicat în lichidarea Plaszówului și va călători după aceea cu un vagon încărcat cu femei bolnave până la Auschwitz. Femeile vor fi repartizate într-o baracă, într-un colț de la Birkenau și lăsate să moară. Totuși, cea mai mare parte dintre ele, uitate de oficialitățile lagărului și scăpate de regimul obișnuit al locului, vor supraviețui.

Schindel va fi trimis la Flossenburg și după aceea – împreună cu frații săi – într-un marș al morții. Va supraviețui numai piele și oase, dar cel mai tânăr dintre cei trei frați va fi împușcat în timpul marșului, în penultima zi a războiului. Aceasta este o imagine despre felul în care lista lui Schindler – fără niciun reproș la adresa lui Oskar, dar cu resentimente față de Goldberg – încă îi mai chinuie pe supraviețuitori, așa cum i-a chinuit în disperatele zile ale aceluia octombrie.

Toată lumea are câte ceva de spus despre această listă. Henry Rosner s-a aliniat împreună cu oamenii lui Schindler, dar un subofițer i-a zărit vioara și, știind că, dacă se va întoarce, Amon va cere muzică, l-a trimis înapoi. Rosner și-a vârat atunci vioara sub haină într-o parte, ascunzând griful la subțioară. S-a aliniat din nou și a fost lăsat să treacă spre vagoanele lui Schindler.

Rosner fusese unul dintre cei cărora Oskar le făcuse promisiuni, astfel că se aflase întotdeauna pe listă. La fel se întâmplase și cu familia Jereth, bătrânul Jereth de la fabrica de cutii și doamna Chaja Jereth, inexact înscrisă pe listă ca *Metallarbeiterin*, lucrătoare în metal. Perimaniile fuseseră și ei incluși ca vechi lucrători la Emalia, alături de Levartovi. De fapt, în ciuda lui Goldberg, Oskar obținuse cea mai mare parte a oamenilor pe care îi ceruse, deși printre ei s-ar fi putut să apară unele nume neașteptate. Un bărbat cu atâta experiență de viață ca Oskar nu ar fi fost surprins să-l găsească pe însuși Goldberg printre locuitorii de la Brinnlitz.

Dar existau și adăugiri mult mai binevenite. Poldek Pfefferberg, de exemplu, trecut cu vederea din întâmplare și respins de Goldberg din lipsă de diamante, lansă știrea că dorește să cumpere votcă. Putea să plătească în îmbrăcăminte sau pâine. Când obținuse sticla, căpătă permisiunea de a o duce până la clădirea soldaților din Jerozolimska, unde Schreiber era de serviciu. Îi dădu sticla și-l rugă să-l forțeze pe Goldberg să-i treacă pe listă pe Mila și pe el.

— Oskar Schindler, spuse el, ne-ar fi trecut dacă și-ar fi amintit de noi. Poldek nu se îndoia că-și negocia propria viață.

— Da, încuviință Schreiber, voi doi trebuie să fiți trecuți.

Este o ciudățenie omenească faptul că unii ca Schreiber nu s-au întrebat în momentele acelea: „Dacă omul ăsta și nevasta lui merită să fie salvați, ceilalți de ce nu merită?”

Când va veni vremea apelului, familia Pfefferberg se va găsi pe lista lui Schindler. Și tot astfel, spre surpriza lor, se vor găsi și Helen Hirsch și sora ei mai mică, a cărei supraviețuire fusese întotdeauna principala grijă a Helenei.

Bărbații de pe lista lui Schindler s-au aliniat la terminalul de cale ferată de la Plaszów într-o duminică, pe 15 octombrie. Avea să mai treacă o săptămână întreagă până când vor pleca femeile. Deși cei opt sute au fost ținuti separat în timpul încărcării trenului și împinși în vagoane de marfă păstrate exclusiv pentru personalul lui Schindler, au fost cuplați la un tren care transporta o mie trei sute de alți deținuți, cu destinația Gross-Rosen. Se pare că jumătate din ei se așteptau să treacă prin Gross-Rosen în drumul către lagărul Schindler, dar mulți alții credeau că vor merge direct. Se pregătiseră să suporte o călătorie lentă până în Moravia și acceptau ideea că vor fi nevoiți să zăbovească multă vreme pe linii secundare și la semafoare. Câteodată puteau aștepta și o jumătate de zi trecerea transporturilor prioritare. Cu o săptămână în urmă căzuse prima zăpadă și era frig. Fiecare deținut căpătase numai o bucată de trei sute de grame de pâine pentru întreaga durată a călătoriei și fiecare vagon fusese prevăzut cu o singură găleată cu apă. Pentru necesitățile fiziologice, trebuia să se folosească de un colț de podea sau, dacă oamenii erau înghesuiți prea tare, să-și facă nevoile chiar pe locul unde ședeau, în cele din urmă, însă, în pofida tuturor suferințelor, vor ajunge în lagărul lui Schindler. Cele trei sute de femei de pe listă vor urca în vagoane săptămână următoare, în aceeași stare de spirit.

Câțiva deținuți observaseră că Goldberg călătorea cu tot atât de puține lucruri ca și ei. Probabil că avea legături în afara Plaszówului, unde își păstra diamantele. Cei care încă mai sperau să-l influențeze în favoarea unui unchi, a unui frate, a unei surori îi făcură loc ca să șadă confortabil. Ceilalți se așezară pe vine, cu obrazii proptiți de genunchi. Dolek Horowitz îl luă pe Richard, băiețelul de șase ani, în brațe. Henry Rosner făcu pe podea un fel de culcuș din haine pentru Olek cel de nouă ani.

Drumul dură trei zile. Câteodată, pe liniile moarte, răsuflarea lor îngheța pe pereți. Aerul era întotdeauna o problemă, dar când reușeai să-l tragi în piept era înghețat și împrăștiat un miros fetid. În cele din urmă, pe înserat, într-o neliniștitoare zi de toamnă trenul se opri. Ușile au fost descuiate și pasagerii așteptați să se alinieze la fel de repede ca niște oameni de afaceri care au puțin timp până la următoarea întâlnire. Santinelele SS alergau printre ei strigând ordine și înjurându-i pentru că miroseau.

— Dezbrăcați-vă! urlau subofițerii, totul trebuie dezinfectat.

Își smulseră hainele și intrară goi în lagăr. Pe la 6 seara stăteau aliniați goi pe platoul unde se făcea apelul. Pădurile înconjurătoare erau încărcate de zăpadă, suprafața platoului înghețată. Nu era un lagăr Schindler, ci Gross-Rosen. Cei care îl plătiseră pe Goldberg îi aruncau priviri ucigăse, în timp ce SS-iști în mantale treceau printre șiruri, izbindu-i peste fese pe cei ce tremurau prea vizibil.

Au ținut oamenii pe *Appelplatz* toată noaptea: nu exista nicio baracă disponibilă. Nu vor fi trimiși la adăpost decât a doua zi, pe la mijlocul dimineții. Vorbind de acele șaptesprezece ore petrecute în frig, un frig de nedescris care mușca inima, supraviețuitorii nu pomenesc de niciun deces. Poate că viața sub amenințarea SSului sau chiar cea de la Emalia îi călise pentru o noapte ca aceasta. Deși vremea se mai îmblânzise față de începutul săptămânii, spre seară se lăsase un frig ucigător. O parte dintre ei. Erau desigur prea îngândurați în legătură cu posibilitatea de, a ajunge la Brinnlitz pentru a mai simți frigul.

Mai târziu, Oskar avea să întâlnească prizonieri care supraviețuiseră chiar unor expuneri mai îndelungate la frig și ger. Cert este că bătrânul domn Garde, tatăl lui Adam, a supraviețuit acelei nopți, ca și Olek Rosner și Richard Horowitz.

Către 11 dimineța, a doua zi, au fost duși la dușuri, înghesuit alături de ceilalți, Poldek Pfefferberg cântări din priviri țevile de deasupra capului, suspicios, întrebându-se dacă prin ele va curge gaz sau apă. Va fi până la urmă apă, dar înainte de a începe să curgă, frizeri ucraineni au trecut printre ei și le-au ras părul de pe cap, cel pubian și de la subțiori. Stăteau drept, cu ochii ațintiți înainte, în timp ce ucraineanul te rădea pe uscat.

— E prea boantă, se plânse unul dintre prizonieri.

— Nu, spuse ucraineanul și îi făcu o tăietură la picior ca să-i dovedească cum că lama e suficient de ascuțită.

După dușuri li s-a împărțit îmbrăcămintea dungată de deținuți și s-au înghesuit în barăci. SS-iștii i-au așezat în șiruri, ca pe sclavii de pe galere, spatele unuia fiind proptit în picioarele celui din urma lui, iar propriile picioare larg desfăcute îl sprijineau pe cel din față. După metoda aceasta, cei două mii de bărbați au fost înghesuiți în trei barăci. *Japo* germani înarmați cu bâte stăteau pe scaune lipite de perete și îi supravegheau. Bărbații fuseseră înghesuiți atât de tare – fiecare centimetru pătrat de pe podea era acoperit – încât, pentru a părăsi încăperea ca să te duci la latrină, în cazul în care *Japo* permitea, trebuia să te deplasezi peste capetele și umerii celorlalți, care te înjurau.

În mijlocul uneia dintre barăci se afla o bucătărie unde se cocea pâinea și se gătea supă de napi. Întorcându-se dintr-o vizită la latrină, Poldek Pfefferberg descoperi că bucătăria era supravegheată de un fost subofițer din armata poloneză pe care îl cunoscuse la începutul războiului. Subofițerul îi dădu niște pâine și-i permise să doarmă lângă foc. Ceilalți petrecură noaptea îngrămădiți, ciudate verigi ale unui lanț uman.

În fiecare zi erau aliniați în poziție de drepți pe *Appelplatz* și rămâneau acolo, în tăcere, zece ceasuri. Seara, după ce li se împărțea supa subțire, aveau voie să umble în jurul barăcii și să vorbească unul cu celălalt. La ora nouă seara, un fluier dădea semnalul reluării acelei poziții curioase pentru tot cursul nopții.

În cea de-a doua zi, un ofițer SS veni pe *Appelplatz* în căutarea funcționarului care întocmise lista lui Schindler. Se pare că nu fusese expediată de la Plaszków. Tremurând în hainele sale aspre de pușcăriaș, Goldberg a fost dus într-un birou și i s-a cerut să dactilografieze lista din memorie. N-a terminat până la sfârșitul zilei și, la întoarcerea în baracă, a fost potopit de un val de solicitări pentru includerea pe listă, în amurgul încărcat de suferință, lista continua să-și exercite vraja și să provoace frământări, chiar dacă singurul rezultat pentru cei înscriși era faptul că ajunseseră la Gross-Rosen. Câțiva, printre care și Pemper, îl înghesuiră într-un colț, insistând să-l treacă a doua zi și pe doctorul Alexander Biberstein. Era un medic respectat, fratele lui Marek Biberstein, primul președinte – atât de optimist – al *Judenratului*. La începutul săptămânii Goldberg îl derutase pe doctor afirmând că se *află* pe listă. Acesta descoperi adevărul abia când începură să urce în vagoane. Chiar și într-un asemenea loc ca Gross-Rosen, Pemper se simțea destul de sigur de viitor ca să-l amenințe pe Goldberg cu represalii postbelice dacă nu includea numele lui Biberstein pe listă.

Apoi, în cea de-a treia zi, cei opt sute de oameni de pe revizuita listă a lui Schindler au fost separați din mulțimea de pe *Appelplatz*, duși la punctul de despăduchere pentru încă un duș. După ce li s-a îngăduit să șadă câteva ceasuri, pălăvrăgind ca sătenii în fața bordeielor lor au fost încolonați încă o dată până la o linie ferată secundară. Cu o mică rație de pâine, oamenii s-au urcat în vagoanele pentru vite. Niciuna dintre santinele nu a recunoscut că știa încotro se îndreptau. S-au așezat pe podeaua vagoanelor tot ca sclavii de la galere. Cu ochii minții, urmăreau harta Europei Centrale și făceau permanent calcule, după mișcarea soarelui, încercând să ghicească direcția de mers după străfulgerările de lumină ale micilor ventilatoare înconjurată cu sârmă de pe acoperișul vagoanelor. Ridicat pe brațe până la aerisirea din vagonul său, Olek Rosner le-a spus că zărește păduri și munți. Experții în navigație pretindeau că trenul s-ar îndrepta în direcția sud-est. Totul indica drept punct terminus Cehia, dar nimeni nu rosti cuvântul.

Această călătorie de aproape o sută și zece de kilometri dură circa două zile. Când ușile se deschisă, era dis-de-dimineată în cea de-a doua zi. Se aflau la depoul Zwittau. Au coborât și au fost duși încolonați printr-un oraș care nu se trezise încă, un oraș inactiv, în care timpul înghețase în anii '30. Chiar și înscrisurile de pe pereți – FARĂ JIDANI ÎN BRINNLITZ – păreau ciudat de antebelice pentru ei. Trăiseră într-o lume în care respirația lor era pizmuită. Părea aproape o naivitate din partea oamenilor din Zwittau să le interzică un simplu loc pe pământ.

Cinci sau șase kilometri mai sus, pe dealuri, pe o cale ferată secundară, ajunseră până la cătunul industrial Brinnlitz și văzură în fața lor, în lumina slabă a dimineții, silueta masivă a anexelor Hoffman, transformată în *Arbeitslager*

(lagărul de muncă) Brinnlitz, cu turnuri de pază, un gard de sârmă ghimpată împrejur, barăcile soldaților în interiorul acestuia și, dincolo de poartă, fabrica și dormitoarele deținuților.

În timp ce intrau pe poartă, în curtea interioară apăru Oskar, purtând pe cap o pălărie tiroleză.

CAPITOLUL 33

Lagărul acesta, ca și Emalia, fusese amenajat pe cheltuiala lui Oskar. După teoria oficială, trebuia ca toate lagărele fabricilor să fie construite pe banii proprietarului. Se considera că orice om de afaceri obținea suficiente venituri de pe urma muncii ieftine a deținuților spre a-și putea permite o mică cheltuială pentru sârmă și lemn. De fapt, cunoscuții oameni de afaceri germani Krupp și Farben își construiseră lagărele cu materiale donate de întreprinderile SS și beneficiind de muncitori împrumutați. Oskar nu era favoritul nimănui și nu obținu nimic. Reușise să smulgă câteva vagoane de ciment de la Bosch, la ceea ce acesta considera preț redus pe piața neagră. Din aceeași sursă obținu două sau trei tone de petrol și păcură pentru a le folosi în procesele de producție și desfacere. Adusese cu el o parte din sârma ghimpată din gardul lagărului Emalia.

Dar în jurul clădirilor pustii ale, anexei Hoffman i se cerea să ridice garduri electrificate, latrine, barăci pentru santinele, pentru un personal de o sută de SS-iști, birouri, o infirmerie și bucătărie. Cheltuielile sporiseră în urma vizitei Sturmbannführerului Hassebroeck care venise deja de la Gross-Rosen într-o inspecție și plecase cu o provizie de coniac și porțelanuri, ceea ce Oskar denumea „ceai la kilogram” Hassebroeck încasase, de asemenea, personal, taxele de inspecție și contribuțiile obligatorii la ajutorul de iarnă cerute de Secția D și nu lăsase nicio chitanță. „Mașina lui avea o apreciabilă capacitate de a încărca multe astfel de lucruri”, va declara Oskar ulterior. Nu se îndoia că Hassebroeck aranjase deja registrele de la Brinnlitz chiar din octombrie 1944.

Au fost necesare atenții și pentru inspectorii trimiși direct de la Oranienburg. Cât despre bunurile și echipamentul de la Deutsche Email Fabrik, cea mai mare parte a acestora încă în tranzit, avea nevoie de două sute cincizeci de vagoane ca să le poată aduce la destinație. Era uimitor, zicea Oskar, că, deși dezorganizați, oficialii de la Ostbahn puteau găsi, dacă erau stimulați cum trebuie, un număr atât de mare de vagoane.

În sfârșit, spre deosebire de Krupp și Farben, ca și de toți ceilalți întreprinzători care foloseau sclavi evrei, Oskar nu avea nicio intenție serioasă în privința producției, nu spera ca aceasta să crească, nu alcătua în minte grafice de vânzări. Deși în urmă cu patru ani venise la Cracovia ca să se îmbogățească, acum renunțase la asemenea ambiții. Situația de la Brinnlitz era confuză, multe

prese, mașini de găurit și strunguri nu ajunseseră încă la destinație și trebuiau să se toarne noi planșee de beton care să preia greutatea acestora. Anexa era încă plină de vechile mașinării ale lui Hoffman. Chiar și așa, pentru cei opt sute de presupuși lucrători în industria de armament care abia intraseră pe poartă, Oskar plătea șapte mărci și jumătate în cazul unui muncitor calificat și șase mărci când era vorba de ceilalți. Suma se ridica la aproape paisprezece mii de dolari săptămânal, pentru munca bărbaților; când vor sosi femeile, nota de plată va ajunge la optsprezece mii. Prin urmare, Oskar se pregătea de o mare nebunie, pe care o sărbătorea arborând o pălărie tiroleză.

O parte dintre simpatiile lui Oskar se schimbaseră și ele. Doamna Emilie Schindler venise de la Zwittau ca să locuiască împreună cu el în apartamentul de la parter. Spre deosebire de Cracovia, Brinnlitz era prea aproape de casă ca să mai accepte traiul separat. Pentru o catolică atât de ferventă se punea acum problema oficializării despărțirii sau a conviețuirii sub același acoperiș. Părea că între ei se stabilise cel puțin o atitudine de toleranță, un respect mutual. La prima vedere, se putea vorbi de o căsnicie ratată, o soție înșelată care nu știa cum să se retragă. Unii bărbați s-au întrebat la început ce va zice ea când va descoperi ce fel de fabrică are Oskar, ce fel de lagăr. Nu știau însă că Emilie își aducea contribuția discretă, fundamentată nu pe supunere conjugală, ci pe propriile ei idei.

Ingrid venise la Brinnlitz o dată cu Oskar, ca să lucreze în noua fabrică, dar își luase o locuință în afara lagărului și era prezentă numai în timpul orelor de lucru. Evident, relația se răcise; de aici înainte ea nu va mai locui cu Oskar, dar nu-i va purta dușmănie, iar în lunile următoare Oskar o va vizita adesea acasă. Picanta Klonowska, această patriotă poloneză atât de șic, a rămas la Cracovia. Dar, ca și în exemplul precedent, niciunul dintre ei nu părea să sufere. Oskar va lua legătura cu ea în timpul vizitelor la Cracovia și femeia îl va ajuta din nou când SS-ul îi va face necazuri. Adevărul este că, deși relațiile sale cu Klonowska și Ingrid se stingeau liniștit, fără să lase loc ranchiunei, ar fi o greșală să credem că devenise un familist.

În ziua sosirii deținuților, Oskar le declară bărbaților că puteau să-și aștepte liniștiți femeile. Bănuia că vor ajunge ceva mai târziu decât ei. Călătoria femeilor avea să fie totuși diferită. După un drum scurt, locomotivele le-au împins împreună cu alte câteva sute de femei din Plaszów pe poarta arcuită a lagărului Auschwitz-Birkenau. Când ușile vagoanelor s-au deschis, s-au trezit pe imensul platou de apel care împărțea lagărul în două. SS-iști și S S-iste cu experiență, vorbind pe un ton neutru, începură să-i selecționeze. Operațiunea continua cu o detașare înspăimântătoare. Când o femeie se mișca încet, era izbită cu bâta, dar lovitura nu avea nimic personal.

Nu conta decât terminarea numărătorii în bune condiții. SS-iștii care lucrau la terminalul de cale ferată din Birkenau nu făceau decât să îndeplinească o datorie plicticoasă. Auziseră deja toate rugămintele, toate poveștile, cunoșteau orice truc ce putea fi folosit.

Sub lumina reflectoarelor, femeile se întrebau nedumerite ce putea să însemne asta. Dar chiar și în năuceala lor, cu pantofii plini de noroi – o parte integrantă din viața aceluiași lagăr – erau conștiente că SS-istele arătau către ele, șoptind ceva doctorilor în uniformă care păreau interesați, „Schindler-gruppe!” Iar tinerii medici bătoși se depărtau și o vreme le lăsau în pace.

Încolonate, au fost duse la dezinfecție prin noroiul până la glezne și s-au dezbrăcat la ordinul unor SS-iste înarmate cu băte. Mila Pfefferberg era îngrijorată, de zvonurile pe care le auziseră deja cea mai mare parte a deținuților din Reich, anume că unele dușuri lăsau să treacă un gaz mortal. Din cele de-aici, descoperi încântată, curgea doar apă înghețată.

După ce s-au spălat, unele dintre ele se așteptau să fie tatuate. Aflaseră că așa se proceda la Auschwitz. SS-iștii îți tatuau brațul – dacă doreau să te folosească. Dacă intenționau să te arunce în mașinăria morții, nu se mai osteneau. Același tren care adusesse femeile de pe lista lui Schindler transportase și circa alte două sute care, nefiind Schindlerfrauen, au trecut prin procedura obișnuită de selecție. Rebecca Bau, exclusă de pe lista lui Schindler, trecuse și căpătase un număr, iar voinica mamă a lui Jozef Bau câștigase și ea dreptul la un tatuaj în scandaloasa loterie de la Birkenau. O altă fată de la Plaszów, în vârstă de cincisprezece ani, își privea tatuajul încântată să descopere că se compunea din doi de cinci, un trei și doi de șapte, numere considerate sfinte în *Tashlag*, sau calendarul evreiesc. Cu tatuaj, puteai să părăsești Birkenau și să ajungi într-unul din lagărele de muncă ale Auschwitzului, unde mai exista cel puțin o șansă.

Dar femeilor lui Schindler, nestatuate, li s-a spus să se îmbrace din nou și au fost duse la o baracă fără ferestre din lagărul femeilor. În mijlocul acesteia se afla un godin de fier, captușit cu cărămizi. Era singurul element de confort. Nu existau paturi. Au dormit câte două sau trei pe o saltea subțire de paie. Prin podeaua de pământ, apa se ridica precum o maree și îmbiba saltelele și păturile zdrențuite. Era o casă a morții în inima lagărului Birkenau. Au zăcut acolo pe suprafața aceea nămolită și au picotit, înghețate.

În închipuirea lor se profila imaginea unui loc intim, un sat din Moravia. Era un oraș mare, veșnic. În fiecare zi puteai găsi acolo un milion de țigani, polonezi și evrei. Erau alte mii la Auschwitz I, primul lagăr, ceva mai mic, unde locuia comandantul Rudolf Höss. În marea zonă industrială numită Auschwitz III, lucrau, atunci când erau în stare, zeci de mii de persoane. Femeile din grupul Schindler nu fuseseră informate prea exact asupra statisticilor de la Birkenau, din ducatul Auschwitz. Dar în spatele ulmilor, la capătul vestic al enormei

așezări, puteau vedea înălțându-se neîncetat fumul din cele patru crematorii și din numeroasele ruguri. Gândeau că vor fi duse la rândul lor acolo. Dar nici măcar cu puterea de a fabula și de a crede în zvonuri, care caracterizează viața într-o închisoare, nu ar fi fost în stare să ghicească cât de mulți oameni puteau fi gazați acolo într-o zi în care întregul mecanism funcționa la capacitatea maximă. După declarațiile lui Höss, numărul acestora se ridica la nouă mii.

Femeile nu știau că sosiseră la Auschwitz într-un moment în care evoluția războiului și anumite negocieri secrete între Himmler și contele suedez Folke Bernadotte impuneau reorientarea ostilităților. Secretul centrelor de exterminare nu putuse fi păstrat, căci rușii făcuseră săpături în lagărul de la Lublin și descoperiseră cuptoarele care conțineau resturi de oase umane, plus peste cinci sute de butoaie cu Zyklon B. Vestea fusese dată publicității în întreaga lume, iar Himmler, care dorea să fie tratat ca indiscutabilul succesori postbelic al Führerului, era gata să făgăduiască aliaților sistarea gazării evreilor. Nu emise însă un ordin în acest sens până în octombrie – data nu este prea sigură. O copie ajunsese la generalul Oswald Pohl, la Oranienburg, cealaltă la Kaltenbrunner, șeful securității Reichului. Amândoi au ignorat directiva —și aceeași atitudine a. Avut-o și Adolf Eichmann. Pe la jumătatea lunii noiembrie, evreii de la Plaszów, Theresienstadt și din Italia continuau să fie gazați. Ultima selecție pentru camerele de gazare se presupune că a avut loc pe 30 octombrie.

În primele opt zile petrecute la Auschwitz, femeile din grupul Schindler au fost în permanentă primejdie de a fi ucise prin gazare. Chiar și după aceea, pe măsură ce ultimele victime ale camerelor de gazare continuau să înainteze în tot cursul lunii noiembrie către capătul vestic al Birkenauului, în timp ce cuptoarele lucrau din plin, nu se va înregistra niciun fel de schimbare în structura lagărului. Neliniștile lor vor fi, desigur, întemeiate, pentru că cea mai mare parte a celor rămași după ce s-a încheiat procedura de gazare, vor fi împușcați – așa cum s-a întâmplat cu toți lucrătorii de la crematorii – sau lăsați să moară din cauza diferitelor boli.

În orice caz, femeile lui Schindler au fost supuse unor frecvente inspecții medicale, atât în octombrie, cât și în noiembrie. O parte dintre ele fuseseră separate în primele zile și trimise în barăcile bolnavilor incurabili. Doctorii de la Auschwitz – Josef Mengele, Fritz Klein, König și Thilo – lucrau nu numai pe platforma Birkenau, dar cutreierau și lagărul, apărând la apeluri, năvălind la dușuri, întrebând zâmbitori: „Câți ani îi, mămico?” Doamna Clara Stenberg s-a trezit repartizată în baraca femeilor bătrâne. Doamna Lola Krumholz, în vârstă de șaiszeci de ani, dar care reușise până atunci să treacă drept mult mai tânără, a fost de asemenea despărțită de *Schindlergruppe* și repartizată în baraca vârstnicilor care erau lăsați să moară cu zile de către administrație. Doamna Horowitz, crezând că subțiratica ei fiică de unsprezece ani, Nusia, nu ar putea

supraviețui unei inspecții la „baie”, o înghesui într-un boiler gol. Una dintre SS-istele repartizate grupului Schindler, cea drăguță și blondă, a văzut-o, dar n-a deconspirat-o. Era o bătaușă, își ieșea repede din fire, iar mai târziu îi va cere doamnei Horowitz o răsplată și va obține o broșă pe care Regina reușise cumva să o ascundă până atunci. Regina, înțeleaptă, i-a dat-o. Pentru că mai era acolo o gardiană, mai voinică și mai blândă, care făcea avansuri lesbiene și care ar fi putut cere o răsplată mult mai greu de acordat.

Câteodată, la apel, apărea în fața barăcilor câte unul sau mai mulți dintre medicii lagărului. La vederea domnilor doctori, femeile își frecau obrazii cu pământ, ca să capete puțină culoare. La o astfel de inspecție, Regina găsi câteva pietre și o urcă acolo pe Nusia, pentru a părea mai mare. Tânărul Mangele, cel cu părul grizonat, s-a apropiat de ea și, cu voce blândă, i-a pus întrebări referitoare la vârstă fiicei sale; a lovit-o cu pumnul pentru că mințea. Cele care cădeau în urma loviturilor de la inspecție erau ridicate de santinele cât se aflau încă semiconștiente, târâte până la gardul electrificat de la capătul lagărului femeilor și electrocutate. O târâseră pe Regina până la jumătatea drumului, când ea și-a revenit și i-a implorat să nu o ardă de vie, să o lase să se întoarcă în rândul ei. I-au dat drumul și, când a reușit să se târască înapoi, și-a regăsit acolo fiica, înghețată pe grămada de pietre ca o pasăre firavă fără glas.

Inspecții ca aceasta puteau avea loc la orice oră. Femeile din grupul Schindler erau chemate afară noaptea și ținute în noroi în timp ce li se percheziționau barăcile. Doamna Dresner, care fusese cândva salvată de un tânăr necunoscut din OD, a ieșit cu fiica ei Danka, o adolescentă înaltă. Au stat multe nopți acolo, în strania mocirlă de la Auschwitz care, ca și legendarele noroaie din Flandra, nu îngheța nici când orice altceva înghețase de mult – drumurile, acoperișurile, călătorul.

Atât doamna Dresner, cât și Danka plecaseră de la Plaszów în haine subțiri de vară și asta era tot ce aveau. Danka purta o jachetă subțire și o fustă maronie. Deoarece începuse să ningă de cum se crăpase de ziuă, doamna Dresner îi sugerase Dankăi să rupă o fâșie din pătura ei și s-o pună pe sub rochie. Acum, în timpul inspecției, SS-iștii descoperiră în baracă pătura ruptă.

Ofițerul din fața grupului chemă șefa de baracă o olandeză pe care, până cu o zi în urmă, nu o cunoscuse niciuna dintre ele și spuse că va fi împușcată împreună cu oricare dintre deținutele asupra căreia se descoperea o fâșie de pătură pe sub rochie.

Doamna Dresner îi șopti fetei:

— Scoate-o și o s-o împing înapoi în baracă.

Era o soluție verosimilă. Barăcile se aflau la nivelul solului și nu aveau prag la ușă. O femeie din ultimul rând ar fi putut împinge bucata de pânză în spate, cu

picioarul, pe ușa. Danka își mai ascultase mama o dată, demult, când se refugiase în ascunzătoarea din peretele apartamentului din strada Dbrowski din Cracovia, drept care îi dădu ascultare și acum, trăgându-și de sub fustă fâșia din cea mai ieftină pătură din Europa. În timp ce doamna Dresner se afla în baracă, ofițerul SS trecu agale pe lângă rândul ei și scoase de-acolo o femeie de vârsta acesteia – probabil doamna Stemberg – și o trimise într-un sector mai rău din lagăr, de unde era exclus să mai poată merge vreodată în Moravia.

Poate că celelalte femei nu voiau să înțeleagă ce însemna acest simplu gest de „plivire” Era de fapt o declarație de insecuritate pentru orice grup, chiar dacă se compunea din așa-numiții deținuți industriali. Niciun strigăt de „*Schindlerfrau*” nu le punea la adăpost pentru prea multă vreme. Mai fuseseră și alte grupuri de „prizonieri industriali” care dispăruseră la Auschwitz. Secția W a generalului Pohl trimisese cu un an în urmă, de la Berlin, câteva încărcături de muncitori evrei calificați. I.G. Farben avusese nevoie de forță de muncă și i s-a spus să-și selecteze muncitorii din transportul acela. De fapt, Secția W sugerase comandantului Höss ca trenurile să fie descărcate la fabrica I. G. Farben și nu lângă crematoriile de la Auschwitz-Birkenau. Din cei o mie șapte sute cincizeci de deținuți de sex masculin din primul tren, o mie au fost gazați imediat. Din cei patru mii din următoarele patru transporturi, două mii cinci sute au fost expediați imediat la „baie” Iar dacă administrația Auschwitzului nu le dădea o mână de ajutor lui I. G. Farben și Departamentului W, nu avea să facă o excepție în cazul femeilor unui obscur fabricant german de cratițe și oale.

În barăcile în care locuiau femeile grupului Schindler era ca și cum ai fi stat afară. Ferestrele fără geamuri aveau doar rolul de a delimita interiorul de rafalele de vânt rece ce veneau dinspre Rusia. Cea mai mare parte a femeilor sufereau de dizenterie. Chircite de durere, se târau în saboții lor până la butoiul de fier aflat afară, în noroi. Femeia care îl avea în grijă stătea de planton pentru o porție de supă în plus. Într-o seară, Mila Pfefferberg ieși clătinându-se afară, pradă unei crize de dizenterie, iar femeia de serviciu, care nu avea suflet rău, și pe care Mila o cunoștea din copilărie, insistă să nu folosească butoiul preaplin; trebuia să aștepte să vină următoarea fată și apoi, cu ajutorul ei, să-l golească. Mila se certă o vreme cu ea, dar nu reuși s-o facă să se răzgândească. Sub stelele flămânde, această responsabilitate pentru butoi devenise un fel de profesie cu un regulament propriu. Sub pretextul oferit de butoi, femeia începuse să creadă că ordinea, igiena și chiar bunul simț erau posibile.

Linga Mila mai apăru o fată, gâfâind disperată, aplecată de mijloc. Dar și ea era prea tânără și în zilele de pace o cunoscuse pe femeia de acolo ca pe o respectabilă doamnă măritată, astfel că, cele două fete ascultătoare târâră obiectul acela trei sute de metri prin noroi. Fata de lângă ea o întrebă pe Mila: „Unde-i Schindler acum?”

Nu toată lumea din barăci își punea întrebarea asta, sau nu în felul acesta sălbatic și ironic. Lusia, văduva de douăzeci și doi de ani, a cărei primă experiență plăcută fusese apa fierbinte de la fabrica Emalia, nu înceta să repete: „o să vedeți, o să ieșim toate de aici. O să ajungem într-un loc cald, cu supa lui Schindler în burtă” Nici ea nu știa de ce continua să susțină așa ceva. La Emalia nu-și făcuse niciodată iluzii. Așa îndeplinise sarcinile din schimb, își băuse supa și se culcase. Nu prezisese niciodată evenimente grandioase. Pentru ea, ziua se termina mulțumitor fiindcă reușise să supraviețuiască. Acum era bolnavă și nu avea niciun motiv să devină profet. Frigul și subnutriția o măcinau încet și suferea de cumplita obsesie a foamei. Totuși, repeta fără încetare, uimită ea însăși, făgăduielile lui Oskar.

După o vreme, când au fost mutate într-o baracă mai apropiată de crematorii și așezate în linii de câte cinci în fața acesteia, neștiind dacă vor ajunge la dușuri sau în camerele de gazare, Lusia continuă să șoptească cuvintele pline de speranță. Și chiar dacă valul lagărului le purtase până la acel capăt al pământului, împingându-le pe marginea prăpastiei, disperarea nu era în firea femeilor din grupul lui Schindler. Găseai încă femei care, înghesuite unele în altele, schimbau rețete și vise din bucătăriile antebelice.

Când bărbații ajunseră la Brinnlitz, găsiră acolo numai scheletul lagărului. Nu existau încă paturi și în dormitoarele de sus fusese împrăștiat fân. Dar aveau căldură de la boilere, în prima zi nu s-a gătit. De jur— împrajurul a ceea ce avea să fie bucătăria, zăceau saci cu napi și oamenii îi devorară cruzi. Mai târziu s-a gătit supa și s-a copt pâinea, iar inginerul Finder începu să împartă slujbele. Dar chiar de la început, atunci când SS-iștii nu se uitau, totul se mișca încet. E o taină cum de și-au dat seama prizonierii că Herr Direktor nu mai lua parte la efortul de război. Ritmul de lucru la Brinnlitz încetini. Fiindcă Oskar se detașase de problema producției, munca în dorul lelii deveni răzbunarea deținuților, declarația lor de război.

Era amețitoare decizia de a nu munci. Peste tot, în restul Europei, sclavii lucrau până la limita celor șase sute de calorii pe zi, sperând să impresioneze vreun șef de schimb și să-și întârzie transferul către lagărul morții. Dar aici, la Brinnlitz, exista îmbătătoarea libertate de a folosi lopata fără grabă, fără a-ți risca viața.

Această atitudine inconștientă nu a fost evidentă chiar din prima zi. Erau încă prea mulți deținuți care se frământau pentru femeile lor. Dolek Horowitz, de exemplu, cu o soție și o fiică la Auschwitz; frații Rosner, îngrijorați pentru soțiile lor; Pfefferberg știa ce șoc putea să însemne pentru Mila ceva atât de vast, atât de covârșitor ca Auschwitz-ul; Jacob Stemberg și fiul său adolescent erau îngrijorați pentru soarta doamnei Clara Stemberg. Pfefferberg își amintește de

oamenii care se înghesuiau în jurul lui Schindler în fabrică, întrebând întruna de soarta femeilor.

— Le scot eu de acolo! tuna Schindler.

Nu dădea explicații, nu afirma public cum că va trebui să mituiască SS-iștii de la Auschwitz, nu spunea că trimisese colonelului Erich Lange lista femeilor sau că atât el, cât și Lange intenționau să le aducă la Brinnlitz pe toate cele trecute pe listă. Nimic din toate astea. Pur și simplu „le scot eu de acolo”.

Garnizoana SS care se mută în zilele acelea la Brinnlitz îi dădu lui Oskar puțină speranță. Erau rezerviști între două vârste, încorporați ca să îngăduie tinerilor SS-iști să plece pe linia frontului. Printre ei nu se aflau atâția nebuni ca la Plaszków, iar Oskar avea grijă să le întrețină buna dispoziție, cu specialitățile bucătăriei sale, unde se gătea mâncare simplă, dar din belșug. Le-a făcut apoi o vizită la barăcile lor, a ținut discursul obișnuit despre calificările deosebite ale deținuților săi, importanța activității sale productive – proiectile antitanc și tuburi pentru proiectile aflate încă pe lista secretă. Le-a cerut membrilor garnizoanei să nu intre în incinta fabricii, căci aceasta ar putea tulbura activitatea lucrătorilor.

A citit în ochii lor mulțumirea de a se afla în acest oraș liniștit. Aici puteau spera că vor supraviețui cataclismului mondial. N-aveau niciun chef să bântuie prin ateliere, ca Goeth sau Hujar. Nu voiau ca Herr Direktor să se plângă de ei.

Ofițerul care îi comanda nu sosise încă. Era pe drum. Venea de la lagărul de muncă de la Budzyn, care produsese subansamble pentru bombardierele Heinkel, până la recenta înaintare a rușilor. Era mai tânăr, mai hotărât, mai activ. Oskar știa asta. S-ar fi putut să nu fie de acord cu interdicția de intrare în incinta lagărului.

În toiul unor activități atât de diferite – turnarea planșeului de beton, găurirea acoperișului pentru a permite intrarea înaltelor mașini Hilo, îmbunarea subofițerilor—încă stânjenit de reluarea ritualului marital, Oskar a fost arestata treia oară.

Gestapoul a apărut la prânz. Oskar nu era în birou, plecase dis-de-dimineață până la Brno, cu unele afaceri. În lagăr abia sosise un camion din Cracovia, încărcat cu o parte din averea mobilă a domnului director: țigări, cutii de votcă, coniac, șampanie. Unii vor pretinde mai târziu că acestea erau bunurile lui Goeth, pe care Oskar acceptase să le aducă în Moravia în semn de recunoștință pentru sprijinirea proiectelor sale de la Brinnlitz. Dar câtă vreme Hauptsturmführer-ul era reținut de o lună și nu mai avea niciun fel de autoritate,

bunățile din camion puteau fi la fel de bine considerate ca aparținând lui Oskar.

Cel puțin așa gândeau bărbații care descărcau camionul și deveniră foarte neliniștiți la sosirea gestapoviștilor. Se bucurau de privilegiile mecanicilor, așa că putură să ducă autocamionul până la un pârau din apropiere, la poalele dealului, unde aruncară lăzile de băutură în apă. Celor două sute de mii de țigări li s-a găsit adăpost sub unul din marile transformatoare ale uzinei electrice, de unde puteau fi recuperate ulterior.

Existența unei cantități atât de mari de țigări și băutură în camion este semnificativă – o dovadă certă că Oskar, întotdeauna priceput la negustorie, intenționa acum să trăiască din afacerile pe piața neagră.

Au dus camionul înapoi în garaj chiar în momentul când sirena suna pentru masa de prânz. În zilele care trecuseră, Herr Direktor mâncase cu deținuții, iar mecanicii sperau că și astăzi avea să fie prezent. Îi puteau explica atunci ce se întâmplase cu o încărcătură atât de costisitoare.

Oskar s-a întors de la Brno nu mult după masa de prânz, dar a fost oprit la poarta interioară a fabricii de unul dintre gestapoviștii care stătea acolo cu mâna ridicată. Omul i-a ordonat să iasă imediat din mașină.

— Asta-i fabrica *mea*, a fost auzit mârâind Oskar. Dar dacă vrei să-mi vorbești, poți să te urci în mașină. Altfel vii după mine, pe jos, până la birou.

A intrat cu mașina în curte, însoțit de cei doi gestapoviști care mergeau grăbiți de-o parte și de alta a vehiculului.

În birou l-au întrebat ce legături avea cu Goeth și cu bunurile ce-i fuseseră confiscate.

— Am într-adevăr câteva valize aici, le-a spus. Îi aparțin domnului Goeth. M-a rugat să i le păstrez până când va fi eliberat din închisoare.

Gestapoviștii au cerut să vadă valizele și Oskar i-a dus în apartament. I-a prezentat formal și rece doamnei Schindler. Apoi a adus valizele și le-a deschis. Erau pline de hainele civile ale lui Amon, de uniforme vechi, de pe vremea când Amon fusese un suplu subofițer SS. După ce scotociră fără să găsească nimic, l-au arestat. Emilie deveni agresivă. N-aveau niciun drept, spuse, să-i ridice soțul dacă nu puteau specifica motivul arestării. Cei de la Berlin nu or să fie prea bucuroși auzind așa ceva.

Oskar a sfătuit-o să tacă. Dar va trebui să o suni pe prietena mea Klonowska, i-a zis, și să anulezi întâlnirea.

Emilie știa ce vrea să însemne asta. Klonowska va face din nou manevra cu telefonul, sunându-l pe Martin Plathe la Breslau, pe oamenii generalului Schindler, toată artileria grea. I-au pus cătușele; l-au dus la mașina lor și, cu aceasta, până la gara din Zwittau, iar de acolo, cu trenul până la Cracovia.

Se pare că această arestare l-a speriat mai mult decât cele două anterioare. Nu avem nicio informație referitoare la arătoșii și petrecăreții colonei SS cu care împărțea celula și care îi beau votca. Oskar și-a notat totuși mai târziu unele detalii. În timp ce oamenii de la Biroul V îl escortau la tren, în sala de așteptare neoclasică a Gării Centrale din Cracovia s-a apropiat de ei un bărbat numit Huth. Fusese inginer la Plaszów. Față de Amon se purtase întotdeauna servil, dar se știa despre el că avea multe slăbiciuni ascunse și, totuși, era un om bun. Putea fi o întâlnire întâmplătoare, dar n-ar fi fost exclus ca Huth să colaboreze cu Klonowska. Inginerul insistă să-i strângă mâna lui Oskar, chiar dacă era prinsă în cătușe. Unul dintre însoțitorii săi obiectă. Chiar vrei să fii văzut strângând mâna deținuților, îl întreabă pe Huth. Inginerul se lansă pe dată într-o tiradă, de fapt o mărturie în favoarea lui Oskar. Acesta era Herr Direktor Schindler, un bărbat deosebit de respectat în întreaga Cracovie, un industriaș important. Niciodată nu mi l-aș fi putut închipui arestat, spusese Huth.

Oricare ar fi semnificația acestei întâlniri, Oskar a fost urcat într-o mașină și purtat din nou prin orașul atât de familiar, până în strada Pomorska. L-au instalat într-o încăpere asemănătoare cu cea din timpul primei sale arestări, o cameră cu un pat, un scaun, o chiuvetă, dar cu gratii la ferestre. Nu se simțea la largul lui deși, aparent, era liniștit. În 1942, când îl arestaseră, imediat după cea de-a treizeci și patra aniversare a zilei sale de naștere, zvonurile că existau camere de tortură în celulele din Pomorska fuseseră îngrozitoare, dar vagi. Acum știa că Biroul V îl putea tortura dacă voia cu orice preț să-l înfunde pe Amon.

Herr Huth îl vizită după-amiază, aducând cu el o tavă cu mâncare și o sticlă cu vin. Vorbise cu Klonowska. Oskar nu va reuși să afle niciodată dacă Klonowska aranjase acea întâlnire întâmplătoare.

Oricum ar fi stat lucrurile, omul îi spuse că Klonowska începuse să-i adune pe vechii săi prieteni.

În ziua următoare a fost interogat de o comisie de doisprezece anchetatori SS, unul dintre ei judecător la Tribunalul SS. Oskar negă cum că i-ar fi dat vreun ban ca să se asigure că domnul comandant, așa cum era consemnat în interogatoriul lui Amon, „se va purta frumos cu evreii”. Poate i-am dat niște bani sub formă de împrumut, admise Oskar la un moment dat. De ce „să-l fi împrumutat”? au vrut să știe.

— Conduc o întreprindere vitală pentru industria de război, a răspuns el, reluând vechiul refren. Am un corp de muncitori calificați; dacă se întâmplă ceva cu ei,

pierd eu, pierde Inspectoratul pentru armament, pierde frontul. Dacă descopeream că în mulțimea prizonierilor de la Plasow exista un muncitor calificat în prelucrarea metalului, dintr-o categorie de care aveam nevoie, atunci desigur că îl ceream domnului comandant. Îl voiam repede, fără prea multă birocrație. Mă interesau în primul rând producția, îndeplinirea obiectivelor fixate de Inspectoratul pentru armament. Ținând cont de ajutorul domnului comandant în aceste probleme, e posibil să-i fi împrumutat bani.

Acest fel de apărare implica într-o oarecare măsură lipsa de loialitate față de vechea sa gazdă. Dar Oskar n-avea de ce să ezite. Cu ochii strălucind de netăgăduită onestitate, cu vocea joasă, echilibrată, îi lăsă pe anchetatori să înțeleagă, fără să o spună în cuvinte, că banii fuseseră obținuți prin presiuni. Asta nu le-a făcut o impresie deosebită. L-au băgat din nou în celulă.

Interogatoriul a continuat și a doua și a treia și a patra zi. Nimeni nu i-a făcut niciun rău, dar erau neînduplecați. Până la urmă a trebuit să nege orice fel de prietenie cu Amon. Oricum, îl disprețuia profund.

— Nu sânt ghicitor, mormăi Oskar, când domnii de la Biroul V îl interogară despre zvonurile pe care le auzise referitor la relațiile dintre Goeth și tinerele sale ordonanțe.

Amon însă n-ar fi înțeles niciodată că Oskar îl disprețuia și era dispus să-i ajute pe cei de la Biroul V în ancheta pe care o făceau asupra lui. Amon a avut întotdeauna o falsă impresie despre prietenie. Își închipuia că Mietek Pemper și Helen Hirsch erau îndrăgostiți – platonice, desigur. Probabil că anchetatorii nu i-au spus că Oskar se afla în Pomorska și ascultase impasibil apelul lui Amon: “Chemați-l aici pe vechiul meu prieten Schindler, el o să garanteze pentru mine”.

Ceea ce i-a fost de cel mai mare folos lui Oskar când s-a aflat în fața anchetatorilor a fost faptul că avea prea puține legături de afaceri cu acest om. Deși, din când în când, îi dăduse lui Amon unele sfaturi în privința contactelor sale, nu fusese niciodată amestecat în vreo înțelegere, n-a câștigat niciun zlot din vânzarea rațiilor de la închisoare, practică obișnuită la Amon, ca și a inelelor de la atelierul de bijuterii, a costumelor de la atelierul de croitorie sau a mobilei de la secția de tapițerie. I-a fost poate de ajutor și faptul că minciunile lui îi dezarmau chiar și pe polițiști și, când spunea adevărul, era irezistibil de convingător. Nit lăsa niciodată impresia că ar fi recunoscător atunci când i se dădea crezare. De exemplu, când domnii de la Biroul V părău dispuși să ia în considerare supoziția că optzeci de mii de Reichsmarcks erau un „împrumut”, o sumă obținută prin constrângere, Oskar îi întrebă când avea să-i fie returnați banii, lui, Herr Direktor Schindler, omul de afaceri fără pată.

În al treilea rând, în favoarea lui Oskar a pledat faptul că afirmațiile sale au fost verificate și găsite adevărate. Primind un telefon din partea Biroului V, colonelul Erich Lange a subliniat importanța activității lui Schindler pentru desfășurarea războiului. Sussmuth, sunat la Tropau, a declarat că fabrica lui Oskar era implicată în producția unor arme secrete. Nu era, după cum vom vedea, o declarație neadevărată. Dar, spusă scurt și fără explicații suplimentare, căpăta o greutate disproporționată, căci Führer-ul promisese arme secrete.

Fraza în sine avea darul să-l protejeze pe Oskar. În fața unei sintagme ca „arme secrete”, orice proteste din partea cetățenilor din Zwittau nu mai contau.

Totuși, lui Oskar i se părea ceva în neregulă în perioada de detenție. În cea de-a patra zi, unul dintre anchetatorii săi îi făcu o vizită, nu ca să-i pună întrebări, ci ca să-l scuipe. Scuipatul se întinse pe reverul stâng al hainei; omul țipă-4a el, numindu-l „simpatizant al jidanilor” și „curvarul jidancelor”. Era o abatere de la strania legalitate în care se desfășuraseră până atunci interogatoriile, dar Oskar nu știa dacă toate acestea nu fuseseră premeditate și dacă nu reprezentau adevăratul motiv al arestării sale.

După o săptămână, Oskar trimise un mesaj – prin intermediul lui Hut și a Klonowskăi – *Oberführer*ului Scherner. Biroul V devenise atât de insistent, încât nu credea că mai putea să-l protejeze prea mult pe fostul șef-al poliției. Scherner abandonează vânătoarea insurgenților (în cursul căreia avea să-și găsească moartea) și sosi a doua zi în celula lui Oskar.

— Era un scandal ce făceau ăștia, spuse Scherner.

— Ce știi despre Amon? întrebă Oskar, așteptându-se ca Scherner să spună același lucru și despre el.

— A căpătat ceea ce merita, răspunse Scherner.

Se părea că toată lumea îl părisea pe Amon.

— Nu-ți face griji, zise Scherner înainte să plece; avem de gând să te scoatem de aici.

În dimineața celei de-a opta zile îi dădură drumul. Nu pierdu vremea și – pentru prima dată – nu pretinse un mijloc de transport. Îi fusese de ajuns că îl abandonaseră pe pavajul rece. Traversă Cracovia pe jos până la vechile clădiri ale fabricii sale din Zablocie. Se mai aflau acolo câțiva îngrijitori polonezi. De la biroul de la etaj sună la Brinnlitz și-i spuse Emiliei că era liber.

Moshe Bejski, un proiectant de la Brinnlitz, își amintește neliniștea, zvonurile și frământarea care domniseră câtă vreme lipsise Oskar. Dar Stern, Mauricâe Finder, Adam Garde și alții se consultaseră cu Emilie în privința alimentelor, a organizării muncii și a locurilor de dormit. Au fost primii care au descoperit că

Emilie nu mai reprezenta un simplu element de decor. Nu era o femeie fericită, iar suferința ei fusese adâncită de arestarea lui Oskar. Părea o cruzime a sortii că SS-ul s-a amestecat în relațiile dintre cei doi înainte ca legătura lor să se sudeze cum se cuvine. Era limpede pentru Stern și pentru ceilalți că femeia nu se afla acolo doar din datorie conjugală; mai exista și ceea ce se poate numi „convingere ideologică”. Pe peretele apartamentului atârna un tablou reprezentându-l pe Iisus cu pieptul deschis și inima în flăcări. Stern văzuse același desen în casele polonezilor catolici, dar în niciunul dintre apartamentele lui Oskar de la Cracovia nu existase așa ceva. Iisus cu inima dezgolită nu-ți oferea întotdeauna liniște atunci când îl vedeai în bucătăriile poloneze. Totuși în apartamentul Emiliei părea o făgăduială; una personală, anume pentru ea, Emilie.

Soțul ei se întoarse cu trenul la începutul lui noiembrie. Era nebărbierit și mirosea a închisoare. Rămase surprins când află că femeile se aflau încă la Auschwitz-Birkenau.

Pe planeta Auschwitz, femeile din grupul Schindler se mișcau la fel de prudente și încordate ca orice călător spațial. Rudolf Höss continua să fie comandantul. El era fondatorul, constructorul și geniul conducător. Cititorii romanului lui William Styron, „Alegerea Sofiei”, îl percep ca pe un fel de stăpân al Sofiei, un stăpân mult diferit față de cel care era Amon pentru Helen Hirsch, un bărbat mult mai detașat, cu un comportament mult mai normal. În 1920 ucisese un profesor din zona Ruhr care dăduse informații poliției despre un activist german și petrecuse o vreme în închisoare pentru acea crimă, dar la Auschwitz nu ucisese niciodată un deținut cu propria mână. Se considera mai degrabă un tehnician. Ca promotor al ciclonului B – granule de cianură care eliberau un gaz otrăvitor în contact cu aerul – era angajat într-un lung conflict personal și științific cu rivalul său, *Kriminalkommissar* Christian Wirth, capul școlii promotoare a monoxidului de carbon, care comanda lagărul Belzec. Aici s-a petrecut la un moment dat ceva îngrozitor; ofițerul chimist SS a fost martor al eșecului metodei aplicatele comisarul Wirth care a avut nevoie de trei ore pentru a lichida un grup de evrei înghesuiți în camere. Faptul că Höss susținea tehnologia concurentă este în parte atestat de continua dezvoltare a Auschwitzului și de declinul Belzecului.

În 1943, când Rudolf Höss a părăsit Auschwitz-ul pentru a face un salt ierarhic, devenind adjunctul șefului Secției D din Oranienburg, locul nu mai era un simplu lagăr, reprezenta chiar mai mult decât o dovadă de organizare miraculoasă. Era un fenomen. Universul moral nu se descompusese, fusese răsturnat; un fel de gaură neagră aflată sub presiunea întregii răutăți strânse pe pământ – un loc unde națiunile și istoria erau absorbite și se evaporau, far limbajul își schimbase înțelesul. Camerele de gazare subterane fuseseră

denumite „camere subterane pentru dezinfecție”, iar cele de deasupra „camere de baie” Oberscharführer-ul Moli, care avea ca sarcină înlocuirea cristalelor albastre în tavanele pivnițelor și în pereții băilor, obișnuia să le strige ajutoarelor sale „E-n regulă, hai să le dăm ceva de mestecat”

Höss se întorsese la Auschwitz în mai 1944 și conducea întregul lagăr în momentul în care „femeile lui Schindler” ocupau o baracă din Birkenau, foarte aproape de capriciosul Oberscharführer Moli. Potrivit legendei, Schindler s-a luptat chiar cu Höss pentru cele trei sute de femei ale sale. Fără îndoială că Oskar a purtat discuții telefonice și a încheiat tranzacții comerciale cu Höss, dar a trebuit de asemenea să se întâlnească cu Sturmbannführer-ul Fritz Hartjenstein, comandantul lagărului Auschwitz II, adică al lagărului Auschwitz-Birkenau și cu Untersturmführer-ul Franz Hössler, tânărul ce răspundea de cartierul femeilor, în marele oraș.

Se știe sigur că Oskar a trimis o tânără cu o valiză plină de băutură, șuncă și diamante, ca să aranjeze o înțelegere cu acești funcționari. Unii spun că Oskar a sosit în persoană, curând după vizita fetei, aducând cu el un asociat, un ofițer influent în SA (Sturmabteilung sau trupe de asalt), Standartenführer-ul Peltze, care, potrivit celor spuse de Oskar prietenilor săi, era agent britanic.

Alții pretind că Oskar s-a ținut departe de Auschwitz din considerente strategice și s-a dus la Oranienburg și la Inspectoratul pentru armament de la Berlin, încercând să exercite din direcția aceea unele presiuni asupra lui Höss și a camarazilor săi.

Povestea, așa cum o va prezenta Itzak Stern peste ani, într-un discurs public de la Tel Aviv, este următoarea: După eliberarea lui Oskar din închisoare, Stern s-a dus la el și, la insistențele unora dintre prietenii săi, l-a implorat să facă ceva decisiv pentru soarta femeilor prinse în capcană la Auschwitz. În timpul acestei întrevederi a intrat în încăperea una dintre secretarele lui Oskar— Itzak Stern nu menționează care dintre ele. Schindler a cântărit-o din priviri, apoi și-a ridicat un deget pe care purta un inel cu un diamant mare. A întrebat-o pe fată dacă i-ar plăcea să aibă bijuteria aceea – destul de valoroasă. Potrivit relatării lui Stern, fata a devenit foarte interesată. Stern afirmă că Schindler ar fi spus: „Ia lista femeilor, pune într-o valiză tot ce găsești mai bun în materie de mâncare și băutură în bucătăria mea, apoi du-te la Auschwitz. Știi că domnul comandant are o slăbiciune pentru femeile frumoase; dacă le scoți de acolo, primești diamantul ăsta, ba chiar mai mult”.

Este o scenă, un discurs demn de unele momente menționate în Vechiul Testament când, pentru binele tribului, invadatorului i se oferă o femeie. În aceeași măsură repezintă o scenă a Europei Centrale, cu diamantele sale strălucitoare și comerțul cu carne vie.

Potrivit relatării lui Itzak Stern, secretara a plecat. Cum după două zile nu s-a reîntors, Schindler în persoană – însoțit de modestul Peltze – s-a dus să rezolve problema.

Conform legendei Schindler, Oskar a trimis într-adevăr o prietenă de-a sa să se culce' cu comandantul – fie acesta Höss, Hartjenstein sau Hössler – și să lase pe pernă diamante; în timp ce unii, ca Itzak Stern, afirmă că a fost „una dintre secretarele sale”, alții menționează o tânără blondă din SS, una dintre ultimele prietene ale lui Oskar și membră a garnizoanei Brinnlitz. Dar, la data aceea, blonda ar fi trebuit să se găsească încă la Auschwitz, împreună cu *Schindlerfrauen*.

După Emilie Schindler, emisarul a fost o fată de douăzeci și doi sau douăzeci și trei de ani. Era de felul ei din Zwittau, iar tatăl ei – un vechi prieten al familiei Schindler. Fata se întorsese de curând din Rusia, unde lucrase ca secretară în administrația germană. Era o bună prietenă a Emiliei și se oferise voluntară pentru această treabă. E greu de crezut că Oskar ar fi cerut un sacrificiu sexual unei prietene de familie. Deși era un adevărat tâlhar în astfel de probleme, acest aspect al povestirii este evident o legendă. Nu cunoaștem felul tranzacțiilor încheiate de fată cu ofițerii de la Auschwitz; știm doar că a pătruns cu mult curaj pe tărâmul acela înspăimântător.

Mai târziu, Oskar va declara că, în timp ce discuta cu cârmuitorii megalopolisului Auschwitz, i se oferise vechea momeală. Femeile se aflau acolo deja de câteva săptămâni și nu mai valorau cine știe ce ca forță de muncă. De ce nu renunți? O să-ți dăm afte trei sute din turma fără număr! în 1942, un subofițer SS de la gara Prokocim îi sugerase aceeași idee. Nu vă atașați de niște nume, Herr Direktor!

La Auschwitz, că și la Prokocim, Oskar adoptă aceeași conduită:

— Aceștia sânt lucrători calificați, de neînlocuit în industria de armament. I-am pregătit eu însumi câțiva ani la rând, reprezintă niște oameni pregătiți pe care nu-i pot înlocui repede. Nu-i pot cere decât pe cei pe care-i cunosc, asta e.

— O clipă, îi spuse interlocutorul său, văd aici pe listă fiica de nouă ani a uneia care se numește Phila Rath, și mai văd o fată de unsprezece ani, fiica numitei Regina Horowitz; vrei să-mi spui că două fetițe, de nouă și unsprezece ani, sânt „lucrători calificați în industria de armament”?

— Lustruiesc proiectilele de 45 de milimetri, a răspuns Oskar. Au fost selecționate pentru degetele lor lungi, care pot ajunge în interiorul proiectilelor; niciun adult nu s-ar descurca la fel de bine.

O astfel de conversație în favoarea unei fete care era o prietenă de familie a avut loc, purtată fie de Oskar în persoană, fie prin telefon. Oskar transmitea vești

despre stadiul negocierilor cercului apropiat de deținuți, iar de la ei amănunțele treceau la ceilalți bărbați. Afirmatia lui, cum că avea nevoie de copii pentru ca interiorul proiectilelor să poată fi lustruit corect era o absurditate evidentă, dar o folosise cel puțin o dată.

O fetiță orfană, pe nume Anita Lampel, fusese chemată pe *Appeliplatz* la Plaszków, într-o noapte din '43 și-l găsisese acolo pe Oskar certându-se cu o femeie între două vârste, *Altste* a lagărului de femei. Supraveghetoarea spunea aproximativ ceea ce vor spune mai târziu la Auschwitz, Höss/Hössler. N-o să-mi spuneți că aveți nevoie de o fată de paisprezece ani la Emalia. Și nici că comandantul Goeth v-a permis să treceți pe lista pentru Emalia o fată de paisprezece ani (Supraveghetoarea era evident îngrijorată la gândul că, dacă lista cu deținuți pentru Emalia fusese „aranjată”, va trebui să dea socoteală.) în noaptea aceea din 1943, Anita Lampel ascultase nedumerită cum Oskar, un bărbat care nu-i văzuse niciodată mâinile, pretindea că o alesese pentru valoarea productivă a degetelor ei lungi și că Herr Kommandant își dăduse aprobarea.

Anita Lampel se afla și ea la Auschwitz acum, dar crescuse și nu mai avea nevoie de prefăcătoria cu degetele lungi, așa că această calitate a fost trecută în beneficiul fiicelor doamnelor Horowitz și Rath.

Omul cu care discutase Schindler avusese dreptate când afirmase că femeile își pierduseră aproape întreaga capacitate de muncă. În cursul inspecțiilor, tinere ca Mila Pfefferberg, Helen Hirsch și sora ei nu aveau cum să împiedice crampele provocate de dizenterie să le cocoșeze și să le îmbătrânească. Doamna Dresner își pierduse pofta de mâncare chiar și pentru acel surogat de supă. Danka nu putea lecuși cu niciun chip căldura neplăcută de la gâtul mamei ei. Asta însemna că în curând va deveni o „musulmană” Termenul făcea parte din jargonul lagărului; izvorât din amintirile unora despre filmele care prezentau foamea din țările de religie mahomedană, desemna un deținut care trecea granița ce separa flămânzii vii de cei ca-și-morți.

Clara Stemberg, abia trecută de treizeci de ani, a fost izolată de grupul Schindler, în ceea ce ar putea fi descris ca baraca musulmanilor. Aici, în fiecare dimineață, muribundele erau alinate în fața ușii și se făcea o selecție. Câteodată către tine se apleca Mangele. Din cele cinci sute de femei din grupul Clarei Stemberg, în câte o dimineață puteau fi scoase de acolo chiar și o sută, într-alta cincizeci. Îți înroșeai obrazii cu pământul Auschwitzului și încercai să stai dreaptă, dacă se putea. Iceneai în loc să tușești.

După o astfel de inspecție, Clara a simțit că nu mai are rezerve să aștepte riscul zilnic. Avea un soț și un fiu adolescent la Brinnlitz, dar acum păreau mai depărtați decât canalele de pe planeta Marte. Nu-și putea imagina Brinnlitz-ul sau pe ei acolo. Se clătina prin lagărul femeilor, căutând din ochi firele electrificate. Când ajunsese acolo, i se păruse că sunt la tot pasul; acum, când

avea nevoie de ele, nu le putea găsi. Fiecare colț de stradă o ducea în alt labirint de străzi, amestecând-o cu priveliștea identică a barăcilor mizerabile. Când zări o cunoștință de la Plaszów, o femeie din Cracovia ca și ea, Clara se opri în fața ei.

— Unde e gardul electrificat? o întrebă.

În mintea ei confuză, considera întrebarea rezonabilă și nu se îndoia că prietena ei, dacă ținea câtuși de puțin la ea, îi va arăta drumul corect către fire. Răspunsul pe care i-l dădu femeia părea la fel de illogic, dar avea un punct de vedere solid, un echilibru, un sâmbure pervers de sănătos.

— Nu te duce să mori pe gard, Clara, o îndemnă femeia. Dacă faci, n-ai să știi niciodată cum se vor termina toate astea.

A fost întotdeauna cel mai convingător răspuns ce se poate da cuiva care intenționează să se sinucidă. Omoară-te, și n-ai să știi niciodată cum se vor sfârși toate. Clara nu era câtuși de puțin interesată să vadă cum vor evolua lucrurile, dar, într-un anumit fel, răspunsul era potrivit. S-a răsucit pe călcâie. Când a ajuns înapoi la baraca ei, s-a simțit mult mai tulburată decât în momentul în care plecase să caute gardul. Prietena din Cracovia, prin răspunsul ei, îi alungase gândul sinuciderii.

La Brinnlitz se întâmplase ceva îngrozitor: Oskar, moravianul rătăcitor, era plecat. Făcea negoț cu vase de bucătărie și diamante, băutură și țigări, în toate provinciile. O parte dintre acestea erau elemente cruciale. Biberstein vorbește despre medicamente și instrumente medicale aduse în *Krankenstube* la Brinnlitz. Niciunul nu făcea parte dintre produsele obișnuite. Oskar le obținuse, probabil, din depozitele Wehrmachtului sau din marile spitalele din Brno.

Oricare o fi fost cauza absenței lui, era plecat când a sosit inspectorul de la Gross-Rosen și a intrat în ateliere însoțit de Jozef Liepold, noul comandant, întotdeauna bucuros să găsească un motiv pentru a pătrunde în fabrică. Ordinele cu care venise inspectorul de la Oranienburg cereau ca lagărul să fie golit de copii, pe care avea să-i folosească doctorul Mangele la experiențele de la Auschwitz. Olek Rosner și micul său văr, Richard Horowitz, care credeau că acolo nu aveau nevoie de ascunzători, au fost zăriți alergând în jurul anexei, fugărindu-se pe scări, jucându-se printre mașinile de țesut dezafectate. Tot astfel și fiul doctorului Leon Gross, care descoperise și tratase diabetul lui Amon, îl ajutase pe doctorul Blancke în „Acțiunea Sănătatea” și mai avea și alte crime pe conștiință. Inspectorul remarcă faptul că aceștia nu păreau niște lucrători indispensabili pentru industria de muniții. Liepold, scund, brunet și nu atât de nebun ca Amon, era totuși un ofițer SS hotărât și nu s-a ostenit să ia apărarea micilor neastâmpărați.

Mai târziu, în cursul inspecției, a fost descoperit fiul de nouă ani al lui Roman Ginter. Acesta îl cunoștea pe Oskar de la înființarea ghetoului și aprovizionase atelierele de la Plaszów cu deșeuri metalice de la Deutsche Email Fabrik. Dar Untersturmführer-ul Liepold și inspectorul nu țineau cont de niciun fel de relații. Băiatul lui Ginter a fost trimis sub pază la poartă, împreună cu ceilalți copii. Băiatul lui Francis Spira, de zece ani și jumătate, dar înalt, drept care fusese trecut în registre la categoria de paisprezece ani, lucra în ziua aceea în vârful unei scări înalte, ștergând ferestrele de la etaj, astfel că a scăpat de raid.

Ordinele cereau să fie ridicați și părinții copiilor, probabil pentru a se preîntâmpina riscul ca părinții să opună o rezistență nebunească în interiorul sublagărului. Prin urmare, Rosner, violonistul, Horowitz și Ginter au fost arestați. Leon Gross alergă de la infirmerie ca să negocieze cu SS-istul. A fost alungat. A făcut eforturi ca să demonstreze inspectorului de la Gross-Rosen că avea de-a face cu o categorie diferită de deținuți, deosebiți de ceilalți, responsabili susținători ai sistemului. Efortul n-a valorat doi bani. Misiunea de a-i escorta pe copii la Auschwitz i-a fost incredințată unui *Unterscharführer* înarmat cu un pistol mitralieră.

Grupul de tați și fii a călătorit de la Zwitau până la Katowice, în Silezia Superioară, cu trenuri obișnuite de pasageri. Henry Rosner se aștepta ca ceilalți pasageri să se dovedească ostili. În loc de asta, o femeie a trecut printre rândurile de bănci cu o atitudine sfidătoare și le-a dat lui Olek și celorlalți câte o felie de pâine și un măr, privindu-l tot timpul pe sergent în ochi, pentru a-l provoca să reacționeze într-un fel; însă *Unterscharführer*-ul a încuviințat dând politicos din cap. Mai târziu, când trenul s-a oprit la Usti, a lăsat deținuții sub paza ajutorului său și s-a dus în cafeneaua gării, aducând biscuiți și cafea – pentru care a plătit din banii lui. El, Rosner și Horowitz au stat de vorbă (Regina, soția lui Horowitz, era sora lui Rosner). Pe măsură ce discutau cu *Unterscharführer*-ul aveau impresia că nu aparține aceleiași forțe de poliție din care făceau parte Amon, Hujar, John și toți ceilalți. Vă duc la Auschwitz, spuse, după care trebuie să iau niște femei și să le aduc înapoi la Brinnlitz.

Ironia soartei a făcut astfel ca primii bărbați de la Brinnlitz care au descoperit că femeile lor vor scăpa de la Auschwitz să fie Rosner și Horowitz, porniți, la rândul lor, pe același drum, dar în sens invers.

Erau nebuni de bucurie. Le-au spus copiilor: „Acest domn de treabă o să le aducă pe mamele voastre la Brinnlitz” Rosner îl întrebă pe sergent dacă ar fi dispus să-i dea o scrisoare lui Manei, iar Horowitz l-a rugat să-i îngăduie să-i scrie Reginei. Cele două scrisori au fost scrise pe o bucată de hârtie oferită de sergent, aceeași hârtie pe care omul o folosea pentru corespondența cu propria-i soție. În scrisoarea lui, Rosner a stabilit să se întâlnească cu Manei la o adresă din Podgorze, dacă aveau să supraviețuiască amândoi.

Când au terminat de scris, SS-istul a pus scrisorile în buzunarul vestonului. “Unde ai fost toți anii ăștia? se întrebă în sinea lui Rosner. Ai început și tu ca un mâncător de flăcări, ai aplaudat când zeii de pe podium strigau: «Evreii sânt cauza nenorocirii noastre?»”

În cursul călătoriei, Olek și-a pus fruntea pe brațul lui Henry și a început să plângă. La început nu a vrut să spună de ce. Când, în cele din urmă, a vorbit, a spus că îi părea rău că trebuie să-și ducă tatăl la Auschwitz. „Să mori din cauza mea”, a spus. Henry ar fi putut să-l liniștească spunându-i minciuni, dar n-ar fi folosit. Toți copiii aflaseră despre camerele de gazare; se închideau în ei când încercai să-i păcălești.

Unterscharführer-ul se aplecă spre ei. Desigur că nu-i auzise, dar avea lacrimi în ochi. Olek păru uimit la vederea lor, așa cum alți copii se pot minuna când văd un animal mergând pe bicicletă la circ. Îl privi neîncrezător. Cu adevărat uimitor era că păreau să fie lacrimile unui om asemenea lor, lacrimile unui deținut.

— Știu ce-o să se întâmple, spuse sergentul. Am pierdut războiul. O să te alegi cu un tatuaj, dar ai să supraviețuiești.

Henry avea impresia că omul făcea promisiuni, nu atât copilului, cât lui însuși, înarmându-se cu o garanție care, poate peste cinci ani, când își va reaminti această călătorie, l-ar putea ajuta să-și liniștească conștiința.

În după-amiaza zilei în care căutase să ajungă la gardul electrificat, Clara Stemberg auzi pe cineva strigând niște nume și râsete de femei din direcția barăcilor unde se aflau „femeile lui Schindler”. Se târî din baraca ei și le văzu aliniate lângă unul dintre gardurile interioare ale lagărului femeilor. O parte dintre ele erau îmbrăcate doar în bluze și fuste lungi, schelete de femei fără șansă, dar pălăvrăgeau ca niște fete tinere. Chiar și SS-ista blondă părea încântată că, o dată cu ele, va fi și ea eliberată de la Auschwitz. *Schindlergruppe*, strigă ea, vă duceți la saună și apoi la trenuri. Părea să înțeleagă semnificația neobișnuită a evenimentului.

Femeile condamnate din barăcile înconjurătoare priveau cu ochi goi, prin gardul de sârmă, la fetele vesele. Atrăgeau atenția, pentru că, dintr-o dată, deveniseră atât de diferite de toate celelalte. Nu însemna nimic. Desigur, era un eveniment ieșit din comun, dar nu avea nicio influență asupra vieții majorității celor de acolo, nu avea cum să răstoarne cursul lucrurilor sau să risipească fumul din aer.

Dar pentru Clara Stemberg, priveliștea era intolerabilă. La fel ca și pentru bătrână doamnă Krumholz, pe jumătate moartă, repartizată în baraca femeilor în vârstă. Doamna Krumholz începu să vorbească cu supraveghetora olandeză de la ușa barăcii. Mă duc la ele, spuse. Olandeza revărsă asupra ei o ploaie de

argumente. Până la urmă o să mori în vagoanele de vite. Pe lângă asta, va trebui să explic de ce nu ești aici. Poți să le spui, zise doamna Krumholz, că sânt pe lista femeilor lui Schindler. Totul e stabilit. Registrele se potrivesc, nu există nicio îndoială în privința asta.

S-au certat vreo cinci minute și, în timpul discuției, au vorbit despre familiile lor, despre originea fiecăreia dintre ele, căutând poate un punct vulnerabil în afara logicii stricte a disputei. Ieși la iveală că numele olandezei era tot Krumholz. Cele două începură să analizeze originea familiilor.

— Cred că soțul meu este în Sachsenhausen, spuse olandeza.

Doamna Krumholz din Cracovia spuse:

— Soțul și fiul meu cel mare au ajuns undeva, cred că la Mauthausen. Eu ar trebui să fiu în lagărul Schindler, din Moravia. Femeile alea de după gard, acolo se duc.

— Nu se duc nicăieri, spuse doamna Krumholz din Olanda. Crede-mă, nimeni nu se duce nicăieri, decât într-o singură direcție.

Doamna Krumholz din Cracovia insistă:

— Ele sânt convinse că se duc undeva. Te rog!

Chiar dacă femeile de pe lista lui Schindler ar fi fost înșelate, doamna Krumholz din Cracovia dorea să împărtășească aceeași dezamăgire. Olandeza înțelese aceasta și până la urmă deschise ușa barăcii. Fie ce-o fi!

Între doamna Krumholz, doamna Stemberg și restul femeilor Schindler se afla acum un gard. Nu era un gard electrificat ca acela care înconjura lagărul. Totuși, fusese construit după regulile Secției D, din cel puțin optsprezece șiruri de sârmă ghimpată. Șirurile erau mai apropiate la partea superioară a gardului; pe măsură ce coborau, erau întinse câte două, în perechi paralele, la o depărtare de aproape cincisprezece centimetri. Dar între fiecare astfel de pereche exista o distanță ceva mai puțin de treizeci de centimetri. În ziua aceea, după mărturiile unor martori oculari și ale acestor doamne, atât doamna Krumholz, cât și doamna Stemberg au reușit să-și croiască drum printre sârmele ghimpate ca să se alăture femeilor lui Schindler, chiar dacă acestea se bucurau de o salvare iluzorie. Strecurându-se prin spațiul de cel mult treisprezece centimetri, depărtând sârmele, sfâșiindu-și hainele și carnea în ghimpții lor, reușiră să se amestece cu membrii grupului Schindler. Nimeni nu le opri, pentru că nimeni nu-și imaginase că ar fi posibil așa ceva. Pentru celelalte femei de la Auschwitz era, în orice caz, un exemplu irelevant, căci depășirea unui gard nu te ducea decât la altul, apoi la altul și tot așa, până la înalta tensiune a celui care înconjura lagărul. Dar pentru Stemberg și Krumholz acesta era singurul gard. Hainele cu care

veniseră din ghetou și pe care le reparaseră la nesfârșit în noroiosul Plaszów atârnau acum fâșii pe sârmă. Goale și pline de dăre de sânge, intrară alergând în rândurile femeilor lui Schindler.

Doamna Rachelu Korn, condamnată să zacă în baraca spitalului la vârsta de patruzeci și patru de ani, fusese trasă afară pe fereastră de fiica ei, care acum o sprijinea ca să se poată ține pe picioare. Pentru ea, ca și pentru celelalte două, aceasta era ca o zi de naștere. Toată lumea din coloană părea să le felicite.

La spălătorie, femeile Schindler au fost bărbierite. Niște letoniene le râseră în cap o cărare n umilii „cărarea păduchilor” și le bărbieriră la subțiori și în zona pubiană. După duș au fost încolonate, goale, și duse până la un depozit unde au primit hainele celor morți. Când s-au văzut bărbierite, înveșmântate cu îmbrăcămintea aceea desperecheată, au izbucnit în râs – un râs tineresc. Aspectul micuței Mila Pfefferberg, ajunsă acum la treizeci și cinci de kilograme, pierdută în îmbrăcămintea făcută pentru o persoană mult mai vânjoasă și mai împlinită, le-a făcut să se prăpădească de râs. Pe jumătate moarte și îmbrăcate în zdrențe marcate cu numere aplicate cu vopsea, se zbenguiau, se strâmbau, se fâțâiau de colo-colo chicotind ca niște școlărițe.

— Ce-o să facă Schindler cu toate babele astea? auzi Clara Stemberg o SS-istă întrebându-și colega.

— Îl privește, răspuse aceasta. Poate are de gând să deschidă un azil de bătrâni.

Indiferent ce te așteptai să găsești la capătul drumului, era întotdeauna îngrozitor să te urci în tren. Chiar și pe vreme friguroasă, aveai o senzație de sufocare care se amplifica o dată cu lăsarea întunericului. Intrând într-un vagon, copiii se înghesuiau întotdeauna către cea mai mică rază de lumină. În dimineața aceea, Nusia Horowitz făcu și ea același lucru, lipindu-se de un colț de unde se desfăcuse o scândură. Prin crăpătură se vedea peste liniile de cale ferată, până în lagărul bărbaților. Acolo observă un grup de copii privind către tren și făcând semne cu mâinile. Gesturile lor erau ciudat de insistente. Unul dintre ei semăna straniu de mult cu fratele ei de șase ani, care se afla în siguranță la Schindler, iar băiatul de lângă el era o copie fidelă a vărului lor, Olek Rosner. Apoi, evident, înțelese. *Era Richard, era Olek.*

Se întoarse și o trase pe mama ei de fustă. Privind prin crăpătură, Regina trecu, la rândul ei, prin aceleași etape ale identificării și începu să se vaite. Ușa vagonului fusese închisă, erau înghesuite toate una într-alta, într-un întuneric aproape total și fiecare gest, fiecare abur de speranță sau panică devenea contagios. Toată lumea începu să se vaite. Manei Rosner, strâns lipită de cumnata ei, se strecură până la deschizătură, privi afară, își văzu fiul fluturând din mână și începu să plângă.

Ușa se deschise din nou și un subofițer mătăhălos întrebă cu o voce nepăsătoare de ce fac zgomot. Nimeni nu avea motiv să iasă în față, dar Manei și Regina își făcură loc cu coatele prin mulțime și se prezentară înaintea omului.

— Copilul meu este acolo, spuseră amândouă.

— Băiatul meu, spuse Manei. Vreau să vadă că mai trăiesc.

Le ordonă să coboare pe terasament. Când ajunseră jos, începură să se întrebe dacă nu cumva avusese alt scop.

— Numele tău? o întrebă pe Regina.

Ea și-l spuse și îl văzu căutând ceva la spate, sub centură. Se aștepta ca în mâna lui să apară un pistol. Ținea în schimb o scrisoare pentru ea – de la soțul ei. Avea o scrisoare similară de la Henri Rosner. Le făcu un scurt rezumat al călătoriei pe care o făcuse de la Brinnlitz. Manei sugeră că le-ar putea lăsa sub vagon, între linii, ca pentru a urina. Câteodată, dacă trenurile întârziu prea mult, așa ceva era permis. Omul acceptă.

Imediat ce ajunse sub vagon, Manei fluieră într-un anume fel, cunoscut familiei Rosner; se mai folosiseră de sistemul ăsta la Plaszów, ca să-i conducă pe Henry și pe Olek până la ea. Olek auzi și începu să fluture mâinile. Îl apucă pe Richard de cap și îi întoarse fața spre ele, încercând să străbată cu privirea printre roțile vagoanelor.

După ce fluturară o vreme din mâini, Olek își lăsă brațul în jos și-și ridică mânăca, arătându-le un tatuaj ca un semn de varice întins pe carnea "bicepsului. Și desigur femeile fluturară și ele din mâini, dădură din cap, aplaudară, iar micul Richard își prezentă și el brațul tatuat, ca să-și primească porția de aplauze. Uite, păreau să spună copiii cu mânecele lor suflecate, suntem asigurați.

Dar stând între roți, femeile fură cuprinse de neliniște. Ce li s-o fi întâmplat? se întrebau una pe cealaltă. Pentru numele lui Dumnezeu, ce caută aici? înțeleseseră imediat că scrisorile puteau conține o explicație completă. Le desfăcură înfrigurate și le citiră, apoi le puseră deoparte și continuară să fluture mâinile.

Apoi Olek își deschise palma și le arătă acolo câțiva cartofi cât niște alice.

— Uite! strigi el, și Manei îl auzi limpede. Nu vă îngrijorați, n-o să flămânzesc.

— Unde e tata? strigă Manei.

— La lucru. O să se-ntoarcă acum de la lucru. Am păstrat cartofii ăștia pentru el.

— O, Doamne, murmură Manei către cumnata ei. Cartofii aceia nu însemnau nimic. Micul Richard recunoscu fără ocolișuri.

— Mamușca, mamușca, mamușca, strigă, mi-e tare foame!

Dar și el ținea în mână câțiva cartofi minusculi. Îi păstrase pentru Dolek, spuse. Dolek și Rosner violonistul lucrau la cariera de piatră.

Henry Rosner sosi primul. Se apropie și el de gardul de sârmă, cu brațul stâng dezgolit și ridicat.

— Tatuajul! strigă triumfător.

Se vedea, chiar de departe, că tremură de frig, deși tot obrazul îi era acoperit de sudoare. La Plaszków nu dusesse o viață ușoară, dar putuse să doarmă în atelierul de vopsitorie ori de câte ori interpreta Lehar la vilă. Aici, fanfara acompania câte-odată șirurile ce mășăluiau către baie, dar nu cânta genul de muzică cu care era obișnuit Rosner.

Când apăru și Dolek, Richard îl aduse la gard. Zări chipurile drăguțe și supte printre roțile trenului. El și Henry se înpăimântară că femeile ar putea cere să rămână pe loc. Nu puteau sta cu copiii lor în lagărul bărbaților. Ideea reîntregirii familiei acolo era iluzorie, dar bărbații de lângă gardul de sârmă ghimpată al lagărului Birkenau se temeau că femeile vor alege moartea pentru asta. Prin urmare, Dolek și Henry se străduiră să vorbească vesel, ca în vreme de pace, când hotărâu să ia vara copiii cu ei la Marea Baltică pentru ca fetele să se poată duce singure la Karisbad.

— Ai grijă de Nusia, repeta întruna Dolek, parcă pentru a-i aminti soției sale că mai avea un copil în vagonul de deasupra capului ei.

În cele din urmă, în lagărul bărbaților sună o sirenă salvatoare. Trebuia ca bărbații și copiii să plece de lângă gard. Manei și Regina se cățărară cu greu înapoi în tren și ușa fu încuiată. Viața nu le mai putea oferi niciun fel de surprize.

În după-amiaza aceea, după plecarea trenului urmară speculațiile obișnuite. Mila Pfefferberg se gândea că, dacă nu se îndreptau spre fabrica lui Schindler, jumătate din femeile înghesuite în vagoane n-aveau nicio șansă să mai trăiască încă o săptămână. Despre ea însăși credea că nu va mai rezista decât. Câteva zile. Lusie avea scarlatină. Pe doamna Dresner o îngrijea Danka, dar, fiind slăbită de dizenterie, nu părea să mai reziste mult.

Dar din vagonul Nusiei Horowitz, femeile văzură munții și brazii prin crăpătura dintre reînduri. O parte dintre ele urcaseră acești munți în copilărie, și priveliștea înălțimilor cunoscute, chiar dacă abia o întrezăreau de pe podeaua vagoanelor cumplit mirositoare, le oferea o ciudată senzație de sărbătoare. Le înghiontiră pe fetele care stăteau nemișcate în mizeria de pe podea.

— Suntem aproape.

Aproape de ce? O altă destinație înșelătoare le-ar fi terminat – fizic și moral – pe toate.

În zorii reci ai celei de-a doua zi, li se ordonă să coboare. Undeva, în ceață, auzeau pufăind locomotiva. Mustăți de gheață murdară atârnav de muchiile vagoanelor, în vreme ce aerul tăia respirația. Dar nu se compara cu aerul greu, acru, de la Auschwitz; acesta împrăștia o aromă rustică, nedefinită. Mărșăluiră tușind întruna, Cu picioarele amortite în saboți. Curând zăriră în fața lor o poartă mare și, dincolo de ea, o clădire masivă de cărămidă, din care se înălțau coșuri. Silueta neagră, bidimensională, părea o copie a celor lăsate în urmă, la Auschwitz. Un grup de SS-iști aștepta lângă poartă, bătând din palme ca să se încălzească. Grupul de la poartă, coșurile – toate păreau să facă parte dintr-un nebusc perpetuum mobile. O fată de lângă Mila Pfefferberg începu să plângă.

— Ne-a adus atâta cale ca să ne scoată pe coș.

— Nu, spuse Mila, nu și-ar fi pierdut vremea cu asta, ar fi putut s-o facă la Auschwitz.

Optimismul ei era croit după calapodul Lusiei: nu putea spune de unde i se trage. Pe măsură ce se apropiau de poartă, deveniră conștiente de prezența domnului Schindler în mijlocul SS-iștilor. Înțeleseră că este vorba de el mai întâi după masivitatea și înălțimea siluetei. Apoi putură să-i deslușească trăsăturile sub pălăria tiroleză, pe care o purtase atât de mult în ultima vreme, ca să-și sărbătorească întoarcerea în munții natali. Alături de el stătea un ofițer scund, brunet. Era comandantul de la Brinnlitz, Untersturmführer-ul Liepold. Oskar descoperise deja – iar femeile aveau să afle mai târziu – că Liepold, spre deosebire de bărbații între două vârste din garnizoana sa, nu-și pierduse încă încrederea în sintagma numită „soluția finală” Totuși, deși acolo Liepold era respectatul adjunct al Sturmbannführerului Hassenbroeck și încarnarea legii, Oskar a fost cel care a pășit înainte când coloana de femei se opri. Îl priviră cu ochi mari. O apariție în ceață. Doar o parte dintre ele zâmbeau. Mila, ca și celelalte fete din coloana acelei dimineți, își amintește de valul de profundă recunoștință căreia nu putuse să-i dea glas. Ani mai târziu, una dintre femeile aflate în coloană, rememorând întâmplările din dimineața aceea, va încerca să explice asta în fața unei echipe germane de televiziune.

— Pentru noi era tatăl, mama, era singura noastră speranță. Nu ne-a părăsit niciodată.

Apoi Oskar a început să vorbească. Rosti încă unul din acele incredibile discursuri ale sale, plin de promisiuni ametoare.

— Știam că veniți, spuse. Ne-au sunat de la Zwittau. Când veți intra în clădire, o să găsiți supă și pâine.

Apoi, zâmbitor și cu o siguranță pontificală, adăugă:

— Nu mai trebuie să vă faceți niciun fel de griji, acum sunteți cu mine.

Era genul de discurs împotriva căruia Untersturmführer-ul nu avea nicio putere. Deși era furios, Oskar nu-l băgă în seamă. Și în timp ce Herr Direktor intră în curte cu prizonierele, Liepold nu fu în stare să facă nimic ca să distrugă siguranța aceea.

Bărbații din lagăr știau asta. Se aflau pe balconul dormitorului lor, privind în jos, în curte. Stemberg și fiul său o' căutau din ochi pe doamna Clara Stemberg; Feigenbaum senior și tânărul Lutek pe Nocha Feigenbaum și delicata lor fiică și soră. Juda Dresner și fiul său Janek, bătrânul domn Jereth, rabinul Levartov, Ginter, Garde, chiar și Marcel Goldberg, toți își lungeau gâturile încercând să-și zărească femeile. Mundek Korn nu-și căuta numai mama și sora, dar și pe optimista Lusia, de care începuse să se apropie. Bau căzu într-o melancolie care nu-l va mai părăsi niciodată pe deplin, înțelegea desigur, pentru prima dată, că mama și soția sa nu vor mai sosi la Brinnlitz. Dar Wulkan bijutierul, văzând-o pe Chaja Wulkan, dedesubt, în curtea fabricii, înțelese uimit abia atunci, că existau într-adevăr persoane care puteau interveni și obține o salvare miraculoasă.

Pfefferberg flutură spre Mila pachetul pe care-l păstra pentru sosirea ei: o bucată de lână furată dintr-una din cutiile părăsite de Hoffman și un ac de oțel pe care-l confecționase în atelier. Fiul de zece ani al lui Frances Spira privea și el de la balcon. Își înfipsese pumnul în gură ca să nu strige, căci în curte erau prea mulți SS-iști.

În hainele lor zdrențuite, primite la Auschwitz, femeile pășeau clătinându-se pe pietrele curții. Aveau părul tuns. O parte dintre ele erau prea bolnave, prea slăbite ca să poată fi recunoscute cu ușurință. Totuși era o întâlnire miraculoasă. Nimeni nu va mai fi surprins când mai târziu se va afla că o astfel de situație nu se repetase nicăieri în Europa ocupată, că nu existase și nici nu avea să existe o altă salvare de la Auschwitz, ca aceasta.

Femeile au fost conduse apoi în dormitorul lor separat. Pe podea erau așternute paie – nu aveau încă paturi. Dintr-un uriaș cazan fabricat la DEF, o S S-istă le servise supă despre care le» vorbise Oskar la poartă. Era foarte groasă. Pluteau în ea o mulțime de bucăți hrănitoare. Pentru ele, aroma ei reprezenta dovada concretă a celorlalte promisiuni incredibile. „Nu mai aveți de ce vă teme”

Dar nu-și puteau atinge bărbații. Dormitoarele femeilor intrară pentru o vreme în carantină. Chiar și Oskar, în urma discuțiilor cu grupul său de medici, era îngrijorat la gândul bolilor pe care le-ar fi putut aduce cu ele de la Auschwitz.

Existau totuși trei puncte de legătură între bărbați și femei. Unul era o cărămidă șubredă deasupra patului tânărului Moshe Bejski. Bărbații vor petrece multe

dintre nopțile următoare îngenuncheați pe salteaua lui Bejski, transmițând mesaje prin spărtura din perete. În fabrică exista o mică aerisire ce dădea în latrina femeilor. Pfefferberg depozitase acolo niște lăzi, încropind un fel de postament pe care se putea urca un om pentru a striga mesaje. În sfârșit, dis-de-diminează și seara târziu, se înghesuiau toți la bariera de sârmă ridicată între balconul bărbaților și cel al femeilor. Familia Jereth se întâlnește acolo —bătrânul domn Jereth, din al cărui lemn fuseseră construite primele barăci de la Emalia; soția sa, care avusese nevoie de o ascunzătoare ca să scape de *acțiunile* din ghetou. Deținuții obișnuiau să glumească pe seama discuțiilor dintre domnul și doamna Jereth.

— Ai avut scaun astăzi, dragă? o întreba foarte serios domnul Jereth, pe soția abia întoarsă din barăcile bătute de dizenterie de la Birkenau.

În principiu, nimeni nu dorea să fie dus la infirmerie. La Plaszów era un loc primejdios, unde ți se aplica tratamentul final cu benzină al lui Blancke. Chiar și acolo, la Brinnlitz, exista întotdeauna riscul unei inspecții inopinate, de felul celeia care se soldase cu ridicarea copiilor. După rapoartele de la Oranienburg, o infirmerie a unui lagăr de muncă nu trebuia să adăpostească pacienți cu afecțiuni serioase. Nu era gândită ca o casă de sănătate, ci ca să ofere primul ajutor în caz de accidente. Dar, fie că voiau, fie că nu, infirmeria de la Brinnlitz era plină de femei. Se afla acolo adolescenta Janka Feigenbaum, care suferea de cancer osos și avea să moară oricum, chiar și în cel mai bun spital. Ajunsese până la urmă în cel mai potrivit loc din lume. Doamna Dresner a fost și ea dusă acolo, cu alte câteva duzini de femei care nu puteau să mănânce sau să asimileze hrana. Ca și optimista Lusie, două fete sufereau de scarlatină. Nu puteau să fie ținute la infirmerie, astfel că li s-au așternut paturi în pivniță, unde au bolit înconjurate de căldura boilerelor. Chiar și în Ceața febrei, Lusie era conștientă de extraordinara căldură a acelei celule din pivniță.

Tăcută ca o călugăriță, Emilie se ocupa de infirmerie. Cei care se simțeau bine la Brinnlitz, care erau sănătoși, bărbații care demontau mașinile Hoffman și le așezau într-un depozit aflat mai jos pe drum, abia o băgau în seamă. Unul dintre ei va spune mai târziu că era doar o nevestă tăcută și supusă. Cei care n-aveau probleme cu sănătatea au fost subjugăți de spectaculosul Oskar, de imensa lui scamatorie numită Brinnlitz. Chiar și femeile care se mai puteau ține pe picioare erau cucerite de măreția magică a omnipotentului Oskar.

De exemplu, Manei Rosner. Ceva mai târziu, Oskar va veni la strungul unde lucra ea în schimbul de noapte și-i va înmâna vioara lui Henry. Nu se știe cum, în timpul unei călătorii la Gross-Rossen, ca să-l viziteze pe Hassebroeck își găsisse vreme să intre în depozitul de acolo, unde descoperise vioara, îl costase o sută de mărci ca s-o recupereze. Îi întinse tinerei femei vioara și îi zâmbi într-un fel care părea să-i promită reîntoarcerea, târzie dar miraculoasă, a violonistului plecat împreună cu vioara.

— Același instrument, murmură, dar pentru moment, un alt cântec.

Lui Manei îi era greu să-l asocieze pe impunătorul Oskar cu tăcuta lui soție. Dar muribunzilor, Emilie li se părea mult mai vizibilă. Le-a dat semolină⁸, pe care-o obținuse Dumnezeu știe de unde, pregătită în propria-i bucătărie și dusă personal până la *Krankenstube*. După părerea doctorului Alexander Biberstein, doamna Dresner era pe moarte. Emilie i-a dat semolină cu lingurița timp de șapte zile la rând, și dizenteria a cedat. Cazul doamnei Dresner pare să adeverească afirmația Milei Pfefferberg potrivit căreia, dacă Oskar n-ar fi reușit să le salveze de la Birkenau, cea mai mare parte dintre ele nu ar fi trăit mai mult de o săptămână.

Emilie a îngrijit-o cu devotament pe Janka Feigenbaum, în vârstă de nouăsprezece ani. Lutek, fratele ei care muncea în fabrică, o observa câteodată pe Emilie ieșind din apartamentul ei de la parter cu o cană de supă, pregătită în propria bucătărie, pentru muribunda Janka.

— Era dominată de Oskar, va spune mai târziu Lutek. Toți eram. Totuși, avea personalitate.

Când lui Lutek i s-au spart ochelarii, ea a aranjat să-i fie reparați. Rețeta zăcea în cine știe ce cabinet medical din Cracovia. Era acolo dinainte de înființarea ghetoului. Emilie a aranjat în așa fel lucrurile să facă rost de rețetă cineva care pleca la Cracovia și să aducă înapoi ochelarii comandați. Tânărul Lutek considera asta mai mult decât un gest obișnuit de bunăvoință, în special în condițiile unui sistem care aprecia propria miopie și care intenționa să-i priveze de ochelari pe toți evreii din Europa.

Există multe povești despre felul în care Oskar a făcut rost de ochelari pentru diferiți deținuți. Ne putem întreba dacă o parte din inițiativele Emiliei în această direcție nu au fost absorbite de legenda lui Oskar, așa cum faptele unor eroi mai puțin importanți se găsesc reunite în imaginea regelui Arthur sau a lui Robin Hood.

CAPITOLUL 34

Doctorii de la *Krankenstube* se numeau Hilfstein, Handler, Lewkowicz și Biberstein. Toți erau îngrijorați de posibilitatea izbucnirii unei epidemii de tifos, căci tifosul nu reprezenta numai un pericol pentru sănătate, ci, prin decret, motiva decizia autorităților de a închide lagărul, a-i urca pe cei bolnavi înapoi în vagoanele pentru vite și a-i expedia la Birkenau, să moară acolo, în barăcile pe care scria „*Achtung Typhus!*”. În cursul uneia dintre vizitele de dimineață la infirmerie, la aproape o săptămână după sosirea femeilor, Biberstein îi spuse lui Oskar că, printre femei apăruseră încă două cazuri suspecte. Acestea acuzau

⁸ Semolina – Griș, din italiană (cuvântul *semola* înseamnă tărate)

dureri de cap, febră, amețeli, dureri în tot corpul. Biberstein aștepta ca simptomele specifice tifosului să apară în câteva zile. Trebuiau să le izoleze pe cele două femei într-o încăpere specială.

Nu era nevoie ca Biberstein să-i țină lui Oskar cine știe ce lecții despre tifos. Tifosul se transmitea prin ciupitura păduchilor. Deținuții erau infestați cu o populație incontrollabilă de păduchi. Boala avea nevoie probabil de două săptămâni pentru a se incuba. Poate că atingea chiar atunci o duzină sau o sută de deținuți. Chiar și după instalarea noilor paturi, oamenii încă stăteau prea aproape unul de celălalt. Amanții făceau schimb de păduchi când se întâlneau, pe fugă și pe ascuns, în cine știe ce colț ferit al fabricii. Păduchii purtători de tifos migrau intens. Se părea că energia lor o va depăși pe cea a lui Oskar.

Astfel că ordinul lui Oskar de a se construi la etaj o încăpere de despăduchere, dușuri, o spălătorie pentru fierberea hainelor și o cameră de dezinfecție, n-a fost o măsură administrativă întâmplătoare. Grupul de dezinfecție urma să funcționeze cu abur fierbinte, pompat acolo din pivniță. Sudorii urmau să lucreze în schimburi prelungite la acest proiect. Au făcut-o cu tragere de inimă, pentru că întreaga activitate a industriei secrete de la Brinnlitz se desfășura sub semnul entuziasmului. Industria oficială putea fi simbolizată de mașinile Hilo care se înălțau pe podeaua de ciment proaspăt turnat. Așa cum avea să observe mai târziu Moshe Bejski, era în interesul deținuților și al lui Oskar ca aceste mașini să fie instalate corect, pentru că ofereau lagărului o fațadă convingătoare. Dar cea care conta era activitatea nelegalizată de la Brinnlitz. Femeile croșetau îmbrăcăminte din lână furată din sacii abandonati de Hoffman. Se opreau și se prefăceau că lucrează la mașini doar când trecea prin fabrică, în drum către biroul domnului director, vreun ofițer sau subofițer SS, sau când ieșeau din birourile lor Fuchs și Schoenbrun, nepriștiti ingineri germani (“nu se ridicau la nivelul inginerilor *noștri* va spune mai târziu un deținut).

Oskar de la Brinnlitz continua să fie cel pe care și-l amintea vechii lucrători de la Emalia: un petrecăreț, un bărbat cu purtări mai puțin convenționale. Încălziți de lucrul îndelungat la montarea țevilor de abur, Mandell și Pfefferberg obișnuiau să treacă la sfârșitul schimbului pe la un rezervor de apă aflat sus, aproape de tavanul atelierului. Se ajungea acolo pe niște scări și pe o pasarelă suspendată. Apa era caldă și odată ce te strecurai în bazin, nu puteai fi văzut de pe podea. Târându-se cu greu până sus, cei doi sudori rămaseră surprinși găsind baia deja ocupată. Gol și uriaș, Oskar împărțea cada cu o SS-istă blondă cu sânii goi înflorind la suprafață – cea pe care Regina Holowitz o mituise cu broșa ei. Oskar deveni conștient de prezența lor și își ridică ochii cu un aer nevinovat. Pentru el, rușinea legată de actul sexual era un concept asemănător existențialismului: foarte prețios, dar greu de asimilat. Goală, observară sudorii, fata arăta senzațional.

Își cerură iertare și plecară rîzînd veseli, ca niște copii. Deasupra capetelor lor, Oskar se desfăta aidoma lui Zeus.

Grație camerelor de dezinfectare de la Brinnlitz nu a izbucnit o epidemie de tifos. La rîndul său, dizenteria începu să dea înapoi datorită hranei corespunzătoare. Într-o declarație depusă în arhivele Yad Vashem din Ierusalim, Biberstein afirmă că, în prima perioadă de existență a lagărului, rațiile zilnice depășeau două mii de calorii. Re tot acel continent care suferea din cauza rigorilor iernii, doar evreii de la Brinnlitz primeau o masă atît de hrănitoare. Din milioanele de supe, doar cele cîteva mii ale lui Schindler erau atît de consistente.

Se pregătea și *porridge*⁹. La o oarecare distanță de lagăr, lângă pîrgul în care mecanicii lui Oskar aruncaseră nu de multă vreme băutura cumpărată de pe piața neagră, se ridica o moară. Înarmat cu un permis de trecere, cu o însărcinare de la unul sau altul dintre departamentele de la Deutsche Email Fabrik, un deținut putea să străbată voinicește drumul pînă acolo. Mundek Koen își amintește cum se întorcea în lagăr încărcat cu alimente. La moară îți legai pur și simplu pantalonii la glezne și îți lărgeai cureaua, după care, cu o lopată, prietenii de acolo ți-i umpleau pînă la brâu cu făină de ovăz. Strângeai din nou cureaua și te întorceai în lagăr – un depozit ambulant nemaipomenit, neprețuit – trecînd, puțin cam crăcînat, pe lângă santinelele de la intrarea în anexă. Înăuntru, ceilalți deținuți îți desfăceau legăturile de la glezne și lăsau făina să curgă în oale.

În biroul proiectanților, tinerii Moshe Bejski și Jozef Bau începuseră deja să falsifice permisele care îngăduiau oamenilor să coboare pînă la moară. Într-o zi, Oskar trecu pe acolo și îi arătă într-o doară lui Bejski documente purtînd ștampila autorităților care se ocupau cu raționalizarea alimentelor în Guvernămîntul General. Cele mai bune contacte ale lui Oskar pe piața neagră a alimentelor se aflau în zona Cracoviei. Putea să aranjeze unele transporturi prin telefon, dar la granița Moraviei trebuia să prezinți aprobări de la Departamentul Agriculturii și Alimentației al Guvernămîntului General. Oskar arătă către ștampila de pe hîrțile pe care le ținea în mână.

— Ai putea să faci o ștampilă ca asta?

Bejski era un maestru. Putea să lucreze mult și să doarmă foarte puțin. Făcu pentru Oskar prima dintre multele ștampile oficiale pe care le va meșteri ulterior. Sculele sale erau lame de ras și diferite mici instrumente tăioase. Ștampilele sale deveniră simbolul scandaloasei birocrății de la Brinnlitz. Confecționează ștampile ale Guvernămîntului General, ale guvernatorului Moraviei, ștampile pentru permisele false de călătorie, astfel ca deținuții să poată merge cu camionul pînă

9 Mîncare specifică bucătăriei engleze, preparată din fulgi de ovăz sau de porumb.

la Brno sau Olomouc ca să încarce pâine sau petrol sau făină sau țesături sau țigări – totul cumpărat de pe piața neagră. Leon Salpeter, farmacistul din Cracovia, fost membru al *Judenrat*-ului lui Marek Biberstein, își avea depozitul la Brinnlitz. Aici, mizerabilele alimente trimise de la Gross-Rosen se păstrau laolaltă cu legumele suplimentare, făina, cerealele cumpărate de Oskar grație ștampilelor tăiate cu migală de Bejski, cu vulturul și crucea încârligată a regimului minuțios încrustate pe ele.

„Nu trebuie să uitați – spune un fost deținut al lagărului lui Oskar – că la Brinnlitz era greu. Dar, în comparație cu oricare alt lagăr, reprezenta un paradis!”

Deținuții păreau să fie conștienți că hrana lipsea cam peste tot. Chiar și în afara lagărului existau prea puțini oameni sătui.

Dar Oskar și-a redus oare rația până la același nivel cu deținuții?

Răspunsul este un râs indulgent. „*Oskar?* De ce să-și fi redus Oskar rația? *Era Herr Direktor*. Cu ce drept să-i fi socotit noi îmbucăturile?” Urma o încruntare, dacă înclinai să consideri această atitudine prea umilă. „Nu înțelegi. Îi eram recunoscători că ne aflam acolo. Pentru noi un exista un alt loc.”

Ca și la începutul căsătoriei, Oskar lipsea de la Brinnlitz lungi perioade de timp. Câteodată, Stern îl aștepta toată noaptea, căci el reprezenta filtrul problemelor zilnice. În apartamentul lui Oskar, Itzak și Emilie erau păzitorii flăcării. Înțeleptul contabil oferea întotdeauna cele mai plauzibile explicații pentru rătăcirile lui Oskar prin Moravia. Într-un discurs, mulți ani după aceea, Stern va spune: „Călătoria zi și noapte nu numai ca să obțină hrană pentru evreii din lagărul Brinnlitz – cu ajutorul documentelor falsificate de unul din deținuți – dar și ca să cumpere arme și muniție pentru cazul în care SS-ul ar fi intenționat să ne asasineze în timpul retragerii”. Imaginea unui *Herr Direktor* alergând fără odihnă de colo-colo pentru a face rost de diverse lucruri e o dovadă a dragostei și loialității lui Itzak. Dar Emilie înțelegea, desigur, că nu toate plecările lui Oskar avea un scop umanitar.

În timpul uneia dintre aceste escapade, Janek Dresner, pe atunci în vârstă de nouăsprezece ani, a fost acuzat de sabotaj. De fapt, Dresner era un ignorant în ceea ce privește prelucrarea metalului. Își petrecuse vremea la Plaszków în sectorul de dezinfecție, împărțind prosoape SS-iștilor care veneau la dușuri și saună și fierbând hainele pline cu păduchi ale deținuților. S-a îmbolnăvit de tifos de la ciupitura unui păduche și a supraviețuit doar pentru că vărul său, doctorul Schindel, l-a băgat în infirmerie cu diagnosticul de anghină pectorală.

Presupusul sabotaj s-a petrecut din cauză că inginerul Schoenbrun, supraveghetorul german, l-a transferat de la strung la una dintre presele mari de metal. Inginerilor le trebuise o săptămână întregă ca să regleze mașina și, prima dată când Dresner apăsă butonul ca s-o pună în funcțiune, se produse un scurt circuit și se sparse una dintre plăci. Schoenbrun îl făcu albie de porci și întocmi un raport în care defini gestul ca sabotaj. Au fost făcute copii dactilografiate și trimise la Secțiile D și W din Oranienburg, lui Hassebroeck la Gross-Rosen și Untersturmführerului Liepold la biroul său de la poarta fabricii.

În cursul dimineții, Oskar încă nu ajunsese acasă și astfel, în loc să le pună la poștă, Stern scoase rapoartele din sacul cu scrisori al biroului și le ascunse. Plângerea adresată lui Liepold fusese deja trimisă prin curier, dar Liepold era corect, cel puțin în limitele impuse de organismul pe care îl deservea, și nu putea să spânzure băiatul înainte de a primi dispoziții de la Oranienburg și Hassebroeck. Două zile mai târziu, Oskar tot nu apăruse. „Asta da petrecere”, își spuneau ghidușii din fabrică. Nu se știe cum, Schoenbrun descoperi că Itzak dosise scrisorile. Făcu o criză de nervi în birouri, comunicându-i lui Stern că numele lui va fi adăugat în raport. Stern arboră un calm desăvârșit și, când inginerul isprăvi, îi spuse că extrăsese rapoartele din sacul cu scrisori pentru că se gândise că Herr Direktor ar trebui, în semn de politete, să ia cunoștință de conținutul lor înainte de a fi puse la poștă.

— Herr Direktor, spuse Stern, va fi desigur zguduit să afle că un prizonier a provocat uneia dintre mașinile sale o pagubă de zeci de mii de Reichsmarks. Mi se pare corect, adăugă Stern să i se dea domnului Schindler posibilitatea de a-și adăuga propriile comentarii la raportul acela.

În cele din urmă, mașina lui Oskar intră pe poartă. Stern îl interceptă și îi spuse despre presă, despre acuzațiile lui Schoenbrun. Untersturmführer-ul Liepold îl aștepta și el, gata să-și extindă autoritatea asupra fabricii, folosind cazul Dresner ca pretext.

— Eu am să conduc ancheta, spuse Liepold lui Oskar. Dumneavoastră, Herr Direktor, veți înainta o declarație semnată, cu prezentarea detaliată a stricăciunilor.

Oskar făcu precizarea:

— Mașina *mea* s-a stricat. *Eu* o să conduc ancheta.

Liepold protestă, susținând că prizonierul era sub jurisdicția Secției D.

— Dar mașina, replică Oskar, e de resortul Inspectoratului pentru armament.

Mai mult, nu putea permite organizarea unor tribunale în fabrică. Dacă Brinnlitz ar fi fost o fabrică de îmbrăcăminte sau de produse chimice, atunci poate că asta

n-ar fi avut prea mare impact asupra producției, dar era un atelier de armament, implicat în fabricarea unor componente secrete.

— N-o să îngădui să-mi tulburați lucrătorii, spuse Oskar.

Poate că Oskar a câștigat disputa pentru că Liepold a renunțat în cele din urmă. Ofițerului îi era teamă de legăturile pe care le avea Herr Direktor. Așa că tribunalul a fost convocat noaptea, în secția de sculărie a DEF, iar membrii săi au fost Herr Oskar Schindler președinte, Herr Schoenbrun și Herr Fuchs. O fată de origine germană se așezase la capătul mesei completului de judecată pentru a întocmi procesul verbal și, când tânărul Dresner a fost adus înăuntru, în fața lui se afla un tribunal solemn și complet. Conform unui decret al Secției D, din 11 aprilie 1944, Janek era pus în fața primei și celei mai cruciale etape a unui proces care trebuia să se încheie – după expedierea unui raport lui Hassebroeck și primirea unui răspuns de la Oranienburg – cu spânzurarea sa în atelier, în fața tuturor oamenilor de la Brinnlitz, printre care aveau să se numere și părinții și sora sa.

Janek băgă de seamă că în seara aceea pe chipul lui Oskar nu se vedea nici urmă din familiaritatea pe care o afișa când intra în fabrică. Herr Direktor citi cu voce tare raportul lui Schoenbrun despre sabotaj. Janek îl cunoștea pe Oskar mai mult din spusele celorlalți, în special ale tatălui său, și putea să-și dea seama ce semnificație avea lipsa de inflexiuni din glasul lui, în timp ce dădea citire acuzațiilor. Era într-adevăr supărat pentru stricăciunea produsă mașinii? Sau juca teatru?

Când isprăvi de citit, Herr Direktor începu să pună întrebări. Dresner n-avea prea multe de spus. Scuză lui consta în faptul că nu era familiarizat cu mașina. Chiar și la reglaj întâmpinaseră destule greutăți, explică el. Fusesse prea nerăbdător să înceapă și greșise. Îl asigură pe Herr Direktor că nu avea niciun motiv să saboteze producția.

— Dacă nu te pricepi la lucrurile astea, spuse Schoenbrun, n-ar trebui să fii aici. Herr Direktor m-a asigurat că, fără excepție, voi deținuții, aveți experiență în industria de armament. Totuși, tu, *Hafting* Dresner, susții că nu te pricepi.

Cu un gest furios, Schindler ordonă deținutului să povestească amănunțit, cu exactitate, ceea ce făcuse în noaptea cu pricina. Dresner începu să vorbească despre pregătirile dinaintea pornirii utilajului, reglajul, repetiția pe care o făcuse cu mașina oprită, punerea sub tensiune, mugetul neașteptat al motorului și crăpătura din placă. Ascultându-l, Schindler deveni din ce în ce mai nervos și începu să se plimbe de colo-colo, străfulgerându-l cu privirea. Tânărul tocmai descria unele modificări pe care le făcuse la unul dintre reglaje, când Schindler se opri cu pumnii strânși și cu ochii aruncând flăcări.

— Ce-ai zis? îl întrebă.

Dresner repetă:

— Am reglat din nou presiunea, Herr Direktor.

Oskar se năpusti asupra lui și-l izbi în falcă. Janek văzu stele verzi, dar triumfătoare, pentru că Oskar – cu spatele către colegii săi din completul de judecată—îi făcu cu ochiul într-un fel care nu lăsa loc nici unei îndoieli. Apoi începu să-și fluture brațele izgonindu-l din încăpere.

— Cât de proști sunteți, nenorociților! urlă în urma lui. Nu-mi vine să cred!

Se întoarse și se adresă lui Schoenbrun și Fuchs ca și cum aceștia ar fi fost singurii lui aliați.

— Aș vrea să fie îndeajuns de inteligenți ca să poată fi acuzați de sabotaj. Cel puțin atunci aș peltea să le iau afurisita de piele! Dar ce poți să faci cu oamenii ăștia? Nimic. Nu reprezintă decât o inutilă pierdere de vreme!

Strânse din nou pumnii, și Dresner se dădu un pas înapoi la gândul unei alte izbituri cutremurătoare.

— Șterge-o! urlă Oskar.

În timp ce ieșea pe ușă, tânărul îl auzi spunându-le celorlalți că e mai bine să uite toate astea.

— Am niște Martell tare bun sus, îi îmbia Oskar.

Abila diversiune poate că nu l-a satisfăcut nici pe Liepold, nici pe Schoenbrun, căci nu ajunseră la nicio concluzie, fără să mai vorbim de sentință. Dar nu se puteau plânge că Oskar refuzase ancheta sau că tratase problema cu ușurință.

Întâmplarea lui Dresner, povestită de el mult mai târziu, conduce la presupunerea că lagărul Brinnlitz și-a menținut deținuții în viață printr-o serie de abile răsturnări de situație, atât de rapide încât păreau aproape magice. Ca să spunem lucrurilor pe nume, Brinnlitz atât ca lagăr de detenție, cât și ca întreprindere, era, nu numai în concepție dar și în sensul literal al cuvântului, un singur, mare, amețitor, total și neîntrerupt șiretlic.

CAPITOLUL 35

Pentru că fabrica nu producea nimic. „Nici măcar un proiectil”, vor susține întruna deținuții de la Brinnlitz, scuturându-și capetele. Nici un singur proiectil de 45 de milimetri din cele produse aici nu putea fi folosit, nici un singur tub de rachetă. Chiar Oskar a analizat contrastul dintre producția fabricii de la Cracovia și a celei de la Brinnlitz. La Zablocie s-au produs vase emailate în valoare de

șaisprezece milioane de Reichsmarks. Într-o perioadă de timp egală, secția de armament de acolo a produs proiectile în valoare de o jumătate de milion de Reichsmarks. Oskar subliniază că la Brinnlitz, totuși, ca o consecință a „căderii masive a producției de vase emailate”, nu se pune problema veniturilor. Producția de armament, susține el, a întâmpinat „dificultăți insurmontabile” chiar de la început. De fapt, el a reușit să expedieze un camion cu „componente de proiectile”, evaluat la treizeci și cinci de mii de Reichsmarks în cursul existenței lagărului Brinnlitz. „Aceste componente, avea să afirme Oskar mai târziu, fuseseră transferate la Brinnlitz deja prefabricate. Era cu neputință să oferi mai puțin (industrii de război), și scuza unor «probleme insurmontabile» devenea din ce în ce mai periculoasă pentru mine și evreii mei, pentru că Speer (ministrul armamentului) își suplimenta cererile de la o lună la alta.”

Pericolul reprezentat de politica neproductivă a lui Oskar consta nu numai în aceea că îi strica reputația în ministerul menționat, dar afecta și alte întreprinderi. “Căci sistemul de fabricație era fragmentat, un atelier producând cămășile proiectilelor, altul focoasele, al treilea împachetând puternicele explozive și asamblând componentele. Se considera că, în felul acesta, un Raid aerian asupra uneia dintre fabrici nu putea să întrerupă complet fluxul de producție. Proiectilele lui Oskar, expediate cu camioanele la fabricile următoare de pe circuit, erau controlate de ingineri pe care Oskar nu-i cunoștea și la care nu putea ajunge. Produsele de la Brinnlitz erau întotdeauna respinse la controlul de calitate. Oskar îi arăta scrisorile de reproș lui Stern, lui Finder, lui Pemper sau Garde. Râdea în hohote, de parcă cei care scriseseră reclamațiile ar fi fost niște birocrați comici de operetă.

Avansând în timp și luând ca exemplu o astfel de întâmplare, îi găsim pe Itzak Stern și Mietek Pemper în biroul lui Oskar în dimineața zilei de 28 aprilie 1945. În acea dimineață prizonierii se aflau într-o primejdie cumplită, căci fuseseră cu toții, așa cum se va vedea, condamnați la moarte de Sturmbannführer-ul Hassebroeck. Era aniversarea celei de-a treizeci și șaptea zi de naștere a lui Oskar și, pentru a o marca, fusese deja deschisă o sticlă de coniac. Pe birou se afla o telegramă de la Fabrica de armament de lângă Brno prin care li se aducea la cunoștință că proiectilele antitanc livrate de Oskar căzuseră la toate testele de calitate. Erau prost calibrate și, pentru că nu fuseseră tratate la temperatura corectă, crăpau în timpul testărilor.

Încântat, Oskar parcurse telegrama și o împinse către Stern și Pemper, silindu-i s-o citească. Pemper își amintește că făcuse încă unul din comentariile-i scandaloase:

— E cel mai frumos dar pe care puteam să-l primesc de ziua mea, pentru că acum știu că niciun amărât nu a fost omorât de produsele mele.

Acest incident spune câte ceva despre două atitudini contrastante. Un industriaș ca Oskar, care se bucură că nu produce ceva, poartă în sine o doză de nebunie. Dar există și o nebunie rece în tehnocratul german care, după căderea Vienei, în timp ce soldații mareșalului Koniev îi îmbrățișează pe americani pe Elba, încă mai speră că o fabrică de armament amplasată în munți va avea vreme să-și regleze mașinile, aducând cuvenita ofrandă pe altarul mărețelor principii ale disciplinei și producției.

Dar marea întrebare care se desprinde din telegramă este cum a rezistat Oskar toate lunile acelea, cele șapte luni până la ziua aniversării lui.

Oamenii de la Brinnlitz își amintesc o întreagă serie de inspecții și verificări. Indivizi de la Secția D treceau grăbiți prin fabrică, cu listele în mâini. Același lucru îl făceau și inginerii de la Inspectoratul pentru armament. Oskar îi invita întotdeauna la prânz sau la cină, îi „îmblânzea” cu șuncă și coniac. În cuprinsul Reichului nu prea se mai ofereau prânzuri sau cene bune. Deținuții de la strunguri, de la cuptoare, de la presele de metal vor declara mai târziu că inspectorii în uniformă duhneau a alcool și se clătinau pe picioare când ajungeau în fabrică. Există și o poveste pe care o spun toți cei de acolo, despre un oficial care s-a lăudat, în timpul uneia din ultimele inspecții din cursul războiului, că Schindler nu-i va adormi vigilența cu firea sa prietenoasă, cu un prânz și un pahar de băutură. Pe scările care duceau de la dormitoare la atelierele de la parter, spune legenda, Oskar i-a pus piedică, făcându-l să se rostogolească în jos pe scări până la parter, unde a ajuns cu capul spart și cu un picior rupt. Oamenii de la Brinnlitz nu reușesc să-l identifice prea clar pe acest SS-ist incoruptibil. Unii afirmă că a fost Obersturmbannführer-ul Rasch, șeful poliției și SSului din Moravia. Oskar însuși n-a pomenit niciodată nimic despre această întâmplare. Anecdota este una dintre acele istorioare care reflectă imaginea pe care și-o făcuseră oamenii despre Oskar – generoasa încarnare a unui zeu atotputernic, un ocrotitor care poate face față-în toate situațiile. De fapt, nici n-are importanță dacă SS-istul s-a rostogolit sau nu pe treptele de la Deutsche Email Fabrik, rupându-și piciorul. Trebuie să admitem, în spiritul adevărului, că deținuții împrăștia acest gen de istorii. Ei erau cel mai profund afectați. Dacă legenda se dovedea mincinoasă, ei vor fi cei care vor suporta consecințele.

Unul dintre motivele pentru care fabrica de la Brinnlitz a trecut cu bine de aceste inspecții l-au constituit neîncetatele subterfugii ale lucrătorilor calificați ai lui Oskar. Indicatoarele cuptoarelor erau „aranjate” de electricieni. Acul arăta temperatura corectă, când, de fapt, în interiori cuptorului avea sute de grade mai puțin.

„Am scris fabricantilor”, obișnuia să spună Oskar inspectorilor. Juca rolul industriașului sobru, nedumerit, ale cărui profituri erau în scădere. Dădea vina pe planșeu, pe supraveghetorii germani nepricepuți. Vorbea întruna de

„probleme insurmontabile”, lăsând să se înțeleagă că în viitor va livra tone de muniții, de îndată ce problemele aveau să fie înlăturate.

În atelierul de scule, ca și la cuptoare, totul arăta normal. Mașinile păreau perfect calibrate, dar, de fapt, înregistrau abateri de un micron într-o parte sau în alta. Cea mai mare parte a inspectorilor care treceau pe acolo par să nu fi plecat numai cu buzunarele pline cu țigări sau coniac, dar și cu o urmă de simpatie pentru dificultățile pe care trebuia să le îndure acest tip cumsecade.

Stern avea să spună mai târziu că Oskar a cumpărat cutii de proiectile de la alți fabricanți cehi, prezentându-le în timpul inspecțiilor ca provenind din producția proprie. Pfefferberg face aceeași afirmație. În orice caz, Brinnlitz a rezistat, indiferent de trucurile folosite de Oskar.

Erau momente în care, pentru a-i impresiona pe localnicii ostili, invita oficialitățile mai de seamă să facă o vizită în fabrică, urmată de o cină bună. Dar erau întotdeauna oameni ale căror cercetări nu se opreau la mașini sau producția de muniții. După sejurul domnului director în strada Pomorska, Liepold, cu Hoffman și Kreisleiterul local al Partidului Nazist au scris tuturor oficialităților cunoscute – din zonă, din provincie, de la Berlin – plângându-se de el, de comportamentul și legăturile lui, de încălcările legilor rasiale și penale. Sussmuth l-a informat despre avalanșa de scrisori care soseau la Troppau. Oskar l-a invitat pe Emst Hahn la Brinnlitz. Hahn îndeplinea funcția de șef adjunct al biroului de la Berlin care se ocupa de familiile SS-iștilor. Era, spune Oskar, cu o politețe de cârciumar, „un bețiv notoriu” Hahn și-a adus cu el prietenul din copilărie, Franz Bosch – acel Bosch pe care Oskar îl cunoscuse prin Amon. Bosch, așa cum am spus că remarcase Herr Schindler în decursul acestei istorii, era „un bețivan nesățios” și ucigașul familiei Gutter. Stăpânindu-și dezgustul, Oskar îl primi amabil, ținând seama de importanța socială a acestor relații.

Când Hahn sosi în oraș, purta exact uniforma splendidă și impecabilă la care s-ar fi așteptat oricine. Era brăzdată de barete și medalii, căci Hahn aderase la SS încă din glorioasele zile de început ale partidului. Împreună cu acest amețitor Standatenführer sosi un adjutant la fel de scilpitor.

Liepold, aflat în casa pe care o închiriasse în afara lagărului, a primit invitația de a cina cu vizitatorii. A fost scandalizat de la bun început, căci Hahn ținea la Oskar. Bețivii se manifestau întotdeauna așa față de el. Mai târziu, Oskar va descrie bărbații și uniformele ca „pompoase” Până la urmă Liepold s-a convins că, dacă mai scria reclamații autorităților, acestea aveau toate șansele să aterizeze pe biroul unui vechi tovarăș de băutură al domnului director, și că acest lucru s-ar putea dovedi periculos pentru Untersturmführer-ul Liepold.

Dimineața, Oskar a fost văzut trecând cu mașina prin Zwittau, râzând împreună cu acești splendizi bărbați din Berlin. Pe trotuare, nașiții din partea locului luau poziție de drepți și salutau splendoarea Reichului ce trecea pe lângă ei.

Hoffman nu a fost așa de ușor de dus ca alții. Cele trei sute de femei de la Brinnlitz, după cum spune chiar Oskar, „nu aveau nicio șansă de angajare” S-a spus deja că cea mai mare parte dintre ele își petreceau timpul împletind. În iarna anului 1944, pentru oamenii al căror singur veșmânt era uniforma dungată, împletitul nu era un hobby. Hoffman a înaintat o reclamație oficială SSului, plângându-se de lăna pe care „femeile lui Schindler” o furau din cutiile aflate în anexe. Considera că acest lucru scandalos dezvăluia adevărata natură a activității acestor așa-zise ateliere de armament Schindler.

Când Oskar i-a făcut o vizită, l-a găsit pe bătrân triumfând.

— Am cerut la Berlin să te înlocuiască, i-a spus acesta. De data asta am inclus în scrisori declarații luate sub jurământ cum că fabrica ta funcționează după principii care contravin legislației economice și rasiale. Am nominalizat un fost inginer al Wehrmachtului, acum invalid, de la Brno, ca să preia fabrica și să o transforme într-un așezământ decent.

Oskar l-a ascultat și s-a scuzat cu un aer spășit. Apoi l-a sunat pe colonelul Erich Lange la Berlin și i-a cerut să bage în sertar petiția lui Hoffman. Aranjamentele l-au costat pe Oskar opt mii de Reichsmarks, și toată iarna autoritățile orașului Zwittau, civile sau politice, au stat pe capul lui, chemându-l la primărie ca să-i prezinte plângerile diferiților cetățeni la adresa deținuților săi sau a stării sistemului de canalizare.

În timpul inspecțiilor Lusia a trăit o experiență care merită prezentată, fiind tipică pentru metodele lui Schindler. Era încă în pivniță, unde va sta toată iarna. Celelalte fete se făcuseră bine și fuseseră duse sus, ca să se refacă. Se părea însă că Birkenau inoculase în Lusia cantități nelimitate de otravă. Febra îi revenea întruna. Încheieturile i se umflaseră și la subțiori îi apăreau mereu furuncule. De îndată ce se vindeca unul, i se deschidea altul. Doctorul Handler, fără să țină seama de sfatul doctorului Biberstein, a deschis unul dintre acestea cu un cuțit de bucătărie. Fata a rămas în pivniță, bine hrănită, albă ca varul, contagioasă. Pe toată imensa suprafață a Europei, acela reprezenta singurul loc unde ar fi putut supraviețui. Era conștientă de asta, și spera ca gigantul conflict să treacă peste capul ei.

În groapa caldă de sub fabrica-lagăr de la Brinnlitz nu exista nicio deosebire între noapte și zi. Putea fi deci zi sau noapte, când ușa din capătul scărilor pivniței s-a dat de perete. Era obișnuită cu vizitele mai liniștite ale familiei Schindler. Auzi tropăit de cizme pe trepte și tresări. Zgomotul acesta îl auzise pe

vremuri, în cursul *acțiunilor* De fapt, era Herr Direktor cu doi ofițeri de la Gross-Rosen. Cizmele lor bocăneau pe trepte ca și cum s-ar fi pregătit să o calce în picioare. Oskar rămase lângă SS-iști în timp ce aceștia priveau de jur-împrejur în semiîntineric, studiind cu atenție boilerule, țevile și pe ea însăși. Lusiei îi trecu prin cap că acum și aici totul se sfârșea pentru ea. Că era jertfa care trebuia oferită ca să plece satisfăcuți. Era în parte acoperită de un boiler, dar Oskar nu încercă nicio clipă să o ascundă, ba chiar se apropie la jumătate de metru de pat. Din cauză că domni SS-iști păreau ușor nesiguri pe picioare, Oskar i-a șoptit câteva cuvinte minunat de banale, pe care nu le va uita niciodată:

— Nu-ți face griji, totul e-n regulă.

A venit și mai aproape, de parcă ar fi încercat să le arate inspectorilor că nu era vorba de o boală contagioasă.

— Aceasta e o evreică, a spus cu voce plată. N-am vrut s-o pun în *Krankenstube*. I s-au inflammat încheieturile. Oricum, e terminată. Nu i-au dat mai mult de treizeci și șase de ore.

Apoi a început să divagheze despre apa fierbinte, cum se produce, și despre aburul pentru despăduchere. A arătat cu degetul țevile, robinetii, cadranele manometrelor, cilindrii. Se mișcau în jurul patului ei de parcă ar fi fost neînsuflețită, o parte a unui mecanism. Lusia nu știa încotro să se uite, nici măcar dacă să-și țină ochii deschiși sau închiși. A încercat să se prefacă a fi în comă. Poate că a forțat puțin lucrurile, dar nu gândea astfel atunci când, în timp ce-i împingea pe SS-iști înapoi spre scări, Oskar i-a aruncat, prudent, un zâmbet fugar. Va rămâne acolo șase luni și va urca clătînându-se scările, în primăvară, ca să-și reia viața de femeie într-o altă lume.

În timpul iernii, Oskar și-a alcătuit un arsenal propriu. Referitor la asta există din nou o serie de legende. Unele spun că armele au fost cumpărate la sfârșitul iernii de la Rezistența cehă. Dar Oskar fusese fără îndoială național-socialist în 1938 și 1939 și Srar fi putut teme să ia contact cu cehii. Cea mai mare parte a armelor, în orice caz, provenea dintr-o sursă sigură, de la Obersturmbannführer-ul Rasch, șeful poliției și SSului din Moravia. Micul depozit conținea carabine și pistoale mitralieră, niște pistoale și câteva grenade de mână. Mai târziu, Oskar va descrie tranzacția cu nonșalanță. Achiziționase armele, va spune, „sub pretextul apărării fabricii, cu prețul unui inel cu briliant, oferit soției lui (Rasch)”

Nu a intrat în amănuntele spectacolului din biroul lui Rasch de la castelul Spilberk din Brno. Totuși nu e greu de imaginat cum s-au petrecut lucrurile. Herr Direktor, îngrijorat de o posibilă revoltă a slavilor pe măsură ce frontul se apropie, e gata să moară la biroul său, vânzându-și scump pielea, cu pistolul mitralieră în mână, după ce s-a îndurat să-și lichideze soția cu un glonț, ca s-o

salveze de la ceva mai rău. Herr Direktor lua de asemeni în considerare posibilitatea de a se trezi cu rușii la poarta fabricii.

— Inginerii mei Fuchs și Schoenbrun, bunii mei tehnicieni, secretara mea germană, toți aceștia au dreptul la un mijloc de apărare. Desigur că astea sânt gânduri negre. Mi-ar face plăcere să vorbesc de ceva mai aproape de inima noastră, Herr Obersturmbannführer. Vă cunosc pasiunea pentru bijuteriile frumoase. Aș putea să vă arăt acest exemplar pe care l-am găsit săptămână trecută?

Așa apăru inelul pe sugativa de pe biroul lui Rasch în timp ce Oskar murmură:

— De îndată ce l-am văzut, m-am gândit la Frau Rasch.

Odată intrat în posesia armelor, Oskar îl numi pe Un Bejski, fratele meșterului de ștampile, pe postul de paznic al arsenalului. Un Bejski era un individ scund, atrăgător, plin de viață. Lumea băgase de seamă că intra și ieșea din apartamentul lui Stern ca și cum ar fi făcut parte din familie. Era de asemenea favoritul Emiliei, care îi dăduse cheile apartamentului. Frau Schindler întreținea bucuroasă o relație maternă identică cu băiețelul familiei Spira. Îl chema regulat în bucătărie și-l îndopa cu felii de pâine cu margarină.

Un Bejski lua unul câte unul deținuții din micul grup selecționat pentru pregătire, aducându-i în depozitul lui Salpeter, ca să-i învețe cum să mânuiască pistolul automat Gewehr-41 WS. S-au alcătuit trei grupuri de comando de câte cinci bărbați. O parte dintre recruții lui Bejski erau băiețandri, ca Lutek Feigenbaum, alții – veterani polonezi, ca Poldek Pfefferberg și alți câțiva deținuți pe care oamenii lui Schindler îi numeau „oamenii de la Budzyn”

Oamenii de la Budzyn erau ofițeri și soldați evrei din armata poloneză. Reușiseră să supraviețuiască lichidării lagărului de muncă forțată Budzyn, care se aflase sub conducerea Untersturmführerului Liepold. Acesta îi adusese la noua sa comandă din Brinnlitz. Erau cam cincizeci, și toți lucrau în bucătăria lui Oskar. Deținuții și-i amintesc ca pe niște persoane foarte implicate în politică. Studiaseră marxismul în timpul cât fuseseră închiși la Budzyn și visau la o Polonie comunistă. Ca o ironie a soartei, ei trăiau în Brinnlitz în bucătăriile calde, ale celui mai apolitic dintre capitaliști, Herr Oskar Schindler.

Legăturile lor cu majoritatea deținuților, care, cu excepția sioniștilor, urmau ceea ce s-ar putea numi „politică supraviețuirii”, erau bune. Un oarecare număr dintre ei au participat pe ascuns la cursurile despre pistoale automate ale lui Un Bejski, căci în armata poloneză a anilor '30 nu avuseseră niciodată astfel de arme sofisticate.

Dacă doamna Rasch, în ultimele zile în care soțul ei deținea puterea la Brno – să zicem în timpul unei petreceri, al unui recital de muzică la castel – ar fi privit

nestemata care-i sosise din partea lui Oskar Schindler, ar fi putut vedea reflectându-se imaginea celui mai cumplit coșmar din visurile ei și ale Führer-ului: un evreu marxist înarmat.

CAPITOLUL 36

Vechii tovarăși de beție ai lui Oskar, printre care Amon și Bosch, l-au considerat câteodată ca o victimă a virusului evreiesc. Nu era o metaforă. Credeau în asta literalmente și nu-i aduceau nicio acuzație suferindului. Același lucru li se întâmplase și altor oameni de treabă. O parte din creier cădea sub influența a ceva care era pe jumătate bacterie, pe jumătate magie. Dacă ar fi fost întrebați în ce măsură boala putea fi contagioasă, ar fi spus „Da, foarte” Vedeau în cazul Oberleutnantului Sussmuth un exemplu tipic în acest sens.

În cursul iernii '44-'45, Oskar și Sussmuth se întâlniră și puseră la cale scoaterea altor trei mii de femei de la Auschwitz, în grupuri de trei până la cinci sute odată, și dispersarea lor în lagăre mai mici din Moravia. Oskar a pus la bătaie influența sa, capacitatea de a se tocmi și toate cele necesare pentru „ungerea” celor angrenați în aceste operațiuni. Sussmuth s-a ocupat de documente. În fabricile de textile ale Moraviei era o lipsă acută de forță de muncă, și nu toți proprietarii detestau prezența evreilor atât de violent ca Hoffman. Cel puțin cinci fabrici germane din Moravia – de la Freudenthal, Jagendorf, Liebau, Grulich, Trautenau – au preluat aceste umbre de femei și au pus la dispoziție structurile strict necesare unui lagăr. Niciunul dintre aceste lagăre nu era un paradis, și SS-iștilor li se îngăduia să se amestece mult mai mult în condu-cerea acestora decât ar fi putut spera Leopold să o facă vreodată la Brinnlitz. Oskar va descrie mai târziu condițiile în care trăiau femeile din micile lagăre ca fiind „suportabile” Dar dimensiunea microscopică a lagărelor le-a ajutat să supraviețuiască, pentru că paznicii erau mai bătrâni, mai îngăduitori, mai puțin fanatici. Trebuia evitat tifosul și suportată foamea, care se resimțea ca o greutate între coaste. Dar astfel de așezări mărunte, aproape țărănești, vor scăpa în cea mai mare parte de ordinele de exterminare care vor sosi în primăvară pe adresa lagărelor mai mari.

Dar dacă microbul evreiesc îl infectase pe Sussmuth, la Oskar boala devenise galopantă. Prin Sussmuth, Oskar solicitase încă treizeci de metalurgiști. E limpede că nu-l maț interesa producția, însă înțelegea că, dacă fabrica sa trebuia să-și justifice existența în termenii Secției D, avea nevoie de mai multe brațe de muncă așa-zis calificate. Când treci în revistă alte evenimente din iarna aceea nebună, poți înțelege că i-a dorit pe acești treizeci nu pentru că erau în stare să folosească un strung sau alte mașini-unelte, ci pur și simplu pentru că reprezentau treizeci de oameni în plus. Nu exagerăm prea mult dacă spunem că îi dorea cu acea pasiune absolută care caracterizează inima deschisă și înconjurată de flăcări a aceluia Iisus atârnat pe peretele din bucătăria Emiliei. Dar,

întrucât această istorie a încercat să evite canonizarea domnului director Oskar Schindler, ideea că senzualul Oskar ar fi fost în căutarea salvării unor suflete trebuie argumentată.

Unul dintre acești treizeci de lucrători, un ins cu numele de Moshe Henigman, a lăsat o declarație publică despre neînchipuita lor eliberare. La scurtă vreme după Crăciun, zece mii de deținuți din carierele de piatră de la Auschwitz HI – de la amplasamentele fabricii de armament Krupp Weschel-Union, de la firma Piatră și Pământ German, de la fabrica de petrol sintetic Farben și de la întreprinderile de dezasamblare și recuperare a componentelor de avioane – au fost încolonați și duși către Gross-Rosen. Se putea crede că, odată ajunși în Silezia Inferioară, vor fi împrăștiați prin lagărele din zona industrială. Acest plan era necunoscut ofițerilor SS și celor care însoțeau prizonierii. Ignorau, de asemenea, frigul mușcător din acel necruțător sfârșit de an și nu-și puneau întrebări despre felul cum va fi hrănită coloana de deținuți. Cei care șchiopătau sau tușeau erau scoși din rânduri la începutul fiecărei etape și executați. Din zece mii, spune Henigman, în zece zile nu mai rămăseseră în viață decât o mie două sute. În nord, rușii lui Koniev trecuseră Vistula la sud de Varșovia și ocupaseră toate (drumurile spre nord-vest. Resturile coloanei au fost deci îndreptate către o garnizoană SS, undeva pe lângă Opole. Comandantul de acolo a interogat deținuții și a întocmit liste cu lucrătorii calificați. Însă cumplita selecție a continuat zi de zi, cei respinși fiind împușcați. Când ți se striga numele, nu știai niciodată la ce să te aștepți: la un colț de pâine sau la un glonț. Când i-a venit rândul lui Henigman, a fost expedit către sud într-un vagon de tren, cu alți treizeci de oameni, sub supravegherea unui SS-ist și a unui *Japo*. „Ni s-a dat mâncare pentru durata călătoriei, își amintește el, ceva de neînchipuit până atunci”

După război, Moshe Henigman a povestit despre fantastica lume de la Brinnlitz. „Nu puteam crede că exista vreun lagăr unde bărbații și femeile lucrau împreună, unde nu existau bătăi, nu erau *Japo*”. Reacția lui este marcată de o mică hiperbolă, căci la Brinnlitz *exista* segregatie. Din când în când, blonda prietenă a lui Oskar lăsa să-i scape câte o palmă și, odată, când un băiat a furat un cartof din bucătărie și i s-a raportat asta lui Liepold, comandantul l-a obligat să stea toată ziua pe un taburet în curte, cu cartoful în gură, saliva scurgându-i-se de-a lungul bărbiei, și cu o pancardă pe care scria „Hoț de cartofi” atârnată de gât.

Dar pentru Henigman acest fel de lucruri nu meritau să fie amintite. „Cum poate cineva descrie, întreabă el, trecerea de la iad la paradis?”

Când l-a întâlnit pe Oskar, a primit sfatul să se întremeze.

— Spune-le supraveghetorilor când ești gata de muncă, a spus Herr Direktor. Și Henigman, pus în fața acestei ciudate răsturnări de politică, s-a simțit de parcă ar fi aterizat pe o pajiște liniștită.

Deoarece acești treizeci de tinichigii erau doar o rămășiță a celor zece mii, trebuie spus din nou că Oskar întruchipa doar un minor zeu al salvării. Dar, ca orice spirit ocrotitor, i-a salvat fără deosebire pe Goldberg și pe Helen Hirsch, și a depus același efort ca să-l salveze pe doctorul Leon Gross ca și pe Olek Rosner. La fel de echitabil, a încheiat o înțelegere costisitoare cu Gestapoul din regiunea Moravia. Știm că înțelegerea a fost încheiată, dar nu știm cu ce preț; este sigur însă că a costat o avere.

Un deținut numit Benjamin Wrozlowski a devenit subiectul acestei înțelegeri. Wrozlowski era un fost deținut din lagărul de muncă de la Gliwice. Spre deosebire de lagărul lui Henigman, Gliwice nu se afla în regiunea Auschwitz, dar era îndeajuns de aproape pentru a fi unul dintre lagărele subsidiare ale acestuia. Pe 12 ianuarie – când Koniev și Zukov au lansat ofensiva – fantasticul regat al lui Höss și toți sateliții săi erau în primejdie de a fi capturați peste noapte. Deținuții de la Gliwice au fost urcați în vagoanele Ostbahn și expediați către Femwald. Nu se știe cum, Wrozlowski și un prieten al său pe nume Roman Wilner au reușit să sară din tren. O cale obișnuită de evadare o constituiau gurile de aerisire din tavanele vagoanelor. Dar prizonierii care încercau asta erau de cele mai multe ori împușcați de santinelele plasate pe acoperișuri. Wilner a fost atins în timpul evadării, dar era totuși în stare să umble; împreună cu prietenul său, s-au strecurat prin liniștilele orășele de la granița Moraviei. Au fost în cele din urmă arestați într-una dintre aceste localități și duși la sediul Gestapoului de la Troppau.

De îndată ce au ajuns acolo și au fost percheziționați și aruncați într-o celulă, unul dintre domnii de la Gestapo a intrat și le-a spus că nu li se va întâmpla nimic rău. Nu aveau niciun motiv să nu-l creadă. Ofițerul a continuat spunând că nu o să-l transfere pe Wilner la un spital, în ciuda răni, pentru că va fi pur și simplu ridicat și aruncat din nou în acel circuit.

Cei doi prieteni au stat închiși aproape două săptămâni. Fusese necesar să se ia legătura cu Oskar și să se negocieze un preț. În tot acest timp, ofițerul s-a purtat cu ei de parcă ar fi fost arestați pentru a fi protejați; și deținuții continuau să considere această idee absurdă. Când s-a deschis ușa și au fost scoși afară, s-au gândit că vor fi împușcați. În loc de asta, au fost conduși de un SS-ist până la gară, de unde au continuat călătoria cu trenul spre sud-est, către Brno.

Pentru amândoi, sosirea la Brinnlitz avea aceeași aparență suprarealistă, încântătoare și înspăimântătoare totodată pe care o sesizase și Henigman. Wilner a fost trimis la infirmerie sub îngrijirea doctorilor Handler, Lewkowicz, Hilfstein și Biberstein. Wrozlowski a fost trimis într-un fel de sector de convalescență,

organizat pentru niște situații extraordinare, pe care le vom menționa curând, într-un colț de la parterul fabricii. Herr Direktor i-a vizitat și i-a întrebat cum se simt. Întrebarea uluitoare l-a înspăimântat pe Wrozlowski, ca și peisajul înconjurător. Se temea, așa cum avea să spună după niște ani, că „drumul de la spital va duce direct la stâlpul de execuție, așa cum se întâmpla în celelalte lagăre” A fost hrănit cu sățiosul porridge al Emiliei și l-a văzut deseori pe Schindler. Dar, așa cum mărturisește, era încă amețit și fenomenul Brinnlitz i se părea de nepătruns.

Oskar aranjase cu Gestapo-ul provinciei ca unsprezece alți evadați să se alăture populației înghesuite din lagăr. Fiecare dintre aceștia se depărtase de o coloană sau sărise dintr-un tren. În hainele lor vărgate și urât mirositoare, încercaseră să rămână în libertate. După lege, toți ar fi trebuit împușcați.

În 1963, doctorul Steinberg de la Tel Aviv oferi un alt exemplu despre obișnuita generozitate necondiționată, nemărginită și contagioasă a lui Oskar. Steinberg era medicul unui mic lagăr de muncă de pe dealurile sudete, unul din multele noi lagăre împrăștiate prin munți. Aparținea de Luftwaffe și era destinat fabricării unor componente pentru avioane, pe care Steinberg nu le-a specificat. Acolo locuiau patru sute de deținuți. Mâncarea era proastă, spunea doctorul, și normele îngrozitoare.

În urma unor zvonuri despre lagărul de la Brinnlitz, Steinberg a reușit să obțină un permis de trecere și un camion al fabricii cu care s-a repezit să-l vadă pe Oskar. Îi descrie condițiile disperate din lagărul Luftwaffe. Doctorul afirmă că Oskar a acceptat destul de ușor să-i dea o parte din rezervele de alimente de la Brinnlitz. O singură întrebare îl preocupa pe Oskar: sub ce pretext putea veni Steinberg regulat la el, ca să ridice alimente. Au convenit că lucrul cel mai plauzibil era controlul medical regulat la doctorii din infirmeria lagărului.

Ca urmare, Steinberg a trecut pe la Brinnlitz de două ori pe săptămână și a adus în lagărul său cantități importante de pâine, semolină, cartofi și țigări. Dacă Schindler se afla prin preajma depozitului în zilele în care Steinberg își încărcă camionul, se întorcea cu spatele și se depărta.

Steinberg nu dă nicio cifră asupra cantității de alimente, dar apreciază, în calitate de medic că, dacă n-ar fi făcut rost de aceste provizii, până în primăvară ar fi murit cel puțin cincizeci de prizonieri din lagărul Luftwaffe.

Pe lângă răscumpărarea femeilor de la Auschwitz, cea mai uluitoare operațiune de salvare a fost cea de la Goleszow – o carieră și o fabrică de ciment din interiorul lagărului Auschwitz III. Așa cum a reieșit din povestea celor treizeci de lăcătuși, în tot cursul lunii ianuarie 1945, s-au dezafectat înspăimântătoarele instalații de la Auschwitz și, pe la mijlocul lunii, o sută douăzeci de lucrători de

la carieră au fost aruncați în două vagoane de vite. Călătoria lor va fi la fel de amară ca a tuturor, dar va sfârși mai bine ca a multora. E bine să ne amintim că, asemenea celor de la Golezow aproape toată lumea din zona Auschwitz se afla în mișcare luna aceea. Dolek Horowitz fusese expedit la Mauthausen. Micul Richard a fost totuși lăsat la urmă, cu alți copii mai mici. Rușii îl vor descoperi mai târziu, la sfârșitul lunii, într-un Auschwitz abandonat de SS și vor afirma, desul de corect, că el și ceilalți fuseseră ținuți pentru experimente medicale. Henry Rosner și Olek, cel de nouă ani (care părea să nu mai fie necesar laboratoarelor) au fost expediați de la Auschwitz în coloană, spre o destinație aflată la o distanță de treizeci de mile, cei care au rămas în urmă fiind împușcați. La Sosnowiec au fost înghesuiți în vagoane de marfa. Binevoitor, un paznic SS care avea ordin să separe copiii, i-a lăsat pe Olek și pe Henry să urce în același vagon. Era o asemenea înghesuială, încât toată lumea trebuia să stea în picioare. Dar, pe măsură ce oamenii mureau de frig și de sete, un domn pe care Henry îl descria ca pe „un evreu isteț” îi suspenda pe cei morți în păturile lor de cârligele fixate în tavan și folosite de obicei pentru imobilizarea cailor. Astfel, pe podea rămânea mai mult loc pentru cei în viață. Spre binele băiatului, lui Henry i-a venit ideea să-l atârne pe Olek în pătura lui în exact la fel, de aceleași cârlige. În felul acesta copilul a călătorit mai comod, iar atunci când trenul se oprea în stații sau pe linii secundare, striga la nemții de afară, cerându-le să arunce bulgări de zăpadă în ferestrele acoperite cu plase de sârmă. Bulgării se spărgeau și zăpada se împrăștia în interiorul vagonului, și bărbații se luptau pentru câteva cristale de gheață.

În decursul celor șapte zile cât a durat călătoria până la Dachau, jumătate din ocupanții vagonului lui Rosner au murit. Când, în cele din urmă, au ajuns și s-a deschis ușa, afară s-a rostogolit un trup inert și după el Olek, care s-a ridicat imediat din zăpadă. A luat un țurture atârnat de podeaua vagonului și a început să-l lingă însetat. Așa’ se călătorea în Europa, în ianuarie 1945.

Pentru deținuții de la cariera de piatră Golezow a fost chiar mai rău. Documentele însoțitoare ale celor două vagoane de marfă, păstrate în arhivele de la Yad Vashem, arată că au călătorit mai bine de zece zile fără mâncare și cu ușile închise din pricină că înghețaseră încuietorile. R., un băiat de șaisprezece ani, își amintește că zgâriau gheața adunată pe pereți în interiorul vagonului, ca, să-și aline setea. Nu au fost lăsași să coboare nici la Birkenau. Îngrozitorul proces de exterminare se apropia de sfârșit. Nu mai era timp pentru ei. Au fost abandonați pe o linie secundară și reatașați altor locomotive, târați cincizeci de mile, decuplați din nou. Erau lăsați la poarta unor lagăre ai căror comandanți refuzau să-i primească pentru motivul, real, că își pierduseră orice valoare industrială și pentru că, oricum, posibilitățile lagărului – paturi și rații – fuseseră depășite.

Puțin înainte de revărsatul zorilor, într-o dimineață de la sfârșitul lui ianuarie, au fost decuplați și abandonati pe o linie secundară la Zwittau. Oskar spune că i-ar fi telefonat de la depou un prieten de-al său ca să îi comunice că a auzit țipete și zgomote în niște vagoane. Captivii își strigau rugămințile în mai multe limbi, căci, după cum scria în documente, erau sloveni, polonezi, cehi, germani, francezi, unguri, olandezi și sârbi. Este foarte probabil ca prietenul care i-a telefonat să fi fost cumnatul care se ocupa de depoul de marfa de la Zwitau. Oskar l-a rugat să expedieze cele două vagoane pe linia secundară până la Brinnlitz.

Era o dimineață cu un ger înfiorător – minus treizeci de grade Celsius, spune Stern.

Chiar și meticolosul Biberstein spune că trebuie să fi fost cel puțin minus douăzeci de grade.

Poldek Pfefferberg și-a luat aparatura de sudură și a ieșit pe linia înzăpezită să taie ușile înghețate. A auzit și el vaietele nepământești dinăuntru.

Este greu de descris ce au văzut când, în cele din urmă, ușile au fost deschise. În fiecare vagon, centrul podelei era ocupat de o piramidă de cadavre înghețate, cu membrele contorsionate. O sută și ceva de oameni, încă în viață, duhneau îngrozitor, erau vineți de frig, numai piele și oase. Niciunul dintre ei nu cântărea mai mult de treizeci și patru de kilograme.

Oskar nu se afla acolo. Era în fabrică, unde supraveghea amenajarea unui colț cald al atelierului pentru transportul de la Goleszow. Deținuții dezamblară ultimele dintre mașinăriile părăsite de Hoffman și le transportară în garaj. Au adus paie și le-au împrăștiat pe podea. Schindler fusese deja în biroul comandantului, ca să vorbească cu Liepold. Untersturmbannführer-ul nu a fost de acord să preia oamenii de la Goleszow, asemenea celorlalți comandanți pe la care trecuseră bieții oameni în ultimele săptămâni. Liepold a remarcat, pe bună dreptate, că nimeni nu putea să pretindă că acești oameni ar fi muncitori la fabrica de muniții. Oskar a recunoscut asta, dar a garantat că o să-i treacă în registre și o să plătească prin urmare șase Reichsmarks pe zi pentru fiecare dintre ei. Pot să-i folosesc după ce se refac, a spus Oskar. Comandantul analiză cele două aspecte ale cazului: mai întâi, Oskar nu putea fi oprit; în al doilea rând o creștere a dimensiunilor lagărului și a taxelor pentru forța de muncă plătite de Herr Direktor ar putea să-i convină lui Hassebroeck. I-a trecut la iuțea în registre, antedatând înregistrările, astfel că, atunci când cei de la Goleszow erau târați pe poarta fabricii, Oskar începuse deja să plătească pentru ei.

În atelier au fost înfășurați în pături și întinși pe paie. Emilie a venit din apartamentul ei, însoțită de doi deținuți care cărau între ei o imensă găleată cu terci. Doctorii observaseră degerăturile și cereau unguente. Doctorul Biberstein

i-a atras atenția lui Oskar că oamenii vor avea nevoie de vitamine, deși era sigur că nu exista așa ceva în Moravia.

În acest timp, cele șaisprezece cadavre înghețate au fost așezate într-un hambar. Privindu-le, rabinul Levartov înțelese că, datorită membrelor contorsionate de frig, vor fi greu de îngropat în maniera tradițională, care nu îngăduia ca oasele să fie rupte. Levartov înțelese că problema trebuia discutată cu comandantul. Liepold avea în dosarul său anumite directive de la Secția D, care cerea personalului SS să scape de morți prin ardere. În camera cazanelor erau dispozitive perfecte pentru așa ceva, cuptoare industriale aproape capabile să vaporizeze un corp. Totuși, Schindler refuzase până atunci de două ori să îngăduie arderea cadavrelor.

Prima dată s-a întâmplat la moartea Jankăi Feigenbaum în infirmeria de la Brinnlitz. Liepold ordonase imediat incinerarea trupului. Oskar aflase de la Stern că asta era de neacceptat pentru familia Feigenbaum și rabinul Levartov. Opoziția sa putea fi alimentată și de reminiscentele catolice din conștiința sa. În anii aceia, biserica catolică se opunea ferm incinerării. Oskar nu-i îngădui comandantului să folosească cuptorul, dădu ordin tâmplarilor să pregătească un sicriu și puse la dispoziție o căruță cu cal, permițându-i lui Levartov și familiei să iasă afară din lagăr sub pază și să îngroape fata în pădure.

Bărbații familiei Feigenbaum, tată și fiu, merseseră în spatele căruței numărând pașii de la poarta lagărului, astfel ca la sfârșitul războiului să poată regăsi trupul Jankăi.

Martorii spun că Liepold era furios, considerând asta ca o cocoloșire a prizonierilor. O parte din cei de la Brinnlitz comentau chiar că Oskar arătase față de Levartov și Feigenbaum o atenție și o politețe mai accentuate în raport cu atitudinea pe care o manifesta de obicei față de Emilie.

A doua oară, Liepold a pretins să fie folosite cuptoarele la moartea bătrânei doamne Hoffstatter. La cererea lui Stern, Oskar a pus să fie pregătit un alt sicriu, acceptând să fie introdus în el o placă de metal pe care s-au trecut datele importante ale decedatei. Levartov, însoțit de *minyam*, un cor de zece bărbați, care recitau *Kaddish* lângă moartă, au fost învoiți să părăsească lagărul și să asiste la funeralii.

Stern afirmă că, tot pentru doamna Hoffstatter, Oskar a organizat un cimitir evreiesc în parohia catolică de la Deutsch-Bielau, un sat din apropiere. După cele spuse de el, în duminica în care a murit bătrâna, Oskar s-a dus la biserica parohială și a avansat această propunere preotului. Un consiliu parohial convocat la iuțea a încuviințat să-i vândă o mică porțiune de pământ de la marginea cimitirului. Fără îndoială că o parte dintre membrii consiliului s-au

opus, pentru că în acea perioadă legile canonice erau interpretate foarte îngust în ceea ce privește dreptul anumitor oameni de a fi îngropați în pământ sfințit.

Alți deținuți pe afirmațiile cărora ne putem baza spun totuși că o parcelă din cimitirul evreiesc a fost cumpărată de Oskar la data când a sosit transportul de la Golezow, cu acea piramidă de cadavre contorsionate. Într-un raport ulterior, Oskar afirmă că a fost nevoit să cumpere acea parcelă pentru a îngropa morții de la Golezow. După altă mărturie, când preotul parohiei a arătat porțiunea de dincolo de gardul cimitirului, rezervată pentru îngroparea sinucigașilor, și a sugerat ca cei de la Golezow să fie îngropați acolo, Oskar i-a răspuns că aceștia nu erau sinucigași, ci victimele unei crime îngrozitoare.

Sosirea „morților de la Golezow” și decesul doamnei Hoffstatter trebuie totuși să fi survenit la scurt interval de timp, și amândouă au fost marcate cu ritualul complet în acest cimitir evreiesc unic, de la Deutsch-Bielau.

Se desprinde limpede din amintirile deținuților de la Brinnlitz faptul că această atitudine a avut un imens ecou moral în lagăr. Trupurile contorsionate descărcate din vagoane erau aproape inumane. Privindu-le, te înpăimânta fragilitatea propriei tale ființe. Inumanul era dincolo de hrană, igienă, căldură. Numai prin ritualul înmormântării li se putea reda statutul uman – ca și propria liniște. Drept urmare, felul în care a oficiat Levartov incantația tânguitoare al *Kaddishului* a avut o greutate mult mai mare pentru deținuți decât ar fi putut avea vreodată asemenea ceremonii în relativa liniște a Cracoviei de dinainte de război.

Pentru îngrijirea cimitirului evreiesc și pregătirea locurilor în eventualitatea unor decese ulterioare, Oskar a angajat un Unterscharführer SS între două vârste și i-a plătit un mic salariu.

Emilie se îngrijea de propriile ei afaceri. Înarmată cu un teanc de documente false, puse la dispoziție de Bejski, a pus doi dintre deținuții lagărului să încarce cu votcă și țigări unul dintre camioanele fabricii și le-a cerut să o ducă în marele oraș minier Ostrava, aflat chiar lângă granița Guvernământului General. La spitalul militar a reușit să facă un aranjament cu câteva dintre cunoștințele lui Oskar și să aducă unguente împotriva degerăturilor, sulfamidă și vitaminele despre care Biberstein credea că sânt imposibil de procurat. Emilie făcea regulat astfel de drumuri. Începea să fie și ea o călătoare, ca soțul ei.

După primele decese nu au mai urmat și altele. Cei de la Golezow erau „musulmani” și se știa că starea „musulmanilor” nu putea fi îmbunătățită. Dar Emilie avea un fel de încăpățănare care o făcea să nu accepte inevitabilul. Umbla după ei cu gălețile pline cu terci. Din cei salvați de la Golezow, spune doctorul Biberstein, nimeni nu ar fi rămas în viață fără tratamentul ei. După o vreme, bărbații din grup au fost zăriți încercând să se facă utili în fabrică. Într-o

zi, magazinerul evreu l-a rugat pe unul dintre aceștia să-i ducă o cutie până la o mașină din atelier.

— Cutia cântărește treizeci și cinci de kilograme, a spus tânărul, și eu treizeci și două. Cum dracu' pot să o car?

În fabrica plină cu mașini neproductive, cu ateliere „mobilate” cu sperietori de ciori, sosi în iarna aceea Herr Amon Goeth. Ieșise din închisoare și venise ca să salute familia Schindler. Tribunalul SS îl eliberase din închisoarea de la Breslau din cauza diabetului. Era îmbrăcat într-un costum vechi, probabil o fostă uniformă căreia i se scosese însemnele. Există unele zvonuri privitoare la sensul acestei vizite și ele persistă până în ziua de azi. Unii cred că umbla după ajutor, alții presupun că Oskar ascunsese ceva pentru el – bani sau ceva asemănător, provenind de la ultimele afaceri ale lui Amon la Cracovia, în care Oskar acționase probabil ca agentul lui. Unii dintre cei care au lucrat în preajma biroului lui Oskar presupun că Amon a cerut chiar un post de conducere la Brinnlitz. Nimeni nu ar fi putut spune că era lipsit de experiență. De fapt, toate aceste trei posibile motive ale sosirii lui Amon la Brinnlitz sânt plauzibile, deși este puțin probabil ca Oskar să fi acționat ca agent al lui Amon.

Când a intrat pe poarta lagărului, s-a putut vedea că închisoarea și necazurile îl subțiaseră. Obrajii își pierduseră rotunjimea. Trăsăturile sale aminteau de acel Amon care venise la Cracovia în ziua de Anul Nou 1943 ca să lichideze ghetoul, și totuși erau diferite, pentru că pielea avea o tentă gălbuie din cauza bolii de ficat și o alta gri – rezultatul timpului petrecut în închisoare. Și dacă știai să privești, dacă îndrăzneai să privești, vedeai o nouă atitudine. Unii deținuți, ridicându-și privirile de pe strunguri, au zărit pe ferestrele atelierelor umbra acelei figuri care se ridica din cele mai cumplite coșmaruri ale lor, trecând neanunțată prin curtea fabricii, îndreptându-se către birourile lui Schindler. Helen Hirsch părea să fi căzut în transă, nedorindu-și altceva decât să poată dispărea. Dar alții fluierară după el; iar bărbații se întoarseră de la mașinile lor și scuipară. Femeile mai în vârstă ridicară spre el ghemele de lână pe care le împleteau, ca o provocare. Pentru că aceasta era răzbunarea, să arăți că, în ciuda terorii și a spaimii aduse de el, Adam își săpa încă pământul, iar Eva torcea. Dacă Amon dorea o slujbă la Brinnlitz – și mai erau și alte locuri unde un Hauptsturmführer suspendat din funcție se putea duce – Oskar fie că l-a făcut să renunțe, fie că l-a cumpărat. În această privință, întâlnirea nu s-a deosebit de toate celelalte. Ca o dovadă de politețe, Herr Direktor l-a purtat pe Amon prin fabrică și, la trecerea prin atelier, reacția a fost și mai puternică. Întors în birou, Amon a fost auzit cerând ca Oskar să-i pedepsească pe deținuți pentru lipsa lor de respect, iar Oskar a mormăit că o să se ocupe de evreii obraznici și și-a exprimat considerația pentru Herr Goeth.

Deși SS-ul îl eliberase din închisoare, cercetările asupra afacerilor lui erau încă în curs. Un judecător de la tribunalul SS venise la Brinnlitz în ultimele

săptămâni, să-l interogheze din nou pe Pemper asupra procedurilor de conducere ale lui Amon. Înainte de a începe interogatoriul, comandantul Liepold îi șoptise lui Pemper că ar fi bine să-și controleze cuvintele pentru că judecătorul voia să-l ia la Dachau spre a-l executa, după ce-i va smulge toate informațiile. Înțelept, Pemper făcuse tot posibilul să-l convingă pe judecător de lipsa de importanță a muncii sale în birourile de la Plaszów.

Nu se știe cum, Amon auzise că anchetatorii exercitau presiuni asupra lui Mietek Pemper. Curând după ce sosi la Brinnlitz, își înghesui fostul dactilograf într-un colț din biroul lui Oskar și dori să afle ce întrebări îi pusese judecătorul. Pemper crezu că ghicește în ochii lui Amon nemulțumirea că fostul lui funcționar continua să fie o sursă vie de dovezi pentru tribunal. Desigur, Amon slăbise, arătă dărâmat în costumul vechi și nu avea nicio putere în biroul lui Oskar. Dar puteai oare să fii sigur? Era totuși Amon și își păstrase tonul autoritar. Pemper spuse că judecătorul îi atrăsese atenția că nu trebuie să vorbească cu nimeni despre interogatoriu. El izbucni furios și amenință că o să se plângă lui Herr Schindler. Asta, dacă vreți, era o dovadă a neputinței lui Amon. Niciodată până atunci nu fusese în postura să se ducă la Oskar ca să solicite pedepsirea unui deținut.

În seara următoare, femeile triumfau. Nu le putea atinge. Izbutiseră s-o convingă în acest sens chiar și pe Helen și fata reuși să doarmă bine. Amon părăsi fabrica, îndreptându-se către mașina care trebuia să-l ducă la gara din Zwittau. Nu trecuse niciodată de trei ori printr-un loc fără să năruiască speranțele de viață ale unui nefericit. Era clar că acum nu avea nicio putere. Totuși, nimeni nu-l putea privi în ochi la plecare. Treizeci de ani mai târziu, de la Buenos Aires la Sydney, de la New York la Cracovia, de la Los Angeles la Ierusalim, Amon va mai bântui încă somnul veteranilor de la Plaszów.

„Când îl vedeai pe Goeth – spune Poldek Pfefferberg – vedeai moartea”

Așa se face că – precum și-a dorit – nu a putut fi niciodată doborât cu adevărat.

CAPITOLUL 37

În anul acela, Oskar și-a sărbătorit cea de-a treizeci și șaptea zi de naștere cu doi deținuți. Unul dintre lăcătuși meșterise o mică cutie pentru butoni și când Herr Direktor a apărut la parterul atelierelor, Niusia Horowitz a fost împinsă spre el pentru a rosti, în germană, discursul repetat de nenumărate ori. „Herr Direktor, spuse ea cu o astfel de voce, încât Oskar a fost nevoit să pună mâna la ureche și să se aplece ca să audă, toți deținuții vă doresc numai bine cu ocazia acestei aniversări a zilei de naștere”

Era o zi de Sabat pe care cei de la Brinnlitz și-o *vor* aminti întotdeauna ca pe o sărbătoare. Dis-de-dimineată, cam pe la ora la care Oskar începuse să petreacă în biroul său, cu coniac Martell și fluturând telegrama insultătoare de la inginerii din Brno, în curte au intrat două camioane încărcate cu pâine albă. O parte din încărcătură merse la garnizoană, ajungând până la mahmurul Liepold, care obișnuia să doarmă târziu în locuința sa din sat. Atât era de-ajuns ca SS-iștii să nu înceapă să mormăie, protestând față de felul în care își răsfața Herr Direktor deținuții. Aceștia au primit trei sferturi de kilogram de pâine. O cercetau cu privirea pe măsură ce o mâncau și se bucurau. Au existat unele speculații asupra provenienței pâinii. În parte, aceasta se putea explica prin bunăvoința directorului morii locale, Daubek, cel care se întorcea cu spatele ori de câte ori deținuții de la Brinnlitz își umpleau pantalonii cu făină de ovăz. Dar nu atât despre calea pe care ar fi putut să o urmeze, despre brutăria folosită sau despre proveniența făinii albe, s-a discutat, cât despre faptul că evenimentul era un fel de vrajă, o minune.

Deși ziua este amintită ca o sărbătoare, de fapt nu existau prea multe motive de bucurie. Cu puțin timp în urmă sosise o lungă telegramă de la Herr Kommandant Hassebroeck din Gross-Rosen, pentru Liepold din Brinnlitz, cu instrucțiuni asupra lichidării populației de acolo în eventualitatea apropiării rușilor. Trebuia să aibă loc o ultimă selecție, se spunea în telegrama Jui Hassebroeck. Bătrânii și bolnavii urmau să fie împușcați imediat, iar cei sănătoși – încolonați și duși în direcția Mauthausen.

Deși deținuții din ateliere nu știau nimic despre telegrama aceasta, se temeau instinctiv de astfel de lucruri. Toată săptămână auziseră zvonuri că în pădurile ce mărgineau Brinnlitz-ul fuseseră aduși polonezi ca să sape gropi mari. Pâinea albă venea ca o contrapondere acestui zvon, un fel de garanție pentru viitorul tuturor. Și totuși, oamenii păreau să se aștepte la o perioadă plină de primejdii mult mai subtile decât cele din trecut.

Dacă lucrătorii din fabrica lui Oskar nu știau nimic despre telegramă, nu știa nici comandantul Liepold. Telegrama îi fusese înmănată mai întâi lui Mietek Pemper, în biroul comandantului. Pemper o deschisese la abur, apoi o lipise la loc și i-o înmânase lui Oskar. Acesta se așezase la birou, o citise, după care se întorsese către el.

— E în regulă, mormăise, va trebui să ne luăm la revedere de la Untersturmführer-ul Liepold.

Căci atât Oskar, cât și Pemper îl socoteau pe Liepold singurul SS-ist din garnizoană capabil să ducă la îndeplinire un astfel de ordin. Adjunctul comandantului era un om trecut de patruzeci de ani, un Oberscharführer SS pe nume Motzek. Deși el putea comite un măcel dacă intra în panică, nu era capabil să ucidă cu sânge rece o mie trei sute de persoane.

Cu câteva zile înainte de aniversare, Oskar îi trimisese câteva reclamații confidențiale lui Hassebroeck, referindu-se la comportamentul excesiv de brutal al domnului comandant Liepold. Apelase la influentul șef de poliție Rasch, înaintându-i aceleași acuzații. Le prezentase atât lui Hassebroeck, cât și lui Rasch copii ale scrisorilor pe care le trimisese la biroul generalului Glücks, la Oranienburg. Miza pe faptul că Hassebroeck își va aminti de generozitatea sa sperând în reeditarea acestor gesturi în viitor, că va observa presiunile pe care le făcea asupra celor din Oranienburg și Brno pentru a-l înlocui pe Liepold și că-l va transfera pe Liepold fără să se ostenească să facă investigații asupra comportamentului Untersturmführerului față de deținuții de la Brinnlitz.

Era un joc tipic schindlerian, la o scară ceva mai mare decât acela de „21” dintre Oskar și Amon. Miza o constituiau toți cei de la Brinnlitz, de la Hirsch Krischer, deținutul nr. 68 821, mecanic auto în vârstă de patruzeci și opt de ani, până la Jarum Kiaf, deținutul nr. 77 196, muncitor necalificat de douăzeci și șapte de ani și supraviețuitor al transportului de la Goleszow. Și. Bineînțeles erau puse la socoteală toate femeile de la Brinnlitz, de la nr. 76 201 – strungărița de douăzeci și nouă de ani Berta Aftergut, la nr. 76 500 – Jenta Zwetschenstiel de treizeci și șapte de ani.

Oskar adună motive pentru reclamații suplimentare împotriva lui Liepold, invitându-i pe comandanți la cină în apartamentul din fabrică. Era în 27 aprilie, înainte de ziua sa de naștere. Cam pe la 11 noaptea, deținuții aflați la lucru în ateliere au fost surprinși să-l vadă pe comandant beat criță, clătinându-se pe picioare prin fabrică, sprijinindu-se de un Herr Direktor ceva mai treaz. În drum, Liepold încerca să-și fixeze privirile asupra câte unui lucrător. Urla furios, arătând către uriașele grinzi ale acoperișului de deasupra mașinilor. Herr Direktor îl ținuse întotdeauna departe de fabrică, dar aici era cea mai înaltă autoritate, cu drept de a pedepsi.

— Jidani împuțiți, urlă, vedeți grinda aia? Uitați-vă la ea, de acolo o să vă spânzur pe toți!

Oskar îl împingea ușurel înainte, murmurându-i întruna „ai dreptate, ai dreptate, dar nu în seara asta, nu, altădată”

În ziua următoare, Oskar îl sună pe Hassebroeck și pe alții, cu reclamațiile de rigoare. Omul umblă beat prin fabrică, făcând scandal, amenințând cu execuția *imediată*. Aceștia nu sânt simpli muncitori, ci tehnicieni cu înaltă calificare, angajați în fabricarea unor arme secrete etc, etc. Și, cu toate că Hassebroeck era răspunzător de moartea a mii de lucrători în carierele de piatră, deși considera că toată forța de muncă evreiască va trebui lichidată la apropierea rușilor, a fost de acord ca fabrica lui Herr Schindler să fie tratată ca un caz special.

Oskar afirma că Liepold a susținut dintotdeauna că i-ar fi plăcut să meargă pe front. E tânăr, e sănătos, e entuziast. Ei bine, îi spuse Hassebroeck lui Oskar, vom vedea ce se poate face.

Între timp, comandantul Liepold petrecu ziua de naștere a lui Oskar dormind, ca să se vindece de mahmureală.

În absența acestuia, Oskar ținu un surprinzător discurs. Petrecuse toată ziua, dar nimeni nu-și amintește să se fi bâlbâit. Nu avem textul celor spuse, dar există un alt discurs, ținut zece ani mai târziu, în ajunul zilei de 8 mai, de la care avem o copie. După spusele celor care au fost de față, amândouă discursurile conțineau idei similare. Cu alte cuvinte, amândouă erau promisiuni pentru viață.

A opta pentru unul dintre aceste discursuri, înseamnă a le diminua efectul. Ceea ce încerca Oskar, instinctiv, era să modifice realitatea, să schimbe imaginea pe care o aveau despre ei înșiși atât deținuții, cât și SS-iștii. Cu multă vreme în urmă, cu o certitudine încăpățânată, spusese unui grup de lucrători, printre care se numărase și Edith Liebgold, că vor supraviețui războiului. Manifestase același spirit profetic atunci când le vorbise femeilor întoarse de la Auschwitz, în dimineața aceea de noiembrie, spunându-le: „Acum sunteți în siguranță, sunteți cu mine” Nu poate fi ignorat faptul că, într-o altă epocă și în alte condiții, Herr Direktor ar fi putut deveni un demagog în genul lui Huey Long din Louisiana sau John Lang din Australia, care aveau darul de a convinge ascultătorii că erau meniți ca, împreună, să scape ca prin urechile acului de răul produs de alți oameni.

Discursul de aniversare al lui Oskar a fost ținut în germană, noaptea, pe podeaua atelierului, în fața deținuților adunați. Pentru a păzi o adunare de o asemenea amploare, a trebuit adus înăuntru un detașament SS și personalul civil german. Când Schindler a început să vorbească, Poldek Pfefferberg a simțit ridicându-i-se tuleiele de păr ce începuseră să-i crească pe „cărarea păduchilor” Privea chipurile tăcute ale lui Schoenbrun și Fuchs și la SS-iștii cu pistoale automate. „O să-lucidă, își zise și atunci totul se va termina”

Discursul urmărea două idei principale. Mai întâi, tirania se apropia de sfârșit. Oskar vorbi despre SS-iștii înșirați de-a lungul pereților de parcă și aceștia ar fi fost niște deținuți dornici de eliberare. Mulți dintre ei, explică el deținuților, fuseseră trimiși la ordin în Waffen SS, fără consimțământul lor. În al doilea rând, el le promitea că va rămâne la Brinnlitz până la sfârșit când va fi anunțată încheierea ostilităților. Și „cinci minute mai mult” Pentru deținuți, discursul, ca și toate afirmațiile sale precedente reprezentau promisiuni de viitor. Sublinie că era hotărât să facă astfel încât ei să nu ajungă în gropile din pădure. Le reamintea investiția pe care o făcuse în ei și îi trezea iar viață.

Se poate doar presupune efectul pe care l-a avut cuvântarea asupra SS-iștilor care au ascultat-o. Îi insultase foarte inteligent. Dacă aveau să protesteze sau nu, va afla din reacțiile lor. Îi avertizase în același timp că va rămâne la Brinnlitz cel puțin atât de mult ca și ei; prin urmare, era un prezumtiv martor. Dar nu se simțea la fel de încrezător pe cât voia să pară. Mai târziu a mărturisit că la vremea aceea era tare îngrijorat de atitudinea unităților militare care se retrăgeau prin zona Zwitau. Avea să scrie: „Eram foarte speriați, pentru că ne temeam de acțiunile disperate ale santinelor SS” Poate îi cuprinsese panica, dar s-au stăpânit și nu au lăsat să se vadă nimic, căci niciunul dintre deținuții care mușca din pâinea albă la aniversarea zilei de naștere a lui Oskar nu a sesizat ceva. Oskar era de asemenea îngrijorat din pricina unor unități vlassoviste staționate la marginea localității. Aceste trupe făceau parte din ROA, Armata Rusă de Eliberare, alcătuită cu un an înainte, la ordinul lui Himmler, din uriașa mulțime de prizonieri ruși aflați în Reich și comandată de Andrei Vlasov, un fost general sovietic capturat cu trei ani înainte în fața Moscovei. Erau trupe foarte periculoase pentru cei din Brinnlitz întrucât știau că Stalin îi căuta în mod deosebit pentru a-i pedepsi și se temeau că aliații i-ar fi extrădat. Oriunde s-ar fi aflat vlassoviștii, erau într-o stare de violență disperare slavă, pe care o înecau în votcă. Când se vor retrage spre liniile americane, aflate mult mai departe către vest, vor fi în stare de orice.

La nici două zile după discursul lui Oskar, în biroul lui Liepold sosiră o serie de ordine de deplasare. Se făcea cunoscut, printre altele, că Untersturmführer-ul Liepold fusese transferat la batalionul de infanterie Waffen SS de lângă Praga. Probabil că Liepold nu a fost prea încântat, dar și-a împachetat lucrurile în tăcere și a plecat. De multe ori, la petrecerile lui Oskar, în special după a doua sticlă de vin roșu, afirmase că ar fi preferat să facă parte dintr-o unitate combatantă. În ultima vreme, la aceste petreceri fuseseră invitați câțiva ofițeri activi din Wehrmacht și SS, din cadrul trupelor în retragere; iar discuțiile lor îi stârneau întotdeauna dorința de a participa la lupte. Spre deosebire de ceilalți oaspeți, el nu fusese pus niciodată în fața unor dovezi suficient de grăitoare ca să înțeleagă că se apropia sfârșitul.

E puțin probabil că a sunat la biroul lui Hassebroeck înainte de a-și împacheta lucrurile. Comunicațiile telefonice nu erau prea bune, căci rușii încercaseră Breslau și se aflau la o zi de mers de Gross-Rosen. Dar transferul nu ar fi surprins pe nimeni din biroul acela, căci Liepold făcuse deseori declarații patriotice și în fața lor. Și astfel, lăsându-l pe Oberscharführer-ul Motzek la comandă în Brinnlitz, Josef Liepold plecă la luptă – un dur care-și văzuse visul împlinit.

În primele zile ale lunii mai, Oskar descoperise, nu se știe cum, poate chiar dând telefoane la Brno, unde legăturile mai funcționau încă, cum că unul dintre

depozitele cu care făcea regulat afaceri fusese abandonat. Însoțit de o duzină de deținuți, se duse acolo cu camionul ca să-l golească. Pe drum dădu peste câteva puncte de control, dar la fiecare dintre ele își fluturară uluitoarele lor documente false, așa cum avea să scrie Oskar mai târziu, „cu ștampilele și semnăturile celor mai înalte autorități polițienești din Moravia și Boemia” Când ajunseră la depozit, îl găsiră înconjurat de flăcări. Concomitent cu incendierea depozitelor militare din apropiere, aliații întreprinseseră un raid aerian cu bombe incendiare. Din direcția orașului, unde partizanii cehoslovaci smulgeau casă cu casă din mâinile garnizoanei, se puteau auzi focuri de armă. Herr Schindler ordonă șoferului să tragă cu spatele către platforma de încărcare, sparse ușa și descoperi că depozitul era plin de țigări „Egipski”

În ciuda unei astfel de piraterii executate cu dezinvoltură, Oskar era înspăimântat de zvonurile venite din Slovacia potrivit cărora rușii executau civilii germani fără să pună întrebări sau să-și bată prea mult capul. Ascultând știrile de la BBC în fiecare noapte, se liniști aflând că războiul s-ar fi putut să ia sfârșit înainte ca vreun rus să ajungă în zona Zwittau.

Indirect, deținuții aveau și ei acces la știrile BBCului și cunoșteau realitatea. Când timp a existat Brinnlitz, tehnicienii radio Zeno Szenwic și Artur Rabner au reparat întruna aparatele de radio ale lui Oskar. În atelierul său, Zeno asculta la cască știrile de la ora două după-amiază transmise la Vocea Londrei. În timpul schimbului de noapte, sudorii ascultau emisiunea de la ora două noaptea. Un SS-ist intrat într-o noapte în fabrică pentru a duce un mesaj la birouri, i-a descoperit pe trei dintre ei în jurul radioului. „L-a adus Herr Direktor la reparat, i-au spus, și nu-i nici urî minut de când J-am făcut să meargă”

Mai devreme, în cursul anului, deținuții se așteptaseră din zi în zi ca Moravia să fie ocupată de americani. Dar de când Eisenhower se oprise la Elba, știau că în locul lor vor veni rușii. Cercul de prizonieri apropiați lui Oskar au compus o scrisoare în ebraică, explicând ce făcuse Oskar pentru ei. I-ar fi fost de folos dacă o prezenta forțelor americane, din care făcea parte și un contingent evreiesc important, inclusiv rabini militari. Stern și chiar Oskar considerau deci vital ca Herr Direktor să fie preluat într-un fel sau altul de americani, în parte, decizia lui Oskar era influențată de ideea caracteristică pentru Europa Centrală, anume că rușii sânt barbari, indivizi cu o religie ciudată și un comportament imprevizibil. Dar pe lângă asta, dacă se putea da crezare unor din rapoarte venite din est, avea motive serioase să se teamă.

Dar nicio clipă nu s-a lăsat doborât de frică. Era în gardă și într-o stare de așteptare febrilă când știrea despre capitularea Germaniei i-a parvenit prin intermediul emisiunii transmise de BBC în primele ore ale zilei de 7 mai. Războiul din Europa trebuia să ia sfârșit la miezul nopții, în ziua următoare, marți 8 mai, Oskar o trezi pe Emilie, iar Stern, care era treaz, fu chemat în birou ca să-l ajute pe Herr Direktor să sărbătorească. Stern putea afirma acum că

Oskar nu se mai temea de garnizoana SS, dar s-ar fi înspăimântat dacă ar fi ghicit cum căpătase această certitudine.

În ziua aceea, în atelier, deținuții își făceau de lucru ca de obicei. Poate că lucrau mai bine decât în alte zile și totuși, pe la amiază, Herr Direktor întrerupse pretinsa activitate, transmițând prin difuzoare, în întreg lagărul, discursul victoriei ținut de Churchill. Lutek Feigenbaum, care înțelegea engleza, rămase amețit lângă strung. Pentru ceilalți, vocea triumfătoare și hârsită a lui Churchill era prima pe care o auzeau de ani de zile, într-o limbă pe care și ei aveau să o vorbească în Lumea Nouă. Vocea aceea stranie, la fel de familiară, în felul ei, ca și cea a decedatului Führer, ajunse până la porți și asaltă turnurile de pază. Dar SS-iștii o primiră sobru. De multă vreme nu-și mai întorceau privirile către lagăr. Ochii lor, ca și ai lui Oskar, erau ațintiți – chiar cu mai multă atenție, poate – către ruși. După telegrama primită mai devreme de la Hassebroeck, ar fi trebuit să fie ocupați până peste cap în pădurile înverzite. În loc de asta, cu ochii la ceas, așteptând miezul nopții, priveau zidul negru al pădurii, încercând să ghicească unde erau partizanii. Un nervos Oberscharführer Motzek îi ținea la posturile lor; datoria le cerea exact același lucru, căci împlinirea datoriei, așa cum vor afirma mulți dintre superiorii lor în fața tribunalului, conferea geniu SSului.

În acele două zile nesigure dintre declarația de pace și punerea ei în aplicare, unul dintre deținuți, un bijutier pe nume Licht, meșterise un dar pentru Oskar. Ceva mult mai expresiv decât port-țigaretul pe care-l primise de ziua sa. Licht lucrase cu o infimă cantitate din aurul atât de rar. Îl primise de la bătrânul domn Jereth, de la fabrica de cutii.

Se hotărâse – și chiar și cei de la Budzyn, marxiști convinși, acceptaseră – că Oskar va trebui să plece după miezul nopții. Grupul apropiaților lui Oskar— Stern, Finder, Garde, Bejski, Pemper —simțea nevoia de a marca această plecare cu o mică ceremonie. Este remarcabil faptul că, într-un moment în care nici ei nu erau siguri că vor apuca pacea, se ocupau de daruri de adio. Însă tot ceea ce aveau la îndemână pentru a face un dar era metalul comun. Domnul Jereth fusese cel care sugerase o altă sursă, ceva mai bun. Deschisese gura, arătându-și cei câțiva dinți îmbrăcați în aur.

— Fără Oskar, spuse, SS-iștii ar fi pus oricum mâna pe păcătoșii ăștia. Dinții mei s-ar fi aflat lângă mulți alții din cine știe ce depozit SS, alături de caninii unor străini de la Lublin, Lodz sau Lwow.

Era desigur jertfa potrivită, iar Jereth a insistat. L-a pus pe un deținut care făcuse pe vremuri ceva practică dentară la Cracovia să-i extragă lucrarea. Richt

bijutierul a topit aurul și, pe data de 8 mai, la amiază, a gravat o inscripție ebraică în interiorul unui inel. Era un vers din Talmud, pe care Stern i-l citase lui Oskar în biroul de la Buchheister, în octombrie 1939: „Cel ce salvează o singură viață, salvează întreaga lume”

În după-amiaza aceea, într-unui dintre garajele fabricii, doi deținuți lucrau de zor pentru a îndepărta tapițeria din tavanul și ușile Mercedesului lui Oskar, strecurând acolo mici săculețe cu diamantele domnului director și punând la loc pielea fără să lase – sperau ei – urme. Și pentru ei era o zi ciudată. Când au ieșit din garaj, soarele coborâse în spatele turnurilor unde mitralierele Spandau așteptau încărcate, dar ciudat de ineficiente. Toată lumea aștepta un cuvânt decisiv.

Asemenea cuvinte par să fi sosit seara. Din nou, ca și la aniversarea zilei sale de naștere, Oskar își instrui comandantul să adune deținuții în fabrică. Din nou, inginerii germani și secretarele, cu planurile de fugă în minte, au făcut act de prezență. Printre ei stătea Ingrid, vechea sa pasiune. Ea nu va pleca de la Brinnlitz în compania lui Schindler. Va fugi cu fratele ei, un tânăr veteran de război, lăsat la vatră în urma unei răni. Dacă luăm în considerare faptul că Oskar și-a bătut capul ca să ofere deținuților săi bunuri pe care le puteau comercializa, este puțin probabil că și-a lăsat vechea dragoste să plece cu mâna goală de la Brinnlitz. Fără îndoială că mai târziu s-au întâlnit, prietenește, undeva în Vest.

Ca și la discursul de la aniversare, de jur-împrejurul sălii stăteau paznici înarmați. Mai erau încă șase ore de război, iar SS-iștii juraseră să nu cedeze. Privindu-i, deținuții încercau să le ghicească starea de spirit. Când s-a anunțat că Herr Direktor va ține un nou discurs, două dintre deținutele care învățaseră să stenodactilografieze, domnișoara Waidmann și doamna Berger, făcuseră fiecare rost de câte un creion și hârtie și se pregătiseră să noteze ceea ce va spune. Fiind vorba de un discurs *ex tempore*, ținut de un om care știa că în curând va deveni un. Fugar, tonul a fost ceva mai forțat decât apare reprodus în versiunea Waidmann-Berger. A reluat tema discursului de aniversare în termeni convingători atât pentru deținuți, cât și pentru germani. Îi declara pe deținuți exponenți unei noi ere și confirma faptul că toți ceilalți aflați acolo – SS-iști, el însuși, Emilie, Fuchs, Schoenbrun – aveau acum nevoie de ajutor.

„Capitularea necondiționată a Germaniei, spuse, a fost anunțată chiar acum. După șase ani de măcelărire sălbatică a oamenilor, vom plânge victimele, iar în Europa se vor reîntrona pacea și ordinea. Aș vrea, la rândul meu, să apelez la voi pentru ordine și disciplină necondiționată. La voi toți cei care, împreună cu mine, ați trecut prin atâția ani grei, ca să puteți trăi prezentul și peste câteva zile să vă întoarceți la casele voastre distruse și jefuite, căutând supraviețuitorii. Veți împiedica astfel răspândirea panicii, ale cărei rezultate nu pot fi prevăzute”

Desigur, nu se gândea la panica deținuților, ci a membrilor garnizoanei, a oamenilor aliniați lângă pereți. Îi invita pe SS-iști să plece și pe prizonieri să-i lase s-o facă. Mareșalul Montgomery, comandantul forțelor aliate de debarcare, afirmase că învinșii trebuie să fie tratați omenește și – gândindu-ne la germani – toată lumea să facă deosebire între vinovăție și datorie. „Soldații de pe front, ca și omul mărunț care și-a făcut datoria pretutindeni, nu pot fi responsabili pentru faptele unui grup de oameni care își spun germani”

Schindler recurgea la o formulă de apărare a compatrioților săi pe care fiecare deținut care a supraviețuit acelei nopți o va auzi repetată de mii de ori în vremurile ce vor veni. Și dacă cineva își câștigase dreptul să susțină această apărare și să fie ascultat – cel puțin cu încredință – acesta era desigur Herr Oskar Schindler. „Faptul că milioane dintre voi, părinții voștri, copiii și frații, au fost uciși era dezaprobat de mii de germani și chiar și astăzi, milioane dintre ei nu cunosc amploarea acestor orori”

Documentele și registrele găsite la Dachau și Buchenwald, ceva mai devreme, la începutul anului, al căror conținut fusese difuzat de către BBC, au fost primele informații, zise Oskar, pe care le auziseră mulți germani despre acest „neînchipuit de monstruos masacru” îi roagă, prin urmare, încă o dată, să se poarte omenește și drept, să lase judecata în seama celor autorizați să o facă. „Dacă trebuie să acuzați pe cineva, faceți-o în locul convenit, pentru că în noua Europă vor fi judecători incoruptibili care vă vor asculta”

Apoi începu să vorbească despre relațiile lui cu deținuții în anul care trecuse. Într-un anume fel, vocea lui suna aproape nostalgic, pentru că se temea la fel de mult că va fi judecat la un loc cu Goeth, Hassebroeck și cei asemenea lor.

„Mulți dintre voi cunosc persecuțiile, șicanele și obstacolele cu care, în toți acești ani, pentru a-mi păstra muncitorii, m-am confruntat. Dacă era deja foarte greu să aperi puținele drepturi ale muncitorului polonez, să menții un loc de muncă și să împiedici trimiterea cu forța undeva în Reich, să ai grijă de apartamentele și modestele lor bunuri, atunci dificultatea luptei pentru apărarea lucrătorilor evrei a părut adesea insurmontabilă”

A descris o parte dintre dificultăți și le-a mulțumit oamenilor pentru că l-au ajutat să satisfacă cererile autorităților Inspectoratului pentru armament. Având în vedere slaba productivitate de la Brinnlitz, mulțumirile sale puteau să pară o ironie, dar nu fuseseră adresate sub această formă. Ceea ce voia să spună Herr Direktor aproape literal era: „Vă mulțumesc că m-ați ajutat să prostesc sistemul.”

Continuă cu un apel adresat populației locale. „Dacă după câteva zile de ședere aici vi se deschid ușile libertății, gândiți-vă la ceea ce au făcut mulți dintre vecinii fabricii ca să vă ajute cu mâncare și îmbrăcăminte. Nu am precupețit

niciun efort ca să vă procur alimente suplimentare și mă angajez să fac tot posibilul și în viitor ca să vă apăr și să vă asigur pâinea zilnică. Voi continua să mă ocup de voi încă cinci minute după miezul nopții. Nu vă duceți în casele din împrejurimi ca să furați și să jefuiți. Dovediții vă demni de milioanele de victime și abțineți-vă de la orice fel de acte individuale de răzbunare”

Mărturisi că prizonierii nu fuseseră niciodată bineveniți în zona aceea. „Evreii Schindler au fost *tabu* în Brinnlitz” Dar existau griji mai mari decât răzbunarea împotriva localnicilor. „Am toată încrederea în șefii și maiștrii voștri, în capacitatea lor de a menține ordinea și înțelegerea. Prin urmare, spuneți oamenilor voștri asta, pentru că este în interesul siguranței voastre. Mulțumiți morii lui Daubek, al cărui ajutor în alimente a depășit limita posibilului. În numele vostru am să mulțumesc acum bravului director Daubek, care s-a dat peste cap ca să vă suplimenteze hrana. Nu-mi mulțumiți mie pentru că ați supraviețuit, mulțumiți celor dintre voi care au lucrat zi și noapte ca să vă salveze de la exterminare. Mulțumiți-le curajoșilor Stern și Pemper și altor câțiva care, gândindu-se la voi, în special la Cracovia, au înfruntat clipă de clipă moartea. E de datoria noastră să păstrăm ordinea atâta timp cât stăm aici, împreună. Vă rog să luați decizii umane și drepte chiar și atunci când este vorba de problemele voastre interne. Vreau să le mulțumesc colaboratorilor mei personali pentru sprijinul neprecupețit pe care mi l-au acordat în munca mea.”

Discursul său dezlânat, care epuiza unele idei, abordând tangențial altele, a atins culmea curajului. Oskar s-a întors către garnizoana SS și le-a mulțumit ofițerilor pentru că au rezistat barbariei ordinilor Unii dintre deținuții din încăpere se gândeau: „*Nouă* ne cere să nu-i provocăm? Dar el ce naiba face?” Pentru că SS era SS, arma lui Goeth și John, a lui Hujar și Scheidt. Existau anumite lucruri pe care un SS-ist era învățat să le facă, lucruri pe care le făcuse și le văzuse, care defineau limitele umanității sale. Oskar – deținuții simțeau asta – forța primejdios aceste limite.

„Aș vrea, spuse el, să mulțumesc paznicilor SS adunați aici, căroră, fără să fie întrebați, li s-a ordonat să părăsească armata și marina în favoarea acestui serviciu. Capi de familie ei înșiși, au înțeles de multă vreme că sarcina lor era rușinoasă și lipsită de sens. S-au purtat aici extraordinar de uman și corect”

Ceea ce nu vedeau prizonierii ușor exaltați și surprinși de curajul domnului director, era faptul că Oskar isprăvea munca începută în noaptea aniversării zilei sale de naștere: îi distrugea pe SS-iști ca luptători, pentru că, dacă stăteau acolo și înghițeau versiunea lui despre ceea ce era uman și corect, apoi nu mai aveau altceva de făcut decât să-și ia tălpășița.

„La sfârșit, spuse el, vă cer tuturor să păstrăm trei minute de reculegere în memoria nenumăratelor victime care au pierit în acești ani cruzi.”

I s-au supus. Oberscharführer-ul Motzek și Helen Hirsch, Lusia, care ieșise din pivniță abia cu o săptămână în urmă, și Schoenbrun, Emilie și Goldberg. Cei care ardeau de nerăbdare să treacă timpul, cei care ardeau de nerăbdare să plece. Au păstrat tăcerea printre giganticele mașini Hilo, aproape de sfârșitul celui mai nemilos război.

Când totul s-a încheiat, SS-iștii au părăsit sala în grabă. Deținuții au rămas. Au privit de jur-împrejur și s-au întrebat dacă erau în cele din urmă stăpâni. Când Oskar și Emilie s-au îndreptat spre apartamentul lor să împacheteze, prizonierii i-au înconjurat. Le-au prezentat inelul făcut de Licht. Oskar l-a admirat câțva timp, i-a arătat inscripția soției și l-a rugat pe Stern să o traducă. Când a întrebat de unde au făcut rost de aur și a aflat că provenea din gura lui Jereth, toți s-au așteptat să izbucnească în râs. Jereth, care făcea parte din comitetul care îi prezentase darul, era pregătit să fie ironizat și gata să-și arate micile cioturi ale dinților dezgoliți. Dar Oskar deveni foarte solemn și își strecură încet inelul pe deget. Deși nimeni nu înțelese prea limpede, a fost clipa în care au redevenit ei înșiși, clipa în care Oskar Schindler a devenit dependent de darurile lor.

CAPITOLUL 38

În orele care au urmat după discursul lui Oskar, oamenii din garnizoana SS au început să dezerteze. În fabrică, comandouri selecționate din cei de la Budzyn și alți deținuți primiseră deja armele procurate de Oskar. Se spera că vor putea să-i dezarmeze pe SS-iști în loc să se lupte cu ei. Nu era o idee bună, explicase Oskar, să atragă spre porți vreo unitate nemulțumită, în retragere. Dar dacă nu se ajungea la ceva asemănător unui tratat de pace, turnurile trebuiau luate cu asalt cu grenade de mână.

În realitate, comandourile au făcut doar un gest formal, transformând în fapte cele spuse de Oskar în discursul său. Santinelele de la poarta principală și-au cedat armele aproape recunoscătoare. Pe treptele întunecate care duceau către barăcile SS, Poldek Pfefferberg și un deținut pe nume Jozek Horn l-au dezarmat pe comandantul Motzek. Pfefferberg și-a proptit degetul în spatele omului și Motzek, ca orice om sănătos la minte, trecut de patruzeci de ani, care dorea să se întoarcă la casa lui, i-a implorat să-l lase în viață. Pfefferberg a luat pistolul comandantului, iar Motzek, după o scurtă perioadă de detenție în care a țipat întruna să vină Herr Direktor să-l salveze, a fost eliberat și a luat-o pe jos către casă.

Turnurile, în privința cărora Un și ceilalți prizonieri făcuseră ore întregi speculații și planuri, au fost descoperite abandonate. Câțiva deținuți, abia înarmați cu armele garnizoanei, au fost plasați acolo, sus, ca să demonstreze celor care treceau că vechea ordine continua să fie păstrată.

La miezul nopții, în lagăr nu mai existau SS-iști – nici bărbați, nici femei. Oskar îl chemă în birou pe Bankier și îi dădu cheile de la o anumită încăpere. Era un depozit al marinei și, până la ofensiva rusă din Silezia, fusese amplasat undeva în zona Katowice. Probabil că fusese destinat să aprovizioneze echipajele vedetelor de patrulare de pe râuri și canale, iar Oskar aflase că Inspectoratul pentru armament căuta să închirieze un spațiu de depozitare pentru el într-o zonă mai puțin amenințată. Obținuse contractul – „cu ajutorul câtorva daruri”, va spune mai târziu. Astfel, optsprezece camioane încărcate cu cizme, haine, mantale, uniforme și lenjerie, cu postav și stofe de lână, ca și cu o jumătate de milion de papiote de ață intraseră pe poarta lagărului Brinnlitz și fuseseră descărcate și depozitate acolo. Potrivit unor relatări ulterioare, Oskar știa că obiectele depozitate vor rămâne în posesia lui la sfârșitul războiului și intenționa să le ofere deținuților. Într-un document ulterior, Oskar afirma același lucru. Căutase acest contract, va spune, „cu intenția de a oferi îmbrăcăminte protejaților mei evrei, la sfârșitul războiului... Experții evrei în textile estimaseră valoarea depozitului meu de îmbrăcăminte la peste o sută cincizeci de mii de dolari (cursul de dinainte de război)”

La Brinnlitz existau oameni în stare să facă o asemenea apreciere – Juda Dresner, de exemplu, care avusese o fabrică de textile în strada Stradom din Cracovia; Itzak Stern, care lucrase într-o firmă de textile chiar peste drum.

Pentru a oficializa într-un fel trecerea acestei chei în stăpânirea lui Bankier, Oskar și Emilie s-au îmbrăcat cu hainele dungate de deținuți. Evident, răsturnarea de situație, pe care o pregătea chiar de la începutul existenței DEFului, avusese loc. Când apără în curte ca să-și ia rămas bun, toată lumea fu tentată să ia asta ca o deghizare de carnaval la care putea renunța cu ușurință de vreme ce avea să-i întâlnească pe americani. Faptul că îmbrăcaseră hainele acelea aspre era totuși un gest care nu putea fi luat în răs. Acest om avea să rămână pentru totdeauna, în cel mai pur sens al cuvântului, un ostatic al Brinnlitzului și Emaliei.

Opt deținuți se oferiseră voluntari să călătorească cu Oskar și Emilie. Erau cu toții foarte tineri, dar printre ei se afla și o familie, Richard și Anka Rechen. Cel mai în vârstă dintre ei, un inginer pe nume Edek Heuberger, avea totuși cu zece, ani mai puțin decât cei doi Schindler. Mai târziu, el va oferi amănuntele acestei călătorii ieșite din comun.

Se stabilise ca Emilie, Oskar și șoferul să ocupe Mercedes-ul. Ceilalți aveau să-i urmeze într-un camion încărcat cu alimente, țigări și băutură pentru troc. Oskar părea nerăbdător să plece. Un braț al amenințării rusești dispăruse: vlasoviștii plecaseră de câteva zile; dar celălalt, se presupunea ca avea să ajungă la Brinnlitz în dimineața următoare sau chiar mai devreme. De pe bancheta din spate a Mercedesului, unde se așezaseră în uniforme de deținuți – trebuie să recunoaștem că nu arătau ca niște deținuți, ci mai degrabă ca niște burghezi

plecați la un bal mascat – Oskar continua să mormăie sfaturi pentru Stern, ordine lui Bankier și Salpeter. Se vedea însă limpede că era nerăbdător să plece. Dar, când șoferul Dolek Grünhaut încercă să pornească motorul, Mercedes-ul nu se clinti din loc. Oskar ieși din mașină și se uită sub capotă. Era evident îngrijorat, un bărbat diferit de cel care ținuse acel discurs în urmă cu câteva ore. Ce-o mai fi și asta? se întreba întruna. Dar, Griinhaut nu știa ce să spună, neavând nicio sursă de lumină. Trecu o vreme până să găsească defectul, căci era ceva la care nimeni nu se aștepta. Cineva, speriat de ideea plecării lui Oskar, tăiasse legăturile la bobina de inducție.

Pfefferberg, aflat în mulțimea adunată ca să-l petreacă pe Herr Direktor, se repezi la atelier, își aduse trusele de scule și se puse pe lucru. Asudase și mâinile îi păreau neîndemânatică, căci era impresionat de nerăbdarea care-l stăpânea pe Oskar. Schindler se uita întruna către poartă, de parcă rușii și-ar fi putut face apariția în orice clipă. Nu era o teamă nefondată – și alții, dintre cei aflați în curte, întrevedeau aceeași posibilitate – dacă defectiunea se dovedea serioasă și reparația avea să dureze prea mult. În cele din urmă, Griinhaut întoarse cheia în contact și motorul porni.

Firele tăiate și apoi lipite avură un rezultat imediat: odată motorul pornit, Mercedes-ul se puse în mișcare, urmat de camion. Toată lumea era prea neliniștită ca să se mai gândească la gesturile formale de rămas bun, dar o scrisoare semnată de doctorul Hilfstein și Salpeter, atestând faptele lui Oskar și ale Emiliei, a fost înmănată familiei Schindler.

Convoiul a ieșit pe poartă și, ajuns în șosea, a luat-o spre stânga, către Havlickov Brod, în direcția care, pentru Oskar, indica partea mai sigură a Europei. Totul avea un aer de călătorie de nuntă. Oskar, care sosise la Brinnlitz cu atât de multe femei, pleca cu soția. Stern și ceilalți rămăseseră în picioare, în curte. După atât de multe promisiuni, erau din nou propriii lor stăpâni. Acum erau nevoiți să poarte povara acestei realități.

Hiatusul a ținut trei zile și a avut, la rândul lui, istoria și primejdiile sale. Odată SS-iștii plecați, singurul reprezentant al mașinăriei ucigașe plasate la Brinnlitz rămăsese un *Japo* neamț, venit de la Gross-Rosen cu bărbații grupului Schindler. Era un individ care făptuise multe crime la Gros-Rosen și își făcuse dușmani și la Brinnlitz. Un grup de deținuți îl târără acum din patul lui până în fabrică și îl spânzurară, nemiloși și plini de entuziasm, de aceleași grinzi de care Untersturmführer-ul Liepold amenințase nu de mult că va atârna toți deținuții. O parte au încercat să intervină, dar călăii erau furioși și nu au putut fi opriți.

A fost un eveniment, prima omucidere din timp de pace, pe care mulți dintre cei de la Brinnlitz îl vor dezavua. Îl văzuseră pe Amon spânzurându-l pe sărmanul inginer Krautwirt pe *Appelplatz*, la Plaszów, și această execuție, deși pentru alte

motive, îi îngrețoșase în aceeași măsură. Căci Amon era Amon și nu se putuse schimba, dar călăii de aici îi reprezentau pe frații lor.

Când neamțul a încetat să se mai zbată, a fost lăsat suspendat deasupra mașinilor tăcute. Răvășise gândurile oamenilor. Se așteptaseră ca moartea lui să-i bucure, dar de fapt aruncase asupra lor umbra îndoielii. În cele din urmă, câțiva inși care nu participaseră la spânzurarea lui tăiară funia și îl incinerară. Este o mărturie a excentricității vieții din Brinnlitz faptul că singurul trup aruncat în gura cuptoarelor, care, potrivit ordinilor, trebuia să fie destinate arderii evreilor morți, a fost cadavrul unui arian.

Distribuirea mărfurilor din depozitul marinei a durat toată ziua următoare. Sulurile de postav au fost tăiate în bucăți. Moshe Bejski afirmă că fiecare deținut a primit trei metri de material, un set complet de lenjerie de corp și câteva papiote de ață de bumbac. O parte dintre femei începură chiar din ziua aceea să confecționeze îmbrăcămintea cu care aveau să se îmbrace pentru a călători către casă. Alții au păstrat bucățile de stofa întregi astfel ca, schimbându-le pe alte bunuri, să supraviețuiască în zilele tulburi care urmau.

S-a împărțit de asemenea câte o rație din țigările „Egipski”, pe care Oskar le luase din depozitul în flăcări de la Brno, și fiecare deținut a primit o sticlă de votcă din depozitul lui Salpeter. Foarte puțini o vor bea. Era, desigur, mult prea prețioasă ca să fie băută.

În cea de-a doua zi, după lăsarea întinericului, apăru pe drum, din direcția Zwittau, o unitate de tancuri. Lutek Feigenbaum, aflat în spatele unui tufiș din apropierea porții, înarmat cu o carabină, se simți tentat să tragă de îndată ce primul tanc trecu pe lângă lagăr. Se gândi însă că ar fi fost un gest pripit. Vehiculele trecură zdrăngănind și se depărtară. Un tunar dintr-un tanc ce încheia coloana, înțelegând că gardurile și turnurile de pază însemnau că acolo s-ar putea adăposti criminalii evrei, își întoarse tunul și trimise două proiectile asupra lagărului. Unul explodează în curte, celălalt pe balconul de la dormitorul femeilor. A fost un gest gratuit și, fie din înțelepciune, fie din cauza surprizei, niciunul dintre deținuții înarmați nu i-a răspuns.

Când a dispărut ultimul tanc, bărbații din comandouri au auzit plânsete venind din curte și din dormitorul femeilor. O fată fusese rănită de fragmentele de proiectil. Se afla acum în stare de șoc, dar la vederea rănilor ei femeile își exterioriză suferința de cele mai multe ori reprimată în ultimii ani. În timp ce femeile plâneau, doctorii lagărului examinară fata și constatară că rănilor erau doar superficiale.

Grupul lui Oskar călători la început, câteva ceasuri, în coada unei coloane de camioane ale armatei. La miezul nopții, astfel de replieri se întâlneau frecvent și nimeni nu-i admonestă. În urma lor se azeau inginerii germani dinamitând

instalațiile și, din când în când, rafala unei ambuscade îndepărtate, pregătită de Rezistența poloneză. Probabil că au rămas prea în urmă, pentru că în apropierea orașului Havlickov Brod au fost oprți de partizanii cehi, plasați în mijlocul șoselei. Oskar înaintă, dându-se drept deținut.

— Oamenii ăștia de treabă și cu mine suntem refugiați dintr-un lagăr de muncă. SS-iștii au fugit și, o dată cu ei, și Herr Direktor. Aceasta este mașina domnului director.

Cehii îi întrebară dacă aveau arme. Heuberger coborâse din camion și interveni în discuție. Mărturisi că avea o pușcă.

— E-n regulă, spuseră cehii, ar fi bine să ne-o dați nouă. Dacă vă prind rușii și descoperă că aveți arme, s-ar putea să nu înțeleagă de ce. Sunteți suficient de apărați de hainele de deținuți.

În orașul acesta, la sud-est de Praga, pe drumul principal către Austria, exista încă posibilitatea de a întâlni unități militare. Partizanii îi îndreptară către biroul Crucii Roșii Cehoslovace din piața orașului. Acolo puteau dormi în siguranță tot restul nopții.

Dar când ajunseră în oraș, oficialii de la Crucea Roșie le sugerară că, dată fiind nesiguranța primelor ore de pace, ar fi preferabilă închisoarea orașului. Vehiculele au fost lăsate în piață, în fața biroului, iar Oskar, Emilie și ceilalți însoțitori și-au cărat cele câteva bagaje și au dormit în celulele descuiate ale secției de poliție.

Dimineața, întorși în piață, au constatat că amândouă vehiculele fuseseră prădate. Tapițeria din interiorul Mercedesului fusese smulsă, iar diamantele dispăruseră. Camionul rămăsese fără cauciucuri și fără o mare parte din piesele motorului. Cehii adoptară o atitudine filozofică. Trebuie să ne așteptăm să pierdem câte ceva în vremuri ca astea. Poate că bănuiau chiar că Oskar, cu tenul său deschis și ochi albaștri, ar fi un SS-ist fugar.

Grupul rămăsese fără niciun mijloc de transport, dar spre sud, în direcția Kaplice, pleca un tren și reușiră să-l prindă, îmbrăcați încă în hainele lor vărgate. Heuberger spune că au luat trenul „până la pădure, după aceea au mers pe jos” Undeva, în regiunea împădurită de graniță, la o distanță bună către nord de Linz, se puteau aștepta să-i întâlnească pe americani.

Pășeau voinicește pe un drum de pădure când dădură peste doi tineri americani așezați lângă o mitralieră. Unul dintre deținuții lui Oskar începu să vorbească cu ei în engleză.

— Avem ordin să nu lăsăm pe nimeni să treacă pe drum, spuse unul dintre ei.

— E interzis să ocolim prin pădure? întrebă Oskar.

Tânărul mesteca. Ciudată acesta rasă rumegătoare!

— Cred că nu, spuse în cele din urmă.

Intrară deci în pădure și, după o jumătate de oră, când își reluară mersul pe drum, dădură peste o companie de infanterie mășăluind către nord în două șiruri paralele. Prin intermediul aceluiași vorbitor de engleză au început să discute cu cercetași ai unității. Apăru într-un jeep însuși comandantul, coborî, îi interogă. Au fost cinstiți cu el, spunând că Oskar era Herr Direktor și că ei erau evrei. Se considerau în siguranță, căci știau de la BBC că armata americană avea mulți soldați atât de origine germană, cât și evreiască.

— Nu vă mișcați de-aici, spuse căpitanul.

Plecă fără să le dea nicio explicație, lăsându-i sub comanda oarecum stânjenită a tânărului infanterist, care le oferi țigări marca „Virginia”, ce păreau să aibă aceeași strălucire stranie – ca și jeepul, uniforme și echipamentul – a lucrurilor de-abia ieșite din depozitele unei mari fabrici de produse de calitate excelentă.

Deși Emilie și deținuții se temeau ca nu cumva Oskar să fie arestat, acesta stătea liniștit pe iarbă și admira peisajul primăvărativ al pădurii. Avea la el scrisoarea în ebraică, iar New York-ul, știa el, era un oraș unde se cunoștea această scriere.

Trecu o jumătate de oră și apărură niște soldați, coborând pe drum în neorânduială, nu înșirați după obiceiul infanteriștilor. Era un grup de infanteriști evrei, printre care se afla și un rabin militar. Plini de exuberanță, s-au îmbrățișat unii pe alții, inclusiv pe Emilie și Oskar, căci ei, li s-a spus, erau primii supraviețuitori dintr-un lagăr de concentrare pe care îl întâlneau batalionul.

Când terminară cu îmbrățișările, Oskar scoase scrisoarea. Rabinul o citi și începu să plângă. Povesti amănuntele și celorlalți americani. Urmară aplauze, alte strângeri de mâini, alte îmbrățișări. Tinerii soldați păreau atât de deschiși și, atât de copilăroși. Deși plecați din Europa doar de una sau de două generații, fuseseră, profund marcați de America astfel încât îi priveau și pe familia Schindler, și pe deținuți cu aceeași uimire cu care erau priviți la rândul lor.

Rezultatul a fost că grupul lui Schindler a petrecut două zile la frontiera austriacă, în calitate de oaspeți ai comandantului regimentului și ai rabinului. Au băut o cafea excelentă, așa cum adevărații deținuți ai grupului nu gustaseră dinainte de înființarea ghetoului și au mâncat pe săturate.

După două zile, rabinul le-a oferit o ambulanță capturată cu care au plecat până în orașul Linz, în Austria superioară.

În a doua zi de pace rușii tot nu apăruseră la Brinnlitz. Grupul de comando nu știa dacă e cazul să mai întârzie în lagăr mai mult decât era nevoie. Își amintiră de singura dată când văzuseră un SS-ist speriat, dacă nu țineau cont de neliniștea lui Motzek și a colegilor săi, din ultimele câteva zile – atunci când izbucnise tifosul. Așa că au atârnat pancarte pe care scria *TIFOS* peste tot, pe gardul de sârmă ghimpată.

După-amiază, apărură trei partizani cehi și vorbiră prin gard cu oamenii puși de santinelă.

— Totul s-a terminat acum, spuseră, sunteți liberi să mergeți oriunde vreți.

— Când or să vină rușii, răspunse comandoul lagărului, până atunci toată lumea rămâne înăuntru.

Răspunsul lor exprima mentalitatea deținutului, teama care te ia în stăpânire după o vreme, când ți se pare că lumea de dincolo de gard este primejdioasă și trebuie s-o explorezi cu prudență. Era în același timp și o dovadă de suspiciune, încă nu credeau că plecase și ultima unitate germană.

Cehii ridicară din umeri și plecară.

În noaptea aceea, când Poldek Pfefferberg era de strajă la poarta principală, s-au auzit pe drum motoare de motocicletă. Nu au trecut pe lângă gard, așa cum făcuseră tancurile, ci s-au îndreptat direct către lagăr. Din întuneric apărură și se apropiară zgomotos de poarta din față cinci motociclete cu capetele de mort ale SSului. Când SS-iștii – foarte tineri, își amintește Poldek – opriră motoarele, descălecară și se apropiară de poartă, între bărbații înarmați dinăuntru izbucni o controversă: să-i împuște sau nu, fără somație, pe vizitatori.

Subofițerul care comanda grupul de motociclete păru să sesizeze amenințarea. Rămase la o mică distanță de gard, Cu mâinile depărtate de corp. Aveau nevoie de carburant, spuse. Se gândise că, acela fiind lagărul unei fabrici, ar putea să găsească niște benzină.

Într-o discuție șoptită, Pfefferberg sugeră că era mai bine să le dea benzină și să-i lase să plece decât să creeze probleme deschizând focul. În regiune s-ar fi putut afla și alte elemente din regimentul lor, care ar fi fost atrase de rafalele de arme.

Așa că, până la urmă, SS-iștilor li s-a dat drumul să intre și câțiva deținuți s-au dus la garaj după benzină. Subofițerul se strădui să le dea de înțeles celor din lagăr – care îmbrăcaseră salopete albastre, încercând să arate cât de cât ca niște santinele, sau cel puțin ca niște *Japo* germani – că nu găsea ciudat faptul că niște deținuți înarmați își apărau lagărul din interior.

— Sper că înțelegeți că aici este epidemie de tifos, spuse Pfefferberg în germană, arătând către pancarde.

SS-iștii se uitară unul la celălalt.

— Am pierdut deja două duzini de oameni, continuă Pfefferberg, mai avem încă cincizeci izolați în pivniță.

Această afirmație păru să-i impresioneze foarte tare pe domnii cu capete de mort. Erau obosiți, erau hărțuiți. Le ajungea, nu mai aveau chef de niciun fel de microbi peste toate celelalte neazuri.

Când sosiră bidoanele de benzină, mulțumiră, se înclinară și ieșiră pe poartă. Deținuții îi urmăriră umplându-și rezervoarele și lăsând, recunoscători, lângă gard canistrele care nu încăpuseră în atașele motocicletelor. Își puseră mânușile, porniră motoarele și plecară fără să le ambaleze prea tare, grijulii să nu risipească combustibilul abia obținut. Păcănitul motoarelor se mai auzi o vreme dincolo de sat către sud-vest. Pentru oamenii de la poartă, această întâlnire politicoasă va fi ultima cu cineva care purta uniforma straniei legiuni ale lui Heinrich Himmler.

Lagărul a fost eliberat în cea de-a treia zi de un singur ofițer rus. El venea călare dinspre defileul prin care șoseaua și linia secundară de cale ferată își tăiau drum către poarta Brinnlitzului. Pe măsură ce se apropia, deveni evident că acel cal era mai degrabă un mânz; picioarele subțiri ale ofițerului, agățate în scări, aproape că atingeau pământul, genunchii fiind îndoiți caraghios sub abdomenul supt al animalului slăbănog. Părea să aducă la Brinnlitz un ajutor personal și greu obținut, căci uniforma i se zdrențuise, iar cureaua de piele a armei i se deteriorase ca urmare a transpirației, frigului iernii și luptelor, astfel încât fusese nevoit s-o înlocuiască cu o sfoară. De asemenea, recursese la o sfoară pentru a-și struni căluțul. Ofițerul era blond și, așa cum li se par polonezilor toți rușii, neînchipuit de străin, neînchipuit de familiar.

După o scurtă conversație într-un amestec polono-rusesc, comandoul de la poartă îl lăsă înăuntru. Știrea sosirii lui se împrăștie până la al doilea etaj. Când a descălecat, a fost salutat de doamna Krumholtz. Zâmbi și strigă, cerând în două limbi un scaun. L-1 aduse unul dintre tineri.

Urcă pe scaun pentru a-și asigura avantajul înălțimii, de care, față de cei mai mulți dintre deținuți, nu avea nevoie, și ținu ceea ce părea a fi un discurs standard, de eliberare, în limba rusă. Moshe Bejski prinse o parte din sensul acestuia.

Fuseseră eliberați de glorioasa armată sovietică. Erau liberi să se ducă în oraș, să se deplaseze în orice direcție doresc, fiindcă sub conducerea sovietică, întocmai ca într-un paradis mitic, nu există evrei sau neevrei, bărbați sau femei, stăpâni sau supuși. Nu trebuie să-și facă singuri dreptate în oraș. Aliații vor găsi

asupritorii și îi vor pedepsi cum se cuvine. Faptul că erau liberi, trebuia să atârne în balanță mai greu decât orice altceva, din punctul lor de vedere.

Coborî de pe scaun și zâmbi, vrând parcă să le dea de înțeles că acum își terminase datoria de purtător de cuvânt și era pregătit să răspundă întrebărilor. Bejski și alți câțiva începură să vorbească cu el. El arată către sine și spuse, într-un amestec de idiș și bielorusă stricată – genul de cuvinte pe care le culegi din zbor de la bunici, nu de la părinți – că era evreu.

Acum conversația deveni mai animată.

— Ai fost în Polonia? îl întrebă Bejski.

— Da, recunosc ofițerul, vin din Polonia acum.

— Au mai rămas evrei acolo?

— N-am văzut pe nimeni.

Deținuții se strânseseră roată, traducând și transmițându-și unul altuia cuvintele mesagerului.

— De unde ești? îl întrebă ofițerul pe Bejski.

— Din Cracovia.

— Am fost în Cracovia acum două săptămâni.

— Auschwitz, ce știi de Auschwitz?

— Am auzit că la Auschwitz mai sânt câțiva evrei.

Deținuții căzură pe gânduri. Din spusele rusului reieșea că Polonia se transformase într-un pustiu și aveau senzația că, dacă s-ar fi întors la Cracovia, ar rătăci prin oraș ca niște frunze purtate de vânt.

— Pot să fac ceva pentru voi? întrebă ofițerul.

Câțiva strigară cerând de mâncare. Credea că poate să le aducă o căruță de pâine și, probabil, ceva carne de cal. S-ar putea întoarce până la căderea nopții.

— Dar ar trebui să încercați să vedeți ce găsiți în oraș, sugerează ofițerul.

Era o idee nemaipomenită – că ar trebui să iasă pur și simplu pe poartă și să înceapă să facă cumpărături în Brinnlitz. O parte dintre ei socoteau această alternativă inimaginabilă.

Tinerii, ca Pemper și Bejski, se luară după ofițer. Dacă nu existau evrei în Polonia, atunci nu aveau unde să se ducă. Nu voiau ca el să le dea indicații, dar simțeau nevoia unui sfat. Rusul se opri ca să-și dezlege frâiele căluțului.

— Nu știu, spuse, privind-i în ochi. Nu știu unde ar trebui să vă duceți. Nu vă duceți către est, asta-i tot ce pot să vă spun. Dar nu vă duceți nici către vest. Continuă să deznoade funia. Nicăieri nu suntem agreați.

Așa cum îi îndemnase ofițerul rus, deținuții de la Brinnlitz ieșiră în cele din urmă pe poartă, ca să facă prima încercare de a stabili legătura cu lumea exterioară. Tinerii au fost primii care s-au încumetat. Danka ieși a doua zi după eliberare și urcă dealul împădurit din spatele lagărului. Anemonele și crinii începuseră să înmugurească și dinspre Africa soseau păsările. Se așeză pe iarbă o vreme, bucurându-se de ziua aceea, apoi se dădu de-a rostogolul până la poalele dealului, rămânând întinsă pe pământ, inspirând adânc miresmele ierbii și privind cerul. A stat atât de mult, încât părinții ei și-au închipuit că dăduse de vreun necaz în sat, fie din pricina orășenilor, fie a rușilor.

Goldberg a plecat devreme. A fost poate primul care a ieșit, cu gândul să-și recupereze averea de la Cracovia. Va emigra în Brazilia, de îndată ce va reuși să-și facă aranjamentele necesare.

Cea mai mare parte a deținuților mai în vârstă au rămas în lagăr. Rușii intraseră în Brinnlitz și ocupaseră o vilă pentru ofițeri, pe deal, deasupra satului. Au adus în lagăr un cal tranșat, pe care prizonierii l-au mâncat cu lăcomie, o parte dintre ei descoperind că era o mâncare prea grea după regimul de pâine și legume și terciul Emiliei Schindler.

Lutek Feigenbaum, Janek Dresner și tânărul Stenberg au plecat în recunoaștere în oraș. Localitatea fiind patrulată de membrii Rezistenței poloneze, locuitorii de origine germană erau precauți cu deținuții proaspăt eliberați. Un băcan le dădu de înțeles băieților că sânt bineveniți să se servească dintr-un sac de zahăr pe care îl păstra în depozit. Tânărul Steinberg nu rezistă tentației, îngropându-și fața în el și înghițind zahărul cu pumnul. Se îmbolnăvi crunt. Descoperi deci ceea ce grupul lui Schindler descoperira la rândul său în Nürnberg și Ravenburg: că libertatea și îndestularea trebuie cucerite treptat.

Principalul scop al expediției lui Feigenbaum în oraș fusese procurarea pâinii. Ca membru al comandoului din Brinnlitz, era înarmat cu un pistol și o pușcă și, când brutarul continuă să nege că ar avea pâine, unul dintre ceilalți îi spuse „amenință-l cu arma” în definitiv, omul era neamț și, teoretic, contribuise și el la suferința lor. Feigenbaum îndreptă arma către brutar și trecu prin magazie în locuință, căutând prezumtiva făină ascunsă. Le găsi în sufragerie pe soția brutarului și pe cele două fiice ale șale, înghesuite una într-alta. În groaza lor, nu se deosebeau cu nimic de oricare dintre familiile cracoviene din timpul unei *acțiuni*. Se simți cuprins de o rușine nemăsurată. Salută din cap femeile, de parcă ar fi trecut în vizită, și plecă.

Aceeași rușine o încercă pe Mila Pfefferberg la prima sa vizită în localitate. Intrând în piață, un partizan ceh opri două fete sudete și le puse să-și scoată pantofii, astfel ca Mila, care avea numai saboți de lemn, să-și poată alege perechea care i se potrivea. Gestul o făcu să roșească și se așeză pe trotuar ca să facă stânjenitoarea alegere. Partizanul dădu saboții uneia dintre fete și plecă. Atunci Mila se întoarse, alergă după fată și-i înapoie pantofii. Mila își amintește că aceasta nici măcar nu i-a mulțumit.

Seara, rușii veneau în lagăr după femei. Pfefferberg a trebuit să proptească țeava pistolului de tâmpla unui soldat care răzbătuse până în dormitorul femeilor și pusese mâna pe doamna Krumholz (Câțiva ani mai târziu, doamna Krumholz îl va acuza în glumă pe Pfefferberg, arătându-l cu degetul: “Când am avut și eu ocazia să plec cu un tânăr, obraznicul ăsta mi-a stat în cale”) Trei fete au plecat cu soldații la o petrecere – mai mult sau mai puțin de bunăvoie – și s-au întors după trei zile, susținând că se distraseră bine!

Izolarea la Brinnlitz nu s-a dovedit o soluție bună și, după nicio săptămână, deținuții începură să plece. Unii, ale căror familii dispăruseră în acești ani, au plecat direct către vest, nemaidorind să mai vadă Polonia. Tinerii Bejski, folosindu-se de postav și votcă spre a-și plăti drumul, au călătorit până în Italia și s-au îmbarcat pe un vapor spre Palestina. Familia Dresner a traversat pe jos Moravia și Boemia, până în Germania, unde Janek s-a numărat printre primii zece studenți înscriși la Universitatea Bavareză din Erlangen, care s-a deschis, spre sfârșitul anului.

Manei Rosner s-a întors la Podgorze ca să se întâlnească cu Henry, așa cum se înțeleșeseră. Henry Rosner, eliberat împreună cu Olek de la Dachau, aflându-se într-o zi la München, într-un closet public, a văzut acolo pe cineva purtând haine vărgate de deținut. L-a întrebat pe purtătorul lor unde fusese închis. „La Brinnlitz”, răspunse acesta. „Acolo a supraviețuit toată lumea, cu excepția unei bătrâne”, îi spuse omul – destul de inexact, așa cum se va dovedi. Manei va primi vești despre soarta lui Henry de la un văr care își făcu apariția în apartamentul din Podgorze, unde aștepta ea, fluturând ziarul ce publica numele polonezilor eliberați de la Dachau.

— Manei, îi spuse vărul său, poți să mă săruți. Henry trăiește, Olek e cu el.

Regina Horowitz a avut o întâlnire similară. I-au trebuit trei săptămâni ca să ajungă de la Brinnlitz la Cracovia, împreună cu fiica ei Niusia. A închiriat o cameră – grație bunurilor primite din depozitul marinei – și l-a așteptat pe Dolek. Când acesta a sosit, au început să-l caute pe Richard, dar nu au reușit să afle nimic. Într-o zi, în cursul verii, Regina a vizionat filmul făcut de ruși la Auschwitz și pe care îl prezentau gratuit populației poloneze. Așa a văzut faimoasele construcții din lagărul copiilor, și pe micuții care priveau din spatele gardului de sârmă ghimpată sau erau plimbați de călugărițe pe lângă gardul

electrificat de la Auschwitz I. Fiind atât de mic și simpatic, Richard apărea în multe cadre. Regina sări în picioare țipând și ieși din cinematograful în stradă, directorul și câțiva trecători încercară s-o liniștească. „E fiul meu! E fiul meu!” țipa ea întruna. Acum știa că trăiește și reuși să descopere că fusese eliberat de ruși și predat uneia dintre organizațiile de ajutor evreiești. Considerând amândoi părinții morți, organizația îl dăduse spre adopțiune unor vechi cunoștințe ale familiei Horowitz, familia Liebling. A primit adresa și când a ajuns la apartamentul acelei familii a auzit vocea lui Richard, care bătea cu lingura într-o oală și striga: „azi toată lumea o să aibă supă” Când a ciocănit la ușă, copilul a strigat-o pe doamna Liebling să deschidă.

Așa și-a regăsit fiul. Dar, după ce văzuse spânzurătorile de la Plaszów și Auschwitz, nu l-a mai putut niciodată duce în locurile amenajate pentru joacă, fără ca băiețelul să facă crize de isterie la vederea leagănelor.

De la Linz, unde grupul lui Oskar s-a prezentat autorităților americane și-a scăpat de ambulanța nesigură, au ajuns cu camionul în nord, în apropiere de Nürnberg, la un mare centru de cazare pentru deținuții din lagărele de concentrare. Erau pe cale să descopere, așa cum de altfel bănuiseră, că eliberarea nu e o treabă atât de simplă.

Richard Rechen avea o mătușă care locuia pe marginea lacului Konstanz, la granița cu Elveția. Când americanii i-au întrebat pe cei din grup dacă exista vreun loc unde s-ar fi putut duce, ei au dat numele acestei rude. Cei opt deținuți de la Brinnlitz intenționau să ajute familia Schindler să treacă granița, dacă era posibil, în Elveția, în cal că izbucnea pe neașteptate o mișcare împotriva nemților; chiar și în zona americană, familia Schindler putea fi în pericol de a suporta pe nedrept consecințele. Pe lângă aceasta, toți opt erau potențiali emigranți și credeau că astfel de probleme puteau fi rezolvate mai ușor din Elveția.

Heuberger își amintește că relațiile lor cu comandantul american de la Niimberg au fost cordiale, dar omul nu a putut să le ofere niciun mijloc de transport care să-i ducă în sud, la Konstanz. Au călătorit cum au putut prin Pădurea Neagră, când pe jos, când cu trenul. Lângă Ravensburg s-au dus la lagărul local și au vorbit cu comandantul american. Au rămas și acolo, ca oaspeți, câteva zile, odihnindu-se și mâncând din rațiile armatei. În schimbul acestei ospitalități, au stat până noaptea târziu cu comandantul, evreu de origine, istorisindu-i povești despre Amon și Plaszów, despre Gross-Rosen, Auschwitz și Brinnlitz. Sperau că le va putea oferi vreun mijloc de transport până la Konstanz. Nu și-a putut permite să le pună la dispoziție un camion, le-a dat în schimb un autobuz, precum și unele provizii pentru drum. Deși Oskar încă mai avea cu el ceva valută și diamante care valorau mai bine de o mie de Reichsmarks, se pare că

autobuzul nu a fost cumpărat, ci oferit în dar. După toate tranzacțiile cu funcționarii germani, lui Oskar i-a venit greu să se obișnuiască cu acest stil.

La vest de Konstanz, la granița elvețiană, în zona ocupată de francezi, au oprit autobuzul în localitatea Kreuzlingen. Rechen s-a dus la magazinul de fierărie al orașului și a cumpărat o pereche de clești. Se pare că toți purtau încă hainele de deținuți când Rechen a cumpărat cleștii, fără să se ferească. Probabil că vânzătorul a fost influențat de una din aceste două considerente: (a) acesta era un deținut și, dacă era refuzat, se putea plânge protectorilor săi francezi; (b) în realitate, era vorba de un ofițer german care încerca să fugă deghizat și ar trebui poate ajutat.

Gardul de frontieră trecea prin mijlocul localității și era păzit pe partea germană de santinelele franceze din *Surele Militaire*. Grupul s-a apropiat de acest gard la marginea satului și a tăiat sârmele, așteptând ca santinela să se apropie de capătul traseului înainte de a se târî pe sub ele, în Elveția. Din nefericire, o femeie din sat i-a observat de la o cotitură a drumului și s-a repezit să alerteze santinelele franceze și elvețiene. În piața unui liniștit sătuc elvețian, o imagine geamănă a celui german, poliția elvețiană a înconjurat grupul, dar Richard și Anka Rechen au rupt-o la fugă. Au fost urmăriți și prinși de o patrulă motorizată. În nicio jumătate de oră, grupul a fost predat francezilor, care i-au percheziționat imediat și, descoperind bijuteriile și valuta, i-au dus până la închisoarea germană și i-au încuiat în celule separate.

Pentru Heuberger devenise limpede că erau suspectați de a fi fost paznici la un lagăr de concentrare. În plus, mâncarea îmbelșugată pe care o primiseră în timpul găzduirii la americani îi defavoriza, fiindcă se mai îngrășaseră și nu arătau atât de înfomețați ca atunci când plecaseră de la Brinnlitz. Au fost interogați separat, cerându-li-se să dea lămuriri asupra traseului și valorilor pe care le aveau asupra lor. Fiecare dintre ei a putut face o relatare plauzibilă, dar nu știa dacă ceilalți spuneau același lucru. Se pare că toți se temeau – deși asta nu se întâmplase când avuseseră de-a face cu americanii – că, dacă francezii descoperă adevărata identitate și funcție a lui Oskar, îl vor reține pentru cercetări.

Tot eschivându-se și divagând ca să-i apere pe Oskar și pe Emilie, au rămas acolo o săptămână. Schindlerii știau deja îndeajuns despre cultura ebraică pentru a putea trece orice test. Dar atitudinea și condiția fizică a lui Oskar nu făceau prea credibilă postura sa de până-de-curând-deținut. Din nefericire, scrisoarea sa în ebraică era tocmai la Linz, în dosarele americanilor.

Ca decan de vârstă al grupului celor opt, Edek Heuberger a fost interogat cel mai des și, în cea de-a șaptea zi de detenție, când l-au adus în camera de interogatorii, a descoperit o a doua persoană, un bărbat în civil, vorbitor de poloneză, adus acolo ca să verifice afirmațiile sale cum că venea din Cracovia.

Pentru un motiv oarecare, poate pentru că polonezul și-a jucat bine rolul de om milos, sau poate din pricina familiarității limbii, Heuberger a cedat. A început să plângă și a spus întreaga poveste într-o poloneză fluentă. Ceilalți au fost chemați, unul câte unul, li s-a spus că Heuberger mărturisise și li s-a ordonat să-și spună versiunea în poloneză. Până la prânz au fost comparate toate declarațiile și, când acestea s-au potrivit pentru întregul grup, inclusiv familia Schindler, au fost adunați cu toții în camera de interogatoriu și îmbrățișați de amândoi anchetatorii. Francezul, spune Heuberger, plângea. Toată lumea era încântată de fenomen: un anchetator care plânge. Când reuși să se stăpânească, ceru să fie adus prânzul pentru el și colegii săi, pentru familia Schindler și cei opt.

În după-amiaza aceea, aranjă să fie transferați la un hotel de pe malul lacului Konstanz, unde au stat câteva zile pe cheltuiala autorităților militare franceze.

Când s-a așezat la masa de la hotel ca să cineze, în aceeași seară, împreună cu Emilie, Heuberger, Rechen și ceilalți, proprietățile lui Oskar trecuseră în posesia sovieticilor și ultimele sale bijuterii și valuta se pierduseră în labirintul formalităților de eliberare. Era sărac lipit, dar mânca pe cât de bine se putea, într-un hotel bun, alături de o parte din familia sa. Toate acestea vor alcătui modelul existenței sale viitoare.

EPILOG

Pentru Oskar, vremurile bune apuseseră. Pacea nu-l va inspira niciodată așa cum o făcuse războiul, împreună cu Emilie, a sosit la Munchen. O vreme au locuit în același apartament cu familia Rosner, căci Henry și fratele său fuseseră angajați să cânte la un restaurant din Munchen și trăiau într-o relativă îndeustulare. Unul dintre foștii săi deținuți, întâlnindu-l în micuțul apartament al familiei Rosner, a fost surprins să-i vadă haina ruptă. Proprietățile sale din Cracovia și Moravia fuseseră desigur confiscate de ruși, iar bijuteriile rămase le vânduse deja pentru a face rost de mâncare și băutură.

Când familia Feigenbaum a sosit la Munchen, au întâlnit-o pe ultima sa amantă, o evreică, o supraviețuitoare nu de la Brinnlitz, ci dintr-un lagăr mai rău decât acesta. Mulți dintre vizitatorii care s-au perindat prin încăperile închiriate de Oskar, oricât de indulgenți ar fi fost cu slăbiciunile erotice ale lui Oskar, s-au simțit rușinați pentru Emilie.

El era încă un prieten. Generos și un nemaipomenit descoperitor de lucruri greu de procurat. Henry Rosner își amintește că a scos din pământ din iarbă verde niște pui, în inima Münchenului, unde nu exista așa ceva. Căuta tovarășia aceluia dintre evreii săi care veniseră în Germania: Pfefferberg, Dresner, Feigenbaum, Stemberg. Unii cinici vor spune mai târziu că, în vremurile acelea, era o mișcare înțeleaptă pentru oricine care avusese de-a face cu lagărele de

concentrare – să se țină aproape de vreun prieten evreu, fapt ce-i oferea o umbrelă protectoare. Dar dependența sa depășea nivelul instinctual. Schindlejuden devenise familia sa.

O dată cu ei a auzit că Amon Goeth fusese prins în februarie, cu un an în urmă, de către americanii lui Paton, într-un sanatoriu SS de la Bad Tolz, unde se internase ca pacient; apoi fusese închis la Dachau și predat noului guvern polonez la sfârșitul războiului. Amon a fost de fapt unul dintre primii germani extrădați în Polonia pentru a fi judecat. Câțiva dintre foștii deținuți au fost invitați să depună mărturie la proces. Demoralizat, Amon s-a gândit chiar să-i cheme ca martori ai apărării pe Helen Hirsch și pe Oskar Schindler. Oskar nu s-a dus la Cracovia, la proces. Cei care au făcut-o au descoperit că Goeth, suplu în urma suferinței provocate de diabet, și-a susținut apărarea calm, dar și fără a-și recunoaște vina. Ordinele de execuții și deportări fuseseră semnate de superiorii săi, afirma el, și prin urmare erau crimele lor, nu ale lui. Martorii care au vorbit despre crimele comise de comandant cu propria-i mână erau, spuse Amon, niște răuvoitori. Câțiva prizonieri fuseseră executați ca sabotori, dar întotdeauna există sabotori în război.

Mietek Pemper, așteptând să fie chemat în fața tribunalului pentru a depune mărturie, a stat lângă un alt absolvent al acelei școli care fusese Plaszów-ul; nedezipindu-și privirea de la Amon, aflat în boxă, acesta îi șoptise:

— Omul ăsta mă îngrozește încă.

Dar Pemper, ca martor principal al acuzației, a oferit o listă exactă a crimelor lui Amon. A fost urmat de alții, ca doctorul Biberstein și Helen Hirsch, care aveau amintiri dureroase și precise. Amon a fost condamnat la moarte și spânzurat la Cracovia, pe 13 septembrie 1946. S-a întâmplat exact la doi ani din ziua arestării sale de către SS la Viena, sub acuzația de comerț ilegal pe piața neagră. Potrivit celor scrise în presa cracoviană, a mers la spânzurătoare demn și a dat salutul național-socialist înainte de a muri.

La Munchen, Oskar l-a identificat pe Liepold, care fusese reținut de către americani. Un deținut de la Brinnlitz care l-a însoțit în fața șirului de oameni spune că Oskar l-a întrebat pe Liepold:

— Vrei să o fac eu, sau preferi s-o lași în seama celor cincizeci de evrei furioși care te așteaptă afară, în stradă?

Liepold va fi și el spânzurat, nu pentru crimele de la Brinnlitz, ci pentru cele comise mai devreme, la Budzyn.

Probabil că la acea dată Oskar se gândea deja să plece în Argentina, pentru a crește nutrii, marile rozătoare acvatice sud-americe, socotite prețioase pentru blana lor. Oskar presupunea că același excelent instinct comercial care îl adusese

la Cracovia în 1939 îl îndemna acum să traverseze Atlanticul. N-avea un ban, dar Comitetul comun de întrajutorare, organizația internațională evreiască de ajutor, căreia Oskar îi trimisese rapoarte în timpul războiului și unde activitatea lui era cunoscută, se declara dispus să-l ajute. În 1949 i-au plătit *ex gratia* cincisprezece mii de dolari și i-au dat o referință (*To whom it may concern*), semnată de M. W. Beckelman, vicepreședintele Comitetului Executiv, care suna așa:

Comitetul american comun de întrajutorare a investigat cu atenție activitățile domnului Schindler din timpul războiului și din perioada ocupației... Recomandăm din toată inima ca toate organizațiile și persoanele contactate de către, domnul Schindler să depună toată silința spre a-l ajuta, drept recunoștință pentru serviciile sale neprețuite... Sub acoperirea oferită de calitatea de patron al unei fabrici într-un lagăr nazist de muncă, mai întâi în Polonia, apoi în regiunea sudetă, domnul Schindler a reușit să preia ca angajați și să protejeze evrei și evreice destinate convoaielor morții de la Auschwitz și din alte temute lagăre de concentrare... Martorii au declarat Comitetului că lagărul lui Schindler din Brinnlitz a fost singurul din teritoriile ocupate de naziști unde un evreu nu a fost niciodată ucis sau măcar bătut, ci întotdeauna tratat ca o ființă umană. Acum, când este pe cale să înceapă o nouă viață, să-l ajutăm așa cum și el ne-a ajutat frații.

Când s-a îmbarcat pentru Argentina a luat cu el o jumătate de duzină de familii de *Schindlerjuden*, plătind călătoria pentru mulți dintre ei. S-a instalat cu Emilie la o fermă din provincia Buenos Aires și a muncit acolo aproape zece ani. Aceia dintre supraviețuitorii lagărului care nu l-au mai văzut cu greu și-l pot închipui acum ca fermier. Nu a fost niciodată omul unui program riguros. Se spune – și există o oarecare doză de adevăr în asta—că Emalia și Brinnlitz au reprezentat niște reușite din cauza minților ascuțite ale unor oameni ca Stern și Bankier. În Argentina, Oskar nu a beneficiat de un astfel de sprijin, dacă nu punem la socoteală bunul simț și eforturile soției sale.

Deceniul în care Oskar a crescut nutrii a corespuns din nefericire perioadei în care s-a demonstrat că, spre deosebire de prinderea acestor animale cu capcane, prin creștere nu se asigură piei de calitate satisfăcătoare. Multe alte întreprinderi implicate în creșterea nutrienților au dat faliment în timpul acela și, în 1957, ferma lui Schindler a împărțit aceeași soartă. Emilie și Oskar s-au mutat într-o casă pusă la dispoziție de B'nai B'rith din San Vicente, un cartier sudic din Buenos Aires și, pentru o vreme, Oskar a căutat de lucru ca intermediar de vânzări. Nu a trecut un an, totuși, și a plecat în Germania. Nu va mai trăi niciodată alături de Emilie.

S-a instalat într-un mic apartament, la Frankfurt. A căutat capital ca să cumpere o fabrică de ciment și s-a străduit să obțină compensații importante de la ministerul vest-german de finanțe pentru pierderea proprietăților sale poloneze și

cehoslovace. Efortul s-a soldat cu rezultate neînsemnate. O parte dintre supraviețuitorii lagărului lui Oskar consideră că imposibilitatea guvernului german de a-i plăti ceea ce i se cuvenea se datorează foștilor hitleriști care mai dețineau încă funcții în stat. Dar e mai probabil că pretențiile lui Oskar n-au fost satisfăcute din considerente tehnice și nu a fost cu putință să descoperim reavoință birocratică în corespondența primită de Oskar din partea ministerului.

Întreprinderea de ciment a lui Schindler a fost lansată cu capital de la Comitetul comun de întrajutorare și împrumuturi” de la o parte dintre evreii Schindler care se descurcaseră bine în Germania de după război. A avut o istorie scurtă. Din 1961 Oskar redeveni insolubil. Fabrica sa fusese afectată de o serie de ierni grele, timp în care industria construcțiilor încetase lucrările, dar o parte dintre supraviețuitorii lui Schindler cred că nereușita afacerii se datorează instabilității lui Oskar și inadaptabilității sale la un program strict.

În anul acela auzind că are probleme, *Schirdlerjuden* din Israel l-au invitat să-i viziteze pe cheltuiala lor. În presa israeliană de limbă polonă a apărut un anunț adresat tuturor foștilor deținuți ai lagărului de concentrare de la Brinnlitz „care l-au cunoscut pe Oskar Schindler, germanul”, de a lua legătura cu ziarul. La Tel Aviv, Oskar s-a bucurat de o primire entuziastă. A fost asaltat de copii născuți după război de către supraviețuitorii din lagărul său. Se îngrășase și mai mult și trăsăturile i se rotunjiseră, dar la petreceri și recepții, cei care îl cunoscuseră au văzut că rămăsese același nestăpânit Oskar. Vocea joasă, aproape un mormăit, scandalosul lui farmec, comparat cu acela al lui Charles Boyer, setea nestăpânită, toate supraviețuiseră celor două falimente.

Era anul procesului lui Adolf Eichmann, și vizita lui Oskar în Israel a trezit interesul presei internaționale. În preziua deschiderii procesului, corespondentul ziarului londonez *Daily Mail* a scris un articol referitor la contrastul dintre atitudinile celor doi bărbați citând preambulul unui apel pentru ajutorarea lui Oskar, difuzat de *Schindlerjuden*:

Noi nu uităm suferințele Egiptului, noi nu uităm Haman, noi nu-l uităm pe Hitler. Și tot astfel, alături de cei nedreți, noi nu-i uităm pe cei dreți. Amintiți-vă de Oskar Schindler.

Printre supraviețuitorii Holocaustului exista o umbră de suspiciune față de un lagăr de muncă precum cel al lui Oskar, și aceasta suspiciune și-a găsit. Un jurnalist drept purtător de cuvânt la o conferință de presă ținută de Schindler la Ierusalim.

— Cum vă explicați, a întrebat el, că-i cunoșteți pe toți SS-iștii din zona Cracoviei și întrețineți relații regulate cu ei?

— În momentul acela al istoriei, a răspuns Oskar, era destul de dificil de discutat soarta evreilor cu rabinul șef al Ierusalimului.

Spre sfârșitul perioadei de rezidență a lui Oskar în Argentina, Departamentul dovezilor și mărturiilor de la Yad Vashem solicitase și primise din partea lui o declarație referitoare la activitățile sale la Cracovia și Brinnlitz. Acum, din proprie inițiativă și sub influența lui Itzak Stern, Jakob Stenberg și Moshe Bejski (cândva principalul falsificator de ștampile al lui Oskar, acum un respectat și instruit avocat), Consiliul de administrație al Yad Vashemului studie problema aducerii unui tribut oficial de recunoștință față de Oskar. Președintele comitetului era Justice Landau, judecătorul care prezidase procesul Eichmann. Yad Vashem caută și primi o mulțime de mărturii privitoare la Oskar. Din toată această mulțime de declarații, patru îi sânt nefavorabile. Deși toți cei patru semnatori afirmă că, fără Oskar ei ar fi murit, îl critică pentru comportamentul în afaceri din primele luni de război. Două dintre aceste patru declarații discreditante sunt scrise de cei doi membri familiei pe care i-am numit în această povestire C, tată și fiu. În magazinul lor de vase din Cracovia, Oskar o instalase pe amanta sa Ingrid ca *Treuhänder*. A treia declarație provine de la secretara lui C și repetă acuzațiile de lovire și violență, zvonurile despre care Stern îi vorbise lui Oskar în 1940. A patra vine de la un om care afirmă că, înainte de război, ar fi avut acțiuni, în fabrica lui Oskar, cunoscută atunci sub numele de Rekord, acțiuni pe care, pretinde el, Oskar nu le onorase.

Justice Landau și comitetul său au socotit probabil aceste patru declarații neînsemnate față de masa celorlalte redactate de *Schindlerjuden* și nu au făcut niciun comentariu referitor la ele. Deoarece toate patru confirmă faptul că Oskar a fost salvatorul lor, se spune că membrii comitetului și-au pus întrebarea de ce, dacă Oskar s-a comportat atât de urât cu acești oameni, a mai depus după aceea eforturi atât de extravagante ca să-i salveze.

Municipalitatea din Tel Aviv a fost primul organism care l-a onorat pe Oskar. La cea de-a cincizeci și treia aniversare a zilei sale de naștere a fost dezvelită o placă în Parcul Eroilor. Inscripția de pe placă îl descrie ca pe un salvator a o mie două sute de deținuți din lagărul Brinnlitz și, deși diminuează numeric amploarea acțiunii sale de salvare, vestește că a fost așezată acolo cu dragoste și recunoștință. Zece zile mai târziu, în Ierusalim, a fost declarat ca făcând parte dintre Cei Drepti, acest titlu fiind o cinstire deosebită israeliană, bazată pe vechea credință tribală potrivit căreia Dumnezeuul Israelului admite ca în mulțimea de neevrei să se afle întotdeauna o mână de oameni drepti. Oskar a fost de asemenea invitat să planteze un pom pe Bulevardul Celor Drepti, care duce la muzeul Yad Vashem. Copacul se află încă acolo, marcat de o placă, într-un pâlc de copaci plantați în numele tuturor celorlalți Drepti. Acolo există și un copac pentru Julius Madritsch, care și-a hrănit pe ascuns și și-a apărat lucrătorii, într-un fel de neconceput pentru Krupp și Farben, și unul pentru Raimund Tisch, supraveghetorul lui Madritsch de la Plaszków. Pe culmea aceea pietroasă, puțini copaci memoriali au crescut mai mult de trei metri.

Presă germană a reluat știrile despre activitatea lui Oskar din timpul războiului și despre ceremoniile de la Yad Vashem. Aceste articole, întotdeauna laudative, nu i-au făcut viața mai ușoară. A fost fluierat pe străzile din Frankfurt, s-a aruncat cu pietre după el și un grup de muncitori și-au bătut joc de el și i-au strigat că ar fi trebuit să fie ars o dată cu evreii. În 1963, a lovit un muncitor care îl făcuse „lingăul evreilor” și omul l-a dat în judecată. La tribunalul local, cel mai jos nivel al structurii judiciare germane, judecătorul i-a ținut lui Oskar un discurs despre bunele maniere obligându-l să plătească daune. „M-aș sinucide” îi scria lui Henry Rosner la New York, „dacă asta nu le-ar da atâta satisfacție”.

Aceste umilințe au accentuat dependența sa de supraviețuitori. Erau singurul lui sprijin emoțional și financiar. Tot restul vieții, el va petrece cu ei câteva luni în fiecare an, locuind în condiții bune și înconjurat de onoruri la Tel Aviv și Ierusalim, mâncând gratuit într-un restaurant românesc de pe strada Ben Yehudah din Tel Aviv; câteodată a fost înconjurat cu atenții filiale de către Moshe Bejski, care îl ruga să limiteze cantitatea de alcool băută, la trei coniacuri duble pe seară. Apoi se va întoarce din nou, mereu, la cealaltă jumătate a sufletului său, cel dezmoștenit, apartamentul urât și strâmt aflat la câteva sute de metri de gara centrală din Frankfurt. În anul acela, scriind de la Los Angeles altor *Schindlerjuden* din Statele Unite, Pfefferberg îi îndemna, pe toți supraviețuitorii să doneze în fiecare an măcar venitul lor pe o zi lui Oskar Schindler, pe care îl descria ca „descurajat, singur, nefericit” Legăturile lui Oskar cu *Schindlerjuden* au continuat. Era o problemă de anotimp: jumătate de an fluture israelian, jumătate de an omidă Frankfurt. Ducea în permanență lipsă de bani.

Un comitet de la Tel Aviv, din care făceau din nou parte Itzak Stern, Iacob Stenberg și Moshe Bejski, a continuat să insiste pe lângă guvernul vest-german pentru obținerea unei pensii adecvate pentru Oskar. Apelul lor amintea curajul de care dăduse dovadă în timpul războiului, bunurile pe care le pierduse și starea proastă a sănătății sale, din momentul acela. Prima reacție oficială din partea guvernului german a fost oferirea Crucii de Merit în 1966, în cadrul unei ceremonii prezidate de Konrad Adenauer. Abia la 1 iulie 1968 Ministerul de Finanțe a anunțat în mod oficial îmbucurătoarea veste că, începând cu acea dată, îi va plăti lui Oskar o pensie de două sute de mărci pe lună. Trei luni mai târziu, pensionarul Schindler primi din mâinile arhiepiscopului de Limburg ordinul papal al Cavalerilor Sfântului Silvestru.

Oskar era încă dispus să coopereze cu Departamentul federal de justiție pentru urmărirea criminalilor de război. În această problemă părea să fie de neclintit. De ziua sa de naștere, în 1967, a oferit informații confidențiale privitoare la mulți dintre cei care făcuseră parte din personalul de la KL Plaszów. Din stenograma declarațiilor sale de la acea dată reiese că nu șovăia să depună mărturie, dar că, în aceeași măsură, era un martor scrupulos. Se abținea însă să

facă vreo afirmație dacă nu știa nimic sau foarte puțin despre un anume SS-ist. A spus asta despre Amthor, despre Zugsburger, despre *Fraulein* Ohnesorge. Nu a șovăit totuși să-l numească pe Bosch ucigaș și exploatare și să declare că l-a recunoscut într-o gară din München în 1946; s-a apropiat de el și l-a întrebat dacă – după Plaszów—mai putea să doarmă. Bosch, a spus Oskar, trăia în momentul acela cu pașaport est-german. Un supraveghetor pe nume Mohwinkel, reprezentând la Plaszów fabricile germane de armament, este și el înfierat – „Inteligent, dar brutal”, a spus Oskar despre el. În legătură cu Grun, garda de corp a lui Amon, Oskar a relatat încercarea de execuție a deținutului de la Emalia, pe care el a evitat-o oferindu-i niște votcă (Este o întâmplare pentru care un mare număr de deținuți depun, de asemenea, mărturie în declarațiile lor la Yad Vashem). Despre subofițerul Ritchek, Oskar a recunoscut că avea o reputație proastă, dar personal nu știa nimic despre crimele sale. Era de asemenea nesigur dacă fotografia pe care i-a prezentat-o Departamentul de justiție îl înfățișa pe Ritchek. Pentru o singură persoană prezentă pe lista Departamentului de justiție, Oskar a oferit fără șovăire o recomandare nepotrivită. Acesta este inginerul Hut, cel care l-a ajutat în timpul ultimei arestări. Hut, spune el, era deosebit de respectat și deținuții vorbeau foarte bine despre el.

Trecând de șaiszeci de ani, a început să lucreze pentru Prietenii Germani de la Hebrew University, strângând fonduri. Această activitate era rezultatul îndemnurilor adresate de *Schindlerjuden* care se străduiau să-i găsească un nou țel în viață. A exersat din nou vechea sa capacitate de a îmbrobodi și duce cu vorba oamenii de afaceri. A dat de asemenea o mână de ajutor la organizarea unui scurt schimb de vizite între copiii germani și israelieni.

În ciuda stării precare a sănătății sale, trăia și bea ca un tânăr. Era îndrăgostit de o nemțoaică pe nume Annemarie, pe care o întâlnește la hotelul King David din Ierusalim. Ea va deveni ancora emoțională care îl va mai ține în viață o bună bucată de vreme.

Soția sa Emilie mai trăia încă, fără niciun ajutor financiar din partea lui, în mica locuință din San Vicente, la sud de Buenos Aires. Locuiește acolo și în momentul în care scriem această carte. Ca și la Brinnlitz, este întruchiparea unei demnități tăcute. Într-un documentar făcut de televiziunea germană în 1973, ea vorbește – fără nicio urmă de amărăciune și tristețe obișnuită la soțiile abandonate – despre Oskar și lagărul său, despre atitudinea ei de la Brinnlitz, Bună observatoare, ea afirmă că Oskar nu a făcut nimic uimitor înainte de război și nici după acesta, nu s-a remarcat în vreun fel. Prin urmare, era norocos că în acea scurtă eră sălbatică dintre 1939-1945 întâlnește niște oameni care îi dăduseră prilejul să-și descopere talente ascunse.

În 1972, în timpul unei vizite făcute la biroul din New York al American Friends of the Hebrew University, trei *Schindlerjuden* parteneri într-o mare firmă de

construcții din New Jersey, conducând un grup de alți șaptezeci și cinci deținuți Schindler, au adunat o sută douăzeci de mii de dolari pentru a-i dedica lui Oskar un etaj la Centrul de cercetări Truman de la Hebrew University. Etajul va adăposti o Carte a Vieții, conținând o prezentare a activității lui Oskar pentru salvarea deținuților și o listă a celor salvați. Doi dintre acești asociați, Murray Pantirer și Isak Levenstein, aveau șaisprezece ani când Oskar i-a adus la Brinnlitz. Acum, „copiii lui Oskar” deveniseră părinții lui, izvorul cinstirii și onorurilor sale.

Era foarte bolnav. Foștii doctori de la Brinnlitz – Alexander Biberstein de exemplu – o știau. Unii dintre ei îi avertizară pe prietenii apropiați ai lui Oskar: „Omul ăsta nu ar mai fi trebuit să fie viu acum. Inima lui funcționează doar din încăpățănare”

În octombrie 1974 s-a prăbușit în micul său apartament de lângă gara din Frankfurt și a murit la spital pe 9 octombrie. Certificatul de deces menționează drept cauză a morții îngroșarea avansată a arterelor creierului și inimii. Testamentul său conține dorința – exprimată deja în fața unora dintre *Schindlerjuden* – de a fi îngropat la Ierusalim. Peste două săptămâni de la decesul său, preotul parohiei franciscane din Ierusalim își dădea acordul ca Herr Oskar Schindler, unul dintre cei mai puțin fideli fii ai Bisericii, să fie îngropat în Cimitirul Latin din Ierusalim.

A mai trecut o lună până când trupul lui Oskar a fost purtat într-un sicriu de plumb pe străzile înguste ale vechiului Ierusalim până la cimitirul catolic ce se deschide către sud, deasupra Văii Hinnom, numită Gheena în Noul Testament, în fotografiile de presă ale procesiunii pot fi văzuți, printre mulți alți „evrei Schindler”, Itzak Stern, Moshe Bejski, Helen Hirsch, Jakob Stemberg și Juda Dresner.

A fost plâns pe toate continentele.

SFARSIT